ТУРАЎСКІ СЛОЎНІК

3

Д–О

АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСКАЙ ССР

Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа

АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСКАЙ ССР
Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа

ТУРАЎСКІ СЛОЎНІК

У ПЯЦІ ТАМАХ

МІНСК
«НАВУКА І ТЭХНІКА»
1984

АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСКАЙ ССР
Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа

ТУРАЎСКІ СЛОЎНІК

ТОМ 3

Л—О

Складальнікі
А. А. Крывіцкі, Г. А. Цыхун, І. Я. Яшкін

МІНСК
«НАВУКА І ТЭХНІКА»
1984

ББК 81.2. Бел-4
Т86

Рэдактар
А. А. КРЫВІЦКІ

Рэцэнзенты:
І. К. ГЕРМАНОВІЧ, Ф. Д. КЛІМЧУК

Т 86 **Тураўскі** слоўнік. У 5-ці т. Т. 3 / [Склад. А. А. Крывіцкі, Г. А. Цыхун, І. Я. Яшкін].—Мн.: Навука і тэхніка, 1984.— 311 с.

У пер.: 1 р. 40 к.

У трэці том слоўніка ўключана лексіка мясцовай гаворкі Турава і навакольных вёсак на літары Л—О і тэксты. Слоўнікавыя артыкулы распрацаваны так, як і ў папярэдніх тамах слоўніка.

Прызначан для даследчыкаў і выкладчыкаў усходнеславянскіх моў і наогул славістаў. Значны матэрыял змяшчаюць слоўнікавыя артыкулы для фалькларыстаў і этнографаў. Карысны для работнікаў культуры, пісьменнікаў, аматараў роднай мовы.

Т $\frac{4602020000-094}{М316-84}$ падпісное

ББК 81.2Бел-4
4Бел(03)

АД РЭДАКТАРА

Трэці том слоўніка змяшчае 3930 слоўнікавых артыкулаў. Распрацаваны яны лексікаграфічна таксама, як і ў двух папярэдніх тамах слоўніка. Але пры падрыхтоўцы гэтага тома былі выкарыстаны дадаткова да матэрыялаў асноўнай картатэкі слоўніка звесткі і прыклады ўжывання слоў, атрыманыя ў час экспедыцыйных выездаў групы складальнікаў на Тураўшчыну ў 1982 і 1983 гг. Летам 1982 г. група ў складзе А. А. Крывіцкага, П. А. Міхайлава, Т. М. Трухан, І. Я. Яшкіна працавала ў в. Старажоўцы. Наведаліся таксама ў вв. Знаменка, Кароцічы, Крэмна, Цераблічы і ў Тураў, дзе пазнаёміліся з гаворкай іх жыхароў і запісалі звесткі па фанетыцы, марфалогіі і лексіцы паводле пытанняў апытальніка Дыялектнага мікраатласа Тураўшчыны. Летам жа 1983 г. група ў складзе А. А. Крывіцкага, Т. М. Трухан, Г. А. Цыхуна, І. Я. Яшкіна працавала ў Тураве, Запясоччы і Дварцы. Па апытальніку Дыялектнага мікраатласа Тураўшчыны сабраны былі таксама звесткі аб гаворцы в. Рыдча і г. Давыд-Гарадок. У працы экспедыцыйнай групы ў 1982 г. прымаў удзел настаўнік Малешаўскай сярэдняй школы мясцовы жыхар в. М. Малешава Мікалай Паўлавіч Клімовіч. Яго тлумачэнні і прыклады на ўжыванне слоў садзейнічалі паляпшэнню распрацовак рада слоўнікавых артыкулаў у томе. У 1983 г. у складзе групы працаваў М. А. Саскевіч, які з'яўляецца нашым пастаянным кансультантам па лексіцы Тураўшчыны (в. Пагост). Ён зрабіў шмат каштоўных заўваг і дадаткаў у некаторыя слоўнікавыя артыкулы гэтага тома. Акрамя таго, у в. Пагост ён запісаў досыць дэталёвае апавяданне пра традыцыйны мясцовы вясельны абрад, а таксама і тэксты песень, выкананнем якіх ён суправаджаўся. У раздзеле «Тэксты» змешчан пачатак гэтага апавядання.

У гэтым жа раздзеле змешчана таксама новая нізка

апавяданняў жыхаркі в. Старажоўцы Праскоўі Мікітаўны Жукоўскай пад агульнай назвай «Цётка Парулюшка расказвае». Праскоўя Мікітаўна — вельмі добрая, прыветлівая і гаваркая жанчына. Яна з цікавасцю і разуменнем адносілася да нашых пытанняў па словах і мясцовых звычаях і з ахвотай расказвала (і нават пераказвала па нашай просьбе) шмат чаго са свайго вясковага жыцця. Яе жывую гаворку мы слухалі заўсёды з задавальненнем і з яе дазволу многія апавяданні запісалі на магнітафонную стужку. Апавяданні Праскоўі Мікітаўны вызначаюцца цікавым зместам, дынамізмам і сюжэтнай закончанасцю. Па сваёй форме і будове гэта ў большасці досыць яркія ўзоры вуснай навелы як асаблівага жанру вуснай народнай моўнай творчасці.

Слоўнікавыя артыкулы на літару *Л* распрацаваў І. Я. Яшкін, на літары *М* і *О*—А. А. Крывіцкі, на літару *Н*—Г. А. Цыхун, тэксты падрыхтаваў П. А. Міхайлаў, а таксама часткова І. Я. Яшкін і А. А. Крывіцкі. Значны ўдзел у падрыхтоўцы тома да выдання прыняла Т. М. Трухан.

Л

ЛАБА́З *м.* Старая абы-якая пабудова. *Будзеш іці дорогою, там будзе лабаз стояць, то повернеш лéво.* М. Малешава.

ЛАБА́ЗА *ж.* 1. Баржа. *Лабаза і барліна — это однóе. Рáншэй лабáзы незакрытые булі, на іх дзéрэво ложылі у штабель і вéзлі у Кіéў.* Старажоўцы. *На лабазі дошкі вершкоў дзесець, іх раней дзелалі ў Петрыкóві.* Там жа. 2. Пабудова. *Булі бáцьковуе лабазы і тые продаў.* М. Малешава. *От здзелаў лабазу такую большую, дом.* Старажоўцы.

ЛАБА́ЗЬЕ *н. перан.* Няўклюда, нязгрэба. *Да прыўёз лобазье этэ: нога крывая, кóсые обедзве очы.* М. Малешава.

ЛА́ВА *ж.* 1. Лава (у хаце). *Бувало, на лаві сядзе душ дзесець сем'é!* М. Малешава. *Хоць под лавою посежу, да на хорошого поглежу* (прымаўка). Старажоўцы. 2. Абшар (поля, сенажаці). *Ек лава поля, то во ўсіх одно посеяно.* Альшаны. 3. Рад хат. *Та лава булі одные мужыкі, а тут — ляхі.* Хачэнь. 4 *перан.* Маса, лавіна. *Сомý дзвіґаліса такою лавою, а тут попаліса.* Верасніца. *Ішло дорогою лавамі тэ войско.* Дварэц.

ЛА́ВІЦА *ж.* 1. Абшар (поля, сенажаці). *Бачыце, як куму, то отвалілі такую лавіцу, да такого поля!* М. Малешава. 2 *метаф.* Поўная, мажная жанчына. *Эта лавіца ек по дорозі йдзе, то земля дрыжыць.* М. Малешава. 3. Лава (у загадцы). *Лапý-лапу по лавіцы, налáпала кошманіцу, уложыла голышá* (загадка). *Рукавіца* (адгадка). Сямігосцічы.

ЛАГВО́ *н.* Логава. *Залетось леснікі натрапілі на воўчэе лагво да побралі воўчэнята.* Запясочча. *У том лесі одные лагвá, там свіньея. У мурáўніку лежало дзвенаццаць штук!* Старажоўцы.

ЛАГЕ́НДА *м.* і *ж. экспр.* Брыдкі, агідны, несумленны

чалавек. *От лагенда, от паскуда, чого вон плешчэ не то, шчо трэба!* Старажоўцы.

ЛА′ГНУЦЬ *зак.* Глэмнуць, грызануць. *Конь ек ла́гнуў, шо рука шчорнела!* Верасніца.

ЛАГО′ДЗІЦЬ *незак.* Лагодзіць. *От ужэ перэпадвацца, лагодзіць, шоб не плакаў!* Бярэжцы.

ЛАГУ′ТА *ж.* Лодар, гультай. Неахайнік. *От, цягнецца лагута, аж гідко на ёго́ гледзець.* Сямурадцы.

ЛАГУ′ЦІШЧЭ *н.* Тое ж. *Онь лагуцішчэ пошло!* Старажоўцы.

ЛАД *м.* 1. Лад, згода. *Дзе лад, там і добрэ жывуць.* М. Малешава. *Нема толку ні ладу.* Луткі. *На том ладу́ дасі посагу дзесець тысеч.* Альшаны. 2. Клавіш (у гармоні). *Ва́жко граць, лады́ туго ходзяць.* Азяраны. △ Ч э́ р э з л а д. Звыш меры. *Вельмі ужэ чэрэз лад дала́ груша летось.* Старажоўцы. *Чэрэз лад добры!* Аздамічы. *Кашляе чэрэз лад, беспрэрыўно.* Там жа. *Церез лад і свіньа не едзяць* (прыказка). Цераблічы. Д о л а д у́. Акуратна, умела. *Довела ўсе до ладу́ у ёго́ хата́х.* Мачуль. *Хоць чорны на віду, але зроблены до ладу́* (прымаўка). Старажоўцы. Б е з л а́ д у. Без парадку, без прычыны. *От говорыць без ладу!* Старажоўцы. *Так біліса, шчо без ладу.* Б е з д а й л а д у. Без прычыны. *Без дай ладу не́куды пошоў? Е прычына!* Луткі. *Без дай ладу нельга піць горэлкі.* Цераблічы. Р о б і́ ц ь л а д. Дамаўляцца. *Прышоў свёкор робіць лад да путаецца, дзе ж та невестка.* Сямігосцічы. Д а́ ц ь л а́ д у. Упарадкаваць. *Коты далі кураку́ ладу — з'елі чысто ўсе!* Аздамічы. У в е́ с ц і ў л а д. Давесці да парадку. *Нема нічого трудней, пока гэту сорочку ў лад уведзеш.* В. Малешава.

ЛА′ДЗІЦЦА *незак.* Дамаўляцца. *Пыталіса, чы ладзіліса мы з вамі, як брали до себэ́.* Мачуль. *Прыходзіць жэніх да ладзіцца.* Альшаны.

ЛА′ДЗІЦЬ *незак.* Уступаць адзін аднаму. *Трэба ладзіць, шоб не сварыліса.* Аздамічы. *Вон не ладзіў ні з жонкою, ні з прымаком, ні з дочкою.* Старажоўцы. *Бувае, бацько і сын і то не ладзіць.* Сямігосцічы. △ Л а́ д з і ц ь к о р о в а́ я. Рыхтаваць каравай. Бярэжцы.

ЛА′ДКА, ОЛА′ДКА *ж.* 1. Аладка. *З этое грэцкое мукі ладкі пеклі.* Старажоўцы. *Ладкі спекла да намоча́ла ўверх.* Сямурадцы. *Му цепер ладок на сне́данье напеклі, да такіе смачные!* Кароцічы. *Мою ладку собака занёс под стол да кінуў.* Запясочча. 2. Мера валакна

льну, канапель. *Дзве жмені — ладка, а дзесець ладок — дзесяток.* Луткі. *Ладка — гэто дзве жмені да ўмéсто.* Старажоўцы. *А чотыры жменькі лёну, то ладка.* М. Малешава. *Твоя така добра церніца, шчо я ек бачыш сцёрла тры ладкі льну.* Кароцічы. *Перэпіваю ладку коно-пель, шоб до году буў сынок, ек пень* (вясельнае пажаданне). Старажоўцы. 3. Дзіцячая песенька, пры выкананні якой дзіця пляскае далонямі. *Му спеваем ладку: лáдкі, ладусі, побіліса бáбусі. За екéе ліхо — не седзелі ціхо.* Луткі. 4. Спосаб завязвання хусткі (хустку згортваюць у жгут і абвязваюць кругом галавы). *Лáдкамі заўязвалі хустку дзеўчáта.* М. Малешава. *Я шчэ малéнька була, да тоды ладку носілі.* Луткі. *Памянш.* л á д о ч к а. *Ладочка була — дзве жменькі скручвалі.* Хачэнь. *З картоплянóе мукі ладочкоў напеклі.* В. Малешава.

ЛА'ДНО *часц.* Добра, хай будзе так. *Ну, ладно, оддам тобе грошы.* Хачэнь. *Ладно, ты вугодовала дзеці, то й порáдкуй.* Старажоўцы.

ЛАДОВА'ЦЦА *незак.* Збірацца, рыхтавацца. *Ладўйцеса спаць собе!* Чэрнічы.

ЛАДОВА'ЦЬ *незак.* Рыхтаваць, парадкаваць. *Ек плелі лапці, то надрáтэ полосье ладовáлі у верчэ́.* Тураў.

ЛАДО'М *прысл.* Парадкам, як трэба. *Трэба ладом коб усе було.* М. Малешава. *Памянш.* л а д к ó м. Сямурадцы.

ЛАДО'ЧНІК, НАДО'ЧНІК *м.* Бадзяга, прэснаводная губка. *Ладочнік вўймі да вўсушы, то колючэ-колючэ!* В. Малешава. *Як наложу того надочніка, то нога загарваецца.* Там жа.

ЛАДО'ШКА *ж.* △ У л а д ó ш к і. Дзіцячая гульня. *У ладошкі гуляюц, ложáюц нічком да б'юц.* Тураў.

ЛАДУ'НКА *ж.* Брыж, складка (на адзенні, вопратцы). *Колісь прасóў не було, то клалі споднiцу под камень, коб гэтые ладункі дзержаліса.* Луткі. *У Клаўшыхі е ешчэ світка ў ладунках, такіе шырокіе ладункі, як у гармоніку.* Там жа.

ЛА'ДЫ *мн.* △ П л е с к á ц ь у л а д ы. Пляскаць у далоні. *Ужэ ў лады плешчуць, шчо прылецеў веселец.* Рубель.

ЛА'ЗІЦЬ *незак.* Лазіць. *Мо воны лазілі на тэ стоўпў?* Запясочча. *Покарай хлопца, шо лазіць у клубніку.*

М. Малешава. *Багато дзірочо́к у огород е, то ку́рочкі й лазяць.* Там жа.

ЛА'ЗБЕ'НЬ *ж.* Пасудзіна для мёду. *Ла́збень на мед з ўяза робілі, а то мед проедае і чэчэ́.* М. Малешава. *У лазбень рэзалі сцельнікі, а суш кідалі на зе́млю.* В. Малешава. *Лазбе́нь робілі з коры ліпо́вое.* Запясочча. *Лазбень — на мед така канто́ва́та шанька з вушамі, з о́блубка робілі.* Кароцічы.

ЛА'ЗНЯ *ж.* Дзіцячая гульня. *Дзеці однэ́ на однэ попадаюць — то і лазня.* Запясочча.

ЛА'ЙБА *ж.* 1. Баржа. *Лайба була метроў мо трыццаць, і робіліса воны ў Петрыко́ві.* Старажоўцы. 2 *перан.* Мажная асоба. *Сам мале́нькі, а жонка лайба.* Верасніца.

ЛА'ЙБІШЧЭ *н.* 1. Вялікая баржа. *Ек прывезе лайбішчу дроў, то на тры го́ды.* Старажоўцы. 2 *перан.* Мажная асоба. *От лайбішчэ, сова́ецца, не робіць!* Сямурадцы.

ЛАЙДА'К *м.* Лодар, гультай. *Лайдак вон, робо́таць нідзе не хочэ.* Старажоўцы.

ЛАЙДЫКОВА'ЦЬ *незак.* Лайдачыць. *Лайдыку́еце, не хочэце слухаць нікого!* (да дзяцей). Аздамічы. *Лайдыку́е, ніщто не робіць вон увесь век.* Сямігосцічы.

ЛАЙНО' *н.* 1. Абы-якая адзежына, лахман. *Поткінуў лайно дай лёг спаць.* Сямурадцы. *Піньджарно́ — лайно, плохі, драхлы.* М. Малешава. 2. Адкіды пры апрацоўцы льну. *Як труць лён, то однэ бувае лайно — нема нічого з волокна, усе падае з кострыцою.* Аздамічы. 3. Абы-што, штосьці дрэннае. *На плохе́ лайно говораць.* В. Малешава. *Нічого не забралі, так, лайно нейке.* Аздамічы. *Памянш.* л а е́ н ц э. Запясочча.

ЛА'МАНКА *ж.* Від паляўнічай стрэльбы. Старажоўцы.

ЛАМНУ'ЦЬ *зак.* Глэмнуць, грызнуць. *Гэты конь як ламне́, то так і прокоўтне́ цебе!* Кароцічы.

ЛАМПЕ'КА, ЛАПЕ'КА *ж.* Нязграбны чалавек, ламіна. *От чортова лампека, чого ты моўчыш?* Сямурадцы. *Вона не захочэ браць еку лампеку, а ву́берэ собе кого хочэ.* Старажоўцы. *Лапе́ка.* Аздамічы.

ЛАНДА' *ж.* 1. Мямля. М. Малешава. 2. Хлус, абманшчык. *То ж ланда — праўды й каліва у его́ нема.* Верасніца.

ЛА'НДЗІ'ЦЬ *незак.* Многа гаварыць, плявузгаць. *Ты вельмі любіш много ла́ндзіць.* М. Малешава. *Пры-*

шла й ландзіць абу-шчо. Сямігосцічы. *Ой, не ландзі ты того, шчо не след!* Лукі.

ЛА'НТУХ *м.* 1. Вялікі мяшок. *Гэтого лантуха і не поднімеш.* Тураў. *Цэлы лантух картохлей насыпала.* Запясочча. 2 *перан.* Нязграбны, непаваротлівы чалавек. *Ідзе лантух, нагодовай брухо! Луткі. О, пошоў, неповоротліву лантух!* М. Малешава. 3 *мн.* Лахманы, рызманы. М. Малешава.

ЛАНТУХОВА'ТЫ *прым.* Нязграбны, тоўсты. *Така лантуховата жонка.* Цераблічы. *Якое то опўдало, лантуховаты чоловек.* Старажоўцы.

ЛА'НЦІ *мн.* Лахманы. *Ланці трэсиша, а з іх людзі смеюцца* (прыказка). Сямурадцы. △ Л а́ н ц я́ м і т р у с і ц ь (т р э́ с ц і). Жыць у беднасці, хадзіць у рызманах. *Сам ланця́мі трусіць, а золото складáе.* Запясочча. *Вон ла́нциямі трасе, а грошы е́.* Старажоўцы.

ЛАНЦУ'Г *м.* Ланцуг. *На ланцуг браць ёго́ ці шчо?* Аздамічы.

ЛАНЦУГО'М *прысл.* Ланцугом, адзін за другім. *Язі ланцугом ідуць да брахоня́ць.* Луткі.

ЛА'ПА *ж.* 1. Лапа. *А ў кажного коценяці по чотыры лапу.* Бярэжцы. *Не схоцела собача лапа на лаві лежаці, то нехай под лавою лежыць* (прыказка). Хачэнь. *Хоць чорна папа, абы пойна лапа* (прымаўка). Запясочча. 2. Латка. *Продае чоботы новуе, а сам у лапах ходзіц.* Запясочча. 3. Бакавы корань дрэва. *Отсечы етые лапы, вона і падае* (пра елку). Цераблічы. *Пообсека́ць трэба тые лапы, бо не ву́цягнеш корча́.* Хачэнь. 4. Шырокі ліст. *У того зе́лья велізные, ек долоні, лапы.* Хачэнь. 5. Прылада для выцягвання цвікоў. Запясочча. 6. Шавецкая прылада для падбівання ботаў. Запясочча. 7. Лопасць у якары. Запясочча. 8. Сошка над вогнішчам для падвешвання кацялка. Хотамель. 9 *перан.* Нязграбны чалавек. Аздамічы. *Памянш.* л а́ п к а. *Гэту шкуру з гусіных лапок ховаюць да кладуць на одморожэнэ месцэ.* Луткі. *Павел.* л а́ п ш а. *От лапша нога!* Луткі.

ЛА'ПА'ЦЬ *незак.* 1. Лавіць. *Це́неток зробій, шчо рыбу ла́паюць.* Сямігосцічы. *У такую жару роздзеваецца, на гэтого ку́ста ложыцца і там ла́пае рыбу рукамі.* Старажоўцы. 2. Тупаць. *Вон лапа́е, а той кульгае.* Луткі. *Етому дзеду на пече́ ўже пора седзець, а вон кожін дзень некиды лапа́е.* Пагост.

ЛА'ПЕЦЬ, ЛА'ПОЦЬ *м.* 1. Лапаць. *Мой бацько не*

ўмее хорошые лапці плёсці, а так, верэнькі. Луткі. *У Цераблічах — постолы, а ў Оздамічах — лапці.* Аздамічы. *З верэвок лапець дорого обходзіцца, а ёму копейка цэна.* В. Малешава. *Не шурай, не бурай, свое лапці забірай!* (прымаўка). Там жа. *Танцуй, Панцелей, не шкодуй лапцей, учоро булі на базары, лапці нову заказалі* (прыпеўка). Хачэнь. *Не вучыцца волочыцца, ек лапці е* (прыказка). Старажоўцы. 2 *перан.* Прасцяк. *Хоць вон лапець, абы за ім не плакаць* (прымаўка). Запясочча. *Павел.* л а п ц і ш ч э. *Лапцішча пообуваём, світкі наложым і пошлі!* В. Малешава. *От лапцішчэ, хоць садзіса да едзь!* Сямурадцы.

ЛАПІДО'Х *м.* Неахайнік, абадранец. Альшаны.

ЛА'ПІК *м.* Латка, абрэзак, кавалак, пляма. *Лапіка нема дзе прышыць.* В. Малешава. *З лапікоў мі дзелаем половікі.* В. Малешава. *Лапік на картоплех буў, то буракоў посадзіла.* Хачэнь. *Нехорошы ўсход картоплеў — лапікі гуляюць, то потсадзіць бурака трэба, хай росце.* М. Малешава. *Ек лапікі белые і чорные по ёй, то раба корова.* Сямігосцічы.

ЛА'ПІНА *ж.* Тое ж. *Лапіной залапіла мешка, шо мушы проелі.* Сямурадцы. *Усе поўмокало ў том году, одна лапіна картоплеў осталаса.* Верасніца. *Памянш.* л а п і н к а. Сямурадцы.

ЛА'ПІЦЬ *незак.* Латаць. *Вона седзіць да лапіць мешкі.* Верасніца.

ЛАПІЧА'НКА, ЛАПЧА'НКА *ж.* Посцілка, вытканая з вузкіх палосак або абрэзкаў тканіны. *Лапічанкі ткалі з шмацья усякого.* Верасніца. *Лапічанкі ў рады колісь ткалі.* Сямігосцічы. *Лапчанкой одзеніса!* Хотамель.

ЛА'ПКА *ж.* Матыка з загнутымі зубамі і з кароткім дзяржаннем. *У бабу ўсе е: і мотыка, і цапка, і лапка.* Тураў.

ЛА'ПКІ' *мн.* 1. Гусіная лапка. *Там не сено, а одные лапкі горкіе!* М. Малешава. 2. Спарыш. *Лапкі — воны по дорозі ростуць.* Пагост. 3. Расянка. *Усе урэм'е на ём роса, на лапках.* Хачэнь. 4. Бадзяга, прэснаводная губка. *Лапкі ростуць коло берэга, імі націраюцца, іх п'юць.* Цераблічы.

ЛА'ПЛЕНЫ *дзеепрым.* Латаны. *Не лаплену бабу сем сёл не одзене* (прымаўка). Луткі. *Лаплены мешок доўго не будзе* (прымаўка). Дварэц.

ЛА'ПНУЦЬ *зак.* Хапіць, узяць. *Я рукою лап — уко-*

лоў рýку! Сямурадцы. *Лапнуў рукою за ту мéсціну.* Старажоўцы.

ЛАПО′ЦЬКО *н.* 1. Вахлак. *То некі п'яніца, некі лапоцько той, шчо багато разоў жэніцца.* Цераблічы. 2. Хлам, старызна. *Той станок, шчо зносіўса, то лапоцько.* Цераблічы.

ЛАПУ′ЗІЦЬ *незак.* Ілгаць, хлусіць. *Не лапýзь, хваціць ты лапузіў!* Цераблічы. *Ведóмо лапузіць, слухаць аж брыдко.* М. Малешава.

ЛАПУ′КАЦЬ *незак.* Шлэпаць нагамі пры хадзьбе. *Мой певень лапукае, ек Пецях.* Дварэц.

ЛАПУ′Н *м.* Нягоднік, валацуга. *Лапун побіў чугун, розліў воду, прынёс бедý* (прыгаворка). М. Малешава. *Павел.* лапунішчэ. *Той лапунішчэ дзенно у хаці свішчэ, над людзьмі смеецца да з жонкою б'ецца.* М. Малешава.

ЛАПУ′ТА *м.* Нядбайла, няўклюда. *Такá ўжэ лапута чоловек, шчо свет не бачыў!* Дварэц.

ЛАПЦЁВА′ТЫ *прым.* Лапцяваты, пазбаўлены прывабнасці. *Від такі лапцёваты.* Бярэжцы.

ЛАПШУ′Н *м.* Нязгрэба, недарэка. Аздамічы.

ЛА′СІЦА *ж.* Ласіца, ласка. *Мо з поўчасá бусько хапаў ласіцу і ўхопіў.* Альпень. *Спіна рыжа, а чэрэво беленьке ў ласіцы.* Цераблічы. *Ласіца беленька, ек снег, вона вельмо шустра.* Сямігосцічы.

ЛА′СІЦЦА *незак.* Хацець завалодаць. *Вон на тую дзеўку даўно ласіцца.* Верасніца. *Ек толькі с хаты, так кот ласіцца на сало.* М. Малешава. *Кто ласіцца на муш, коб ухопіць.* Старажоўцы.

ЛА′СІЦЫ *мн.*, ЛА′СІЦА *ж.* Узор на шыбах ад марозу. *Ласіцы на вокнах, мороз велікі.* Альшаны. *О, кажэ, ужэ і ласіца лезе ў вокно, мороз.* Старажоўцы.

ЛА′СКА *ж.* 1. Ласка, пяшчота. *Мо не ў ласцы була з ім?* Альпень. *Як ласкі нема, то й жыткі нема.* Старажоўцы. *Як земле ласка, то будзè і хлеб і паска* (прыказка). Там жа. 2. Ласіца. Кароцічы.

ЛАСКА′ЦЦА *незак.* Лашчыцца. *Годзі, Жучко, ласкацца, ведаю, шо ты добры ласун.* М. Малешава.

ЛАСКА′ЦЬ *незак.* 1. Лашчыць. *Я дзеток ласкýю, ласкую, то воны до мене і хіляцца.* М. Малешава. 2. Лашчыцца. *Шо собака тобе ласкае?* М. Малешава.

ЛАСКОВА′ЦЬ *незак.* Лашчыць. *Я іх ласкую, ласкую!* Запясочча.

ЛА'СКОВУ *прым.* Ласкавы. *Ласковэ целятко дзве маткі ссе, а гордое — ні одное* (прыказка). Старажоўцы.

ЛАСЛІ'ВУ *прым.* Ласы. *Моя Мурка ласліва.* М. Малешава.

ЛА'СОВАЦЦА *незак.* Ласавацца. *Пекла б млінцэ да ласоваласа.* В. Малешава.

ЛА'СОВАЦЬ *незак.* Хацець завалодаць. *От ла́суе на ее, ек кот на сало.* Сямурадцы. Збродаваць. *Кот ек наесца, то не йдзе ласоваць.* Пагост.

ЛА'СОВУ *прым.* Ласы, памаўзлівы. *Ласові коток, шоб вон здох!* Сямігосцічы.

ЛА'СОЧКА *ж.* Ласкавы зварот (да дзяўчыны, жанчыны і інш.). *Ох, моя ласочка, да моя ты ву́тоўка!* Сямурадцы.

ЛАСТОВЕ'НЬЕ, ЛАСТОВІ'НЬЕ *н.* Вяснушкі. *По прыродзе пояўляецца то́ ластовенье.* В. Малешава. Ямкі на скуры пасля воспы. *Як будзеш ластоўку браць, то ластовінье нападзе* (павер'е). Луткі.

ЛАСТОВЕНЯ' *н.* Ластавяня. Кароцічы. *Памянш.* л а с т о в е н я́ т к о. *Ластоўка под крышою злепіць гнездо з глею і ластовенятка вуведзе.* Кароцічы.

ЛАСТОВЕ'ЧЫ *прым.* Ластаўчыны. *Ластоўку у́б'еш, то будзе рабоценье ластове́чое* (павер'е). Старажоўцы.

ЛА'СТОЎКА *ж.* Ластаўка. *Просо сеюць, то ластоўка ужэ е.* В. Малешава. *Ластоўка кубло з гразе злепіць дай жыве.* Старажоўцы. *Памянш.* л а́ с т о в о ч к а. Альшаны.

З прылётам ластавак звязана павер'е, што трэба мыць твар і абціраццa чым-небудзь чырвоным або белым, каб быць увесь год прыгожым. *А ешчэ ек ластоўкі прылецяць, то муюцца і красным абціраюцца.* Луткі. *Ластоўка ек прылеціць, то умываюцца да белым рушніком уціраюцца.* Там жа. Паводле другога павер'я, небяспечна, калі ластаўка падлятае пад карову. *Ластоўка под корову подлеціць, то ведро можэ́ кро́ві буць.* Сямігосцічы. Спеў ластаўкі мясцовыя жыхары перадаюць словамі: *Пастушок проклятьі́ у́ полі есць і дома есць, шчэ з ёго́ мало, шчоб ёго розорвало!* Цераблічы.

ЛА'СТОЎЧЫН *прым.* Ластаўчын. *Як яйца ластоўчыны озьме́ш, то нападзе ластовінье* (павер'е). Луткі.

ЛАСУ'Н *м.* Ласун. *Ухопіў кот по́дмазку, от ласун!* Цераблічы. *Ты такі ласун до мое дзеўкі!* Кароцічы.

ЛА'СУ'НЬЕ *н.* Ласункі. *Нам баба, як прыдзе, навек ласунье прынесе.* М. Малешава.

ЛАСУ'НЬЯ *ж.* Ласуха. *Вона ласунья, усе ёй смачнэ подавай.* М. Малешава.

ЛА'СЫ *прым.* Ласы. *А вы, бра, хлопцы, вы на сон не ласые!* В. Малешава. *Ек ласа жонка, то сыр схопіць, а ты хлебчы сыро́ватку.* Там жа. *Кот ласы на сало, берэ сам без спроса.* М. Малешава.

ЛА'ТА *ж.* 1. Лата, лаціна. *Коліся чэрэ́т прыўязвалі к латам.* М. Малешава. *Ходзяць у той нову короўнік, там латы лежаць з гвоздамі, то попробіваліса жэрэб'ята.* Сямігосцічы. *Вон за ту лату прыўязвае дубцэм солому.* Цераблічы. 2. Вялікая рыбалоўная сетка. *Латою лоўяць на рэцэ і ў озёрах по чыстому.* М. Малешава. 3. Латка. *Лата на лаці і шва не познаці* (прымаўка). Старажоўцы.

ЛА'ТКА *ж.* Латка. *Латку шукалі, шоб залапіць сорочку.* Старажоўцы.

ЛА'ТОЧНІК *м.* Рыбалоў пры *лаце.* Альшаны.

ЛАТУ'Н *м.* Лахман. *Латун — еке старэ́: хустка, кохта.* Дварэц.

ЛАТУ'НЬЕ *н. зб.* Лахманы. *От, назбірай латунья сякого-такого.* Сямурадцы.

ЛА'ЎКА *ж.* 1. Лава (у хаце). *Пад лаўкою седзець да на мілую гледзець* (прымаўка). Старажоўцы. 2. Дошка для сядзення ў лодцы. Запясочча. 3 *мн.* Папярочныя паскі ў набедрыках. *У набэдрыках е лаўкі перэдніе і задніе.* Верасніца. 4. Слясак у пастцы. *На лаўку пац наступіць — і бох!* Старажоўцы. △ У л а ў к і. Ткацкі ўзор. *Скацерсце́ ткалі ў лаўкі.* Луткі. *Памянш.* л а́ в о ч к а. *Лавочку кожны свою мае, коб поседзець коло хаты.* Старажоўцы.

ЛА'ХІ *мн.* Лахманы. *Лах наодзевала на себе.* Запясочча. △ Л а́ х і п о д п а́ х і. Пра збіранне ў хапошчах. *Лахі под пахі і пойшоў.* Бярэжцы.

ЛА'ХМАН, ЛО'ХМАН *м.* 1. Старая вопратка. *От, одзела некого лахмана́, сорома́ нема тобе!* Верасніца. 2 *перан.* Лахмач, неакуратны чалавек. *Прычэшыса ты, лохман!* Хачэнь. *Геты лохман мо век не зносіў доброе кухайкі.* Любавічы.

ЛАХМА'НІК *м.* Лахман, дрэннае адзенне. *Лахма́ніка надзе́ла подра́ного.* Запясочча.

ЛАХМАНІ'ШЧЭ *н.* 1 *павел.* Лахман. Сямурадцы. 2 *перан.* Абадранец. *Ах ты лахманішчэ, лахманье́ начэпіў да ходзіць!* Сямурадцы.

ЛАХМА'НЬЕ' *н. зб.* Барахло. *Цепе́р лахма́нья даволі, толькі носі.* Запясочча.

ЛАХМА'ТЫ *прым.* 1. Лахматы, касматы, калматы. *Петрык прынёс шчэня да таке лахматэ, а вушы доўгіе!* М. Малешава. 2. З доўгімі ўскудлачанымі валасамі. *Отгодуе тые косы да ходзіць лахматы, не прычэсаны.* Варонiна. 3. Абтрапаны. *От лохмата одзежа, вісіць, як на колку.* Сямурадцы.

ЛАХМА'ЦЬЕ, ЛАХМО'ЦЬЕ *н. зб.* Барахло. *Поткіну еке лахмáцье дай сплю. Сямурадцы. От, поскідала тэ лахмоцье да валяецца.* Там жа.

ЛА'ХМОЦЬ *м.* Абадранец. *Шоб ты не ехаў, лахмоць!* Дварэц.

ЛАХМО'ЦЬКО *н.* Тое ж. *Лахмоцько, бороду ўжэ загодоваў!* Дварэц.

ЛАХНО' *н.* Лахман, дрэннае адзенне. *Вон тэе лахно скінуў з себе.* Хотамель.

ЛА'ХНУ'ЦЬ *зак. перан.* Памерці. *Лахнуць—не хворс, а трэ вужыць да вубрацца з гэтого пекла!* М. Малешава.

ЛАХТА'Н *м.* Лахман. *Лахтанá скінь!* Бярэжцы.

ЛАХУ'ДРА *ж.* Растропа. *Лахудра ты нека, неўстроена.* Бярэжцы. *Лахудра ты раскамáчэная!* М. Малешава.

ЛАХУ'ДРО *н.* Лахман, дрэннае адзенне. *Надзець не було чого очымовум дзецям, надзене порванэ лахудро, дай не грэе.* М. Малешава.

ЛА'ЦІНА *ж.* Лаціна. *Дубцэм за лаціну прыўязваюць колоду.* Кароцічы.

ЛА'ЧКА *ж.* Брыца. *Лачка ў просі е.* Цераблічы.

ЛАШТОВА'ЦЬ *незак.* Класці пластамі. *Лаштýюць лáштамі чэрэт, солому.* Аздамічы.

ЛА'ШЧЫЦЦА *незак.* Лашчыцца. *Му ўжэ лашчымса коло ее.* Цераблічы. *Як дзіця лашчыцца, то кожны шкодуе.* Сямурадцы. *Лісáвое дзіця лашчыцца да свого татка.* Старажоўцы.

ЛА'ЯЦЬ *незак.* Лаяць. *Як ідзе весна, но ешчэ морозы да благовешчанья, то зіму не лай і саней не хавай* (прымаўка). Верасніца.

ЛЕБЕДА', ЛОБОДА', ЛЕБОДА' *ж.* Лебяда. *Не вупolола, то лебеда, бі лён.* В. Малешава. *Лебоду свінье едзяць добрэ.* Чэрнічы. *Лебоды хватае, коб шчо! У людзей варать, а ў нас — свіньям!* Альпень. *З лебеды варылі квас.* Хільчыцы. *Зробі хату з лебоды, а ў чужую не ведзі* (з песні). Сямігосцічы.

ЛЕБЕДЗІ'НА *ж.* Адно каліва лебяды. *Там-сям е ле-*

бедзіна на моей дзялцы. В. Малешава. *Памянш.* лебодзінка. Запясочча.

ЛЕ′БЕДЗЬ *м.* Лебедзь. *Ой, лецелі белы лебедзі, селі воны, палі на ціхом Дунаі* (з песні). М. Малешава.

ЛЕ′ВО *прысл.* Улева, налева. *Берыса лево, а то право колдобіна веліка.* М. Малешава.

ЛЕГАМІ′НЫ *мн.* Смачная, асабліва прыгатаваная страва, прысмакі. Цераблічы.

ЛЕ′ГАР, ЛЕ′ГЕР *м.* Падруба. *Дубовы леґар у хаці клаўса на зёмлю.* Хотамель. *Погнілі ў мене хатніе лёґары.* Дварэц. Брус, на якім насцілаюць падлогу. *Леґáры урубліваюцца у стёну, а потом кладзецца подлога.* Рубель. Падкладка. *Леґары положы, шчоб не гнілі доскі, не гніло дэрэво.* Рубель. *Подложы леґеры, шчоб легло роўно тэ дзерэво!* Альшаны.

ЛЕГА′ЦЦА *незак.* Лажыцца, класціся. *Ты цепер не легáйса спаць.* Хачэнь.

ЛЕГА′ЦЬ *незак.* Класці, лажыцца. *Будам спаць легаць.* Аздамічы. *Голье махаецца, чуць до земле не легáе.* Бярэжцы. *Ну, так легáймо ўжэ спаць!* Кароцічы.

ЛЕ′ГЦІ *зак.* Легчы. *Баба лёгла ўжэ спаць.* Запясочча. *Нельга легці коровáм у хлёвé, гразко, трэ подослаць вішý.* Луткі. *Твоя корова лёгла ў болоці.* Цераблічы.

ЛЕГЧА′Й *м.* Чалавек, які пакладае жывёлу. Сямігосцічы.

ЛЕГЧА′НЬЕ *н.* Пакладанне. Стаpажоўцы.

ЛЕГЧА′ЦЬ *незак.* Пакладаць. *Легчаць лепш у молодзік.* Сямурадцы. *Под пóўное буду легчаць кабанчыка, то вóпухолі не будзе.* Стаpажоўцы.

ЛЕГЧЫ′ЦЬ *незак.* Лячыць. *Думалі легчыць бацька да не вулегчылі.* Верасніца. *Вона его лёхчыць хворого.* Луткі.

ЛЕДА′ШЧЫ, ЛЕДЗЯ′ШЧЫ, ЛЕДА′ЧЫ *прым.* Лянівы, разбэшчаны. *Ледашчы — гэто з рук вон чоловек, нідзе не роботае, водку п'е, вон неправільны чоловек.* Стаpажоўцы. *Ледзяшчая, волочашчая дзеўка, абу-шчо!* М. Малешава. *Ідзе ек не своімі ногамі, такі пóтвар, такі ледачы!* Сямурадцы.

ЛЕДВО′М *прысл.* Ледзь, ледзьве. *А вона, ледвом задацца, подубіла дроў.* В. Малешава.

ЛЕ′ДЗЬВЕ, ЛЕ′ДЗЬВО, ЛЕДЗЬ, ЛЕ′ДВО, ЛЕДВА′, ЛЕ′ДБО, ЛЕ′ДБЫ, ЛЕД *прысл.* Тое ж. *Ледзьве сцеклянка була молока.* Бярэжцы. *Наготовіла, ледзьві несу —*

да гуркоў, да ўсёго настроіла. Чэрнічы. *Лёдзьве-нелёдзьве ўстала, так болело!* Сямурадцы. *То я ледзьво не померла тут зо смеху.* Кароцічы. *Ледзь прыцёглі на самотужках ту рыбу.* Пагост. *За мусу ледзь одвернула корову.* Там жа. *Ледво сама прышла.* Дварэц. *Ледва вон подняў сумку.* В. Малешава. *Дно гразкее, то ледбо ногі поўцягаў.* Лутккі. *Ледбы прышоў, затоміўса.* Аздамічы. *Тая жонка лед поворочваецца, хот ты под ее жару подсып.* Луткі.

ЛЕДОВІ'ТЫ *прым.* Аблядзянелы. *Голье ледовітое зробілосо* (пра галалёдзіцу). Сямурадцы.

ЛЕ'ЖА *дзеепрысл.* Лежачы. *Сядзь, а як жэ лежа знімеш свою сукню?* М. Малешава.

ЛЕЖА'К *м.* 1. Ляжак у коміне. *Лежак од грубы до печы, вон у хаці е.* Луткі. *Лежак на горэ шчэ лежыць, не роскідаўса.* Сямурадцы. 2. Ляжачы вулей, калода. Хотамель. 3. Упаўшае дрэва ў лесе. Запясочча.

ЛЕЖА'НКА *ж.* Кушэтка. Альпень.

ЛЕ'ЖАНЫ *прым.* Ляжалы. *Лес буў лежаны.* Бярэжцы.

ЛЕЖА'ЦЦА *незак.* △ Не лежыцца. Пра вялікі клопат. *Не спіцца, не лежыцца, сон голоўкі не берэ* (з песні). Сямурадцы.

ЛЕЖА'ЦЬ *незак.* 1. Ляжаць, размяшчацца. *Спрашывалі ленівого, шо луччэй: лежаць чы есці. А вон кажэ — лёжа есці.* Альшаны. *Свіньяя така, ек лоша, махіна лежыць.* Луткі. *Лінькі лежаць на дне. Едом, помахаем у водзе почынòю, вон брохне і лежыць. Ловáць можно і рукою.* Сямігосцічы. *На коміні лежаць сернікі ў коробцы.* Дварэц. *Лежыць бацько ў другом концэ моглiц.* Хачэнь. 2 *перан.* Хварэць. *Вона моцно лежыць, умрэ.* Дварэц.

ЛЕЖА'ЧЫ *прым.* Ляжачы. *Под лежачы камень вода не цечэ* (прымаўка). Верасніца. △ Лежáчы хлеб. Забеспячэнне, якое здабываецца лёгкай працай. *От найшоў лежачы хлеб! От робота ў його лёхкая!* Сямурадцы.

ЛЕ'ЖБІШЧЭ *н.* Логавішча, лежбішча. *Буў вон на охоці да натрапіў на воўчэ лежбішчэ.* М. Малешава.

ЛЕ'ЖНЕВУ *прым.* Гультайскі. *Вусваталі дочку лежневу, але, дзякуй богу, вона ў бацька не ўдаласа, роботніца.* М. Малешава.

ЛЕЖНЁЎКА, ЛЕЗНЁЎКА *ж.* Вымашчаная дарога.

Лежнёўку прокладом да вувезом колоды. Сямурадцы. *Лезнёўка.* Пагост.

ЛЕ′ЖНІ *мн.* Ляжанне. *У цебе одные лежні от лені!* Сямурадцы.

ЛЕ′ЖНІШЧЭ *н.* Гультай, лежань. *Ох ты лежнішчэ, лежэнь, полено!* Запясочча.

ЛЕЖНЮ′КА *м.* Тое ж. *Дзело робіць ленуецца — гэто лежнюка.* Луткі.

ЛЕ′ЖНЯ *ж.* Тое ж. *Шо то за лежня! Уставай!* Сямурадцы.

ЛЕЖЫ′ЎКА *ж.* Вымашчаная дарога. *Лежыўку ту военную робілі.* Старажоўцы.

ЛЕ′ЖЫШЧЭ *н.* Зброд, зборышча. *Собаччэ лежышчэ.* Пагост.

ЛЕЖЭБО′КА *м.* Гультай, лежань. *У моей до́чкі не чоловек, а лежэбока.* Тураў.

ЛЕ′ЖЭНЬ *м.* 1. Тое ж. *А чому ж воны лежні, воны ж робяць.* Цераблічы. *Такі лежэнь, шо пройдзі свет-мір, такого не найдзеш!* Луткі. *То хозяйка? То лежэнь, ена будзе ходзіць за гусіма, будзе клопат маць?* Кароцічы. *Лежэнь лежыць, а на лежня бежыць* (прымаўка). Верасніца. 2. Ляжачы вулей, калода. Аздамічы.

ЛЕ′ЗІВО *н.* Пад'ёмнае прыстасаванне ў пчаляроў. *Лезіво — така дошчэчка з дзірка́мі і воро́ўка до́ўга, кіне ее за сук, воройку цягне і сам себе цягне.* Мачуль.

ЛЕ′ЗЦІ *незак.* Лезці. *Узяла дробіну на вушкі лезці по сено.* М. Малешава. *Сініцы слепіцою лезуць у вокно на мецеліцу.* Пагост. *Не лезце, русайка седзіць у жыце!* (да дзяцей). Цераблічы. *Колёса по колодкі е лезуць у песок, по самые оплені.* Луткі. *Не лезь на дзерэво, то не ўпадзеш* (прымаўка). Сямігосцічы. Змяшчацца. *Гуркі не лезуць у дзежку.* Дварэц. △ Л е́ з ц і н а п л е́ ч ы. Навальвацца. *І косіць, і молоціць — усе на мое плечы лезло.* М. Малешава. Л е́ з ц і с л е п і́ ц э ю. Быць вельмі назойлівым. *А мухі лезуць слепіцэю у хату.* Старажоўцы. Л е́ з ц і з п о́ л я. Буяць. *Картоплі с поля лезуць, такое хоростве́!* Старажоўцы. *Так цепер росце жыто, аж з поля лезе!* Там жа.

ЛЕ′ЙЦЫ *мн.* Лейцы. *Вона грузіць, а я за лейцы дзержу коня.* В. Малешава.

ЛЕЙЧА′ЦЬ *незак.* Лягчаць, пакладаць. *Скоро поросят трэ лейчаць, а то ек старые, то воны важко перэносяць гэтэ.* Верасніца.

ЛЕЙЧЫ′НА *ж.* Ляйчына, адна бакавіца ў лейцах. *За лейчыну рвані добрэ — боліць коню.* В. Малешава.

ЛЕК *м.* Лячэнне. *Ек дасць бог век, то дасць і лек* (прыказка). Сямурадцы.

ЛЕ′КОВУ *прым.* Лекавы. *Ой, екіе там лековые зельяǃ* Лутнкі.

ЛЕКОЦЕ′ЦЬ *незак.* Дрыжаць, трэсціся. *Покі ўвогрэешса, то лекоціш у той клеці.* Цераблічы. *Лекоціць, рэве, да спасайце ёго людзі!* Хачэнь. *А на мне усе лекоціць.* М. Малешава.

ЛЕЛЕ′ЦЬ, ЕЛЕ′ЦЬ *незак.* Блішчаць, пераліваццa. *Вот лелее вода!* Запясочча. *Лелее вода ужэ у городзі.* Мачуль. *Елее вода кругом.* Аздамічы.

ЛЕЛЯ′К *м.* 1. Ястраб. Запясочча. 2 *перан.* Недалуга, недарэка. Хотамель.

ЛЕ′МА *ж.* Нязгрэба, маруда. *Лема — непроворны чоловек.* Луткі.

ЛЕ′МЕНТ *м.* Лямант, крык. *Вышла я — кругом крык, лемент!* Запясочча.

ЛЕМЕНТОВА′ЦЬ *незак.* Лямантаваць, крычаць. *От лементуе, шчо не дай бог!* Луткі. *Воны дзень будуць лементоваць, шчо не пісана робота.* Луткі. *От лементуе, места не находзіць, як ёму вэльмо погано.* Бярэжцы.

ЛЕМЕНТУ′ХА *ж.* 1. Крыклівая жанчына. *От лементуха, лементуе дзень і ноч!* Сямурадцы. 2. Страва з ягад. *Як з ягод зробяць туюю мурзу, то зовуць і лементуха.* Луткі.

ЛЕМЕ′НУ′ЦЬ *зак.* Хутка пабегчы. *Поробіць час да і лемене спаць у кусты.* М. Малешава.

ЛЕМЕ′Х *м.,* ЛЕМЕ′ХА *ж.* Таўстун, няўклюда. Сямурадцы.

ЛЕМЕ′ХОВА′ТЫ *прым.* Няўклюдны, непаваротлівы. *Лемеховаты — то непроворны чоловек.* Луткі. *Е ж усякіе, е такіе лемеховатые дзеўкі′, непроворные, а е ж — круціцца.* Хачэнь.

ЛЕМЕ′ШКА *ж.* 1. Рэдкая страва з мукі, кулеш. *Зо дного мешка хлеб і лемешка* (прымаўка). Дварэц. *За ложкаю лемешкі трэба іці сто кілометроў пешкі* (прымаўка). Старажоўцы. 2 *перан.* Няўклюдны, непаваротлівы чалавек. М. Малешава. *Павел.* л е м е ш ы ш ч э *н.* Вельмі няздатны, няздольны, непаваротлівы чалавек. Кароцічы.

ЛЕ′МЗА′ЦЬ *незак.* 1. Неапетытна павольна есці. *Не*

есць, да так лёмзае. М. Малешава. 2. Румзаць. *Годзі лемза́ла, а то як урэжу!* М. Малешава.

ЛЕМЗНУ'ЦЬ *зак.* З'есці крышку з неахвотай. *Чу́ценькі раз лемзне́ дай ні есць.* М. Малешава.

ЛЕНА' *ж.* Лянота, ленасць. *Нека лена упала на нас, нешчо ленуюса дзело робіць.* Цераблічы. *З лены́ нічого не робім.* Верасніца.

ЛЕНІ'ВУ *прым.* Лянівы. *Леніву два раз ходзіць, а с скупого чорт утро́й берэ* (прыказка). Мачуль. △ Л е н і в у д у б. Від дуба. *Кажуць, леніву дуб, бо вон позно розвіваецца.* Лутті.

ЛЕНІ'ЦЦА *незак.* Ленавацца. *А моя баба леніцца да леніцца, спіць да спіць, нічого не робіць.* Хачэнь.

ЛЕНОВА'ЦЦА *незак.* Ленавацца. *Не ленуйса, сыночок, вучыса.* Азяраны. *Хто роботу робіць да тру́дзіцца, а хто ворон ловіць да ленуецца.* Хачэнь. *Вона леноваласа пахаць, у іх хлеба не було* (пра шляхту). Мачуль.

ЛЕНОГУ'З *м.* Гультай, лежабок. *Ходзіць по селу леногуз, хоця б полено перэсёк.* Верасніца. *Леногуз чорто́ў, ленуецца робіць.* Сямурадцы.

ЛЕНО'ТА *ж.* Лянота, ленасць. *Ленота такая, робіць нічого не хочэцца.* Азяраны.

ЛЕНЫ' *прым.* Лянівы. *Лены два разы́ ходзіць, а скупы два разы́ траціць* (прыказка). Мачуль.

ЛЕНЬ *ж.* △ Л е н ь-д у б. Від дуба, які позна распускаецца. *Лень-дуб е ў нас коло рэкі.* Сямурадцы.

ЛЕПА'Й *м.* Муляр. *Вон гэто лепай сам, лепіў короўнікі.* Верасніца.

ЛЕ'ПА'К *м.* 1. Цяльпук. *Лёпак лепакова́ты!* Цераблічы. *Лепа́к.* Луткі. 2. Пляскач. *Дай дзіцяці лепака́, шоб не дурылосо.* Сямурадцы. 3. Муляр. *Трапіла лепака́! Вон тобе такую злепіць гру́бу, шчо на другі дзень обернецца.* М. Малешава.

ЛЕ'ПАНКА *ж.* Мазанка (хата). *Гэтой бабі і лепанкі хваціць.* Хачэнь. *Лепанка була і ў Семурадцах, ек на Украіні.* Старажоўцы. Глінабітная печ. *Лепанка — бітая печ.* Бярэжцы.

ЛЕПА'Р *м.* Муляр. *Лепарэ́ забагацелі ў нас!* Дварэц.

ЛЕ'ПАЦЬ *незак.* Лёпаць, шлёпаць (пра вусны). *Лёпаю губамі, а сказаць не могу.* Старажоўцы.

ЛЕПЕ'НДА' *ж.* 1. Вадкая гразь. *От лепенда, не вулезці.* Луткі. 2 *перан.* Прымітыўная пабудова. *Злепіў лепенду́ да не нахваліцца про ту хату.* М. Малешава.

3 *перан.* Пустаслоў, балбатун. *Ох і лепенда ж ты, лепенда, не помоўчыш, лепендаеш дзе трэба і дзе не трэба.* М. Малешава.

ЛЕПЕНДА'ЦЬ *незак.* Шмат гаварыць, балбатаць. *Ему і есці не давай, а дай лепендаць.* М. Малешава.

ЛЕПЕ'НІК *м.* Варэнік з начынкай. *Колісь мое дзеткі ніколі хлеба не елі, воны, бедные, на лепеніќах поўро́сталі.* М. Малешава.

ЛЕПЕ'ТА *ж. метаф.* Сабака. *Мормо́та прышоў да путаецца ў лепеты: ці дома ворко́та?* (загадка). *Воўк, собака, кот* (адгадка). Хачэнь.

ЛЕПЕТА'ЦЬ *незак.* Лапатаць, балбатаць, хлусіць. *Лепетала, лепетала да долепеталаса, шчо й рак свішчэ.* М. Малешава.

ЛЕПЕТУ'ХА *ж.* Вадкая гразь. *Свінья купаецца ў лепету́сі.* Цераблічы. *Дзеці робілі з лепетухі пампушкі.* Верасніца.

ЛЕПЕ'ХА' *ж.* 1. Аер. *Лепехі на тройцу нарвуць да накідаюць і на дворэ і ў хаці.* Аздамічы. *Лепеха́.* Там жа. 2. Маннік вялікі. *Поросла у доліні одна лепеха скрозь.* Альпень. *Лепеха по лозах росце.* Кароцічы. △ С в о́ й с к а л е п е х а́. Аер. *Лепеху свойску рвалі на тройцу да кідалі ў хаці.* Луткі. П а х у́ ч а л е п е х а́. Тое ж. *Лепеха пахуча по доліна́х росце.* Бярэжцы. С і в а л е п е х а́. Касачы. *Лепеха сіва жоўтым цветом цвіце і на ей струч'е е.* Луткі. К у р ы́ н а л е п е х а́. Тое ж. Лутки. Г л у х а́ л е п е х а́. Тое ж. Аздамічы. К о́ н ь с к а л е п е х а́. Маннік вадзяны. Лутки.

ЛЕПЕХО'ВУ *прым.* Аеравы. *Корэнье лепеховэ сушылі.* Лутки.

ЛЕ'ПЕЦЬ *ж.* Слота (снег з дажджом). *Не можно на двор вуйці, лепець така!* Аздамічы.

ЛЕПЕ'ШНІК *м.* Аер. *Ко́рэня лепешніка ломляць да сушаць.* Рычоў.

ЛЕПЕШЫ'ЛО *н.* Целяпень. *Дзіця таке лепешыло, подняць не можно.* М. Малешава.

ЛЕПІ'ЦЦА *незак.* Ляпіцца. *Ле́піцца усе, прыстае.* М. Малешава.

ЛЕПІ'ЦЬ *незак.* Тынкаваць. *Му екраз у год свою хату лепілі.* Сямурадцы. △ Л е п і́ ц ь к о р о в а я́. Рабіць каравай з цеста. *Одные жонкі лепяць коровая.* Сямурадцы.

ЛЕ'ПКАЦЦА *незак. экспр.* Цалавацца. *На свадзьбі цэлы дзень лепкаюцца!* Хачэнь.

ЛЕПКОВА'ТЫ, ЛЕПОКОВА'ТЫ *прым.* Цяжкаваты ў руках, грузны, не стройны. *Іван у нас лепковаты.* Луткі. *Така тоўста, лепоковата та дзеўка.* Цераблічы. *Му кладку перэшлі, а Юрка бобухнуў у воду, вон лепоковаты.* М. Малешава.

ЛЕПЛЯ'ВО *прысл.* Марудна, павольна. *Вона леплявo робіць, ленуецца.* Старажоўцы. *Памянш.* л е п л я́ в е н ь к о. *Так лепляве́нько зове — Ната́ленько!* В. Малешава.

ЛЕПЛЯ'ВУ *прым.* 1. Прыліпчывы, назойлівы. *Коб вон буў такі лепля́ву, то не!* М. Малешава. 2. Марудны (пра работу). *Робота така леплява.* Хотамель.

ЛЕ'ПОК *м.* Нявыпечаны, няўдалы хлеб. *Як хлеб неўдачны, то кажуць: от некі лепок замесіла да ўкінула ў печ.* Цераблічы.

ЛЕПО'ТА *ж.* 1. Слота. *От шля́кіць, лепота, ідзе снег з дожджэ́м, добры хозяін дурного собакі не ву́гоніць!* Аздамічы. 2. Вадкая гразь. *Там не зроблена дорога — одна лепота.* Верасніца. 3 *перан.* Пэцкаль. *Ой, лепота, седзі!* Сямурадцы.

ЛЕПШ *прысл.* Лепш. *Жытні хлеб за ўсе лепш.* Луткі. *У госцях добрэ, а дома лепш* (прыказка). Цераблічы.

ЛЕ'ПШАЦЬ *незак.* Лепшаць, ачуньваць. *Не ле́пшаю да не поміраю.* Аздамічы.

ЛЕПШОТА' *ж.* Выгада, карысць. *Екая вам лепшота, колі ву робіце, а воны галя́юць.* Старажоўцы.

ЛЕ'ПШЫ *прым.* Лепшы. *Вон забраў собе лепшу зе́млю.* Хільчыцы. *Самы лепшы чын, ек нічым* (прыказка). Луткі.

ЛЕ'РА, ЛЕ'РЭЯ *ж.* Ліра. *Мо умру, то і там загадаюць неку леру круціць.* Мачуль. *Колісь на лерэю старцы́ ігралі.* Старажоўцы.

ЛЕС *м.* 1. Лес, дрэвастой. *Пошла ў лес — і брусніцы мое, і лісіцы мое.* Хачэнь. *Лес багаты на ўсе.* Сямурадцы. *Лес чуе, а поле бачыць* (прымаўка). Там жа. *Воўк жыве ў селе, а ў лес позірае* (прымаўка). Старажоўцы. *Шо да́лей у лес, то болей трусніко́ў* (прымаўка). Там жа. *Як у лес, так і з лесу* (прымаўка). М. Малешава. 2. Лес (лесаматэрыял). *Купіў лес на хату.* В. Малешава. *Трэба лес покласці на леґа́рах, коб не погніў.* Луткі. *На лесі е стан* (пра плыт). Сямігосцічы. △ О б о л о́ н і с т ы л е с.

Дрэнны, слабы лес, з тоўстым слоем абалоны. Альпень. Стрыжнёвы лес. Буйны, добры лес, з тоўстым стрыжнем і тонкім слоем абалоны. Альпень. Чорны лес. Лісцевы лес. Мачуль. Лес з нёбом говóрыць. Пра гонкі высокі лес. *Дзе гáло, попас от гэто во, гэтты лес быў, з небом говорыў!* Пагост.

ЛЕ′СА *ж.* 1. Лесвіца, драбіны. *А туды ні лéсы не поставіш, нічого, коб залезці.* Тураў. *Трэба вусóка вельмо леса, шоб оборваць ту рабіну.* Дварэц. 2. Плот з вертыкальных дубцоў, перавітых паміж трох жэрдак. Сямігосцічы. 3. Калкі ў езе. Альшаны.

ЛЕСІ′НА′ *ж.* Лясіна, дзеравіна. *От лесіна попалас сыроватая.* Аздамічы. *Кругом тое лесіны можно танцоваць!* Альпень.

ЛЕ′СКА *ж.* 1. Лесвіца, драбіны. *Зробіў леску вусоку да шырокіе цэпкі, то не могу злезці.* Хачэнь. *По лесцы на горý лезом, ек шчо трэба узяць там.* Кароцічы. *І лескі нема, і залезе ў вулей тая муш.* Цераблічы. 2. Дужка ў палукашку (на возе). *Леску з орэшніку конóплямі перэўе на возе — і готовы полýкошок.* М. Малешава. 3. Плот з вертыкальных дубцоў, перавітых паміж трох жэрдак. Сямігосцічы. 4. Насціл з дубцоў на санях. Альшаны. 5. Травяністая лясная расліна. *Леска зовецца, то вона ў лесе росце, дзеўкі подкрашваліса колісь.* Сямурадцы.

ЛЕ′СКА′ЎКА *ж.* Падлешчык. *У лескаўкі óйстра спіна.* Дварэц. *Лескаўка — шырóка да тóненька рыба.* Там жа. *Лéскаўка.* Аздамічы.

ЛЕСКОНЕ′ЦЬ *незак.* Ляскатаць. *Лесконіць церніцэю той бонавéла!* Сямурадцы.

ЛЕСКУ′ХА *ж.* Падлешчык. *Малая — лескуха, а вуросце, то ўжэ лешч зовецца.* Старажоўцы.

ЛЕСНО′ *прысл.* Лясіста, паросшы лесам. *Було лесно, корчэ́, не віднó. а цепер — гáло.* В. Малешава.

ЛЕСОВІ′К *м.* Лясун. *Хвоя ці дзерэво вўвернено з корнем, то лесовік. Лесовік едзе да лáміць.* Луткі.

ЛЕСО′ВУ′ *прым.* Лесавы, лясны. *Лесóву бусько дзікі, вон людзей боіцца.* Кароцічы. *Суніца — лесовá, клубніка — садовá.* Дварэц. *Гэто ў лесовýх людзей тые рабіны, а ў нас нема.* Верасніца. △ Лесóву собáка. Паляўнічы сабака. Запясочча.

ЛЕ′ТА′ЦЬ, ЛЯ′ТАЦЬ, ЛЁТАЦЬ *незак.* 1. Лятаць. *Ластоўкі лéтаюць перэд дожджэм, мабуць, воны знаюць!*

Старажоўцы. *Стане смеркáць, то коржаны лéтаюць.* Пагост. *Бабкі е такіе, лéтаюць у вýльі. Эта бабка з'едае усе пчолы.* Дварэц. *Бабінэ лето не летáе, то будзе лето шчэ* (прыкмета). Сямігосцічы. *Летáй муха, да не прылетáй до вуха* (прымаўка). Луткі. 2. Хутка рухацца. *Е такіе паукі, шо по водзе лéтаюць.* Хачэнь. *Шо то усе летáюць коньмі?* Сямігосцічы.

ЛЕТВА' *ж.* Лятанне, лёт. *От у моіх пчол летва хорóша, у шэсць, восем пчол лéтаюць.* Хотамель.

ЛЕ'ТНІ *прым.* 1. Летні. *Баба — велікіе грушы летніе.* Луткі. *Ну, летне ўрэм'е, ягоды, тóе-сёе — так і піталаса.* Кароцічы. *Летні дзень год корміць* (прымаўка). Сямігосцічы. 2. Летні, цеплаваты. *Лéтню вóду вон не п'е, дай холодну, то п'е.* Запясочча. △ Л é т н і х л ó п е ц. Пажылы, у гадах. Запясочча. Л é т н і е д р ó в а. Дровы, нарыхтаваныя летам. *Летніе дрова — вон летом порэзаў і посушыў і склаў у клетку.* Старажоўцы.

ЛЕ'ТНІК *м.* 1. Лёгкі, летні пінжак. *Нешчо порваўса мой летнік, трэба другого купляць.* Цераблічы. 2. Пералетаваныя дровы. *Летнік, которые лето стояць дрóва.* В. Малешава.

ЛЕ'ТО *н.* 1. Лета. *Пройшоў Ілья, то лета нема* (прымаўка). Луткі. *Дóбрэ дзеці ў лéці, а зімою — хоць у вір головою* (прыказка). Старажоўцы. 2. Год. *Хлеў нову, шчэ одного лета.* Верасніца. *У гэтом леці дождже!* Сямігосцічы. 3 *мн.* л é т а. Узрост, гады. *А ека була ты у ее лéцях?* Цераблічы. *Ой, ты моя мацi, шо хóчу сказацi, шо летá проходзяць, а я нежонаты* (з песні). Сямурадцы. *Жіла ў бацько, жіла ў мацер, а ў свекроўкі не буду, летá свое молодые помінаці буду* (з песні). Там жа. *Екі летá, такі і розум* (прымаўка). Сямігосцічы. *Малые летá — малы й розум* (прымаўка). Там жа. △ Л é т о-л é ц к е. Цэлае лета. *Вона купіла, а той лес стояў лето-лецке незрэзаны.* Дварэц. *Лето-лецьке збірáём, а нема чого есці.* Бярэжцы. Б á б і н е л é т о. Цёплая сонечная пара ў ранню восень. Запясочча. П о л é т у. Летам. Пагост. Т о г ó л é т а. У той год. *Вáле, ты мо шчэ век не бачыла купáла? — Того лета бачыла.* Цераблічы. *Памянш.* л é ц е ч к о. *Лецечко роботала дома: ні разу не вуйшла на вечорынку.* Запясочча.

ЛЕ'ТОВАЦЬ *незак.* Летаваць, знаходзіцца летам. *І ні одзін сын тут не лéтуе.* В. Малешава. *Занесом у озерышчэ, да воны там летуюць, тые гусенята.* Дварэц.

Сено летовало на болоці. Бярэжцы. *Летовалі му ў курэнях.* Цераблічы.

ЛЕ'ТОМ *прысл.* Летам. *У хаці летом холоднó.* Запясочча. *Летом нема колі за роботою молодым.* Сямігосцічы. *Летом ногою, а зімою рукою* (прымаўка). Там жа.

ЛЕ'ТОСЬ, ЛЕ'ТОСЯ *прысл.* Летась, мінулы год. *Летось садовінá була неважная, а позалéтось хорошая.* Тураў. *Летось була мéньша водá, позалéтось бóльша, а позáлетось — самá мéрна.* Там жа. *Летося посыпаў удобрэнія, то картóплёў наросло, шчо ні ў кого стольки не було.* Бярэжцы.

ЛЕ'ТОШНІ *прым.* Леташні. *Летошні год буў ні сухі, ні мокры.* Луткі. *Хлопцы! Летошня пора прышла — летось так було!* В. Малешава. *І цепер летошнее соломі копá е.* Там жа.

ЛЕ'ТОШНІК *м.* Мінулагодняе цяля. *Там целята-летошнікі пасуцца ўсе лето й зімуюць там.* Дварэц.

ЛЕТУ'ЧЫ *прым.* 1. Лятучы. *Хочэ буська побачыць летучóго весною, коб ногі не болелі.* М. Малешава. 2. Гладкі, не шўрпаты. *Дуб летучы, а граб летýчэй.* Старажоўцы. △ Л е т ý ч а я м у ш. Кажан. Запясочча. Л е т ý ч ы е в ý т в у. Дзікія качкі. *Летýчые вýтву — это дзікіе вутву, воны навек лецяць у пóўрэй.* Старажоўцы.

ЛЕ'ЎНЫ *прым.* Дажджлівы. *Леўны дзень.* Цераблічы.

ЛЕ'ЎША *м.* і *ж.* Ляўша. *Цвелілі: о, леўша, подай коўша!* Верасніца. *У одных людзей усе дзеці леўшы́.* М. Малешава. *Одна баба леўшою жала.* Хотамель.

ЛЕЎШУ'Н *м.* Тое ж. *Леўшун на леву рýку коле, на леву нóгу скачэ.* Сямурадцы.

ЛЕЦЕ'ЦЬ *незак.* 1. Ляцець. *Усе куры лецяць к пеўню.* В. Малешава. *Лецяць гускé, дубовые носкé,— то-то-то, то-то-то!* (з дзіцячай песенькі). Цераблічы. *Лецела сорока, а за ею сóрок* (загадка). *Дзве сорóкі* (адгадка). М. Малешава. *Віхор лецеў, то я ўпала і крычу: «Сцепан, падай!»* Хачэнь. *Дзікіе гусі лецяць у поўрэй ключамі і ґéўкаюць, ек свое гусі.* Старажоўцы. *Ек гусі лецяць нізко, то зіма блізко, а ек шчэ вусóко, то зіма далёко.* Там жа. *Як леціць стрэла, то поб'е дуба на шчэпкі.* Сямурадцы. *Як дасць, то на берэгі вода леціць.* Луткі. 2. Хутка рухацца. *Трэба ўзяць на бабайку, шоб не буйстро лецеў лес.* Сямігосцічы. *По той дóшчэчцы леціць той сок* (пра бярозавік). В. Малешава. △ Л е ц é ц ь б е з

д у́ х у. Хутка бегчы. Сямурадцы. В о д а л е ц і́ ц ь. Пра хуткі пад'ём узроўню вады. *Вода леціць увочэвідкі.* Верасніца.

ЛЕЧО'БА *ж.* Лячэнне. *Прыехаў после лечобы да покінуў піць.* В. Малешава.

ЛЕЧЫ'ЦЬ *незак.* Лячыць. *Баба Матруна зелья́мі лечыць.* Верасніца.

ЛЕЧЭ'НЬЕ *н.* Лячэнне. *Бобоўнік на лечэнье рвуць да свіньям.* Дварэц.

ЛЕШЧ *м.* 1. Лешч. *Лешчы́ мікольные чорные, на Міколу б'юцца.* Запясочча. 2. Клешч. *Лешч на скоціну насядзе і п'е кроў.* Цераблічы. *Лешчэ́ як нападуць на собаку до одного года, то здыхае.* Там жа.

ЛЕШЧА'ЦЬ *незак.* Голасна сварыцца, крычаць. *От лешчы́ла цепер на вуліцы Ксенька!* Луткі. *От лешчы́ць на дзецей, шчэ хужэй, чым на чоловека.* Сямурадцы. Лапатаць. *Лешчыць, лешчыць, хай бу на мінуціну сціхла.* Верасніца.

ЛЕШЧО'ВУ *прым.* Ляшчовы. △ Л е ш ч о́ в а п л о́ т к а. Падлешчык. *У лешчовуй плотцы багато косцей.* Старажоўцы.

ЛЕШЧО'ТКА *ж.* Драўляныя цiскі. *Возьмі того вужа ў лешчотку!* Мачуль.

ЛЕШІЧЫ'НА *ж.* Ляшчына, арэшына. *Лешчына е дрэво.* Бярэжцы.

ЛЕ'ШЫ *м.* Лясун. *Баба казала, шо лешы жыве ў болоці да дзецей пужае.* М. Малешава.

ЛЕ'Я *ж.* Лівень. *У той дзень була страшная лея, дождж ліў як з ведра, і з грымо́тою.* Тураў. *Я после леі ўжэ посеяла, то ўзышлі картоплі.* Чэрнічы.

ЛЕ'ЯЦЬ *незак.* Ліць. *Ле́ело, ле́ело, эта лея, усе поўмока́ло.* Старажоўцы.

ЛЁГКІ, ЛЕ'ГКІ *прым.* Лёгкі, які мала важыць. *Лёгкі хлеб, то вон ву́печэны добрэ.* Старажоўцы. Лёгкі, нязначны, невялікі, слабы. *Ек зіма лёгка, то цепло́, а як зіма мо трыццаць, то холодно́ у моёй хаці.* В. Малешава. *Постаўлю на печэ́ у лёгком духу, шоб воно нагрэлосо.* Дварэц. *Памянш.* л ё г е н ь к і, л ё г к е н ь к і, л ё г е н е ч к і, л е г е́ н ь к і. *У ее така лёгенечка грэб'ёнка, ягоды самі лезуць!* Верасніца. *А у леге́ньком духу мед нагрэецца, вуцечэ, а воск остане́цца.* Дварэц. *Лёгкенькі.* Верасніца. △ Л ё г к і н а с о н. Чуткі ў час сну. *Лёгка на сон твоя баба.* Луткі. Л ё г к і х л е б. Лёгкі заробак.

У вас лёгкі хлеб, ву работаеце умўшлено. Старажоўцы. Л ё г к а с м е р ц ь. Раптоўная смерць. Запясочча.

ЛЁГКО *прысл.* Лёгка. *От лёгко дышу, от хорошэ мне!* Старажоўцы. *У Берэзцы лёгко доставацца водою.* Луткі. *Лёгко рукам, то голове важэй* (прымаўка). Чэрнічы. *Баба з колёс, то колёсам лёгчэй* (прымаўка). Старажоўцы. *Мазалі олівою, то легчэ стала ёго опара.* Сямурадцы. *Як дзеці ў корў лежаць, то трэба чысто красным крамом окна запнўць. Тогды лёгчэй* (прыкмета). Дварэц. *Памянш.* л ё г е н ь к о, л ё г к е н ь к о. *Лёгенько іці без тое торбу.* Старажоўцы. *Лёгкенько.* Верасніца.

ЛЁГКОДУ'ШНЫ *прым.* Лёгкі, які мала выдзяляе цяпла. *Осовые дрова бездушные, з іх зыру нема, воны лёгкодушные.* Сямурадцы.

ЛЁГКОТА', ЛЕГКОТА' *ж.* Лёгкасць. *То колісь було, а цепэр лёгкота!* Сямігосцічы. *Зарэ легкоты дождалі пенсіенеры!* Рубель. *Колісь плетуць лапці ноч, а цепер легкота жыць!* Старажоўцы.

ЛЁГКУ'ШЫ, ЛЕГКУ'ШЫ *мн.*, ЛЁГКУ'ША, ЛЕГКУ'ША, ЛЕЎКУ'ША *ж.* Лёгкія. *Лёгкушы достаў з кабана.* В. Малешава. *Дзеці легкушы не едзяць, то отдала кўрам.* Верасніца. *Печонка і легкўша варацца навек коліся.* М. Малешава. *А я наемса леўкушы да зап'ю молоком.* Любавічы.

ЛЁД *м.* Лёд. *Поехалі по лёдў, але слабы лёд буў.* Луткі. *Зімой сено по леду везуць.* Кароцічы. *Ой велікіе лёды булі на рэцэ!* Бярэжцы. △ Л ё д л ё д а м. Вельмі халодны. *Навек ногі холодные, лёд лёдом!* Аздамічы. О д л ё д у д о л ё д у. Ад ледаставу да ледаставу. *Бурлак баржу цегнуў од лёду до лёду на рэцэ.* Тураў. *Коліся од лёду до лёду ў лапцях пастухі.* М. Малешава.

ЛЁДО'ЎНЯ, ЛЕДО'ЎНЯ *ж.* Лядоўня. *Шоб рыба не погніла, тут була лёдоўня.* Запясочча. *Не топілі б, було б ек у лёдоўні.* Луткі.

ЛЁЗО' *н.* Лязо. *У ножа гэто чэрэнкі, а гэто лёзо.* Пагост. *Лёзо ў сокеры вышчэрбілосо.* Аздамічы. *Лёзо.* Луткі.

ЛЁЛЯ *ж.* Кашулька (дзіцячая), сарочка (жаночая). *Дай лёлю наложым!* Запясочча. *Лёля ў селян звалі, а сорочка — у нас.* Дварэц. *Хоць у одной лёлі, абы по любові* (прыказка). Аздамічы. *Памянш.* л ё л е ч к а. *Наложым лёлечку тобе, Одамко.* Хотамель.

ЛЁН *м.* Лён. *После жыта, пшэніцы сеялі лён, а после*

лёну — пшэніцу. В. Малешава. *Лном прыкрыла картоплі на зіму.* Луткі. *За лён забагáцелі людзі ў нас.* Дварэц.

У мінулым існавала павер'е, што лён можа дапамагчы пры уроках, чарах і інш. Лён вешалі ў хляве *як корóву гóніць. Подласіца лну боіцца.* М. Малешава. Выкарыстоўвалі своеасаблівы лён, *як дзіця спужаецца.* Трэба узяць лён, і *шчоб вон буў не этого году, да покласці кругом да запаліць,* каб дымам дзіця абкурылася. Лён з галоўкамі падсцілалі, *як корова мокрэе.* Там жа.

ЛЁНДАР, ЛО'НДАР *м.* Макацёр. *Лёндар, лондар.* Мачуль. *Памянш.* л ё н д р ы к. *У лёндрыку, бы ў гóршчыку, крысы é.* Запясочча. *Лёндрык быў чыгунны, откладзістые бeрэгі, з вýшэчком, наподобіе гладышкі.* Запясочча.

ЛЁНО'К *м.* Макрыца. *Лёнок як зубы болящь, то пáрацъ і п'юць, да зубы перастаюць.* Луткі.

ЛЁПА *ж.* Тоўстая, неахайная жанчына. *Плуве лёпа, елі ногі перэстаўляе!* Верасніца.

ЛЁПАЦЦА *незак.* Плёскацца, паласкацца. *Ой, там лёпалася ў водзе лозя́нка.* Сямурадцы.

ЛЁПАЦЬ *незак.* Пляскаць, шлёпаць. *Зімою вéцёр лёпае снегом по вокнах.* М. Малешава.

ЛЁПКІ *прым.* Ліпкі. *Такая лёпкая, такая глеёвáя земля!* Пагост.

ЛЁСТКА *ж.* Лёстка, планка. *Тре було меньш дроў на воз ложіць, а то лёсткі ў глабіні поламаліса.* Пагост. *Трэ зробіць лёстку ў жак, а то поламалаcа. Лёстка ў крылах жакá, шчоб не збегалос цéнето.* Луткі. *Попэрэд трэсту б'юць у бойцы, а ў церніцы тые самые жмені труць, а послі трэпашкою — застрýганою лёсткою з ручкою — трэпляць.* Сямурадцы. *Лёстку подоб'é, да і сок чэчэ́* (з бярозы). В. Малешава. *Памянш.* л ё с т о ч к а. *Набілкі вісяць на лёсточках.* Верасніца. *Лёсточкі поклалі з одноé лоткі ў другýю.* М. Малешава. *Лёсточка робіцца з лýпіка лозового.* М. Малешава. *Лёсточкі, шчоб не мешаліс поножэ́. Лёсточкі даюць нормальные зéва.* Аздамічы.

ЛЁТ *м.* Лёт. *Я матку по летý знаю.* Альпень. △ У л ё т. Лётам. *Я за курáмі, а воны ў лёт і повулéталі з огороду.* М. Малешава.

ЛЁТКА *ж.* 1. Буйная шраціна, круглая куля. *У велікого звера стрэляюць лёткой.* Тураў. *Лётка крýгла така, бы пучка.* Аздамічы. 2. Дошчачка каля лятка вулея для пчол. Хотамель.

ЛЁТОМ *прысл.* Лётам. *Лётом бегуць жэрці тые куры.* М. Малешава. △ Л ё т о м л е ц ё ц ь. Вельмі хутка ісці. *Лётом леціць, коб поробіць усе ў сына.* Луткі.

ЛЁХ *м.* Лёх, пограб. *Лёх робяць, як вода позволяе.* Цераблічы. *У лёху бульба не померзне.* Аздамічы.

ЛІ'ВЕНЬ *м.* Лівень. *От лівень, уліло ек з ведра!* Луткі. *Зышоў лівень, от зліў!* М. Малешава.

ЛІ'ЖБУ *часц.* Абы, толькі каб. *Ліжбу грошы, то купляй!* Луткі. *Сено, воўна — ліжбу кішка поўна* (прымаўка). Старажоўцы. *Хоць чорт с кублá, ліжбу шапка ееці була* (прымаўка). Там жа.

ЛІ'ЖНІ *мн.* Палачкі для варажбы. *Ліжні — короценькіе палочкі, рукою перэкідáюць, гадаюць, колькі осталосо, лічаць. Ек до пáры остаецца, то кончаюць, а ек не до пары, то шчэ кідаюць.* Пагост.

ЛІЗА'ЦЬ *незак.* Лізаць, дакранацца губамі, языком. *Рыба той слюз ліжэ.* Запясочча. *Ву смолу даеце ў мазь, шоб кот не лізаў.* Луткі.

ЛІЗНУ'ЦЬ *зак.* Лізнуць, дакрануцца губамі, языком. *Лізнецé языком дай спаць ідзецé. Шчо ж гэто за ёжа?* Луткі.

ЛІК *м.* Лік, лічба. *Як начаў лічыць тых дзікіх свінéй, то й ліку не набралосо.* Цераблічы.

ЛІМА'Н *м.* Участак вялікіх памераў. *Геттакі ліман поля ў цебе, сваце, сорóк мо пяцьдзесят будзе, да земля ж ека глеёва! Чому ж тут тобе не жыць!* Луткі.

ЛІ'МАР *м.* Рымар. *Лімар шыў збрую.* Дварэц. *Лімар робіць зброю для кóней.* Хотамель.

ЛІН *м.* Лінь. *Лінá не есць моя баба.* Бярэжцы. *Памянш.* л і н ó к, л і н ó ч о к. *Лінкі тут кладуць ікру ў майнé, тут мéлей.* Верасніца. *Раншэ поймай лінка, то можно наесціса усей сем'éй!* Старажоўцы. *Лінок — вельмі смачная рыбіна.* Тураў. *Лінок ходзіць, жмуркі пускае.* Альшаны. *Лінок улез у жáка, ужэ, хлопцы, адліга будзе.* Мачуль. *Ты не гледзі, шчо як лінок, воно молоком кормленэ* (пра парася). Рамель.

ЛІ'НА *ж.* Тоўстая вяроўка, канат. *Ліна тóўста, у чотыры волокі плецена, а ў волоцы по тры ніткі.* Луткі. *Вýлья цегаюць на соснý ліною.* Аздамічы. *Памянш.* л і н к а. Аздамічы.

ЛІНІ'ШЧЭ *н.* Вялікі лінь. *От это лініщчэ поймаў!* М. Малешава.

ЛІНО'ВІШЧЭ *н.* Выпоўзіны. *Ліновішчэм, як хóньдзя*

нападае, накурыцца — і пропадзе (павер'е). Луткі. *Ліновішчэ, неяк прызнаюць, як на сход лежыць, то заколі пáлца да нельга вýцегці, то прыложы его — вуцегне.* Луткі. *Ужóво ліновішчэ, як нарве на руцэ, то прыкладáлі, скорэй проедае вáву.* Мачуль. *Ліновішчэ у жыце знаходзілі, лежыць воно, аж страхóцье!* Сямурадцы.

ЛІНУ'ЦЬ *зак.* Лінуць, хлынуць. *На веніка ліпе і покрóпіць подлогу.* Луткі. *Лінýў дошч, два раз лінуў, по колено воды зробілосо на полях.* В. Малешава.

ЛІ'НЬКА, ЛІ'НКА *ж.* Скінутая ў час ліньгі шэрсць у жывёл, скура гадзюкі або вужа. *З шэ́рсці, з ліньці зробіў м'яч.* Любавічы. *Назбірай ліньці з корову, ек скробкою чысціў.* М. Малешава. *Ліньку скідае вуж.* М. Малешава. *Лінку беруць хітрые людзі, от хондзі употрэбляюць.* Цераблічы.

ЛІНЯ'ВУ *прым.* Ліннялы. *Несуцца, несуцца, вынесуцца да стануць ліняць, дай лінявуе куры.* Старажоўцы.

ЛІНЯ'ЦЬ *незак.* Ліняць, скідваць верхняе покрыва. *Куры, вутвý, гусі ліняюць на зіму, і багато пуху валяецца коло плоту.* М. Малешава. *Весною корову ліняюць.* Аздамічы. *Вуж ліняе, вýсунецца з ліновішча, бу сорочка ліновішчэ, рабэ́, як вон сам.* Бярэжцы. *Свіньá не ліняе ніколі.* Старажоўцы. *Як у плохого хозяіна, то собака усе ліняе, навек кошлаты.* Там жа.

ЛІ'ПА *ж.* 1. Ліпа. *А ліпы ў нас нема? — Есць, толькі ў лесу, далеко!* Бярэжцы. *Здоровуе ліпы ў пана булі, з дуплямі.* Луткі. *Хоць вусокі, ліж бы добры, ек ліпа.* Старажоўцы. *Ободрай ек ліпу.* Там жа. 2 *метаф.* Ліпавыя лыкі, кара. *Ліпа на сухé, а на мóкрэ вона не годзіцца.* Хачэнь. *Памянш.* л і п е н ь к а, л і п о н ь к а, л і п о ч к а. В. Малешава.

ЛІ'ПЕЦ *м.* Павітуха льняная. *Ліпец уво льне росце, вон рэзкі, дробны.* М. Малешава. *Ліпец такі корáву, і дзерэзá му ёгó зовóм, дзерэцца вон і на жыто.* Там жа.

ЛІ'ПІНА *ж.* Асобнае дрэва ліпы. *Облупіць кору з ліпіны трэба на óблубку, вона доўго будзе.* Старажоўцы. *Там ліпіна стоіць одна на межэ́ на моей, і столько гудзе там пчол!* Там жа.

ЛІ'ПНІК *м.* 1. Ліпняк, ліпавы зараснік. *Там ліпнік хорошы!* Бярэжцы. 2. Ліпавыя лыкі, кара. *У нас плелі лапці з ліпніку, з лозы і з ўязнікý.* Сямурадцы. *На вóду лапці з ліпніку не годзяцца.* Кароцічы. *Ліпнік на лáзбені годзіцца.* Запясочча.

ЛІПОВА'ТЫ *прым.* Мяккі (пра драўніну). *Одна сосна́ ліповата, а друга крэжэва́та.* Аздамічы.

ЛІ'ПО'ВУ *прым.* Ліпавы. *Цвет этой ліпоў е ў мене.* Хачэнь. *З ліпового лісту пеклі коржыкі.* Сямурадцы. *Ліпову цвет рвуць у чай.* Старажоўцы. *Ліпо́вы.* Альпень.

ЛІПУ'ЦІК *м.* Смолка. Бярэжцы.

ЛІПУ'ЧКІ *мн.* Тое ж. Лутکі.

ЛІС *м.* Ліс, ліса. *Кота ліс поймае, там га́ло, дзеро́ў нема.* Цераблічы. *Ліс із собакою боройса.* Запясочча. *Ліс нору́ копае.* Там жа. *Перэпіваю ліса, шоб дзеці веліса* (вясельнае пажаданне). В. Малешава. *Памянш.* л і с о́ к. *А лісок е́жыка берэ, подка́ціць ік водзе і берэ.* Старажоўцы.

ЛІСА' *ж.* 1. Ліс, ліса. *Ліса моіх курэй порэзала ў хлёве́.* Верасніца. *Ліса хапае ку́ры.* Старажоўцы. 2 *перан.* Хітрая ліслівая асоба. *Памянш.* л і с к а. *У вочы кажэцца ліскою, а потом швайку упорыць тобе!* Хачэнь.

ЛІСА'ВІЦЦА *незак.* Падлізвацца, падлашчвацца, ліслівіць. *Шо, шо, а лісавіцца вона ўмее, к кожному подлезе.* М. Малешава.

ЛІСА'ВІЦЬ *незак.* Тое ж. *Я не ўмею лісавіць.* Бярэжцы. *Лісавіш, умееш лісавіць, раб ліса́ву!* Запясочча.

ЛІ'СА'ВУ *прым.* Ліслівы, падлізлівы. *Вона лісава цётка.* Хачэнь. *Іван не ліса́ву, вон добры чоловек.* Луткі. *Ну й ліса́ву, ну й ліс!* Там жа. *Памянш.* л і с а́ в е н ь к і. *Ма́чоха лісавенька до мене.* В. Малешава. *Дзіця таке лісавеньке, лоўкеньке!* Сямурадцы. △ Р а б л і с а́ в у. Падлізнік. Запясочча.

ЛІСІ'НЫ *прым.* Лісіны. *Лісіна нора́ бувае ў чэгарніку.* Сямурадцы.

ЛІСІ'ЦА *ж.* Ліштва з дзіркай, у якую ўстаўляецца жэрдка для адзення. *Лісіца для жэрткі робіцца над по́лом, коб пове́сіць посце́ль.* Луткі.

ЛІСІ'ЦКА *ж.* 1. Грыб лісічка. *Лісіцкі жоўценькіе, по ельніку ростуць.* Дварэц. 2. Лісіца. *Ек бацько дасць хлеба, ідучы с сено́жаці, то дзеці казалі: лісіцка дала́ хлеба. Такі вон буў смашны!* Луткі.

ЛІСІ'ЦКІН *прым.* △ Л і с і́ ц к і н г о с ц і́ н е ц. Зайчыкаў хлеб, падарожны гасцінец. *Як хлеб з дорогі привезеш, то кажуць: лісіцкін госцінец, лісіцка дала́.* Старажоўцы.

ЛІСІ'ЧА'НКІ *мн.*, ЛІСІЧА'НКА *ж.* 1. Лісічкі. *А чому ты мне лісі́чанок не прынесла?* В. Малешава. 2. Парэчкі.

У нас лісічанкі называюць тые красненькіе ягоды. Альшаны.

ЛІСІ'ЦКІ, ЛІСІ'ЧКІ *мн.* 1. Грыбы лісічкі. *Збірала чэрніцы, дай лісічкі ўкінула ў шаньку.* Верасніца. 2. Чырвоныя парэчкі. *Лісічкі — красная смуродзіна с каменьчыкамі.* Сямігосцічы.

ЛІСНІ'ЦЬ *незак.* Блішчаць, адсвечваць. *От вукорміў коня, аж лісніць, весь у яблуках.* М. Малешава.

ЛІ'СОВУ *прым.* Лісіны. *Собака найшоў лісову нору.* М. Малешава.

ЛІ'СО'ШЧЫ *мн.* Лісlівасць, угодлівасць, падлізванне. *Другі лісошчамі, хітрошчамі, а потом цебе обсмеіць.* Луткі.

ЛІСТ *м.* 1. Ліст (у раслін). *Хамут лістоў вісіць на сцене́.* Чэрнічы. 2 *зб.* Лісце. *Багато лісту назбірай, коб шўру накрыць было чым.* Сямігосцічы. *На лісту́ дубовом хлеб печэм.* Хотамель. *Нема ні ветру, ні шчо, а ліст дрыжыць, то будзе дождж* (прыкмета). М. Малешава. *Памянш.* л і с т о́ к, л і с ц і к. *Ек подаецца к осені, то кажуць: прыдзе Петрок — отшчыкне лісток, прыдзе Лья, то отпадзе́ два.* Старажоўцы. *Чэрэт — шчо лісцікі на ём о такіе о.* Бярэжцы.

ЛІСТОНО'СЕЦ *м.* Пісьманосец. *Лістоносец пошту носіць, а мне весточкі нема.* Запясочча.

ЛІСТОНО'СКА *ж.* Пісьманоска. *Лістоноска жонцы лісты оддала́.* Сямурадцы.

ЛІСУ'Н *м.* Лісlівец, падлізнік. *Лісун — колі хто кому подбрэшэ.* Аздамічы.

ЛІСЦІ'НА *ж.* 1. Адзін ліст. *Бабоўнік росце так, шчо тры лісціны ў его е.* Луткі. *Под лісціною седзіць жук, не бачно́.* Запясочча. *Я забыла укінуць лісціну лаўровую ў картоплі.* Хачэнь. 2. Тонкія жэрдачкі, якімі засцілалі под пад стогам збожжа. Альшаны. *Памянш.* л і с ц і н к а. Запясочча.

ЛІСЦІ'ЦЦА *незак.* Падлізвацца, лашчыцца. *Кот лісціцца до цебе, а ты лісцісса до мене.* Хотамель.

ЛІ'СЦЬЕ *н. зб.* Лісце. *Об'ела гусень лісцье.* Луткі. *І лістье мокрэ од меду.* Велямічы. *Памянш.* л і с ц е й к о. *У тонконо́га дро́бненьке лісцейко.* Хачэнь.

ЛІ'СЫ *прым.* △ Л і с ь і х л е б. Зайчыкаў хлеб, падарожны гасцінец. *Лісьі хлеб, бо лісіцка дала́.* Аздамічы.

ЛІТОВА'ЦЬ *незак.* Ныць, моцна балець. *От у мене літу́е у році зуб!* Запясочча.

ЛІ'ТЫ *прым.* Літы, выраблены ліццём. *Літы ка́мень на жорна робілі.* Хотамель.

ЛІ'ЎНЫ *прым.* Ліўневы, праліўны. *Суткі ліў ліўны дождж!* Цераблічы.

ЛІХІ' *прым.* Ліхі, дрэнны. *Ліхі — то нічогі, такі урэдны.* Запясочча. *Ліхіе маты горне, шо страх подумаць!* Дварэц. *Ліхе́ ў огне не згорыць, воно не ўтопіцца, воно не заве́сіцца* (прыказка). Сямурадцы. *Не той ліхі, шо крычыць, а той ліхі, шо моўчыць* (прыказка). Хачэнь. *Лу́чшэй не есці, як у ліхо́м месці сесці* (прыказка). Запясочча. *Смерць і родзіны не гледзяць ліхо́е годзіны* (прыказка). Старажоўцы. *З ліхо́го то́ргу шоб з но́сом!* (прыказка). Там жа. △ Л і х а́ х в о р о́ б а. Падучая хвароба. Старажоўцы. *Подумайце, ліха́ не пускае ложку з тым зельем до рота!* Хачэнь. К р ы ч а́ ц ь л і х і́ м к р ы́ к о м. Лямантаваць, нема крычаць. М. Малешава.

ЛІ'ХО *н.* 1. Лі́ха, гора, бяда. *Од чужого ліха, то й я зелье знаю* (прымаўка). Верасніца. *Не займа́й ліхо, колі спіць ціхо* (прымаўка). Аздамічы. *Сем ліх да ўсе ў одзін мех* (прымаўка). Там жа. *Як прыдзе́цца до ліха, то міла й Бруміха* (прыказка). М. Малешава. *Коб умеў та́нчыць, а робіць і ліхо на́ўчыць* (прыказка). Старажоўцы. *А чужэ ліхо не очэ́піцца* (прымаўка). Там жа. *Ой, шоб на ёго́ ліхо, як вон мене трапіў!* (праклён). Дварэц. Хвароба. *Семдзесят ліх вулечвае той зверобой.* Хачэнь. 2. *прысл.* Дрэнна, кепска. *За дурной голову́ і ногам ліхо* (прыказка). Запясочча. △ Л і́ х о е г о́ з н а́ е. Пра адсутнасць паняцця, ведаў, звестак. *Ліхо его знае шо вон думае.* М. Малешава. *Ну, а да́лей думаю, а ліхо ёго́ знае, шо робіць?* Бярэжцы. Л і́ х о п р ы в е з ц і́. Не прывезці нічога. *Аж воны ліхо прывезлі!* Старажоўцы. П о е́ х а ц ь (п о й ц і) з м і́ л ы м л і́ х о м. Адправіцца ні з чым. *Поехаў бу ты оттуль з мілым ліхом!* Старажоўцы. *Постояў да пошоў з мілым ліхом.* Сямурадцы. П а д у́ ш ч э л і́ х о. Падучая хвароба. *Падушчэ ліхо ек вукіда́ецца, то езычка́ вупірае.* Цераблічы. Д з і ц я́ ч э л і́ х о. Тое ж. *Не подхо́дзь, а то ліха того дзіця́чэго наберэшса!* Аздамічы. Б о́ ж'е л і́ х о. Тое ж. Сямігосцічы. П р ы п а́ д э ш н э л і́ х о. Тое ж. *Прыпадэшнэ ліхо стало з войны у ёго́.* М. Малешава. Л і́ х о т в о е́ й м а́ ц е р, л і́ х о е е́ м а́ ц е р, л і́ х о в а́ ш э й м а́ ц е р ы. Праклён. *Ліхо его мацер, жыве!* Аздамічы. *А ліхо твоей мацер, шо ты робіш!* М. Малешава. *А вона богата, ліхо ее мацер!* Мачуль,

Ліхо вашэй мацеры, не крычэць! Бярэжцы. *Ох, ліхо твоей мацер, узелі ёго да набілі!* Сямурадцы. К л і х у. К чортавай мацеры. *Да его к ліху свое убілі ў лесу.* Бярэжцы. Д о л і х а. Для чаго, на якую патрэбу. *Хто ж тоды піў ту горелку? До ліха та горелка?* Пагост. Л і х о. Наўрад, не вельмі, не. *Ву шчэ молода! — Ліхо я молода! У мене ужэ унука е.* Бярэжцы. *Ліхо я ім дала! Я ім не дала ўсёго.* Кароцічы.

ЛІХО'ТА *ж.* 1. Жорсткасць, лютасць, бязлітаснасць. *А воны ж не ласкою, а ліхотою коло іх!* Запясочча. *До худобу, ек до чоловека, трэба хорошэ обуходзіцца, ласкою, худоба тожэ не любіць ліхоту.* М. Малешава. 2 *экспр. перан.* Злы дух. *Як ліхота сюды ёго ўперла, так ліхота і вуперла* (пра вялізнага сама, які трапіў у жак і парваў яго). В. Малешава. *А воны ж ліхотою коло іх!* (пра вераб'ёў). Запясочча.

ЛІХО'ЦЬКО *м. пагардл. перан.* Чортаў сын. *По порадку ліхоцько этэ не хочэ браць млінцы!* (пра сабаку пры варажбе). Хачэнь.

У мінулым у дзяўчат быў звычай даваць сабаку ў хаце бліны. Чый блін ён з'есць першы, тая першай пойдзе замуж. Хачэнь.

ЛІ'ЦЦА *незак.* Ліцца, струменіць. *Кроў з раны льецца аж роўчэкамі.* Луткі. Абліваццa. *Водою ліліса, як нема дожджу, хто пройдзе, то шам на ёго!* Хачэнь.

ЛІЦЬ *незак.* 1. Ліць, выліваць. *Лі картоплі да еж!* Дварэц. *Вона лье молоко поросятам.* Запясочча. *Воду, шо небожчыка муюць, льюць, дзе не ходзяць.* Хачэнь. 2. Ісці, падаць (пра дождж). *Лівень лье прамо!* Бярэжцы. *Весь май ліў дождж.* Запясочча. *Цылы дзень дождж леіць!* Верасніца. *Леело, леело — усе поўмокало!* Старажоўцы. △ Л і ц ь в у л і ў к і. Несці яйкі без шкарлупы. *Майскіх жукоў наеласа кура і стала ліць вуліўкі.* Сямурадцы.

ЛІ'ЧАНЫ *прым.* Лічаны, адзінкавы. *Коло для цяганья вулея было ў лічаных людзей.* Мачуль.

ЛІ'ЧБА *ж.* Лік, колькасць. *А ў нас лічба до Семчы сем кілометроў.* Пагост.

ЛІЧЫ'НА *ж.* Прыстойнасць, далікатнасць. *Мне не лічына говорыць, шо я стары.* Старажоўцы.

ЛІЧЫ'ЦЦА *незак.* Лічыцца. *На робоці вон только лічыцца, а наробіць, ек кот наплачэ.* М. Малешава.

ЛІЧЫ'ЦЬ *незак.* Лічыць. *Посадзіў чэшчу к сцене очі-*

ма да плечыма, шоб мухонькі лічыла (з песні). Запясочча. Прызнаваць. *Згубіла шэліноўку, то не плач, лічы, шчо зносіла дай ўсе.* Луткі.

ЛІША'Й *м.* Лішай. *Як лішай, то шышку з дуба да почавіць да тым соком помазаць.* Сямігосцічы. *Журавінамі мажуць від от лішая.* Хачэнь. *Лішай бувае на лозе, дзе густо лес.* Цераблічы. *Лішаé ў целят е.* Запясочча. △ М о́ к р ы л і ш а́ й. Хвароба скуры з мокрай высыпкай. *Мокры лішай на корову нападае.* Сямурадцы. Л е с о в у́ л і ш а́ й, к о р о́ ў я ч ы л і ш а́ й. Хваробы скуры. *У ее буў лесову лішай.* Хачэнь. *Короўячы лішай перэдаецца от коро́ву.* Там жа.

ЛІ'ШКА *ж.* Лішак. *Я лішку еец здаю ў магазін.* Старажоўцы.

ЛІ'ШНЕ *прысл.* Лішне, празмерна. *Лішне набраўса, бы свінья.* Аздамічы.

ЛІ'ШНІ *прым.* Лішні. *Вон багато говорыць не будзе лішнего.* Хачэнь. *Колісь горэлка була тобе лішняя.* Старажоўцы. *От лішнее говоркі хлеб будзе горкі* (прымаўка). Аздамічы.

ЛІ'ШНІЦА *ж.* Лішак, лішняе. *Нашчо мне браць лішніцу!* Талмачава. *Шо это за лішніца? На́шчо вона?* (пра курэнне). М. Малешава.

ЛОБ *м.* 1. Лоб. *От даў поленякою, аж ску́ла схопіласа на ло́бе!* М. Малешава. *Дорога — як лоб!* Аздамічы. 2 *перан.* Чалавек моцнага целаскладу. *Гэдакіх тры лобу́ було!* Чэрнічы. *Памянш.* л о б о́ к. *Грыбок, покажы лобок!* (прыгаворка ў грыбнікоў). Хачэнь. △ Л о б у л о б. Насустрач адзін аднаму, твар у твар. *Лоб у лоб з во́ўком стрэўса, так эты воўк на ўсе ногі назад!* Мачуль. З а л о б в о д з і́ ц ц а. Цягацца за валасы. *Біліса невестка з етроўкою, за лоб водзіліса.* Луткі. З а п і с а́ ц ь н а л ь б е́. Запамятаць, зарачыся. *Запішы, кажу, на льбе собе!* В. Малешава.

ЛО'БАН *м.* Лабасты чалавек. *Ек лоб велікі, то кажуць лобан.* Сямурадцы.

ЛОБА'ТЫ *прым.* Лабасты. *Отчэпіса, сатана лобата!* М. Малешава.

ЛОБА'ХА *ж. экспр.* Лабатая істота. *А куды ты, о, лобахо!* (на карову). Дварэц.

ЛО'БА'Ч *м. экспр.* 1. Здаравяка. *У его було тры сыны, лобачэ́ такіе!* Верасніца. 2. Невялікі шчупак. Рубель.

ЛОБЕ'Й *м.* Лабасты чалавек. *От лобей вудумаў! Дзерэвяного лісапета зробіў дай поехаў.* М. Малешава.

ЛОБО'К *м.* Невялікі шчупак. *Коровы́ прідуць да во́ду сколо́цяць, то воны очы і лоб вустаўляюць, то іх лобкі зовуць.* Альшаны. *У нас і кожушок е, але чым побольш лобок зовуць.* Там жа. *Памянш.* лобо́чок. *Як ясны лёд, то лобочкі глушылі доўбешкою.* Мачуль.

ЛО'БУ'З *м.* Цяўнік, націнне. *Лобуз сушаць для кароў.* Хотамель. *Лобуз гарбузя́ны не значно́ й загона, шо сцена́!* Мачуль. *Лобу́з.* Аздамічы.

ЛОБУ'ЗІНА *ж.* Асобная націна. Верасніца. *Памянш.* лобу́зенка. *От лобузенкі сучок у гарбу́зы.* Верасніца.

ЛОБУЗІ'НЬЕ *н. зб.* Гарбузнік. *Лобузіньe з гарбу́з, а бадыльe з картоплінья.* Любавічы.

ЛОБУ'ЗНІК *м.* Цяўнік, націнне. *Лобузнік жжала з гарбузы́ і картоплінья да буду картоплі ўбіраць.* М. Малешава. *Шо поўзе, то гэто лобузнік.* Луткі. *Лобузнік порос под хлевом.* Старажоўцы.

ЛОБУ'ЗЬЕ *н.* Тое ж. *Ужэ гарбу́зы зобралі да прывезлі, то йдзі да ўсе лобузье з карто́плёў зволочы у край загона.* М. Малешава. *Лобузье посця́гаць трэба.* Буразі. *Лобузье рукамі зрываюць.* Рубель. *Лобузье з гарбуз.* Рамель.

ЛОБ'Я'К *м.* Прыс, шост, жардзіна. *Лобяк — полено, екім упіраюцца у су́хо, шоб отпіхнуцца од берэга.* Старажоўцы.

ЛОВА'ЦЦА *незак.* Лавіцца. *На блесну добрэ лова́юцца кожушкі.* В. Малешава.

ЛОВА'ЦЬ *незак.* Лавіць. *Воны блізко ловалі рыбу.* Бярэжцы. *Рыбу ловалі ўбрэдзь.* В. Малешава. *Мне некого ловаць у Малешове, нашо мне тые танцы!* Там жа.

ЛОВЕ'Ц *м.* Лавец. *Не поймаў нігодной? — Не! — От, лове́ц!* Кароцічы. *Дай бог нашому лоўцу́ на ўсякому роўцу́* (прымаўка). Чэрнічы.

ЛОВІ'ЦЦА *незак.* Лавіцца. *Там, у курэня́х, старыкі жылі, летовалі, пока рыба ловіцца.* Дварэц. *Пошоў, мабуць, на сено: сено робіць і рыба ловіцца.* М. Малешава.

ЛОВІ'ЦЬ *незак.* Лавіць. *Пошоў мой брат рыбу ловіць із дзедом.* Пагост. *На провесні кілограмоў по одзінанцаць ловілі сому́.* Старажоўцы. *Ра́кі ловілі — палку заложы ў пенчору, вон учэпіцца.* Запясочча. *Кошка мушы ловіць? Доха вона зарэ ловіць!* В. Малешава. *Два*

зайцы ловіш, то нігодного не поймаеш (прыказка). М. Малешава.

ЛОГ *м.* Нізкае месца, сенажаць (звычайна ў лесе). *На логу робіцца лён белейшы.* В. Малешава. *Лог у лесі — доліна.* Чэрнічы. *Лог — така долінка з водою между грáдамі.* Старажоўцы. *Памянш.* л о ж ó к. Пагост.

ЛО′ГВІШЧЭ *н.* Логавішча, лежня. *Бачыў логвішчэ воўчэ ў болоці.* Верасніца. *Зробіў собе на печы логвішчэ.* Пагост. *Качаліса дзеці ў жыці да поробілі логвішча.* Сямурадцы.

ЛОГВО′, ЛО′ГОВО *н.* Тое ж. *У логвé осóчаць воўкá, а потом окружаць.* Альшаны. *Лóгово.* Пагост.

ЛО′ГМА *прысл.* △ Л ó г м а л е ж á ц ь. Лежма ляжаць. *П'юць вороб'é пшэніцу, логма лежаць на ёй.* Хачэнь. *Коб ужэ лежаў логма, а то ніхвее.* Бярэжцы. Л ó г м а ў л ё г ц і с а. Надоўга ўлегчыся. *Логма ўлёгса і лежыць, ек медзведзь.* Хачэнь.

ЛОГОВА′ЦЬ *незак.* Ляжаць аблогай, адпачываць (пра поле). *Год ці два логýе; тэ поле логуе, а тэ сеецца.* Аздамічы.

ЛОГОВУ′ *прым.* △ Л о г о в é п р ó с о. Маннік вадзяны. *Гэто тэе, шчо росце у логóх, тэе логовé просо.* Чэрнічы.

ЛО′ГОМ *прысл.* △ Л е ж á ц ь л ó г о м. Ляжац нерухома, не маючы сіл падняцца. *Лежыць логом пшэніца.* Хачэнь. *Лежыць логом Одамко хворы.* Аздамічы. *От логом розлеглáса под снопамі!* Сямігосцічы.

ЛОГО′ШЫ, ЛОГО′ШЫ *мн.* Розвальні. *У нас логошi зовуць, шо на сані кладуць.* Пагост. *Логошы робяць нарошно на сані, шоб сено росклáдаць больш, шоб шырэйшы воз буў і не цягнулосо сено по земле.* М. Малешава.

ЛО′ДАР *м.* Гультай. *Лодар лежыць, а на ёго бежыць* (прымаўка). В. Малешава.

ЛО′ДАРСКІ *прым.* Гультайскі, лодарны. *Лодар пошоў на лодарскі хлеб.* Мачуль.

ЛОДАРУВА′ТЫ *прым.* Гультаяваты. *Лодаруваты той, хто не хочэ робіць, от сюд-туд — да така ёгó жытка.* Старажоўцы.

ЛОДАРУВА′ЦЬ *незак.* Гультайнічаць, ленавацца. *Вона лодарýе, ходзіць од бабы до бабы.* Старажоўцы.

ЛОДАРЫ′ШЧЭ *н.* Вялікі лодар, гультай. *Лодарышчэ ты, за цебе ніяка дзеўка не пойдзе!* Старажоўцы. *От лодарышчэ ты погáнэ!* Сямурадцы.

ЛО́ДКА *ж.* Лодка. *Лотка зроблена з дóшчок.* Бярэжцы. *Лотку обшыў бляхою, обшыванка вона.* Старажоўцы. *Памянш.* лóточка. *Едуць удвох лоточкою.* Чэрнічы.

ЛО́ДОЧКА *ж.* Спосаб завязвання хусткі. Хотамель.

ЛОЖА́ЦЬ *незак.* Прыкладаць, класці. *Еку траву ложáлі до пальца? — Подорожнік!* Буразі. *Шо ву мене у больніцу ложáеце?* Запясочча. *Мене ж не ложáюць, дзе воны лежаць.* Сямурадцы. *У гуркі ложáем хрэн.* Тураў.

ЛО́ЖКА *ж.* Лыжка. *Ложкою беры еж!* Запясочча. *Ложка з дзерэва кленового робіцца, з яблоні вона жóўта.* Хотамель. *Сухá ложка рот дзерэ* (прымаўка). Сямурадцы. *Ек до Купального Йвана з ложку, то будзе і ў ложку* (прыкмета аб просе). Там жа. *За обед ложка пануе!* (прымаўка). Сямігосцічы. *Неродному гóсцю ложкі нема* (прымаўка). Старажоўцы. *Як даў ложку, то дай і ў ложку* (прымаўка). Там жа.

ЛО́ЖОК *м.* Ложак. *Да і ў нас і полы́, і тые дзерэўянные ложкі булі.* Верасніца. *Ложок вам будзе вузкі й короткі.* Хотамель. *Мы і на этум ложку мéсцімоса ўдвох.* Тураў.

ЛОЖЧЫ́НА *ж.* Лагчына, нізіна. *По этой ложчыні, казалі, дзерэво росло, осні́к.* Альгомель.

ЛОЖЫ́ЦЦА *незак.* Лажыцца, класціся. *Я й не ложылаcа, бачу, днее.* М. Малешава. *Коліся столя ў наклáд ложылаcа.* Верасніца. *Лучшэ зерне ложыцца до зáпорожні.* Хотамель. *Ложэ́мса спаць, дзеці!* Луткі. *Спаць ложуса, но за бóкі не беруса* (прымаўка). Старажоўцы.

ЛОЖЫ́ЦЬ *незак.* Лажыць, класці, напаўняць. *Ложылі у богук м'ясо.* Хачэнь. *Пчолы лóжаць мед у оскодáвіну.* Старажоўцы. *Да на гэтой посвéт огонь ложым.* Бярэжцы. *Мокроватэ сено ложылі на край стога, воно вýгорыць.* Старажоўцы.

ЛОЖЭ́ЧНІК *м.* Палічка з дзіркамі для лыжак. *Му ек помуем ложкі, то ў ложэчнік устаўляем.* М. Малешава.

ЛО́ЗА́ *ж.* Лаза, лазняк. *Коза ела лóзу, а больш нішчо.* Хачэнь. *А лозы було, а гушча!* Луткі. *Галь, нічого не відаць, ніякое лозы нема!* Сямігосцічы. *На чужынé і лоза очы дзерэ* (прыказка). Любавічы. *Полеская лоза — то літоўскі кожух, усе одно грэе* (прыказка). Аль-

шаны. △ Г л у х á я л о з á. Від лазняку. *Глухая лоза, то вона зеленéйша.* Мачуль.

ЛОЗІ'НА *ж.* Адно сцябло, дубец з лазы. *От ек возьму лозіну да ек вуцягну по плéчах!* Верасніца. Адкроенае лыка, лазовы пасак. *У дзве лозіні основа і ў дзве подплёт* (у лапцях). Луткі.

ЛОЗНЮ'ХА', ЛОЗНУ'ХА *ж.* Лысуха, вадзяная курачка. *Лознюха кы́ркае.* Цераблічы. *Лознюха у лозе несецца, нанесе еец, насыпле бу ворох.* Там жа. *Лознюхі лецяць на зіму ў поўрэй.* Мачуль. *Лознуха — вона ў лозе седзіць і безугаву крычыць, бы дзерэцца, на дождж.* Луткі. *Лознуха — гэто дзікая курка. Вона у лозе жыве, кубло своє робіць у корчэ́ над водою і кіркае.* В. Малешава.

ЛО'ЗНЯ *ж.* Тое ж. *Лозню ловілі да поймалі хлопцы.* Аздамічы.

ЛОЗНЯ'К *м.* Лазняк. *У той доліні одзін лозняк росце.* Верасніца.

ЛОЗО'ВУ *прым.* Лазовы. *За́верцень з дубца лозового робілі.* М. Малешава. *Лозовою гужвою прыпучвалі стрэ́ху.* Любавічы. *Лозову мох дзерэцца ў лозе, у долінáх, ім конопацяць лодку.* Старажоўцы.

ЛО'ЗЬЕ *н. зб.* Лаза, лазняк. *З того болонья корова не хочэ есці сена, а шо там есці, однэ лозье!* Сямурадцы.

ЛОЗЯ'НКА *ж.* Лысуха, вадзяная курачка. *Лозянка чорна-чорна, а дзюб красны, кажуць на ее ешчэ морская курочка.* Кароцічы.

ЛОЙ *м.* Лой, тлушч. *Як хто дéржыть овечкі, то й лой е.* Альпень. *От сы́тое целя — лою багато!* Кароцічы. *Лой скоро захолóдвае.* М. Малешава. *А медзвéдзіца шчэ не набрала лою, шчэ ходзіць — осцерэгайса.* Старажоўцы. *Айдзе клаў гной, там і лой* (прымаўка). Цераблічы. *На сенцэ́ — гной, то на короўку — лой* (прымаўка). Дварэц. *Бачыць кошка лой, да не ёй* (прымаўка). Старажоўцы. △ З а л í ц ь л ó ю з а ш к ý р у. Пакараць, пабіць. *Як зальюц лою за шкуру, то будзе знац.* Тураў. Н і л о ю, н і ў д о ю. Ніякай карысці. Мачуль.

ЛО'КЕЦЬ *м.* 1. Локаць. *Локець далікатна штука, як удырыць, то боліць.* Сямурадцы. *Брала ягоды вона, журовіны. А так от на купіне о положыла лóкця, а вона хап о тут о* (пра гадзюку). Хачэнь. 2. Мера даўжыні. *На локці було когда-то мерылі.* Запясочча.

ЛОКІ'ЗА *ж.* Няўклюда, неахайнік. *Локізою пройшла*

з гэтымі целятамі. Аздамічы. *Локіза — неповортліву незграйны такі чоловек.* Там жа.

ЛОКНО′ *н.* Лісты вадзяных раслін на паверхні вадаёма, лапушыстая вадзяная расліннасць. *Озеро веліке, только локном заросшэе.* Луткі. *Локно, не можно вóлока поцегці.* Цераблічы. *Под етым локном кóрэнь дóўгі.* Запясочча.

ЛОКНЯ′НКА *ж.* Краснапёрка. *Локнянкі с чырвоным пер'ем.* М. Малешава.

ЛО′КША *ж.* Локшына. *Локша е ў лаўцы, а я ее на тыжжэнь два раз вару.* Хачэнь.

ЛО′КШЫНА *ж.*, ЛО′КШЫНЫ *мн.* Тое ж. *Росколоцяць муку, потом наліваюць на скóвороду, спечэцца тонкі млінец. Геты млінец рэжуць на полóсы і получыцца локшына.* М. Малешава. *Памянш.* л ó к ш ы н к а. *Локшынка вельмі ўкусна з кухмаром.* В. Малешава.

ЛО′КШЭНІНА *ж.* Тое ж. *Локшэніну крухмальную з молоком варать.* Альпень.

ЛОМ *м.* 1. Ламачча, павал, буралом. *У лесе лому хватае, валяецца под ногамі.* Альпень. *Бобéр наломáе лому да так загáціць канаву, шчо й не замерзне.* Луткі. *Дзе лом, там і дом* (прымаўка). Старажоўцы. 2. Лоўж. *Пошлі гольé скідац у ломы́.* Запясочча. 3. Лом, металічная палка. Бярэжцы.

ЛОМА′КА *ж.* 1. Ламачына, абломак, палка. *Вон узяў да ссек нéку ломаку да біў той лёд.* Цераблічы. *Вýломлю ломаку і этые вóкна поўбіваю!* Сямурадцы. *Я ўзела ломаку да за кýрамі!* М. Малешава. 2 *перан.* Лянівы нязграбны чалавек, няўмека. *Возьмеш у компанію того ломаку, то будзеш одзін зруб лето дзёўбці, а одрыны не будзе на зіму.* М. Малешава. Крыўляка. *Лéно, ломака ты нéяка!* В. Малешава.

ЛОМА′ЦЦА *незак.* 1. Ламацца, крышыцца. *Опасно перэбірацца церэз озеро, лёд шчэ не моцны, ломацца будзе.* М. Малешава. 2 *перан.* Манернічаць, крыўляцца. *Чого ты ломаесса, як вýпечаны корж?* В. Малешава.

ЛОМА′ЦЬ *незак.* 1. Ламаць, *крышыць. Гóгоць лáміць лес.* Альшаны. 2. Баранаваць упоперак. *Поломаў свое грáны поперэк, а потом бороноваў уздоўж.* Аздамічы.

ЛОМА′Ч'Е *н. зб.* Ламачча, лом. *Там торх, ломач'е, моя дзеўка поймала одзінанцаць штук плоценят.* Луткі. *Гýра голья, а як сухé — то ломач'е.* Аздамічы. *Такого колóдзья нацегаў, такого ломач'я і загаціў* (пра бабра).

Хачэнь. *Ломачья насечэш, одзёнка такого зробіш і там ложыш стога у болоці.* Дварэц. *Як на погоду, то ломач'е носяць, а як на негоду, то віш* (пра буслоў). В. Малешава.

ЛОМ'Е' *н.* Лам'ё, ламачча, лом. *Лом'е подпалі, нехай горыць.* Верасніца. *Дзе зваляць лес, то сцебло́ ідзе у ход, а остаецца однэ лом'е.* Старажоўцы.

ЛОМЕ'Ц *м. метаф.* Злая сіла. *От нема на вас ломца́!* Аздамічы. *Ламец ёго́ знае, дзе воно!* Запясочча. *Коб цебе ломец ухопіў!* (праклён). Запясочча. *Очуняе! Ліхого і ломец не берэ!* В. Малешава.

ЛОМІ'ЦЦА *незак.* Ламацца, крышыцца. *Бэрэ́за здоро́вэ дзерэво, воно меншэ ла́міцца.* Мачуль. *Да велікіе, да ла́м'яцца картоплі!* М. Малешава. *З лучаю рогожа ло́міцца, а з робрэю не.* Аздамічы.

ЛОМІ'ЦЬ *незак.* Ламаць. *На́вісь не ла́міць ні лес, ні сад.* Лутгкі. *Так сказа́ць — это ужэ языка́ ла́міш.* Альпень. *Ло́міць лёд веснова́ вода.* Верасніца. *Косці ломіць, рукі ломіць, кожного сустаўчыка.* Бярэжцы.

ЛО'МОЦЬ *м.* Адламаны кавалак хлеба. *Отломі ломоць да перэкусі, здоровейшы будзеш.* М. Малешава.

ЛОМЦО'ВУ *прым.* △ Л о м ц о́ в е ш ч а́ с ц е. Нядоля. *Ломцове шчасце — як попадзецца жонка нічога, норовіста, то свой век му́чыцімеса.* М. Малешава.

ЛОПА'ТА *ж.* 1. Лапата саджаць хлеб у печ. *Цепе́рэка ў бляхах хлеб пекуць дома, а коліcь лопатою саджалі: посцелюць на лопату дубового лісця, а тогды цесто кладуць і ў печ саджаюць на чэрэ́нь.* Кароцічы. Лапата для перасыпання збожжа. Альшаны. Лапата для адкідвання мякіны. Хотамель. 2. Стрыхоўка. *Почалі крыць под лопа́ту.* Аздамічы. 3. Лопасць. *Вода падае на лопаты, а лопаты круцяць млін.* Запясочча.

ЛОПА'ТКА *ж.* 1. Лапатка. *Цепер мне далі укола под лопатку.* Верасніца. 2. Ліштва ў жорнах з адтулінай для млёна. *Лопатку прыб'юць к стоўпчыкам і ў ее млёна, да вон і круціцца ге.* Мачуль. 3. Лопасць у кашы над млынавым каменем. Хотамель. 4. Савок для веяння збожжа. Бярэжцы. 5. Язычок у клямцы. *Дай я тобе оччыню, бо загубіласа лопатка с клямкі.* Верасніца. 6. Наогул ўсё плоскае. *На цэпо́цы лопатка, а на лопатоцы іконка.* Альшаны. 7. Пакаёвая расліна. Верасніца. *Памянш.* л о п а́ т о ч к а. Стручок з завяззю. *Горох толькі у лопаточках шчэ.* Лутгкі.

ЛО'ПАЦЦА *незак.* Лопацца, трэскацца. *Жэлезяка*

поверху обгінае і не дае лопацца ободу. Сямігосцічы. *Яблука белы наліў поспелі, лопаюцца да гніюць.* Дварэц.

ЛО'ПАЦЬ *незак.* 1. Трэскаць, разрывацца. *Конόплі паджараць — онно лопаюць у ступі!* Хачэнь. 2. Гучна ляскаць, бахаць. *Лоп, лоп — як бы рукамі б'е по болоту.* Хачэнь. *Лопае ужэ певень і стане спеваць.* Бярэжцы. *Як стане смеркаць, то вельмі граюць вутвы́, крычаць, лопаюць.* Велямічы. 3. Хрустаць. *Так лопаюць грошы, як з завода выйшлі!* Сямігосцічы.

ЛО'ПНУЦЬ *зак.* Лопнуць, трэснуць, знікнуць. *Буў мороз і лопнула кора на óсокоры.* Цераблічы. *Гвалту крычу, шо вона лопне* (пра слоік). Запясочча. *Обруч на бодні лопнуў, то другого набілі.* Сямурадцы. *А шоб ты лопнуў, як ты мене перэедаеш!* Старажоўцы. *У жонкі лопнуло серцэ од страху.* Дварэц. △ Л ó п н у ц ь с о с м ё х у. Зайсціся моцным смехам. *Ек вона роскажэ, то лопнеш со смеху.* Верасніца.

ЛОПОНЕ'ЦЬ *незак.* Лапатаць, шалясцець. *Нешчо тут лопоніць* (пра рыбу). Луткі. *Самэ добрэ, дзеду, спаць — ужэ по лісту́ лопоніць дождж.* Мачуль.

ЛОПОТА'ЦЬ *незак.* Лапатаць, балбатаць, крычаць. *Вон ек церніца лопочэ.* М. Малешава. *Ву́скочыла на вуліцу да там лопочэ.* Старажоўцы.

ЛОПОТУ'ХА *ж.* Лапатуха, балбатуха, крыкуха. *Старá, але лопотуха!* Луткі. *От лопотуха, лешчыць да лешчыць!* Там жа.

ЛО'ПОЦЕ'НЬ *м.* 1. Лопацень. *Одамко, лóпотня зробіш на косе!* М. Малешава. *От ек неройно поклéпана коса, то это лóпотні, бо далéй берэ, ек клепле молотком.* Там жа. *Которы не понімае добрэ клепаць кóсу, то етого лопотня́ зробіць.* Запясочча. 2. Свярдзёлак з шырокімі лопасцямі. *Е такі лóпоцень з двума пéрамі, шырокі.* Цераблічы. 3 *перан.* Лапатун, балбатун. *От лóпоцень, лопочэ да лопочэ!* Запясочча.

ЛОПОЦЕ'ЦЬ *незак. экспр.* Бегчы, спяшацца. *Онь зноў гусі лопоця́ць домоў!* Дварэц.

ЛО'ПУХ *м.* 1. Лопух. *Яка рожа ці болячка, то лісце лопуха рвуць і прыкладваюць.* Луткі. *Лопух под плотом росте, як рожа, то прыкла́да́ють.* Альпень. 2. Белы гарлачык. *Лóпух на водзе расце.* Запясочча. *Боцвіньє, як лопух!* Там жа.

ЛО'ПУХЕНЬ *м.* Лопацень. *Лопухні поробіў на косе твой сын.* Альпень.

ЛОПУХОВА'ТЫ *прым.* Лапушысты, шыракалісты. *Коньскі шчавер лопуховаты, ёго ніхто не есць.* Любавічы.

ЛОПУ'ШНІК *м., зб.* 1. Зараснік лопуху. *Колюкі зовом ёго, лопушнік.* Хачэнь. 2. Зараснік белага гарлачыка. Хачэнь.

ЛОПУШНЫ' *прым.* Лапушысты, шыракалісты. *Гуркі йдуць лопушные!* Верасніца.

ЛОПУ'ШЧЫ *прым.* Хрусткі. *І вішнёвуе такіе лопушчые тые грошы булі.* Чэрнічы.

ЛОПУШЫ'СТЫ *прым.* Лапушысты, шыракалісты. *На бўйной земле лён лопушысты!* М. Малешава.

ЛОПШУ'К *м.* Маруда, нерашучы чалавек. *От лопшук пошоў, бы мокро горыць!* Аздамічы.

ЛОСЁЎ *прым.* Ласіны. *У дзедовой хаці лосёвуе рогі на сцене віселі коло пóлного окна.* М. Малешава. △ Лосёў грыб. Рагацік жоўты. *Лосёў грыб росце, ек капуста, велікі, вон пушысты, дзірочкі кругом.* Сямурадцы.

ЛОСІ'ЦА *ж.* Ласіха. *Лосіца то кáгуць оцелілас, бо гэто ужэ к коровáм подходзіць.* В. Малешава.

ЛО'СКОТ *м.* Казытанне, сверб. *Не боіцца лоскоту, а тут о боіцца.* Кароцічы. *Лоскот проколвае ўсе цело.* В. Малешава.

ЛОСКОТА'ЦЦА *незак.* Казытацца. *Ой, не лоскочыса!* Луткі.

ЛОСКОТА'ЦЬ *незак.* 1. Казытаць, раздражняць. *Не лоскочы ёго, а то умрэ от смеху.* М. Малешава. 2. Ляскатаць, бараніць. *Лоскочэ — страх берэ!* (пра дождж). Цераблічы.

ЛОСЬ *м.* 1. Лось. *А тут і лóсі ходзяць, ек товар!* Старажоўцы. *Здорóву, ек лось!* Там жа. *Лежыць, ек лось у болоці* (пра ахвотніка спаць). Там жа. 2. Пеўнік стракаты (грыб). *Лóсі поверху порэпаные, а под нізом мох.* Хачэнь. 3. Рагацік жоўты (грыб). *Е такіе лосé грыбў, вон уверх, як ёлочка, сівенькі, ек лось, а унізў бéленькі, з одного кóрэня ведро нарэжэш.* Хачэнь.

ЛО'ТАЦЬ *ж.* Лотаць. *Лотаць коровы едзяць.* Луткі. *Под лотацью хаваліса людзі.* М. Малешава. *Лотаць росце по долінáх, і когды вóду сцягне, то вона жоўта ўся.* В. Малешава.

ЛО'ТРА *ж.* Гультай, лодар. Тураў.

ЛО'ЎКІ *прым.* Лоўкі, спрытны, добры. *Лоўкі чоловек,*

прыгае так спрайно. Цераблічы. *Лойкая дзейка, шчо хоч з ею можно поговорыць*. Там жа. *Мачуха бувае лойка, чужые дзеці гледзіць, ек свое, а другá прымела б, то поела б*. Сямурадцы. *Сталі сварыцца, да не лойко*. Сямурадцы. *Лойкі кругом: і здоройем, і харакцером, і словáмі*. Луткі. *От лойкіе тухлі, не цесные*. Там жа. *Памянш*. л о́ ў к е н ь к і. *Лойкенькі чоловек у мое дочкі*. Луткі.

ЛО'ЎКО, ЛО'ЎКЕ *прысл*. Лоўка, спрытна, добра. *Я лойко з'ем обед, ек похожу по лéсу*. Хачэнь. *Лойко, хóрошэ рóбіць!* Аздамічы. *Лойко зложый стожка, шчо любо погледзéць!* Бярэжцы. *Запутáла новуе яблуко, ці лойко воно*. Дварэц. *Подыйшла под дубы, а ў іх там холодок, да так здóрово, так лойко!* Кароцічы.

ЛО'ЎМА *м*. і *ж*. Гультай, лежань. *Вона захоцела, коб эта лойма обогнала картоплі?* М. Малешава.

ЛО'ЎЧЫ *прым*. Здатны, спрытны. *То лойча жонка, за ею не пропадзеш*. Верасніца. Настойлівы. *Лойчы хлопчáк свого доб'ецца!* Там жа.

ЛОФЕ'РМА *м*. і *ж*. Лахудра, недарэка, неахайнік. *О, лоферма ты дурна!* Запясочча.

ЛОХА'НКА *ж*. Драўляная міска. *Як постарэ́еш, я буду тожэ цебе у гэтой лоханцы корміці, як ты мацер свою корміў*. Дварэц.

ЛО'ША *ж*. 1. Ласіха. *Сáміца лося́ хоць старá, хоць молодá, то лоша*. Запясочча. *Нічого не робіць, зробілася, як лоша*. Луткі. 2 *неран*. Поўная жанчына. *От лоша, на жонку скажуць, ек гладкá*. В. Малешава.

ЛОША'К, ЛОШУ'К *м*. 1. Малады конь, жарабя. *У нас на коня кажуць: от хорошы лошак*. В. Малешава. *От лошука вугодоваў хорошэго!* Цераблічы. 2. Малады лось, ласяня. *Міліцыя знайшла лошука*. Запясочча. *Памянш*. л о ш а ч о́ к. *Кобула прывела лошачкá*. Тураў.

ЛОШЭНЯ' *н*. Ласяня. *Лошэня ў лосёў*. Хотамель. *У лошы лошэня було малэ́*. Цераблічы.

ЛОШОВІ'К *м*. Пеўнік стракаты. *Лошовікі — такіе гнедые козлякі, по іх бы луска*. Мачуль.

ЛОШЧА'ВІНА, ЛОШЧАІ'НА *ж*. Лагчына, нізіна. *Шчо ты на моей лошчавіні пасеш?* Сямігосцічы. *Поміж горкамі лошчавіны, і по іх грыбы ростуць*. Хотамель. *От богато ягод у той лошчаіні*. Пагост.

ЛОШЧЫ'НА *ж*. Тое ж. *У нас таке болото, лошчына*. Хачэнь.

ЛОШЫ'ЦА *ж*. 1. Маладая кабыла, жаробка. *Нашой*

лошыцы ўжэ которы год пошоў? М. Малешава. 2 *перан.* Поўная мажная жанчына. *Такая лошыца копу на вілкі возьме да церэз стог перэкіне.* М. Малешава. *Памянш.* лошыцка. *Кобула ожэрэбіла лошыцку.* Запясочча. *У нас летовала лошыцка, така лоўка, гладка!* Хачэнь.

ЛУБ *м.* Луб, кара ліпы, вяза, бярозы. *Коробку з луба бортнік робіў.* Хотамель. *Здзеры луба з берозы.* Хотамель.

ЛУ'Б'Е *н. зб.* Старызна, старычына. *Чого ву ко мне прысталі, старэе луб'е?* Старажоўцы.

ЛУБО'К *м.* Абечак. *Лубок у сіто зробі з драні хвоёвое!* Луткі.

ЛУБ'Я'НКА *ж.* 1. Абечак. *Луб'янку на рэшэто дзед зробіў з ліпового луба.* Аздамічы. 2. Прыстасаванне для зімняй лоўлі ўюноў. *Луб'янка — облубка з рэшэта, ставілі на рыбу.* Любавічы.

ЛУГ *м.* 1. Луг, нізкае месца, сенажаць (звычайна ў лесе). *У його больш грудка, а ў мене больш лугу.* В. Малешава. *Конём не ўедзеш у луг, мокро нешчотне, корэньє. У нашом бору лугоў немашэка.* Луткі. *Берэзнік у лузі, омела росце, дубў, грабў ростуць.* Запясочча. 2. Пераважна заліўная сенажаць. *Луг — то сеножаць роўна, хороша, ні груд, ні болото.* Мачуль. *Половіну ж луга зламілі, му свого коровая нарадзілі* (з песні). Бярэжцы. 3. Луг, шчолак. *Ек золіла плацье ў жлукці, то нацекло поўны цэбер лугу, а тым лугом шчэ й подлогу помула.* М. Мелашава. *Луг муць шмацьё зробіла.* Цераблічы. *Вўлі луг із жлукта!* Верасніца. *Памянш.* лужок. Верасніца.

ЛУГНУ'ЦЬ *зак.* Выпіць залпам. *Лугнуў кружку воды і пойшоў.* В. Малешава.

ЛУГОВА'ЦЬ *незак.* Выбельваць лугам. *Лугуюць попелом пражу.* Аздамічы.

ЛУГОВУ' *прым.* Лугавы, сенажатны. *У нас е луговая трава: мурог, подмурож, осока, плешняк.* Старажоўцы. *У мене луговая мята росце, ее козе даю.* Старажоўцы.

ЛУЖА'ВІНА *ж.* Лугавіна, невялікая палоска лугу. *Вўкосіў лужавіну, дай будзе копа сена.* М. Малешава. *Церэз лужок лужавіна була.* Верасніца.

ЛУЖКА'ВІНА *ж.* Нізіна ў лесе. *Вон тою лужкавіною буў дубнік.* Сямурадцы.

ЛУ'ЗАНІК *м.* Лузан (арэх, які сам вылушчыўся). *Лузанікі самі вулезаюць з шыпакоў.* Пагост.

ЛУ'ЗАНЫ *прым.* Лушчаны, вылузаны. *От нашла лузаных орэхоў под кустом!* Старажоўцы.

ЛУ′ЗНУЦЦА *зак.* Стукнуцца, ударыцца. *Об вошчо хоч можно лузнуцца, ек об камень.* Сямурадцы.

ЛУ′ЗНУЦЬ *зак.* Стукнуць, ударыць. *Лузнула кулаком у плечы.* М. Малешава.

ЛУКА′ *ж.* 1. Лука, паварот ракі. *А як ву лукою йшлі?* Запясочча. 2. Выгнутая аснова драўлянай бараны. *Гу́жві дзелаюць да прыўязваюць поўперэчкі, а потом обгінаюць бороню́, то называлі лука.* Сямігосцічы.

ЛУКА′ВЕЦ *м.* Лісліевц, хітрун. *Лукавец як так, то ла́скавы, а да́лей ву́м'е ду́шу.* Бярэжцы.

ЛУКА′ВУ *прым.* Лісліеы, хітры. *Ён коло́ цебе, ой, а да́лей ду́шу ву́ймуць.* Бярэжцы. *Лукавые такіе гусі, занадзіліса у оўёс.* Мачуль.

ЛУ′ННІК *м.* Чыстацел. *Лунніком лечаць, як нарывае, прыложваюць ёго́ лісце.* Хотамель.

ЛУ′НУЦЬ *зак.* Прапасці. *Хай ёго́ жывот лу́не!* (праклён). Сямурадцы.

ЛУПА′ *ж.* Лупіны, шалупіны, высеўкі, вотруб'е. *С тое грэчкі лупу́ больш, чым мукі.* Старажоўцы. *Ечмень тоўклі, да лупа подстае.* Сямурадцы. *Бувало, казалі ў просі лупа.* Там жа. *Ту лупу́ с конопе́ль сцаджвалі на цадзілок.* В. Малешава. *Лу́памі обмешвалі свіньям.* Верасніца.

ЛУПАІ′НЫ *мн.* Тое ж. Лутиі.

ЛУПА′ЙКА *ж.* Тое ж. *У еровое пшэніцы лупайка нейка м'якчэйша, а на озімой цвёрдзе́йша.* Луткі. *Картоплю з лупайкамі варылі.* Хачэнь. *У гарбуза́ е м'якіш, зе́рнета, лупайка.* Чэрнічы.

ЛУПА′К *м.* Грымак, кухталь. *Дала́ дзіцяці лупака́.* Сямурадцы.

ЛУ′ПАЛКА *ж.* Маргун. *Лупалка, хто часто лупае вочыма.* Аздамічы.

ЛУ′ПАЛО *н.* Тое ж. *Лупало кажуць, ек лупае очамі.* Сямурадцы.

ЛУПА′Н *м.* Тое ж. Сямурадцы. 2. Вірлавокі. Пагост.

ЛУПАНУ′ЦЬ *зак.* Рвануць, пацягнуць. *Як лупанула зу́ба і вылупіла з дзя́сною.* Мачуль.

ЛУПА′ТЫ *прым.* 1. Лупаты, вірлавокі. *Лупаты очы вурочыу́, коб воны ёму́ поўлазілі!* (праклён). Старажоўцы. *Вон лупаты, вурочка́ты такі, очы тые круглые.* М. Малешава. 2. Які плюскае вачамі. *Як часто лупае очыма, то ка́эм лупаты.* Альшаны.

ЛУ′ПАЦЦА *незак.* Плюшчыцца, лыпаць. *Як молоды,*

то буйстро гледзіш, а як стары, то лупаешса, як овечка. Хачэнь.

ЛУ'ПАЦЬ *незак.* △ Лу́паць очы́ма. Маргаць ад разгубленасці, збянтэжанасці, здзіўлення, страху. *Вон лупаў, лупаў вочыма да нічого не понімае.* Хачэнь. *Позовеш госцей да чым будзеш угошчаць? Будзеш очыма лупаць!* М. Малешава.

ЛУПА'Ч *м.* Чалавек з выпучанымі вачамі. *Ох, лупач, ох, лупач, хорошэнько побач, то не удовіца ідзе, тобе есці несе* (з казкі). М. Малешава.

ЛУПА'ШЫЦЬ, ЛУПЕ'ШЫЦЬ *незак.* Лупіць (пра дождж), біць. *Дождж лупа́шыў, ой!* Хачэнь. *От лупашыць дождж, су́док трое не сціхае.* Сямурадцы. *По селу лупешыў снарадамі* (пра немцаў). Верасніца.

ЛУПЕ'ІШЧЭ *н.* 1. Маргун. Сямурадцы. 2. Вірлавокі чалавек. *А вон таке лупеішчэ, а не ўгледзеў воўка.* М. Малешава.

ЛУПЕ'Й *м.* Тое ж. *Лупей кажуць, як не хорошэ гледзіць.* Сямурадцы. *Той лупей моўчыць, моўчыць, только лупае по бокам.* М. Малешава.

ЛУПЕНУ'ЦЬ *зак.* 1. Лупянуць, ударыць. *Лупені ёго́!* Запясочча. 2. Раздзерці, падраць. *От, кажэ, лупенуў штаны, разлупіў!* Сямурадцы. 3 *перан.* Наесціся. *У обеда добрэ лупенеш!* М. Малешава. *От лупенула добрэ крышаноў!* Старажоўцы.

ЛУ'ПЕ'НЬ *м.* 1. Лупцоўка, калатня. *Ой, будзе лу́пень од мацер за того кота!* В. Малешава. 2 *перан.* Непамерная плата. *Шчо ступень, то лупень* (прымаўка). Луткі. △ Даць лу́пня. Адлупцаваць, пакараць. *Отла́міць розку да дасць тобе лу́пня.* М. Малешава. *Я гэтой Танюшцы лупня дам!* Хачэнь. Заробіць (получы́ць) лу́пня. Атрымаць лупцоўку. *Будзеш шче за машінамі по вуліцы бегаць, то лупня доброго заробіш!* Пагост.

ЛУ'ПІК *м.* 1. Лазіна, з якой садрана кара. *Лупікі добрэ на дро́ва, бо воны сухіе.* М. Малешава. *Порося худэ, ек лупік.* Любавічы. *Облуплены, ек лупік.* Там жа.

ЛУПІ'НЫ *мн.* Лупіны. *От я лупіны корові оддаю.* Старажоўцы.

ЛУПІ'ЦЦА *незак.* Лупіцца, лушчыцца. *Спаліла шкуру, дай лу́піцца.* Аздамічы. *Лоза добрэ лупіцца!* Верасніца.

ЛУПІ'ЦЬ *незак.* 1. Ачышчаць ад лупін, абіраць. *Стару бульбу лупім, а молоду́ скрэбо́м.* Альпень. *Картоплі*

лупіць трэба, лупіны свіньям оддамо. Луткі. *Картоплі не лупілі колісь.* Верасніца. 2. Здымаць скуру, кару. *Наш Володзя так лупіць целя хорошэ, шо ніхто ў Малешові так не облупіць.* М. Малешава. *Лупі лозу, то будуць лапці.* Там жа. 3. Лупіць, ліць (пра дождж). *Той дождж лупіў, а гэты сыпле ціхо.* Цераблічы. 4 *перан.* Лупцаваць, хвастаць, біць. *Як зроблю я яку шкоду, то бацько возьме попругу у рукў дай давай лупіць по плёчах.* М. Малешава. *Вон ек стаў лупіць тые волы по плечах, по спіне́.* Бярэжцы. *Покладзе на тую бабку косу і лупіць.* Сямурадцы. 5 *перан.* Прагна есці. *От лупіць крышаны́, бу з голо́дного краю прышоў!* М. Малешава. 6 *перан.* Дорага прасіць (пра цану). *Лу́піць вон за корову багато гро́шэй.* М. Малешава. △ Л у п і́ ц ь з у́ б у. Смяяцца. *Ты мне не лупі зубу, говоры к толку.* М. Малешава.

ЛУ'ПЛЕНІЦА *ж.* Лазіна, з якой садрана кара. *Насечы з лупленіцы загнету!* Мачуль. *На лупленіцах добрэ ўюны запе́каць.* Цераблічы. *От возьму лупленіцу да ек ву́цягну по спіне́, то ты ў мене не до́жджэш!* Верасніца.

ЛУ'ПЛЕНЫ *дзеепрым.* Луплены, абадраны. *Біч з дуба, а дзержално з лупленой лозы робілі.* Сямігосцічы.

ЛУПЛЁНІКІ *мн.* Ачышчаная вараная бульба. *Соло́нікі, рэзо́нікі і луплёнікі ешчэ называюць.* Сямурадцы.

ЛУ'ПНУЦЬ *зак.* Лыпнуць. *Гледзіць і не лу́пне.* Бярэжцы.

ЛУПНУ'ЦЬ, ЛУПЕНУ'ЦЬ *зак.* 1. Лупянуць, ударыць. *Пры вас засердзіласа да порося як лупенула по спіне́!* М. Малешава. 2. Моцна пайсці (пра дождж). *Так як лупне́ дождж!* В. Малешава.

ЛУПОВО'КІ *прым.* Вірлавокі, з вялікімі вачамі. *І той лупей луповокі не вутрымаў да пошоў у скокі.* М. Малешава.

ЛУ'ПЦАХ *м.* △ Д а ц ь л у́ п ц а х а. Адлупцаваць, пакараць. Запясочча.

ЛУПЦОВА'ЦЦА *незак.* Біцца, тузацца. *Воны лупцуюцца між собою.* Сямурадцы.

ЛУПЦОВА'ЦЬ *незак.* Лупцаваць, біць. *Ек сталі лупцоваць і убілі.* М. Малешава.

ЛУСКА' *ж.* 1. Луска. *На лінку тож луска е.* Хотамель. *Луска на кожушку е.* Кароцічы. 2. Шалупайка (з яец). *Косці і луску з еец, шчо свецілі на па́ску, прыо́рваюць, то добрэ родзі́ць будзе* (павер'е). Сямігосцічы.

ЛУ'СНУЦЬ *зак.* Луснуць, трэснуць, лопнуць. *Прышлі*

голые, нідзе нічого ні трэсне, ні лусне. Буразі. *Як вона жыве, нідзе нічого нема — ні лусне, ні трэсне.* Пагост.

ЛУ'СТА *ж.* Луста, адрэзаны плоскі кавалак (хлеба, сала і г. д.). *Вот лусту сала дала́. До́бра луста!* Запясочча. *Хлеба ўзяў лусту да ўвом'яў.* Аздамічы. *У цебе скібочка тоне́нька, а ў того, поба, ека луста!* В. Малешава. *Поклоніса ку́сту да і вон дасць хлеба лусту* (прымаўка). Сямігосцічы. *Памянш.* л у́ с т к а, л у́ с т о ч к а. *Поделять по лустцы хлеба і схаваюць.* Альпень. *Порэзаў хлеб лусточкамі да пожарыў, шчоб хру́мало под зубамі.* Дварэц. *Несе з хаты хлеба лусточку і сало.* Пагост. △ У л у́ с т ы́. Дзіцячая гульня.

Адна група дзяцей садзіцца ў кружок, а другая становіцца за кожным іграком першай групы. Адзін ігрок пачынае гульню. Ён ходзіць кругом гэтага двайнога кола іракоў і гаворыць лічылку: *Сем коп одзін сноп. Чорту но́гу замота́ць, а мне лусту поймаць.* Або: *Сем коп одзін сноп, кому прыпадзе, не трэба журыцца.* Верасніца. Заканчваючы яе, дакранаецца рукой да якога-небудзь іграка у першым коле. Той выбягае з кола і гоніцца за лічыльшчыкам, які павінен абабегчы кола. Яго ж месца ў першым коле займае ігрок другога кола. Лічыльшчык, за якім гоніцца ігрок першага кола, калі яго не дагоніць гэты ігрок, павінен заняць свабоднае месца ў другім коле, а выкліканы ім ігрок пасля гэтага выконвае ролю лічыльшчыка. Калі ж выкліканы ігрок дагоніць першага лічыльшчыка, ён займае свабоднае месца, а лічыльшчык пачынае ўсё спачатку.

ЛУТ, ЛЫТ *м.* 1. Лазовы або ліпавы дубец, прыгодны для здымання кары на лыкі. Пагост. 2. Кара з маладой ліпы. *Тры лыты́ зодраў, будзе лапоць.* Аздамічы. *Лыты́ продавалі ліповые не горненые верчамі, а ге дзега́мі.* Там жа. 3 *перан.* Гультай, лежань. *Ах ты лут, не хочэш робіць!* Бярэжцы. *Леніву лежыць, ек тут, под ку́стом.* Старажоўцы. *Памянш.* л у́ ц і к. Старажоўцы.

ЛУТНЯ' *ж.* 1. Скрутак кары з адной лазіны або ліпкі. Запясочча. 2 *перан.* Хлусня, няпраўда. *Лутню́ мелеш, аж нема чого слухаць!* М. Малешава.

ЛУ'ХТА'Н *м.* Таўстун. *Такі лухта́н сеў, шо й моцыклет увогнуўса.* Сямурадцы. *Лу́хтан.* Пагост. *Павел. пагардл.* л у х т а н і ш ч э *н.* *От тэ лухтанішчэ, ленуецца повэрнуцца, таке непроворнэ!* Пагост.

ЛУ'ЦЬЕ *н. зб.* Луцце, кара на лыкі з маладых ліп.

Хто кажэ луцьё, а хто — полосье на лапці зодраў. Пагост.

ЛУЦЯ'РО *н. экспр.* Гультай, лежань. *У нас на этого говорачь, шо нічого не робіць, это луцяро, лут.* Старажоўцы.

ЛУ'ЧА'Й, ЛУ'ЧЭЙ *м.* Рагоз вузкалісты. *Лу́чай на чотыры ка́нты росце.* Старажоўцы. *Лу́чэй—вон шырокі і рэжэцца.* Хотамель. *Коровы́ луча́й едзяць, хоць і снег.* Мачуль. *Лучай — подобіе, як осока, з ёго рогожы плетуць.* Цераблічы.

ЛУЧА'ЦЬ *незак.* Цэліцца, прыцэльвацца. *Буду стрэляці, буду лучаці з-под зелёненького дуба* (з песні). Сямурадцы.

ЛУЧКІ' *мн.* Унутраныя прыстасаванні ў борці. Луткі.

ЛУЧКО'ВУ прым. △ Л у ч к о́ в а б о р о н а́. Драўляная барана з дужкай наперадзе. Любавічы.

ЛУЧО'К *м.* 1. Ручка ў касе, абагнутая вакол касся. *У гумне дзве косы, то ты возьмі тую, шчо на косье но́ву лучок.* М. Малешава. *Лучок роб'яць з берозы.* Там жа. 2. Грабелькі на касе. *Зроблю лучка косіці грэчку.* Цераблічы. *Лучок, шоб ложылася трава ў радок.* Там жа. *Такі дубец под напа́рсток, то лучок.* Там жа. 3. Намордиік для цяляці. *Накладзі лучок на целя, шоб корову не ссаў.* Запясочча.

ЛУ'ЧЧЫ *прым.* Лепшы. *Там луччa паша.* Мачуль. *Ты ж думала, шо ты луччa за мене.* Старажоўцы.

ЛУ'ЧЧЭЙ, ЛУ'ЧЧЭ *прысл.* Лепш. *Луччэй бу поесці сала.* Бярэжцы. *Но му стараліса, коб ёго́ луччэй напасціць.* Старажоўцы. *Луччэй клевала там рыба.* Луткі. *Луччэй одзежа з краму, а свое — грубо́е.* Сямігосцічы. *Там луччэ вы́года.* Кароцічы. *Луччэй з розумным загубіць, чым з дурным найці* (прыказка). Старажоўцы.

ЛУЧЫ'НА *ж.* Кавалачкі сухога або смалістага дрэва, прызначаныя на падпал. *Тут, у Малешове, загнет, а ў нас, у Хільчыцах — лучына.* В. Малешава. *Ву не знаеце, шо за лучіна? Не? Шчэпкі смоло́вуе! То іх за вечор спаляць немаведома колько.* Хачэнь. *Дубіну з лучыною трэба помешаць, коб лепш горэло* (прымаўка). Талмачава. *Памянш.* л у ч ы́ н к а. *Лучы́нок нарубаем і колодзезя робім* (дзіцячая гульня). Тураў.

ЛУЧЫ'НІНА *ж.* Смаловая трэска. *Запалім лучыніну і грыбы збіра́ём* (уночы). Хачэнь.

ЛУЧЫ'ЦЦА *незак.* Прылучацца, хінуцца. *Ні к ко́му не лу́чыцца.* Дварэц.

ЛУ'ЧЫЦЬ *незак.* Трапіць, сустрэць. *Шо мене лýчыло?* Запясочча.

ЛУШПА'І *мн.* Лупіны, лушпайкі. *Бараболі з лушпáямі зварыла.* Сямігосцічы. *Шо ві надзелалі мне, лушпаі однэ́е!* В. Малешава.

ЛУШПА'ІНА *ж.* Лупіна, лушпайка. *Онь, подымі лушпаіну!* В. Малешава.

ЛУШПА'ЙКА *ж.* Тое ж. *Вулузнулосо воно з лушпайкі да дойшло — зыр буў на печэ́.* Сямурадцы. *Налупіла я картóплёў, а лушпáйёк — цэлы таз!* М. Малешава. *Коровá моя добро есць лушпайкі, як шчэ спáрыш.* Альпень. *Баба Матруна бараболі з лушпайкамі навек варыла.* Сямігосцічы.

ЛУШПАЯ' *ж.* Лупіны, шалупіны. *Вунесі лушпаю з хаты, годзі вона там буць, ужэ засмердзеласа.* М. Малешава.

ЛУ'ШЧЫК *м.* Спелы арэх, лузан. *О, ужэ лушчыкі е!* Альпень.

ЛЫ'ГАЦЬ *незак.* Павольна ісці. Пагост.

ЛЫГА'ЦЬ *незак.* Хлябтаць, лыкаць. *Вóду як лыгае, побá!* Дварэц.

ЛЫ'ҐІ *мн. экспр.* Ногі. *Тые дóўгіе лыґі наставіць і йдзе!* Луткі.

ЛЫГНУ'ЦЬ, ЛЫГЕНУ'ЦЬ *зак.* Грызнуць. *Конь лыґенуў за нóгу.* Верасніца. *Я хоцеў накінуць оброць, а вон мене як лыґенуў за рýку!* Там жа.

ЛЫГУ'Н *м.* Памаўза, шкоднік. *Вýжэні с хаты кота, бо эты лыгун наробіць шкоды.* М. Малешава.

ЛЫ'ЖВА *ж.* Лыжа. Хотамель.

ЛЫ'КО *н.* 1. Лазовая або ліпавая кара на лапці. *Крэпкіе лыка з вяза.* Альпень. *Лыкі ў калачыкі, а лóзу моталі ў верчá.* Старажоўцы. *Дорога, ек лыко, здзелаецца* (пра роўную, добрую дарогу зімой). Там жа. 2 *перан.* Вязка, нізка. *Купіла лыко грыбоў.* Дварэц. *П'яць лыкóў здзёр лозы.* Мачуль. △ Н е л ы к о м ш ы т ы. Мудрагелісты, не зусім просты. *Хай знаюць, шо і му не лыковуе, тожэ нешчо варт. І му не лыком шытые!* М. Малешава.

ЛЫКОВА'ТЫ *прым.* Мачалісты. Запясочча.

ЛЫКО'ВУ *прым.* Лыкавы. *Лыкову лапці носілі мужыкі, носіла й шляхта.* Верасніца. *На ногах лыковуе лапці, а голову не достанеш* (прымаўка). М. Малешава.

ЛЫ′НДАЦЬ *незак.* Лындаць, хадзіць, без мэты. *Лындаюц по вуліцы без роботы.* Запясочча.

ЛЫ′НДЫ *мн.* △ Л ы́ н д ы б і ц ь. Хадзіць без справы. *Б'юць лынды — палец об палец не стукнуць!* М. Малешава. *Лынды б'е, нічого не робіць, перэхныкае абу дзень до вечора.* Там жа. *Годзі тобе лынды біць по селу, ідзі на роботу!* В. Малешава.

ЛЫ′ПНУЦЬ *зак.* Лыпнуць, плюснуць. *Вона лыпне вочыма да зноў спіць.* В. Малешава.

ЛЫ′СІНА *ж.* 1. Свабодная мясціна ў полі, на сенажаці. *Лысіна на картоплях бур'яном заросла.* Хачэнь. 2. Плех на галаве. *На голове лысіна, а на чужых жо́нок заглядáе.* М. Малешава. 3. Белая пляма на лбе ў жывёл. *Колі целя народзілосо з лысіною, то з лысіною й здохне* (прыказка). Старажоўцы. *Памянш.* л ы́ с і н к а. *Як корова з лысінкою, то і целятко з лысінкою* (прымаўка). Хачэнь.

ЛЫ′СІЦА *ж.* Птушка лысуха. *Лысіца-вона, як кура, норня́е добре.* Альшаны.

ЛЫ′СКАЦЬ *незак.* 1. Трэскаць. *Возьмеш капшук да надýнеш, да лыскаеш.* М. Малешава. 2. Кідаць позірк. *Вон як зойдзе к кому, то так лыскае вочамі.* М. Малешава.

ЛЫ′СЫ *прым.* 1. З белай плямай на лбе (пра жывёл). *У ее тожэ була корова, така лыса, веліка.* Пагост. 2. Лысы, які мае лысіну. *Лысы, хоч боб молоці.* Запясочча. *Кому шчо, а лысому грэбенец* (прымаўка). Старажоўцы.

ЛЫ′СЬКО *м.* Лысы чалавек. *Это порода лыськоў, у іх і дзед буў лысы.* Верасніца.

ЛЫ′ТКА *ж.* Лытка. *Рана веліка, на ўсю лытку.* Луткі. *Лыткі мерзнуць у старóе жонкі.* Дварэц. *Булі у ёгó нежы́тоўкі на лытках.* Сямігосцічы.

ЛЫЧ *м.* Лыч, рыла. *У лыч свіньé ўстаўля́е дрот, то дротуе.* Старажоўцы. *Зноў лычá ўсадзіў у хату кот!* Бярэжцы. *Памянш.* л ы́ ч ы к. Там жа. △ З а д з і р á ц ь л ы́ ч ы к. Ганарыцца, зазнавацца, фанабэрыцца. *Побуў у гóродзі, то лычык задзірае.* М. Малешава.

ЛЫЧА′ТЫ *прым.* Лычасты, рылаты. *Твой кабан лычаты.* Аздамічы. *Кры́са — то лычáта, а пацук з вусáмі.* М. Малешава.

ЛЬГА, ІЛЬГА′ *прысл.* Ільга, магчыма. *Ек льга, то дай, а не, то не.* Верасніца. *Як ільгá зробіць, то зрóбіць.* Велямічы.

ЛЮБЕ'ЗНІК *м.* 1. Палюбоўнік, каханак. *Любезнік буў у жонкі, а ее чоловек ідзе, то вон схоўайса на покуці голы.* Цераблічы. *Дзе яна ўзяла́? Мабуць, это любезнік ёй даў.* Кароцічы. 2. Нейкая расліна. *Любезнік, то кажуць, було таке зелье, шчоб хлопцы любілі.* Луткі.

ЛЮБЕ'ЗНІЦА *ж.* Палюбоўніца, каханка. *Ёго́ жонка забіла любезніцу, а вон не схоцеў свою жонку.* Цераблічы.

ЛЮБІ'ЦЦА *незак.* Любіцца, мець любоўныя адносіны. *Чоловек ж жонкою любіліса, жылі ўкрадкі.* Сямурадцы. *Любіліса з тым чоловеком, а той чоловек поехаў к сыно́м.* Хачэнь. *Кажэ: дзеду, ты чуў, на нашу невестку кажуць, шо вона любіцца.* Сямурадцы.

ЛЮБІ'ЦЬ *незак.* 1. Любіць, кахаць. Матруна казала, *шчо Сцепка казала, шчо вон любіць нашу Таню, а кідае тую.* Дварэц. *Вон цебе любіць ек собака палку.* Сямігосцічы. *Любі Верку, да ме́рай мерку* (прымаўка). Старажоўцы. *Мужык любіць жонку здоро́ву, а сестру багату* (прыказка). Кароцічы. *Любіць брат сестру багату, а чоловек жонку здорову* (прыказка). Луткі. *Шчо любіш, то не купіш, а шчо не любіш, то не продасі* (прыказка). Чэрнічы. *Стар любіць пар, а мо́лод, то любіць хо́лод* (прыказка). Тураў. *Як любіш, то беры, а не любіш — не ходзі* (прыказка). Там жа. *Колоці, як грушу, а любі, як ду́шу* (прымаўка). Там жа. 2. Любіць, мець вялікую ахвоту. *Я люблю сало, мне абы сало.* Луткі. *Моя хазяйка любіць ходжа́ць чмелёў.* Цераблічы. *Дурны, дурны, а сало любіць* (прымаўка). Сямурадцы. △ Л ю б і́ ц ь б е з б о́ г а. Вельмі любіць. *Я без бога люблю солодкое.* Старажоўцы.

ЛЮ'БО *прысл.* Люба, міла. *Одзежу шановаць умелі. Ек молодзіца, бувало, устроіцца, то любо гледзець на ее, вона, ек пудэ́лочко, екуратно на ей.* Луткі.

ЛЮБОТА' *ж.* Любата. *Цепер тым дзецям годоўля, то любота!* Дварэц. *Сухо було до гэтого году, любота!* Кароцічы. *Назва Любовічы пошла од того, шо тут любота жыць.* Любавічы.

ЛЮБО'Ў *ж.* Любоў, каханне. *І памру не ў любові.* М. Малешава. *Вон усе про любоў говорыць, а я ёму́ кажу, у вас любві поўна хата* (пра дзяцей). Дварэц. *Хоць у адной лёлі, да по любові* (прымаўка). Старажоўцы.

ЛЮБОЦЕ'НЬЕ *н.* Любата (пра штосьці прывабнае, прыгожае, каштоўнае). *От любоценье купіла свойму татку!* Старажоўцы.

ЛЮБО'ЦЬЕ *н.* Тое ж. *Цепер любоцье — ні прасці, ні*

ткаць не трэбо. Хачэнь. Любоцье — наўчыласа косіць! Бярэжцы.

ЛЮ'БЧЫК *м.* Палюбоўнік. *Уже пошла вона шукаць любчыкоў!* Запясочча.

ЛЮ'БЫ *прым.* Любы, любімы. *Ні пілá б, ні ела б, а на любого гледзела б* (з песні). Старажоўцы.

ЛЮБЫ' *прым.* Любы, кожны, усякі. *Вонэ, ж не любэ дзерэво дзерэцца.* Цераблічы. *Леціць пчола на любу пуць.* Мачуль.

ЛЮ'ДЗІ *мн.* Людзі. *Колісь людзі булі малéнькіе, дванаццаць у печы помешчаліса.* Луткі. *Там жэ людзі не так говорацъ, як мы.* В. Малешава. *Белые людзі слáбые, чорные людзі здоровые, рыжые людзі нічогіе.* Там жа. *Ні собе поглєдзець, ні людзем показаць* (прымаўка). Старажоўцы. *Неройны лес, неройные людзі* (прымаўка). Сямігосцічы. *На голы лес гром — болéзь на людзей* (прыкмета). Бярэжцы. *Памянш.* л ю д з е н ь к і, л ю д з е ч к і. *Было стрáху, людзенькі!* Альпень.

ЛЮДЗІ'НА *ж. экспр.* Чалавек, асоба. *Это така людзіна, шчо ой!* В. Малешава. *Прóкляты, погана людзіна!* Бярэжцы.

ЛЮ'ДЗКІ' *прым.* 1. Людскі, чалавечы. *Лю́дзкіе там жонкі і капусты наносяць і гуркоў навозяць.* Сямурадцы *За людскóй роботой своя стоіць.*.Там жа. 2. Асабісты. *Гэто колхозны товар, а гэто людзкé.* Цераблічы. *Дзесець год лю́дзьскі товар паслі.* Луткі. *Чыя беда, а лю́цькі смех* (прымаўка). Аздамічы.

ЛЮДЗКО'СЦЬ *ж.* Людскасць, чалавечнасць, свецкасць. *Побачыў вон там людзкосці!* Запясочча. *Му ек ідом у госці до кумы, то навек госцінцы дзецям бером. С пустымі рукамі не прыдзеш. Трэба на людзкосць мацъ* М. Малешава.

ЛЮ'ДНО *прысл.* Людна. *Зайшла, а там людно ў хаці.* Верасніца.

ЛЮ'ДНЫ *прым.* 1. Людскі, добры, прыстойны. *Я зроду там грыба людского не бачыла, а толькі гэто абу-шчо.* Хачэнь. 2 *пераи.* Гаваркі, балбатлівы. *Ты вельмі людна, отозвацца не даеш.* Старажоўцы.

ЛЮДОЕ'Д *м.* Людаед, дрэнны чалавек. *Буў людоед, жадный, шчоб над ім могіла ў сем аршын проваліласа!* (праклён). Чэрнічы. *А вон такі людоед буў, ніколі ні одной хусточкі не купіў нам.* Там жа.

ЛЮ'ЛІ *выкл.* Люлі. *Люлі, люлі, засні спаць. Маці одна, а бацькоў — пяць* (жарт-калыханка). Аздамічы.

ЛЮ'ЛЬКА *ж.* Люлька для курэння. *Напіхаў люльку і пак-пак!* Запясочча. *Люльку робілі з берэлозіны.* Сямігосцічы. *Ой, крэпкі табак с тое люлькі!* Луткі. △ У л ю л ь к у н е м а́. Пра мізэрную колькасць. *Дзе тое солому возьмеш, і ў люльку нема!* Дварэц.

ЛЮ'ЛЮ *выкл.* Спаць (у размове з дзецьмі). *Поседзі ў песочку да пойдом люлю.* Луткі.

ЛЮ'ЛЯ *ж.* Калыска, люлька (у размове з дзецьмі). *Ходзі положу, Одамко, ў люлю!* Сямігосцічы.

ЛЮ'СТРО, Ю'СТРО *н.* Люстэрка. *Не позірай у люстро, бо воно дражніць.* Старажоўцы. *А вона нічого не робіць, только перэд юстром круціцца.* Кароцічы.

ЛЮ'ТЫ *прым.* 1. Люты, вельмі моцны (пра мароз). Верасніца. 2. Другі месяц каляндарнага года. *І прыдзе люты да попутае, ці добро обуты* (прыказка). Верасніца.

ЛЮ'ШКА *ж.* Пячная засаўка або юшка. *Закрый люшкі, шоб цеплей у хаці було!* М. Малешава. *Купіў у грубу люшку з вухом.* Хотамель.

ЛЮ'ШНЯ *ж.* Упора ад восі да драбін у возе. Сямігосцічы.

ЛЯ'ДО *н.* 1. Мышыны гарошак. *Сеялі оўёс рано, коб лядо набрыняло да од інею полопалосо, дай чысты оўёс.* Дварэц. *Лядо—ўязе́ль у жыце.* Луткі. *Ўязель дробненькі, а лядо — струкі велікіе. Лядо ек прыйе, то не оторваць жыто.* Сямурадцы. 2. Набіліцы. *Вешаюць лядо да ў лядо ўложа́юць бердо.* Запясочча. 3. Пад'ёмнае прыстасаванне. Альшаны.

ЛЯК *м.* Сок квашанай капусты. *Сок з ква́шэной капусты, то ў нас ляк кажуць.* Луткі. *Ляк у капусці, а ў огурцах — росол.* Запясочча. Расол ад селядцоў. *Селе́док у ляку лежыць.* Альпень.

ЛЯКА'ЦЦА *незак.* Палохацца. *Усе лякаецца і лякаецца, усе пуд ему.* Запясочча.

ЛЯКО'БА *ж.* Лячэнне. *Захворэла ў нас кобула. Позвалі му хвельчара да от его лякобы кобула не поправіласа.* М. Малешава.

ЛЯ'ЛЕЧКА *ж.* 1. Зрэнка ў воку. *Е лялечкі чыстые, то воны граюць. Ежэлі не іграюць, то воны тумные, нечыстые. Старажоўцы.* 2. Сіняя страказа. Запясочча.

ЛЯ'ЛЬКА *ж.* 1. Лялька. *Дзеці граюць у лялькі.* Цераблічы. *Конь-ек лялька!* Там жа. 2 *перан.* *Істота або*

рэч вельмі прыгожая і прывабная знешне. *Буў хорошы жэрэбок, ох, лялька!* Старажоўцы.

ЛЯ'ЛЯ *ж.* Дзіця, немаўля (у размове з дзецьмі). *Прышла ляля к тобе.* Кароцічы. *Ека мама, така ляля* (прымаўка). Цераблічы.

ЛЯ'МЕЦ *м.* 1. Лямец. *Лямец вельмі потрэбен дле хамутоў.* Тураў. *Лямец порваўса да конь намуляў шыю.* Верасніца. *Зробіўса лямец з косы.* Запясочча. 2. Пласт гною, сена і інш. *Куды ты такі велікі лямец гною береш, бері ме́ньші, а то шчэ надорвешса!* Пагост.

ЛЯ'МКА *ж.* Лямка ў вяроўцы, якая перакідаецца цераз плячо пры перацягванні грузу (пры цяганні баржаў, плытоў і інш.). Альпень. Шляя на каня. *Лямка на коня сшытая була з кужэлю.* Дварэц.

ЛЯ'МЧЫЦЦА *незак.* Лямчыцца, збівацца. *Воўна-весня́нка лямчыцца.* Запясочча.

ЛЯ'ПАНКА *ж.* Стрэльба з куркамі. *Ляпанка була мало ў кого.* Дварэц.

ЛЯ'ПАЦЬ *незак.* 1. Біць, стукаць. *Ляпаць по бабцы молотком дзень будзе той дзед.* Сямурадцы. 2 *перан.* Гаварыць бязглуздзіцу. *Моўчы, годзі ляпаў!* М. Малешава. *Не бачыў, а ляпае язы́ком.* Альпень. *Ляпае, як вол на трэскі!* М. Малешава. 3. Пазяхаць, адкрываць і закрываць рот. *Одно ляпае ротам дай годзі.* Запясочча. 4. Пляскаць, плюхаць. *Цепер лопатамі хлеб не саджаем, а ў нейкіе бляхі ляпаем!* Велямічы.

ЛЯ'ПНУЦЬ *зак.* 1. Ударыць, стукнуць, ляснуць. *От ек ляпне ў дзерэво, то нас заб'е!* Хачэнь. 2. Плюхнуць, пляснуць. *Не давай яблуко, вона ў гразь ляпне.* Хачэнь. *Подняў да ляпнуў об зе̂млю, так вон і здох.* Там жа. 3 *перан.* Прапасці, загінуць. *Ляпнулі кортошкі, як булі!* В. Малешава. *Усе ляпнуло: новуе хамуты, возы, обаркі.* Старажоўцы. 4 *перан.* Сказаць не да месца, нетактоўна, неабдумана. *А вон як ляпне, то ні собе послухаць, ні людзям росказаць.* Старажоўцы.

ЛЯПУ'КАЦЬ *незак.* Гаварыць абы-што, неабдумана, нетактоўна. *Шо ты, чоловече, ляпукаеш, шо не след при дзецях? Со́рому ў цебе нема!* Пагост.

ЛЯ'СКА, ЛЯ'СТКА *ж.* Прыс, шост. *Ляска — жэрдка доўга і му́ліца, ек у весле, то ею дзерэво жэне, на барлінах вона е.* Дварэц. *Жэне дзерэво не з одноею ляскою, а берэ запас, бо одна поломіцца да шо хоч робі.* М. Малешава. *Ляскамі гоняць пором к пры́поромку.* Старажоў-

цы. *На ласках перэходзілі, дзе озеро, да по берэгу не пройдзеш.* Там жа. *Памянш.* л я́ с т о ч к а. *Дубо́ва лясточка і дробны песок — і е менту́шка.* Хотамель. *Лясточка колотушу розбіваць була ў нас.* Там жа.

ЛЯ'СКАЦЬ *незак.* Ляскаць, стукаць. *Не дала поспаці, ляскае.* Лутк*і. То шо я вам могу сказаць, нешчо ляскалі, ляскалі там, потом сціхлі ужэ пе́рэд днем.* Дварэц. *Я стаўлю во́ду на окна, на стол, ек ляскае* (звычай). Хачэнь. △ Л я́ с к а ц ь з у б а́ м і. Прагну́ць спажывы (пра ваўкоў). *Отогналі, а воны от за канаву отско́чылі да ляскаюць зубамі.* Бярэжцы. Дрыжаць ад холаду. *А вон зубамі ляскае ужэ, так змёрз, гето ж трэба столькі ў водзе просе́дзеў!* Верасніца.

ЛЯ'СКОВІЦА *ж.* Маланка. *Лясковіца перуна́ убіла нечыстого.* Запясочча.

ЛЯ'СКОТ *м.* Ляскат, бразгат. *Да сту́кот, да ляскот, да крык кругом больніцы! Ляскот, шчо дзевацца нейдзі!* Луткі. *Да той шум, да той ляскот у го́родзі!* Буразі.

ЛЯ'СКОЎКА *ж.* 1. Ляскаўка, ляскавіца, смалёўка (трава). *Ляскоўка росце веліка, бу коноплянка.* М. Малешава. 2. Палявая мята. *Ляскоўка, з вішнёвум цветом вона.* М. Малешава. 3. Падлешчык. Запясочча. *Ляскоўка наподобіе плоткі, но сільно тонкая.* Мачуль. 4. Плавальны пузыр у рыбы. *Во́зьмеш да наду́неш да лыскаеш у лоб тою ляскоўкою.* М. Малешава.

ЛЯ'СНУЦЦА *зак.* Моцна стукнуцца, ляснуцца. *На корэнье ляснуўса і нежывў лежыць.* Сямурадцы.

ЛЯ'СНУЦЬ *зак.* 1. Ляснуць, ударыць, стукнуць. *Як упадзе́ гром, як грымне, як лясне, аж страшно седзець!* Пагост. *Сом хвостом як лясне!* Мачуль. *Ву́ступіла чорна хмара і ек лясне!* Старажоўцы. 2 *перан.* Прапасці, загінуць. *Шчоб ты ляснуло* (праклён). Бярэжцы. *Можэ ляснуць банька, ек воды горачое налі або ек у печ постаў.* Цераблічы.

ЛЯСОНУ'ЦЬ *зак.* Моцна ляснуць. *Эх, і гарапнік у ёго́! Ек лясоне́, то за цэлу кіло́метру чутно́!* Пагост.

ЛЯХ *м.* Пан, шляхціц. *Ля́хі — людзі такіе булі, з паноў воны булі.* Запясочча. *Ту́болец — гэто постоя́ннік, а тые ляхі называліса.* Хачэнь. Католік, паляк. *Ляхо́ў дво́роў восім у Крэмном було. Воны землі купілі тут.* Старажоўцы.

ЛЯШО'ЎКА *ж.* Шляхцянка. *Вона ёго́ — мужік, мужік! А вон — я тобе дам, ляшоўка!* Хачэнь.

М

МА'БУЦЬ, МА'ЙБУЦЬ *прысл.* Мабыць. *Мабуць, лотка оторвáласа, мо мотóрка бегла.* Дварэц. *Мáбудзь, на погоду будзе.* Чэрнічы. *Мабуць, вон не прыдзе.* Аздамічы. *Майбуць, пойдзе дождж, нешчо вельмі пáрыць.* Тураў. *Майбіць, я не пойдý.* Запясочча.

МАГАРЫ'Ш *м.* Магарыч. *За ковеню́ да магары́ш пілí, а ты коня́ продаéш да магарыш не даеш.* Старажоўцы.

МАГЕР м. △ Н а м а ґ е р. На бакір. *Шапку на маґер наложы́ў.* Мачуль.

МАГНА'Ч *м.* Магнат, багач. *Не хвор купіць, ты ж такі магнач!* М. Малешава. *Вон буў пры Польшчы багаты́р, магнач!* Цераблічы.

МАГУ'ЛА, МАГУ'ЛА *ж.* Нараст, гузак (на дрэве, на целе). *Усе тые маґýлы зрэзваў з ветлóў і робіў коўгáнкі.* Луткі. *Магýла на берэ́зі, і на олéшыні мóжэ вýперці.* В. Малешава. *Удырыласа, то ўжэ могулу вуперло на нозе.* Сямігосцічы.

МАГУ'ЛІСТЫ *прым.* У нарастах, у гузаках. *Е такіе маґулістые дубé.* Рычоў.

МАДЗЯ'РА *м.* і *ж.* Страхоцце, пачвара. *Мадзя́ра — это чорны чоловек да шчэ й голова велíка.* Старажоўцы.

МАЕ'НТОК, МАЁНТОК *м.* Гаспадарка. *Бацько ўмер, маёнток велікі буў у ёгó.* Хачэнь. *У ёгó маёнтку было п'ять десетін.* Альпень.

МАЁВА'ЦЦА *незак.* Гуляць, бяздзейнічаць. *Маюецца хлопец, лето гуля́е.* Кароцічы.

МАЁВА'ЦЬ *незак.* Тое ж. *Маюють молодые, палец об пáлец ніхто не стукне.* Верасніца. *Вона маюе лéто собе, ек прывезé тысеч дзве з весны́.* В. Малешава.

МАЁ'ВІК *м.* Хрушч. *Маёвікоў богато на тополя́х навéк.* В. Малешава.

МАЁРЫЦЬ *незак.* Паводзіць сябе ганарыста, фанабэрыста. *Набрáўса горэ́лкі, прышоў да маёрыць — такі герой!* Дварэц.

МА'ЗА *ж.* Капрызніца, песта. *Мáзе, чо ты хóчэш?* (да дзіця). Запясочча. *Гóдзе ўжэ мáзаласа ты, маза!* Старажоўцы.

МА'ЗАНЫ *прым.* Збалаваны, спешчаны. *Зара такіе дзеці мазаные!* М. Малешава.

МА'ЗАЦЦА *незак.* Капрызнічаць, песціцца, лашчыцца. *Таке́ неспоко́йнэ дзіця, усе мажэцца!* Запясочча. *Там у Городку бу мажуцца гаво́раць, а гэ́тта бу прово́дзяць.* Там жа. *Ву ка́жэце, шчо не мазліва, ужэ й коло вас мажэцца.* Цераблічы.

МА'ЗАЦЬ *незак.* 1. Бяліць мелам. *А от я к велікодню не мазала хату.* М. Малешава. *Там кажуць побеліць, а му — мазаць.* Бярэжцы. 2. Патураць. *Ма́жэш ты свое дзіця.* Хільчыцы.

МАЗЕНУ'ЦЬ *зак. перан.* Ударыць. *Мазену́ла разоў тры по мо́рдзі!* Бярэжцы.

МАЗЁПА *ж.* Капрызніца, песта. Аздамічы.

МАЗІ'ЛО *н.* Мазь. *Не́кого мазіла од жукоў прывезлі.* Бярэжцы.

МАЗЛІ'ВУ *прым.* Капрызны, спешчаны. *Мазлівэ дзіця, которэ розба́лованэ.* В. Малешава. *На харчы трошкі мазліва наша корова.* Луткі. *Таке дзіця мазлівэ, скверэ́цца, як жаба!* Старажоўцы.

МАЗНІ'ЦА *ж.* Пасудзіна для калёснай мазі. *Наберы по́ўную мазніцу мазе́, бо поёдом аж у Орэ́хоўню.* Верасніца. *Памянш.* м а з н і ц к а. Любавічы.

МА'ЗНУЦЬ *зак. перан.* Ударыць. *Як ма́знуў палкою по голове, то зразу шышка зробілася!* Сямурадцы.

МАЗУ'Н *м.* Капрызун, пястун. Хільчыцы.

МАЗУ'ХА *ж.* Капрызніца, пе́ста. *Там дзеўка-одзініца, да мазуха — жыве, як почка ў са́ле!* Луткі.

МАЗЬ *ж.* Мазь, каламазь, дзёгаць. *А еке́ там гнацье́ було? Там вон доста́не еку чарку тое́ ма́зі собе, а спаліць этых дроў п'яць ме́троў* (пра выганку дзёгцю). Старажоўцы.

МАЗЮ'КА *ж.* Капрызніца, песта. *Заберу́ць этые дзядзькі такіх мазюк, дзево́к малы́х, як ты.* Хотамель.

МАЙ *м.* 1. Месяц май. *Май холодны, то будзе год голодны* (прымета). Сямігосцічы. *Як тры дождже́ у маю, то стогі ў краю.* Старажоўцы. 2. Міфічная істота. *За шэсць дней четырэста рублей як май зма́яў!* Хільчыцы.

МАЙДА'Н *м.* Адкрытая прастора, поле, адкрытае месца для размяшчэння пабудоў. *Ну й майдан собе заняў!* Цераблічы. *Тут майдан у нас, лесу нема.* М. Малешава. *Майдано́м назовуць плошчу, ек о́ком окінуць.* Сямігосцічы.

МАЙКАПО'РЭ *прысл.* Абыякава. *Свіньяздохла — а ему майкапорэ.* Альпень. *Ай, майкапорэ про гэтэ гово-*

рыць шчэ! У нас буў такі дзед, екі за кажным словом говорыў майкапорэ. Старажоўцы.

МАЙНА′ *ж.* Расліна майнік. *Ек вода веліка, то по долінáх росце трава, это майна такая дóўгая.* Верасніца. *От чóртова майна, усе болóнье покрыла, не дае мурогý росці.* Пагост. *Та майна красýе, а потóм чорненькіе зéрнетка.* Мачуль. *З майны крýпнік варылі ў голодные гóды.* Сямігосцічы.

МАЙСЦЁР *м.* 1. Добры спецыяліст. *Мой бáцько буў майсцёр на ўсе рýкі, такі ўжэ чоловек урóдзіцца, шчо очыма, бувало, гляне, то тэ й рóбіць.* Старажоўцы. 2 *метаф.* Бык. *Водзіла корову к мáйсцёру.* Запясочча.

МАҚ *м.* 1. Мак. *Хорошы мак шышкою росце.* Дварэц. *Мак у зацірку сыпалі для прыкрáсы, шоб не нішчымны буў.* Там жа. *Як абý-екі чоловек, то кажуць: то маці маком ёгó напоіла.* Хачэнь. *У колодзезь мак сыпалі, шоб буў дождж* (павер'е). Старажоўцы. *На варвáры варэнікі пекуць з маком.* Сямігосцічы. *Напоіла маці маком, шоб спаў.* Хачэнь. *Поўна бóчэчка круп, а на ёй струп* (загадка). *Мак* (адгадка). Сямурадцы. 2. Закрэсленае кола (клетка) пры гульні ў скокі. Қароцічы. △ Г л у х í м а к. Мак-самасей. *Посéяла глухі мак між яблонямі, то такі буў сільны!* Дварэц. *Глухі мак свецілі на Маковéя і осыпáлі хлеў, хату от небожчыкоў. І ек на суд ішлі, то кругóм себе осыпалі* (павер'е). Луткі. *Глухі мак—вон ядрэны!* Мачуль. М а к-с а м о с é й. Мак-самасей. *Мак-самосей свéчоны сыпалі ў колодзеж, як нема дождж*у. Хачэнь. З á й ц о ў (з á й ч ы к о ў) м а к. Расліна. Хачэнь. Н а д р о б н ы м а к. Вельмі дробна, на пыл. *Её побі на дробны мак, то день будеш біць* (пра ссохлыя камякі зямлі на полі). Рубель. Я к м а к ц в і ц é. Пра яркасць, стракатасць. *Народу на шляху, як мак цвіце!* М. Малешава. *То цепер як мак цвіце хóдзяць, а кóлісь у сорочкáх ходзілі.* Хачэнь.

МАҚА′ТҚА *ж.* Невялікі вышыты або нарысаваны дыванок, які вешаюць на сцяну. *Осё о макатка, жонка вýводзіла.* Цераблічы.

МАҚАТО′ЎША *ж. абразл.* Галава. *Ну й зварыла твоя макатоўша дурная!* Верасніца. *От голова ў цебе макатоўша, нічого не розбірае.* Старажоўцы.

МАҚОВІ′ЦА *ж.* Галоўка маку. *Маковіцу эту хто спáльвае, а хто на двор укідáе.* Старажоўцы. *Отрава эта маковіца! У нас було от ее однэ дзіця ўмéрло.* Хачэнь.

МА'КОВУ *прым.* Макавы. Дварэц.

МАКО'ТРА *ж.* Макацёр. Хотамель.

МА'КОЎКА *ж.* Галоўка маку, блёкату. *Маковок у горшчык да пояць дзецей, як од ціцкі одлучаюць.* Аздамічы. *Малы́ нацерэбіў маковóк з блёкоту.* Бярэжцы. *Буду спаць, бі прóслі макоўкі!* (пра моцны сон). В. Малешава.

МАКОЦЁР *м.* 1. Макацёр. *Макоцёр — посýда така.* Цераблічы. *Як велікі, то макоцёр, а як мéншы, то макóтрык казалі.* Пагост. *Прынесі мне макоцёр, я буду біць масло.* Хачэнь. 2 *перан.* Галава. *От по гэтому макотрý ек вáльну, то скоро образýмішса!* Верасніца. *Шчо бра за макоцёр у ёгó, шчо й шапкі не подберэ!* Цераблічы. *На макотрá наложы шчо, холоднó!* Луткі. *Памянш.* м а к ó т р ы к. *У макотрык варэнікі складалі.* Старажоўцы.

МАГНЕ'З м. Незвычайная здольнасць заваражваць, скоўваць волю, прыцягваць да сябе. *Кажуць, шчо у вужá е маґнез — жаба пішчыць, а лезе к ёму сама.* Луткі.

МАКУ'ХА *ж.* 1. Макушка, верх галавы ў чалавека. Аздамічы. 2. Бязрогая карова. *Корова позбівала рóгі і цепер макуха.* Мачуль. 3. Жамерыны ад ільнянога семя пасля выціскання алею. *Свіньям тую макуху даюць.* Мачуль. 4 *перан.* Дурнаватая асоба. *Макуха — у кого такая нехітра голова.* Цераблічы. Маўклівы чалавек. Пагост.

МАЛЕНКО'СЦЬ *ж.* Маленства. *З маленкосці буў пастух.* Хотамель.

МАЛЕ'НСТВО *м.* 1. Малеча. *Маленство, ходзі ў хату!* В. Малешава. 2. Дзяцінства. *Вон з маленства молокá не піў.* Хачэнь. *Прóйдзе вашое маленство.* Аздамічы. *Вон не бачыў нічого доброго з маленьства.* Старажоўцы.

МАЛЕНЯ' *н.* Маленькая істота. *Маленя́та аж скачуць з воды — окунята, карасята.* Запясочча.

МАЛЁЎКА *ж.* Каляровы аловак. *Мама купіла ў Городкý мне малёўкі, одна малёўка вішнёва.* Цераблічы.

МАЛІМО'Н, МАРЫМО'Н *м.* Пірог з гатунковай пшанічнай мукі. *Еж, бабанько, малімон.* Аздамічы. *Буду цыбулю горку есці, чым твое марымоны!* Мачуль.

МАЛІМО'НСКІ, МАРЫМОНСКІ', МАРМО'НСКІ *прым.* Гатунковы (пра муку). *Малімонская мука то, шо пірогі пеклі.* Кароцічы. *Ой, як вусóко лётчыкі лéтаюць, мабуць, хлеб воны только марімонскі едзя́ць.* Пагост. *Мука марымонска булa онó у того, шчо на сплавý робіў.* Сямігосцічы. *Нашые мужыкі з мормонськое мукі* (прымаўка). Хачэнь.

МАЛІ́ННІК *м.* Маліннік. *Маліннiку мало е, оно у корчах дзе.* Луткі.

МАЛІ́НЫ *мн.*, МАЛІ́НА *ж.* Маліна. *У мене там у огородзі ростуць маліны, мо ўжэ дзе еткіе тры й поспело.* Старажоўцы. *Ожы́ны чорные, а маліна кра́сна.* Альпень. *Дзеўка ў ее, як маліна!* Сямурадцы.

МАЛІ́ЦЦА *незак.* Прыкідвацца мало́й. *Ста́ра баба, а маліцца, як молода́я.* М. Малешава.

МА́ЛО *прысл.* Мала. *Коб этых куропа́ткоў на жукі, але іх мало цепер.* Цераблічы. *Мало хто світы робіў.* В. Малешава. *Мало кото́ры дзікі селезе́нь блізко садзіцца од лодкі.* Мачуль. *Памянш.* м а́ л е н ь к о. *Наш разговор ма́ленько отлічаецца от О́льгомля.* В. Малешава. *У дзерэўні маленько людзей було остало́со, от екіе него́дные.* Дварэц.

МАЛОЕ́ДНЫ *прым.* Які есць мала. *Вона маленько есць, така малоедная.* Хачэнь.

МАЛОЛЕ́ТОК *м.* Малалетак. *Это шчэ хлопец негодзя́й, малолеток.* Старажоўцы.

МАЛОСІ́ЛЬНЫ *прым.* Маламоцны. *Попросіла старшыны, коб помоглі перэвезці хату, шчо ужэ я малосільная.* Сямурадцы.

МАЛЫ́ *прым.* Малы. *Такіе малы́е дзеці ў ее, шчо однэ одного́ не несе.* Запясочча. *Лежаць кожу́шкі, да усе мертвуе, да такіе, і одного́ мало́го нема.* Хачэнь. *Я шчэ буў малы да пасціў волы (прымаўка).* Старажоўцы. *Не будзе малэ, не будзе й старэ́* (прымаўка). Сямурадцы. △ П о м а́ л о й г о д з і́ н е. У хуткім часе. *От, по малой годзіне прыходзяць немцы.* Запясочча. *Памянш.* м а л е́ н ь к і, м а л е́ н е ч к і, м а л е́ с е н ь к і, м а л ю́ с е н ь к і, м а л е́ п е н ь к і, м а л ю́ т к і, м а л ю п у́ ц е н ь к і, м а л ю п у́ л е н ь к і, м а л ю ц ю́ л е н ь к і. *От не порослі, маленькіе картоплі цепер.* Старажоўцы. *Зробіў таку маленечку печ.* Кароцічы. *Булі такіе малесенькіе келішочкі.* Сямурадцы. *Малюсенька лодочка га́пка.* Крэмна. *Го́лка малепенька-малепенька, шо не можна й вуха побачыць.* Старажоўцы. *Зелёна вона, така̀ малютка жабка.* Цераблічы. *Малюпуценька муско́ль.* Бярэжцы. *Ох, мое очэня́та малюпуленькіе!* (да дзіцяці). Старажоўцы. *Бу́сько бу́сленета скінуў, однэ — то бо́льшэ, а однэ — то малюцюленьке!* Рубель.

МАЛЬ *ж.* Малеча. *Я боюса ма́лі.* Запясочча.

МАЛЮКІ́ *мн.* Маляўкі рыбы. Альшаны.

МА'МА, МА *ж.* Мама, зварот да маці, назва маці з падкрэсленай павагай, ласкаю. *Дайце і мне, мама, еку пецёрачку.* Пагост. *У нас дзеці мáцер зовуць ма.* Запясочча. *Тут кажуць ма о ма, а ў Хочэ́ні мáмо.* Верасніца. *Ходзі, ма, подзержы́.* М. Малешава. *Ма! — О! — Дай мне хлеба.* Сямігосцічы.

МА'МЕНЯ *ж.* Падобная да маці. *Уся маменя, крышкі побрáла.* М. Малешава.

МАМЗНО' *н. зневаж.* Маці. Запясочча. *Дзіця засéрдзіцца на мацер да дрáжніць: ты мамзно!* Старажоўцы.

МА'МКА *ж.* Маці, мама. *Мамка шчэ трошкі прадзé да тчэ.* Запясочча. *Не за тым я, мамко, плáчу, шо чужая сторонá, а затым я, мамко, плачу, шо пройшла молодосць моя* (з песні). Сямурадцы.

МА'МКАЦЬ *незак.* Клікаць маму. *Чогó мы мамкаеш, я ж бачу.* М. Малешава. *Годзі мамкала, ты мне ўжэ надоела.* Старажоўцы.

МА'МОНЬКА *ж.* Ласкавы зварот да дзяўчынкі, дзіцяці і інш. *Устáнь, мамонько, устань* (да дзіцяці). Запясочча. *Кого, мамонько, тобе даць?* Кароцічы. *Не можно, мамонько, ёгó по одной столовой ложцы трэба піць* (да дзяўчыны). Сямігосцічы.

МАМУ'ЛЕНЬКА *ж.* Вельмі ласкавы зварот да дзяўчынкі, дзіцяці, выказванне бясконцага захаплення, жалю і інш. *Ох, мамуленько, побілі людзей, страшно побачыць.* Луткі.

МАНА' *ж.* 1. Хлусня. *Бувае, показваюць таку ману.* Цераблічы. 2. Пахучая прыманка, прываба. *Трэ маной покропіць вýлей.* Хотамель. *Сено с погоды ману мае.* Там жа. *Гэта мана гэтые зéрнета — воно ж маніць, цягне, пока не з'есі.* Луткі.

МАНА'ТКІ *мн.* Манаткі. *Зобрáў манаткі дай вубраўса з хаткі* (прымаўка). М. Малешава.

МАНА'ЦЬЕ *н.* Тое ж. *Гэто ву свое манацье ужэ збірáцьмеце? Ужэ едзеце од нас?* Дварэц. *Порвалі моé гуркі з монацьем* (з гурочнікам). Луткі.

МАНДРА' *ж.* Лістоўніца. *Да ўжэ веснá, да ўжэ краснá, і с стрэх вода кáпле, да ўжэ ж тобе, удóвін сыну, мандрóвонька пáхне. О, мандрý, мандрý* (з песні). Дварэц.

МАНІ'СТА, МОНІ'СТА *мн.* Маністы. *Була я ў Турові да купіла маніста хорошые.* М. Малешава. *Голодной куме пірогі на ўме, а богатой — маніста* (прымаўка). Старажоўцы. *Раней говорылі на карáлі моніста.* Запясочча.

МАНІ′ЦЬ *незак.* 1. Прыцягваць, прываджваць, клікаць. *Мене маніло додому.* М. Малешава. *Трэба ж маніць чым, коб зналі* (пра гусей). Дварэц. *А коршак сеў да ціўкае, як ціпленя, это ж вон мáніць.* Хачэнь. 2. Патыхаць. *Маніць так от конюшыны!* Хатамель. 3. Падманваць, рабіць толькі дзеля падману. *Кашу мáняць молоком. Маніў, маніў да не прыўёз хустку.* Лuткі.

МАНЛІ′ВУ *прым.* Прываблівы, які прыцягвае да сябе. *Зёрнета такіе манлівуе!* Цераблічы.

МАНТО′ШЫЦЬ *незак.* Ганяць, біць, знішчаць. *Ужэ два дне мантошаць тых качóк!* (Пра паляўнічых). Хачэнь.

МАНТУ′ЛА *ж.* Ход у гульні *ў баланты. Як одбіў на двацдаць чотыры палкі, то мантула будзе.* Аздамічы.

МАНТУ′ЛІЦЬ *незак.* Ганяць, біць. *Плёткамі як стаў мантуліць!* Верасніца.

МАРА′ *ж.* Здань, пудзіла, жартаўнік, штукар. *Прычэпіўса, як та мара.* Запясочча. *От мара, чого вон толькі не прыдумае!* Луткі. *Поднелі, як мару екую, оно й очэй не роспускае* (пра дзіця, якое ўквэцалася ў гразь). Хачэнь. *Ой, марó, отчэпіса!* Талмачава. *Мара, шо много говóрыць, смешыць.* Мачуль. *Мара — то як дзіўносць якая. Вот мара, таку осіну вон подгрыз!* (пра бабра). Альшаны. *Павел.* м а р э́ ч а. Луткі.

МА′РКАЦЬ *незак.* Мяўкаць. *Ідзе ко мне да маркае кот.* Старажоўцы.

МАРНЕ′ЦЬ *незак.* Марнець. *З гэтымі старымі марнееш тут.* М. Малешава. *Я буду марнець, седзець без толку? Пошлі косіць!* Аздамічы. *Гóды ідуць, марнее так чоловек.* Пагост. *Коб воно так марнело? — Недобрэ!* (пра дзіця ў адзенні). Хачэнь.

МА′РНО *прысл.* Марна. *Ваш труд марне пропадáе.* Дварэц. *Сходзілі марно картоплі і не дрýжно цвітуць.* В. Малешава. *Так марно прошлі мое гóды.* М. Малешава.

МА′РНЫ *прым.* Марны. *Марная одзежа була.* В. Малешава. *Марны дзед, ледбо ходзіць.* Луткі. *У прошлом году там вельмі марна трава була.* Там жа. *Пока гладкі схýдне, то марны здохне* (прыказка). Аздамічы. *Памяниш.* м а р н é н ь к і. *Така марнéнька у ёгó була жóнка.* Цераблічы.

МАРУ′ДА *ж.* Маруднасць, павольнасць у справе. *Марýда, колі марудно робіць.* Запясочча. *Нашчó мне та морýда.* Запясочча. Марудны, няспешны ў справах чалавек. Старажоўцы.

МАРУ'ДЗІЦЬ *незак.* Марудзіць. *Ліда марудзіць, а Галя зубамі і губамі хватае.* Бярэжцы.

МАРУ'ДНО *прысл.* Марудна. *Марудно лоткою по дро́ва ехаць.* В. Малешава. *І сечкою можно се́кці зе́лье, только морудно.* Запясочча.

МАРЦОВА'ЦЦА *незак.* Знаходзіцца ў стане цечкі (пра катоў). *Настаў март, коты марцу́юцца.* Хачэнь. *На гор*э́ *коты морцуюцца.* М. Малешава.

МАРЦОВА'ЦЬ *незак.* Дзейнічаць у стане цечкі (пра катоў). *Кот волочы́ўса недзе, мо дзе марцоваў ноч.* Альшаны.

МАРЦЫПА'НЫ *мн.* Вараныя буракі. *Ну, я ўжэ цепера на обед марцыпаноў прыстаўлю.* Старажоўцы.

МАРША'ЛОК *м.* Хлопец, які суправаджае на вяселлі маладога. *У молодо́е дру́жкі, а ў хлопца — марша́лкі.* Хачэнь. *Наметка́мі перэўя́зуюць маршалкоў.* Запясочча. *Маршалкі корова́й на весельі несуць. Старшы маршалок корова́я несе, а сваха — свечкі.* М. Малешава.

МА'РЫЦЬ *незак.* Зморваць (пра сон). *Ой, сон марыць!* Запясочча. *Нешчо мене марыць сон.* Кароцічы. *Нешчо перэд дождж*э́*м так спаць марыло.* Луткі.

МА'РЭЦ *м.* Сакавік. *Шчэ пры́дзе марэц, то отморозіць палец* (прымаўка). Хачэнь.

МАР'Я'НКА *ж.* 1. Трытон(?). *Мар'янка не похожа на рыбіну, вона, як яшчэрка.* Альшаны. 2. Абабак (10 снапоў). *Мар'янкі по загону ставілі у шар.* Старажоўцы.

МА'СА *прысл.* Шмат. *Маса ягод, ледбы прыне́сла.* Аздамічы. *На Івана Купалу носяць осто́пкі, лапці да па́ляць купайло за корчамі за селом і кладуць остопкі недопаленые на огуркі. Кажэ, будзе маса огуркоў.* Сямігосцічы.

МАСЛЁНКА *ж.* 1. Страва з ільнянога семя, якое таўкуць з соллю і дадаюць цыбулю. Бярэжцы. 2. Маслёнка. Мачуль.

МА'СЛО *н.* Масла. *С топлёное сметаны масло луччэй.* Сямігосцічы. *Раз сонцэ і дождж, то ведзьма масло колоціць, казалі* (павер'е). Старажоўцы. *У ёго як по маслу ідзе!* Сямурадцы.

МАСЛЮ'К *м.* Грыб масляк. *Маслюкі ростуць только пуд хвоямі.* Кароцічы. *Маслюк со слізкою головою.* Цераблічы.

МАСЛЯ'НКА *ж.* Маслёнка. *Она густа́ така, маслян-*

ка, маслянку варылі з пшеном. Запясочча. *Заліваюць пшоно не сыроваткою, а маслянкой.* Бярэжцы.

МАСЦЬ *ж.* 1. Масць, колер поўсці. *А конь екое будзе масці?* Чэрнічы. 2. Мазь. *Масцё мне вупішэце.* Бярэжцы.

МАТ *м.*, МА'ТА *ж.* 1. Шчыток з саломы, для ўцяплення. *Мата закладаюць у вулей.* Хотамель. *Мату прыбівае к вулью, шоб пчолы не померзлі. Мата с соломы цесно зроблена.* Старажоўцы. 2. Лаянка. *Мы і матом ругаліса з ім — не бярэ!* Старажоўцы. *За кажным словам мата ў ёго.* Там жа. △ С е с ц і м а т о м. Не кранацца ў рост, быць у адным і тым жа стане. *Села цыбуля матом і не росце, зматало ее.* Старажоўцы.

МА'ТКА *ж.* 1. Самка ў пчол. Запясочча. 2. Мацёра. *По тры маткі дзержалі і кормнікоў.* М. Малешава. 3. Важак каманды ў групавых гульнях (*у город і поле* і інш.). *Матка подкідае м'ячыка, а тые, хто ў городзі, б'юць ёго.* Запясочча. △ У м а т к у. Дзіцячая гульня, пры якой матка не дае, каб лавілі яе дзяцей. *Шчо робіш? — Ямочку копаю.— А нашчо ты копаеш? — Голочкі збіраю.— А навошчо тобе голочкі? — Мешэчкі шыць.— А навошчо мешэчкі? — Каменьчыкі збіраць.— А навошчо каменьчыкі? — Твоім дзецям зубы вубіваць! Да ўжэ ловае іх.* Луткі. 4. Маці. *У кого матка, у того голоўка гладка* (прымаўка). Сямігосцічы.

МАТКІ', МО'ТКІ *мн.* Каноплі з насеннем. *Маткі до осені стояць.* Рубель. *Маткі — это ужэ мужчынам на веровкі.* Старажоўцы. *Моткі.* Запясочча.

МАТЛА'ЦЬ *незак.* Матляць, размахваць. *Собака вужа у зубах матлае.* Пагост.

МАТЛУХА'ЦЦА *незак.* Матляцца. *Не матлухайса на очах.* Старажоўцы.

МАТЛЯ'ЦЦА *незак.* Матляцца, боўтацца сюды-туды. *Цэлы дзень матляецца по селу без дзела.* Верасніца.

МАТЛЯ'ЦЬ *незак.* Матляць, размахваць. *Колі не зайдзі, то она матляе тымі спіцамі* (пра заўзятую вязальшчыцу). Верасніца.

МА'ТОЧНІК *м.* Садок для пчалінай маткі. *Оддзеляюць матку от пчол і саджаюць у маточнік.* Старажоўцы.

МАТУ'ЛЯ *ж.* Маці. *Шукала матуля богатого сына, а дочку кохае бедна сіроціна* (з песні). Сямурадцы.

МА'ТЧЫН *прым.* Матчын, мацерын. *Гэта удаласа ў матчын род, а гэта — у бацькоў.* Верасніца.

МАХ *м.* △ Н а м а х і. Узмахамі. *Вон ей очамі на ма-*

хі показвае. Верасніца. *Немые говорацъ на махі.* Там жа. З м а́ х у. У момант. *З маху ухопілі гэту домовіну дай понеслі.* Пагост.

МАХА'ЙЛО *н.* Трэці ход гульні ў скокі, які заключаецца ў пераскокванні з квадрата ў квадрат, махаючы перад сабою нагою. Кароцічы.

МА'ХАЛО *н.* △ Х о ц ь м а́ х а л о м м а х а́ й. Пра немагчымасць адкасацца, пазбавіцца. *Комароў, хоць махалом махай!* Аздамічы. *Як унадзіліса ў шкоду гусі, махалом махай — не оджэне́сса.* Верасніца.

МАХА'ЦЦА *незак.* Матляцца. *Голье́ махаецца, чуць до земле́ не легае.* Бярэжцы.

МАХА'ЦЬ *незак.* Махаць. *Конь махае головою.* Бярэжцы.

МАХЕ'Ц *м.* Вельмі высокі чалавек. *Вона мале́ньки, а ее чоловек махец!* В. Малешава.

МАХІ', МАХ *прым.* Вельмі вялікі. *Напаковала недзе куто́к махі!* (пра сена). Кароцічы. *Мах корова, хоро́ша, да без рогу́.* Запясочча. *Мах чоловек — шо ўшыр, то ўрост.* Верасніца. *Голова мах, як цэбер!* В. Малешава. *Шырына́, мах, не перэлезеш покоса!* Хачэнь. *Ой, екі мах собарно́ седзіць!* М. Малешава. *У мене мах помідоры порослі.* Альшаны.

МАХІЛЕ'ЗНЫ *прым.* Велічэзны. *От чоборно́ махілезнэ!* Хільчыцы.

МА'ХІНА *ж.* Велічэзнасць. *Жураўлёвы яйка махіна!* Мачуль. *Тая махіна, а гэта мала́я.* Кароцічы.

МАХІНЕ'ЗНЫ *прым.* Велічэзны. М. Малешава.

МА'ХІНКО *прысл.* Вельмі многа. *Махінко леснік прывёз дроў.* Кароцічы.

МА'ХІНЫ *прым.* Вельмі вялікі. *О такі махіны лён, да покру́чаны ўвесь!* Луткі. *Мой жывот зробі́ўса махіны.* М. Малешава. *У іх такі махіны стог сена.* Кароцічы. *Махіного кожу́шка ву́цяг.* Запясочча. *Ужэ махінэ нашэ село.* Цераблічы.

МА'ХІНЬ *ж.* Велічэзнасць. *От махінь пошоў, мах чоловек!* Крэмна.

МАХІНЬЕ' *н. зб.* Веліканы. *У нашого суседа махінье хлопцы ву́рослі.* В. Малешава.

МАХНУЦЬ *зак.* 1. Махнуць. *Тры раз махнуў пугою, і побеглі коні.* М. Малешава. 2 *перан.* Пайсці. *Эта жонка за этого платочка з этым кольцом да с хаты махну́ла.* Кароцічы.

МА'ХОНЕЦ *м.* Велікан. *От гурок махонец!* Кароцічы.

МА'ХОЦЬ *ж.* Велічэзнасць. *Сохі колісь махоць булі.* Аздамічы.

МА'ЦАЦЬ *незак.* Правяраць, ці з яйцом (пра курыцу). *У нас говораць: куру трэ мацаць.* Хільчыцы.

МА'ЦЕРКА *ж.* Бэлька пад насцілам з дошак для стога, якая кладзецца на слупкі. *На мацеркі клаліса опожыны.* Кароцічы.

МАЦЕРКІ' *мн.* 1. Каноплі з насеннем. *Мацеркі — то канопплі, шчо сем'е мають.* Альпень. 2 *мн.* Мацеры. *То шчэ молодые мацеркі.* Верасніца.

МА'ЦЕРНЯ *ж.* Бэлька пад насцілам з дошак для стога, якая кладзецца на слупы. Альшаны.

МАЦЕРЫ'ЗНІНА *ж.* Спадчына ад маці. *Ежэлі осталіса спаткі од мацеры, то мацерызніна.* Сямігосцічы.

МА'ЦЕРЫНА *ж.* Бэлька пад насцілам з дошак для стога, якая кладзецца на слупы. Сямігосцічы.

МАЦЕРЫ'НКА *ж.* Мацярдушка. *От хорошэ цвіце мацерынка! Коліся жонкі рвалі собе.* Луткі.

МА'ЦЕРЫНЫ *прым.* Матчын. *Пойду мацерыного поросяці корміць.* М. Малешава. *Прыедуць у госці, пока е мацерыные косці* (прымаўка). Там жа.

МАЦЕРЫ'ЦА *ж.* Бэлька пад насцілам з дошак для стога, якая кладзецца на слупкі. Хотамель.

МАЦЁНКА ж. Тое ж. Цераблічы.

МАЦЁРА *ж.* Свіння, якая мае парасят. *Еслі хороша мацёра, то вона воўку не дасць поросяці.* Луткі. *Думалі кабан, а то мацёра з малымі.* Мачуль. 2 *перан.* Мажная гладкая жанчына. Запясочча.

МА'ЦІ *ж.* Маці. *Люда, маці зове. Дзе наша маці? Прыйёз дроў мацер.* Верасніца. *Пошоў з мацер'ю. Сходзі по мацер.* Там жа. *Не та маці, шо родзіла, а та, шо корміла* (прыказка). Старажоўцы. *Оддала своей мацер. К своей мацер ходзіла ў госці.* Луткі. *У мацер навек душа боліць.* Кароцічы. *На мою матеру показаў вон.* Альпень. *Шчэ тые мацеры не поўміралі, шо дзецей поховалі, а кажуць, зноў война.* Бярэжцы. *Ідзеце к чортовай мацер!* (праклён). М. Малешава. △ М а ц е р б о ж о е с л ё з к і. Дрыгучка. *Мацер божое слёзкі дрыгучые, бы маніста.* Луткі. М а ц і і м а ч о х а. Іван-ды-Мар'я. *Маці і мачоха, два цветы на ём. От чого оно, не знаю.* Хачэнь.

МАЦУ'КАЦЬ *незак.* Мацаць. *Мацукаю — рука моя цэла.* Дварэц. *Там у мед утопіў рукі, там — у сметану, а*

там мацукаеш—сало ў сцёпцы. Тураў. *Я цепер мацукала свою корову, нема нігóдного гугрá.* Сямурадцы.

МА′ЦЦА, МЕ′ЦЦА *зак.* Быць у стане. *А которые маліса, то гулялі ў чóботах.* М. Малешава. *Хто маецца, той з верóўчыны робіць.* В. Малешава. *Хто мéўса, то гвóздзе було дзе купіць.* Сямігосцічы.

МАЦЬ, МЕЦЬ *незак.* Мець. *Я боюса з ім дзело мець.* Запясочча. *Дзеўка повінна посцель маць.* Там жа. *Коб гэто мала, шо ты мне робіла!* Хачэнь. *Ён маў умéрці, то кажэ ей, шоб далá хлопцу пуд пшэніцы.* Там жа. *Ужэ мае дождж пойці, то ўжэ много конікоў лéтае.* Там жа. *Хто робіць, той і мае, а не робіўшы, нічого не будзе.* М. Малешава. *Шо ты до ее маеш?* Лутні. *Кожны свое коні маў, то коньмі ездзілі.* Сямігосцічы. *Тоды, як маў немец на Польшчу іці.* Мачуль. *Зеўзюля куе, шо свого гнезда не мае.* Старажоўцы. △ Ч о р т м а е. Пра вельмі вялікае сумненне ў тым, што ёсць. *Чорт мае і ў Городку.* Сямігосцічы. *А чорт ее маў, тое жары — мо дзень-два побуло жарко.* Старажоўцы. Н е м а й м ó в ы. Пра бескарыснасць гаворкі. *Не май мовы, а пятнаццаць рублёў за дзень давай.* Аздамічы. М е ц ь б о г а у ж ы в о ц е. Мець сумленне. *Ох, людзенькі, шо вона наробіла! Не мела богá у жывоце, да проклял дзіця роднэ.* М. Малешава.

МАЦЮКА′ЦЦА *незак.* Лаяцца брыдка. *Шо ты мацюкáесса по-мáцерынскі? Гэ чужые людзі.* Запясочча.

МАЧ *м.* Доўгая вузкая драўляная лапата для капання гною. *Гной копаюць мачэ́м. А мач гостры!* Запясочча. *З дзерэва зробяць мачá да гной накідáюць.* Мачуль.

МАЧО′ЎНІК *м.* Ірыс балотны. *Мачоўнік жоўтым цвіце.* Рубель.

МА′ЧОХА, МА′ЧЭХА, МА′ЧУХА *ж.* Мачаха. *Цеперэка у іх мачоха, а не маці.* Хачэнь. *Другá жонка у бацька, то мачоха.* Альпень. *Хоць дзве мачухі, то не родна маці.* Хачэнь. *Жыві, татко, як бог даў, нашчо мачуху узяў* (з песні). Сямурадцы.

МАЧЫ′НА *ж.* Зерне маку. Д.-Гарадок.

МАЧЫ′НУ *прысл.* Крышачку. *Мачыну поспаў.* Аздамічы. *Памянш.* м а ч ы́ н к у. *Мачынку вупіў, коб лепей було.* Там жа.

МАШЫЯ′Ш *м. абразл.* Чорт, сатана, прайдзісвет. *От гэты машыяш да біўса зо своею жонкою, нічогі такі чоловек.* Дварэц.

МА'ЯЦЬ *незак.* Адхайваць. *Воны его маялі да крáплі давалі.* Дварэц. *Напіўса піва, шо ледзве адмаялі, а не маялі б, то дойшоў бу.* Сямурадцы.

МЕД *м.* 1. Мёд. *Меды́ булі на бору.* Кароцічы. *Куцью́ медом полівають.* Запясочча. *Недóбрэ мед даваць, хто хворы да помрэ* (павер'е, лічаць, што могуць памерці пчолы). М. Малешава. 2. Смала на вішнях, слівах. *Дзеці зовуць мед на тэ, шо на слівах, і едзя́ць.* Хачэнь. 3. Нектар. *Е багато такіх цветкоў, дзе меду много.* Альпень. △ К р ы́ т ы м э д. Запоўненая мёдам і запячатаная вашчына. Мачуль. П а д ó в ы м э д. *Мёд з мядовай расы.* Там жа.

МЕДЗВЕ'ДЗЕЎ *прым.* Мядзведзеў. *Медзвéдзеву следы бачылі, шо ішоў вóду піць.* Старажоўцы. △ М е д з в é д з е в о в у́ х о. Дзіванна. *Медзведзево вухо росцілаецца красіво і зімой зелёное, не вусыхáе.* Хачэнь.

МЕДЗВЕ'ДЗІЦА *ж.* Мядзведзіца. *Бачылі й медзведзіцу. Мадзвéдзь упаў і ўбіўса, а мадзведзіца так рэўлá, ходзіла.* Старажоўцы.

МЕДЗВЕ'ДЗЬ *м.* Мядзведзь. *Медзведзь — сáму сільны звер.* Бярэжцы. *На вóўка помóўка, а медзведзь знішка.* Хачэнь. *Купіў козу́ да стаў піць молоко, то зробіўса, ек медзведзь.* Там жа. *Медзведзь, ек голіна ўдырыць, то моўчыць, а жолудзіна — то рэвé.* Луткі. *Цыгáн б'е у барабан, шоб не чуў медзведзь, ек шуміць лес.* Там жа.

МЕДЗВЕ'ЖЫЦА *ж.* Мядзведзіца. Запясочча.

МЕ'ДНІК *м.* Лудзільшчык. Аздамічы.

МЕДНІ'К *м.* Пчаляр. Кароцічы.

МЕ'ДНЫ *прым.* 1. З медзі. М. Малешава. 2 *перан.* Рыжы. *Медны — это ў кого кóсы рыжые.* Аздамічы.

МЕДОВУ' *прым.* Мядовы. *Як перву бабку побачыш жоўценьку, то масляны́ год будзе, а як чырвону, то медову* (прыкмета). Хачэнь.

МЕДОДА'ЙНЫ *прым.* Мядовы, багаты на збор мёду. *Медодайны год.* Альпень.

МЕДУНІ'ЦА *ж.* Зябер. *Медуніца, як старá, вельмі колюча.* М. Малешава.

МЕЖА' *ж.* Мяжа. *Пойные мéжы поналівало на грáдах* (пра вялікі дождж). Цераблічы. *На край куста межа.* Запясочча. *Цётка ув огород ўпала ў межу, сталі воны шукаць і не нашлі ее.* Сямігосцічы. △ У м é ж а х. Перыяд, калі няма месяца. *Як нема ні старóго ні молодóго месеца, то зовуць у межах.* Хачэнь.

МЕЖОВА'ЦЦА *незак.* Межавацца, суседнічаць. *Межуюцца воны з моею усадзьбою.* М. Малешава. *Коло мóгліц гэта станцыя межуецца.* Дварэц. *Хіма з ім не межуецца.* Запясочча.

МЕЗГА', МЕЗКА' *ж.* 1. Мязга (у дрэве). *Мезка под корою зрáзу.* Цераблічы. Гняздо для насення ў гарбузе. *Зéрнета вунела, а мезку не поўкідáла.* Цераблічы. Выжымкі цёртай бульбы. *Мезгá.* Запясочча. 2. Снег з даждждом. М. Малешава.

МЕЗДРА' *ж.* Мяздра. Запясочча.

МЕ'ЗЕНІК, МІЗІНІ'К *м.* Мезены палец. *На пáлцу да на мезеніку нарвáло.* Старажоўцы. *Мізінік.* Аздамічы.

МЕ'ЗЕНЫ, МЕ'ДЗЕНЫ, МЕ'ЗІНЫ, МІ'ЗІНЫ *прым.* Мезены. *Мéзены і мéзіны палец.* Старажоўцы. *Мéдзены палец.* Запясочча. △ М é з і н а с у б о т а. Субота перад вербніцай. Старажоўцы. *Мізіна субота.* Апошняя субота на сходзе месяца. Лут*к*і.

МЕЗЮ'К, МІЗЮ'К *м.* Мезены палец. *Кот за мезюкá укусіў.* Луткі. *Мізю́к.* Запясочча.

МЕЗЮ'Н, МІЗЮ'Н *м.* Мезены палец. Луткі.

МЕ'КАЦЬ *незак.* Крычаць (пра цяля, авечку). *Сысун под коровой мекае.* Альгомель. *Нашэ целя мекае, мо воды́ нема, побач.* В. Малешава. *Овéчка мекае.* Аздамічы.

МЕКЕТА'ЦЬ *незак.* Крычаць (пра авечку). *От смеіцца, ек вечка мекéчэ.* М. Малешава.

МЕЛ *м.* 1. Мел. *Мел — то бела така земля, шо хáты мазалі.* Сямігосцічы. 2. Мель. *Сом по мелу́ не ходзіць.* Верасніца. *Букі, шчо на мелу́ седзяць, то гóркіе, а дзе глыбóко, то тые тóўстые і солóдкіе.* Луткі.

МЕЛЕНУ'ЦЬ *зак. метаф.* Хутка пабегчы. *Як меленула с села, то догналі у Рáбуні.* Сямігосцічы.

МЕ'ЛКІ *прым.* Мелкі. *Дзе мелкое место, там буйстрá.* Старажоўцы.

МЕ'ЛКО *прысл.* Мелка. *Там ужэ мелко, вусохла вода.* Луткі. *Гэто зелье мелко росце.* Хачэнь. *Як не мелко орэш плу́гом, то лопатой мéлей.* Верасніца. *Памянш.* м é л е н ь к о. *Ой, як меленько тут!* Альпень.

МЕЛОВА'ТЫ *прым.* Непаваротлівы, павольны. *Меловатá старша сестра була.* В. Малешава. *Меловата, як не хочэ роботать да меліцца, як вол, які не хочэ цягці.* Аздамічы.

МЕЛОВА'ЦЬ *незак.* Гнесці, таптаць, мясіць. *За косы*

да под ногі, да меловаў вон ее так, меловаў! Старажоўцы.

МЕЛЬКА'ЦЦА *незак.* Трапятаць. *Се́рцэ у мене мелька́ецца.* Сямурадцы.

МЕЛЬКЕНУ'ЦЬ *зак.* 1. Мільгануць. *Онно мелькенуло нешчо.* Луткі. *З доўгімі хвостамі мелькенулі.* Хачэнь. 2 *перан.* Хутка з'есці. *Бульбу з ю́шкою мелькенулі опецітно.* Пагост.

МЕЛЬКЕТА'ЦЦА *незак.* Мільгаць, трапятацца. *Вона над ім мельке́чэцца.* Кароцічы.

МЕЛЬНУ'ЦЬ *зак. перан.* Сказаць. *Як мельнў езы́ком шчо, дак воны смеяцца.* Дварэц.

МЕМЛО' *н.* Мямля. *Таке мемло, шо не мо́жэ подняцца.* Хачэнь.

МЕ'НЕЧКІ *прым.* Маленечкі. *Я до ее — а там нейкі менечкі отачкі огеньчык.* Бярэжцы.

МЕНЁК *м.* Мянтуз. *Менёк коло головў чэрэваты.* Запясочча. *Чэрэваты менёк мосціса у куток, там рыбку пекуць, тобе лапку дадуць* (прымаўка). Аздамічы.

МЕ'НКА *ж.* Абмен. *Менка — это я тобе, будом казаць, дам ку́ру, а ты мне пеўня.* Старажоўцы.

МЕНТА'ЦЬ *незак.* Мянташыць. *Менту́шка — така до́шчэчка, шо мента́юць ко́су.* Запясочча.

МЕНТУ'С *м.* Мянтуз. *Ментус му́лкую во́ду любіць.* Запясочча. *Іх мало у нашой рэцэ́, етых ментусо́ў.* Старажоўцы.

МЕНТУ'ШКА *ж.* Мянташка. *Як покле́плеш косу да ешчэ ментушкою подгострэваеш, то до́брэ косіцца.* Кароцічы. *Карто́плiной помажуць по той ментусцы да песочком посыплюць дай ме́нцяць ко́су.* В. Малешава.

МЕНЦЕ'ЛІЦЬ *незак. перан.* Біць. *І почаў менцеліць тым чо́ботом того городчука.* Сямігосцічы.

МЕНЦІ'ЛО *н. экспр.* Мянташка. *Ехаў косіць да свое́ менціло забыўса.* В. Малешава.

МЕНЦІ'ЦЬ *незак.* 1. Мянташыць. *Бру́сом ко́су ме́нцяць.* Запясочча. *Ме́нцяць ножа об перэсо́ў.* Бярэжцы. *Менці ко́су почашчэ, то будзе рэзаць.* Сямігосцічы. 2 *перан.* Есці. *Годзе тобе менціць!* М. Малешава. 3 *пераң.* Гаварыць. *От ты менціш чорт знае шо, як тым брусом по косе!* Старажоўцы.

МЕНШ, МЕНЬШ, МЕ'НШЭЙ *прысл.* Менш. *Менш воза накосіў.* Аздамічы. *Лучшэ менш знаць, чым много отказаць* (прымаўка). Старажоўцы. *Вот ву здоровейшы*

больш пóнесецé, а я мéньш. Кароцічы. *Нáда меншэй буць у іх.* Сямурадцы.

МЕ′НШАЦЬ, МЕ′НЬШАЦЬ *незак.* Змяншацца. *Ужэ дзень меншае, а ноч бóльшае.* Запясочча. *Вода начынае меншаць.* В. Малешава. *Дзень у петрóвіцу меншэе.* Дварэц. *Месяц уже зараз меньшаціме потрошку.* Сямурадцы.

МЕ′НШЫ, МЕ′НЬШЫ *прым.* Меншы. *Позней лýччэй пасці, бо меншы дзень.* М. Малешава. *Як вода меншая, да лодкою лоўяць рыбу.* Запясочча. *Меньшому хату роб'яць.* Дварэц. *Памянш.* м é н ь ш э н ь к і. *Е воўк овечы — вон меньшэнкі, а конскі — бóльшы.* Старажоўцы.

МЕНШЭ′ЦЬ *незак.* Рабіцца меншым. *Чому гэто як чоловек старэ́е, то меншэ́е?* Цераблічы. *Месец цепер кругленькі, а ужэ будзе зара меншэць і меншэць.* Хачэнь.

МЕНЯ′ЙЛО *н.* Мяняла. *Шо ты, як той меняйло, усе меняеш?* Азяраны.

МЕНЯ′ЦЦА *незак.* Зменьвацца. *Меняласа квадра і буў дождж.* Хачэнь. *Як Купалны Іван, то сонцэ меняецца.* Дварэц.

МЕНЯ′ЦЬ *незак.* Мяняць. *Недобрэ меняць на развóд. Променяла кýры, то ў мене сем год не було цéплят.* Старажоўцы.

МЕ′РА *ж.* Мера. *Добры буў народ без конца, без меры.* Сямігосцічы. *Нема меры, екі багаты!* Лут『кі. △ Н а м é р ы. На пэўным узроўні (пра ваду), у пэўным стане. *Вода тры дні прыбувае, тры дні на меры постоіць, а дале западáе.* Лутківі. *Не перэстае прыбуваць вода, не стане на меры.* Аздамічы. *Рука так шчо на меры, не пухне і не спадáе.* Запясочча. Н е ў м о é й (н á ш э й) м é р ы, н е ў м о ю́ м é р у. Засцерагальны выраз, які суправаджае паказ месца на целе, якое пацярпела ад укуса, хваробы і інш. *Укусіла гадзюка, не ў моей меры, тут, коло косточкі.* Верасніца. *Не ў мою меру, на езы́цы села болячка.* Луткі. У а д н ó й м é р ы. Аднолькава, пастаянна. Верасніца.

МЕ′РАЦЦА *незак.* 1. Намервацца. *Я ўсе мераўса зробіць.* Альшаны. *Мерыцца кот напасці на ціпленя.* Сямігосцічы. 2. Высвятляць вымярэннем. *На кію мераліса, шчэ як гулялі у дзецтве.* Старажоўцы.

МЕ′РАЦЬ *незак.* Мераць, вымяраць. *Я ў мамонькі одна, рэчку мерала до дна, рэ́чэнька глыбокая, судзьба моя далёкая* (прыпеўка). Хачэнь. *Полотно мераюць і зара аршыном.* Старажоўцы.

МЕ'РВА *ж.* Твань, дрыгва. *Така мерва, шо не можно перэйці, грузко так.* Мачуль.

МЕ'РВІЦЬ *незак.* Рабіць гразь, засмечваць. Запясочча.

МЕРГОВА'ЦЦА *незак.* Раіцца, абмяркоўваць. *Собрáліса да мерґýемса, оддаць за ёгó чы не.* Альшаны.

МЕРГОВА'ЦЬ *незак.* Меркаваць, думаць. *Мы мерґовалі хату обіць.* Хачэнь. *Як я умру, то тоды мерґуйце, дзе хочэце ее дзевайце хату.* Там жа. *Вон мерґуе, шчо я ў гóсцях.* Верасніца.

МЕРЗА'ВУ *прым.* Агідны, дрэнны. *Этой чоловек мерзаву, пройшоў і не поздороўкаўса навет.* Старажоўцы.

МЕРЗЕ'НЫ *прым.* Тое ж. Запясочча.

МЕ'РЗЛЫ *прым.* 1. Мёрзлы. *Картоплі такіе солодкіе і не мерзлые.* Хачэнь. 2 *перан.* Марудны. *От мерзлы, хоць ты под ёго жару подсып!* Луткі.

МЕРЗЛЯ'К *м.* Перамёрзлая бульбіна. *Мерзлекі збіралі і елі у войну, картоплі тые, шо перэмерзлі.* Сямурадцы.

МЕ'РЗНУЦЬ *зак.* Мерзнуць. *Закрывáём, шоб не мерзлі картоплі.* Сямурадцы.

МЕ'РКА *ж.* 1. Прылада, якой абмяраюць уручную палеткі. Хачэнь. 2. Памер за памол у млыне. Альпень.

МЕРКЕТА'ЦЦА *незак.* Паляваць (пра авечак). *Вечкі усе разом едзяць, разом і меркетаюцца.* Старажоўцы.

МЕ'РНЫ *прым.* Мерны, у меру. *Ты шчэ мерна, не тóўста.* В. Малешава.

МЕРНЯ'К *м.* Вялікі гаршчок. *От, наварыла мерняк картопляў дай поелі.* Луткі.

МЕ'РСКІ *прым.* △ М é р с к і в е л і к д з е н ь. Радаўніца. *Мерскі велікдзень — мертвых дзень, споміноқ послі паскі ў чэцвер.* Дварэц.

МЕ'РТВУ *прым.* Мёртвы. *Іду гэтак бі мертва.* В. Малешава. *Тут под крэстóм мертвых нема* (пра аброчны крыж). Чэрнічы. *Е такіе дні у году, шчо мы памінаем мертвых.* Хачэнь. △ Н і ж ы в ы́, н і м é р т в ы. Вельмі спалоханы. *Баба седзіць ні жывá, ні мертва на сáнях.* Луткі.

МЕ'РХОЛОЦЬ *ж.* Гразь, дрыгва. *Мерхолоць там, дзе торх.* Тураў.

МЕРЦВЕ'Ц *м.* Мярцвяк. *У нас цеперэка ў селе е мерцвец, то гной нельга вувóзіць* (павер'е). Луткі. *Перэд*

тымі дзедамі ужэ варацъ вечэру. Трохі ужэ там павечэраюць, а то ужэ накрываюць на стол усе, шчо е. Гэто прыдуць ужэ дзеды увечэры, мертвецы прыдуць. Хачэнь.

МЕ′РЦІ *незак.* Паміраць. *Людзі і молодые мруць.* Бярэжцы. *Коб не мéрлі, то б і небо потпéрлі* (прыказка). Цераблічы.

МЕРЭ′ЖА *ж.* Узор з дзірачак (на тканіне). *От хорóша мерэжа у ее на кровáці.* М. Малешава.

МЕРЭ′ЖЫК *м.* Адзнака, метка, зарубка. *Мерэжыкі на рогáх у корову показваюць, колько оцéляў.* М. Малешава.

МЕРЭ′ЖЫЦЦА *незак.* Здавацца. *Моя дзеўка спросонку як крыкне! Мабуць, ей нешчо мерэжыцца.* М. Малешава.

МЕРЭ′ЖЫ′ЦЬ *незак.* 1. Мярэжыць. Запясочча. 2 *перан.* Імжэць. *Мерэ́жыць трохі дожджык.* Дварэц. *Дожджык-дожджык мерэ́жы́ць, Колька у хаточку бежыць.* М. Малешава.

МЕРЭ′Ц *м.* Нябожчык. *Гэто ж у нас не мерэц, шоб прослі ёгó хату месці* (паводле павер'я, месці хату адразу пасля ад'езду гасцей ці кватарантаў нельга). Мачуль. *Як полезлі у свой кухор бáбі, то ужэ як по мерцý плачуць.* В. Малешава. *Мерцá кладом на проціўной лаві.* М. Малешава.

МЕ′РЭЧ *ж.* Гушчар. *Така мереч, шо не можно пробіцца.* Альшаны.

МЕРЭ′ШЧЫЦЦА *незак.* Мроіцца, здавацца як наяве. *Мерэшчыцца ў головé, не сплю.* Запясочча.

МЕ′СЕЦ *м.* 1. Месяц (у годзе). *Май месец дорогі месец, вон дае ўсе.* Дварэц. *Гэты месец мне вельмі сцягнуўса.* Верасніца. 2. Месяц (свяціла). *Напугаўса месец, будзе дождж.* Хачэнь. *Ужэ схода месеца, у п'яць часоў сходзіць.* Старажоўцы. *Каб на мене месец свеціў, а зоры я колóм поб'ю.* Сямурадцы. 3. Танец. *Танцовалі по парах. Бралíса за рýкі, ішлі крýгом, хлопец перэкручваў дзéўку с прытýпамі.* Верасніца. 4. Абрадавае вясельнае печыва ў выглядзе месяца, якое пякуць разам з караваем у маладой і ў маладога і якім потым стукаюцца на вяселлі. *Я пеклá Васілю месеца. На той месец налепвалі ґерґéлі або шышкі.* Сямігосцічы. *Б'юць месец, чый пoломáецца.* Цераблічы. △ М é с е ц у к р у г ý. Месяц у туманным арэоле (прыкмета). *Месец у кругу на негóду.* Аздамічы. *Памянш.* м é с е ч о к. Старажоўцы.

МЕ′СЕЧНО *прысл.* Месячна. *Так месечно на рожэство буває.* Хачэнь. *Месешно було, да я стояў на ганку.* Дварэц.

МЕ′СТО *н.* 1. Месца. *У Прыпеці мало глубокіх местоў.* В. Малешава. *У трох мéсцях лён.* Луткі. 2. Цэнтр горада. *Кажу бабі: да несі продай тые яйца на место.* Запясочча. 3. Паслед. *Баба отрэжэ пу́па, закрые место ў трапку да заховае коло печы.* Пагост. 4 *перан.* Азадак. *Маці шкодує, ніколі по мéсту не ўдырыць, шкода, а так покрычыць да ўсе.* М. Малешава. *Памянш.* ме́сточко. *Такое месточко на́йдзецца, шо хоць ты ко́су закладай, так много грыбоў.* Кароцічы.

МЕ′СТОМ *прысл.* Месцамі. *Да местом е і сухі лён.* Кароцічы. *Местом хоро́ша трава, местом абу́-ека.* Хачэнь.

МЕСІ′ЦЬ *незак.* Мясіць. *Наберэ коўш мукі да несе месіць хлеб.* Верасніца. *Як сыр мéсяць, то сметану добаўляюць.* В. Малешава.

МЕСЦІ′ *зак.* Месці. *Снег меце і ідзе.* Бярэжцы. *Як хто с хаты поехаў, то суткі не метуць і стол не ўбіраюць.* Хачэнь.

МЕ′СЦІ′НА *ж.* Асобнае месца. *На той мéсціні усе вугорыць, бо удобрэньёў багато насыпалі.* М. Малешава. *Опходять местіну, де жывуць дікіе свіньйя.* Хотамель. *Месціну грыбоў у лесі натрапіў.* Рубель. *Памянш.* ме́сці́нка. *Була на болоці одна месцінка, а як ускочыш, то не выскочыш.* Луткі.

МЕСЦІ′ЦЦА *незак.* Мясціцца. *Чого ты тут мéсціссa? Шо нема места нідзе?* Старажоўцы. *Не мéсцяцца ужэ у хаці.* Бярэжцы.

МЕ′СЬКІ, МЕ′СКІ *прым.* Мястачковы. *Меськіе людзі больш пробéглые, чым сельскіе.* Тураў. *На ту́роўцоў кажуць меськіе людзі.* Запясочча. *На меськом полі там булі мо́гліца да косцёл.* Хачэнь. *Сельске дзіця — то меске целя* (прымаўка). Любавічы.

МЕСЯ′НЫ *прым.* Мясісты. *Бабкі — грыбу́ месяные.* Сямурадцы.

МЕ′ТА *ж.* Адлегласць. *Поехаў у лес возіць дро́ва, да велікая мета, мало заробіць можно.* Запясочча. *Да тоды этаку мету проедзеце да назад.* М. Малешава.

МЕТАНУ′ЦЬ *зак.* Шпурнуць, кінуць аб зямлю. *Як метанула, то певень, як пул, лецеў з горо́ду!* Хачэнь. *Пі-*

ліпко як метануў Іванка, то вон носом зёмлю рыў! М. Малешава.

МЕ′ТКА *ж.* Нізка рыбы, ільну, цыбулі і інш. *На меткі в'юны нанізвалі да копцілі.* Дварэц. *Столько уюноў наловілі, шчо мо меток сорок нанізалі.* Кароцічы. *От таку метку нанізалі плоток.* Сямурадцы.

МЕТЛА′ *ж.* Мятла. *Под метлу поедзяць усе.* М. Малешава. *Метла — это ў гумне. Метлою этою шчыняюць омеці з жыта.* Старажоўцы.

МЕТЛА′ЦЦА *незак.* Матляцца. *Нітка метлаецца ззаду.* Старажоўцы.

МЕТЛІ′ЦА *ж.* Мятлюг. *Метліцу корова добрэ есць.* В. Малешава. *Метліцы свет у жыці!* Луткі. *Метліца хлебу помочніца* (прыказка). Луткі.

МЕТЛІ′ЧЫНА *ж.* Асобная расліна метлюга. Хотамель.

МЕТЛІ′ШЧЭ *н.* Ручка мятлы. Мачуль.

МЕТЛЮГА′ *ж.* Мятлюг. *Як негода, то одна метлюга народзіць, а жыто — там-сям колос.* Сямігосцічы.

МЕТЛЮХА′ЦЦА *незак.* Матляцца, хістацца. *Вон ешчэ метлюхаўса, да натто слабў буў.* М. Малешава.

МЕТЛЮХОВА′ЦЬ *незак. перан.* Іграць. *Як екі скрыпач метлюхўе добрэ, то танцуемо.* Кароцічы.

МЕ′ТРА *ж.* Метр. *Мо цэла метра була глыба — такая круча.* Дварэц. *Памяніш.* м е ц е р к а. Сямурадцы.

МЕТРО′ВУ *прым.* Метровы. *Уюны е ў болоці метровуе!* Верасніца.

МЕТУША′ЦЦА *незак.* Мітусіцца. *Пошла для інцірэсу у клуб, да дзеці метушаюцца, да крык, да шум, то я вернуласа.* Дварэц. *Ластоўкі метушаюцца, дождж будзе.* Аздамічы.

МЕТЧЫ′ШЧЭ *н.* Нізка, на якую нанізваюць рыбу. *Ніжы гэ, шчоб маччышчэ між пальцэў попадало.* Мачуль. *Зніжы на метчышчэ ўюны.* Аздамічы.

МЕХ *м.* Мяшок. *Прыв'ёз тры мехі пшэніцы, несеце да корменце куры.* Дварэц. *Санкамі прывезлі два меха рыбы.* Пагост. *Развезаўса мех не на смех!* (прымаўка). Верасніца. *Як загінуў мех, то й на бацька грэх* (прыказка). Сямігосцічы. △ К о в а л ь с к і м е х. Паддувала ў горне. Бярэжцы.

МЕХОНО′ША *м.* і *ж.* Насільшчык падарункаў у шчадроўшчыкаў. *Вон і той стары буў за мехоноша.* Сямігосцічы.

МЕЦЕ́Ж *м.* 1. Завея, мяцеліца. *Вот мецёж, мёце снегом, усе замеце!* Аздамічы. 2. Разбой, сумятня, знішчэнне. *Раншы нейкі мецеж тут у Турове буў.* Хачэнь. *Кажуць, у Пінску ко́лісь велікі мецеж буў.* М. Малешава.

МЕЦЕ́ЛІЦА *ж.* 1. Мяцеліца, завея. *Мецеліца на дворэ, не можно вуйці.* М. Малешава. 2. Стары танец. *Гулялі утроіх, дзве по бока́х, а одна ў серэ́дзіне. Тые, шо по боках, бегалі кругом серэдней.* М. Малешава. *Молодзіцы, молодые поюць і ў мецеліцу гуляюць.* Верасніца.

МЕЦЕ́ЛЬ *ж.* Мяцеліца. *Мецель — это снег.* Старажоўцы.

МЕ́ЦІЦЬ *незак.* Намячаць. *Той колоша́ты пеўнік, я его ме́чу на насе́нье.* Дварэц.

МЕЧ *ж.* Меч. *А я вуняў гостру меч і зняў голо́воньку с плеч* (з песні). Сямурадцы.

МЕ́ШАНЫ *прым.* Мяшаны. *Хоць мы і мешаные с сёл, но ніхто нічого у соседа не возьме.* Крэмна.

МЕ́ШАНЬ *ж.* Мешаніна. *Усе змешай — да вот і мешань.* Старажоўцы.

МЕША́ЦЬ *незак.* 1. Перашкаджаць. *Отыдзі, ты мне мешаеш.* Бярэжцы. *Не мешай нам говорыць.* В. Малешава. 2. Араць другі раз. *За́рэ на весне́ гором, мешаемо, потом боронуем, а потом сеем.* Аздамічы. *Бувало, под картоплі мешаюць.* Лутківі.

МЕ́ШКАЦЦА *незак.* Марудзіць. *Там вон коло его мешкаецца.* Сямігосцічы. *Чого ты мешкаешса там, скорэй!* М. Малешава.

МЕШКОВА́ТЫ *прым.* Мешкаваты, маларухавы, непаваротлівы. *От ужэ этой ша́хворосцень, спа́су нема, а то — мешковаты хлопец.* Крэмна.

МЕШКО́РЫЦЬ, МЕШКО́ЛІЦЬ *незак.* Калашмаціць. *П'яные мешкорацъ одзін одного — той от себе, а той от себе.* Старажоўцы. *Мешко́ліць.* Запясочча.

МЕШО́К *м.* 1. Мяшок. *Коб я ў твоіх лёцех буў, то два мешкі понёс.* Цераблічы. *Гусь — то дзіравы мешок!* В. Малешава. *На дворэ, як у мешку, аж захло́пвае дух.* Лутківі. *Просунуўса, як мешок, і не озваўса.* Старажоўцы. 2. Пухліна на твары. *Мешкі под очыма.* Запясочча. 3. Кішэні ў сетцы. М. Малешава. *Памянш.* м е ш э́ ч о к. *Трэ і тобе мешэчок мукі узяць.* В. Малешава. *Прыдзе з нішчымным мешэчком.* Лутківі.

МЕ́ШТОМ *прысл.* Ускосна, незнарок. *Я мештом доведаўса про его.* Тураў.

МЕШЧА'НЕ *мн.* Местачкоўцы. *Городчукі — мешчане з татарского поколенья.* Велямічы. *Воронін — гэто ужэ мешчане.* Верасніца.

МІГА'ЦЬ *незак.* Мігцець. *Зоркі мігаюць.* М. Малешава. *Мігае у вочах, нічого не бачу.* Запясочча. *Лён сіні, аж у вочах мігае.* Бярэжцы.

МІГІ'КАЦЬ *незак.* Ржаць (пра жарабя). *Жерэб'я мігічэ, осталосо само.* Старажоўцы.

МІГІТА'ЦЬ *незак.* Тое ж. Бярэжцы.

МІГЛА' *ж.* Імжа. *Мігла мігліць цалы дзень.* Цераблічы. *Мігла сее.* Запясочча.

МІГЛЕ'НЬЕ *н.* Імжэнне. *Яке то мігленье поценюшыло.* Бярэжцы.

МІГЛЕ'ЦЬ *незак.* Імжэць. *Дождж міглеў, і вецёр-вецёр буў!* Дварэц. *Мігліць дождж, шчэ велікі не йдзе.* Бярэжцы. *Дождж не йдзе? — Не, мігліць.* М. Малешава.

МІГО'М *прысл.* Мігам. *Як рошчыталі, то я мігом оттуль.* М. Малешава. *Вон мігом познакоміцца.* В. Малешава.

МІЖ, МІЖЫ, МІЗ, МЕ'ЖДУ, МІ'ЖДУ, МІ'ЖДЫ *прыназ.* Паміж, між. *У іх есцека між рогамі ямка.* М. Малешава. *Я між іх, між тых воўкоў.* Бярэжцы. *Як бохнеш у воду, то міжы очы пліскі.* Хачэнь. *Березцы раньшы жылі тут, міз рэкамі.* В. Малешава. *Легла міз дзеці.* Бярэжцы. *Воўколап между воўкамі глаўны, ек король.* Хачэнь. *Между імі дзецей нема, вона ці вон бездзетуха.* В. Малешава. *Міжду концамі обода забівалі зелезо.* М. Малешава. *Міжды собою б'юцца за любоў, а самі старые чэрці!* Дварэц.

МІЖА'ЦЬ *незак.* Імжэць. *Трошкі дожджык міжыць.* Цераблічы.

МІЖЫ'ВОЧЫ, МІЖЫ'ВОЧ *прысл.* Між вачэй. *Міжывочы так трэснуў, шо аж зоры з вочэй посыпаліса.* Пагост. *Вона міжывоч кусае* (пра пчалу). Цераблічы. *Міжыочы лінуў.* Хачэнь. *Галагуцкі певень б'ецца, скачэ міжывочы.* Чэрнічы.

МІЖЫ'ПЕРНІЦА *ж.* Хвароба ног у кароў, а таксама і рук у чалавека. *Міжыперніца на руцэ зробіласа, то рэзалі.* М. Малешава.

МІЖЫ'ПЛЕЧЫ *прысл.* Між плячэй. *Его раніло міжыплечы.* М. Малешава.

МІЖЫТ *м.* Малако ў каровы перад цяленнем. Дварэц.

МІЗЕ'РНЫ *прым.* Мізэрны. *Мізерне дзіця, маленьке.* В. Малешава. *Мізерна у цебе цыбуля, і пахне, чутно, шо вона гіне.* Старажоўцы. *Памянш.* мізёрненькі. *Вон пошла мізерненька дзевочка, шо нема навошчо погледзець.* М. Малешава. *Маленькі, мізэрненькі буў чоловек.* Цераблічы.

МІКІ'ТА *м.* Стары танец. Старажоўцы.

МІКІ'ЦІЦЦА *незак.* Капрызнічаць. *Мікіціцца дзіця.* Аздамічы.

МІКОЛА *м.* Старое свята ў маі і снежні. *Перэд Міколою сеюць огуркі, то будзе богато-богато іх.* Сямігосцічы.

МІКО'ЛЬНІК *м.* Ранні баравік. *От ужэ Мікола у мае, то ужэ мікольнікі должны буць грыбу́.* Старажоўцы.

МІ'ЛО *прысл.* Міла, прыемна. *Дорого міло, а дзешово гніло* (прыказка). Аздамічы. *Ідзе міло, там очы, а дзе больно, там рукі* (прымаўка). М. Малешава.

МІЛОВА'НЬЕ *н.* Далікатныя адносіны. *Мо тоды було некое мілованье для тых дзецей?* Верасніца.

МІ'ЛОВАЦЬ *незак.* Адносіцца з любоўю, ласкай. *Кожна мацер свое дзіця мілуе.* Луткі.

МІ'ЛОСЦІНА, МІ'ЛОСТЫНА *ж.* Міласціна. *Старэц ходзіў у мілосціну.* Цераблічы. *Не ходзіў я по мілостыне, а робіў.* М. Малешава.

МІ'ЛОСЦЬ *ж.* Міласць. *Бог не без мілосці, а козак не без долі* (прыказка). Хачэнь.

МІ'ЛЫ *прым.* Мілы, дарагі, любы. *Сон мілéйшы над ўсе.* Сямігосцічы. *Здаецца, ужэ й хата не міла.* Пагост. *Я б не піў бу, не еў бу, да до мілое полецеў бу* (з песні). Старажоўцы. *Бачылі вочы, шо куплялі, міло не міло, а есці трэба.* Там жа. *Памянш.* міленькі. *Я усе поле обойшла, міленького не найшла* (з песні). Сямурадцы.

МІ'МО *прысл.* Паміма, акрамя. *Мімо Мóзыра нема нідзе мостá.* Запясочча. *Воны його харчовалі і вупіўка, а грошы мімо* (пра цесляра). Дварэц.

МІ'НА *ж.* Выраз твару. *У його міна така нехороша, у його і вугляд нелю́цкі.* Луткі.

МІНА'ЦЦА *незак.* Мінацца. *Усе мінаецца.* Запясочча. *Колі той дзень мінаецца, ужэ вечор!* Хачэнь.

МІНА'ЦЬ *незак.* Мінаць. *Нас мінаюць і едуць дáлей.* М. Малешава. *Рэка мінае Туроў.* В. Малешава. *Трэ загаціць, шоб не мінала рыба.* Аздамічы. *Трэба шчоб той пояс вісеў досé, шчоб колена мінаў.* Сямігосцічы. *Сазан і*

сомка мінае, от ўкусна рыба! Альшаны. *Не мінайте хаты, як будете тут.* Альпень.

МІНДРУ'К *м.* Свіны каўбух. *С сцёгон м'якоць у міндрук клала.* Запясочча.

МІНТРЭ'ЖЫЦЦА *незак.* Хваляваца, паводзіць сябе неспакойна, узбуджана. *Ба, ек коні мінтрэжацца, воўка почулі.* Цераблічы.

МІНТРЭ'ЖЫЦЬ *незак.* Хваляваць, уводзіць у трывогу. *Не мінтрэж людзей войною.* М. Малешава.

МІНУ'ЦЦА *зак.* Мінуцца. *Думалі колі гэто мінецца!* Хачэнь.

МІНУ'ЦЬ *зак.* Мінуць. *Міне, сеючы, дзе вода, там трава і росце.* Дварэц. *Хай баба на гэтого накрычыць, а мене міне.* Там жа. *Вон мінуў мене да одразу до дзеда.* Хачэнь. *Я ж мінула той куплет.* В. Малешава.

МІНЮ'ТА *ж.* Мінута. *Пожджы мінюту, годзі ты вўркала!* Старажоўцы.

МІР *м.* Людзі, свет. *Увесь мір ішоў по воду до того тур-колодзезя.* Дварэц. *Хто на міры да не удырыў, то той дурань.* Хачэнь. *От на той полянцы зельёў! Як бы знаў, то нарваў бы іх мір!* Луткі.

МІРГОВА'ЦЦА *незак.* Згаворвацца. *Міргуюцца ў ягоды пойці.* Старажоўцы.

МІРГОВА'ЦЬ *незак.* Разлічваць, планаваць. *Вона міргуе, мо грошэй багато.* Сямурадцы.

МІ'РНО *прысл.* Мірна. *Посварыцца можно, але трэ, коб мірно прожыць.* Старажоўцы.

МІРО'ТА *ж.* Людзі, грамадства. *Шоб іх, такіх злодзеёў, мірота не знала!* Запясочча.

МІРУСЦЕ'ЦЬ *незак.* Імжэць. *Мігла ідзе, мірусціць.* Сямігосцічы.

МІРЫ'ЦЦА *незак.* Мірыцца. *Нідзе ніхто не берэ на кварціру, то будом у моей хаці ўсе мірыцца.* Хачэнь. *Побіліса і ўжо пошлі мірыцца ў магазін.* Старажоўцы.

МІРЫ'ЦЬ *незак.* Мірыць. *На гэта не пойдом, шоб міліцыя нас мірыла.* Старажоўцы.

МІ'СА *ж.* Міска. *Наробіласа і з'ела цэлу місу крышаноў.* М. Малешава. *Доха вона ловіць! Вона гледзіць, коб дзе у місі ловіць* (пра кошку). В. Малешава. *Даюць місу зернят і сыр сухі молодому.* Цераблічы. *Толькі дзеці к місі, а мачуха по мусі* (з песні). Сямурадцы.

МІ'СКА *ж.* Міска. *Міска була сала з одное вўтву.* Па-

гост. *У гэтой чэрэп'яной місцы добрэ м'яць конóплі, мак.* Старажоўцы.

МІТУСНЯ' *ж.* Мітусня. Тураў.

МІ'ТЭЛЕМ, МІ'ЦЕЛЕМ *прысл.* Хутка, у момант. *Бацько сказаў, шоб ты мітэлем буў дома.* Пагост. *Пусці малóго на подлогу, то ўсе мітэлем полеціць!* Хачэнь. *Міцелем бежы.* Запясочча.

МІЧА'ЛКА *ж.* Адна з дзявочых вясельных пасад. (Выконвала ролю мічалкі сястра жаніха (дзяўчына). Яна сядзела побач з братам маладога і трымала васковыя свечкі.) Тураў.

МЛЕЦЬ *незак.* Млець. *У мене упóцемку рукі і ногі млеюць.* Тураў. *Наша маці млее, слабá ўжэ.* Запясочча. *Млеюць ногі — лішню дорогу, лішні ход даў.* Аздамічы. *Я рэкі боюса, млею!* М. Малешава.

МЛЁН *м.* Ручка, якой круцяць камень у жорнах. Тураў.

МЛІ'ВО *н.* Мліва. *Ужэ мне этэ мліво надоело — цегай этые мешкі самомý.* Старажоўцы.

МЛІН *м.* Млын. *На Рыччы млін такій, шо робіць муку белу-белу — путлёванку.* Тураў. *У войну не було мліноў, а булі жóрна.* Луткі. *Морэ Морыйське, болото Пінське, сто кóней цягне, одзін жэрэбец стогне* (загадка). *Млін* (адгадка). Хачэнь. *Меле, як пусты млін* (пра балбатуна). Старажоўцы.

МЛІНЕ'Ц *м.* Блін. *Ходзем ко мне, моя баба млінцоў напекла, поснедаём.* Тураў. *Млінцэ́ тые, шо на содзі.* М. Малешава. *Гоп-гоп, гопапа, пошла дзеўка за попа, поп дроў насечэ, дзеўка млінцоў напечэ* (прыпеўка). Луткі.

МЛІ'НЧЫК *м.* Блінчык. *Млінчыкі тонкіе.* Старажоўцы. *С крухмалу пеком млінчыкі.* Сямурадцы.

МЛО'СНО *прысл.* Млосна. *На дворэ млосно, жара печэ.* Альгомель. *Рано росно, удзень млосно, увечоры комары кусаюць* (прымаўка). Мачуль.

МЛЯ'ВО *прысл.* Млява. *Мляво од жары, як сонцэ прыпекло.* Цераблічы.

МЛЯ'ВУ *прым.* Млявы. *Жара, так поробіліса млявуе.* Запясочча.

МЛЯ'НО *прысл.* Млява. *Мляно стало бабі от вальні.* Цераблічы.

МНЕЦЬ *незак.* Разагравацца і расслабляцца. *Мнéе воздух, ідзе ўверх.* Буразі.

МНО'ГО *прысл.* Многа, шмат. *Воды ожыдаем много.* Мачуль.

МНО'ЖЫЦЦА *незак.* Множыцца. *Гэтые людзі множацца, а землі не прыбаўляецца.* Бярэжцы.

МО *часц.* Можа. *То там дубы стоялі мо до неба.* Буразі. *А ў Заложэнь колько кілометроў іці? — А я знаю? Мо тры, мо п'яць.* М. Малешава. *Поглёдзеце там у Мотове, мо бодзяга е.* Там жа. *Воны мо й думалі, а мо й не думалі.* В. Малешава. *Бабі мо нема ўдома?* Сямігосцічы. *Мо то ву згрэблі ужэ свое сено.* Кароцічы.

МО'ВА *ж.* Гаворка, размова, гутарка. *Ой, було б мовы да сплетнёў!* Дварэц. *Прыдзе Міша — другá мова, да зноў забуду про шапку сказаць.* Там жа. *Конца нема гэтуй мові.* М. Малешава. *Ці дзень добры, ці здрастуй, то одна мова.* В. Малешава. *Вон не понімаў нашое мову.* Луткі. *Гэто лóвіць мову гэта росóшка?* (пра мікрафон). *Нема мовы, то й гэто не мова* (прымаўка, пра пустую балбатню). Аздамічы. *Ціхоце! Шо там за мова?* Цераблічы. *У кожной* (вёсцы) *своя мова інша.* Мачуль. *Без зубоў не така чыста мова.* Там жа. *Пока людзі не зведуцца, будзе така наша мова.* Сямурадцы.

МОГА'ЙБО *выкл.* Прывітальнае пажаданне (пры звароце да таго, хто працуе). *Могайбо, сестра!* Запясочча.

МОГІ'ЛА *ж.* Магіла. *Я твое могілы не залягу!* Луткі. *Бралі такого осового колкá да уродзе забівалі на могіле, шоб ужэ не ходзіў вон, той ведзьмар.* Хачэнь.

МО'ГЛІЦА *мн.* Могілкі. *Поўз могліца надо ехаць.* Запясочча. *Тóпленіка ховалі поўз могліца.* Верасніца. *Я б не побояўса на могліцах ночоваць.* Пагост.

МОГЦІ' *незак.* Магчы. *Не моглі уцекці у хату.* Хачэнь. *Не мóжуць браць машыны таку полёглу пшэніцу.* Сямігосцічы. *Му могóм буць, а хлеба можэ не буць.* Старажоўцы.

МО'ДНЫ *прым.* Незвычайны, непрывычны, дзіўны, нотны. *Старú модны, урэдны такі. Мо і му будом такіе.* Сямігосцічы.

МО'ДЫ *мн.* Узор у клеткі на палатне. *Як полóтна тчэш, то два ніты, а як тчэш моды, то чотыры ніты.* Луткі.

МО'ЖНО, МО'ЖНЫ *прысл.* Можна. *Можно було і вельмі хорошо жыць.* Старажоўцы. *Валіць снег, шо не можно вуйці.* Дварэц. *Клопот, можно не іці на лён.* Ма-

чуль. *У ножнўю ступу можны ўсыпаць поўведра.* Верасніца. *Гразь, ну й гразе́, вулезці не можны!* Луткі. *Поседзець коло гусей не можны, стой і стой.* Цераблічы. *Ціхоце, церэз вас не можны пісаць.* Там жа.

МО'ЖЭ *часц.* Можа. *Годоў, можэ, чэты́рнаццаць, больш не було.* Бярэжцы. *Можэ, чоловек шо-небудзь і знае, мо шо-небудзь поможэ.* Кароцічы.

МОЗКОВА'ЦЬ *незак.* Мазгаваць, думаць, працаваць галавой. *Вўчыцца чоловек, мозкўе, а шэ́сдзесят лет — і ўсе.* Чэрнічы.

МОЗКОЛЯ'ЦЬ *незак. экспр.* Біць. *Здзела чэрэвік да мозколяе по голове.* Сямігосцічы.

МОЗКОТО'ЎНЯ', МОШКОТО'ЎНЯ *ж. экспр.* Галава. *Шчо-то у дурну мозкотоўню набегло, мо набраўса?* Старажоўцы. *Зачэпіла сокерою палку, да ў мошкотоўню!* Хачэнь.

МО'ЗОК *м.* Мозг. *Не мозок, а мекіна ў голове седіть!* Альпень. *Коб тобе мозкі выкруціло!* Хачэнь. *Гэтым мушчынам го́лову поразбівалі да мо́зкі цеклі.* Бярэжцы.

МОЙ *займ.* Мой. *Дай мого мешка.* В. Малешава. *А у мого бацька булі коні добрые!* Бярэжцы. *А мой недзе у Бара́новічах одзін.* Кароцічы. *А моя фамілія по бацьку Горб.* Бярэжцы.

МОКАЗО'Б *м.* Вельмі дробныя мошкі. *Мокозоб засыпае очы.* Альпень.

МО'КНУЦЬ *незак.* Мокнуць. *Плацье мокне ў водзе.* Бярэжцы.

МОКОЦЁР *м.* Макацёр. *У мокотрэ́ подбіваём млінцэ.* Луткі. *А шырокіе булі, то мокотрэ́.* Сямурадцы.

МО'КРО *прысл.* Мокра. *Ек мокро да трава густа́, то іх богато, чмелёў.* Цераблічы.

МОКРОДЗІ'НЬЕ *н.* Макроцце. *От, мокродзіньe на дворэ!* М. Малешава. *Знела тэ мокродзіньe.* Мачуль.

МОКРО'ТА *ж.* Макрата. *На вуліцы мокрота, одзевайса цеплей.* Верасніца. *Лепо́та така на дворэ, мокрота — і снег і дождж!* Аздамічы. *По мокро́це звеліса белые картоплі.* Хачэнь.

МО'КРЫ *прым.* Мокры. *Мокрое, шо з воды!* В. Малешава. *Мокрэ лето, і була зіма мокра.* Луткі. *Як мокры год, то ў жыце стоколо́са росце.* Сямурадцы. *Робіць, як мокрое горыць.* Старажоўцы. *Памянш.* м о к р у́ л е н ь к і, м о к р у́ с е н ь к і. *Дзіця мокруленьке усе!* Альшаны. *Прышла я мокрусенька з ягод.* Аздамічы.

МОКРЭ'ЗНЫ *прым.* Вельмі мокры. *Прышоў, да такі мокрэзны!* М. Малешава.

МОКРЭ'НІ *мн.* Дзень перад Іллёй. *Як не будзе на мокрэні дошчў, то не будзе картошка гнісці у землі.* Дварэц.

МОКРЭ'Ц *м.* 1. Макрыца. *Мокрэц — то зелье таке.* Запясочча. *Мокрэц на нізком росце.* Альпень. 2. Макрэц (хвароба ў коней). Запясочча.

МОКРЭ'ЦЬ *незак.* Макрэць. *Моя корова мокрэе, нешчо ее гоніць у хлеве.* Лутківі.

МОЛЁВА'ЦЦА *незак. экспр.* Збірацца. *Коб ты молёвайса, бацько ніколі у воскрэсенье не пусціць на поле.* Сямігосцічы.

МО'ЛМОН *м.* Жоўтыя гарлачыкі. *Молмон росце ў озеры, його зовуць шчэ і буцікі, а городскіе — лілія.* Верасніца.

МОЛОДА' *прым.* (субст.). Маладая на вяселлі. *Молодой каравая на печ ставяць, а молодого — на стол.* Старажоўцы.

МОЛОДЖА'ВУ, МОЛОЖА'ВУ *прым.* Маладжавы. *Пайло на від молоджавы.* Луткі. *Брат молоджавы, а ему восемдзесят год.* Сямігосцічы. *Е чоловек моложаву, хоць ему ужэ і год багато, а е остарковаты.* Буразі.

МОЛОДЗЕ'Ж *м.* Моладзь. *Этого молодзежў нагодовалосо!* Луткі. *Усей молодзеж, шо есцека, вон только на гулянье!* Там жа.

МОЛОДЗЕ'Ц *м.* Маладзец. *Тут молойцы добрые по сёлах, до дзевеці дзецей маюць!* Бярэжцы. *Ой, ці з ветром, ці з дожджэм, ці с хорошым молойцэм* (з песні). Сямурадцы. *Памянш.* м о л о́ й ч ы к. *То ж ты молойчык за гэто.* Дварэц.

МОЛОДЗЕ'ЦЬ *незак.* Рабіцца туманным, зацягвацца (пра неба). *Молодзее небо перэд дожджэм.* М. Малешава.

МОЛОДЗЕ'ЖА *ж.* Моладзь. *Цепер молодзёжа, дай бацько грошы дай годзі!* М. Малешава.

МАЛОДЗЁНА *ж.* Маладзіца. *Шо я молодзёна ці шо?* Цераблічы.

МОЛОДЗЁНКА *ж.* Тое ж. *Стара баба, а не молодзёнка вона.* Луткі.

МОЛО'ДЗІВО *н.* Малодзіва. *Як корова оцеліцца, первы удой называецца у нас молодзіво.* М. Малешава.

З молодзіва кашу варäць. Запясочча. *Молодзіво не можно есці — завáдзіць.* Азяраны.

МОЛОДЗІ′К *м.* 1. Маладзік. *У сéрэду настаў молодзік.* Тураў. *Спусціў молодзік'рогі, то будзе дождж, а як закрýціць, то будзе погода.* Хачэнь. 2. Малады хлопец. *Дзе збіраюцца дзеўкі, туды цягнуцца і молодзікі.* Тураў. *Вот пошлі молодзікі.* Запясочча. *Памянш.* молодзічóк. *Молодзічок настае.* Хотамель.

МОЛОДЗІНА′ *ж.* Вельмі маладая асоба. *А вон молодзіна, а вона старá-старá!* М. Малешава.

МОЛОДЗІ′ЦА *ж.* Маладзіца. *Ты не молодзіца, а настояшча баба, унукі маеш.* М. Малешава. *Дзед богу кожны дзень моліцца, а грэх мае — горэлку любіць, колісь й молодзіц любіў.* Пагост. *Памянш.* молодзíцка. *Гэта молодзіцка нішчо не шкодýе.* Хачэнь.

МОЛОДЗІ′ЦЦА *незак.* Маладзіцца. *Той шчэ молодзіцца? Хай, почакаём!* (пра таго, які голіцца). М. Малешава. 2. Зацягвацца лёгкімі хмарамі, мутнець (пра неба). *Нéбо молодзіцца — дождж будзе.* М. Малешава.

МОЛО′ДКА *ж.* Маладуха. *Ек ужэ молодка ека умрэ да останецца дзіця груднэ́е, то колісь говорылі, шо ведзьмар будзе прыхóдзіць ік дзіцяці.* Хачэнь.

МОЛОДНЯ′К *м.* Маладняк. *Молодняк — коні, целята — оддзельно хóдзіць.* Старажоўцы.

МОЛОДОЖЭ′НЯ *м.* і *ж.* Хлопец ці дзяўчына перад вяселлем. *Пошлі спісвацца молодожэні.* Запясочча.

МО′ЛОДОСЦЬ *ж.* Маладосць. *З молодосці мене вувела і ў старосць не ўвела* (пра жонку, якая рана памерла). В. Малешава.

МОЛОДУ′ХА *ж.* Маладая жанчына. *Молодуха — то така поджыла молодзіца.* Старажоўцы.

МОЛОДЫ′ *прым.* 1. Малады. *Молоды хлопец ешчэ, отó два гóды, як вуслужыўса.* Пагост. *Конь воды нап'ецца дай ў соломцы ляжэ, а мне, молодому, кáзочку не скажэ* (з песні). Сямурадцы. *Молодзік молоды, тобе рог золоты, а мне здорóвуе ногі* (з замовы). 2. Жаніх у час вяселля. *Да ужэ прыходзіць той молоды с тою хусткою, госцінцы дасць той дзеўцы.* Бярэжцы. *Памянш.* молодзéнькі, молодзéсенькі, молодзю́ленькі. *З дуба стругалі кору, з молодзенького.* Бярэжцы. *Цыбуля молодзесенька, бы пеночка.* В. Малешава. *Такі молóчай молодзюсенькі!* М. Малешава. *Молодзю́ленькі.* Луткі.

МОЛО'ЖЭЙ, МОЛО'ДЖЭЙ *прысл.* Маладзей. *Вона моложэй дзеда.* М. Малешава. *Мо ў вашых годох, мо моложэй.* Цераблічы.

МО'ЛОКА *ж.* Топкая мясціна на лузе, у балоце. *Корова ў молоку упадзе, то онно рógі віднó.* Сямігосцічы.

МОЛОКО' *н.* 1. Малако. *Возьмі молоко вунесь у сцёбку, нехай похолóдае.* Дварэц. *Молоко проняў квас.* Бярэжцы. *Вода мельніцу ломае, а молоко чоловека паднімае* (прымаўка). Сямурадцы. *От цвіце сад, як молоком обліты усéй!* Кароцічы. *Багато молока не надóіш, як будзеш серýхою корміць.* Цераблічы. 2. Малако (у рыб). *У окуня перэд нерэстом молоко е, і ў лінка, і ў кажнóе рыбу.* Хачэнь. △ П ó с н о е м о л о к ó. Канапляная смятанка. *С коноплі робілі посное молоко, а з его варылі сметану.* Луткі. В о р о б ' ё в э м о л о к ó *метаф.* Тое ж. *З вороб'ёвым молочком наварылі колотушкі.* Сямігосцічы.

МО'ЛОТ *м.* Вялікі малаток. *Вукопалі кóлішнёго молота, пудоў тры!* Аздамічы.

МОЛОТО'К *м.* Малаток. *А чым жэ кóсу клепаць? Молоткóм.* Старажоўцы. △ П е ч к á р с к і м о л о т ó к. Малаток печніка. Запясочча. *Памянш.* м о л о т ó ч о к. *Такі хорошы, спраўны молоточок.* Пагост.

МОЛОТУ'Н *м. экспр.* Брахун, балбатун. *Это ж молотун, а не чоловек!* М. Малешава.

МОЛОЦЕ'ЛЬНІК *м.* Малацьбіт. *Молоцельнік — хто молоціць цыпом.* Старажоўцы.

МО'ЛОЦЕНЬ *м. экспр.* Пустабрэх. *От молоцень, меле, як пусты млын.* Сямурадцы.

МОЛОЦЕ'НЬЕ *н.* Малацьба. *Это ж робота цежолая, молоценье.* Луткі.

МОЛОЦІ'ЛКА *ж.* Малатарня. *Коліся булі молоцілкі з манéжом.* Цераблічы.

МОЛОЦІ'ЦЦА *незак.* Малаціцца. *Ек у гумне не молóціцца, то ў хаці колóціцца* (прыказка). Мачуль.

МОЛОЦІ'ЦЬ *незак.* 1. Малаціць. *Зожне хлеб, да там ёго молóціць і колóціць.* Аздамічы. *На лысіне хоць боб молоці!* Хачэнь. 2 *перан.* Біць. *Вон узяў полено да давай молоціць по ём.* Сямурадцы.

МОЛО'ЦЬ *незак.* 1. Малоць. *Люді оддыхаюць, а я іду молоть.* Альпень. 2 *перан.* Балбатаць. *Робі, шо хоч, а езыком не мелі.* Дварэц. *Бра, ека старá жонка, а меле*

мельніца добрэ! Луткі. *Меле езык, як у собакі хвост.* Сямурадцы. 3 *перан.* Круціць. *Собака меле хвостом.* Бярэжцы. 4 *метаф.* Бегчы. *Бачу, дзеўка меле ў хату!* Запясочча.

МОЛОЦЬБА′ *ж.* Малацьба. *Ужэ начынаецца молоцьба.* Старажоўцы.

МОЛОЧА′Й *м.* Дзьмухавец. *Корчыкі повумуваю молочаю, шоб свіньня добрэ елі.* Верасніца. *Молочай вельмі добрэ свіньня едзяць.* В. Малешава. △ Бу́ськоў молоча́й. Лугавы малачай. Мачуль. Глухі молоча́й. Падбел (?) Хачэнь.

МОЛОЧА′Р *м.* Малакавоз. *Молочар будзе ехаць, да сядзеш у кабіну.* М. Малешава.

МОЛО′ЧНІК *м.* Ахвотнік да малака. *Мар'і добро, ее Коля молочнік, а мое ж, то молока ім не показвай!* Верасніца.

МОЛО′ЧНІЦА *ж.* Малочніца (хвароба ў дзяцей). *Молочніцу лечылі косамі.* Хачэнь.

МОЛО′ЧНЫ *прым.* Малочны. *Молочные коровы у іх вельмі.* Луткі. *Молочнэе прыставіла варыць, гледзі, ек бач бу́рне!* М. Малешава.

МАЛОЧ'Я′К *м.* Дзьмухавец. *Я этым молоч'яко́м як помазала від, ох, а вон стаў чорны-чорны, а потом облупіўса усёй.* Старажоўцы.

МОЛЬ *ж.* 1. Маляўкі. *Навудзілі одно моль, ее нельга дажэ чысціць.* М. Малешава. 2. Чарвякі, якія псуюць адзенне, дрэва і інш. *Моль поела дзерэво.* Альшаны. *Моль стрыжэнь дубовы не есць.* Хотамель. △ Плавіць молью. Сплаўляць, не звязваючы калоды ў плыты. *Як молью плуве лес, то можно перэйці рэку.* Верасніца.

МО′ЛЬКА *ж.* Маляўкі. *Молькі наловілі поўну пляшку.* Запясочча.

МО′МЭЛЬ, МО′МОЛ *м.* Белы гарлачык. Рубель.

МОРГА′ЦЬ *незак.* Міргаць. *Моргае пітуля, чуць бліщыць.* Запясочча. *Моргае — то позывае, кого любіць.* Бярэжцы.

МОРГОСЛЕ′ПУ *прым.* Падслепаваты. *Моргосле́пу чоловек, у ёго очы маленькіе.* Старажоўцы.

МОРГО′ЎНІЦА *ж.* Межавая броўка паміж загонамі. Цераблічы.

МО′РДА *ж.* Шчака. *Натры бодзягою морды, то будзеш, як семнаццатка.* Хачэнь. *Одзін у одну морду цолуе, другі—у другу.* М. Малешава. *То вон по мордах, по мор-*

дах да надаваў ему. Луткі. *Памянш.* м о́ р д о ч к а. *Дзіця не есць, а позаклáдае хлеб за мордочкі і седзіць.* В. Малешава.

МОРДА'ТЫ *прым.* Шчакасты. *Морды велікіе, да мордаты.* Старажоўцы.

МОРДА'Ч *м.* Пад'язік. Луткі. *Памянш.* м о р д á ч ы к. Запясочча.

МОРКА'Ч *м.* Баран. Аздамічы.

МО'РКВА *ж.* Морква. *Седзіць пані ў коморы, а косы на дворы* (загадка). *Морква* (адгадка). Хачэнь.

МОРКОВЕ'ННІК *м.* Маркоўнік. Цераблічы.

МОРКОВЕ'НЬЕ, МОРКОВІ'НЬЕ *н. зб.* Націнне морквы. *Корова ж не есць морковенья.* Старажоўцы. *Марковíнье.* Аздамічы.

МОРКО'ТА *ж.* Маркота, клопат, турбота, перажыванне. *От моркóта мне, порося заболело!* Аздамічы.

МОРКОТА'ЦЬ *незак.* Паляваць (пра авечку). Запясочча.

МОРКО'ТНО *прысл.* Маркотна, сумна. *Моркотно — як шчо чоловека трывожыцьь, як дома, прымером, шчо не гэ.* Аздамічы. *Тобе моркотно з гэтой бабой.* М. Малешава. *Свежому чоловеку там моркотно прывукаць.* Старажоўцы.

МОРКОТОВА'ЦЦА *незак.* Паляваць (пра авечку). *Вечка моркотýецца і кошка моркотуецца.* Кароцічы.

МОРКОТУ'Н *м.* Баран. М. Малешава.

МО'РКОЎ *ж.* Морква. *Вона пошла на моркоў.* Запясочча.

МОРКО'ЎНІК *м.* 1. Маркоўнік. *Можно сказаць моркоўнік, а хто кажэ свісцёл.* Луткі. 2. Націнне морквы. Хотамель.

МО'РКОЦЕНЬ, МО'РКЕЦЕНЬ *м.* Баран. *Моркоцень воняе.* Аздамічы. *Моркецень — то вытворнік овечы.* Пагост. *Моркотні вельмі вóўністые этые.* Старажоўцы.

МОРМО'ТА *м. метаф.* Воўк (у загадцы). *Мормота прышоў да путаецца у лепеты, ці дома воркота* (загадка). *Воўк, собака і кот* (адгадка). Хачэнь.

МОРМОТА'ЦЬ *незак.* Муркаць. *Кот мормóчэ.* Луткі.

МОРМУ'ЗА *ж. экспр.* Галава, морда. *Мормуза о такая ў сóма.* Мачуль. Тоўсты чалавек. Там жа.

МОРМУЗОВА'ТЫ *прым.* Тоўсты, неўваротны. Мачуль.

МОРМУ'КАЦЬ *незак.* Мармытаць. *Мормучэ, як овечка.* Запясочча.

МОРМЭ'ЛЯ, МЭРМЭ'ЛЯ *м.* і *ж.* Мармытун. Мачуль.

МОРО'З, МУРО'З *м.* Мароз. *Як сорока на самом вéрху садзіцца, то ожыдай мороза* (прыкмета). Пагост. *Колі мороз, то вельмі рэве под полозом.* Кароцічы. *Мороз, не прыходзь на разные цветá, ні на ячные, ні на льня́ные, ні на прося́ные, ні на целята, ні на егнята, ні на поросята.* Альшаны. *Той мурóз у Сібіры лехчэй церпець, як у нас.* Старажоўцы.

МОРО'ЗЕНЫ *прым.* Марозны. *Булі зімы цёплые і не морозеные.* Цераблічы.

МОРО'ЗІВУ *прым.* Марозны. *Зіма не вельмі була морóзіва.* Хачэнь.

МОРОЗІ'НА *ж.* Абмарожанае месца на целе. *Морозіну гусіным салом помажэш, то бу́йстро гóіць.* Дварэц.

МОРОЗО'ВІНА *ж.* Наледзь, ледзяшы. *Ужэ наеласа морозовіны, ужэ будзеш кáшляць.* Старажоўцы.

МОРОЗЯ'ГА *ж.* Вялікі мароз. *От була морозяга цепер зімою!* Старажоўцы.

МО'РОК *м.* 1. Абмарачэнне. *Нейкі морок напаў.* Запясочча. 2. Неадбітая цурка пры гульні *ў цурку* (ачко, якое даецца таму, хто б'е). Кароцічы.

МОРОКІ'ТА *ж.* Тое ж. *Нашчó ему тая морокіта, ек так на роботу?* Луткі. *Это ў нас була морокіта з молодзьбою!* Старажоўцы.

МОРОКНЯ' *ж.* Тое ж. *Тожэ веліка морокня эта ваша робота.* Сямурадцы.

МОРОКО'ЎНЯ *ж.* Марока. *Гэто ж така морокоўня була с тымі крóснамі кóлісь!* Цераблічы.

МОРОСА' *ж.* 1. Імжа. *Мороса на дворэ.* Верасніца. 2. Павольны няспешны чалавек. *Ну ты і мороса! Давай скорэй пошлі.* Верасніца.

МОРОСІ'ЦЬ, МОРУСІ'ЦЬ *незак.* Марасіць. *Дождж маленькі моросіць, сыпле.* Старажоўцы. *Як морусіць дожджык по снегу, при́морозок берэ, то робіцца шэрэ́н.* Бярэжцы.

МОРОЧНЯ *ж.* Нізіна, пораслая лесам, непралазнымі кустамі. Хотамель.

МОРОЧЫ'ЛО *н.* Той, хто затлумлівае або задурманьвае размовамі. *Морочыло, докуль ты будзеш морочыць мою гóлоў!* Хачэнь.

МОРО'ЧЫЦЦА *незак.* Замарочвацца. *Як я подзіўлюс, то морóчуса.* Альшаны.

МОРО'ЧЫЦЬ *незак.* Марочыць, замарочваць. *У голове морочыць, як учáдзееш.* М. Малешава. *Голова морочыць у гэтых очках.* Запясочча. *Морочыть голова, як я на ёго дзіўлюса* (пра тэлевізар). Альпень.

МОРОЧЭ'НЬЕ *н.* Абмарачэнне, галавакружэнне. *Мне морочэнье большое було.* Бярэжцы.

МОРУ'ГЛЫ *прым.* Прыжмураны. *Моруглы чоловек, шо ужэ не бачыць.* В. Малешава.

МОРУ'ЖЫЦЬ *незак.* Прыжмурваць. *Моружыць очы на сонцы.* Аздамічы.

МО'РХЛЫ *прым.* Маршчыністы. *Шо то за жонка, то ж ўжэ старэ́ да морхле!* Запясочча. *От ек картоплі пов'януць, то оны і морхлые.* Верасніца. *Морхлы гурок, ек доўго лежыць.* Лудкі.

МО'РХНУЦЬ *незак.* Маршчыніцца. *У яблука шкурка морхне.* Лудкі.

МОРХОТОВА'ЦЬ *незак.* Паляваць (пра авечку). *Овечка морхотуе.* Запясочча.

МОРХОТУ'Н *м.* Баран. *У табуне бувае некулькі морхотунóў.* Тураў.

МОРШЧ *м.* Маршчына. *Нідзе у его і моршчá нема шчэ.* Крэмна.

МОРШЧА'К *м.* 1. Маршчына. *Моршчакі мае, ужэ стары́.* Запясочча. 2 *перан.* Стары чалавек. *Вот як чоловек моцно стары́, то кажуць: вот моршчак.* Цераблічы.

МО'РШЧЫНКА *ж.* Маршчына. *Ужэ моршчынка зробіласа, ужэ старэ́ю я.* Старажоўцы.

МОРШЧЭ'НІК *м.* Тое ж. Хотамель.

МОРЫ'КАЦЦА *незак.* Марцаваць. *Коты морыкаюцца недзе на горэ́.* Дварэц.

МОРЫ'ЦЬ *незак.* Марыць. *Дзіця мóраць праз гэту песню!* Бярэжцы. *У мого дзя́дзька дзянна захворэла на хóндзю, то дзядзько мо с час морыў ту жабу ў горэлцы на лекарство для ее.* Лудкі.

Ад малярыі прымалі ў мінулым у якасці лякарства гарэлку, «настоенную» на жабе. Гэтай жа гарэлкай адвучваюць і ад п'янства.

МО'РЭ *н.* 1. Мора. *На Веліком болоці, казалі, морэ було.* Хачэнь. *Залілó кругом, морэ!* В. Малешава. *Дýму за морэм, а смерць за плечы́ма* (прыказка). Пагост. 2. Мноства. *Получаем хлеба того морэ!* Сямігосцічы. *Мне ж*

там роботы морэ! В. Малешава. *Урóчышч мóрэ е!* Хільчыцы.

МОСКА′ЛЬ *м.* Салдат. *Дзе твой чоловек?— У москалёх.* Запясочча.

МОСТ *м.* 1. Мост. *Пры царской войне мост тут буў, полякі спалілі.* Чэрнічы. *Мостá нема, да паром е.* Луткі. *Чэрэз грэблю, чэрэз мост, то Чэрнічы, то Погост.* Хачэнь. 2. Памост, насціл (у лодцы, на паду пад стог і інш.). *Яблука насыпаліса, лежаць, шчо мост.* Хачэнь. *Памянш.* м ó с ц і к. *На дной доліні буў мосцік, а на двох клалі грэблю.* Хачэнь.

МОСЦІ′ЦЬ *незак.* Рабіць падлогу з грунту (з дзёрну, пяску і інш.). *Мосцімо, як зёмлю кідаем у хату. Вумосціць трэба хату, а пóтом подлогу класці.* Кароцічы.

МОТА′ЦЦА *незак. перан.* Старацца вельмі. *Мотаўса, мотаўса неборáка, а добрá не бачыў.* М. Малешава.

МОТА′ЦЬ *незак.* Матаць. *У клубкі мотáемо, такі юрóк, юркóм.* Луткі. *Мотáём на стол з ручáйкі.* Пагост.

МО′ТЛАХ *м.* Вытраскі, атрэп'е. *Усякого мотлаху набрала прасць.* Старажоўцы. △ У м ó т л а х. Дашчэнту. *Зб'юць у мотлах гэтых людзей.* Кароцічы.

МОТНУ′ЦЦА *зак. перан.* Кінуцца. *Вона як мотнуласа у вóду!* (пра выдру). Альшаны.

МОТНУ′ЦЬ *зак. перан.* Тое ж. *Вон як мотнуў у вóду, то і не побачылі* (пра бабра). Старажоўцы.

МОТНЯ′ *ж.* 1. Карма ў невадзе. *А куды ж рыба будзе заходзіць, як не будзе мотні?* Старажоўцы. 2 *перан.* Крэсла ў штанах. *Штаны булі такіе доўгіе, мотня та вісела.* Старажоўцы.

МОТОВІ′ЛО *н.* Сукала. Запясочча.

МО′ТОК *м.* Маток. *Моток роблю, положу міску на стол да от так і мотаю.* Запясочча. *Напрэдзе да ў мóткі помотае.* Цераблічы. *У моток тры ручайкі лезе.* Хотамель.

МОТОЛЫ′ГА *м.* і *ж.* Машэннік, круцель. *А вон такі мотолыга, як і той; то такі чоловек, шчо крýціцца, трэйці раз жэніцца.* Талмачава.

МО′ТОРОШНО, МО′ТОРОЖНО *прысл.* Моташна. *Не так моторошно одномý.* Запясочча. *Ему моторошно седзець там.* М. Малешава. *Моторожно мне, тошніць прамо мене.* Аздамічы. *Зрóбіцца моторожно рыбе, як нема продýхі оддыхаць.* Цераблічы.

МО′ТУЗ *м.* Матуз, вяровачка з нітак, шнурок. *От із*

пражы ссучаць, ето мотўз. Запясочча. *Памяні.* м о т у-з о́ к. *Трэба мотузка зробіць на за́вязочку.* Старажоўцы.

МОТУ′ЗЬЕ *н. зб.* Матузы. Запясочча.

МОТУЗЯ′НКА *ж.* Посцілка. *Это ткуць дзеругі на дзеветнаццаць або на сто петдзесят мотузо́ў, это і е мотузянка.* Верасніца.

МОТЫ′КА *ж.* Матыка. *Така моя тупа мотыка, як до́ўбня.* Запясочча. *Куды ты з мотыкою? На Бор?* Хачэнь. *Матыка у нас по-ста́рому. Іх жэ колісь не було.* Старажоўцы.

МОТЫКОВА′ЦЬ *незак.* Матычыць. *Му мотыковалі, а вон утопта́ў, як ток.* Запясочча. *А воны матыкуюць картоплі, іх нема удома.* Чэрнічы.

МОТЫЛІ′ЦА *ж.* 1. Матыліца (у авечак). *Мотыліца з мокро́ты ў овэчок бувае.* Мачуль. *Мотыліцы у вечках на печонцы.* Велямічы. *Такіе кіслые, шо ўсе мотыліцы подохнуць* (пра яблыкі). М. Малешава. 2. Ветрагон, непастаянны чалавек. Запясочча.

МОЎЛЯ′Ў, МОЎ *часц.* Скажам, як быццам. *Усе ж, мо́ўляў, лепе́й.* Запясочча. *Тоды ўжэ тых замко́ў, моўляў, не було.* Дварэц. *Моўляў, цепер усім гэто го́рэ.* Хачэнь. *Моўляў, мене маці навучыла.* Аздамічы. *От пошла дзеўка, моў маліна хоро́ша.* Запясочча.

МОЎМУ′РА *м.* і *ж.* Панурая асоба. *Моўмура — такі воўковаты чоловек.* Кароцічы.

МО′ЎНЫ *прым.* Гаваркі. *Хозяйка мо́ўна — як бочка по́ўна* (прымаўка). Сямігосцічы.

МО′ЎРЫЦЬ *незак.* Знаходзіцца ў стане абыякавасці, панурасці. *Моўрыць корова, не есць.* Луткі.

МО′ЎЧА *прысл.* Моўчкі. *Ціхо, моўча помула.* М. Малешава.

МОЎЧАКА′, МО′ЎЧАКІ *прысл.* Тое ж. *Моўчака пройшла.* Аздамічы. *Прышоў моўчакі і пошоў моўчакі.* Старажоўцы.

МОЎЧА′ЦЬ *незак.* Маўчаць. *Хай людзі говораць, а я буду моўчаць.* Тураў. *Як у горшку кіпіць, хозяйка моўчыць* (прыказка). Старажоўцы. *Моўчы глуха́, то менш грэха́* (прымаўка). Запясочча. *Хто моўчы́ць, той трох наўчы́ць* (прыказка). М. Малешава.

МО′ЎЧКІ *прысл.* Моўчкі. *Моўчкі седзела.* Аздамічы. *Моўчкі усунуласа у хату.* Старажоўцы.

МОЎЧКО′М *прысл.* Тое ж. Аздамічы.

МОЎЧЛІ′ВУ *прым.* Маўклівы. *Вон моўчліву, слова*

не вурвеш. В. Малешава. *Вона не з моўчлівого кагала.* М. Малешава.

МОЎЧУ'Н *м.* Маўчун. *У іхнёй сем'е нейкіе усе моўчуны́.* Азяраны.

МО'ЎЧЫКІ *мн.* Асобная частка ў дзіцячай гульні ў скокі, калі трэба маўчаць. Кароцічы.

МОХ *м.* 1. Мох, лішайнік. *Там нётра, гушча, багóн, мох.* Бярэжцы. *На порослé на мохý грыбы браў.* Луткі. *Лозовы мох чорны, а лесовы́ мох белы.* Там жа. *Просо ўзелóсо мохом.* Дварэц. 2. Тонкія ачоскі з пражы пад кроснамі. *Як густэ́ бердо, а пражa тоўстая, то бердо мохі гоніць, рэжэ пражу.* М. Малешава.

МОХАМЕ'ЛА *м.* і *ж.* Павольны, непаваротлівы чалавек. *Мохамела кажуць на такого непроворного чоловека, шо ні сыры, ні печэны.* Луткі.

МОХОВІ'К *м.* 1. Махавік. *Моховікі бы грыбы, однó жоўтоватые.* Мачуль. *Моховікі ек маслюке, только моховатые.* Луткі. 2 *перан.* звычайна *мн.* Людзі, што жывуць сярод балот. *Мі тых людзей з бору зовом моховікі.* В. Малешава.

МОХОВУ' *прым.* Мохавы. *Самы́ мох у моховóм болоці.* Луткі.

МОХРЫ' *мн.* Кутасы. *Коб та цернóўка, шо з мохрамі.* Старажоўцы.

МОЦ *м.* Моц, моцнасць. *Заткні пляжку, шоб моц не ўхóдзіла.* Старажоўцы.

МОЦА'К *м.* Моцнае яйка. *От этое кýры будуць одны́е моцакé, нéўкоч на паску ўсе я́йца поб'ём.* Верасніца. *Мацак.* Запясочча.

МО'ЦНО *прысл.* Моцна, вельмі. *Осот колецца моцно.* Бярэжцы. *Моцно горацъ дрова ў печы.* Хачэнь. *Воны моцно шчасліве.* Луткі. *Кажу, моцней говорэ́це, бо я не чую.* Сямурадцы.

МО'ЦНЫ *прым.* Моцны. *З лёну тонюсенька нітка, да моцна.* Запясочча. *Одзін моцны зна́хор буў, а другі моцнéйшы.* Пагост.

МОЦОВА'ЦЬ *незак.* Спрабаваць на моцнасць. *На паску моцýюць яйца.* М. Малешава.

МОЧ *ж.* 1. Мача. *У нас моч на рану, як посечэш шчо, да на скором часе, то помогае.* Луткі. 2. Макрата, сырасць. *Вона ж не любіць мочы вельмі, зав'яжэцца і отпа́двае* (пра трускалкі). Дварэц.

МО'ЧАЛКА *ж.* Смажанае сала. *От, наробіла мочалкі да ешчэ ейцэ ўбіла.* Луткі.

МОЧА'НЫ *мн.* Жаночыя каноплі. *Мочаны пралі на мешкі.* Хотамель.

МОЧА'НЬЕ *н.* Смятана з малаком і сырам. *Мочанье — ето сыр помнуць да сметаны троха ўкінуць да едзяць.* Запясочча. *Мочанье — то сыр розм'яты, туды молока, сметаны.* М. Малешава.

МОЧА'ЦЬ *незак.* Мачаць. *Чуць потчахне полотно, дай зноў мочаём у воду, шоб мокрэ було, шоб руда злёзла.* Запясочча. *Млінóў напекóм, мочáём, да смáчно.* В. Малешава. *Як спрэгý сáла, то не хóчуць мочáць хлеб, а коб подліць сметаны.* Луткі.

МОЧЫ'ЦЦА *незак.* Рабіцца мокрым. *Не лезь у вóду, не мочыса, а то хондзю ухóпіш!* М. Малешава.

МОЧЫ'ЦЬ *незак.* Мачыць. *На дранку хвою трэ мочыць.* Запясочча. *Несуць полотно у майнý мочыць, з'едае сонейко верхá.* Хотамель.

МО'ЧЭЛО *н.* Смажанае сала ці што іншае для мачання. *Мочэла захоцела дзеўка і кажэ: мамо, напрэжы сала.* Цераблічы.

МОЧЭ'НЬЕ *н.* Вільгаць. *Мочэнья у земле не хапае.* Дварэц.

МО'ШКА' *ж.* Куслівая машкара ў веснавы час. *Мошкá чуць бóльша за мускóль.* Пагост. *Мóшок цьма цьмою, шо засыпало.* Запясочча. *Мóшкі, покуль пшэніца высыплецца, а там воны шчэзаюць, загібаюць. Мікола высыпаў мóшок с прыпóла.* Луткі. *Ту мóшку Юрэй мешком, а Мікола — возком, а тройца — то тройкою* (прымаўка). Знаменка.

МОШКОРЭ'ЧА *ж.* Мошкі ў вялікай колькасці. *Мошкорэча накусала.* Запясочча.

МОШО'НКА *ж.* Нейкая птушка, што робіць сабе гняздо з моху. Альшаны.

МОШЫ'СТЫ *прым.* Зарослы мохам. *Тэ мошыстэ болото.* Аздамічы.

МОШЭРНІ'К *м.* Махавік. Велямічы.

МОШЭРЭ'НІК *м.* Непрыдатны грыб. *От некі мошэрэнік велізны трапіў, непрыгожы.* Пагост.

МРА'ГА *ж.* Дробныя мошкі. Запясочча.

МРЭЦ *м.* Мярцвяк. *Як прысніцца мрэц, то будзе негода* (прыкмета). М. Малешава.

МСЦІ'ВУ *прым.* Помслівы. *Мсціву чоловек — это змей.* Старажоўцы.

МСЦІ'ЦЦА *незак.* Помсціцца. *Сварыса, только не мсціса.* Старажоўцы.

МСЦІЦЬ *незак.* Помсціць. *Мсціць вон мне.* Бярэжцы.

МУ 1 *займ.* Мы. *Му удвоіх посвáраные.* Кароцічы. *Мы короў зовом товáр.* Дварэц. *Му на той печы і воны.* Бярэжцы. 2 *выкл.* Карова (у размове з дзецьмі). *Бач, онё ідзе наша му, молочкá дасць.* Запясочча.

МУГЛЁВА'ЦЬ *незак.* Рабіць няспешна, памалу. *Хутчэй кончай роботу, годзі муглёвала!* Верасніца.

МУ'ДНУЦЬ *зак.* Шмыгнуць. *С цэрквы мýднулі, мыдмыд одна за однэю.* Запясочча.

МУДРОВА'ЦЦА *незак.* Мудрагеліць. *Вона не будзе мудровацца, як варыць.* М. Малешава.

МУДРОВА'ЦЬ *незак.* Тое ж. *Мудрýе, не п'е рáненько, шо малá ноч.* Луткі. *Вон нічого не мудроваў з волосамі.* В. Малешава. *Усе мудрýеш, чудака прычвóраеш.* Бярэжцы.

МУДРОГЕ'Й *м.* Штукар. *Мой сын Коля мудрогей.* Старажоўцы.

МУ'ДРЫ *прым.* Мудрагелісты, складаны, хітры. *Цепер богато харчоў мудрых.* Аздамічы. *На мудры вýзёл хітра швайка* (прымаўка). Запясочча. *Шчо дáлей, то ўсе мудрэ́й* (прымаўка). В. Малешава.

МУДРЭ'Ц *м.* Кемлівы, вынаходлівы чалавек, штукар. *Наш Коля шо мудрэц, то мо такого і ў свеце нема.* Верасніца.

МУДРЭ'ЦКІ *прым.* Мудрагелісты. *Эта така мудрэцка баба! Казкі росказвае.* Сямурадцы.

МУЖ *м.* Муж. *У доброго мужа жонка негожа* (прыказка). Чэрнічы. *За хорошым мужом і свіньня господынька* (прыказка). Старажоўцы.

МУЖЛОВА'ЦЬ *незак.* Дрэнна есці, рыцца ў ежы. *Мужлýе, а не есць свіньня, трохі помужлýе ў том корыці і ўсе.* Сямігосцічы.

МУЖЧЫ'НСКІ *прым.* Мужчынскі. *Е й мужчынскіе, е й жоночые, як вам сказаць, дзевочые песнé.* Хачэнь.

МУЖЫ'К *м.* 1. Селянін. *Як з мужыка пан, то і волоў не оддасць.* Луткі. *Крэсцья́ніна колісь мужыком звалі.* Альпень. 2. Мужчына. *З огнем цэлей, а з мужыком мі-*

лей. Сямігосцічы. *Не б'е жонку мужык, а б'е език* (прымаўка). Старажоўцы.

МУЖЫ'ЧКА *ж.* Сялянка. *Наша ідзе за цыгана, а цыган мужычку не хочэ браць!* Хачэнь.

МУЖЫЧЫ'ЛО *н. пагардл.* Мужчына. *Здоро́вэ таке мужычыло!* Верасніца.

МУЖЫЧЫ'НА *ж. пагардл.* Тое ж. *Сяка-така мужычына, абу дро́ва да лучына* (прымаўка). М. Малешава.

МУЗЫ'КА *ж.* Музыка, музыкант. *Бацько музыка буў.* Верасніца. *Як музыка струн не нацягне, то скрыпка ж граць не будзе у ёго́.* Талмачава. *Музыку наймалі ў недзелю.* Луткі. *Вон буў музыкою, вон іграў, а вона барабаніла.* Старажоўцы.

МУЗЫ'КІ *мн.* Вечарынка з музыкай. *На́дзё, мо по́йдом на музыкі ў клуб?* Азяраны. *Ходзі пойдом музыкі побачым.* Кароцічы. *Шляхта не пускала селян нават на музыкі.* Чэрнічы.

МУЗЫ'ЛЬ, МУЗО'ЛЬ *м.* Мазоль. *У ездово́го музыле́ ніколі не сходзяць з рук.* Тураў. *Музыле́ на руках як шкля́нкі!* Дварэц. *Гультай за дзело, а музоль за цело* (прымаўка). Старажоўцы.

МУЗЫ'ЧЫЦЬ *незак.* Іграць. *Вон усе музычыць.* Запясочча.

МУ'КА *ж.* Мука, мучэнне. *Шо мукі давалі тые пло́скуні, коноплі!* Хачэнь. *Мукі то було, мукі, попомучыліса!* Луткі. *Абы булі рукі, то хваціць мукі* (прымаўка). Сямурадцы.

МУКА' *ж.* Мука, молотое зерне. *Достану мукі, хлеба спеку.* Луткі. *Мука м'я́кка, як вода!* Хачэнь. *Кормі мукою, то пойдзе рукою* (пра свіней, прымаўка). М. Малешава.

МУ'КАЦЬ *незак.* 1. Часаць лён на грэбень. *Поставіла грэбеня да буду мукаць мучкі.* Хачэнь. *Мучом му́чкі, ша́ню поўну намучыла.* Луткі. *Як стануць усе му́кацъ, то дым у хаці!* Верасніца. 2. Мычаць. *Корова мукае, а целя мекае.* М. Малешава. *Мікае корова.* Мачуль.

МУЛЕ'НІК *м.* Мазоль. *О такіе муленікі понамульваюцца на руках.* Дварэц. *У нас е которые музоль говораць, которые муленік.* Хачэнь. *Муленік крыве́ю набег.* Альпень.

МУ'ЛІЦА *ж.* 1. Ручка ў вясле. *У весле е муліца, шчоб рукі не муліло.* Дварэц. 2. Кастыль. *На муліцах ходзіць шчэ вон.* Запясочча,

МУ'ЛО *н.* Мыла. *Вашэ муло пахучэ.* Бярэжцы.

МУЛЯ'К *м.* Мазоль. *Лапці понаціраюць мулякі.* Луткі. *Лежэнь за дзело, а муляк за цело* (прымаўка). Луткі.

МУ'ЛЯЦЬ *незак.* Муліць, церці. *Тые чэрэвікі мулеюць, то наложы тапкі.* Мачуль. *Нéшчо мýлее пыд боком.* Хотамель. *Мулеюць колосы́ тые людзі, ці поспелі.* Луткі.

МУ'МРА *ж.* Пануры чалавек. *Чого ты, мумра, моўчыш?* Верасніца.

МУ'МРЫЦЬ *незак.* Паціху парыкваць. *Мумрыць корова, нічого не есць, хвора.* Старажоўцы. Гугнявіць. *Гугнівы у нос мумрыць.* Любавічы.

МУ'НІ *мн.* △ Р о с п у с ц í ц ь м ý н і. Расплакацца. *Нехай за вуліцу зáйдзеш, ужэ муні распýсціць!* Цераблічы.

МУР *м.* Мур, камяніца. *Вýмуроваў собе мур велікі!* Хотамель. *Маці мур не змурýе, а дзеці погодýе* (прыказка). Дварэц.

МУ'РАВА *ж.* Мурашкі. *А у лесі муравы е!* Луткі.

МУРАВЕ'ЛЬНІК *м.* Мурашнік. Луткі.

МУ'РАВО *н.* Тое ж. *У которы бок мураво?* Луткі.

МУ'РАЎ *м.* Тое ж. *Мураў робяць мурашкі.* Аздамічы. *Муравы́, нельга косіць.* Там жа.

МУРА'ЎКА *ж.* Мурашка. Мачуль.

МУРА'ЎНІК *м.* Мурашнік. *Од дусту мураўніку нема на полі.* Дварэц. *У мураўнік укінеш вýжа, то вон там вішчы́ць!* Мачуль. *Мураўніку багато, косіць не можно.* Сямігосцічы.

МУРА'ШКА *ж.* Мурашка. *Чоловек ее, ек мурашка, малы́.* Луткі.

МУРА'ШНІК *м.* Мурашнік. *Шоб дождж пошоў, роскідáйце мурашнік.* Верасніца.

МУРАШЫ'НЫ *прым.* Мурашыны. М. Малешава.

МУ'РЗА *ж.* 1. Страва з чарніц. *Чэрніцы варылі з мукою, то мурза.* Верасніца. *Дзеці поўмáзваліса мурзою.* М. Малешава. *Пойду ягод наберу да навару мурзы.* Хільчыцы. 2. Бруднае, замурзанае дзіця. *Нехорóша дзеўка, мурзана, то мурза.* Кароцічы. *Як умурзаецца, то кáуць мурза.* Альшаны.

МУ'РЗАНЫ *прым.* Замурзаны, запэцканы. *А воны мурзаные, поросята тые!* Луткі.

МУРЗА'ТЫ *прым.* Мурзаты. *Ідзі помýйса, мурза мурзата!* М. Малешава.

МУ'РЗАЦЦА *незак.* Пэцкаць твар. *Вона шчэ горш мýрзацьмецца, як скажэш мурза.* Кароцічы.

МУРЗЕ'ЛЯ *м.* і *ж.* Мурза. *Ходзі, мурзеля, не седзі ў гразé.* Любавічы.

МУ'РКАЦЬ *незак.* Мурлыкаць, мармытаць, падаваць голас паціху. *Кошка муркае сама собе.* М. Малешава. *Нешчо собака мыркае.* Аздамічы. *Іду да сама собе муркаю.* Кароцічы. *Сама собе песні муркала.* Хачэнь.

МУ'РКНУЦЬ *зак.* Падаць ціха голас. *Нашы куры поўз ёго доўбáюць, а собака не муркне!* Хачэнь.

МУРКОТА'ЦЬ *незак.* Мурлыкаць, мармытаць, падаваць голас паціху. *Малá наша нешчо самá собе муркочэ.* Хотамель.

МУРЛА'ТА *ж.* Апошняе бервяно ў зрубе, да якога мацуюцца кроквы. Аздамічы.

МУ'РНУЦЬ *зак.* Мармытнуць, падаць голас паціху. *А коб тобе мурнуў, коб тобе отозваўса!* Буразі. *Нігодны ні мурне, ні отзовецца.* Запясочча. *Моўчалі, ні мурнулі, ні отозваліса.* В. Малешава. *Ніхтó ні пісне, ні мурне ў хаце.* Луткі. *Ні пісне, ні мырне!* Аздамічы.

МУРОВА'НЫ *прым.* Мураваны. *Стоўб мурованы стоіць.* Сямігосцічы.

МУРОВА'ТЫ *прым.* Цёмна-шэры. *Носілі муровату світу.* В. Малешава.

МУРОВА'ЦЬ *незак.* Поўзаць, заседжваць. *Помуй міскі да постаў, то мухі коло іх мурýюць.* Луткі. *Еж скорэй да трэ попрыбіраць, шоб мухі не муровалі.* Верасніца. Рабіць гняздо. *Мурашкі муруюць собе мураўнік.* Альгомель.

МУРО'Г *м.* Мурог. *Мурог порос на посéлі.* Пагост. *Мурог на дворэ росце, а качкі не едзяць, дай хлеба.* В. Малешава. *Наросце на моёй долоні мурог, тогды воны завоююць Росéю.* Там жа. *Хто мурог рве, то кажуць, не рві, бо дождж будзе іці.* Луткі. *Памянш.* м у р о ж ó к. *На мурожкý гуляюць у хутбол.* Запясочча.

МУ'РОЖ *м.* Будаўнік, каменшчык. *Вон мурожэм роботае, домá робіць.* В. Малешава.

МУРО'ЖЫНА *ж.* Травіна. *Вýпусці порося, нехай екý мурожыну з'есць!* М. Малешава.

МУ'РЫ *прым.* Светла-карычневы. *Мура корова і не чорна і не бела, нека гнедá.* Аздамічы. *С порослі такіе мурые грыбы.* Луткі. *Муры конь похожы на серого.* Альшаны. *Мурая на жонку кажуць, бо чорная.* М. Ма-

лешава. *Е муры чоловек, а е белы. От у мене кожа мура. Е муры собака і зовуць мурыком.* Сямігосцічы. *Памянш.* м у́ р э н ь к і. *Я ту мурэньку перэпілá хусточку на весельі.* В. Малешава. *Була беленька, потом мурэнька стала* (пра дзяўчынку). Кароцічы.

МУ'СА *ж.* Морда ў жывёл. *Муса ў коня, у коровы, у свіньі.* Запясочча. *А торбочка така доўга, шо муса коня не достае.* М. Малешава. *Корова помочыла мусу ў водзе і не стала піць.* Цераблічы. *Памянш.* м у́ с к а. *Вон тольско мускy свою показаў* (пра гарнастая). Запясочча.

МУ'СІНА *ж.* Тое ж. *Вон нікого не боіцца, собаку за мусіну берэ.* Луткі. *Пац зноў кота за мусіну укусіў.* В. Малешава. *По мусіні удырыў коня, коб не еў посеў.* Цераблічы.

МУ'СІЦЬ *незак.* Быць вымушаным, магчы. *Му мусілі эту хату прыбіраць.* Верасніца. *Я свое дзіця мушу прымушаць.* Луткі. *Я мушу іці за ёго, хоць і не хóчу.* М. Малешава. *Дóчка повезе поросята на базар, то я мушу дома быць.* Кароцічы. *Хоць не хочэ, але мусіць.* Аздамічы. *Я ужэ не мусіла того вечора дождаць!* Запясочча. *Не мусілі тракторы ехаці.* Хільчыцы. *Браў а браў, шо не мусіў прынесці домоў.* Луткі. *Залез у таку гушчу, шо не мусіў вулезці.* Аздамічы.

МУСКО'ЛЬ, МУСКУ'ЛЬ, МУЗКО'ЛЬ *ж.* Дробная кусліваа машкара. *Мусколь так кусае, аж печэ, аж вудыр схопіцца.* Бярэжцы. *Мусколь ешчэ менша за мошку, то ніяк не одгрэбсціса од ее.* Пагост. *Мускуль менша, а мошка больша.* Хачэнь. *Будзе цепло́, то музколь лéтае роем.* М. Малешава. *Мусколь укусіць, то пухне цело.* Дварэц.

МУ'СО *н.* Морда. *Чого вуставіў свое мусо, ідзі займайса своім дзелом.* Пагост.

МУ'ТОРНО *прысл.* Моташна. *Як поехаў мой сын, так муторно мне.* Пагост.

МУ'ТЫ *прым.* Мыты. *Мутые з лушпáйкою картоплі чэрнеюць.* М. Малешава.

МУ'ХА *ж.* Муха. *Як мухі ў хату жыўцэ́м шыюцца, то будзе дождж* (прыкмета). Верасніца. *Коб ты побачыў, екіе мухі летáюць! Белые!* Сямігосцічы.

МУХЛЁВА'ЦЬ *незак.* Падманваць, хітраваць. *Не мухлю́й, я то дóбрэ бачу, шо ты чоўпеш.* Верасніца.

МУХОМО'Р *м.* Мухамор. *От мух добрэ. Беруць мухо-*

мор, да пекуць, да сахаром посыпаюць, да кладуць на окно. Хачэнь.

МУХОМО'РА, МОХОМО'РА *ж.* Тое ж. *Да мухоморою націраліса з водкою. Настоіцца, порэжэ палца, то помаж — як ба загоіцца, не дасць зогніваць. Мохомора от ромацізма.* Тураў.

МУЦІ'ЦЦА *незак.* Хварэць на жывот (пра парасят, як іх аднімуць ад маткі). *Тыждзень муцяцца поросята.* Хільчыцы. *Муцяцца поросята — коб його купіць, шоб вонэ перэмуцілосо.* Старажоўцы.

МУ'ЦЦА *незак.* Мыцца. *Як кот мыецца лапаю, то госць* (прыкмета). Мачуль. *Колісь не муліся дай здорове булі.* Сямігосцічы.

МУЦЬ *незак.* Мыць. *Не муць рыбу, то вона не псуецца.* Сямігосцічы. *Ціха вода берэгі мує* (прыказка). Сямурадцы.

МУЦЯ'НКА *ж.* Падманшчыца, хітруха, жартаўніца. Бярэжцы.

МУ'ЧАЛКА *ж.* Удзельніца вясельнага абраду ў маладога, якая трымае свечкі. Запясочча.

МУ'ЧКА *ж.* 1. Расчасаная на грэбень і згорнутая ў скрутак жменя ільну. *Зомном лён, а потом мучом у мучкі грэбёнкою.* Сямігосцічы. *Мучкі накладаюць на грэбень да прадуць.* Запясочча. *Нашэ село бес кудзелей, усе мучкі мучуць.* Хотамель. 2. Сівец. *Мучка хоць як доберэцца до цела, ек топчэш у засторонок.* Луткі.

МУЧНІ'К *м.* Дзірка для мукі ў жорнах. *Бляшку зогне да усадзіць у облубку, то і мучнік.* Старажоўцы.

МУЧНЫ' *прым.* Мучны, з мукі. *Е і мучные голушкі, е і картопляные.* М. Малешава.

МУ'ЧЫЦЦА *незак.* Пакутаваць. *Чоловек пры хворобе мучыцца.* Альпень. *Вона мучылас, горовала, дочок нема, онно тры сыны.* Запясочча. *От мучыліса верэценом гэтым бабу!* Хачэнь.

МУ'ЧЫЦЬ *незак.* Мучыць. *Хваціць воны мене мучылі, тые вутву!* Запясочча. *Шо мучыць, то мучыць, хай вона шчэзне!* (пра машкару). Луткі.

МУ'ЧЭНІК *м.* Талакнянка. *Як подорвецца чоловек, то мучэнік п'юць.* Хачэнь. *Мучэнік подобны на брусніцы.* Бярэжцы.

МУ'ЧЭНІЧНІК *м.* Зарасці талакнянкі. *Як бувае ў карову запор, то даюць мучэнічнік.* Луткі. *Мучэнічнік коло*

бруснічніка росце. Пагост. *Мучэнічнік по однэ́й не росце, така купіна.* Хачэнь.

МУЧЭ'НЬЕ *н.* Мучэнне, пакута. *Я не пошла на таке мучэнье з зубамі.* Цераблічы. *Мучэнье косіць мучку.* Бярэжцы.

МУШ *ж.* Мыш. *Так мушэня́т на полі багато, шчо казалі, шчо мушы во́ду чуюць.* Луткі. *А ета муш бо́льша.* Запясочча. *Памяниш. м у́ ш к а.* М. Малешава.

МУША'СТЫ *прым.* Шэры з чорнай паласой на спіне (пра масць каня). Аздамічы.

МУШКОВА'ЦЬ *незак.* Вышукваць і лавіць мышэй. Запясочча.

МУШОЛА'ПКА *ж.* Мышалоўка. Альпень.

МУШЫ'НЫ *прым.* Мышыны. *Мушынэ кубло.* М. Малешава. △ М у ш ы́ н ы о г о́ н ь. Халоднае святло (святло ад гнілушак, светлякоў і інш.). *Прынесла́ дроў дубовых, а положыла под пры́печок, устала у́ночы, аж воны све́цяцца. Шо то свеціць?— А шо ты не знаеш? То мушыны огонь.* Луткі.

МШЫ'ЦЦА *незак.* Пакрывацца тонкімі валаскамі. *Колі кросна мшацца, то тогды мажуць молоком.* Аздамічы.

МШЫЦЬ *незак.* 1. Закладваць мох між бярвёнаў. Велямічы. 2. Пакрывацца тонкімі валаскамі. *Мшыць пража без мукі.* Верасніца

МЭ'КАЦЬ *незак.* Падаваць голас (пра цяля). *Целя мэкае, до коровы хо́чэ.* Мачуль.

М'ЯКІ'НА *ж.* 1. Мякіна. *М'екіна ложыцца коло господара* (як уручную веялі). Хотамель. *Льняну́ м'екіну свіньяелі.* Старажоўцы. 2 *метаф.* Бесхарактарны чалавек. *М'екіна, ему важко будзе жыць на свеці!* Верасніца.

МЯКІ'ННІК *м.* Засек для мякіны ў гумне. Сямігосцічы.

МЯКІ'ННІЦА *ж.* Засек для мякіны ў гумне. *У засторонку м'якінніца с столею бы ко́млата, з подлогою шчыльною. І зго́ніны і мекіну туды сыплюць.* Луткі. *Вілы у́ м'екінніцы там у гумне.* Чэрнічы.

М'ЯКІ'Ш *м.* Мякіш у бохане хлеба. *Отрэж мне м'якіша́, а скорка нехай молодым.* Цераблічы. Мяздра ў гарбузе. *Зе́рнетка леж̄аць у мекішэ́.* Буразі. *Шо у́ сердэ́дзіне у́ гарбузе́, то м'екіш.* Луткі. Мочка вуха. *У вусе м'якіш, а у́ м'якішэ́ заву́шніца.* Цераблічы. Мяккае месца пад

капытом у каня, каровы. Верасніца. Мяккая частка далоні пад пальцамі. Аздамічы.

М'ЯКІ'ШНІК *м.* Балотная расліна з доўгімі вузкімі лістамі (падобная да рагозы). *З м'якішніку рогожы ткалі. Куклочкі роб'яць з того м'якішніку.* Дварэц. *М'екішнік росце у водзе, вон мекчэйшы за рогож, крэпкі.* Запясочча.

М'Я'КІШЭК *м.* Мочка вуха. Луткі.

М'ЯККІ' *прым.* Мяккі. *Ліпа—вона м'якка́.* Альшаны. *Вубірающь, шоб м'еккі голос у ее буў, у косы́.* Луткі. *Мо там на капелінку возьме і крутне, то йдзе мука м'якчэйша.* Старажоўцы. *Памянш.* м'якке́сенькі, м'яккý сенькі, м'яккýленькі. *Одно сало на хвосце було, да м'яккесеньке!* Хачэнь. *Мяккусеньке яблуко, як вуспее.* Старажоўцы. *М'яккуленька груша.* Луткі.

М'Я'ККО *прысл.* Мякка. *Это шчэ м'якко орацi, тут песок.* Пагост.

М'ЯККОКО'РЫ *прым.* З мяккай скуркай. *М'яккокорые гарбýзы.* В. Малешава.

М'ЯККОТА' *ж.* Вялікая мяккасць. *Ехаць у аўтобусі м'яккота!* Старажоўцы.

М'Я'КОСЦЬ *ж.* 1. Мякаць. *М'якоць обрэзвалі да клалі ў карук.* Старажоўцы. 2. Вялікая мяккасць. *От спаць м'якоць!* Запясочча. *Ото груша, ото м'якоць!* Кароцічы.

М'Я'КЧЫК *м.* Мяч самаробны. Запясочча.

М'ЯКЧЭ'ЦЬ *незак.* Рабіцца мяккім. *Як прыкладзéш печану цыбуліну к нарыву, то вон м'якчэе дай скоро прорвé.* М. Малешава.

М'Я'ЛО *н.* 1. Мяла. *Тоўкач — шо просо тоўкуць, а тэ — м'яло конóплі тром м'ялом, ягоды розмінаем м'ялом.* Луткі. *Сало прітоўкáлі ў ваганкý м'ялом.* Альшаны. *Нóсіцца, як баба з мялом.* Старажоўцы. 2 *перан.* Непаваротлівы, павольны чалавек. *Ох, нейке м'яло, чуць ходзіць.* М. Малешава.

М'Я'НТА *м.* і *ж. перан.* Балбатун, гультай. *М'янту і голова мешае.* Старажоўцы.

М'Я'РКАЦЬ *незак.* Мяўкаць. *Набіла кота моцно, да мяркае* Запясочча. *Коценя мяркае, не дае спаць.* Аздамічы.

М'ЯСІ'НА *ж.* Кавалак мяса. *М'есіна ў його е не годовайшы!* Дварэц.

М'ЯСНЫ *прым.* Мясны. *Лезу по зелезу на м'ясную*

го̂ру (загадка). *Саджу́са на коня́* (адгадка). Хачэнь. *Весна не м'ясна, а восень не молочна* (прымаўка). Старажоўцы.

М'Я'СО *н.* 1. Мяса. *М'ясо порубаў по кусках.* Запясочча. *М'ясо лося́ не ва́жнэ, як полосье!* Старажоўцы. *М'ясо хоро́шэ с-пад ножа́, а рыба — з воды* (прыказка). Тураў. 2. Мякаць у гароднiне і садавіне (у гарбузе, памідоры, яблыку і інш.). *Ку́ры м'ясо яблука едзяць.* Мачуль. Мяздра на скуры. *М'ясо отстае от оўчыны.* Хотамель.

М'ЯСОЕ'Д *м.* Перыяд часу ад каляды да масленіцы. *На м'ясоедзе жэняцца, веселы ў м'ясоед гулялі.* Альпень.

М'Я'ТА *ж.* Мята. *Гэто як пожнеш серпом м'яту, то гэто лісцейко помуй, да начаві на рану, да загоіцца. Палёва́ м'ята не пахучая. Баба которая стара́я, то нарве і як умірае, то подушку под го́лову робяць із той м'яты.* Лутi. *Пахучу м'яту кладуць у яблука, шо моча́ць.* Хачэнь.

М'Я'ТЛІК *м.* Сарочка, якую адзявалі дзіцяці першы раз пасля хрышчэння. *Первого надзевалі м'ятліка. Это кумі́н м'ятлік, тры метры этого м'ятліка, шоб только на дзіця пошылі рубашэчку.* Старажоўцы.

М'Я'ЎКАЦЬ *незак.* Мяўкаць. *Кошка м'яўкае, просіцца ў хату.* М. Малешава. *М'яўкае кот, просіць молока.* Сямігосцічы.

М'Я'ТЫ *прым.* Мяты. *Ляжэш не кляты і ўстанеш не м'яты* (прымаўка, пра жыццё жанчыны без мужа). Сямігосцічы.

М'Я'ЦЦА *незак.* Мяцца. *Одзежа мнецца.* Старажоўцы.

М'ЯЦЬ *незак.* Мяць. *Коноплі і мак м'ялі ў місах.* Тураў. *На чо́боты шкуру мнуць.* Луткі. *Корова ту траву не есць, а солому так мне!* Там жа. *У нас без работы не седзяць — хоць полу́ мні свою!* Сямурадцы.

Н

НА 1 *прыназ.* На (паверхня), наверх, зверху, па. *Кро́квіны ста́ўляць на мурла́ці.* Цераблічы. *На ха́ці, на горэ́ лежа́к е, да вон ход мае ў стоя́н.* М. Малешава. *На*

вішня́х і на слі́ўка́х е мэд, а баба́ кажэ смола́. Мачуль. *Дзеці на двоpы́ бегаюць.* Сямігосцічы. *На тым бо́цы шляхта, на той бок мо тры ха́ці мужыко́ў було́.* Мачуль. На (межы), у. *Ву́твы жыру́юць рыбою на водзе.* Луткі: *Вона за́мужэм на Любові́чах.* Хільчыцы. *Якову́ на Поле́сьі* (прымаўка-жарт, пра распаўсюджанасць імені Якаў у Бухчы, Тонежы і іншых сёлах на поўдзень ад Турава). Бярэжцы. *Як на раю́ туроўцы́ жывуць!* Дварэц. На (кірунак), да, к. *Ходзіла на рэку і там бачыла гу́сі.* Цераблічы. *Ужэ со́нцэ ўзышло́, прышлі мы на этые курэне́.* Бярэжцы. *Поехаў ораць на Карандо́ўжыцу.* Луткі. На (мэта), у, да, к. *Упора́ну жэне́ това́р на па́шу.* Запясочча. *До іх прые́халі на го́сці.* Дварэц. *Ходзілі на кіно́.* Луткі. *На дзе́ўкі ездзіць хло́пец на аўтобусе.* Цераблічы. На (прызначэнне), для. *Воны не ўзелі́ нічо́го на во́ду, тые оздамцы́.* Цераблічы. *Могу на коро́ву сена здзелаць і полено дроў постара́цца.* Там жа. *Копа́лі са́мі на жы́то, ко́ней не було.* В. Малешава. *Ковале́ дзелалі жэлёза на вы́дры.* Мачуль. *Карто́плі не буду копаць на заўтра.* Дварэц. На (замяшчэнне), за. *На мене стары́ робіць, вон коні пасе.* Верасніца. *На хлеб робілі ха́ту з-за Турова.* Кароцічы. *Гусь моя на до́ктора* (жарт). Хотамель. На (пераўтварэнне), у. *Дзерэза́ ў лесе росце, на муку́ вупу́льваецца.* М. Малешава. *Сено з'елі зімо́ю на костры́цу пацы́.* В. Малешава. *Бі ее на по́тру.* Цераблічы. На (размеркаванне), у, пад. *Ткалі на сто шнуркоў дзеру́гу, а цепер купіў гото́ве да ўсе.* В. Малешава. *Чотырыста рублей на месец заробляла.* Хачэнь. *Быў на градусоў трыццаць мороз.* Пагост. На (час), у, пад, падчас. *Жа́бы кру́мкаюць на весне́.* Верасніца. *Гэто на Ондрэ́я у нас коно́плі сеялі?* Хачэнь. *Добро було на весе́лы.* Пагост. *Сколько п'ятроў на лёду́, столько раз будзе вода прыбываць на году́* (прыкмета). Аздамічы. *Шоб ты на старосць прыдбаў собе таке́ дзіця́!* Хачэнь. На (адрасат), да. *Век буду плакаць на цебе́, на твою го́лову!* М. Малешава. *Дзеўка кажэ на бацька: «Дай, баце, ёму здачы».* Любавічы. На (аб'ект), пра. *Га́за на карасі́ну говорылі ко́лісь.* Дварэц. *Ім'я Спірыдон, а Шпіра на ёго зва́лі.* Буразі. На (прылада, сродак). *Напрадо́м во́ўны да ву́бером на кручо́к.* Кароцічы. *Гра́е на скрыпцы.* Хотамель. *Едзе на во́зі, конём.* Бярэжцы. На (хвароба). *Я заболела на ціх.* Сямурадцы. *І вона на го́лову ўмі́рае.* Там жа. 2 *часц.* На, вазьмі. *На, боршчу поеж, шчэ й карто́плі е.* Дварэц. *На*

тобе рублі! Хачэнь. △ Н а к а́ з к у. Як у казцы, цяжка паверыць. *А ўжэ картоплі булі, то на казку, нікóлі такіх не було.* Сямурадцы. Н а о д н у́ с е́ р э д у (с т а р э й ш ы, м о л о д з е й ш ы). Пра нязначнае адрозненне ва ўзросце. *На сколько вон за мене старэйшы, на одну серэду?* Верасніца. Х а́ т а н а х а́ ц і (ч о л о в е́ к н а ч о л о в е к у і з іншымі назоўнікамі). Пра цеснату. *Колісь хата на хаці було ў нас.* Запясочча.

НАБАЙСІ'ЦЬ *зак.* Нагаварыць, набалбатаць. *Вона набайсіць усёго тобé.* Верасніца. *Вам коé-чого набайсілі.* Цераблічы.

НАБА'КЕР, НАБА'КІР *прысл.* Набок (пра галаўны ўбор). *Некоторые носяць шапку набакер.* Тураў. *Шапку набакір да пошоў.* Запясочча.

НАБАНДЫ'ЖЫЦЬ *зак.* Напіхаць, наладаваць. *Ту куклу як набандыжыць, то ўсе дзіця́ закры́е.* Альшаны.

НАБАТРА'ЧЫЦЬ *зак.* Нестаранна зрабіць работу. Аздамічы.

НАБА'ЧЫЦЦА *зак.* Наглядзецца, пабачыць. *Жы́ўшы на людзях, усегó наба́чышса.* Верасніца.

НАБА'ЯЦЬ *зак.* Нарасказваць неверагоднага, напрыдумваць. *Наба́яла, шчо дзе́ці бояцца дохаты іці.* В. Малешава.

НА'БЕ *прысл.* Добра што. *Седзяць там, набе нідзе ніхтó не мешáе.* В. Малешава.

НАБЕГА'ЦЬ *незак.* 1. Набягаць, наскокваць. *Воз набегае, а вон дзе́ржыць — дóбры конь!* В. Малешава. 2. Раптоўна з'яўляцца (пра гуз, пухліну). *Япа набегае, як уды́рыць корова корову ў хля́біну.* М. Малешава. △ Н а б е г а́ ц ь н а в у м. Прыходзіць у галаву, успамінацца. *Нішчо на вум таке не набегае, шоб сказаць вам.* Кароцічы.

НАБЕ'ГЦІ *зак.* 1. Наскочыць, наляцець. *Коб вон седзеў, то ўсе дóбро былó б, а вон подпрыгнуў і набег на ту палку.* Сямігосцічы. 2. Здарыцца, прыйсціся. *Трэбо жыць, як набежыць* (прымаўка). Старажоўцы. △ Н а б е г ц і н а в у м. Прыйсці ў галаву, успомніцца. *От так нешчо набегло на вум, то й сказаў.* Хачэнь.

НАБЕ'ДРЫ *мн.* Набадры. *Набедры то, шоб хому́т на вушы не падаў.* Мачуль.

НАБЕ'ДРЫКІ *мн.* Тое ж. *Еслі есць на коню набедрыкі, то вон дзе́ржыць вóза.* В. Малешава.

НА'БЕЛО *прысл.* Начыста, канчаткова. *Пойду полóтна поперý набело.* Верасніца.

НАБІ'ВАНКА *ж.* Від самаробнага палатна. *Набіванку накідаюць у чотыры ніты, а ткаць то по одном ніту, на одзін пóнож наступаюць.* Луткі.

НАБІ'ЛІЦЫ *мн.* Набіліцы. *Шо прыбіваём — то набіліцы, шо закідаём — то это чоўнік.* Луткі.

НАБІ'ЛКІ *мн.*, рэдка н а б і л к а *ж.* Тое ж. Бярэжцы.

НАБІРА'ЦЬ *незак.* 1. Набіраць. *Вóду набірáе рáдуга.* М. Малешава. 2. Падпяваць. *Ты почынáй, а мы будзем набіраць.* В. Малешава. △ Н а б і р á ц ь у н і т. Накідаць пражу ў ніт. *Трэба набірáць у ніт, а дáле ў бéрдо по дзве ніткі у одну тросціну.* Запясочча.

НАБІ'РАЧ *м.* Малая каробка для збірання ягад. *Набірач з коры́ робіцца.* Луткі.

НАБІ'РКА *ж.* Тое ж. *Наберý брусніц дзве набіркі.* Хачэнь. *Набіркі большынствó з ліпы або уяза.* Сямігосцічы.

НАБІ'РНЫ' *прым.* Заразны, інфекцыйны. *Воня́ набірная, та корóста, сядзеш і наберэсса.* Сямігосцічы. *Набірны́ і ціх.* Хотамель.

НАБІ'РОК *м.* Малая каробка для збірання ягад. *Два набіркі отдала ёму, то ў ёго пóўно ведрó.* Хачэнь.

НАБІ'ТО *дзеепрысл.* Пабіта, пакарана. *Шо ўжэ набіто ёму, шо ў людзéй краў, а вон не кідае.* Пагост.

НАБІ'ЦЬ *зак.* 1. Пабіць, пакараць. *Вона шчэ учóра мене просіла, шоб я ее набіў, да ў мене не було часу* (жартаўлівая пагроза капрызнаму дзіцяці). В. Малешава. *Ее вóзьмуць да наб'юць, то вона плáчэ.* Хільчыцы. 2. Насадзіць, пасадзіць. *В'язы́ набіў на копылы́ да поéхаў.* В. Малешава. *Магýлу набіў на лóбе.* Сямігосцічы. 3. Нанесці, напхаць. *Скры́ню наб'е полотнá.* Хільчыцы. *Набіло плáву у той куток багáзно.* Сямігосцічы.

НАБІЧКОВА'НЫ *дзеепрым.* Напханы, напоўнены. *Пéрву аўтобус набічкованы людзей пóўнюсенькі!* М. Малешава.

НАБІЧКОВА'ЦЬ *зак.* Напхаць, напоўніць. *Пóвен мешóк зéлья набічковáла!* Старажоўцы.

НАБЛАГАЦЬ *зак.* Нажадаць, нагаварыць. *Наблагáюць усегó молоды́м на весéлы.* Хотамель.

НАБЛІЖА'ЦЦА *незак.* Набліжацца. *Ужэ осенéе, осень набліжаецца.* Д.-Гарадок.

НАБЛУ'ТАЦЬ *зак. перан.* Нахлусіць, наманіць.

Нешчо вона тут наблу́тала, ее й одному́ слову не вер. М. Малешава.

НА'БО *прысл.* Добра што. *Ухопілі того немца, набо роспра́нуты буў і не меў пістолета.* Верасніца. Пакольки. *А зробіць можэ шчо хочэ, набо печа́ць у ёго́.* В. Малешава.

НАБО'Й *м.* 1. Укатаны снег на дарозе, які растае ў апошнюю чаргу. *Як нема піліповецкого набо́ю, то на весне́ нема і доро́гі.* Альшаны. *Шчэ набой лежыць, а на боку́ пусціло.* Сямігосцічы. *По набо́ю можно прое́хаць только кованымі са́нкамі.* Луткі. 2. Арагавелая скура (на далоні і інш.). Рамель. 3. Набой, зарад. *Набо́я не хоце́лосо траціць на того ко́ршака.* Мачуль.

НАБО'ЙКА *ж.* Бандарная прылада для набівання абручоў. Запясочча.

НАБО'К *прысл.* Набок. *Набок го́лову но́сіць.* Цераблічы. *Набок воз перэклу́біўса.* Аздамічы. Набакір. *Набок шапку но́сіць.* Аздамічы. Убок. *Позваў ёго набо́к і сказаў.* Там жа. *Іншы раз пріспімо того сто́рожа, то ры́бу набок.* Альшаны.

НАБОЛЕ'ЦЬ *зак.* Набалець, змучыцца. *Душа́ набо-ле́ла.* Запясочча.

НАБО'ЛЬШ *прысл.* Больш за ўсё. *Набольш кожу́шок ры́бу есць.* М. Малешава.

НАБРА'ЖЫЦЦА *зак.* Празмерна напіцца, нахлябтацца. *Набражыцца тое́ воды́ по́ўны жывот, аж боліць.* М. Малешава. *Набражыцца по́йла коро́ва, да зробіцца чэрэва́та, то́ўста.* Там жа.

НАБРА'КНУЦЬ *зак.* Набрыняць, успухнуць. *Набракла тая рука от удару.* Кароцічы. Напоўніцца. *І'м'е набракло ў кобу́лы.* Запясочча. *Набраклі гру́дзі моло-ко́м.* Аздамічы. Набухнуць. *Набракла пашня́ ў водзе.* Кароцічы.

НАБРАЦЦА *зак.* 1. Узяцца, з'явіцца. *Скуль та сто-коло́са набра́ласа?* Хачэнь. 2. Набраць удосталь, назапасіць. *Даў бы ты мне дзеся́тку? — Я собе іх не наберу́-са!* В. Малешава. *Цэлы горшчок зробіш ра́жэнкі, а так смета́ны не набрацца.* Любавічы. 3. Нацягнуць, прасякнуцца. *Набралосо солі моцно сало.* Луткі. *Пока наберэцца, накі́снецца.* Запясочча. 4. Набыць, прыдбаць. *Коло розу́много чоловека ек побудзеш, то й ро́зуму наберэшса.* Старажоўцы. *Набра́лосо дзіця́ апіці́ту.* В. Малешава. 5. Заразіцца, прыдбаць хваробу (у выніку кантакту).

Набраўса жаберу на ногі. Цераблічы. 6 *перан.* Наесціся, напіцца празмерна. *Я ўжэ боршчў набралаcа.* Запясочча. *Набралаcа, як шчэня́ сыро́ваткі* (прымаўка). Там жа. *Набралаcа, ек свіня́ бра́гі* (прымаўка). М. Малешава. Напіцца гарэлкі. *Ім жэ не трэ есці, а коб толькі набрацца.* Верасніца. *Набраўса шчо чума́к* (прымаўка). Альшаны. *Набраўса горэлкі, як свінья́ му́ла* (прымаўка). Старажоўцы. △ Л і к у н е н а б р а́ ц ц а. Пра незлічоную колькасць. *Як начаў лічыць тых дзікіх свіне́й, то й ліку не набралосо.* Цераблічы.

НАБРА′ЦЬ *зак.* 1. Набраць, назапасіць. *Наберуць гро́шэй, шчо холе́ра зна́е ско́лько!* Хотамель. *Похваліўса, шо цепер поглёдзе́ў п'яць коло́д і на́браў дзе́сець ве́дзер ме́ду.* Хачэнь. Назбіраць. *Дзве коро́бкі я́год набралі на одно́й ме́сціні.* М. Малешава. 2. Набраць, накупіць (матэрыялу і інш.). *Набра́ла ко́рту на пінджа́к.* Верасніца. *Набрала бе́лі, да не соберу́са ткаць.* Хачэнь. △ Н а б р а́ ц ь с і л у. Увайсці ў сілу, узмужнець. *Як годоў тры быку́, то вон ужэ наберэ́ сілу, тоды́ ўжэ не боіцца чолове́ка.* Цераблічы.

НАБРО′ЗГЛЫ, НАБРЫ′ЗГЛЫ *прым.* Набрынялы, апухлы. *Набраўса учо́ра, то наброзглы від, уро́дзе подпу́х.* Старажоўцы. *Набрызглы — бы наліты такі ў ліцэ́ чолове́к.* М. Малешава.

НАБРО′ЗГНУЦЬ *зак.* Набрыняць, апухнуць. *От рука́ наброзгла, не ворухну́ць.* Аздамічы.

НАБРУСЦІ′, НАБРЫСЦІ′ *зак.* Набрысці, трапіць. *Воўк по́ночы ходзіць, да набрыдзе, то ўхопіць.* В. Малешава. *Не могу на фотографіі набрусці.* Там жа. *Одна хата була ў пу́шчы — і як мы набрулі на ее́!* Дварэц.

НАБРЫ′НУЦЬ *зак.* Тое ж. *Пока вонэ́ набрыне́, набежы́ць на вум, тэ сло́во!* Лутківі.

НАБРЫНЯ′ЦЬ, НАБРУНЯ′ЦЬ, НАБРУНЕ′ЦЬ *зак.* Набрыняць, набракнуць. *За дзень набрыня́е, як коло́да зробіцца рука́.* Запясочча. *Набрыняло ім'е ў коро́вы, стало цвёрдэ.* Мачуль. *Набруня́лі ногі от ходзьбы́.* Цераблічы. Набухнуць. *Ужэ набрыняла куцья́.* Бярэжцы. Набрацца сокаў. *Не набрунелі картоплі, не будзе і бу́блікоў.* Верасніца.

НАБУВА′ЦЦА *зак.* Нажывацца, стварацца. *Усе збыва́ецца, а набыва́ецца так тру́дно!* Цераблічы.

НАБУВА′ЦЬ *незак.* Прыбываць, з'яўляцца. *Весно́й з водой набыва́е рыба.* Цераблічы.

НАБУ′НІЦЦА *зак.* Уздуцца, набухнуць. *Корова набýніласа, ек бочка, лéдзьві ідзе.* М. Малешава.

НАБУ′РКАЦЬ *зак. экспр.* Нагаварыць. *От набýркала, шчо й у голову ўжэ не лезе.* Сямігосцічы.

НАБУТНЫ′ *прым.* Нажыўны, які можна прыдбаць. *Клопот, это набутнá рэч* (суцяшаюць, калі што згубілася). Бярэжцы. *Этэ ўсе набутнэ́е, нажытнэ́е, а здороўя не вéрнеш.* Хачэнь.

НА′БУТО *прысл.* Нябось, відаць. *Набуто інсцітут кóнчыла, то й нос задрáла.* Пагост. *Набуто шо цэ́бер велікі, а пустьí.* Верасніца.

НАБУХТО′РЫЦЬ, НАБАХТО′РЫЦЬ *зак. экспр.* 1. Наліць. *Набухтóрыў, шчо чэрэз верх льéцца.* Сямігосцічы. *Набахторыў пóўно ведрó.* В. Малешава. 2. Падбіць, падбухторыць. *А вон набухторыў ВасілЯ́, то той аж кіпіць.* Верасніца.

НА′БУЦЬ *прысл.* 1. Мабыць. *Набуць, дождж будзе— нéшчо ногá болíць.* Пагост. *Ужэ, набуць, не дождý.* Запясочча. *Набыть, ты была там.* Альпень. 2. Нават. *Набуць не гляне, так замусовáла.* Пагост. *Мо ты мною ганьбýеш, шчо не хочэш набыць у хату зайці.* Луткі.

НАБУШОВА′ЦЬ *зак.* Надзьмуць, нарваць. *Ну і бушýе, мáбуць, дожджý набушýе.* Бярэжцы.

НАБЭ′ХКАЦЦА *зак. экспр.* Наесціся. *Ох, набэ́хкаласа корóва!* Любавічы.

НАВА′ЖЫЦЦА *зак.* Наважыцца, рашыцца. *Туды наважса да йдзі — далéко, а так то блізко вудаé.* Сямурадцы.

НАВА′ЖЫЦЬ *зак.* Рашыцца, асмеліцца. *Я навáжу і ўсé ей скажý.* М. Малешава.

НАВА′ЛОМ *прысл.* Навалам, шмат. *У горóдзі этого зéлья навалом, да я рву его кобанý.* Хачэнь. *Кустóў навалом, ні прошыцца, ні пробіцца!* Верасніца.

НАВАЛЯ′ЦЬ *зак.* Наспускаць, назразаць. *З дрóвамі хлопчакі помоглі, воны поéхалі да навалялі вецёл.* Пагост.

НАВА′Р *м.* 1. Навар. *Навáру з рáкоў немá.* Цераблічы. 2. Нарост. *Дзéрэво з навáром.* В. Малешава. *Навáры бу болЯ́чкі на картóплях.* М. Малешава.

НАВА′РВАЦЬ *незак.* Наварваць, гатаваць. *Я навáрваю горшчóк кáшы і туды кладý чотыры ейцы — то смáшнэ.* Чэрнічы.

НАВА'РКІ *мн.* Пералівы, ільснівыя плямы. *Конь гладкі, аж наваркі ходзяць по ём.* Цераблічы.

НАВАРЫ'ЦЬ *зак.* Наварыць, нагатаваць. *Наварыш, охолодае, да тоды кладзеш м'ясо.* Пагост. *Наворыць можно тэ, шчо не прыгорыць.* Цераблічы.

НАВЕВА'ЦЬ *незак.* Развяваць. *Нехай мое русые кудры вецёр навевае, нехай моя дзеўчынонька шчэ год погуляе* (з песні). Сямурадцы.

НАВЕ'ДЗЕНЫ *прым.* Настроены. *Наведзена балалайка — можно іграць.* Запясочча.

НАВЕ'ДЛУГ, НАВЭ'ДЛУГ, НАВУ'ДЛУГ *прысл.* Параўнальна, у параўнанні. *Мух наведлуг тых годоў так нема.* Лuткі. *Навэдлуг як есць места, то гэто земля хороша.* Там жа. *Вон цепер полепшаў навудлуг летошнёго.* Запясочча.

НАВЕЖО'НЫ *прым.* Дзіўны, дзівакаваты (у звароце). *Навежоны ты, навошчо тобе здаласа эта пройдзісветка?* Тураў.

НАВЕЗЦІ' *зак.* Навезці, панапрывозіць. *Навезла хорошых хусток чорных шэліновых.* Дварэц.

НАВЕ'К *прысл.* 1. Заўсёды. *Навек ты за дзецей сварысса з людзьмі.* Тураў. *Я то навек злоўлю рыбу.* Дварэц. *За добрым мужэм навек жонка дужа* (прымаўка). Запясочча. Спрадвеку. *Навек так было.* Аздамічы. *Куры навек буркуюць, шоб не леталі.* В. Малешава. 2. Назаўсёды. *Ты ёму навек кніжку дала?* Хотамель.

НАВЕ'ЛІ'ЧКІ *прысл.* Велічынёй. *Бочэчка чорненька, от така навелічкі.* Буразі. *Вонэ як серэдні картопель навелічкі.* Луткі.

НАВЕ'НДЗІЦЬ *зак.* Навэндзіць. *Навендзіла сала поўно!* В. Малешава. *Рыбакі навэндзяць рыбы богато.* Сямігосцічы.

НАВЕРСТА'ЦЬ *зак* Знайсці, натрапіць. *Ніяк не наверстаю часы, дзе воны?* Луткі. △ Наверстаць своё. Нагнаць упушчанае. *Я ўзаўтра свое наверстаю— дожэну людзей со своей роботой.* Старажоўцы.

НАВЕ'РТ *м.* Скрутак, канверт. *Немаўгады шо ў том наверці!* Верасніца.

НАВЕ'РХ *прысл.* Наверх, на паверхню. *Чэрэз сем лет выходзіць наверх тая стрэла* (дзе ўдарыў пярун). Пагост. *Екі вон е, такі вон вуйдзе наверх, ек пошэпчуць* (пра адбітак гада, гадзюкі, які быццам бы можна заўважыць каля ўкушанага месца). Хачэнь.

НАВЕРХА'Х, НАВЕРХО'Х *прысл.* Вярхом. *Му каталіс наверхáх, покá коні не попрыставáлі.* М. Малешава. *Наверхóх éхалі козáкі по селý.* Там жа.

НАВЕ'С *м.* Навес, стрэшка. *Навéс бувáе ў хáці або ў одрыне.* Аздамічы.

НАВЕСЦІ' *зак.* 1. Навесці, панаводзіць. *Навелá дзецéй з селá пóўну хату.* Цераблічы. *Ведзеньé* (свята перад калядамі) *с'ят наведзé!* (прымаўка). Там жа. 2. Развесці, зрабіць рэдкім. *Навелí пóўну кострýлю юхí, розбáвілі водóю багáто.* Сямігосцічы. 3. Нараджаць, напрыводзіць. *Жонка дзецéй навелá аж п'яцеро!* Цераблічы. 4. Завесці, накруціць (гадзіннік і інш.). *Я часы́ не навелá, не йдуць.* Дварэц. 5. Настроіць, наладзіць. *Трэ навесцí пілý — нарэ́заць зýбу і розвесцí.* Старажоўцы. *Кóсу навесцí — поклепáць, наменцíць, осадзíць.* Там жа. 6. Асачыць, высачыць. *Я свою кýрыцу наведу, дзе несéцца.* Аздамічы. *Свінью́ навелí — проці поросят отзывáласа.* М. Малешава.

Звычайна асочваюць курыцу, прывязаўшы нітку з клубка да яе нагі.

НАВЕСЦІ'СА *зак.* Завесціся, навыводзіцца. *Навелóсо мушэй больш як трэ́ба!* Тураў. *Абý-чого навелóсо под обóямі, шомоцяць.* В. Малешава. *От жмóдзі навелосо!* Хільчыцы.

НА'ВЕТ, НА'ВЕЦЬ, НА'ВЕ *часц.* Нават. *Вон не то шо говоры́ць, а навет і дýмаць про тэ́ не хóчэ.* М. Малешава. *З могó гóду нáвець мужчы́ны булі.* Аздамічы. *Нáве мой брат ходзіў.* Хотамель.

НАВЕ'ЧНО *прысл.* Назаўсёды, на ўвесь век. *Шоб навечно була, не порваласа.* М. Малешава. *Гэ́тые гýторкі остáнуцца навечно* (пра запісанае пры размовах у час нашай збіральніцкай працы). Хачэнь.

НАВЕ'ЯЦЬ *зак.* Навеяць, наарфаваць. *Учора навеяў ечмéню тры мешкí.* Сямурадцы.

НАВІВА'ЦЬ *незак.* Навіваць, намотваць. *Трэ навівáць крóсна.* Луткі. *Навіваюць крóсно на вороціло.* Аздамічы.

НАВІДО'КУ *прысл.* Навідавоку. *Навідоку седзяць усе коло хаты.* Сямігосцічы.

НАВІ'ЛЬНІК *м.* Колькасць сена, якую можна ўзяць на вілы за адзін раз. *Добры навільнік, ек подняць, на вілкі узяў.* Луткі.

НА'ВІСЛЯ *ж.* 1. Шэрань або снег на дрэвах. *Як на-*

вісля зімóю, то говораць, шчо будзе урожáй хорóшы. Альшаны. 2 *перан.* Змрочны настрой. Тураў.

НАВІ'СНУЦЬ *зак.* Навіснуць. *Нека хмара навісла.* М. Малешава. Нахмарыцца. *Навісло, а дожджá нема.* Дварэц.

НА'ВІСЬ *ж.* 1. Шэрань або снег на дрэвах. *Ек на ябпуні нáвісь, то будзе сад дóбрэ цвісці* (прыкмета). Хачэнь. *Навісь веліка, як снег напáдае.* Кароцічы. *Як навісь на роздвó, то будзе шчасліву год* (прыкмета). Альгомель. *Як на рожэствó навісі не будзе, то не будзе і горóдніны* (прыкмета). Стаража ўцы. *От навісь на роздвó, то будуць грыбы́* (прыкмета). Там жа. *Як на рожэство навісь, ~~то~~ добры урожай буде* (прыкмета). Альпень. 2. Злосць. *Така ў іх узелáса навісь, насты́рносць — однэ́ одногó не любіць, однэ одномý не перэпýсціць.* Луткі. *Есць навісь чоловека, аж вусох.* Пагост.

НАВІХА'ЦЬ *зак.* Навярэдзіць, натрудзіць (руку). *Помотыковáла і навіхáла рýку.* Старажоўцы. Навярэдзіцца. *Грызь робіцца, як пойдзеш первы дзень жаць да навіхáе эттыка рука.* Луткі.

НАВІХРЫ'ЦЬ *зак.* Нагнаць, накруціць. *Вецёр, то дожджу навіхрыць альбо розгоніць.* Хачэнь.

НАВІ'ЦЬ *зак.* Навіць, наматаць. *Трэ навіць кросна.* Луткі. Панавіваць. *Пут наўюць да попýтаюць кóней.* Верасніца. Завіць, закруціць. *Навіць хістá трэбо.* Аздамічы.

НА'ВОД *м.* Вышыўка. *Вішнéвум гóрыном навод вушыла молодá молодóму на сорóчцы.* Пагост. *Наводы робяць на сорóццы, на рушнікý, на подýшках.* Сямігосцічы.

НАВО'ДЗІЦЬ *незак.* 1. Настройваць. *Слабо навéдзена скрыпка, трэба наводзіць.* Запясочча. 2. Асочваць, выяўляць месца знаходжання. *Можно наводзіць кýру ніткой, а можно подзержаць, як скоро несціса, то вýпусціць і гледзець.* Луткі. *Кóліся моя невестка навóдзіла* (як згубіцца што). Хачэнь.

НАВОДЗІ'ЦЬ *зак.* Нараджаць, нагадаваць. *Замуж пошлá да дзецей наводзіла.* М. Малешава.

НАВО'ДКА *ж.* Календула, наготка. *Наводку беруць, як гóрло заболіць, рану промываюць.* Хачэнь. *Часамі цéльна худóбіна хочэ звергáць, то напараць наводкі, даюць напіцца, то оно судзéржыцца.* Бярэжцы.

НАВО'ДНЫ *прым.* Прыведзены (з іншага месца).

Наводна корова не сколола нáшое, а другá хоцела, то отогнаў пастух. Дварэц.

НА'ВОДОМ *прысл.* Следам, як на прывязі. *Наводом за ёй пошлá.* М. Малешава. *Та рыжа ходзіць наводом за ім.* Сямігосцічы.

НАВО'ЖВАЦЬ *незак.* Навозіць, навожваць. *Навóжваем гліну на ток у клýню.* Хотамель.

НАВОЗІ'ЦЬ *зак.* Навазіць. *Буў ў Сохвены, навозіў ей лéсу.* Верасніца.

НАВО'Й *м.* Навой, на які намотваюцца ніткі асновы. *На навой накáчваецца аснова.* Запясочча.

НАВО'ЙКА *ж.* Навой, на які намотваецца палатно ў кроснах. Бярэжцы.

НАВОЛОКА'ЦЬ *незак.* Нацягваць, наганяць. *Наволокáе хмáру, мáбуць, дождж бýдзе.* М. Малешава.

НА'ВОЛОЧ *ж., зб.* Набрыдзь, прыблуда. *Вона тýболка, а я — нáволоч.* Верасніца. *Абý-екая наволоч за мене чэпляецца!* Запясочча. *Наволоч, воны ж чужые ў селе!* М. Малешава.

НА'ВОЛОЧКА *ж.* Навалачка. *Наволочка верхня ў подушцы.* Луткі.

НАВОЛОЧЫ'ЦЬ *зак.* Нацягаць, навалачы. *Наволочыла столько сéна, шо й залéтовало.* М. Малешава.

НА'ВОРОТ *м.* Заход або заезд туды і назад. *Трыма наворотамі ездзіў у лес.* Тураў. *Ужэ другім наворотом грыбы несуць.* Хачэнь.

НА'ВОРОЦЕНЬ *м.* Верхняя бэлька ў сцяне, якая ідзе праз усю даўжыню хаты. *Ужэ положылі наворотні.* Аздамічы.

НАВОРОЧА'ЦЬ *незак.* Наварочваць, спрабаваць гаварыць па-іншаму. *Пожылá трóшкі да наворочáла на іх словá.* Верасніца. *Моя дзéўчынка усе наворочае* (пра спробы гаварыць). Кароцічы.

НАВОРО'ЧВАЦЬ *незак.* Навальваць, наварочваць. *Прамо подбівай эты гной, наворочвай на воз і прыбівай.* Кароцічы.

НАВО'РЫСТЫ *прым.* Пахілы, нахілены (пра дрэва). *Наворіста сосна цьвóрда.* Запясочча.

НАВОСТРЫ'ЦЬ, НАГОСТРЫ'ЦЬ *зак.* Навастрыць, натачыць. *А дзе ты сокеру навострій?* Пагост. *Я ходзіў да нагострый пілу ў кузні.* Кароцічы.

НА'ВОЧЫ *прысл.* △ Н і н а в о ч ы. Пра нежаданне

бачыць каго-небудзь. *Дзіця ні на́вочы, не злюбіў так.* М. Малешава.

НАВО'ШЧО, НАВО'ШЧЭ *прысл.* 1. Навошта, нашто. *Навошчо вон тобе́?* Сямігосцічы. *Да навошчо крычаць?* Дварэц. Чаго, чаму. *Не ведомо, навошчо ву́е собака.* Аздамічы. 2 *займ.* На што. *Ні навошчо не похо́джы.* Альшаны. *Льеш дай ду́маеш — навошчэ. Ці на до́брэе, ці на плохе́е?* (пра гаданне). Сямігосцічы.

НАВОШЧЫ'ЦЬ *зак.* Наваскаваць. *Навошчы нітку воском, то не будуць вузлы́ веза́цца.* М. Малешава.

НАВУБІРА'ЦЬ *зак.* Навыбіраць, назбіраць. *Можэ б ты гуркоў наўбіра́ла да засолі́ла?* Старажоўцы.

НАВУВО'ДЗІЦЦА *зак.* Навыводзіцца, вывесціся. *Молоды́е вороня́кі наўво́дзіліса да кра́чуць.* В. Малешава.

НАВУ'ВОРОТ *прысл.* Навыварат. *Того каба́та скінула да наву́ворот наложы́ла.* М. Малешава. Наадварот, у адваротным парадку. *Тры раз навуворот перэмо́ліцца, як кладзе́ стожка́* (каб не пайшоў дождж, пакуль ён не завершаны; звычай). Хачэнь.

НАВУ'ДЖВАЦЬ *незак.* Навуджваць. *По рэцэ́ до́бро навуджваюць хлопцы рыбы.* Цераблічы.

НАВУДЗЁЎБВАЦЬ *зак.* Навыдзёўбваць, навыбіваць. *Навыдзёўбвалі ўсякого ўсёго́, накосілі, дзе ніко́лі не було!* Сямігосцічы.

НАВУ'ДЗІЦЬ *зак.* Навудзіць, налавіць вудай. *З ву́дкою пошоў рано і навудзіў поўну ша́ньку рыбы.* Луткі.

НАВУ'КА, НАУ'КА *ж.* Веды. *Наву́чысса, то за плечамі не носіцьмеш навуку.* Хачэнь. Адукацыя, вучоба. *Вон огле́дзеўса — трэ навука, без навукі за́ра нельга жыць.* Старажоўцы. *Наука не ходзіць без друка* (прымаўка). Сямурадцы.

НАВУКІДА'ЦЬ *зак.* Навыкідаць, накідаць. *Наўкіда́ла гэтых старых шкабу́ркоў!* Луткі.

НАВУ'КНУЦЬ *зак.* Прывучыцца, прызвычаіцца. *Чым бук наву́к, то й воло́м не отвучыш* (прыказка). Сямурадцы.

НАВУ'КОСЬ *прысл.* Наўскасяк. *Наву́кось пу́сціш соло́му, то вона ву́скочыць з молоцілкі.* Цераблічы.

НАВУЛЁТ *прысл.* Навылёт, наскрозь. *До до́лу, навулёт проелі му́шы солому, бо була з пашне́ю.* Дварэц. *У дождж промок навулёт.* Сямігосцічы. *Кладуць шма́цье ў таке жлукто без дна і эта зола́ ёго проймае навулёт.*

Хачэнь. *Навулёт его бачу.* Аздамічы. Ад пачатку да канца. *Ты туды навулёт ішоў?* В. Малешава. Скрозь, усюды. *Над рэкóю навулёт берэлóз.* Сямігосцічы.

НАВУ'ЛЬ *прысл.* Навылёт, праз усю працягласць. *Подпаліў дай горыць навуль.* Сямігосцічы.

НАВУ'ПЕРЭДКІ *прысл.* Навыперадкі, адзін перад адным. *Бегалі навуперэдкі — хто кого поперэ́дзіць.* Верасніца.

НАВУ'ПЕРЭДОК *прысл.* Папярэдне. *Еты сын шле пісьмо навуперэдок, а той нішком, знішка дай прыéдзе.* Запясочча.

НАВУ'ПЛАТ *прысл.* У крэдыт. *Навуплат узяў у лáўцы.* Аздамічы.

НАВУ'ПУСТ *прысл.* Навыпуск. *Сорочка навупуст і пошóў!* Запясочча.

НАВУ'СІЦЦА *зак.* Наважыцца. *Навы́сіліса ехаць хлопцы.* Лутксі.

НАВУСКА'КВАЦЬ *зак.* Раптоўна з'явіцца (пра грыбы). *Наўскакваюць печуры́цы, будуць росці.* Дварэц.

НАВУ'СОЧКУ *прысл.* Вышыней, у вышыню. *Такá ек мáці навýсочку росцé.* Хачэнь.

НАВУЦЕГА'ЦЬ *зак.* Навыцягваць, нацягаць. *Навуцегáе да прывезé домоў.* Луткі.

НАВУ'ЧКА *ж.* Навык, уменне. *Сама з свое наву́чкі ўсе робіла, нікóго не путáласа.* Альшаны.

НАВУЧО'НЫ *прым.* Вучоны, вучаны. *Можэ, такіе і не леня́цца, такіе навучоные?* Старажоўцы.

НАВУЧЫ'ЦЦА *зак.* Навучыцца. *Ой, ты, бра, і гэто навучы́ласа?* Луткі. *Маці казала, шчоб цвілы́ хлеб елі, то наўчыцес плаваць* (павер'е). Хачэнь.

НАВУЧЫ'ЦЬ *зак.* Навучыць. *Трэба дзіця біць, покá поперэк лáву ложы́цца, а ек наўздóўж, тогды не наву́чыш* (прымаўка). Хачэнь. *Хто моўчы́ць, той трох наўчы́ць* (прымаўка). Сямурадцы. Падвучыць. *Хто цебе навучыў, потказа́ў хто?* Запясочча.

НАВУ'ШНІК *м., мн.* навýшнікі. Шоры. *Зробі навушнікі, шоб конь не лякáўса!* Сямігосцічы.

НАВУ'ШНІЦА *ж.* Чубок з боку галавы ў курыцы. *Кура з навýшніцамі хорóша і дóбрэ несéцца.* Цераблічы.

НАВ'ЯЗА'ЦЬ *зак.* Звязаць. *Нав'язáла бóроду, то трэбо ісці посвеціць.* Сямігосцічы.

НАГА'Й *м.* Заезд (пры лоўлі рыбы невадам). *У два нагая́ ловáлі: одна лáта ідзе, а за ей дрýга.* Альшаны.

НАГА'НІЦЬ *зак.* Зганьбіць, сказаць дрэннае. *Вучо́ны чоло́век век не нага́ніць бога.* Альшаны.

НАГА'НУЦЬ *зак.* Наваліцца, напасці. *Усе наганулі на мене да набілі.* Буразі.

НАГА'Р *м.* Нагар. *Не до́брэ горыць, бо забу́лі зняць нагар.* Верасніца. Каланіца. *Е цве́рды нагар на во́сі од коло́мазі.* Хотамель.

НАГДО'ВЕ, НАДО'ВЕ *прысл.* Надоечы, днямі. *Нагдо́ве я зайшла до ее́, а вона і ка́жэ про тэ́.* В. Малешава. *Я надове захо́дзіла к ім, але старо́го не бачыла.* Тураў.

НАГІНА'ЦЦА *незак.* Нагінацца. *Мы так паслі́, шо корова ідзе ў одрыну і не нагіна́ецца.* Мачуль.

НАГІНА'ЦЬ *незак.* Нагінаць, нахіляць. *Нагіна́е ве́цёр кусты, за́рэ дождж ша́мне.* Пагост.

НА'ГЛА *ж.* Згуба, смерць. *Я тобе зроблю́ наглу, побачыш!* Тураў. Бяда, гора. *Ой, жо́нко, зробіць вон тобе наглу.* Там жа.

НА'ГЛАДКО *прысл.* Дашчэнту. *Чы́сто нагладко ўсе зду́ла война́, га́ло стало.* М. Малешава.

НА'ГЛЕ *прысл.* Надта, вельмі. *Вон, кажуць, нагле пога́ны.* Тураў. *Лінкі́ нагле лезуць у однокры́лец.* Цераблічы. *Ха́бара браў бага́то нагле, то зво́льнілі.* Сямурадцы. *І воны́ нагле любіліса обо́е: дзед едзе по ры́бу і ба́бу везе.* Чэрнічы.

НАГЛЕДА'ЦЬ *незак.* Глядзець,назіраць. *Нагледае свекроў дзецей.* Верасніца.

НАГЛЕДЗЕ'ЦЦА *зак.* 1. Наглядзецца. *А я нагледеласа на вужэ́й, дак цепер ні показвай.* Бярэжцы. 2. Выглядзець, нагледзець. *Нагледзе́ліса, дзе сады́, а ноч'ю обтрэсу́ць.* Аздамічы.

НАГЛЕ'ДЗЕЦЬ *зак.* Выглядзець, нагледзець. *Нагле́дзелі, дзе зо́лото сховано.* Сямурадцы. *Як нагледзяць ме́ду бага́то, то оса́дзяць рой.* Хачэнь.

НАГЛЕ'ЗНЫ, НАГОЛЕ'ЗНЫ *прым.* Надта вялікі. *Да прыпе́рлі наголезного ка́меня да прыкруцілі дро́том.* Дварэц.

НАГЛІ'ЗАЦЦА *зак.* Празмерна набрацца, зрабіцца цяжкім. М. Малешава.

НА'ГЛІК *м. экспр.* Вельмі высокая асоба. Запясочча.

НА'ГЛО *прысл.* Вельмі, надта. *Сухе́ нагло лайно́.* Аздамічы.

НАГЛУ'М *прысл.* На здзек, назнарок дрэнна. *Наглум робіць, напоперэ́к.* Аздамічы.

НАГЛУМІ'ЦЦА *зак.* Насмяяцца, наздзекавацца. *Ты з мене наглуміўса, довóлі ужэ!* Старажоўцы. Абмануць давер'е. *Наглуміўса з дзéўкі.* Цераблічы.

НА'ГЛУХО *прысл.* Усутыч, без прамежкаў. *Кóлісь наглухо садзілі картóплі, кідалі радóк поўз радок.* Запясочча.

НА'ГЛЫ *прым.* 1. Вялікі, высокі. *Нáглы порóс лён.* Запясочча. *Наглы горшчóк на кáшу.* Крэмна. *Наглые такіе зýбы, бы боронá.* Бярэжцы. Вялізны, агромністы. *То буў кожушок нáглый, мо з поўпýда важыў.* Тураў. 2. Нахабны (новае?). *Нічóго от его не ўцечэ, такі ўжэ наглы чоловек.* Верасніца. △ Н á г л э л і х о. Раптоўная вялікая бяда, гора. *Хай на ёго наглэ ліхо нáйдзе!* Старажоўцы.

НАГЛЫТА'ЦЦА *зак.* Наглытацца. *Вутва наглытáецца п'яўг, пóўненьке волé!* Запясочча.

НА'ГЛЯД *м.* △ Н á г л я д у н е м а. Пра вельмі прыгожае. *У гóродзе усе такóе хорóшэ, шо й нáгляду нема!* М. Малешава.

НАГНА'ЦЬ *зак.* 1. Дагнаць. *Собака котá нагоніць.* В. Малешава. *На, нагэні Сцéпіка і оддай!* Верасніца. *Ідзі скоро, то бедý нагенéш, ідзі помáлу, то бедá цебе нагенé* (прымаўка). М. Малешава. 2. Нагнаць, наперці. *Смáгу нагнало.* Запясочча. *Мах бакýлу нажэнé на той берозі, не разоб'еш.* Мачуль.

НАГНЕ'ВАЦЬ *зак.* Пакрыўдзіць. *От коб ву не нагнéвалі да далі картóплі мне.* Кароцічы.

НАГНЁТ *м.* Цяжар, груз для прыціскання. *Положы под нагнёт, хай отцечэ сыр.* Старажоўцы. *Немцы борóны з нагнётом пускалі по дорозі* (каб выявіць міны). В. Малешава. Прыгнёт, уціск. *Мы под нагнётом панóў дваццаць год жылі.* В. Малешава.

НАГНУ'ТЫ *прым.* Нагнуты, нахілены. *Я нагнýта була да розогнýласа.* Хачэнь.

НАГНУ'ЦЦА *зак.* Нагнуцца. *Ані нагнуцца, ані розогнуцца!* Цераблічы. *Вона нагнуласа піць вóду, а тэ дзіця́ і ўпáло.* Бярэжцы.

НАГНУ'ЦЬ *зак.* Нагнуць, нахіліць. *Вон засéк берэзіну да нагнýў её.* Хачэнь.

НАГНЮСІ'ЦЬ *зак.* Напаскудзіць. *Вона нагнюсіла, то нехай прыбірáе.* Мачуль. *За тое, шчо вон нагнюсіў пáну, мы емý одступілі тую зéмлю.* Там жа.

НАГОВА'РВАЦЦА *незак.* Дамаўляцца, згаворвацца.

Наговáрваюцца: ты — вíшня, а я — слíва, когó берэ́ш? (пра падзел на каманды для гульні). Запясочча.

НАГОВА'РВАЦЬ *незак.* Нагаворваць, паклёпнічаць. *Бувае, і ў нас бабý наговарваюць.* Пагост.

НАГОДОВА'ЦЦА *зак.* Нарасці. *Нагодовалосо людзей пóўно.* Аздамічы. *Жýлікоў нагодовáлосо.* Хільчыцы.

НАГОДОВА'ЦЬ *зак.* Дагледзець. *Прынеслá воды́, нагодовáла свінéй дай пошлá.* Тураў.

НАГО'ЛО *прысл.* Дагала. *Ек, к прымéру, моя хата горыць, то сусéдка роздзеéцца нагóло, берэ соль і хлеб да бежыць кругóм своé хáты, шчоб ее хáта не згорэла; так кóлісь робілі.* Хачэнь.

НАГОЛОБО'СКУ, НАГОЛОБУ'ЗКУ *прысл.* Набасанож, на голую нагу. *Наголобоску обýта.* Сямурадцы. *Наголобузку не ходзі да наложы́ онýчы.* Луткі.

НАГОМОНІ'ЦЬ *зак.* Накрычаць, насварыцца. *Нагомоню на своѓо, то пóйдзе і прынесе, а так — то нé.* Бярэжцы.

НАГОНІ'ЦЬ *зак.* 1. Дагнаць, дасягнуць. *Во я нагоніла до чого: за п'яць мінют подоіла корóву.* В. Малешава. 2. Нагнаць. *От попоспаў, аж бáནькі нагоніло под очы́ма.* Сямігосцічы.

НАГОНЯ'ЦЬ *незак.* 1. Наганяць. *Нагоня́е вéцёр вáлы, бóязно перэезжаць.* Пагост. 2. Даганяць. *Нагоня́е малэ́ мáцер, хочэ по ягоды з éю.* Там жа. △ Н а г о н я́ ц ь н é м ц а. Двойчы біць па пáлачцы пры гульні *ў баланты.* Аздамічы.

НАГО'РТАЦЬ *незак.* Насыпаць. *Нагóрталі шлях машынамі.* Пагост.

НА'ГОРЭ *прысл.* △ Н á г о р э і н á п у с т о. Пра неабдуманыя паводзіны. *От нагорэ тобе і напусто побегла ужэ́!* Запясочча.

НАГОРЭЧЫ'ЦЬ *зак.* Распаліць, разагнаць. *Нагорэчы́ў коня́ да ў бýхту ўпёр — вон і потáў.* В. Малешава.

НАГРАДЗІ'ЦЬ *зак.* Узнагародзіць, багата заплаціць. *Вýгадала цыгáнка, шо век свой не хворэ́ціму, то наградзіў ее чырвóнцэм.* Пагост.

НАГРАЗІ'ЦЬ *зак.* Нарабіць гразі. *Дождж ішоў, мо награзіло на ýліцэ?* Луткі. *Пошлі дождж ы́ да награзіло пóўно.* В. Малешава.

НАГРОЗІ'ЦЬ *зак.* Пабіць, правучыць. *Нагрозіла кулаком по плéчах, ек у гурках своіх поймáла.* Пагост.

НАГРОМІ'ЦЬ *зак. экспр.* Набраць, накласці звыш

меры. *Нагроміла пóўну сетку хлéба, чуць несé.* М. Малешава.

НАГРУ'ДНІК *м.* Нашыўка на адзенні спераду. *Кабат з одным нагрудніком, а е кабат і з двума нагруднікамі.* Цераблічы.

НАГРЫ'МАЦЦА *зак. экспр.* Набрацца, напіцца. *Нагры́майса б і вон, да немá за шчо!* Дварэц.

НАГРЫ'МАЦЬ *зак. экспр.* Набіць, надаваць грымакоў. *Нагрымае мене сестра і отправіць, а сама дáлей гуля́е.* Хачэнь.

НАГРЭ'ЦЬ *зак.* Нагрэць. *Нагрэе воды́, да ў ночóўкі, да і помýецца.* Хачэнь.

НАГРЭ'ЧЫЦЬ *зак.* Нагаварыць. *Людзі нагрэ́чылі, шчо гультáй да лóдар.* Пагост.

НАГУЛЯ'ЦЬ *зак.* Прыдбаць, гуляючы. *Вон нагуля́ны у ее, нагуля́ла байструкá.* М. Малешава.

НАГУРГУЛІ'ЦЦА *зак. экспр.* Наставіцца, натапырыцца. Мачуль.

НАГУШЧА'ЦЬ *зак.* Зрабіцца густым, цвёрдым. *Картоплі не нагушчаюць, бо пóзно сéюцца.* Сямурадцы.

НАГУ'ШЧВАЦЬ *незак.* Гусцець, рабіцца густым. *Крупнік нагушчвае хутко.* Сямурадцы.

НАД *прыназ.* 1. Над, па-над. *Когда ласточкі летáюць нізко над землéй, то будзе дождж.* Сямігосцічы. *Дуб стояў над самой водою.* Сямурадцы. *Нас було чотырох, над намі буў старэ́йшы одзін.* Луткі. *Над місочку рýкі дзержы́, шоб кáпала водá ў місочку.* М. Малешава. 2. На. *Над сонцэ надышоў пóхмарок.* Рычоў. *Над рэку ходзілі гледзець, як шатвá йдзе.* Пагост. 3. За, ад (у параўнанні). *Нема над лінкá смашнейшой рыбы!* Луткі. *Над вóду нема нічого крэпчэйшого.* Старажоўцы. *Над чоловека нема здоровейшэ звéра.* Хільчыцы.

НАДАВА'ЦЬ *зак.* Надаваць. *Надавалі багáзно на меніны.* Дварэц. *Воны б, дурные, надавáлі б ей у горб, у горб!* Хачэнь. △ Лупакóў надаваць. Налупцаваць. Альшаны. Штурханóў надаваць. Набіць, нападдаваць. *За кóсы рвáла, штурханóў ногóю надавала.* Чэрнічы.

НАДА'РМО *прысл.* Дарэмна, упустую. *Дзяцей не годовай — надармо жый, вонэ́ так.* Пагост.

НАДАРЫ'ЦЦА *зак.* Надарыцца, надавацца. *Усім не надорыша на запóінах, то небагáто й зовýць, роднéйшых которых.* Пагост.

НАДБА'ЦЬ *зак.* Назбіраць, намножыць. *Надбаў тысяч, а ў кухайцы ходзіць.* Пагост.

НАДБО'ЛЬШЭЙ *прысл.* Найбольш. *Подмуває надбольшэй коло мо́ста.* Старажоўцы.

НАДВЕ'ЧО'Р, НАДВЕЧЭРЭ' *прысл.* Пад вечар, надвячоркам. *Надвечор, на зорі прышоў.* Хотамель. *Залезе кот надвечо́р да цега́е.тых шпачко́ў.* Цераблічы. *Со́ўнейко показа́лосо надвечэрэ́.* Кароцічы.

НАДВЕЧО'РОК *м.* Надвячорак, прыцемкі. *Ек надвечорок, то холода́е, а дождж́у нема́.* Луткі.

НА'ДВОЕ *прысл.* Папалам, на дзве часткі. *Чо́ўна перэбі́ў перэхо́д надвое, на́пол.* Запясочча. *Поперэрэ́звала надвое карто́плі, а которые і на́трое.* Кароцічы. *Перан.* Надвае. *Надвое не уда́сца, трэба одно вубіра́ць.* Аздамічы.

НАДВО'Р *прысл.* Вонкі. *По́йдом надвор з хаткі.* Бярэжцы.

НАДВО'Р'Е *н.* 1. Надвор'е. *Мо то надвор'е перэме́ніцца, косці мое боляць.* Пагост. 2. Стул. *Ужэ два дні не було надвор'я.* Сямігосцічы.

НАДВО'РНІК *м.* Надворны кабан. Аздамічы.

НАДВО'РНЫ *прым.* Неадкормлены, худы (пра свіней). Аздамічы. Які гадуецца не ў хляве (пра свіней). *Бе́гае, бу на́дво́рна свіньня, без то́лку.* Запясочча.

НАД'Е'ХАЦЬ *зак.* Пад'ехаць, наведаць. *Нема колі над'ехаць до брата, погледзець, шо вон робіць.* М. Малешава.

НАДЖЫГО'РЫЦЬ *зак.* Наджгаць, накусаць (пра камароў, пчол). *От наджыго́рылі пчо́лы!* Аздамічы.

НАДЗЕ'ВАНКА *ж.* Начыненая, фаршыраваная рыба. *Надзе́ванку робілі з кож́ушок.* Чэрнічы.

НАДЗЕ'ВА'НЫ *дзеепрым.* Начынены, фаршыраваны. *Надзева́на така рыба, веліка, хоро́ша!* Хачэнь. *Будзе надзе́вана рыба на вечэ́ру.* Старажоўцы.

НАДЗЕВА'НЬЕ *н.* Начынка, фаршыраванне. *Кура́чэ м'ясо хто берэ да тушќуе, а хто надеванье ро́біть, да ў чыгу́н, да ў печ.* Альпень.

НАДЗЕВА'ЦЬ *незак.* Начыняць, фаршыраваць. *Кото́ра спрытна да надзе́не, начы́ніць того кож́ушка, то сма́шнэ.* В. Малешава. *Надзева́лі ка́чок — коржа стоўчэ́, м'яса накру́ціць.* Мачуль. Набіваць, напіхваць. *Помы́юць водо́й кішкі і надзева́юць.* Мачуль.

НАДЗЕВЕЛІ'ЦЬ *зак. экспр.* Нагаварыць. *Унучка прышла да надзевеліла поўну хату!* Цераблічы.

НАДЗЕ'ЕЦЦА *незак.* Спадзявацца, разлічваць. *Сілно страўлены кот, му не надзееліс, шо вон останецца.* Пагост.

НАДЗЕ'Л *м.* Надзел, участак зямлі (даўняя мера — 24 дзесяціны). *Надзел — это чэтыры чвэрткі.* Аздамічы.

НАДЗЕЛІ'ЦЬ *зак.* Надзяліць. *Чым ты чоловека надзеліў?* В. Малешава.

НАДЗЕ'РЦІ *зак.* Надраць, надзерці. *Азяў да надзёр того ліпніку.* Мачуль. *Цэліны надзёр Паўло на просо.* Луткі. *Крупы у мліну надзеруць да на год і е.* Луткі.

НАДЗЕ'ТЫ *дзеепрым.* Начынены, нафаршыраваны. В. Малешава.

НАДЗЕ'ЦЬ *зак.* Начыніць, нафаршыраваць. *От хорошы кожушок, надзець его — то на дзень еды було б!* Хачэнь.

НАДЗЕ'Я *ж.* Надзея, спадзяванне. *У мене е надзея, шо вон поправіцца.* Старажоўцы. *Нема надзеі, шо перэстане дождж.* Аздамічы.

НАДЗІВІ'ЦЬ *зак.* Здзівіць. *Надзівіў ты іх там, наробіў дзіва!* Луткі.

НАДЗІ'МУ *прысл.* Позняй восенню. *Надзіму холодно, то свеціць і грэць трэба.* Кароцічы.

НА'ДЗІЦЦА *незак.* Спадзявацца, чакаць. *Я шчэ не надзіласа, шчо воны так скоро вужэнуць.* Луткі. *Я на некого буду надзіцца? Я сам зроблю!* М. Малешава. *Не надзіласа я, шо так доўго жыць буду.* В. Малешава.

НАДЗЮ'ЖЫЦЦА *зак.* Абмачыцца. Бярэжцы.

НАДЛІ'ЦЬ *зак.* Адліць. *Пій, пій тэ піво, да ўжэ гледжу, коб куды ёго надліць.* Цераблічы.

НАДНО'ШЭНЫ *прым.* Паношаны, стараваты. *Вон трошкі буў надношоны.* Сямурадцы.

НАДОБЕ'НЬ? Слова з няясным сэнсам у традыцыйнай формуле сватання. Хотамель.

Паводле апавяданняў, калісьці існаваў звычай самастойнага (без сватоў) сватання жаніха да нявесты. Жаніх ідзе з вязкай лапцей за плячыма, падыходзіць пад акно хаты маладой і пытаецца: *Надобень толобень? А як недоўбень, то я дале подоўбень.* Хотамель.

НАДОГА'Д *прысл.* Наўгад. *Я надогад сказала, а воно вышло напраўду.* Луткі.

НАДОДЗЕВА'ЦЦА *незак.* Дакучаць, чапляцца. *Ста-*

лі людзі просто надодзеваццa, што дзецей нема́. Запясочча.

НАДОДЗЕВА'ЦЬ *незак.* Надакучваць. *Надодзевае і молодым за дзень ходзіць за това́ром.* Мачуль.

НАДОДЗЕ'ЦЬ *зак.* Надаесці, абрыднуць. *До того ўге надодзело, больш не могу.* Альшаны. *І ехаць надодзее, ато шчэ іці ногамі!* Хотамель. *Як тобе не надодзене лежаць дзень і ноч?* М. Малешава. *Го́дзі пла́каў, надодзеў, дай спаць!* Кароцічы.

НАДОЕ'СЦІ *зак.* Тое ж. *Надое́сць но́ся да хо́дзя.* Запясочча. *Ты ўжэ надоела мне, як та жоўна́, жоўна́еш і жоўна́еш!* Старажоўцы.

НАДОКУ'ЧЫЦЬ *зак.* Тое ж. *Як ты мне надокучыла!* Луткі.

НАДОЛУ'ЖВАЦЬ *незак.* Надбаўляць, дапамагаць пакрыць нястачу. *Усе я надолужваю. Вон знае, шо маці надолужыць, еслі не хвата́е.* М. Малешава. Забяспечваць. *Я его надолу́жвала і руба́шочкамі, і чобото́чкамі.* Мачуль.

НАДОЛУ'ЖЫЦЬ *зак.* Надбавіць, задаволіць патрэбу. *Надолужыў — зробіў доба́ўку робо́це.* Мачуль.

НАДОМОХІ' *прысл.* Мудрагеліста, алегарычна. *Ніколі вон пра́мо не гово́рыц, а ўсе надомохі.* Тураў.

НАДОРВА'ЦЦА *зак.* Надарвацца, падарвацца. *Надорваўса да е́нку наробіў на ўсе село́.* Верасніца.

НА'ДО'СЕНЬ *прысл.* 1. Пад восень, ранняй восенню. *Надо́сень вон прыехаў.* Запясочча. *Було на́досень так, ек вон ўмёр.* Чэрнічы. 2 *ж.* Першая палова восені. *На глыбо́кую надо́сень воно з'еда́ецца не короўмі, то коньмі.* Старажоўцы.

НА'ДОЎБ *м.* Асталоп, неразумны (звычайна ў параўнанні). *Стоіць, як на́доўб!* Старажоўцы.

НА'ДОЎБЕНЬ *м.* 1. Дэталь у санях, планка паверх намарзняў. Луткі. 2. Асталоп, неразумны. *А шчо ж ты стояла, як надоўбень, трэба ж було казаць шчо!* Старажоўцы. *Чого́ ты крычыш, як той на́доўбень?* Там жа. Бесталковы чалавек. *На́доўбень прыехаў, нічого не ўмее.* М. Малешава.

НА'ДОЎБНЯ *ж.* Планка, якая накладаецца наверх намарзняў (у санях). Хотамель.

НА'ДОЎГО *прысл.* Надоўга. *А ву на́доўго прые́халі?* Хачэнь. *Коўба́сы мо ко́лісь не робілі на́доўго?* Верасніца.

НАДОЎЖКІ′ *прысл.* У даўжыню, даўжынёй. *Іклы ў неўкоторого кобана, як од этой нож надоўжкі.* Луткі.

НАДО′ЎЖЫЦЬ *зак.* Пабаранаваць раллю перад сяўбой. *Надоўжыць поле под насéнье, кажуць, як зорýць і по рáзу прóйдзе боронóю.* Луткі. *Надóўжыў, а потóм сеяў.* Рамель.

НАДРА′ЦЬ *зак.* Надраць, наабдзіраць. *Той надраў лозы́ дай пошóў.* Старажоўцы.

НАДРЭ′ГАЦЬ, НАДРЭ′КАЦЬ *зак.* Нашкодзіць. *Нам надрэ́ґалі рубэ́льцы, покуплялі блізко Семігóшч панську зéмлю.* Нагаварыць абы-чаго. *Дóбрэ вон мне надрэкаў, нема шчо!* М. Малешава.

НАДСО′ХЛЫ *прым.* Падсохлы, трохі ўсохлы. *Надсóхлое ейцэ́* (пра яйцо з вялікім паветраным пузыром). М. Малешава.

НА′ДСЫР *прысл.* У сыраватым выглядзе. *Нáдсыр покачáе качáлкою, то аж блісціць сорочка!* М. Малешава. Усмятку. *Надсыр зварыў ейцэ́.* Аздамічы.

НА′ДТО *прысл.* Надта. *Хвост у сомá нáдто смáшны — сало однэ́, як у кобанá.* Старажоўцы. *Нáдто розумны!* Аздамічы.

НАДТО′ЧВАЦЬ *незак.* Надточваць, прышываць. *Осень надтóчвае нóчы.* Запясочча.

НАДУВА′НЧЫК *м.* Адуванчык. Старажоўцы.

НАДУКОВА′ЦЬ *зак.* Унушыць, настроіць. *Надуковаў чоловека, шо вон горы́ць іці ў рыбу.* Мачуль. Выхаваць, навучыць. *Надуковаць ёгó ніякі чорт ужэ не надукуе.* Старажоўцы.

НАДУ′ЛЬВАЦЬ *незак.* Надзімаць. *Гýбкі не надульвай!* Сямігосцічы.

НАДУ′МАЦЦА *зак.* Надумацца, задумаць. *І шо вон надýмаўса, эты самы меншы брат?* Кароцічы. Сабрацца з думкамі. *Я от надумаюса і роскажу вам про войну.* Пагост.

НАДУ′МАЦЬ *зак.* Задумаць, прыдумаць. *Вýпеку, шчо надумала, і не дбаю, ці будуць есці, ці не.* Бярэжцы.

НАДУМБА′ШЫЦЦА *зак.* Нахмарыцца. *Дождж будзе — небо надумбашылосо.* Луткі.

НАДУ′ЦЦА *зак.* Надзьмуцца, *перан.* зазлавацца, пакрыўдзіцца. *Надýнецца жаба і седзіць на кýпіне.* Сямігосцічы. *Седзіць, надýнуўса, да на еé позірае.* В. Малешава. *Надуўса, як муш на крупý* (прымаўка). Бярэжцы.

НАДУ'ЦЬ *зак.* Надзьмуць. *Пузыр хлопцы надўнуць і гуляюць.* Сямігосцічы.

НАДХО'ДЗІЦЬ *незак.* Заходзіць час ад часу. *Попросі, коб воны надходзілі ў больніцу.* В. Малешава.

НАДХОРО'ШЫ *прым.* Найлепшы. *Сáмэ надхорошэ сено на грудкý.* Хотамель.

НАЕ'ДЗЕНЫ *прым.* Сыты, пад'еты. *Тут комарэ́ наедзеные — людзей много!* Сямігосцічы. *Кругóм подрáлі, але хай дзерýць, мое коровы наедзеные.* Хачэнь.

НА'ЕДЗЬ *ж.* 1. Наедзь, камень на зубах у каня. *Наедзі наеў конь, трэба поодпільваць.* Аздамічы. 2 *мн.* Жалвакі ў сале пад сківіцамі ў свіней. *Сало з наедзямі, бу квасолькі ў ім.* Запясочча.

НАЕ'ДНЫ *прым.* Сыты, пад'еты. *Старые усе наедные, усе напітные, і ў стáрцы не йдуць.* Хотамель. *Цепер людзі наеднéйшые да одзетнéйшые.* Цераблічы.

НАЕ'ДОК *м.* Наедак. *Ці гэто наедок коню на етой грэдзé?* Дварэц.

НАЕЖДЖА'ЛЫ *прым.* Наезджы. *Наежджáлые людзі ў посёлкі поселіліса.* Сямігосцічы.

НАЕЖДЖА'ЦЬ *незак.* Насоўвацца (пра хмару). *Нешчо наежджае, хмáрыць.* Сямігосцічы. *Хмáра вýступіла, наежджае.* Лутки.

НАЕ'ЖДЖЫ *прым.* Наезджы, не мясцовы. *Вон сам не рычóвец, вон наежджы.* Хачэнь. *Наéжчы вон буў з Волыні, да не ўжыўса тут.* Лутки.

НАЕ'ЖЫЦЦА *зак.* Наставіць хіб, ашчацініцца, залаваць. *Наéжыўса, ек собака.* Луткі. *Кот наежыўса, і собака стоіць, не ворýшыцца.* Там жа. *Чого ты так наежыўса?* М. Малешава.

НАЕ'СЦІСА *зак.* Наесціся. *От спáсна корóва, наéласа хóрошэ.* Запясочча. *Наемóса, шчо жывóт боліць.* Альшаны. *Коб наеўса добрá, то б напіўса з ведрá* (прымаўка). Сямурадцы. *Наеўса як бык, а кішка як смык* (прымаўка). Чэрнічы.

НАЕ'ХАЦЬ *зак.* Наехаць. Верасніца. Насунуцца. *Сóнцэ, а дáле зноў наéдзе хмáра.* Лутки.

НА'ЖА *ж.* Удача. *На езі нема нáжы, не лóвяцца.* Дварэц. *Велікая нажа ў того, хто находжае рыбы кош.* Цераблічы. *Эх і нажа сено, мяккé, ек шоўк!* Пагост.

НАЖА'РЫЦЬ *зак.* Напячы, накусаць. *Мóшкі налéзуць да нажáраць нóгі.* Сямурадцы.

НАЖА'ЦЬ *зак.* Нажаць. *Я серпá озьмý да трохі*

боцьвіньа нажнў да накрышў, то воны поедзяць. В. Малешава. *Прокóп нажáў сто коп* (прыгаворка пра слабага работніка, пра хвалька). Верасніца.

НАЖЛУ'КЦІЦЦА *зак.* Напіцца празмерна. *Ужэ нажлукціўса: не трэба ёму ні дзéці, ні жонка, ні хата.* Верасніца.

НАЖОВА'ЦЬ *зак.* Нажаваць. *Добру гомýлку нажо ваў і даў дзіцяці.* Бярэжцы.

НАЖОЛУПА'ЦЦА *зак.* Наглытацца не жаваўшы. *Ніхто так не нажолупáецца, ек та вýтва.* Верасніца.

НАЖРА'ЦЦА *зак. груб.* Наесціся, напіцца празмерна. *Нажраласа, як свіня брáгі.* М. Малешава. *Нажрэцца вон тоé горэлкі до бешчýствія!* Луткі.

НАЖЫ'ВА *ж.* 1. Нажыва, лёгкі набытак. *Нажыва — это я ўродзе нажыўса, ухопіў дзе.* Старажоўцы. 2. Прынада; жывец. *Гэ́то дóбра нажыва для сомá.* Сямігосцічы.

НАЖЫВА'ЦЬ *незак.* Нажываць, заводзіць. *Колі ту сем'ю будзеш нажывáц?* Запясочча.

НАЖЫ'М *м.* Цяжкасці, нястача. *Нажым у нас зарэ з грошыма, на сынове веселле потрáта веліка була.* Пагост. *Тогды буў нажым з хлебом.* Кароцічы.

НАЖЫРОВА'ЦЦА *зак.* Накарміцца, наесціся. *От нажыровáласа, ледзь ідзе.* Сямігосцічы.

НАЖЫ'ЦЦА *зак.* 1. Нажыцца, доўга пажыць. *Як дóбрэ, то нажывесса, а як гóрэ, то наплáчэсса.* Старажоўцы. 2. Нажыцца, лёгка ўзбагаціцца. *Вон прыéхаў только нажыцца тут, а не людзéй лечыць.* Старажоўцы. 3. Прыдбацца, паступова з'явіцца. *Усе нажылóса, а сем'і немá.* Хотамель.

НАЖЫ'ЦЬ *зак.* Прыдбаць. *Ек чоловек жывý, то ўсе нажыве.* Кароцічы. *Вон нажыве тую спецыяльносць, вона ёму ні к чомý, які вон доктор!* Сямурадцы. *Нажыў прыяцеля.* Бярэжцы.

НАЖЭ'РЦІСА *зак. груб.* Наесціся, напіцца празмерна. *Корова на одном месці нажэрласа травы́.* Цераблічы. *Стараецца нажэ́рціса каждую недзелю і хóдзіць по селý.* М. Малешава.

НАЗАВЯ'ЗВАЦЦА *зак.* Назавязвацца (пра гародніну і садавіну). *Картопляў назавя́звеецца, будзе валóм.* Хачэнь.

НАЗА'Д *прысл.* Назад, узад. *Назад попхні вóза.* Аздамічы. Да сябе, на сваё ранейшае месца. *Побуў два гóды і назад прыехаў.* Луткі. *Я, мабуць, поéду назад от-*

сюль. М. Малешава. *Ужэ воны на весне́ забралі назад ту корову.* Кароцічы. У адваротным кірунку. *Днёў тры постоіць да по́йдзе назад дзень.* Дварэц. *Ходзіў у Рэмель і назад і нідзе́ нікóго.* Мачуль. △ Тому наза́д (годоў і інш.). Пра канкрэтны тэрмін у мінулым. *Годоў тры-чоты́ры тому назад то була́ сушына́.* Аздамічы.

НАЗАДУ′ *прысл.* Ззаду, адзаду. *Начэпляем назаду і наперэдў тых дзецей, ек много, і пошлі ў поле.* Лутúкі.

НАЗА′ЎТРА, НАЗА′ЎТРО, НАЗА′ЎТРЭЙ *прысл.* Назаўтра, на наступны дзень. *Наза́ўтра.* Запясочча. *Назаўтрэй ўя́лы хóдзіш.* М. Малешава. △ Як наза́ўтро (ісці). Вельмі павольна (ісці). Цераблічы.

НАЗБЕ′Г *прысл.* На спад, у бок сцёку вады. *Рыба пошла за водою, назбег.* Аздамічы.

НАЗБІ′РАТЫ *дзеепрым.* Назбіраны. *Назбіратые пойные кошэ́ я́блук стояць.* Хачэнь.

НАЗБІРА′ЦЬ *зак.* Назбіраць. *Ідзі под повéць та на дровóтні назбірай трэсóк.* М. Малешава. *Ца́лы кошэ́ль еéц назбіраеш.* Сямігосцічы. *Гэ́тых прікмéтоў можно много назбіраць!* Альшаны.

НА′ЗВА *ж.* Назва, найменне. *Шо ўсёмý трэба? — Назва ка́жному трэба.* М. Малешава.

НАЗВА′НЬЕ, НАЗВА′НІЕ, НАЗЫВА′НЬЕ *н.* Тое ж. *Бабка — есць таке́ названье для грыбоў.* Дварэц. *Названіе Яцель óзеро було.* Луткі. *У нас соро́чка, а ў селя́н соколка, у іх называ́нье таке.* Запясочча.

НА′ЗВІШЧЭ *н.* Тое ж. *Таке мае на́звішчэ кýчка.* В. Малешава.

НАЗВОРО′Т *прысл.* Спосаб ткання на кроснах. *Назворот накіда́лі — пэрэмéніць одну кобýлку да зробіцца назварот — і ткуць у хвóйкі.* Верасніца. *Назворот ткуць уціра́льнікі ў ёлочку.* Там жа.

НАЗГОТО′ВЕ *прысл.* Напагатове, у чаканні. *Вéцер ша́мне, і конь ужэ назготове.* Цераблічы.

НАЗДАВА′ЦЬ *зак.* Наздаваць, здаць многа. *Наздавалі я́год.* Бярэжцы.

НАЗДЗІВОВА′ЦЦА *зак.* Надзівіцца. *Ужэ мой брат не наздзівоваўса, як вон стóлькі прынёс.* Пагост.

НАЗЗЫВА′ЦЬ *зак.* Наззываць, склікаць. *Молоды́ наззывае хлóпцоў да п'юць.* Луткі.

НА′ЗІРКОМ *прысл.* Следам, не выпускаючы з поля зроку. *Назірком пошоў за ею да наследзіў, куды пошла.* Луткі. *На болóньі дзіка гуска назірком ходзіла* (за

свойскімі гусямі). Старажоўцы. *Назіркoм бежыць собака.* Аздамічы.

НАЗЛІВА'ЦЬ *зак.* Назліваць. *Назлівала пóўно ведро.* Сямурадцы.

НАЗНАКОВА'ЦЬ *зак.* Пазначыць, зрабіць метку. *Назнакуй своé вуценята.* Аздамічы. *Хай назнакуе цётка свінку, я куплю́.* Запясочча. *Прыкмету яку кладом, мох які, назнаку́ем.* Хачэнь. Вызначыць. *По етых кóлесах* (па слядах шын) *назнаку́юць, куды поехалі.* Запясочча.

НАЗНАРО'К *прысл.* Знарок, спецыяльна. *Нау́мы́сне, назнарок давалі нізко, шчоб не поросло́, а поросло ле́пей, як у іх на су́се.* Бярэжцы. *То ж назнарок ходзіла у́ горóд і ву́рвала той м'якіш.* Чэрнічы. *Я зробіла назнарок поду́шку дóбру, можэ дóчка прыедзе з чолове́ком.* В. Малешава.

НАЗНАРО'ЧНЕ, НАЗНАРО'ЧНО *прысл.* Тое ж. *Прые́хау́ назнорóчне сюдá, коб вас побачыць.* Старажоўцы. *Назнорочно не пойду до его.* Цераблічы. *Воно назнарочно так зрóблено.* Там жа.

НАЗНАЧА'ЦЬ *незак.* Вызначаць, устанаўліваць. *Е Юрэй осе́нні і весняны́, вон хозяін воу́кáм, вон назначáе, дзе кому шчо з'есці.* Луткі.

НАЗНА'ЧЫЦЬ *зак.* Пазначыць. *Подпішы́, назнач мешкі!* Сямігосцічы.

НАЗНО'СІЦЬ *зак.* Напрыносіць у адно месца. *Там багато назнóсілі, усе людзі зносілі ку́ры тые.* Хачэнь.

НАЗО'ЛА *м.* і *ж.* Назола, надакучлівы чалавек. *Ек ужэ коло его́, то сокóчэ ек ку́ра, назола е́та.* Пагост.

НАЗОЛЯ'ЦЬ *незак.* Назаляць, дапякаць. *Нічóгі вон, нáгле назоляць стау́.* Хотамель. △ Н'а з о л я́ ц ь н а с е́ р ц э (н а д у́ ш у). Трывожыць у непадыходзячы час. *Не назоляй ты мне на серцэ, шчо ты мне назоляеш?!* Сямігосцічы. *Назоляеш на душу, перэедаеш мене, мо хваціць ужэ?* Луткі.

НАЗОЛЯ'ЦЦА *незак.* Тое ж. *І так назоляецца на моé сэ́рцэ! Хоць ты ужэ не назоля́й мне!* Сямігосцічы.

НАЗОПА'СІЦЬ *зак.* Нарыхтаваць. *Кошéль лучы́ны назопáсім да попалім за ве́чор.* Запясочча.

НАЗРЫВА'ЦЬ *зак.* Нарваць. *Бывае, много цецéу́я назрываюць да сухім накрывáюць шу́ру картóплéу́.* Сямігосцічы.

НАЗУ'БВАЦЦА *незак.* Пачаць прарастаць, выходзіць на свет. *Ужэ сталі назубваца пáросткі.* Бярэжцы.

НАЗУ'БІ'ЦЦА *зак.* Прарасці, наклюнуцца. *Картоплі назу́біліса.* Чэрнічы. *Назубіліса пу́пахі на вербе́, ужэ хутко розпу́кнуцца.* Старажоўцы. Толькі ўзысці, ускочыць (пра пасеянае збожжа). *Назубілосо жы́то, чырвоне́е.* Запясочча.

НАЗУБІ'ЦЬ *зак.* Назубіць. *Назубіць трэ серпа́.* Аздамічы.

НАЗУ'БЛЕНЫ *прым.* Прарослы, з парасткамі. *Нашы картоплі назубленые у́се булі, але не поўзыхо́дзілі.* Чэрнічы.

НАЗУ'БРЫВАЦЦА *незак.* Вытыркацца з коласа (пра зерне). *Поставяць снопу́ к со́ўнейку, так жы́то назубрываецца, поўтыка́ецца з колоска́.* Цераблічы.

НАЗУСІ'М *прысл.* Назаўсёды. *Вон поедзе назусі́м на жы́цельство до ее́.* М. Малешава.

НАЗУСТРЭ'Т *прысл.* Насустрач. *Назустрэт корову́, да по-короўя́чому йдуць, помалу.* Пагост.

НАЗЫВА'ЦЬ, НАЗОВА'ЦЬ *незак.* Называць, зваць. *За Берэжцамі е коло́дзезь, называ́юць Ёу́жын колодзезь, ці то вона ёго ошэ́рґала, ці шчо.* Старажоўцы. *Як зо́ры назова́юць?* Аздамічы. *Шля́хта перу́н называ́е гром, а у́ нас гром, шо грэмі́ць.* Лутკі.

НАЗЫ'РЫЦЦА *зак.* Напячыся, нагрэцца ад агню. *От огня зы́рко, назыріу́са.* Альшаны.

НАЗЫ'РЫЦЬ *зак.* 1. Напаліць, нажарыць. *Я цепер так назы́рыла печ, шо от до до́.* Старажоўцы. 2 *перан. экспр.* Напячы, надзьмуць, набіць. *От назы́рыло у́ мо́рду!* Запясочча. *У поты́ліцу назырыу́ ве́цёр.* Тураў. *Я тобе́ назы́ру, будзеш знаць!* Цераблічы.

НАЗЫ'ЧВАЦЬ *незак.* Раіць. *Назычваюць мне — схо́дзьцеса з ім да жыве́ць ладо́м.* М. Малешава.

НАЗЫ'ЧЫЦЬ *зак.* Нажадаць. *Вона назычыць, назычыць, коб так вам і так.* М. Малешава.

НАІСКО'СЬ *прысл.* Наўскасяк. *Наіскось по ездзе́ ехалі і цену́лі во́лока.* М. Малешава.

НАЙБО'ЛЬШ *прысл.* Найбольш. *Мацер шкоду́е найбольш свого́ дзіця́.* Луткі. *На горшка́ кладу́ць усе́, а кум кладзе найбольш.* Чэрнічы.

НАЙГЛЫ'БЕЙШЫ *прым.* Самы глыбокі, найглыбейшы. *Самэ глыбо́ке место, найглыбейшэ.* Аздамічы. *Дзе у вас найглыбейша рэка́?* Луткі.

НАЙГРА′НЫ *прым.* Аплоднены (пра яйцо). *Як пéвень е, то ейцэ́ найгрáнэ, вонó пóўнэ.* Мачуль.

НАЙДЗЁН *м.* Знайдыш, пазашлюбнае дзіця. *Сусéдчын найдзён — розýмнэ дзіця́, а тые прокіўнікі, байструкé ў я́блука лазяць.* Лутκі. *Найдзён вон, дай дóбро мáцер шанýе.* Цераблічы. Падкідыш. *Як подкінуть дітя́, то вонó найдён.* Альпень.

НАЙДЗЁНА *ж.* Тое ж (пра дзяўчынку). *Вона найдзёну одну мае на старосць.* Хотамель.

НАЙДЗЁННІК *м.* Тое ж (пра хлопчыка). Аздамічы.

НАЙДЗЁНОК *м.* Тое ж. Запясочча.

НАЙДЗЁНЫ *прым.* 1. Знойдзены. *Гэто найдзёна цацка.* Бярэжцы. 2 *субст. прым.* Пазашлюбнае дзіця. *Найдзёного прывела і до бацька прынеслá.* М. Малешава. △ Н а й д з ё н э д з і ц я. Тое ж. *Гомоняць у селé: найдзёнэ дзіця́ у тоé молодзі́цы.* Сямурадцы.

НАЙЛУ′ЧШЭЙ *прысл.* Найлепш. *Як найлучшэй старáецца бéгці.* Лутκі.

НАЙМ *м.* Наём, найманне. *Не нáймом, а толокóю робілі, тóлоку собірáлі.* Альшаны. △ У н á й м ы і с ц í. Наймацца ў парабкі, у служанкі. *Воны жылі, а бéдные ішлі до іх у нáймы.* Хільчыцы.

НАЙМА′ЦЦА *незак.* Наймацца. *Наймайса ў його служыць, бо там дóбра харч.* Дварэц. *Товáр наймáецца пасці до Міхайла.* Сямурадцы.

НАЙМА′ЦЬ *незак.* Наймаць. *Трýдно з корóвою: наймáй чэ́ргу да тóрбу накладзí.* Запясочча. *Вон прыходзіць, вон наймáе нас — пяць злотых дае за подвóду.* Кароцічы.

НАЙМЕНОВА′ЦЬ *зак.* Назваць, абазначыць. *Як замéсіш цéсто, то садзі дзве пампýшэчкі з ёгó. Одну наймену́й: это будзе сынова, а гэто — невéшчына.* Старажоўцы.

НАЙМЕ′НЬЕ *н.* Назва, абазначэнне. *У нас наймéньеў богáто е* (пра назвы урочышчаў). Бярэжцы.

НА′ЙМІТ, НА′ЙМІТЫ *м.* Парабак, наёмны работнік. *У наймітóх усю жы́тку прослужы́ў.* Бярэжцы. *Нáйміты.* Запясочча. *Наймаў наймітЫ, коб сгрэблі сено.* Аздамічы.

НА′ЙМІЧКА, НА′ЙМІТКА *ж.* Парабчанка, служанка. *Наймічка ў попá була, і пáрубок у его буў.* Пагост. *Дзéцям мáці век нáймічка* (прымаўка). Хачэнь. *Нáймітка.* Бярэжцы.

НАЙСА'МО *часц.* Звыш меры. *А ў нас найсамо хужэй: ноч'ю булі парцізаны, а днём — немцы.* Бярэжцы.

НАЙСКОРЭ'Й *прысл.* Хутчэй за ўсё. *Конь само найскорэй почуе воўка.* Лутк.

НАЙХОРО'ШШЫ *прым.* Найлепшы. *У дзеўкі буў хорошы хлопец, а прыдбала шчэ найхорошшого, рум'яного!* Лутк.

НАЙЦІ' *зак.* 1. Найсці, прыйсці. *Дыму найшла поўна хата.* Сямігосцічы. *Мне і на голоў не найшло, шо воны там.* Запясочча. *Ой, божэ ж мой, шо ж мне трапіло, шо ж мне найшло!* Хачэнь. *Як найдзе много рыбы, то можно і рукамі браць.* Мачуль. *Страхоцце на дзядзька нашло.* Пагост. 2. Знайсці. *Трі дні шукалі, да нашлі трэйцего дня ўжэ перэд вечэром.* Бярэжцы. *Чорт іх мацер по этых картоплях найдзе тых курэй!* М. Малешава. 3 *перан.* Нарадзіць. *Узела ёго ў прымы — нашла дзевочку.* Там жа.

НАЙЦІ'СА *зак.* Знайсціся. *Два хлопцы найшлоса, шо ўбілі лося.* Старажоўцы. *По ніточцы і клубок найдзецца* (прымаўка). Верасніца. *Горэ самё найдзецца, а долю шукай* (прымаўка). Пагост.

НАКАГА'ЛІЦЦА *зак.* Назбірацца, набрацца. *Накагалілосо ужэ поўно дзецей у селе.* Лутк.

НАКА'З *м.* Абвестка, апавяшчэнне. *Ідуць якіе пісьма або наказы про податкі, то прыносяць з пошты.* В. Малешава. *По ту богату сестру тройку пошлю, а по бедну сестру наказ пошлю* (з песні). Сямурадцы.

НАКАЗА'ЦЬ *зак.* 1. Наказаць, нарасказваць. *Нема дзеда, той накажэ казок багато.* Цераблічы. 2. Паведаміць праз каго-небудзь. *Я наказаў, шоб прышоў сын Іван на с'ято.* М. Малешава. *Накажыте, шоб прышлі на весельe.* Альпень.

НАКА'ЗВАЦЬ *незак.* Паведамляць праз каго-небудзь. *Наказвалі тры раз людзі, коб прышла.* Сямігосцічы.

НАКАЛІ'ЦЬ *зак.* Напэцкаць, нагадзіць. *Шчоб вона мне накаліла да я буду ўбіраць?* Бярэжцы.

НАКАНУ'НІ *прысл.* Напярэдадні. *Накануні жабу крумкалі, от і дождж пошоў.* Пагост.

НАКАРА'ЦЬ *зак.* Пакараць. *Поехала да накрічала да накарала.* М. Малешава. *Дзеўка ў іх, унука згорэла — іх так бог накараў.* В. Малешава.

НАКА′РЫЦЬ *зак.* Моцна надаесці. *Так мне надоело, так накарыло, шо не знаю.* М. Малешава.

НАКА′Т *м.* 1. Насціл, рад насланых бярвёнаў. *Можно сказаць, шчо і на мосту накат.* Старажоўцы. *Гонка — одзін накат, а грэбёнка — накатоў два-тры.* Сямігосцічы. 2. Накочванне, накідванне. *Накат робіць клёком* (пры гульні ў *клёка* б'е зверху па кіях, якія ляжаць). Пагост.

НАКАЧА′ЦЬ *зак.* 1. Накруціць. *Накачала волосы на бігудзі.* В. Малешава. Нарабіць, качаючы. *Галюшкі з цеста, з картоплей накачаюць, прыпекуць да ў молоко.* Цераблічы. *Папушок накачаю, то як мед пахне!* Дварэц. 2 *перан.* Навыводзіць. *От накачала муш мушэнят, поўно мушыне кубло, а коты кругом няўкаюць.* Луткі.

НАКА′ЧВАЦЦА *незак.* Накручвацца. *От так накачваецца на ту колодку трос, і пошло ўгору.* Дварэц.

НАКА′ЧВАЦЬ *незак.* Накручваць. *Накачвалі ніткі ў перэборы.* В. Малешава.

НАКВА′СІЦЦА *зак.* Набракнуць, намокнуць. *Кухайка наквасіцца на дожджы.* Хільчыцы.

НАКВА′СІЦЬ *зак.* Наквасіць. *Наквасяць яблука да едзяць.* Хачэнь.

НАКЕЛЕ′ЦКАЦЬ *зак.* Наварыць абы-як. *Нечого накелецкала, шо і есці не хочэцца.* Кароцічы.

НАКЕ′ЎЗАЦЬ *зак.* Наквэцаць. *Узяў да накеўзаў на палец.* Пагост. *Колькі ты тут накеўзаў?* М. Малешава.

НАКІДА′ЦЦА *незак.* Час ад часу заходзіць. *Ты б почашчэй накідайса до мене, а то некому й хату открыць.* М. Малешава.

НАКІ′ДАЦЬ *зак.* Накідаць, накласці. *Кажуць, шо ведзьма сорочку скідае да росу збірае, да з колодзезя воду збірае, дай жаб накідае поўну хату.* Старажоўцы. *Посоветовалі, шо трэба стоног у горэлку накідаць, то стане блёваць да кіне піць.* В. Малешава.

НАКІДА′ЦЬ *незак.* 1. Накідаць, навальваць. *Я шчэ накідаў тым мачэм гной.* Аздамічы. 2. Працягваць ніткі асновы праз ніт або берда. *Учора основала кросна, а цепер накідала.* Верасніца. *Як сяду накідаць кросна, так сон клоніць.* Цераблічы. *На ты ў бэрдо накідай, а я ў ніт!* Хотамель.

НАКІ′ДВАЦЬ *незак.* Працягваць пэўным чынам ніткі асновы праз ніт для ўтварэння ўзораў пры тканні. *Накідвалі ў хвоечку, у перэборы разнымі ніткамі.* В. Малешава.

НА'КІДОМ *прысл.* Навалам, не зважаючы ні на што. *Накідом накінуць лну да тры его.* Луткі. Гвалтам, прымусова. *Коб хто накідом накідаў, то шофёр не ўзяў.* Хачэнь. Сілком, насуперак жаданню. *Шчо гэто жонка накінулас на ёго накідом? Вон жэ ее сам собе вубіраў!* Луткі.

НАКІ'НУЦЬ *зак.* Накінуць, накласці зверху. *Воны накінулі мешка на сову, коб не дрáпаласа, і рэшылі прывезці ў село.* В. Малешава. *Хустку накінь!* Пагост.

НАКІ'ПА *ж.* Навар, закраса. *Кідай з чэрвáмі грыбý, накіпа будзе!* (жарт). Старажоўцы.

НАКІ'ПІНА *ж.* Тое ж. *Квасóлю за накіпіну кідалі у куцью, квасóля — хорóша накіпіна.* Цераблічы.

НАКІСА'ЦЬ *незак.* Набракаць, набірацца вільгаці. *Граб тáне, у ім тоўста корá, вон накісáе — і потáў.* Пагост.

НАКІ'СНУЦЬ *зак.* Набракнуць, набрацца вільгаці. *Накісло ў водзе бервено, не подняць.* Луткі. *У водзе дзерэво не гніé, накісне да гэ́ стоіць.* Мачуль.

НАКЛА'Д *м.* 1. Груз, які кладуць на барану, каб лепш баранавала. *Наклад трэ положыць на бóрону, шоб не подскаквала.* Аздамічы. 2. Накладная дошка, якая насцілаецца паверх дзвюх іншых у столі. *Застолічыў дóшкамі, а накладамі закончыў.* Хотамель. 3. Н а к л á д ы *мн.* Кляпы, барты. Кароцічы. 4. Страта. *Стáрцу селó не наклад* (прымаўка). Сямігосцічы.

НАКЛА'ДАНКІ *мн.* Зложаныя ў некалькі разоў анучы, якія накладаліся са знешняга боку нагі, закручваліся анучамі з лапцей і аборамі (каб нага была *карачовáта,* што лічылася прыгожым, *спрытным,* асабліва ў жанчын). Луткі.

НАКЛА'ДА'ЦЬ *незак.* 1. Накладваць, класці зверху. *Накладáлі мох на гóру.* Хотамель. 2. Надзяваць, абуваць. *Накладáе на коня хомутá.* Сямігосцічы. *Куды бóсіком пошлá, накладай сандалікі.* Хотамель.

НАКЛА'ДВАЦЦА *незак.* Накладвацца, насцілацца. *Подузóрнік накладваецца на ложок і звісáе вон до дóлу.* Цераблічы.

НАКЛА'ДЗІЧ *м.* 1. Накладная дошка. *У столі дзве дошкі клáліса одна коло дрýгое, а трэ́йцяя пóверху — то накладзіч.* М. Малешава. 2. Дадатковы груз, які накладваўся на таўкач у нажной ступе. *Кóлісня стýпа*

ножная мае тоўкач, поперэчкі, сошкі, воська зелёзна, накладзіч. М. Малешава.

НАКЛА'НЫ *дзеепрым.* Накладзены, закладзены. *Вушкі ўжэ накланые. То на городзі ў стожок зложыла сено.* Пагост.

НАКЛА'СЦІ *зак.* 1. Накласці, напоўніць. *Наклала капусты бочку.* Запясочча. Налажыць, наваліць. *Наклалі на воз, а воз як побег!* Пагост. 2. Адзець. *Спочатку обруць накладзі, а потом ужэ хамута надзевай.* Верасніца. *Накладзі сорочку, не ходзі голы!* Лутკі. *Накласті штаны кажуть, і платье накласті.* Альпень. 3. Пакласці, пракласці. *Наклалі на болоці грэблю.* Цераблічы. *Наклалі дорогу гусі по лену.* Там жа. 4. Раскласці, развесці (пра агонь). *Чому огню не накладзеш, мо дроў нема?* Цераблічы. *Да тые парцізаны наклалі огню, а немец побачыў да почаў стрэляць.* Пагост. 5 *перан.* Набіць, пабіць. *Не біцеса, я вам накладу, я вам дам!* Мачуль. △ Накласці головою. Загінуць, прапасці. *Коб ты наклала головою, гадоўка нешчасна!* (праклён). Пагост.

НАКЛА'СЦІСА *зак. экспр.* Наесціся, добра пад'есці. *От я наклаўса кашы!* Мачуль. *Накладуса сала, оно воду попіваю.* В. Малешава.

НАКЛЕПА'ЦЬ, НАКЛЯ'ПАЦЬ *зак. экспр.* Набіць. *О, я ему наклепаў, чуць домоў зайшоў!* М. Малешава. *Нешчо вон трохі накляпаў ее, набіў.* В. Малешава.

НАКЛЕ'ЎЗАЦЬ *зак.* 1. Напэцкаць. *О наклеўзала, понамазвала ўсюдэю!* Кароцічы. 2 *перан.* Наплявузгаць. *Бабу больштэ наклеўзаюць, чым мужчыны.* Кароцічы.

НАКЛІКАЦЬ *зак.* Наклікаць, выклікаць. *Од пожару не ўбежыш, як воўка не наклічэш* (прыказка). Старажоўцы.

НАКОВЕ'СІЦЦА *зак.* Нахмурыцца. *Шчось-то наковесілоса, нешчо будзе дождж.* Сямігосцічы.

НАКОВЕ'СІЦЬ *зак.* Нахмурыць. *Шчо ты брові наковесіў?* Сямігосцічы.

НАКОЗО'БІЦЦА *зак.* Надзьмуцца, насупіцца. *Надуўса, накозобіўса і нічого не говорыць.* Хотамель.

НАКО'ІЦЦА *зак.* Натаміцца, набегацца. *Сынок за дзень так накоіўса, шчо зразу ж заснуў.* Тураў.

НАКОЛЕ'СКАЦЬ *зак.* Намяшаць. *Наколескае цэлу міску цыбулі з кіслым молоком да ежце!* В. Малешава.

НАКО'ЛОНЫ *дзеепрым.* Злёгку расколаты. *Наколоне ейцо́.* Запясочча.

НАКО'ЛОТЫ *дзеепрым.* Наколаты, насечаны. *Нако́лотые дро́ва.* Лутxi.

НАКОЛОЦІ'ЦЬ *зак.* 1. Назбіваць, накалаціць. *Молока наколоцяць, бочку творогу́ соберуць на веселье.* Хотамель. *Мэду наколоцяць з водо́ю і хлеба накрышаць і едзя́ць.* Хотамель. 2. Напалохаць, прымусіць падрыжаць са страху. *І так воны мене наколоцілі, шо не могу́!* М. Малешава.

НАКОЛО'ЦЬ *зак.* Накалоць, насячы. *Наколоу́ ко́лья да оббіу́.* Буразі. *Наколю лучыны з осмо́ла.* Хачэнь.

НАКОЛЫВА'ЦЬ *зак.* Нахінуць. *А хлопцы наколывалі лодку да вода набраласа.* М. Малешава.

НАКОМЕ'ХАЦЬ *зак.* Накорпаць, няўдала зрабіць. *Вона нека шурпа́, неяк вона́ собе́ накомехае — споднiца гэ, ко́сы гэ!* Цераблічы.

НАКОПА'ЦЬ *зак.* Накапаць, навыбіраць. *От ма́ці копа́е карто́плі, накопа́ла по́ўного кошэля́!* Хачэнь.

НАКО'ПІЦЬ *зак.* Намесці, навалiць. *Нако́піць снегу, загрэбе́ зусім я́блонь, одзін ве́ньчык торчыць.* М. Малешава.

НАКОРА'ЧЫЦЬ *зак.* Сплесці з большага. *Накорячыу́ так трохі, шоб відаць було.* Альшаны.

НАКО'РКАЦЬ *зак. экспр.* Напхаць, набіць. *Мохамо́раў нако́ркаў поўную бутэльку* (на лекі). Бярэжцы.

НАКОРМІ'ЦЬ *зак.* Накарміць. *Поку́ль накормлю́ дзецёй да ву́мую посу́ду, то і одзіна́ццаць.* Запясочча.

НАКОСІ'ЦЦА *зак.* Накасіцца; стаміцца, касіўшы. *Вот накосі́уса, пойду воды ву́п'ю!* Кароцічы.

НАКОСІ'ЦЬ *зак.* Накасіць. *Само́го груда́ накосі́у.* Бярэжцы.

НАКО'Т *м.* Насціл з бярвёнаў. *Положы́у накот на прогуме́нку, коб не було гра́зко.* Аздамічы. *З одного́ оле́шніку накот зробілі.* В. Малешава. *Там буу́ накот, тым накотом іці на наш берэг.* Хачэнь.

НАКОТЫ'ЖЫЦЦА *зак.* 1. Натапырыцца, падняцца. *Сено там накотыжылосо, бы ко́пка.* Запясочча. 2 *перан.* Надзьмуцца. *Накотыжыласа і зранку нічого не е́ла, і гэта не есць.* Запясочча.

НАКОТЫ'ЖЫЦЬ *зак.* Наставіць, надзьмуць. *Накоты́жыць мо́рду і пошла!* Запясочча.

НАКОЎБА'СІЦЬ *зак. экспр.* Няроўна напрасці. *На-*

коўбасіла — тут тонке, а там коўбасу напрала, шоб тобе рукі погнуло! М. Малешава.

НАКО′ЎВАЦЬ *незак.* Насякаць. *Накоўвалі камені ў мліне.* Цераблічы.

НАКОЦІ′ЦЦА *зак. экспр.* Напіцца. *Не любіш п'яных, а сам накоціўса!* Цераблічы. *От накоціўса у сем радоў!* В. Малешава.

НАКО′ШКАЦЬ *зак.* Нашукаць (звычайна пра яйкі дзікіх птушак). *Я накошкала тобе еец, а ты не есі!* В. Малешава.

НАКРАПА′ЦЬ, НАКРОПА′ЦЬ *незак.* Накрапваць, імжэць (пра дождж). *Накропáе дождждык зноў.* Аздамічы. *Днём почáў накрапáць і не перэстае.* Бярэжцы.

НАКРА′ПВАЦЬ, НАКРО′ПВАЦЬ *незак.* Тое ж. *Накрапвае, зарэ шáмне з естое хмары.* Пагост. *Дождж накропвае.* Запясочча.

НАКРА′ЯЦЬ *зак.* Накроіць, нарэзаць. *Трэба ж було накраяць на постолы дзяж'я сколько!* Альшаны.

НАКРОІ′ЦЬ *зак.* Тое ж. *Накроіла полóсья на лапці.* Бярэжцы.

НАКРОПІ′ЦЬ *зак.* Пакрапіць, папырскаць. *Ек накрóпіць сытóй, так і сядуць пчолы.* Хачэнь.

НАКРУЦІ′ЦЬ *зак.* Накруціць. *Колісь накруціў за вўшы да слухаецца, а цепéрэка дзеці не тые.* Пагост. Намалоць. *Колькі того хлеба трэба було на жорна накруціць дзéцям!* Дварэц.

НАКРУ′ЧВАЦЬ *незак.* Навіваць, скручваць. *Як дзерэво плыцяць, то дубцоў накручвалі.* Цераблічы.

НАКРЫ′ЦЦА *зак.* Накрыцца. △ Н а к р ы ц ц а х в о с т á. Палажыць хвост на спіну (пра карову). *Ек корова накрылаcа хвостá, то дождж будзе* (прыкмета). Верасніца.

НАКРЫ′ЦЬ *зак.* Накрыць, прыкрыць зверху. *Хату перэўёз і накрыў.* Мачуль. *Накрый хлеб рушнікóм, коб не сох!* Сямурадцы.

НАКРЫЦЬЕ′ *н.* Прыкрыццё, схоў ад дажджу. *Под накрыцьём сталі од дождждку.* Луткі. *Повесь под накрыцьé, шоб не мóкло.* Старажоўцы.

НАКРЫШЫ′ЦЬ *зак.* Накрышыць, нарэзаць. *Накрышым картóпляў на крышаны.* Луткі. *Цыбулі накрышыла ў шчáвер?* Сямурадцы. *Мед розведзé, росколóціць і туды хлеба накрышыць.* Аздамічы.

НАКРЭ'МАЦЬ *зак.* Накрэмзаць, дрэнна напісаць. *Шо там ты накрэмала, Лена?* В. Малешава.

НА'КРЭСТ *прысл.* Накрыж. *Накрэст кладуць снопы ў дзесятку.* Аздамічы. *А ту борóдку отрэжэ і накрэст полóжыць на пожні.* Верасніца.

НАКУ'ЛЬГВАЦЬ *незак.* Злёгку кульгаць. *Ох, нешчо накульгвае гусак.* Верасніца.

НАКУПА'ЦЦА *зак.* Намачыцца, нечакана апынуўшыся ў вадзе. *Як так хто ўпадзé з лодкі, то кажуць — накупáўса, а воны одно помýліса* (у адказ на пытанне, звернутае да дзяцей, якія вярталіся з рэчкі). Луткі.

НАКУРЫ'ЦЬ *зак.* Накурыць, напусціць тытунёвага дыму. *От накурылі, шо свету не віднó!* Запясочча. Абкурыць, абдаць дымам. *Возьмі чэрэпочка да накуры́ ёгó. Як гэто не поможэ, то ужэ не знаю шчо.* Луткі.

НАКУ'ШЧВАЦЦА, НАКУ'ШЧЫВАЦЦА *незак.* Кусціцца. *Усяќа пашня́ накýшчваецца.* Цераблічы. *Еслі просо рэдкэ́, то воно накýшчываецца, а еслі густэ́, то воно як солóма.* Мачуль.

НАЛАДОВА'ЦЬ *зак.* Нагрузіць, накласці парадкам. *Наладоваў на воз то сяк, то так.* Цераблічы.

НАЛАДУ' *прысл.* Ладам, ва ўзаемаразуменні. *Жывóм цепер дóбрэ, наладу.* Верасніца.

НАЛА'ПІЦЬ *зак.* Залапіць. *Трэба штаны́ налáпіць.* Луткі. *Гэту дзірку трэ полотнóм налáпіць.* Любавічы.

НАЛЕ'ВО *прысл.* Налева. *І трэ было мне одразу налéво і сенокосом ісці́.* Мачуль. *Онь за тоéю хáтою повéрнеш наліво.* Тураў.

НАЛЕГА'ЦЬ *незак.* Налягаць, націскаць. *Своéю сілою налегаю, а сáмо ні ў когó не попрошý.* М. Малешава.

НАЛЕ'ГЦІ *зак.* Націснуць, наваліцца. *Вода як наляжэ, але тэ́е вóрото здоровéннэ, то цягне гóнку.* В. Малешава. *Ты на своró Панáска налéгла, ек ермо на волá.* Луткі. *Бацькі налéглі, шчоб вона за ёгó пошла.* Луткі.

НАЛЕ'ЗЦІ *зак.* 1. Налезці, набіцца. *Комароў поўна хата налезе.* Сямігосцічы. 2. Напасці. *Така слабосць налезла, шо не могу.* М. Малешава. *Коб на вас ліхо налезло, сатáнье!* Дварэц.

НАЛЕ'ПАЦЬ *зак. экспр.* Накласці (вязкага). *Сметаны налепаў у міску да і хай едзяць.* Хачэнь.

НАЛЕПІ'ЦЬ *зак.* Наляпіць, наклеіць. *Самá налепіла гліны на чэрэ́н да ўродзі дзéржыцца.* Пагост. *Налепіла дочка карцінок на сцéну.* Там жа.

НАЛЕТА'ЦЬ *незак.* Налятаць. *Кропілі поле да налетало й на сад, то вусох.* Хачэнь. *Мухі налетаюць на цебе, то я одгоняю.* Там жа.

НАЛЕ'ТВАЦЬ *незак.* Тое ж. *Мухі куслівые налетваюць да ўсе. На дворэ мо́рэ е мух!* Луткі.

НАЛЕЦЕ'ЦЬ *зак.* Наляцець. *Налецелі тые комары, як почалі её кусаць!* Кароцічы.

НАЛІВА'ЙКА *ж.* Хлеб з рэдкага цеста. *Як з слабенького цеста хлеб, то кажуць — спекла налівайку.* Бярэжцы.

НАЛІВА'ЦЦА *незак.* 1. Налівацца (сокам). *Открасовалоса ўжэ жыто, наліваецца.* Бярэжцы. *Шо воны наліваюцца, то белы наліў кажуць на тые яблука.* Запясочча. 2 *перан.* Апухаць. *У мене боліць серцэ, бувае і я наліваюса.* Сямігосцічы.

НАЛІВА'ЦЬ *незак.* 1. Наліваць. *Не буду я горелкі піць, не налівайце.* Пагост. 2 *перан.* Наліваць, паўнець (пра вымя). *Налівае ім'е, значыць корова, оцеліцца ўжэ.* Луткі.

НАЛІВА'ШКА *ж.* Папяроўка, белы наліў (сорт яблыкаў). Бярэжцы.

НА'ЛІВЕНЬ *м.* Лівень. *Налівэнь — ліўны дождж як з ведра.* Мачуль.

НАЛІ'ВОМ *прысл.* Як з вядра (пра дождж). *Налівом лье дождж.* Дварэц.

НАЛІЗА'ЦЦА *зак. зневаж.* Напіцца гарэлкі. *Ужэ налізаўса — свету не бачыць!* Верасніца. *От налізаўса, як свінья мула!* Цераблічы.

НА'ЛІП *м.* Намаразь, намёрзлы снег. *З воды як замерзне, то вонэ моцнэ, а наліп із снегу, то не моцны.* Бярэжцы.

НАЛІ'ПНУЦЬ *зак.* Наліпнуць, напрыліпаць. *На камень наліпне, ек сыра пашня* (у млыне). Лутки.

НАЛІ'СНІК, НАЛЕ'СНІК *м.* 1. Тонкі блін з рэдкага цеста. Запясочча. Блінчык (з начынкай). *Росколачваюць муку з водою, шоб рэдкэ було, на сковороду льюць тоненько, оно шоб дно закрывалосо; цепер берэ сыр, б'е ейцэ, сахар і угортваюць у гэты блінчык, то гэто ужэ налíснік.* Дварэц. 2. Аладка з густога цеста. *Налеснік.* Хачэнь.

НАЛІ'Ў *м.* Наліванне (пра збожжа). *Наліў хорошы, урэм'е не жарке.* М. Малешава. *Жыто ў наліве град побіў.* Лутки.

НАЛІЎНЫ' *прым.* 1. Наліўны, сакавіты. *Гэто наліўные яблука, до спаса ўжэ поспеюць.* Бярэжцы. 2. Прызначаны для захавання вадкасці. *Наліўная бочка.* Запясочча.

НА'ЛІХО *прысл. экспр.* Нашто, навошта. *Наліхо такі важкі?* М. Малешава. △ Н а л і х о ё м ў (т о б е і г. д.). Нязлоснае пажаданне нядобрага. *От байбус, от наліхо ёмў!* Сямурадцы. *А шчоб тобе наліхо! Шчо то ты выробляеш?* Луткі.

НАЛІ'ЦЦА *зак.* Наліцца, напоўніцца сокамі. *Яблуко едрэнэ, поўнэ — налілосо.* Луткі.

НАЛІ'ЦЬ *зак.* Наліць, напоўніць. *Бером воду холодну, у місу нальём.* Сямігосцічы. *На Петра, то ужэ трошкі спекла, а на Лью — поўну печ нальйо* (прымаўка, пра хлеб з новага ўраджаю). Старажоўцы.

НАЛІ'ЧКА *ж.* Налічэнне, аплата. *Робі, не робі, а налічка одна за ўсе.* Луткі.

НАЛО'БНІК *м.* 1. Папярэчка ў аброці на лбе ў каня. *Налобнік е, така пасочка ў вуздзечцы.* Старажоўцы. 2. Удар лыжкай па лбе. *Коліся казалі, ек корпаешса ў місе: от полўчыш ты ў мене налобніка зара!* Луткі.

НАЛОВА'ЦЬ, НАЛОВІ'ЦЬ *зак.* Налавіць. *Наловаў кожушкоў, шчо дуг!* В. Малешава. *За час наловілі мо пуд.* Луткі.

НАЛО'ЖВАЦЬ *незак.* Надзяваць. *Вон не ўмее хамўт наложваць.* Верасніца. Накладваць. *Наложваем каменье, шчоб вётром не зрывало.* Чэрнічы.

НАЛОЖЫ'ЦЦА *зак.* Надумацца, сабрацца. *Трэба ж наложыцца да ехаць по тые ягоды.* М. Малешава. *Мне наложыцца цепер ужэ іці далеко, то не варто — утомлюса моцно.* Мачуль.

НАЛОЖЫ'ЦЬ *зак.* 1. Накласці, нагрузіць. *Наложыў на тые волы дроў — тые волы не цягнуць.* Бярэжцы. 2. Надзець, абуць. *Холодно, халата наложы!* В. Малешава. *Наложы шапку, куды ідзеш без шапкі!* Луткі. *Ідзі, другіе штаны наложым.* Хотамель. *Наложы цёмну рубашку і боцінкі.* М. Малешава. *Цепер чоботы наложыў і пошоў.* Луткі. *Наложы оброць!* Аздамічы. △ Н а л о ж ы ц ь о г н ю. Развесці агонь. *Наложым огню да варым картоплі.* Бярэжцы. Н а л о ж ы ц ь г о л о в о ю. Загінуць. Старажоўцы.

НАЛОМА'ЦЦА, НАЛОМІ'ЦЦА *зак.* Прызвычаіцца. *Тые так наломяцца да говораць, а тые так.* В. Малеша-

ва. Перайначыцца. *Гэто вон трóхі наломаўса, а то «дóбры» буў!* Там жа.

НАЛОМА'ЦЬ, НАЛАМІ'ЦЬ *зак.* 1. Наламаць. *Наломáла кіёхоў коло рэкі.* Кароцічы. *Трэба наламіць рóзок з лозы.* Аздамічы. 2. Прывучыць, прызвычаіць. *Трэбо навучыць волá да наломáць егó, шоб вон ходзіў у вóзе.* Сямігосцічы.

НАЛО'МВАЦЦА *незак.* Перайначвацца, перавучвацца. *Гэто вон налóмваецца, коб по-рýскі заговорыц.* Запясочча. *Як прывýк, то трудно наломвацца будзе.* Бярэжцы.

НАЛО'ПАЦЦА *зак. экспр.* Наесціся. *Малые оўсянкі налопаліса, а ётому ее ж не показвай.* Верасніца.

НАЛОПОТА'ЦЬ *зак. экспр.* Нагаварыць. *Налопоталі поўные вушы, сціхніце!* Сямігосцічы.

НАЛОСЦІ'ЦЦА *зак.* Наглянцавацца, зашмальцавацца. *Налóсціцца ментýшка і бліскуча робіцца.* Альгомель.

НАЛОТО'ШЫ'ЦЬ *зак. экспр.* Нарваць. *Налотошыла яблок.* Луткі. Набіць. *Вон іх налутóшыў, тых рудых лісіц!* Хачэнь.

НА'ЛПА *ж.* Малпа. *Вýлупіла очы, ек налпа.* Сямурадцы.

НАЛУПЕ'ШЫЦЬ *зак. экспр.* Надаваць, набіць. *Налупешыла сыну ковенёю, шо напіваецца.* Пагост.

НАЛУПІ'ЦЬ *зак.* 1. Наабіраць, начысціць. *Не забудзь налупіць картóплёў на вечэру!* Тураў. 2. Надраць. *Налýпіць этой лозы, шоб було с чого лапці плесці.* В. Малешава. 3 *экспр.* Нарваць, накасіць. *Так налупіў, шо будзе козé і лозé* (прымаўка, пра дрэнную касьбу). Хачэнь.

НАЛУПЦОВА'ЦЬ *зак. экспр.* Нарваць. *Я пошла да налупцóвала во такі оберэмок!* Сямурадцы.

НАЛЫГА'ЦЬ *зак. экспр.* Нацягаць. *Налыгáлі по мешку етых кожýшкоў.* Дварэц. Набраць, назбіраць. *По п'яць дрýжок налыгаюць на веселы да ужэ ведуць!* М. Малешава. *Сестра крычыць: нáшчо тобе тэ ходзяйство, нáшчо ты его налыгала?* Там жа.

НАМА'ГІР *прысл.* Набакір, набок. *Іншы нехорóшы, да шчэ шáпку наклáдзе намагір!* Кароцічы.

НАМАГІ'РЫЦЬ *зак.* Надзець набакір. *Намагіріў шапку да пошоў.* Альшаны.

НАМАХА'ЦЬ *зак.* Навярэдзіць, натрудзіць. *Намахаць рýку, то будзе звіх.* Кароцічы.

НАМАХІ′ *прысл.* Жэстамі. *Вон только рукамі, намахі показвае, а сказаць не можэ.* Запясочча.

НАМАЦУ′КАЦЬ *зак.* Намацаць, апароць. *Жыгалом намацукаў косы ў стрэсі.* Дварэц.

НАМЕНУ′ЦЬ *зак.* Намякнуць, закрануць у гаворцы. *Тро́ха намену́ў, а тэ не нашэ дзело доводзіць концы — мы ж не старцы!* Цераблічы.

НАМЕНЦІ′ЦЬ *зак.* Намянціць, натачыць. *Коб наменці́ў ко́су, то вона б шчэ косіла.* Старажоўцы. *Ножа́ до́брэ наме́нціш капу́сту шаткова́ць.* Цераблічы.

НАМЕ′РВАЦЬ *незак.* Замахвацца, цаляцца. *Вон менė веслом наме́рвае, хочэ уды́рыць.* Запясочча.

НАМЕРГОВА′ЦЦА *зак.* Намерыцца, рашыць. *Намерґова́ліса немцы одступа́ць.* Верасніца. *Вон намірґоваўса кірпі́чны дом зробіць.* Чэрнічы. *Не зна́ю, шо воны́ там намерґу́юцца.* Запясочча.

НАМЕ′РЗЦІ *зак.* Намерзнуць. Альгомель.

НАМЕ′РЫЦЦА *зак.* Наважыцца, надумаць. *Кот наме́рыўса хапаць ціплета.* Сямігосцічы. *Ко́лько наме́рыласа, только прочыта́ю.* Талмачава. *Вона́ наме́рыласа аж у Тонėж іці.* Луткі.

НАМЕСІ′ЦЬ *зак. экспр.* Надаваць. *Ну, я б ему́ намесіла!* Луткі.

НАМЕ′СТО *прыназ.* Замест. *Рого́жа з траву́ наме́сто одзеяла.* Хачэнь.

НАМЕСЦІ′ *зак.* Намесці, надзьмуць. *Заці́шок тут, то номело́ снегу.* Верасніца.

НА′МЕ′ТКА *ж.* 1. Намітка, доўгі кусок тонкага дамотканага палатна. *Наметкі невėстка даė свёкру, свекрывė, усей бесе́дзі молодо́го.* Луткі. *Наметка́мі на ве́сėлы перэўя́зваюць жэніхо́ву родню́.* М. Малешава. *На́метка — полотно мэтры тры-чоты́ры, перэты́канэ.* Аздамічы. 2. Накрыццё галавы ў замужніх жанчын у выглядзе рушніка з аздобамі, пакрывала нявесты. *Наме́ткою увоўя́звалі, шоб не розваліўса коўпа́к на голове́.* Мачуль. *Споўём вас у на́меткі по-колісьнёму.* Запясочча. Памянш. на́меточка. *Стоіць жо́нка ў соро́чэццы да беле́сенькой, у на́метоццы тоне́сенькой!* Сямурадцы.

НА′МЕЦЬ *ж.* Гурба снегу. *На́меть намело́, гу́ру снегу.* Альпень.

НАМІНА′ЦЬ *незак. экспр.* Есці. *От наміна́е, ек два дні не еў нічо́го!* Старажоўцы.

НА′МІТУСЬ *прысл.* У розныя бакі (галовамі, кам-

лямі і г. д.). *Я іх положыла намітусь: однэ ногамі туды, друге — туды.* Кароцічы. *Намітусь снопы кладзэ* Аздамічы. *Намітусь ложы колоды, то нэ покоцяцца.* Там жа.

НАМНО'ЖЫЦЦА *зак.* Размножыцца, павялічыцца. *Намножылосо народу.* Пагост.

НАМО'КЦІ, НАМО'КНУЦЬ *зак.* Намокнуць. *А хто хочэ намокці, хто хочэ лезці ў воду?* Старажоўцы. *Дзень постоіш да намокнеш на дождж.* Цераблічы.

НАМО'Л *м.* 1. Смецце з пяском, намытае вадой. *Песок е, шо дзе намуваé, от это той намол.* Старажоўцы. 2. Дадатковы аб'ём, атрыманы пры памоле. *Пшэніца важэйша за муку, то намол е з пшэніцы — з мешка е поўтора мешка.* Сямігосцічы.

НАМОЛОЦІ'ЦЬ *зак.* Намалаціць. *Намолоціў п'яць ражок жыта.* Кароцічы.

НАМОЛО'ЦЬ *зак.* 1. Намалоць. *У жорнах намелеш, да й то бояліса молоць!* Бярэжцы. 2 *перан.* Нагаварыць. *Намолола усёго вам.* Дварэц.

НАМО'НАЦЦА *зак.* Натаміцца, намарыцца. *Намоналаса я і спаць легла.* В. Малешава. *От намоналаса ў тым полі, ногі не ідуць!* Мачуль.

НАМО'НЬКАЦЦА *зак.* Тое ж. *Намонькалас дзень косечы.* Пагост.

НАМО'РДНІК *м.* 1. Частка аброці. Хотамель. 2. Намордник. Азяраны.

НА'МОРОЖНЯ *ж., мн.* наморожні. 1. Планка паверх капылоў у санях. *Наморожні буваюць і смолёвуе і берэзовуе.* Верасніца. 2. Намаразь. *Гогоць — наморожня така, гололёд.* Альшаны.

НАМОРУ'ДЗІЦЬ *зак.* Дрэнна напісаць, накрэмзаць. Кароцічы.

НАМОРЫ'ЦЦА *зак.* Натаміцца, намарыцца. *Наморыўса, чуць жывы.* Альшаны.

НАМОТА'ЦЬ *зак.* Накруціць, намотаць. *Круцілі купало: узяць да на палку намотаць яку онучу да кідаць.* Цераблічы.

НАМОТУ'ЗІЦЦА *зак. экспр.* Намучыцца. *Намотузіцца з ёй, з той сохой, покуль орэ.* Кароцічы.

НАМОЧА'ЦЦА *зак.* Намачацца. *Да цёплым хлёбцэм олёю намочаўса.* Хачэнь.

НАМОЧА'ЦЬ *зак.* Намачаць. *Млінцоў напекла да намочала ў сало.* В. Малешава.

НАМО́ЧЫЦЬ *зак.* Намачыць. *Бог намочыў, бог і вы́сушыць!* (прымаўка). Хачэнь.

НАМО́ШЧЭНЫ *дзеепрым.* Намошчаны, нагачаны. *Доро́га гольём намошчэна.* Бярэжцы.

НАМУ́ГАЦЦА *зак. экспр.* Нацягацца. *Наму́гаешса з косо́ю, да ўсе болі́ць!* Пагост.

НАМУГА́ЦЬ зак. Нацягаць. *От наму́га́ў цэлу мётку ершоў!* Верасніца.

НАМУДРАГЕ́ЛІЦЬ *зак.* Намудраваць. *Зара побачым, шо ты там намудрагеліў.* Верасніца.

НАМУ́КАЦЬ *зак.* Насмыкаць, наскубці. *Лён на грэ́бень наму́каем, а потом грэбёнкою му́чом.* Сямігосцічы. *Ша́ню поўну наму́чомо, шоб на ты́ждзень було пра́сці.* Луткі.

НАМУ́ЛЕЦЬ *зак.* Намуляць, нацерці. *Седзёлкой ка́рок коню наму́ляў.* Верасніца. *Мулёніка намуляў.* Сямігосцічы.

НАМУ́ЛІЦЦА *зак.* Намуляцца, нацерціся. *Наму́ліўса мулёнік у мое́ Лексы.* Сямурадцы.

НАМУ́РЗАЦЦА *зак.* Замурзацца, запэцкаць твар. Запясочча.

НАМУ́СІЦЦА *зак. экспр.* Надзьмуцца. *Ідзе́, му́су наставіў, намусіўса, недовольны, надуты.* М. Малешава.

НАМУ́СНІК *м.* 1. Папярэчка ў аброці, што накладаецца на нос каню. Запясочча. *Намы́снік.* Аздамічы. 2. Наморднік. *Намы́снік одзень, ато покуса́е.* Мачуль. *У намусні́ку у целяці гвозд як уколе, корова як подскочыць!* В. Малешава.

НАМУ́ЧЫЦЦА *зак.* Намучыцца. *Намучыўса вельмо.* Бярэжцы.

НАМУ́ЧЫЦЬ *зак.* Намучыць. *Розумны навучыць, дурны намучыць* (прыказка). Мачуль.

НАМЭ́НЦІЦЦА *зак. экспр.* Наесціся. *Намэнціцца да ходзіць то́ўсты, ек бочка.* Луткі.

НАМЯ́ЦЦА *зак. экспр.* Тое ж. *Намне́цца абу́-чого і вон хорошы, а другі е малімо́нчык, да худы́!* В. Малешава.

НАМЯ́ЦЬ *зак.* Намяць. *Чорніц намну́ць, посоло́дзяць дай моча́юць.* Кароцічы. *Ек добрэ ко́сці намне́, то возна́е, шо за вон.* Хачэнь.

НАНІ́З *прысл.* 1. Уніз па цячэнню. *Самопла́вом ішоў гонча́к наніз з дрова́мі да злез на ко́су.* Пагост. *Еслі чапля леціць і крычыць наніз, на сход сонца, то на го-*

дзіну, а ўверх — на погоду (прыкмета). Там жа. *Бацько едзе ўверх, а сын наніз.* Д.-Гарадок. 2. На спад. *Ужэ гўвесна, зіма ідзе наніз.* Дварэц.

НАНІЗА'ЦЬ *зак.* Нанізаць. *Нанізала ўюноў дзесець мéток.* Сямігосцічы.

НА'НОВО *прысл.* Нанава. *Наново перэробляў усé.* Пагост.

НАНО'С *м.* Куча ламачча, нанесенага вадой. В. Малешава. Верхняя частка бабровай хаткі. *Нанóсы як гэта хата веліка нанóсіць бобéр.* Там жа.

НАНОСІ'ЦЬ *зак.* Нанасіць, нацягаць. *Опéнек у Сторожоўцах по тóні нанóсяць.* Хачэнь. *Людзі наносілі грыбоў, а мой стары болеў.* Мачуль.

НАНО'СНЫ *прым.* Нанесены вадой. *Нанóсна гўрка.* Хачэнь.

НА'НОЧ *прысл.* Нанач, на ўсю ноч. *Пойдў нáноч вартовáць.* Старажоўцы. *Коні водзілі наноч, і варыць беруць з собой.* Пагост. Перад наступленнем ночы. *Ек ціхенько наноч, то будзе погода* (прыкмета). В. Малешава. *Наноч екі чорт роскідáе стожкá?!* М. Малешава. На начлег. *Чому мы іх не позвалі наноч?* Бярэжцы. *Скажыце, коб воны наноч прышлі.* В. Малешава.

НАНЯ'ЦЬ *зак.* Наняць, згадзіць за плату. *Вон пáробка найме екого беднечкá.* Цераблічы. *Наймі рэзаць, наймі й колоць по рублю мéтра — дзе ж грошэй набрацца?* Дварэц. *Светого дня наймуць музыку да гуляюць.* Аздамічы.

НАОБІРА'ЦЬ *зак.* Наабіраць, наабрэзваць. *Наобірала отóчын с кішок кóлько!* Бярэжцы.

НАО'БЛАП *прысл.* Пакідаючы каляіну ў сярэдзіне, між колаў (адно кола пасярэдзіне дарогі, а другое — за дарогай). *Наоблап проехаў, бо грáзко вельмі.* Тураў.

НАОБРЭ'ЗВАЦЬ *зак.* Наабрэзваць, нарэзаць. *Нека пáкосціна наобрэзвала кускоў!* Чэрнічы.

НАОБСЕ'КАЦЬ *зак.* Наабсякаць, начасаць. *На хату наобрэзáў лесу, а часць наобсéкаў.* М. Малешава.

НАОБЧЭ'САЦЬ *зак.* Наабчэсваць. *Наобчэсае лесу, а мужчыны наўсцягваюць на сценў.* Верасніца.

НАОДВОРО'Т *прысл.* Наадварот. *Бáба наб'е, а дед, наодворот, пошкодўе.* Цераблічы.

НАО'КОЛО *прысл.* Навокал, кругом. *Ходзяць наоколо по той місцы.* Сямігосцічы.

НАО'КРЭСТ *прысл.* Крыжападобна. *Як наокрэст блісне, то некого уб'е* (павер'е). Лутკі.

НАОПАКІ', НАВОПАКІ', НАЎПАКІ' *прысл.* Наадварот. *Наопакі словá у іх, не так ек у нас.* Дварэц. Навыварат. *От наложыла кохту навопакі да пошла.* В. Малешава. Насуперак. *Дзéўкі наўпакі говóраць.* Пагост.

НАОПА'ШКУ *прысл.* Наапашкі. *Наопашку одзенýў кожýха.* Цераблічы.

НАОРА'ЦЬ *зак.* Наараць, наарацца. *Солóм'еным волом не наорэш, сеньны́м конéм не наéздзіш* (прыказка). Цераблічы.

НАО'ТБЕГ *прысл.* Убок ад берага. *Беры наотбег, шоб оннó не струшчыло* (пра кіраванне плытом). Аздамічы.

НАОТМЕ'НУ *прысл.* Папераменна, на змену. *Мы наотмену сцерэглі.* Луткі.

НАО'ТВІЛЬ, НАВО'ТВІЛЬ *прысл.* Наводмаш, наводліў. *Тры раз наотвіль пýгою ек даў!* М. Малешава. *Ек даў навотвіль по губáх, то й гýбі позбегáлі.* В. Малешава.

НАОХО'ЦІЦЦА *зак.* Прыахвоціцца, сагнаць ахвоту. *Пока наохоціліса жыць, а ўжэ поміраць трэба.* Дварэц.

НАО'ЧНІКІ *мн.* Навочнікі. *Коню зробілі наочнікі, шоб не пужаўса.* Верасніца.

НАО'ШЛАП *прысл.* Пакідаючы каляіну між колаў воза. *У ошлáпу узяў колеіну да наошлап проехаў.* Тураў.

НА'ПА *ж.* Зачэп пры лоўлі рыбы сеткай, вудай. *Нéвода зачэпіло, то нáпа.* Запясочча.

НАПА'Д *м.* Нападзенне. *Тут жэ будзе напад на хозяіна.* Цераблічы.

НАПА'ДАЦЬ *зак.* Нападаць, выпасці. *Снегу богáто напáдало, то не ўмéрзло.* Сямігосцічы.

НАПАДА'ЦЬ *незак.* Нападаць. *Ороб'é вéльмі на прóсо нападáюць.* Сямурадцы.

НАПАДНЫ' *прым.* Драпежны. *Бувае нападнáя птáшэчка, то рэ́мез з другóго бóку і вылезе з свого кублá.* Мачуль.

НАПА'КАЦЬ *зак.* Напыхкаць, накурыць. *Напáкаў цэлу хáту мой стары́.* Луткі.

НАПАЛА'ЦЬ *зак.* Навеяць, начысціць. *Напалаю крупóў ночóўкамі цэлу торбу.* Луткі.

НАПАЛІ'ЦЬ *зак.* Напаліць, нагрэць. *Напаліла печ, шо не можно ў хаці ўсéдзець, жарко.* Луткі. Напаліць

на агні. *Бало, стары головешку напáліць да гледзіць пчол.* Мачуль. *Напáліш любого дзéрэва, то кажуць зубéль.* Цераблічы.

НАПА'РНІЦА *ж.* Напарніца. *Вона напáрніца, шо ўмéсце рóбяць.* Бярэжцы.

НАПА'РЫЦЬ *зак.* Напарыць, нагатаваць. *Напáрыла груш.* Хачэнь. *Кашэль, трэба мне напáрыть молокá.* Альпень. Заварыць. *Іх напáрыць, да дзéўка нап'ецца да подýжае* (пра зёлкі). Запясочча. *Напáр, кáжэ, лінóвішчэ, шчоб слепá бáба не лáзіла за молокóм. А та бáба вýліла на вóчы гэто лінóвішчэ да стала бáчыць.* Сямігосцічы. Распарыць. *Трэ́ба напáрыць нóгу да прыложыць подорожной травы́.* Хачэнь. *Напáрыць і гне обóдья.* Там жа.

НАПА'СНЫ *прым.* Агрэсіўны, падобны на напасць. *От ты напáсны, Дзем'ян, бессóвесны!* Сямігосцічы.

НАПА'СЦІ *зак.* 1. Напасці, наляцець, акружыць з усіх бакоў. *А мне було́: я пасціла колхозные целя́та, да трі воўкі напáло.* Бярэжцы. *Напáлі ему прáмо на óчы шэ́ршні.* Лутхі. Наваліцца. *На жывóго напáсці, казáць, шчо помрэ́, то мýсіш умéрці.* Бярэжцы. Апанаваць. *Напáлі дзéткі: самá мáмка, самá й ня́нька, усé я.* Кароцічы. Раптоўна з'явіцца (пра хваробу, бяду і г. д.). *Напаў ціх, да ўмер мой стары́.* Хачэнь. *Мо нейка крыклівіца на дзіця́ напáла. Бабу шэ́пчуць эту крыклíвіцу.* Лутхі. *Чумá напáла на свінью́.* Запясочча. З'явіцца ў вялікай колькасці, апанаваць цалкам. *Дзерэзá сплецé лён, то кажуць: дзерэзá напáла.* Альгомель. 2. Напáдаць. *Іней напаў.* Альшаны. *Снег напаў, дай пастух пропáў* (прыказка). Сямурадцы.

НАПАСЦІ' *зак.* Напасвіць. *Напасéш товáр да пры́дзеш, да будом вечэ́раць.* В. Малешава.

НАПАСЦІ'СА, НАПА'СЦІЦЦА *зак.* Напасвіцца. *Ек не напасéцца, то молокá не дасць корóва.* Сямігосцічы. *Дóбрэ напáсціўса товáр.* Запясочча. *Напáсса товáр, ледзь ідзé.* Лутхі.

НАПА'СЦЬ *ж.* 1. Дарэмшчына. *Робіць як за напáсць* (прымаўка). Аздамічы. Нагавор, паклёп. *Як што-нібудзь прыдумля́е сказаць на когó, чогó не було́ і не бýдзе, то гэто напáсць.* Старажоўцы. *От напáсці не пропáсці* (прыказка). Там жа. *Шо ты напáсць нацеглá на чоловéка?* В. Малешава. 2. Гора, бяда. *Хай будзе бог з нáмі, шчо то за напасць на мою головý?* Верасніца.

НАПА'ХАЦЦА *зак.* Нанюхацца. *Хай дóбрэ напáхаюцца мýхі, то здóхнуць.* В. Малешава.

НАПАХА'ЦЬ *зак.* Сабраць, атрымаць ураджай. *І мешóк і два напахáе соўнéчніку.* Альшаны. *Маковок напахáюць, а потóм у кіпятóк і пóяць.* Аздамічы. *Хто п'ять коп, хто дéсять коп напáшэ.* Альпень.

НАПА'ШЧЭНЫ *дзеепрым.* Напасены, сыты (пра жывёлу). *Вонú булí напáшчэные, тúе кóні, і стоя́лі.* Старажоўцы.

НАПЁКЦІ' *зак.* Напячы, насмажыць. *Напечú ла́док картопля́ных да помачáй у сáло.* Луткі. Напаліць на агні. *Да шчо вон зробіў? Головéшку нап'ёк да под хвост букáм.* Пагост.

НАПЕ'РСНІК *м.* Напарстак. Запясочча.

НАПЕ'РСТОК *м.* 1. Тое ж. *Шоб голка не посóўвалася, на напéрстку такіе бы емочкі і з дном.* Луткі. 2. Пярсцёнак. *Сказаў поп молодым поменяцца напéрсткамі, а у ее вон узяў дай вýпаў з рук.* Кароцічы. 3. Банька ў касе. *Напéрсток наклáдае на косьé да заклáдае забóйчыка дай кóсіць.* Цераблічы. △ Н а п é р с т о к к о с н ы́. Тое ж. Запясочча.

НАПЕ'РЦІ *зак.* Напасці, найці. *Попокóсіш, і смáга напрэ́ на гýбу.* М. Малешава.

НАПЕ'РЦІСА *зак.* 1. Набіцца, націснуцца. *Гразі напрэ́цца дай загóіцца!* Запясочча. 2 *экспр.* Напхацца, наесціся. *Напёрса от пýза.* Бярэжцы. *От ек хто не знае, то з'еў бу, нап'ёрса тых уюноў.* Там жа.

НАПЕРЭГО'НКІ *прысл.* Навыперадкі. *Двое бегуць наперэгонкі.* М. Малешава.

НАПЕРЭ'Д *прысл.* 1. Наперад, уперад. *Я ўжэ выскочыў напэрэд, аж вон выйшоў на гáло і стоіць.* Мачуль. *Собака напэрэд, напэрэд, так воўк сеў.* Там жа. 2. Спачатку, упярод. *Наперэд хлопéча маці стрэчáе мёдом молодúх.* Луткі. *Шчо ў мужыкá рóзума напóслі, коб мне наперэд* (прымаўка). В. Малешава. 3. Наперад, авансам. *Берэ плату наперэд.* Аздамічы. 4 *прыназ.* Упярод, раней. *Напэрэд цебé зáйде.* Хотамель. Перад, спераду. *Кінь назад себé, то знáйдзеш наперэд себе* (прымаўка). Сямурадцы.

НАПЕ'РЭДЗІ *прысл.* Наперадзе. *Напéрэдзі беда!* Аздамічы.

НАПЕРЭЛЁТ *прысл.* Навылёт. *Воны тут другі раз, то воны знаюць усе наперэлёт.* Старажоўцы.

НАПЕРЭМЕ′НКІ, НАПЕРЭМЕ′НКУ, НАПЕРЭМЕ′НУ *прысл.* Па чарзе, змяняючы адзін аднаго. *Наперэменкі будзем копаць.* Аздамічы. *Бушчыха і бусько седзяць у кублé і еду носяць наперэменку.* В. Малешава. *Бобры наперэмéну рóбяць ту гáтку.* Старажоўцы.

НАПЕ′РЭМЕШКУ *прысл.* Уперамешку. *Давай песню пець наперэмешку: перш одну, потом другу.* В. Малешава.

НАПЕРЭСЕ′К *прыназ.* Наперарэз. *Побег наперэсек воўку.* Аздамічы.

НАПЕ′ТАВАЦЦА, НАПЕ′ТАЦЦА *зак.* Нахлябацца, наесціся ўволю. *От напетаваўса, ек шуполóнік!* Старажоўцы. *Бувало, наварaць квасóўкі, напéтаюцца, вуйдуць і спеваюць.* Сямурадцы.

НАПЕ′ТРЫЦЬ *зак. экспр.* Набіць. *Напéтрыў ёгó дóбрэ!* Аздамічы.

НАПЕ′ЎНІЦЦА *зак.* Дамовіцца. *Не напеўнілас з ездовум, то своёму рóду попéрэд картоплі розгоняціме.* Пагост.

НАПЕ′ЎНІЦЬ *зак.* Забяспечыць, атрымаць гарантыю. *Напéўніў у Тýрові воз сена ў одного дзеда для корову.* Пагост. *Ходзіў да напутáў, напеўніў собе хату.* М. Малешава.

НАПЕХО′ТУ *прысл.* Пехатой, пешкі. *Ідом напехоту погрэцца.* Луткі. *Напехоту вон пошоў у Корочычы.* Там жа.

НАПІНА′ЦЦА *незак.* Накрывацца. *Клеёнкою хто напінаўса, то сухі.* Бярэжцы.

НАПІНА′ЦЬ *незак.* 1. Напружваць. *Не напінай своé горло.* Тураў. 2. Накрываць, пакрываць. *Сарпáнок у нас ткалі, бу мáрля; ім молоду напінaлі.* В. Малешава. *Моцыклéта напінáла да дождж ішоў, то промóкла.* М. Малешава.

НА′ПІНКА *ж.* Накідка. *Напінка от дождж у.* Пагост.

НАПІСА′ЦЬ *зак.* Напісаць. *Да ўзелі тэ пісьмо ўкралі, да напісалі другé.* Бярэжцы.

НАПІХА′ЦЬ *зак.* Напхаць, начыніць. *М'ясо нарэ́жэмо, сало нарэжэмо, да пáлцэм напіхаем у кішэчкі.* Сямурадцы.

НАПІ′ЦЕНЫ *прым.* Напоены. *Кóні напіцены і наéдзены.* Запясочча.

НАПІ′ЦЦА *зак.* 1. Выпіць, папіць. *Крóпу горáчого нап'юс.* Буразі. *Ежэлі іздзéлаюць прамýю Прыпяць, то*

нéдзе будзе і воды́ напіцца. Прыпяць трэба с кручка́мі. Старажоўцы. *Чоловек не е́сціме ў жару́, пока воды не нап'е́цца.* В. Малешава. 2. Упіцца, ап'янець. *Гэтымі зельямі можэш напіцца да здо́хці.* Старажоўцы. *П'юць у хаці, да нап'юцца, да б'юцца.* Пагост. *Дзеніс напіўса да лежыць.* Дварэц.

НАПЛАВА'ЦЬ *незак.* Наплываць, набірацца. *Наплава́е вода у коло́дзезь з земле́.* Хачэнь. *Етую збо́ўтаную ву́чэрпаёмо да з земле́ наплава́ціме чы́сценькая.* Пагост.

НАПЛА'КАЦЬ *зак.* △ Я к к о т н а п л а́ к а ў. Вельмі мала. *От наробіў, як кот напла́каў.* Дварэц.

НАПЛАТА'ЦЬ *зак.* Накласці пластамі. *Наплата́лі сто́лькі се́на.* М. Малешава.

НАПЛА'ЎВАЦЬ *незак.* Прыплываць у вялікай колькасці, наплываць. *Му́шы едзя́ць се́но. Ек вода́, то воны́ напла́ўваюць у стог.* В. Малешава.

НАПЛЕ'СЦІ *зак.* △ Н а п л е́ с ц і к о ш э л ё ў. Нагаварыць рознага глупства. *А шчо вона погомоніла? Напле́ла кошэлёў да пошла́.* Кароцічы.

НАПЛЕ'ЧНІК *м.* Вышываная наплечная ўстаўка ў жаночым адзенні. *Ко́лісь водзілі наплечнікі жонка́м.* В. Малешава.

НАПЛІ'СКАЦЬ *зак.* Напырскаць, нахлюпаць. *У вокна напліскало воды́ од дожджу́.* Бярэжцы.

НАПЛОДЗІ'ЦЦА *зак.* Наразводзіцца, нарадзіцца ў вялікай колькасці. *От жукі ўрэ́дные — іх соберу́ць, а воны зноў напло́дзяцца.* Запясочча. *У того́ наплодзілосо сем'е́.* Пагост. *Ужэ утро́й наплоділоса после войны́.* Альпень.

НАПЛОДЗІ'ЦЬ *зак.* Наразводзіць. Луткі.

НАПЛЫСЦІ', НАПЛУСЦІ' *зак.* Насунуцца з вадой. *Плаў напло́ў на бе́рэг, по́ўно!* Сямігосцічы.

НАПЛЮ'ЖЫЦЬ *зак.* Наплюхаць, напаскудзіць. *Наплюжыў на той пе́чы по́ўно!* М. Малешава.

НАПНУ'ЦЦА *зак.* 1. Накінуць хустку, завязаўшы яе пад барадой. Тураў. 2. Напяцца, натужыцца. *Трэба й до́брэ напну́цца, коб скосіць уча́сток.* Хачэнь. *Вон напне́цца да напнецца, так дзе там той жывот будзе!* Дварэц.

НАПНУ'ЦЬ *зак.* 1. Надзець, нацягнуць. *Маці напне кожуха і стрэча́е молоды́х.* Хачэнь. 2. Накінуць, завязаць (хустку). *Да таку хустку напнула на молоду́!* Ве-

расніца. *Напне́ стара́ хоро́шэю ху́сткою неве́сту.* Крэмна. 3. Нацягнуць. *Напнуў я пружыну, будзе заўтра свежына́.* Сямігосцічы.

НАПОВА'Л *прысл.* 1. Да канца, да падзення. *Бобе́р зрэ́звае дзе́рэво напова́л.* В. Малешава. 2. Ушчыльную да берага. *Наповал на́ноч прыстаеш плуто́м, карава́ном.* Пагост.

НАПОВЕ'Р *прысл.* Без грошай, у крэдыт. *Наповер даў з лаўкі мукі мешо́к.* Аздамічы. Без вянца, без рэгістрацыі шлюбу. *Багато жыло наповер.* Верасніца.

НАПОГОТО'ВІ *прысл.* Напагатове. *Машына напоготові коло конторы стоіць.* Аздамічы.

НАПОДО'БІЕ *прысл.* Накшталт. *Жоўна́ наподобіе дзя́тла, бы зелёна.* Мачуль.

НАПО'ДСКАКА *прысл.* Падскокваючы, з падскокам. *Поехаў наподскака.* М. Малешава.

НАПОЗА'ЎТРА *прысл.* Назаўтра. Запясочча.

НАПОІ'ЦЬ *зак.* Напаіць, даць папіць. *А воны прыста́лі да кажуць:— Мо б ты нас, дзе́ўчынько, напоіла?* Сямурадцы.

НАПОКОВА'ЦЦА *зак.* Напакавацца. *Напоку́еца людзе́й цэ́лы аўто́бус.* В. Малешава.

НА'ПОЛ *прысл.* Напалавіну, напалову. *Разорваў напол лозіну.* Дварэц. *Чо́ўна перэбіў перэхо́д на́двое, на́пол.* Запясочча.

НАПОЛА'М *прысл.* Напалам. *Розрэж напола́м!* Аздамічы. У роўнай долі, у суполцы. *Воны наполам ко́сяць кана́ву* (бакі меліярацыйнай канавы). Аздамічы.

НАПОЛОВІ'НУ *прысл.* Напалову. *Наполовіну с порто́м ткуць.* М. Малешава.

НАПОЛО'ХАЦЦА *зак.* Напалохацца, спужацца. *Наполохаўса мой дзед, ек вас побачыў.* Луткі.

НАПОЛО'ЦЬ *зак.* Назбіраць, полючы. *Наполола два во́рохі зе́лья.* Хачэнь.

НАПОЛОНІ'ЦЬ *зак.* Напоўніць, наладаваць. *Наполоніў запа́зуху я́блок.* Аздамічы.

НАПО'МНІЦЬ *зак.* Прымусіць успомніць, нагадаць. *Як ву шчо напо́мніце мне, то і я ўспо́мню.* Хачэнь.

НАПОПА' *прысл.* Стаймя, вертыкальна. *Лежала дзерэвіна, то поставілі напопа́.* Сямігосцічы. *Ужэ́ поперла як напопа поставіць мех журовін!* Бярэжцы.

НАПОПЕРЭ'К, НАПОПЕРЭКІ' *прысл.* Насуперак.

Стань напоперэкі говорыць, то одразу ты чоловек нічогі. Старажоўцы. *Напоперэк робіць, на зло.* Аздамічы.

НАПО'Р *м.* Прыпар, напружаная пара. *Самы гарачы напор цепер — людзі сено косяць.* Старажоўцы.

НАПО'РОМ *прысл.* Гвалтам, сілком. *А вон прышоў просто напором, ёго не пускалі.* М. Малешава.

НАПО'СКАК *прысл.* Галопам. *Моцно бег конь, напоскак.* М. Малешава.

НАПОСЛЕ'ДОК *м.* На завяршэнне, пад канец. *Вуп'ем напоследок, шоб дома не журыліса.* Аздамічы.

НАПОТУРА'ЦЬ *зак.* Дагадзіць, робячы паблажку. *Унукам гэтым не напотураеш, воны ешчэ большого захочуць.* Цераблічы.

НАПОЎДЗЕ'НЬ *прысл.* Сярод дня, на абед. *Напоўдзень прыгоняць коровы.* Сямігосцічы.

НАПОЎНЯ'ЮЧЫ *дзеепрысл.* Прыемнага апетыту, хлеб ды соль (пажаданне ад пабочнага чалавека, які зайшоў у хату падчас яды). *Напоўняючы! — Просім!— На здоровье!* (ветлівыя формулы запрашэння за стол і адказу). Хотамель. *Напоўняючы! — Ідзі, куды знаючы!* (жартам). Цераблічы.

НАПОЎСМЕ'РЦЬ, НАПОЎСМЕ'РЦІ *прысл.* Страшэнна, да паўсмерці. *Спужаецца напоўсмерць!* Лутк і. *Жонка перэпужаласа напоўсмерці.* Сямурадцы.

НАПРА'ВО *прысл.* Направа, у правы бок. *Ек з Турова, то направо Сторожоўцы.* Пагост.

НАПРА'ГЦІСА *зак.* Напружыцца, натужыцца. *Напрагса на ўсю сілу.* Альшаны.

НАПРАМІ'К *прысл.* Напрасткі. *К дзерэўні будзе дорога напрамік.* Кароцічы.

НАПРА'СНО *прысл.* Дарэмна, марна. *Напрасно не говоры на чоловека абы-шчо, вон не віноват!* Лутк і. *Напрасно напаў на чоловека.* Аздамічы. *Напрасно варылі крупнік, ніхто не еў!* Сямурадцы.

НАПРА'СЦІ *зак.* Напрасці. *Напрала ручайку досвету.* Сямігосцічы. *Напрадзе, ек с курыну голову.* Сямурадцы. *Ох, напрала нейкое коўбасы, куды ты гледзіш? Там соў, а там пересоў, там тончыкі, там тоўшчыкі!* М. Малешава.

НАПРА'ЎДУ *прысл.* Сапраўды, на самай справе. *У селе німа нікого, напраўду некому росказаць усе!* Цераблічы. *Напраўду так було!* Бярэжцы. *Однэ молоко*

у той жабі кора́вой. Напраўду! Там жа. △ Напра́ўду н е́? Ці не так? В. Малешава.

НАПРАЎЛЯ'ЦЦА *незак.* Накіроўвацца. *Вода з Горыня напраўляецца ў Прыпяць.* В. Малешава.

НАПРАЎЛЯ'ЦЬ *незак.* Кіраваць, накіроўваць. *А на до́лі ўжэ напраўля́е той, кото́ры стоі́ць* (пра пад'ём калоды для пчол). Дварэц.

НАПРАЎЧА'К *прысл.* Напрасткі. *Напраўчак верні к доро́зі, ато шчэ заблу́дзішса.* Пагост.

НАПРО'ВЕСНІ *прысл.* Напрадвесні. *Напровесні я тобе казаў, шо ле́то будзе холо́днэ.* Аздамічы.

НАПРО'МУ *прысл.* Напрасткі. *На Залоз напрому ідзеш.* Крэмна. *Напро́му не пройдзеш, тут боло́то.* Па́гост.

НАПРОСІ'ЦЦА *зак.* Напрасіцца, прапанаваць свае паслугі. *Напросіласа сама на вашу роботу дай роблю!* Луткі.

НАПРО'СТ *прысл.* 1. Напрост, не звязваючы ў снапы. *Напрост жаў жыто ці ў снопы́?* Цераблічы. *Россілалі жыто напрост і сушылі.* Запясочча. *Напрост колосы кладзе на комля́.* Аздамічы. *Оўёс, ечмень ніхто не клаў напрост, только жыто.* М. Малешава. 2. Напрасткі. *Шляхо́м дале́ко ехаць, а напрост — блізко.* Кароцічы.

НАПРО'СЦІ *прысл.* Напрасткі. *Можно кру́га даць і можно іці напро́сці.* М. Малешава. *Поє́хаў напро́сці да усу́нуўса ў не́ку беду́!* Мачуль. *Ек напросці, то боля́ць косці* (прыказка). Хачэнь.

НАПРОСЦЯ'К, НАПРОСЦЯКІ' *прысл.* Тое ж. *Такіе во́ды булі, шчо можно було напросцяк у Туроў ездзіць.* Сямігосцічы. *Напросцякі прэцца по агоро́ду.* Дварэц.

НАПРО'ЦІ, НАПРО'ЦІЎ 1 *прысл.* Насуперак, папярок. *Годзіць трэба ёму́, не говорыць напро́ці.* Бярэжцы. *Усё раўно́ нічого нельзя́ напроціў сказаць!* М. Малешава. 2 *прыназ.* Насупраць. *Напроці нас стоіць хата зусім мале́нька, вон там жыве.* Сямігосцічы. *Трэбо напроціў ва́лноў дзержаць ло́дку.* Дварэц. Супраць. *Напроціў воды́ пойдзе моя жо́нка, а не за водо́ю.* Цераблічы. 3. Насустрач. *Я іду́, а напро́ціў мене́ собака ідзе.* Хачэнь. *Так жонка як побачыць, шо ўжэ ідзе, то выска́кває на двор напроціў чоловека.* Кароцічы. 4. Напярэдадні, перад. *Напроці Пэршого мая було ге.* Мачуль. *Напроціў пра́зніку, на другі дзень нейкі празнік буў.* Луткі. 5. Да. *Прыдзі ў хату — нема напроціў кого і*

отозваццa. Старажоўцы. *Онна говорыць пціца напроціў другое* (з казкі). Кароцічы. *Напроціў короў отозвáласа корóва.* Луткі. 6. У параўнанні. *Велікіе яблука напроці тых, шчо коло плóту.* Хачэнь. 7. За, па. *Напроці ягод едзе.* Бярэжцы.

НАПРО'ШВАЦЦА *незак.* Напрошвацца, вельмі прасіць. *Да напрошваюса: берыце яйка!* Пагост.

НАПРЫГА'ЦЦА *зак. экспр.* Насёрбацца. *Напрыгáласа боршчу, шо мо й не засну.* Пагост.

НАПРЫКА'ЗВАЦЬ *зак.* Навучыць, наўгаворваць. *Вонá нас напрыкáзвае, шо ву не лéзце ў гуркі, а самá пóйдзе жаць.* Сямурадцы.

НАПТА'ШЫЦЬ *зак. экспр.* Наладаваць, напхаць. *Тóрбу наптáшац дóбру да йдўц косіц.* Запясочча.

НАПУ'ГАНЫ *дзеепрым.* Празмерна адзеты. *Кáжуць напўганы, колі мнóго наложыў.* Аздамічы.

НАПУ'ГАЦЦА *зак.* 1. Надзець празмерна на сябе, начапляць лішняга. *Шчо ты так напўгаўса, бы ў дорóгу?* Альшаны. *Одзенўць ёгó, напўгаецца і ідзé; бі пўдзвіло.* В. Малешава. *От напўгаласа, бы пугáч!* Запясочча. Надзьмуцца, натапырыцца. *Чогó ты напўгаўса, злóсці набрáўса, як гусак настáвіўса?* Мачуль. Абкружыцца імглістым кругам (пра месяц). *Мéсяц напўгаўса — будзе дождж* (прыкмета). Хачэнь. 2. Нажлукціцца, нахлябтацца. *От напўгаласа свінья і лежыць.* Мачуль.

НАПУ'ЖАНЫ *дзеепрым.* Напалоханы. *Ужэ напўжаные тымі парцізáнамі булі немцы.* Верасніца.

НАПУЖА'ЦЬ *зак.* Напалохаць. *У сáму глўпу ноч нéшчо напужáло.* Любавічы.

НАПУ'ЗІЦЦА *зак.* Зрабіцца тоўстым. *Вона напўзіласа, гэта вéтла, а так, то гнілáя.* М. Малешава.

НАПУ'КВАЦЦА *незак.* Набухаць, пачынаць распускацца. *Сад напўкваецца, скóро цвісці будзе.* Луткі.

НАПУКНУ'ЦЦА *зак.* Набухнуць, пачаць распускацца. *Пўпашкі напукнўліса.* Луткі.

НАПУЛІ'ЦЦА *зак.* Асесці, насыпацца (пра пыл). *Пыл напіліўса у млінé ўсюды.* Хотамель.

НАПУ'НЬКАЦЦА *зак. экспр.* Наесціся. *Напунькаласа корова, поўны жывот наклала, наеласа, ек бочка.* М. Малешава.

НАПУНЯ'ЦЬ *зак.* Запыняць, накіроўваць. *Ідзі наперод короў да напуняй, а я буду подгоняць ззаду.* М. Малешава.

НА'ПУСТО *прысл.* Зусім, дарэшты. *Напусто вубрала муку ў боцы.* Пагост. △ Н а п у с т о ё м у́ (т о б е́ і г. д.). Нязлоснае пажаданне нядобрага. *От, гуляе, не хочэ робіць, напусто ёму!* Сямурадцы.

НАПУСЦІ'ЦЬ *зак.* Напусціць, наслаць. *Бог напустіў усякую з'ежу на чоловека.* Альпень. △ Н а п у с т і́ т ь б р о́ в ы. Нахмурыцца. Альпень.

НАПУТА'ЦЦА *зак.* Напытацца, дабіцца. *Напутаўса швец роботы* (прымаўка, пра залішнюю цікаўнасць). Луткі. *Усе пытаюць, покуль напытаюцца сваты молодой* (бо яе хаваюць сярод іншых дзяўчат). Альшаны.

НАПУТА'ЦЬ *зак.* Распытаць, даведацца. *Вон напутаў, дзе вона жыве, і прыехаў.* М. Малешава.

НАПХА'ЦЬ *зак.* Напіхаць, набіць. *Цэлую шопу дроў напхаў.* Аздамічы. *Напхала поўну печ яблук.* Хачэнь. *У рот песку напхаў да захлопіўса.* Там жа.

НАРА'ВІЦЦА *незак.* Падабацца. *Будзе тобе наравіцца, а дале так обрыдне, шчо не могцімеш на ёго гледзець!* Старажоўцы.

НАРА'ДЖВАЦЬ *незак.* Упрыгожваць. *Нараджвалі коровай колісь хорошэ.* Хачэнь.

НАРА'ДЖОНЫ *дзеепрым.* Упрыгожаны. *Несуць того коровая, вон нараджоны, зелье натыкаюць, у веко положаць, да чоловек на голове несе.* Цераблічы.

НАРАДЗІ'ЦЦА *зак.* Прыбрацца. *Нарадзіўса дóбрэ — не познаць.* Луткі.

НАРАДЗІ'ЦЬ *зак.* Упрыгожыць, прыбраць. *Нарадзяць того коровая да несуць.* Хачэнь.

НАРА'ДУХА *ж.* Вясёлка. Аздамічы.

НАРАЖА'ЦЬ *незак.* Прыбіраць, упрыгожваць (у тым ліку прыбіраць нябожчыка ў труне). Луткі.

НАРА'ІЦЬ *зак.* Нараіць, даць параду. *Коб еку жонку нараілі ему?* Старажоўцы. *Я тобе нараю, шо робіць.* В. Малешава. *Нараілі ему купіць козу.* Хачэнь. *Хворэў, то нараілі ежовэ сало.* Запясочча.

НАРВА'ЦЦА *зак.* Напароцца, нечакана натрапіць. *Ішоў да нарваўса на свежыну.* Запясочча. *Коб не нарваліса другіе жонкі, то пропала б.* Аздамічы. Нечакана з'явіцца. *Я бояласа, шоб не нарваліса немцы.* Бярэжцы.

НАРВА'ЦЬ *зак.* 1. Нарваць, назрываць. *Я поеду зелья нарву свіньям.* Цераблічы. *Трэба нарваць росходніку.* Хачэнь. *Нарві яблук.* Хільчыцы. 2. Надарваць, пашкодзіць ад напружання. *Нарвала жывот кашлем.*

Луткі. *Нарвала жывота от смеху.* Верасніца. 3. Нарваць, нагнаіцца. *Як лопне музыль, то готова нарваць рука.* Дварэц. *Як нарве шчо, чырак які, то тэ жоўце зовуць жэрэло.* Запясочча. 4. Нагнаць (пра вецер). *Колі рвало, рвало, і нарвало дождж́у. Вецер навек нарве.* Луткі.

НАРОБІ'ЦЦА *зак.* 1. Напрацавацца. *За цэлы дзень можно наробіцца.* Любавічы. 2. Зрабіцца. *Замесіш, то поўна дзежа наробіцца.* Сямігосцічы.

НАРОБІ'ЦЬ *зак.* Нарабіць, навытвараць. *Поба, шо твоя сестра наробіла!* Бярэжцы. Нарабіць у вялікай колькасці. *Прыдзе Ілья да наробіць гнільй* (прымаўка). Цераблічы. *У етом годзе наробілі сеноў!* Пагост.

НАРО'Д *м.* Народ, людзі. *Народу наедзе богато на кермаш.* Луткі.

НАРОДЗІ'ЦЦА *зак.* Нарадзіцца, з'явіцца на свет. *Як заканчваюць ткаць да опадзе пруток з вороціла, то беруць его і напроці сонца бегуць кругом хаты. І кого ўстрэціць: ежэлі з мужчынского полу, то хлопчык будзе, народзіцца ў того, хто тоўсты ў селе, а колі ўстрэціцца кура, гусь, дзевочка, жонка по дорозе, шо йдзе, то кажэ — дочка будзе.* Луткі.

НАРОДЗІ'ЦЬ *зак.* Нарадзіць. Запясочча. △ Як м а ц і н а р о д з і л а. Дагала. *Роздзевайса, усё скідай, як маці народзіла.* Кароцічы.

НАРО'ДНО' *прысл.* Людна. *Рыбу мало, бо цепер раз — народно, а друге — глушац.* Запясочча. *Это ж цепер народно стало, а тогды кусты булі.* В. Малешава. *От у Кіеві народно!* Там жа.

НАРО'ДОК *м.* Зародак. *Ек ненайгранэ ейцэ, то нема народка.* М. Малешава. *Без народку, то сухіе яйца ў нас кажуць.* Старажоўцы.

НАРО'КОМ *прысл.* Дарэчы. *Шчэ нароком ні белой косінкі на голове нема, коб на смех.* Аздамічы.

НА'РО'СЛЯ *ж.* Нараст, гула. *На берозі наросля наростае.* Запясочча. *Од эттыка о наросля росла.* Мачуль.

НАРО'СПУСЦІ *прысл.* У час тая́ння снегу вясной. *Нароспусці сама плюхота, снег з водою.* Луткі. *Му ехалі з Іваном нароспусці, то попоцегалі ту машыну.* Там жа.

НАРО'СТА'ЦЬ *незак.* Нарастаць, вырастаць. *Вон* (дзівасіл) *наростае з тых семеноў.* Хачэнь. *Мох наростае — прыкмета е така — з одного боку наростае.* Там жа. *Два разы лес наростаў, ссекалі.* Цераблічы.

НА'РОСТОЧОК *м.* Расток. *Неро́ўные сходы: е ў которых нема нАросточка, а друга онь ека́ картопля!* М. Малешава.

НА'РОСЦЕНЬ *м.* Нараст. *Наросцень, ек на косці наросце́ шчо.* Луткі. *На́росцень на ўязе буў, з его коўга́нку зробіў дзед.* М. Малешава. *Это наросцень, магу́ла.* Хільчыцы.

НАРОСЦІ' *зак.* Нарасці, вырасці ў вялікай колькасці. *У доліна́х не нарослá трава, холóдна весна була.* В. Малешава. *Нарасту́ць коноплі ў до́брого чолове́ка.* Пагост. *Мы помрэм, то іншые людзі наростуць.* Луткі.

НА'РОСЦЬ *ж.* Нараст. *Бородаўкі ці наросць,— то як з якого па́дла костка валяласа, то по молодзіку́ шаровалі тою ко́сткою.* Старажоўцы. *На́росці на дзерэвіне.* Аздамічы.

НА'РОЎ *м.* Нораў, натурлівасць. *Не мае нарову жа́дного, не наровісты конь.* Луткі.

НА'РОЎНЕ, НА'РОЎНІ *прысл.* Нараўне, аднолькава. *О́льха жыве на́раўне з дубом і здзелаецца ў водзе бела, шчо бумага.* Хотамель. Пароўну, раздзяліўшы на роўныя часткі. *І нам нароўні даў, на тры часці розрэзаў кобана́.* Луткі.

НАРО'ШНЕ *прысл.* Знарок, наўмысна. *Нарошне сказалі, шо понако́швалі се́на, то вон одра́зу побе́г.* Хачэнь.

НА'РУБ, НО'РУБ *м.* Зруб. *Наруб зробіў, коло́дзезь нарубіў.* Мачуль. *Трэ но́ву норуб, а то вода́ гніла́.* Пагост.

НАРУБА'ЦЬ *зак.* Насячы. *Сілегі нарубаў на дро́ва.* Верасніца.

НА'РЫ *мн.* Падстаўка пад галаву нябожчыка. *Ек молодого несуць на мо́гліца, на голова́х нары такіе поробяць.* Кароцічы.

НАРЫЖОВА'ЦЦА *зак.* Нарумяніцца. Бярэжцы.

НАРЫ'КОЦІЦЬ *зак.* Натрапіць, наскочыць незнарок. *Нарыкоціш на его́, хо́дзечы по грыбо́х* (пра *тур-зелле*). Кароцічы. Набраць, назбіраць. *Му у той дзень нарыкоцілі столькі я́год!* Кароцічы.

НАРЫ'НУЦЬ *зак.* Напасці, наляцець раптоўна. *Нарынуць солда́ты да налеця́ць на орэ́хі.* Кароцічы. *Нары́ну на ёго́, а вон седзіць хоць бы шчо.* М. Малешава. Накінуцца. *Усёго настроіла, а цыга́н як нарынуў на ту еду́!* Луткі. Натрапіць, наткнуцца. *Кот на не́ку траву нары́не да есць, знае, шчо от ее будзе по́моч.* Луткі. *Цыга́нка*

стане говорыць да на некое слово нарыне, от і ўгадала собе ў торбу. Там жа.

НА'РЫПЕНЬ *м.* Скрыпучы мароз. *От здоровы нарыпень на дворэ!* Аздамічы.

НАРЫ'ТКІ *мн.* Набедрыкі. Запясочча.

НАРЫ'ТНІКІ *мн.* Тое ж. *Нарытнікі коню накласці трэ.* Дварэц. *Хамут і к хамутў прыўязаны нарытнікі і залыганые вожкі.* Там жа.

НАРЫ'Ў *м.* Нарыў. *На палцы нарыў получыўса.* Аздамічы.

НАРЫ'ЦЦА *зак.* Наткнуцца, напароцца. *Одзін еўрэй ішоў да нарыўса на гэтэ золото.* Пагост. *Я пошла дай якурат нарылаcа на той ворох.* Луткі. *Нарылаcа на болоні на печурыцы, зварыла, да такіе лоўкіе!* Чэрнічы. *Бувае, на грыбы нарыесса, то наберэш поўну шаньку.* Цераблічы.

НАРЫШТУ' *прысл.* У прыўзнятым стане. *Нарыштў сено лежыць, бо вусоко покошэно.* Аздамічы.

НАРЭ'З *м.* Надзел, участак поля (каля 1 гектара). *Земле ў попа було нарэзаў дзесець, то сам жэ не обробляў.* Пагост.

НАРЭЗА'ЦЦА *незак.* Наразацца, надзяляцца (пра зямлю). *Ек нарэзаласа земля, то було трыццаць два чоловекі, а цепер больш за трыста двороў.* Пагост.

НАРЭ'ЗАЦЦА *зак. экспр.* Празмерна наесціся, напіцца. *Я коўбасы так нарэзаласа, од пуза!* Кароцічы. *От нарэзаўса, аж бокі трэшчаць.* М. Малешава. *Нарэзаўса, ек Марцін мула* (прымаўка). Там жа. *Нарэзаўса по закрутку* (прымаўка). Аздамічы.

НАРЭ'ЗАЦЬ *зак.* Нарэзаць. *Бувало, ека прычына, то нарэжэш — такіе завідные сцёгна!* Верасніца. Навыразаць. *Обручы нарэжу на жакі.* Буразі. Накроіць. *От хлеба нарэзаў да посохне.* Луткі. Накрышыць, нашаткаваць. *Трэ нарэзаць яблок і сушыць на сонцы.* М. Малешава. *Ек последня квадра, то тогды ножэм нарэжу капусты і ў бочку.* Хачэнь. Назразаць. *З одного корэня ведро нарэжэш* (пра апенькі). Там жа.

НАРЭЗА'ЦЬ *незак.* Наразаць, надразаць. *Нарэзаюць хвою, шоб жывіца цекла.* Хачэнь. Назублівацъ. *Вон умее нарэзаць пілы.* Запясочча. Дзяліць (зямлю). *Рыдча — вуселка з Турова, поселок, там землю нарэзалі.* Старажоўцы.

НАРЭ'ЗВАЦЦА *незак.* Зарэзвацца, запілоўвацца.

Каня нарэ́зваецца до балькі для перэгоро́дкі. Цераблічы.

НАРЭ'ЙЗАЦЬ *зак.* Накрэмзаць, начыркаць. Кароцічы.

НАРЭКА'ЦЬ *незак.* Наракаць, скардзіцца. *Нарэкае на до́лю свою́.* Бярэжцы.

НАРЭ'Ч'Е *н.* Мова, голас. *Нема́ нарэ́ч'я крыкнуць.* Запясочча.

НАРЭ'ЧЭНЬКА *ж.* Танец. *Нарэчэньку танцэвалі по па́рах, одзін подпеваў. Шаг туды, шаг назад.* Верасніца.

НАСАДЖА'ЦЬ *незак.* Насаджваць. *А это ж прослі войны́ ўжэ насаджалі.* Бярэжцы.

НАСВЕЦЁ'Х *прысл.* У прамежак часу паміж вялікаднем і хрышчэннем. *Насвецёх от роздва́ до хрэшчэ́нья кажды вечэр светы́, нельга робіць.* Дварэц.

НАСЕГНУ'ЦЬ *зак.* Нагнаць, дагнаць. *Ішла, ішла і лёдбо насегла́ цебе́.* Цераблічы.

НАСЕ'ДЖЭНЫ *дзеепрым.* Наседжаны. *Насе́джэнэ ейцэ́ пла́вае, а ненаседжэнэ пота́не.* В. Малешава. *Не беры по́кладу, бо вон ужэ насе́джэны.* Дварэц.

НАСЕДЗЕКА' *прысл.* Седзячы. *Я з На́дзей наседзека́ зняла́са.* Цераблічы.

НАСЕДУ'ХА *м.* і *ж.* Пра дзіця, якое доўга не ходзіць. *От ты наседуха, шчо ты седзіш! Уставай да ходзі!* Пагост.

НАСЕКО'МОСЦЬ *ж. зб.* Насякомыя. *Жыву́ча ета насекомосць, шо кроў п'е.* Пагост.

НАСЕ'КЦІ *зак.* Насячы. *Трэбо насекці капу́сты во ўрэ́зок.* Аздамічы.

НАСЕЛЕ'НЕЦ *м.* Наеджы. *На Майда́не усе населе́нцы.* Сямурадцы. *Населенцы е ў селе, а Лешкі, то даўніе.* Луткі.

НАСЕЛЕ'НЬЕ *н.* Насельніцтва, насельнікі. *Гэто ўжэ но́вэ населенье збор-дружы́на.* Дварэц.

НАСЕЛІ'ЦЬ *зак.* Насяліць, засяліць; забудаваць. *Цепэр населілі нас по́густо.* Цераблічы. *А цепер то скрозь там насе́лілі хаты́.* Пагост.

НАСЕ'ННЫ *прым.* Прызначаны на насенне. *Насенные картоплі ў копцэ́ загрэба́лі.* Пагост.

НАСЕ'НЬЕ *н.* 1. Насенне, семя. *Нема насенья ў мене тых цветоў.* Сямігосцічы. *Воны вудоўбваюць насенье з шы́шок* (пра дзятлаў). Луткі. *Са́ме пе́рве зе́рнета на насе́нье.* Старажоўцы. *На карто́плішчэ хоро́шэе жыто на насе́нье.* Кароцічы. *Весной боронуем, гной возім, оро́м*

под насе́нье. В. Малешава. 2. Яечкі, расплод. *Под спод ліста́ саджа́е насе́нье жук той.* Сямігосцічы. *Памянш.* насе́нейко. *Бі чорну́шка, таке насе́нейко у той цыбу́лі.* В. Малешава.

НАСЕ'СЦІ *зак.* Насесці. *Насе́ло тых комаро́ў!* Сямурадцы.

НАСЕ'СЦІСА *зак.* Напасці, наваліцца. *Як нася́дуцца на его́ — хоце́лі сілою посадзіці ў ло́дку.* Запясочча.

НАСЕ'ЯЦЬ *зак.* Насеяць, насадзіць. *Насе́ялі лну мно́го.* Кароцічы. *Насеяў і забороно́ва́ў, хай ро́дзіць бог на ўсякого долю.* Луткі. *Ужэ і картоплі насеялі.* Хачэнь. *Квасолі насеем, шчо по мешкоў тры, да емо́.* Дварэц.

НАСЁРБАЦЦА, НАСЕРБА'ЦЦА *зак.* Насёрбацца. *Я ўжэ насёрбаўса капусты, то куцьі́ е́сці не буду.* Верасніца. *Насерба́ўса ўжэ.* Запясочча.

НАСІЛКОВА'ЦЦА *зак.* Добра наесціся. Луткі.

НА'СІЛКОМ *прысл.* Сілаю, гвалтам. *Хозяйка познімала рубашкі насілком з нас.* Хачэнь.

НАСІ'ЛУ *прысл.* Ледзь, з цяжкасцю. *Насілу ву́лез з ямкі.* Луткі.

НАСКІДА'ЦЬ *зак. экспр.* Назбіраць, накідаць у кошык. *Нема грыбо́ў — козляко́ў усякіх наскіда́ла.* Хачэнь.

НАСКОВА'ЦЬ *зак.* Нацкаваць. *Насковаць собакою.* Сямігосцічы.

НАСКОСЯ'К *прысл.* Наўскасяк. *Наскосяк так обшы́тэ.* Запясочча.

НАСКРЭ'БЦІ *зак.* Наскрэбці, начысціць. *Трэ наскрэ́бці буракоў даква́сіць.* В. Малешава.

НАСЛА'ЦЬ *зак.* 1. Наслаць. *Наслаў столю.* Пагост. 2. Навесці, напусціць. *Ой шоб на его ліхо, ек вон мене трапіў да наслаў беду.* Дварэц.

НАСЛЕДЖА'ЦЦА *незак.* Наведвацца. *Назіму това́р домо́ў зайшоў, але туды ж, дзе вон буў летом, наследжа́юцца, ходзяць, до свого́ ж, моўляў, ідуць поба́чыць.* Кароцічы.

НАСЛЕДЗІ'ЦЬ *зак.* Высачыць. *Воны наследзілі мене́.* Бярэжцы.

НАСЛІ'ЗІЦЬ *зак.* Чуць змачыць зямлю. *Насло́зіў дождж.* Запясочча.

НАСМА'ЖЫЦЬ *зак.* Насмажыць. *Карпы́ хорошые, насмажылі цэлу сковороду.* Луткі. Напражыць. *Насма́жымо гороху.* Луткі.

НАСМЕЛЕКА′ *прысл.* Смела. *Насмеле́ка іду куды хоч.* В. Малешава.

НА′СМЕРКУ *прысл.* У прыцемках, пасля захаду сонца. *Насмерку з сена прышлі, бо погода.* Пагост.

НА′СМЕРЦЬ *прысл.* Да смерці. *У тое́, шчо зачавіў насмерць, чэцьвёро дзецей зосталóса.* Цераблічы.

НАСМЕЯ′ЦЦА *зак.* Насмяяцца, пасмяяцца. *Насмея́ўса чыгун з горшка́, аж сам такі́* (прыказка). Хачэнь.

НАСМІХА′ЦЦА *зак.* Насміхацца, кпіць. *Шчо ты насміха́есса, поддзева́еш, думаеш, шчо ўжэ веліка шышка?* Бярэжцы.

НАСМУКА′ЦЬ *зак.* Насмыкаць, нацягаць. *Се́на насмука́ў по́ўны дуб.* Цераблічы.

НАСМУРО′ДЗІЦЬ *зак.* Нарабіць смуроду. *Ту́тэка не́хто не́чым так насмуро́дзіў, шчо аж дыхаць ва́жко!* Тураў.

НАСОЛІ′ЦЬ *зак.* Насаліць, засаліць. *Помідо́ры спе́лые прошлый год насолілі собе і далі і ў Соліго́рск.* Сямігосцічы.

НАСОЛО′ТКЕ *прысл.* Несалёнымі, у свежым выглядзе. *Ты́е жо́ўці до́брэ насоло́тке есць* (пра жоўтыя агуркі). В. Малешава.

НАСО′ЛЬВАНІКІ *мн.* Ачышчаная звараная бульба. Хотамель.

НАСОПРА′ЎНО *прысл.* Напраўду, сапраўды. *Насопра́ўно зробіла.* В. Малешава. *Насопра́ўно пойду на по́ле да по́бачу.* Там жа.

НАСОРОМОЦІ′ЦЬ *зак.* Засароміць, засарамаціць. *Насоромоціла ее́, то пошла да наклала дзіцяці рубашэчку, лёлю.* Сямігосцічы.

НАСО′С *м.* Нагар (у люльцы). *Вужэ́ страшно того́ насо́су з люлькі бояцца.* Хотамель.

НАСОЎГА′ЦЬ *зак.* Надаваць кухталёў. *Ра́зом пілі́ да ёму́ насоўга́лі, то хо́дзіць побіты.* Запясочча.

НАСОЎКА′ЦЦА *зак. экспр.* Нахадзіцца, натупацца. *Я за дзень так насоўка́ласа, шо ўсю ноч но́гі болелі.* В. Малешава.

НАСОЧЫ′ЦЬ *зак.* Асачыць, высачыць. *Трэба ра́ненько іці́, насочы́ць, дзе воны е́сцека.* Луткі.

НАСПЕ′Х *прысл.* Паспешліва, спехам. Аздамічы.

НАСПІ′ЧНІК *м.* Дэталь у коле воза (рэхва, якая набіваецца на калодку каля спіц). *Наспічнікі нацягваюцца на коло́дзіцу.* Цераблічы.

НАССА'ЦЦА *зак.* Нассацца, насмактацца. *Не гадзюка то була, а вуж! Нассауса і попоуз.* Бярэжцы.

НАСТАВА'ЦЬ *незак.* Наступаць, надыходзіць. *Молодзік настае.* Цераблічы.

НАСТА'ВІЦЦА *зак.* Насцярожыцца, прыслухоўваючыся. *Як наставіцца — рогі і вушы! Попрэ, шо й дох ее дожэнэ, тую корову, шо почула воўка.* Бярэжцы.

НАСТА'ВІЦЬ *зак.* 1. Паставіць. *Юшкі наставіў.* Бярэжцы. 2. Накіраваць, выставіць. *Руж'е наставіў.* Верасніца. *Наставіць мусу да капрызіць!* Сямурадцы. *Весной вода, то куда очы наставяць — едуць.* М. Малешава. 3. Падставіць. *Настаў прыгоршчы, я насыплю цукеркоў.* Верасніца.

НАСТА'ВОЧКА *ж.* Дадатковыя соты ў вуллі. Мачуль.

НАСТАНОЎЛЯ'ЦЬ *незак.* Настаўляць, натапырваць. *Конь настаноўляе вушы, чуе воўка.* Любавічы.

НАСТАНО'ЎНІК *м.* Нейкая лясная лекавая расліна. *Настаноўніка ўдома нема, тольки ў лесе. Ек подорвеецца чоловек, то вон помогае.* Хачэнь.

НАСТАРЦОВА'ЦЬ *зак.* Нажабраваць. *Стариэц настарцоваў много.* Цераблічы.

НА'СТАЎКА *ж.* Рыбалоўная прылада, якой ловяць рыбу з лодкі. *Гэты дзед настоўкой на сусе поставіць, то поймае рыбу!* (жарт). Цераблічы.

НАСТАЎЛЯ'ЦЬ *зак.* Падстаўляць, выстаўляць. *Настаўляй ведра под дождж.* Мачуль.

НАСТА'ЎНІК *м.* Настаўнік. *То настаўнік гэты, вон ум'ер, двое купіў.* Старажоўцы.

НАСТА'ЦЬ *зак.* Настаць, наступіць, падысці. *Косовіца настала, да скоро настануц жніва.* Запясочча. *Ек піліпоўка настала, то воўкі ідуць гойною.* Любавічы. *Молодзік настае і обмуцца хочэ* (пра дажджлівае надвор'е ў першую квадру). Луткі. *Настаў Ілья, наробіў гнільяя* (прымаўка). Хачэнь.

НАСТО'ЙКА *ж.* Настойка на ягадах. *Настойкі трохі коўтнула.* Бярэжцы.

НАСТО'ЛЬНІК *м.* Абрус. *Коліся ткалі настольнікі, а цепер купляюць.* Хачэнь.

НАСТО'ЛЬНІЦА *ж.* Тое ж. *Настольніцу ў восем нітоў вуткала.* Сямурадцы. *Хто прошву робіў у настольніцы, хто хусткі везаў.* Хачэнь.

НАСТО'РЧ *прысл.* Старчаком, вертыкальна. *Я насторч упаў з лоткі.* В. Малешава. *Насторч поставіць*

поле́но. Аздамічы. Тарчма. *Поставіло ее насторч, да не лечэ́ньа, ратова́ньа — і померла.* Сямігосцічы. Перпендыкулярна, супрацьлегла. *О так, скажэм, е кіёчок у вулі, а е і насторч.* Дварэц.

НАСТОЯ'КА *прысл.* Стоячы. *Настоя́ка больш уле́зе* (жарт). В. Малешава.

НАСТОЯ'ЦЬ *зак.* Навязаць сваю волю, прымусіць падпарадкавацца. *Настоялі дзядзькі да ожэнілі его́, того́ хло́пца.* Луткі.

НАСТОЯ'ШЧЫ *прым.* 1. Сапраўдны. *Прорва настояшча!* (пра гразкае месца). Луткі. 2 *перан.* Даволі значны. *Настоя́шча ту́ча була́, дождж усе заліу́.* Там жа.

НАСТРА'МОК *м.* Невялікі воз сена (200—400 кг). *Шчо я там накла́у, онно настра́мок!* Сямігосцічы. *Настрамок се́на, шчыгу́лна ко́пка.* Пагост. *Памянш.* н а с т р а́ м о ч о к. *Получыў настрамочок сена.* Мачуль.

НАСТРАХА'ЦЦА *зак.* Спужацца, напалохацца. *Настрахаўса, шо не знаю як!* Цераблічы. *Вон ек настрахаўса да прыбег і крычыць: — Тато, тато, воўк овечку ухопіў!* Луткі. Набрацца, нацярпецца страху. *Але настрахаўса, шо ко́сы стоялі!* Сямігосцічы. *Ну, я ўжэ вас не пушчу́ ў кіно, я і так настраха́ласа!* Дварэц.

НАСТРО'ІЦЦА *зак.* Наладзіцца, прыйсці ў нармальны стан. *Будзеш варыць, і вон настро́іцца, твой жыво́т!* В. Малешава.

НАСТРО'ІЦЬ *зак.* Наладзіць, падрыхтаваць да работы. *Дзень робі за тое, шо вона мне кро́сна настроіць!* Хачэнь.

НАСТРОМІ'ЦЬ *зак.* Неакуратна налажыць, накідаць абы-як. *Як накласць, то много ўлезе на воз, а так настроміў, настроміў — то мало дроў!* Сямігосцічы.

НАСТРУГА'ЦЬ *зак.* Наскрэбці, нарэзаць палоскамі. *Настругаць буракоў трэ да квасу наробіць бурако́вого.* В. Малешава.

НАСТРЭ'НЧЫЦЬ *зак.* Настроіць, падбухторыць, падгаварыць. *Людзі настрэ́нчаць, шо ей трэба ха́ту коб построілі од колхозу, то вона і добіваецца.* М. Малешава.

НАСТУПА'ЦЬ *незак.* Наступаць, надыходзіць. *О гэты, шо наступае, гэты месец буў.* Сямурадцы. *Ужэ краснўе, васна ўжэ наступае.* Мачуль.

НАСТУПІ'ЦЬ *зак.* △ Н а с т у́ п і ц ь ч о р т н а н о́-

гу. Пра клопаты, згрызоту. *Постой, наступіць і тобе чорт на ногу, не ўсе ж гуляць!* Сямігосцічы.

НАСТУ'ПНЕМ *прысл.* Гвалтам. *Наступнем гоніла его.* Аздамічы.

НАСТЫРА'ЦЦА *незак.* Псаваць адносіны, задзірацца. *Настырацца не хоцеў Іванко за буракі.* Дварэц. *Забіў бы гэтого кота, да не хочу настырацца — я з імі жыву добрэ.* Там жа.

НАСТЫ'РНОСЦЬ *ж.* Нянавісць, нецярпімасць. *Така настырносць узеласа між суседамі, шчо образа знімалі і прысягалі.* Луткі.

НАСТЫ'РНЫ *прым.* Упарты, задзірысты. Хільчыцы.

НАСТЫ'РЫЦЦА *зак.* Завесціся, пасварыцца. *От, настырыцца, ш чоловеком не говорыць.* Мачуль.

НАСТЫ'ЦЬ *зак.* Зрабіцца халодным. *Вода ўжэ настыла крэпко!* Старажоўцы.

НАСУ'ГОВАТО *прысл.* Пахмурна, змрочна. Бярэжцы.

НАСУКА'ЦЬ *зак.* Насукаць, навіць. *Онь з поймы набэры нітoк насукаць.* Мачуль.

НАСУЛІ'ЦЬ *зак.* Прапанаваць. *Нашчо ты ему стольќо насуліў? Не можно було стольќі насуліць!* Альшаны.

НАСУ'ПІЦЦА *зак.* Нахмурыцца. *Насупіцца, як хмара на дождж.* Мачуль. *Чого ты насупілосо, зогнёвалосо?* Запясочча. *Воўковаты чоловек насупіцца да моўчыць.* Сямурадцы. *Ужэ насупіўса і слова не хочэ сказаць.* М. Малешава.

НАСУПЯ'ЧЫЦЦА *зак.* Тое ж. *Насупячыцца і ходзіць, а мо вон думае шо таке, не говорыць?* М. Малешава.

НАСУ'ТЫЧ *прысл.* Упрытык, вельмі блізка. *Насутыч ногі стаўляў — ніякі, ніякі буў!* М. Малешава. *Дай бог, шоб цебе насутыч поставіло!* (праклён). Там жа.

НА'СУХО *прысл.* Насуха. *Насухо вуцёр корэц.* Аздамічы.

НАСУШЫ'ЦЬ *зак.* Насушыць. *Досвета побегом да набером, да насушым тых груш.* Верасніца.

НАСЦЕГА'ЦЬ *зак.* Нашморгаць, насцягваць. *Насцегаем, насцегаем насеньа да тоўком его.* Пагост.

НА'СЦЕЖ *прысл.* Насцеж, шырока. *Отчыніў дзверы насцеж, і комароў поўну хату напускаў.* М. Малешава. *Сені отчынілі, хату кінулі насцеж і пошлі.* Кароцічы.

НАСЦЁЛ *м.* Падсцілка; сена, якое ідзе на подсціл.

Коб насцёл буў, то на половіну соток гною було б. Сямігосцічы. *Сена не наробіў, онно насцёл.* Хотамель.

НАСЦІГА'ЦЬ *незак.* Даганяць, наганяць. *Насцігаціме я его, то вон сховаецца.* Хотамель.

НАСЦІ'Л *м.* Насціл, памост. Запясочча.

НАСЦІЛА'ЦЬ *незак.* Насцілаць, рабіць столь. *Хату трэба насцілаць.* Луткі.

НА'СЫП *м.* 1. Насып. *Насыпы такіе е ў болотах.* Буразі. 2. Ячэйка, дзірка ў верхнім камені жорнаў. *Насып е ў жорнах.* Альгомель.

НАСЫ'ПАЦЦА *зак.* Насыпацца, патрусіцца. *После ужэ поробілі хорму з бляхі, дай покрішкі, шоб не насыпаўса попел.* Бярэжцы.

НАСЫ'ПАЦЬ *зак.* Насыпаць, напоўніць сыпкім. *Насыпле кош, то ложыцца і спіць эты мельнік.* Старажоўцы. *Насыпала пшэна, а воны не едзяць.* Луткі.

НАСЫПА'ЦЬ *незак.* Насыпаць. *Я добрэ закмеціў, шо вон ложэчкой насыпае.* Старажоўцы.

НА'СЫПКА *ж.* Насыпка (у падушцы). *Прыслалі насыпкі да зробіла я ім дзве подушкі.* Запясочча. *Насыпка на пух.* Луткі.

НАСЫПНЫ' *прым.* △ Н а с ы п н а б о ч к а. Бочка для сыпкіх рэчываў. *Веліка бочка, то насыпна, а малая — то варыўна.* Сямігосцічы. *Насыпные бочкі робілі з осіны на зерно, на сем'е, на муку, на жолудзь.* М. Малешава.

НА'СЫПОМ *прысл.* Навалам, вельмі многа. *Насыпом тых жукоў, як песку.* Дварэц.

НАСЫПЧА'СТЫ *прым.* Насыпны. *Насыпчастые кадоўбы булі, а с клепок то не.* Сямурадцы.

НА'СЬКІ *прым.* △ Н а с ь к і в е л і к д з е н ь (д з е н ь). Чацвёрты дзень велікоднага тыдня (наўскі вялікдзень). *У нас на наські велікдзень ідуць на могліца, яйцо якее положаць на хрэст.* М. Малешава. *У наські дзень на пасошные дні ідуць на могліца ў нас.* Там жа.

НАТ *часц.* Нават. *Нат ані віскнуло, ані піскнуло.* Запясочча. *Я нат і не побачыла.* М. Малешава. *Горэлкі нема помянуць нат.* Там жа. *Цепер нат і колендара не купілі.* М. Малешава.

НАТАРАМБА'СІЦЬ *зак. экспр.* Нагаварыць абы-чаго. *Натарамбасяць вам бабы!* Дварэц.

НАТАРАТО'РЫЦЬ *зак. экспр.* Тое ж. *Сем воз коз натараторылі!* В. Малешава.

НАТКА'ЦЬ *зак.* Наткаць. *Му раньшэ як ткалі на той снасцé, то за дзень губічку начэм.* Хільчыцы.

НАТКНУ'ЦЬ *зак.* Насадзіць. *Наткнуў чэр'яка на вýдку.* Луткі. *Этого жука наткні!* Там жа.

НАТОЛКОВА'ЦЬ *зак. экспр.* Нагаварыць. *Той дзед натолкýе, шчо ўсе селó не прыдумае.* Луткі.

НАТОЛМА'ЧЫЦЬ *зак. экспр.* Тое ж. *Бабы тобе натолмáчаць, ты толькі слýхай!* Сямурадцы.

НАТОМІ'ЦЦА *зак.* Стаміцца, змарыцца. *Натомлюса, прыду да цóпну ў посцель.* Запясочча.

НАТОМІ'ЦЬ *зак.* Стаміць, змучыць. *Натоміў кобылу да ў хлеў запёр!* Альпень.

НАТОПІ'ЦЦА *зак.* 1. Наныраццa, топячыся. *Можно натопіцца, як расколывáюць лодку.* М. Малешава. 2. Напаліцца, нагрэцца. *Натóпіцца груба, то некой прэлью несé.* Запясочча.

НАТОПІ'ЦЬ *зак.* Напаліць, нагрэць. *Хата моя холóдная, да нечым натопіць. Дзеткі мое голóдные, да нечым покорміць* (з песні). Хачэнь.

НАТОПТА'ЦЦА *зак.* 1. Набрацца, назбірацца. *За лето гною натопчэцца, то возіш его на Бор.* Мачуль. 2 *перан.* Наесціся. *Я, шчытай, рэзанóк горачых натоптаўса.* Аздамічы.

НАТОПТА'ЦЬ *зак.* Набіць, напхаць. *Натопчэ ў ту люльку табáкі пóўно.* Старажоўцы. *Да нáшчо ты натоптаў тогó мéха?* В. Малешава.

НАТОПУ'РВАЦЦА *незак.* Настаўляцца, насцярожвацца. *Вонó натопырваецца, ек звер.* Мачуль.

НАТОПУ'РЫЦЦА *зак.* 1. Наставіцца, наставіць пер'е і інш. *Натопýрылаcа кура.* Луткі. 2. Уздуцца, прыўзняцца. *От одзежа пошыта плохо! Нéшчо на плечах натопýрылас.* Луткі. 3. Надзьмуцца, раззлавацца. *Мене ўбачыў, натопýрыўса і стоіць!* Верасніца.

НАТОПУ'РЫЦЬ *зак.* Наставіць, прыўзняць. *Натопурыў вýшы конь.* Бярэжцы.

НА'ТОПЧ *ж.* Слой нанесенага нагамі і ўтаптанага грунту. *Тýта стáра посéля, то стáры гной е, натопч, натоптáлоса нáтопчы. Дзе коло хáты натопч натóптваецца.* Сямігосцічы.

НАТОРОКО'Х *прысл.* Напагатове, у чаканні. *Стоіш наторокох, шчоб не прозевацъ аўтóбуса.* Дварэц.

НАТОРО'ЧЫЦЬ *зак. экспр.* Нагаварыць абы-чаго. *Я ей наторóчу, коб не говорыла.* В. Малешава.

НАТОЎКЦІ′ *зак.* Натаўчы. *Я натоўку гэтого бадыльніку да накрышу.* Дварэц.

НАТОЧЫ′ЦЬ *зак.* 1. Натачыць, навастрыць. *Сокéру наточыў дзед Рыгор.* Цераблічы. 2. Накапаць. *Землé наточыць крот копéц.* Хачэнь.

НАТРА′ПІЦЦА *зак.* Знайсціся. *Цапý, цапý, цáпіца, скоро не трáпіца, ек морóз возьме, то натрáпіцца* (загадка). *Рукавіца* (адгадка). Верасніца.

НА′ТРОЕ *прысл.* На тры часткі. *Поперэрэзвала нáдвое картоплі, которые натрое.* Кароцічы.

НАТРУБІ′ЦЦА *зак. экспр.* Напіцца. *Вон натрубіўса ўчóра, ідзé, у бóкі вáліцца.* Запясочча. *Воды́ натрубіласа і éсці не хочý.* Луткі.

НАТРУДЗІ′ЦЬ *зак.* Навярэдзіць. *Руку натрудзіў на жнівáх, опýхла.* Луткі.

НАТРУ′ШЧЫЦЦА *зак. экспр.* Наесціся. *Корова любіць займаць гольé да натрушчыцца того гольá.* Верасніца.

НАТРЭПА′ЦЬ *зак.* Натрапаць. *Натрэпала пýндзель лну, п'яць пудóў лну.* Дварэц.

НАТРЭПЕСТА′ЦЬ *зак.* Налепятаць, натрапаць. *Унука тобе натропéшчэ, шчо хочэш.* В. Малешава. *Вона езыком можэ багато натрэпестáць.* Старажоўцы.

НАТРЭ′САЦЬ *незак.* Натрасаць, натрушваць. *Натрэ́саць гной на картоплі пошла.* Луткі.

НАТУ′ГОВАТЫ *прым.* Тугаваты (пры даенні). *Наша трошкі натуговата корова, а бувае тугá корова — поцяні, як з воўчых зубоў!* Старажоўцы.

НАТУ′ЖЫЦЬ *зак.* △ Натýжыць жывóт. Добра наесціся. *Вон натужыў жывот дай поцягса на село.* М. Малешава.

НА′ТУЗІ *прысл.* У напружанні, туга. *У руках натузі дзержай.* Мачуль.

НАТУ′РА *ж.* Натура, характар. *Товáрына як чоловек, разную мае натуру.* Цераблічы. Прывычка, звычка. *Узяў такý натуру гусей топтáць.* Сямігосцічы.

НАТУ′РЛІВУ *прым.* Натурысты, наравісты. *От она упáрта, натурліва, анішчó не хóчэ послухаць!* Бярэжцы. *Натурліву конь.* М. Малешава.

НАТУ′РЫСТЫ *прым.* Тое ж. *Натурысты конь не йдзе, збрóю порвé.* Аздамічы.

НАТУ′РЫЦЦА *незак.* Упарціцца. *Натýрысты конь*

навек натýрыцца. Цераблічы. *Чо ты натýрысса?* Запясочча.

НАТЫКА'НЬЕ *н.* Радок, вытканы іншымі ніткамі (звычайна чырвонымі). Хотамель.

НАТЫКА'ЦЬ *незак.* Натыкаць (на кроснах). *Купляюць да натыкаюць усёго поўну хату.* Хотамель.

НАТЫ'ЧНІКІ *мн.* Дэкаратыўныя кветкі, якія ўюцца на нітку або на тычку. *Натычнікі повіліса на ґанок уверх, воны цвітуць сінім цвётом, у негóду закрыты, а ў погоду — нé.* Сямігосцічы.

НАЎБЕ'ЖКІ *прысл.* Бягом. *Дзеўка наўбежкі до того дзёда!* Цераблічы.

НАЎГАДЫ' *прысл.* Наўгад, наўздагад. *Воны стрэлілі наўгады да ўбілі свінчá.* Верасніца. Усляпую, вобмацкам. *Вона так наўгады робіць, бачыць слáбо.* Мачуль. Як прыдзецца, як-небудзь. *Наўгады пішыце пісьма.* В. Малешава.

НАЎГО'Н *прысл.* Наўздагон. *Бегці наўгон за злóдзеем, ці лёгко гэто?* Луткі. *Вон за палку да за ім наўгон, хоцеў удырыць.* М. Малешава.

НАЎДАЛУ', НАЎДАЛУ'Ю *прысл.* Наўдачу, без развагі. *Ішоў аўтóбус і так наўдалý ішоў, бо дождж страшны.* Луткі. *Наўдалую пошоў до его — мо шчэ побачу.* Аздамічы.

НАЎДО'ВЕ *прысл.* Нядаўна, днямі. *Наўдове я туды ходзіла.* Пагост.

НАЎДОГА'Д, НАЎДОГА'ДКІ, НАЎЗДОГА'Д *прысл.* Наўгад, без упэўненасці. *Наўдогáдкі сказаў і попало воно.* Аздамічы.

НАЎДОГО'Н, НАЎЗДОГО'Н *прысл.* Наўздагон, следам. *Побег наўдогон.* Аздамічы.

НАЎЗДО'ЎЖ *прысл.* Уздоўж. Хачэнь.

НАЎЗНА'К *прысл.* Дагары. *Упáла да наўзнáк потылíцэю.* Сямігосцічы. Уверх тварам. *Упала наўзнáк, ек учáдзела.* М. Малешава. *Наўзнак полецеў і увернуўса ў воду.* Там жа. *Упаў на зёмлю, а тогды ўзняўса да поваліўса боком, а после зусім наўзнáк перэкінуўс.* Луткі. Уніз тварам. *Наўзнак — то ведом уніз.* Альшаны.

НАЎЗРО'СТ *прысл.* Навырaст. *Наўзрост купіў пальтó.* Аздамічы.

НАЎКА'З *прысл.* Прыкладна, для страху. *Бáцько мене раз побіў, але раз не наўкáз, запóмнілосо до смéрці.* Цераблічы.

НАЎКО'ЛА 1 *прыназ.* Навокал. *Ціпе́рэка наўко́ла голові гірка!* В. Малешава. 2 *прысл.* Кругом, навокал. *Наўкола ходзіць.* Аздамічы.

НАЎКО'СЬ *прысл.* Наўскасяк, бокам. *Пошла наўко́сь вода́, до нас не дойшла́.* Буразі.

НАЎКРУ'Г *прысл.* Кругом. *Робілі наўкру́г, кругом пе́чы хо́ды, шоб дух ішо́ў.* Сямурадцы.

НАЎКРУГА' *прысл.* Тое ж. *Не пошо́ў пра́мо, а наўкруга пошо́ў і ўлез у вокно́.* М. Малешава. Укруг. *Наўкруга́ то будзе п'яць.* Лутკі.

НА'ЎКРЫЖ *прысл.* Накрыж, перакрыжоўваючы. *Хай вона на́ўкрыж сучыць цу́лкі.* М. Малешава.

НА'ЎКРЭСТ *прысл.* Тое ж. *Коня́ спутае на́ўкрэст.* Сямігосцічы. *Ужэ коро́ву уганя́е і наўкрэст вона́ поб'е ее́.* Хачэнь.

НА'ЎМЕ', НА'ЎМЕХ *прысл.* У галаве, у думках. *А вон седзіць да пла́чэ, ужэ і коні не наўме́.* Хачэнь. *То забу́ду, то так случы́цца, шчо не на́ўме.* Бярэжцы. *Не на́ўмех і ры́ба та, як жа́бером опечэсса.* Луткі.

НАЎМ'ЁКОМ *прысл.* Намякаючы. *Наўм'ёком сказаў ему.* Аздамічы.

НАЎМО'Р *прысл.* Насмерць, зусім. *Гэты малы́ зае-да́е того велі́кого соба́ку наўмо́р.* Хачэнь.

НАЎМУ'СНЕ, НАЎМУ'СНО *прысл.* Наўмысна, назнарок, спецыяльна. *Хто наўмусне вунесе стола́ на вуліцу, ек веселье е́дзе.* Хачэнь. *Наўму́сне мазаць цыцкі коро́ве така́ мазь е.* Луткі. *Наўму́сно упушчу ў во́ду да гледжу́, ека́ вона* (жылка для вуды). Там жа.

НАЎПАКІ' *прысл.* Насуперак. *Шо ні спута́ю, шо ні загадаю зробіць, усе наўпакі гово́ріць і ро́біць.* Пагост.

НАЎПОДВЕЧО'Р'Е *н.* Надвячорак. *Наўподвечо́р'е бувае, ек со́нцэ захо́дзіць, шчэ не зайшло́.* Бярэжцы.

НАЎПОПЕРЭКІ' *прысл.* Насуперак, для пярэчання. *Дзед будзе говорыць ўсякіе фільціклюшкі, гето так наўпоперэкі, а мо прыду́мае шчо.* Дварэц.

НАЎПО'Р *прысл.* Напралом, без кампрамісаў. *Крэпкіе людзі йшлі наўпор.* Хільчыцы.

НАЎПРАВІ'К *прысл.* Прама, проста. *Прышоў ра́нок, тут мне погінуць, ногі наўпровік поста́віло.* М. Малешава.

НАЎПРАМІ'К *прысл.* Напрамкі, напрасткі. *Наўпрамік пошо́ў і пра́мо на Толма́чэў прышоў.* Луткі.

НАЎПРО'СТ *прысл.* Тое ж. Верасніца.

НАЎПРО'ЦІЎ *прыназ.* 1. Насупраць. *Найпроціў своіх кладовішч.* Луткі. 2. Да. *Не можэ буць, коб сцена заговорыла найпроціў мене.* Бярэжцы.

НАЎРА'Д *прысл.* Малаверагодна. *Найрад ці подўжаю я, ці не.* Сямурадцы.

НАЎРО'ЧЫЦЬ *зак.* Сурочыць. *Ты ўжэ мене хочэш найрочыць?* Луткі.

НАЎРЭ'М'Е *прысл.* Своечасова, у час. *Хоть завэртнем удайлюс, але найрэм'е яўлюс* (прымаўка). Рубель.

НАЎСЁГДА' *прысл.* Назаўсёды. *Помні найсёгда, шо ты ніколі не маціմеш коровы.* Старажоўцы.

НАЎСКОСЯ'К *прысл.* Накасяк. *Найскосяк отрэзай полено.* Аздамічы. *Зодрэш олешыну найскосяк на трубу пастухову.* Мачуль. *Нарубаюць жэрток, найскосяк ложаць.* Запясочча.

НАЎСПРО'Б *прысл.* На спробу. *Пойду найспроб побачу, ек сало лежыць у дзежцы.* В. Малешава.

НАЎСТО'РЧ *прысл.* Старчаком. Верасніца.

НА'ЎСЦЕЖ *прысл.* Насцеж. *Отчыніла дзверы найсцеж.* Луткі.

НАЎЦЕКАЧА' *прысл.* Наўцёкі. *Вон до іх, а воны найцекача, да вішчаць да пішчаць!* М. Малешава.

НАЎЦЕ'КІ *прысл.* Тое ж. *Рэчы за плечы да найцекі!* В. Малешава.

НАЎЦЁК *прысл.* Тое ж. *Найцёк побег.* Аздамічы.

НАЎЯЗА'ЦЬ *зак.* Навязаць. *Вона нав'язала таку в'язку, шчо я і не поворушу.* Хачэнь.

НАЎЯ'ЗВАЦЬ *незак.* Прывязваць. △ Х о т ь д у ш у н а в'я з в а й. Пра невыносныя пакуты. *Так звінять комары, шо хоть душу нав'язвай.* Альпень.

НАХА'БІЦА *ж.* Пошасць, хвароба. *Нека нахабіца выпала на іх.* Альпень.

НАХАДЖА'ЦЬ, НАХАЖА'ЦЬ *зак.* Надаставаць, навымаць (з вулья, з жака і пад.). *Нахожай рыбы з жаку.* Бярэжцы. *Пошоў по мед да нахожаў меду.* Аздамічы. *Одзін чоловек ідзе мед хаджаць, а его жонка негожая. То вон кажэ: як нахаджаю меду, то здзелаю большую свечку з воску* (зарок, каб паздаравела). Сямігосцічы.

НАХА'КАЦЬ *зак.* Нашкодзіць. *Не займай его, ато нахакае — вокна поўбіваe ці шчо.* Пагост. *Чорт нахакаў.* Бярэжцы.

НАХАЛДЫКА'ЦЦА *зак. экспр.* Напіцца, наглытац-

ца. *Нахалдыкáўса ў кустóх і прышоў п'я́ны-росп'я́ны!* М. Малешава.

НАХА'ЛНЫ *прым.* Нахабны. *Прусы́ этые такіе нахáлные, плёвень э́та!* В. Малешава.

НАХА'ЛОМ *прысл.* Нахабна, назойліва. *Нахáльніца нахáлом лéзе, коб усе знаць.* М. Малешава. Без віны. *Нахалом напáў на мене́.* Аздамічы.

НАХА'ЛЬНІЦА *ж.* Празмерна цікаўная асоба, назола. М. Малешава.

НАХВАЛІ'ЦЬ *зак.* Нахваліць. *Просто не нахваляць могó сына!* Сямурадцы.

НАХВАЦІ'ЦЦА *зак.* Нахапіцца, нечакана і паспешліва з'явіцца. *Сéлі ў лодку, а тут немцы нахвацíліса і пострэлілі ему мóрду.* Старажоўцы.

НАХЛЕ'БНІК *м.* Нахлебнік, дармаед. *Хопіць того, шчо я і так нахлéбнік!* Азяраны.

НАХЛЁБКАЦЦА *зак.* Нахлябтацца. *Нахлёбкаўса лóжкою с хлебом.* Цераблічы.

НАХЛЁҐАЦЦА *зак. экспр.* Напіцца. *Вінá ў ту недзелю нахлёґаўса!* Пагост.

НАХЛЁПАЦЬ *зак.* Нахлюпаць, напэцкаць. *Наследзіў, нахлёпаў на подлозе.* Хотамель.

НАХЛЫ'НУЦЬ *зак.* Нахлынуць, набегчы, наваліцца. *Людзі нахлынулі ў лес отусюль дай побралі я́годы.* Хачэнь.

НАХО'ДЗІЦЦА *незак.* Знаходзіцца, натрапляцца. *З бóгом, Парáска, колі лю́дзі нахóдзяцца* (прымаўка). Старажоўцы.

НАХО'ДЗІЦЬ *зак.* Знаходзіць. *Кажэ, што ж у вас з гэтое стрэлы́ рóбляць, як находзяць? А жонкі кажуць, да нічóго.* Пагост.

НАХОЛЕ'РУ *прысл.* Навошта, на чорта. *Нахолеру ей чужэ́, у ее своѓо хватае.* М. Малешава.

НАХОПІ'ЦЦА *зак.* Настаць, наступіць. *Ходзілі, ходзілі, і ноч нахопіласа.* Запясочча. *Зімá нахопіласа, а дрóва дзе браць?* Старажоўцы. Успыхнуць. *Нахопіласа войнá дай ўсе.* М. Малешава. Выпадкова і да месца з'явіцца. *Я нахопіўса на вуценя́, ато б собака з'еў.* В. Малешава.

НАХО'ХЛІЦЬ *зак.* Начасаць, падкруціць. *Нахохліла кóсы трохі.* В. Малешава.

НАХРУ'СТ *прысл.* З хрустам. *От поцегну́ласа, шо косці нахруст.* Лутκі.

НА'ХРЭСТ *прысл.* Накрыж. *Як удырыло нахрэст, і огонь усхопіўса.* Луткі.

НА'ЦЕ *часц.* Прапанова ўзяць (у дачыненні да многіх або ветліва да аднаго). *Наце, ото воно́ свежэнькe!* Верасніца.

НАЦЕГА'ЦЦА *незак.* Набірацца, прапахваць. *Поставіць у лёх, нацега́еецца вона тым во́здухом, да ўжэ не тóе!* Дварэц.

НАЦЕГА'ЦЬ *незак.* Нацягаць. *Нацегаю чо́боты — не нала́зяць.* Пагост.

НАЦЕГНУ'ЦЦА *зак.* Набрацца, набракнуць. *Нацягнецца водо́ю боло́ніста хво́я і потае́.* Цераблічы. *Нацегну́ла ётого імпету да занего́жэць боюса.* Дварэц.

НАЦЕГНУ'ЦЬ *зак.* Нацягнуць, навалачы. *Мо́жэ гэты песо́к кое́-колі бу́ра ека́ нацегну́ла.* Старажоўцы.

НАЦЕ'КАЦЬ *незак.* Нацякаць. *Наце́кае вода́ ў лёх.* Хотамель.

НАЦЕКНУ'ЦЬ *зак.* Намякнуць. *Коб ты нацекну́ў, шчо дамо́ гро́шэй.* Хотамель.

НАЦЕКЦІ' *зак.* Нацячы. *От жырнэ са́ло, натекло́ мно́го жыру.* Альпень.

НАЦЕЛЕ'МКАЦЦА *зак. экспр.* Наесціся, напіцца ўволю. Аздамічы.

НАЦЕ'ЛЬНІЦА *ж.* Ніжняя сарочка. Запясочча.

НАЦЕНЬКІ' *прысл.* Наўпрост. Верасніца.

НАЦЕ'РЦІ *зак.* Нацерці. *Натры́ её на мо́рды, то будзеш як семна́ццатка от той бодзя́гі.* Хачэнь. *Яблука коб не пропа́лі, наце́рла ўжэ бага́то.* Там жа.

НАЦЕРЭБІ'ЦЬ *зак.* Нарваць, наабрываць, начысціць. *Дзе́ці блёкоту нацерэбілі.* Бярэжцы. *Я зараз нацерэблю́ карто́пляў.* В. Малешава.

НАЦЁПКАЦЦА *зак. экспр.* Наесціся, напіцца ўволю. *Подо́іць ма́цер корову, то вон нацёпкаецца молока́ з хле́бом.* Дварэц. *От, нацёпкаўса собе крышано́ў.* Бярэжцы.

НАЦЁР *м.* Прыцёрты або выціснуты на бераг лёд. *Крыж'е на су́хо лёзе, велікі нацёр, бу́дзе веліка вода́.* Запясочча.

НАЦІ'НА *ж.* Сцяблы агародніны (агуркоў, бульбы, маку і пад.). *Пескі, то націна ў карто́плях спа́ла од жары.* Пагост.

НАЦІ'НЬЕ *н. зб.* Тое ж. *Націнне ма́ку не повурыва́й.* Пагост.

НАЦІРА'ЦЦА *незак.* Націрацца. *Бодзяга поўз краё росцё, ёю націраюцца.* Сямурадцы.

НАЦІРА'ЦЬ *незак.* Націраць. *Гэтым зёльем сырым націраць од бородавок трэба.* Цераблічы. *Націраць пузыря попелом трэба, то вон стане тонкі.* Лутк.

НАЦІ'СНУЦЬ *зак.* Націснуць, намуляць. *Націсла ў цесным обуі ногі, болячь мулёнікі.* М. Малешава.

НАЦО'ПАЦЦА *зак. экспр.* 1. Наесціся. *Еж капусту, бо му ўжэ нацопаліса сала з ладкамі.* Верасніца. 2. Нарабіцца, напрацавацца. *Нацопалася за дзень, так голову і водзіць убокі.* М. Малешава.

НАЦО'ПАЦЬ *зак.* Нападаць (пра садавіну). *От нацопало яблок.* Аздамічы.

НАЦУРУДЗІ'ЦЬ *зак. экспр.* Наліць. *Цэлых тры гладышкі нацурудзіў молока.* Бярэжцы.

НАЦЭЛОВА'ЦЦА *зак.* Нацалавацца. *Догоняючы не нацолуешса* (прымаўка). Старажоўцы.

НАЦЯГА'ЦЬ *незак.* 1. Нацягваць. *Нацягае хмару, мабуць, дождж будзе.* М. Малешава. 2 *экспр.* Нагаворваць. *Шо ты, Кодоліч, на мене нацягаеш? Я грошы твоё не браў!* Аздамічы.

НАЦЯ'ГАЧ *м.* Прылада для нацягвання абручоў на бочку або шын на колы. Сямігосцічы.

НАЦЯ'ЖКА *ж.* 1. Адзежына, якая надзяваецца наверх на кажух або іншую верхнюю вопратку. *Скінь нацяжку, бо душно стало на дворе.* Верасніца. 2. Бяльмо на воку. *Нацяжка нацягвае, плохо вон ўжэ бачыць.* Сямігосцічы.

НАЦЯ'ЖЫЧ *м.* Прылада для нацягвання абручоў на бочку або шын на колы. *У нас нацяжыч, шо на бочку обручэ набіваць, воно бы чэплея таке.* Мачуль. *Нацяжычом нацягваюць шыны на колеса.* Цераблічы.

НАЧАВІ'ЦЬ *зак.* Націснуць, надавіць. *Начавіла ягод* Бярэжцы. *Ге не баліць, а як начавіш — баліць.* Аздамічы.

НАЧА'ДЗІЦЬ *зак.* Начадзіць, напусціць дыму, чаду. *Начадзіла ўжэ головешка, воняе.* Лутк.

НАЧА'ТКІ *мн.* △ Н а ч а т к і р о б і ц ь. Пачынаць якую-небудзь справу. *У понедзельнік не хоцелі начаткі робіць.* Альгомель.

НАЧА'ЦЦА *зак.* Пачацца, распачацца. *Ну вот началаса гроза.* Бярэжцы. З'явіцца. *Началіса похмаркі, скоро мо будзе дождж.* Лутк.

НАЧА'ЦЬ *зак.* Пачаць. *Як началі ўцекаць да так*

хўтко! Запясочча. *Начаў піць, то прогналі з роботы.* Хачэнь. *Шчэ но начáў, да ўжэ пытáеш!* Кароцічы.

НАЧВІ'ГАЦЬ, НАЧВО'ГАЦЬ *зак.* Насцябаць, нахвастаць. *Шоб екім буркунóм начвіґаў по ногáх, коб не болéлі?* Хачэнь. *Коб екá пýжка була, то начвóґаў бы вутвý — безугáву бегуць на двор, да зло берэ́.* Верасніца.

НАЧВОРЫ'ЦЬ *зак.* Навырабляць, нарабіць шкоды. *Пошоў на кéрмаш да начворыў, шо й пальтá нема.* Пагост.

НАЧО'СОВАТЫ *прым.* Задзірысты. *Начосоваты чоловек: откуль ні стань — лáскі не почуеш!* Аздамічы.

НАЧО'СОВУ *прым.* Пакручасты, з няроўнымі слаямі (пра дрэва). *Начосовэ дзерэво бы звіток.* Аздамічы.

НАЧУ'БАЦЬ *зак.* Нацягаць за валасы, за пер'е; набіць. *За кóсы начубалі цебе дóбрэ!* Луткі. *Начубае нашого селезня той белы.* Верасніца.

НАЧУ'ХАЦЬ *зак.* Начасаць, надзерці. *От мене начýхало от комарóў!* Пагост.

НАЧЫНА'ЦЬ *незак.* Пачынаць. *А з чого будом начынаць говорыць?* В. Малешава. *Бабóў людзьмí не назывáлі, онно раз у годý, колі жыто начынаюць жаць, то кажуць: ужэ лю́дзі жнуць.* М. Малешава. *З поўнóчы глушэ́ц начынае пець свою песню.* Пагост.

НАЧЫНІ'ЦЬ *зак.* Начыніць, нафаршыраваць. *Закóлюць тóе паросятко да начы́няць.* Верасніца.

НА'ЧЫ'НКА *ж.* Начыненае парася, нафаршыраваная рыба і інш. *Така начы́нка смáшна, от смакотá!* Сямурадцы. *Нáчынку роб'яць з кожýшка.* Хачэнь. *Нáчынка — это тое порося, шчо на паску подавалі.* Верасніца.

НАЧЫ'НЬВАЦЬ *незак.* Начыняць, напіхваць. *У кутóк кроўяну коўбасý начы́ньваем.* Запясочча.

НАЧЫ'НЬЕ *н.* Начынне, набор прылад. *Начы́ньe крóсна ткаць мáе ўсе своé.* Сямігосцічы.

НАЧЫНЯ'ЦЬ *незак.* Начыняць, фаршыраваць. Пагост.

НА'ЧЫ'СТО *прысл.* Вельмі чыста. *Нáчысто вýполола.* Аздамічы. *Лён трэплюць трэпáчкой начы́сто.* Хотамель.

НАЧЭПЛЯ'ЦЬ *зак.* Начапляць, навешаць. *Начэплялі шмáцье, немá дзе сéсці.* Кароцічы.

НАШ *займ.* Наш. *Нáшому хлóпцу берэ́цца восемнаццаць годóў.* Старажоўцы. *Нáшэ селó — цáлы гóрод!* Сямігосцічы. *Не крыецца нáша цёлка.* Луткі.

НАШЛА'ПА *ж.* Бервяно ў зрубе, якое накладваецца наверх на асаду акон, дзвярэй. *Нашлáпу поклáлі на окна, шчоб просценок мóцно стояў.* Дварэц.

НАШЛА'ПІЦЬ *зак.* Накрыць зверху. *Рак знізу чэпляецца, нашлапіш его́, а вон і учэ́піцца за паукá* (рыбалоўная снасць). Пагост.

НАШЛЕГА'ЦЬ *зак.* Набіць, насцябаць. *Узяў за коня́, нашлегáў, і пошоў той конь.* Мачуль.

НАШЛО'ПНУЦЬ *зак.* Наступіць зверху. *Нашлóпнуў ногóю на вужáку.* Пагост.

НАШМО'РГАЦЬ *зак.* Нацягаць. *Стары́ не́кого чорта тобе́ нашмóргае!* (пра рыбалку). Запясочча.

НАШОПУ'РЫЦЬ *зак.* Узбіць, ускалмаціць. *Нашопу́рыла гóлову.* Верасніца.

НАШТА'ЛТ *прыназ.* Накшталт. *Вона такá нашталт мáку травá.* Цераблічы.

НАШУКА'ЦЬ *зак.* Назнаходзіць, назбіраць. *У рэ́шніку му нашукáём іх* (пра арэхі). Лутківі.

НАШУ'ХАЦЦА *зак.* Многа надзець на сябе. *Як холоднó, то нашу́хаешса і хóдзіш.* Мачуль.

НАШУ'ШКАЦЦА, НАШУ'ШТАЦЦА *зак.* Тое ж. *Нашушкаласа, ек ву́лей, не пове́рнешса.* Пагост. *Нашу́шталаса — багато одзёжы надзе́ла.* Запясочча.

НА'ШЦЫ, НА'СЦЫ *займ.* Наскі, тутэйшы. *Вон ме́сны, вон нашцы чоловек.* Запясочча. *Насцы.* Там жа.

НА'ШЧО *прысл.* Нашто, для чаго, навошта. *Нáшчо той дождж?* Бярэжцы. *Нáшчо ты гэто рóбіш?* Альшаны. *А мэ́ншы сын ду́мае: нáшчо богáтую жóнку браць, як я сам богáты?* Кароцічы. *Нáшчо его ругаць, раз его́ нема.* Мачуль. Чаму, чаго. *Нáшчо ты до его зáйдзеш, а до мене не.* Цераблічы. △ Н á ш ч о т о б е́ ш ч о. Што ні гавары. *Нáшчо тобе шчо, гэто ж вона гóлая сюды прышла.* Хачэнь.

НАШЧОСЕ'РЦЭ, НАШЧЭСЕ'РЦЭ *прысл.* Нашча, не еўшы. *Нашчосерцэ выпіў да очомрэў.* Там жа. *Рáно нашчосерцэ п'е чáю.* М. Малешава. *Скурыў паперóса нашчэсерцэ.* Аздамічы.

НАШЧЫКА'ЦЬ *зак.* Нашчыпаць. *Ідзі, дóнечко, нашчы́кáй цыбулі!* Цераблічы.

НА'ШЧЫНЕЦ *м.* Просты чалавек, наш брат. *Нá-шчынцу не прывукáць горовáць!* Тураў.

НАШЧЫПА'ЦЬ *зак.* Назрываць. *Жменю цыбулі нашчыпала.* Сямурадцы.

НАШЧЭБІ'ЦЬ *зак.* Уставіць новую вашчыну ў вулей. *Нашчэбіў до́бро вулья хорошым воском.* Мачуль. *Натыкаў воск, то і нашчэбіў.* Там жа.

НАШЧЭ'НТ *прысл.* Дашчэнту, датла. *Нашчэ́нт загубіў, звеў.* Аздамічы. Зусім, дарэшты. *Нашчэнт хай досо́хне рыба.* Дварэц.

НАШЫВА'НЬЕ *н.* Вышываныя рэчы. *Ву́весіла нашыванье да людзі окружы́лі, не можно поглядзе́ць.* Старажоўцы.

НАШЫ'ЁЧОК *м.* Нітка пацерак. Альпень.

НАШЫ'КАЦЦА *зак. экспр.* Напіцца (гарэлкі). *Нашы́каўса да йдзе ў ко́нікі.* Верасніца. *Нашы́каецца, ек пову́к!* М. Малешава.

Слова лічыцца выключна «жаночым». Мужчыны кажуць звычайна *клю́кнуў, наклю́каўса.* Верасніца.

НАШЫРКІ' *прысл.* Ушыр, ушырыню. *Зарубім нашыркі, як гэта по́дбівочка.* Бярэжцы.

НАШЫ'ЦЦА *зак.* 1. Налезці, набіцца. *У некоторые жакі нашы́еццa поўсотні штук ментузо́ў.* Старажоўцы. *Да багато нашыецца ў той во́лок ры́бу.* Дварэц. 2 *экспр.* Напіцца (гарэлкі). *Нашыўса горэлкі і прышоў домо́ў, ек, сатана́!* Старажоўцы.

НАШЫ'ЦЬ *зак.* △ Н а ш ы ц ь б е з в у́ з л а. Нагаварыць, наплесці. *Баба нашыла без вузла казо́к.* Цераблічы.

НАШЭ'МАЦЦА *зак.* Многа надзець на сябе. *От нашэмаўса, ек сноп, ек ву́лей. Кажуць, ек хто много одзеў на себе.* Лут кі.

НАШЭ'МКАЦЬ *зак.* Нацягнуць. *Я на ёго́ нашэмкала каба́ціка і ўсе!* Любавічы.

НАШЭРЭ'ПІЦЬ *зак.* Натапырыць, наставіць. *Еж нашэрэпіць свое колючкі да фуркае.* Старажоўцы.

НАШЭРЭ'ПЛЕНЫ *прым.* Натапыраны. *Гэто сцісненые грыбу́, а гэ́тые — нашэрэ́пленые.* Старажоўцы.

НАШЭ'ШКАЦЦА *зак.* Многа надзець на сябе. Рычоў.

НА'ЯВЕ *прысл.* Наяве, увачавідкі. *Я ж горау поле і бачу на́яве, шо соба́ка посу́нуўса.* Тураў.

НАЯ'РВАЦЬ *незак. экспр.* Наварочваць, уплятаць. *Седзіць да наярвае і нічого не гово́рыць.* Старажоўцы.

НАЯРЫ'ЦЦА *зак.* Надумацца, рашуча намерыцца. *Наяры́ласа ехаць туды і коне́ц!* М. Малешава.

НЕ *часц.* Не. *Воўко́м не було дзе дзе́цца.* Хачэнь. *Краснопёркі большы́е не росту́ць.* Цераблічы. *І одного́*

не осталосо! М. Малешава. *Не, невеліке було село у нас без этых перэселенцоў.* Бярэжцы. *Ек не, то не трэба говорыць, так нехай і будзе!* Кароцічы. *Піліп поехаў за рэку? — Не.* В. Малешава. *Некоторые і цепер старые гетые дзеды сполняюць, а молодые то ўжэ не.* Хачэнь. *Марусько, корову дзе хоч дзевай, бо я ўжэ не!* (не ў стане). Старажоўцы. *Субота не без сонца, козак не без долі* (прыказка). Цераблічы. *Косовіца, не косовіца, жніво, то вон навек отдыхаў.* Чэрнічы. Няма. *А ліпы ў нас не. Есць только у лесу, далеко.* Бярэжцы. △ Не ўчуць, не ўбачыць. Пра немагчымасць атрымаць. *Тых обрэзкоў я не ўчуў, не ўбачыў.* Цераблічы. Ек не ў себе. З незвычайным апетытам. *Корова буракі есць, ек не ў себе.* В. Малешава.

НЕ'А *часц.* Не. *Неа, не брала я гэто.* Сямігосцічы.

НЕБАГА'ТКО *прысл. экспр.* Нямнога, небагата. *Небагатко там лну посеяно!* Сямігосцічы.

НЕ'БО *н., мн.* небеса. 1. Неба. *На небі зышоў месяц.* Верасніца. *Віхор ек ухопіць копу і под небеса по одной сеніне роскідае.* Дварэц. *Велікі под небо, а дурны, сколько не трэба* (прымаўка). Старажоўцы. *Коб не мерлі, тоб небо потперлі* (прымаўка). Сямігосцічы. 2. Паднябенне. *Ек у коня чорное небо, то его воўк з'есць* (павер'е). Цераблічы. 3. Скляпенне ў печы. *Усекае тые дошкі на небо, укладае небо, засыпае песок і робіць чэрэн.* Верасніца. *Небо копцёво, бо не зырко ў печы.* Цераблічы. △ Небо лежыць (на вадзе і інш.). Пра бяскрайнасць, мноства. *У той бок глянь, то небо лежыць на водзе* (у час паводкі). Цераблічы. *Небо лежыць на тых колхозных вутвах!* Там жа. Небо да вода. Пра вялікі разліў. Луткі. З небом говорыць. Пра выноснасць. *Лес з небом говорыў, такі буў лес!* Хачэнь. Як до неба. Пра нешта вельмі далёкае, недасяжнае. *До нашого сена шчэ, як до неба — кругом жэ вода!* Старажоўцы.

НЕБО'ГА *ж.* Пляменніца. *Моя небога казалі на якую дзеўчыну, цепер плем'янніца кажуць.* Старажоўцы. Ласкавы зварот да дзяўчынкі. Запясочча.

НЕБО'Ж *м., мн.* небожата. Ласкавы зварот да малых, маладзейшых з боку старэйшых. *Гоні сюды, небож, я одчыню!* Мачуль. *Ой, небож, я цебе не знаю.* Любавічы. *Старые говорылі ік малому дзіцяці: — Небож, подай воды!* Луткі. *Плохо, небожата, буде война — па-*

цы попыд’едáлі і лóзу і дýба (павер’е). Альпень. *А гэ́тты, небожáта, нішчо не ўлазіло, така водá булá.* Цераблічы. Небарака, сірацінка (спачувальны зварот). *Горýй, небóжэ, то й бог помóжэ* (прымаўка). Сямігосцічы. *Нá тобе, небóжэ, шо мне негóжэ* (прымаўка). Мачуль. *Памянш.* н е б ó ж к о. *Ой, небóжко, некому пошкодовáті!* Альпень.

НЕБО′ЖЧЫК *м.* Нябожчык, мярцвяк. *Ох гóренько мое! Мо то екі небожчык скінуўса éтым собакою?* Тураў. Той, хто ўжо даўно памёр. *Пойдý з небóжчыком своім бацьком по грыбы́, а воны покóсы поднімáюць да стоя́ць!* Хачэнь. *На нáські веліґдзень помінаюць небóжчыкоў: кладуць я́йца, пірóг, перэпінáюць хвартухі.* В. Малешава.

НЕБО′ЖЧЫЦА *ж.* Нябожчыца. *Мáці моя небожчыца про тэ роскáзвала.* Верасніца.

НЕБОРА′КА *м.* і *ж.* Бядак, гаротнік, гаротніца. *Обмáнаюць цебе, неборáку, дай годзі!* Аздамічы. *Да ешчэ́ неборáку да ў Германію вы́везлі!* Мачуль. *Памянш.* н е б о р á ч к а. *Удовá-неборачка.* Хотамель.

НЕБУЛІ′ЦА *ж.* Небыццё. *Хай на ёго небуліца нáйдзе!* (праклён). М. Малешава.

НЕГОРА′КА *м.* Небарака, шчыры працаўнік. *А вон, негорака, перэеждаў чэрэз рэ́ку да ўтопіўса с кóньмі.* Запясочча.

НЕВА′ЖНО *прысл.* Няважна, дрэнна. *Можно було жыць, але жыў вон неважно.* Луткі.

НЕВЕ′ГЛАС *м.* Пра смерць (табуістычны выраз). *Пры́дзе той невéглас да скажэ: ходзí!* Цераблічы.

НЕВЕ′ДО′МО *прысл.* Невядома, немаведама. *Шо больш сеяць — невéдомо.* Луткі. *Невéдомо, як будзе.* Сямурадцы. *Неведóмо, куда пошоў.* Аздамічы.

НЕВЕЛІ′КІ *прым.* Невялікі, малы. *Невэлíкі, крáсненькі той слíмень.* Бярэжцы. *Памянш.* н е в е л í ч к і. *Да така ж сцёбачка, невелíчка хáтка.* Там жа.

НЕВЕ′РКА *ж.* Від гульні ў карты. *Дзéці дзень гуляюць у невéрку.* Верасніца.

НЕВЕ′РНЫ *прым.* Ілжывы, не пастаянны. *Прожыла век з невéрным чоловеком.* Луткі.

НЕВЕ′СЕЛО *прысл.* Сумна, страшна. *Да наклáлі огню́ мы ўжэ з ею, так ужэ сцёмнело, да ўжэ так невесело, шо ўдзьвох, да полеглі.* Хачэнь.

НЕВЕ′СТКА *ж.* Жонка сына. *Чотыры зя́ці, чотыры дóчкі, дзве невесткі, а два сы́ны, а ўнýкоў дзесяць ужэ маю.* Сямурадцы. *На дочкý крычý, а невéстка догодáйса!*

(прымаўка). Старажоўцы. *Невестка — ліха́ повестка* (прымаўка). Верасніца. *Сельнік не подушка, а невестка не дочушка* (прыказка). М. Малешава. *Хлеб не неве́стка, екі есць, такі з'е́сцца* (прымаўка). Цераблічы.

НЕВЕ'ХНА *ж. экспр.* Тое ж. *Моя неве́хна до́бра!* Аздамічы. *Подай, невехно, шчэ одну ложку.* М. Малешава.

НЕВЕ'ШЧЫН *прым.* Нявестчын. *Поду́шку на невешчыно шчасцье хочэ даць.* Хачэнь. *Неве́шчына корова пополевала.* Мачуль.

НЕ'ВЕШЧЫНА *ж.* Нешта незвычайнае, рэдкае, экзотыка. *Не бачаць грыбо́ў на Укра́йне, то полешукі везу́ць наве́к, і воны́ ім не́вешчына, новіна́.* Дварэц.

НЕ'ВОД *м.* Вялікая рыбалоўная сетка. *Зае́халі ў заро́г, закіда́юць з э́того бе́рэга не́вод, а з друго́го перэм'ёт, і зацяга́юць того́ берэга, отку́да і доку́да воны́ до́лжны ловіць ры́бу.* Старажоўцы.

НЕВОДНІ'К *м.* Член рыбалавецкай брыгады. *Як неводнікі ло́в'яц ры́бу, воны́ прыво́зяц і ра́коў.* Запясочча. *Пошо́ў к неводніка́м да купі́ў ры́бу.* Верасніца.

НЕВО'ЛЯ *ж.* 1. Прыгон, услужэнне. *Пан зобраў з одное сем'е по одной душы́ ў неволю.* Верасніца. 2. Прымус. *Я вухо́дзіла за́муж, дзе́цятко, по нево́лі, да не по любо́ві.* Старажоўцы.

НЕ'ВОРУШ *ж.* Неруш, бязлюднае месца. *Неворуш була круго́м, ло́зы.* Луткі. *Пчо́лы любяць неворуш, шчоб, значыць, нішчо́ ім не меша́ло.* Там жа.

НЕВОРУ'ШЭНЫ *прым.* Некрануты. *Ягоды неворушэные — е ме́сціна така́ ў ле́се, кото́ру обойдуць ці не до́йдуць.* Дварэц.

НЕ'ВУК *м.* Непрывучаны да вупражы конь або вол. *Не́вука ўзяў, вон цебе поно́сіць!* Хачэнь. *До́бры з его́, з не́вука, вол бу́дзе.* Цераблічы.

НЕВУ'РОБЛЕНЫ *прым.* Нераспрацаваны, не даведзены да належнага стану. *По́ле было́ невы́робленое — вола́мі ж робілі.* Сямігосцічы.

НЕВУСО'КО *прысл.* Невысока, нізка. *Невысоко чыро́к лецыць.* Аздамічы.

НЕВУ'ТРЫМКА *ж.* Нецярпенне; стан, калі немагчыма ўседзець на месцы. *Невытрымка берэ, не поседзіць!* Мачуль. *Вот невутрымка була, то й побеглі за грошыма.* Сямурадцы.

НЕГА'ДАНО *прысл.* Нечакана. *Нігадано прышоў.* Аздамічы.

НЕГА'РАНЫ *прым.* Незгарэлы, няспалены (яшчэ да пажару). *А дома́ булі шчэ нега́роные там.* Дварэц.

НЕГЕ'БНЫ *прым.* Нягеглы, няўдалы. *Негебны чоловек ніку́ды не ва́рты.* Запясочча.

НЕГІ'ПТА *ж.* 1. Непраходнае, гіблае месца ў балоце. *Негіпта така, шо не про́йдзеш.* Хотамель. 2. Нешта непрыемнае, цяжкае. *От го́ршэй негіпты нема, як я была на робо́ці!* Хотамель. 3. Няздольны, нярварты чалавек. *От, не чоловек, а негіпта неяка.* Хотамель.

НЕ'ГЛЕ *прысл.* Нельга, немагчыма. *Пры́кры бе́рег, шо не́гле вы́йці прополоска́ць шчо, дна там нема.* Альшаны.

НЕГО'Д *м.* Неўраджай. *Негод на я́блука, на ўсе́ ў етом году́.* Пагост.

НЕГО'ДА *ж.* Даждлівае надвор'е, непагода. *Это тры дні, чоты́ры занего́дзілос, то ўжэ него́да.* Аздамічы. *У него́ду косяць, а ў погоду грэбу́ць.* М. Малешава. *Нішчо так не ўгадвае негоду, ек соль: ек на пого́ду—соль сухая, на негоду — мокрая, отлега́е.* Бярэжцы. *У мене на негоду волы́ на крыжо́х хвосты дзержа́ць.* Запясочча. *После велікое погоды ожыда́й велікое него́ды* (прыкмета). В. Малешава. *Колі неек све́тло робіцца, а ўжэ ве́чор, то наза́ўтра негода* (прыкмета). Там жа. *На негоду дым па́дае на зе́млю* (прыкмета). Сямігосцічы. *На не́бе красные пом'егі — то на негоду* (прыкмета). Там жа.

НЕ'ГОДЗЬ *ж.* Тое ж. *От узеласа негодзь, ліха́ пора́, не стало на погодзе.* Цераблічы. *Не́годзь цепе́р, да́жэ не дасць лю́дзям сено упора́дковаць.* В. Малешава. *Еслі тобак в'ялы — ніко́го не пута́й, бу́дзе негодзь* (прыкмета). Сямурадцы.

НЕГОДЗЯ'Й *м.* Няздольны да працы, ні да чаго не варты чалавек. *Негодзя́і осталіса цепер толькі ў селе — шчо вон можэ зробіць?* Старажоўцы. *Это ж я на ко́люшках, негодзя́й, ву́муў подло́гу.* Там жа. Гультай, нягоднік. *То́лько ў кото́рого негодзя́я було нероецерэ́бленэ* (пра сенажаць). Хачэнь.

НЕГОДЗЯ'ЙКА *ж.* Няздатная да працы, няўмелая жанчына. *Вона негодзяйка, бо не ўмее жаць.* Старажоўцы.

НЕГОДЗЯ'ШЧЫ *прым.* Няздольны да працы, слабы. *Ты стара́ кале́ка, а я негодзя́шча.* Запясочча. *Я ужэ негодзяшча ведро́ воды́ вы́цегнуць.* Хачэнь. *Вон негодзяшчы косіць.* Кароцічы. Бяссільны, не ў стане. *Дзякуй богу,*

шо цепло́, бо я ўжэ негодзяшча топіць. Пагост. *Негодзяшчы нікўды зайці*. Запясочча. Няздатны, няўмелы. *Негодзяшча нічого, а зáмуж собірáецца*. Старажоўцы. Састарэлы, дабіты. *Коро́ўзно́, сабарно́ кáгуць, як негодзяшчэ*. Альшаны. Непрыгодны, дрэнны. *Як гáвез засеў, то негодзяшчэ сено*. Сямігосцічы.

НЕГО'ДЛІВУ *прым*. Непагодлівы, хмуры. *Смугá — як дзень негóдлівы, до дождждá*. Крэмна.

НЕГО'ДНЫ *прым*. Няздольны, няўмелы. *Негóдны дáжэ котў хвостá завезáць* (жарт). Старажоўцы. Стары, зношаны. *Чоборнá негóдные*. Альшаны. Непрыдатны, непатрэбны. *На лугў водá, і на ём росте́ негóдно зéлье*. Хотамель.

НЕГО'Ж, НЕГО'ЖЫ *прым*. Слабы здароўем, хворы. *Негóж вон мóцно, заболéў*. Сямігосцічы. *Гэ́ты хлóпчык нéшчо негóжы*. Аздамічы. *Не дай бóжэ, як дзіця негóжэ* (прымаўка). Сямурадцы. Нездаровы, непрацаздольны. *От стары́ негóж — немá ўжэ́ й здорóўя, нема й комў робіць*. Пагост. Слабы, не ў стане. *Воны ж негожы плўга з вóза зняць*. Запясочча.

НЕГОЖКОВА'ТЫ *прым*. Слабаваты здароўем, нямоцны. *Негожковáты буў, а ўсе робіў*. Хачэнь. *Негожковáта булá бáба, ніяка ўжэ*. Дварэц.

НЕГО'ЖЫЦЬ *незак*. Хварэць. *Заходзіць вон, аж негожыць бáцько*. М. Малешава.

НЕГОЖЭВА'ЦЬ *незак*. Тое ж. *Негожэвáць стаў Міхейко*. Аздамічы.

НЕГОНОРЫ'СТЫ *прым*. Неганарысты. *Я баба негонорыстая, могу і постояць*. Старажоўцы.

НЕДАЛЕ'КО 1 *прысл*. Недалёка, блізка. *До Толмачэва тут недалéко*. Альгомель. 2 *прыназ*. Каля, паблізу. *Я жылá недалéко Ольшáн*. В. Малешава. *Недалéко тóрфа седзéў*. Запясочча.

НЕДА'ЎНО *прысл*. Нядаўна, толькі што. *Недáўно обéдалі да ўжэ й вечэ́раць порá*. Цераблічы. *Ото недаўно поўставáлі хлóпцы*. В. Малешава. *От, одного вéніка зробіла уперэ́д, а другого недаўно*. Хачэнь.

НЕДБА'ЙЛІВУ *прым*. Нядбайны, лянівы. *Недбайліву, не хочэ робіць, лóдар*. М. Малешава. *Вона й недбáйліва, поленца не подніме, коб вон усе робіў*. Там жа.

НЕДБА'ЙЛІК *м*. Нядбайла, гультай. Запясочча.

НЕДБА'ЙЛО *м*. і *ж*. Тое ж. *Недбайло, вон нічого не дбае, а ўсе мае*. Аздамічы.

НЕДБАЙЛЮ'ШЧЫ *прым.* Бесклапотны, гультаяваты. Цераблічы.

НЕДБА'ЙНІ *прым.* Нядбайны, бесклапотны. *Недбайні жыве, не думае ні б чом.* Сямігосцічы.

НЕДБА'ЙНІК *м.* Нядбайла. *Е хозяін, а е недбайнік.* Старажоўцы.

НЕДБА'ЙНІЦА *ж.* Нядбайла, гультайка. *Дзе́ўка, а така недба́йніца, шчо свет не бачыў!* Луткі.

НЕДБА'ЙНО *прысл.* Бесклапотна. *Недбайно жыве́, шчо не хо́чэ робіць.* Аздамічы.

НЕ'ДЗЕ *прысл.* 1. Дзесьці, у дакладна неакрэсленым месцы. *Бацько ко́сіць недзе ў Зато́нах.* В. Малешава. 2. Няма дзе. *Не́дзе ему дзецца, ро́ду нема.* Чэрнічы.

НЕДЗЕ'ЛЕШНІ *прым.* Нядзельны, святочны (звычайна пра вопратку). Запясочча.

НЕДЗЕ'ЛЯ *ж.* 1. Нядзеля, сёмы дзень тыдня. *Ек недзеля, му́сіць ві́мыць подлогу.* Луткі. *Колісь старые ў недзелю не снедалі.* Цераблічы. *У недзелю не саджа́ем хлеб, а будзённого дня.* Кароцічы. 2. Тыдзень. *Лежу́ я тыждзень, а мо і дзве недзелі.* М. Малешава. *По́сцілі, ек наступае спа́соўка, грэх есці дзве недзелі.* Верасніца. △ Г н і л а́ н е д е́ л я. Трэцяя квадра месяца. Альпень. П о т о й б о к н е д з е́ л і. На наступным тыдні. М. Малешава. *Памянш.* н е д з е́ л ь к а. *Не було родзіны ў его, побуў недзельку ча́су і пом'ёр.* Луткі.

НЕДО'БІРОК *м.* 1. Незабраная частка стога або сці́рты дроў. *Не забра́лі ўсе сено, а там остаўса недо́бірок возы два.* Верасніца. *Трэ́бо отско́чыць да недобірка зобраць.* Тураў. 2 *мн.* Рэшткі сена ад забранага стога. *Поехалі по се́но, а там одны недо́біркі.* Запясочча. *Памянш.* н е д о б і́ р о ч о к. Цераблічы.

НЕДОБІТНЫ' *прым.* Непрабіўны, неэнергічны. *Не́кі вон недобітны!* Сямурадцы.

НЕДО'БРО *прысл.* Дрэнна (пра адчуванне). *Як з'ем конхве́т, так мне недо́бро.* Бярэжцы.

НЕДО'БРЫ *прым.* Дрэнны, благі. *Мо бува́е шчо недо́брэ?* Сямігосцічы. △ Н е д о́ б р ы н а о́ ч ы. Які можа ўрачы. В. Малешава.

Слова *недо́бры* ўжываецца старымі людзьмі як сінонім да *вуж,* калі хочуць пазбегнуць ужывання апошняга слова. *Не́кі мо недо́бры ўкусіў?* Луткі. У гэтым выпадку гутарка ішла пра гадзюку.

НЕДО'БРЫЦЦА *незак.* Нездаровіцца. *Нешчо недобріцца мне.* Бярэжцы.

НЕДОВО'ЛЬСТВІЕ *н.* Крыўда, незадаволенасць. *Дзе́ці на ее недовольствіе маюць, шо вона дзеда шукае.* М. Малешава.

НЕДОГА'РОК *м.* Галавешка, недагарэлае палена. *Не закрывай юшку, там шчэ недогарок лежыць.* Азяраны. *Осталіса недогаркі только с па́лей — оны́ мост мо ў сто местóх запалілі.* Старажоўцы.

НЕДОГО'НІЦА *ж.* Недаразвітае зерне ў коласе. *Бувае там эта недогоніца, дзе шчо не поспело. Скажэм, там я по́сеяў, то только одна недогоніца, а хорошого нема нічóго.* Старажоўцы. Дробная недаспелая ягада. *Нема ягод у лесе, екіе-то недогоніцы!* М. Малешава.

НЕДОГО'НІЧ *м.* Тое ж. *Озімі́на не ўродзіла, так одные недогонічы.* Луткі. Запозненыя ў развіцці каноплі. *Е недогонічы тые зелёные ў конóплях.* Запясочча. Парасткі збожжавых культур, якія затрымаліся ў сваім развіцці на стадыі кушчэння. *Недогоніч — молоды́ ростóк. Воно гнеце́цца, гнеце́цца й не доросце́ дай седзіць у дне замóрком.* Пагост.

НЕДО'ГРЫЗОК *м.* Агрызак, недаедак. *Хто будзе твое недóгрызкі есці?* Луткі.

НЕДО'ЕДОК *м.* Тое ж. *Еў хлеб да не дое́ў, то недóедок.* Луткі. *Мы разные недоедкі, ошóмкі размочваем да даём кýрам або поросяці.* Тураў. *Нарэ́ж недóедкоў тых бляху да посушы́* (пра чарвівыя яблыкі). Пагост. △ В о́ ў ч ы н е д о́ е д о к. Прыдушаная ці параненая воўкам жывёліна. *Звáлі воўчы недоедок, шчо воўк порвáў.* Бярэжцы.

НЕДОКЛА'Д *м.* Недагрузка. *Говорáць, шчо лес не боіцца перэклáду, а недоклáду.* Сямігосцічы.

НЕДОКО'ШЭНЫ *дзеепрым.* Няскошаны, пакінуты пры касьбе. *Там лáпік остаўса недокошэны.* М. Малешава.

НЕДОКУПІ'ЦЦА *зак.* Не мець магчымасці купіць з-за высокай цаны. *Недокупіцца ў полéшок грыбóў, носяць і за кілó дванаццаць-трынаццаць рублей загáдваюць.* Дварэц.

НЕДО'КУРОК *м.* Акурак. Тураў.

НЕДОЛО'МОК *м. экспр.* Дрэнны воз. Азяраны.

НЕДОЛУ'ЖНЫ *прым.* Слабы, хваравіты. Луткі.

НЕДО'ЛЯ *ж.* Бяда, гора. *Пробуў вон у недóлі сем год.* Азяраны.

НЕДОМО'РОК *м.* Заморак. *Не яблука, а одные недоморкі!* В. Малешава. *Тые ўсе ціпленята недоморкі.* Запясочча. *Вон екі вырос недоморок, нема на шчо гледзець.* М. Малешава. *Е велікіе жукі, ек моністы, і недоморкі седзяць.* Аздамічы.

НЕДОНО'СОК *м.* 1. Неданошанае адзенне, абутак. *Я не буду ее недоноскі носіць!* Луткі. 2. Неданошанае дзіця. Хотамель.

НЕДОПЕ'ЎНІЦЦА *зак.* Канчаткова не дамовіцца. *Недопеўніўса тобто ехаць, тобто не.* Аздамічы.

НЕДОПУСКА'ЦЬ *незак.* Не дазваляць пайсці. *Рада бу ў рай, да грэхі недопускають* (прымаўка). Старажоўцы.

НЕДОРО'Б, НЕДОРО'БОК *м. экспр.* 1. Нешта недаробленае, не даведзенае да канца. *Недоробок у цебе, а не бочка!* Азяраны. 2 *перан.* Неразумны, нягеглы чалавек. *Недороб, бо не вырос.* Пагост.

НЕДОРО'СТОК *м. экспр.* Чалавек малога росту. *Недоросток ты, ропуха малы!* Аздамічы.

НЕДОРО'ШЧЫ *прым.* Недарослы. *У нас бабу рвуць зелье або дзеці екіе недорошчые.* Бярэжцы.

НЕДОРЭ'ДОК *ж.* Недарэка. *Недорэдок некі ходзіць.* Хотамель.

НЕДОСЕ'КА *ж.* Загана ў палатне, калі ўток слаба прыбіты бёрдам. *Дзеўка недосеку наткала.* Цераблічы. *Як крыво ці слабо ў бердзі, то кажуць: зробіла недосеку.* Аздамічы.

НЕДОСЕ'Ў *м.* Незасеяны ўчастак у полі, агрэх пры сяўбе. *Недосеў серэд поля, то косцерэва поросла.* Хачэнь.

НЕДОСО'Л *м.* Недастаткова пасоленая страва. *Перэсол под стол, а недосол — на стол* (прыказка). Сямігосцічы.

НЕДОСТУ'ПНЫ *прым.* Непраходны, непрыступны. *Дзе недоступные леса, боры, там сохраняліса дзікі, лосі.* В. Малешава.

НЕДОТЫ'КА *ж.* Незачэпа, недатыка. *Недотыка дзеўка, не займай!* Аздамічы.

НЕДО'ЎГІ *прым.* Нядоўгі, кароткі. *Галуза — як недоўге і тоўстэ полено.* Мачуль.

НЕДОЎГОВЕ'ЧНЫ *прым.* Якому мала жыць. *От, дочко, вон у цебе недоўговечны.* Хачэнь.

НЕДОХВА'Т *м.* Нястача, беднасць. *Недохват коліся буў, шо й крышкі сала не з'еў.* М. Малешава. Недахоп;

брак. *Ек недохват еды́, то варылі колоту́шу ко́ліся.* Там жа. *Можно сказаць, шчо ко́лісь недохват було гро́шэй.* Старажоўцы. *Не ўсі дома, недохват чого́-то ў голове́.* Запясочча.

НЕДОХО'ДА *ж.* Памылка пры снаванні. Мачуль.

НЕДОХОДНЯ' *ж.* Тое ж. *Недоходня — як не до́йдзеш на ўсе колкі, то па́ра ніток ото́йдзе.* Луткі. *Ек хто ішоў ў армію, то одну недоходню́ давалі ко́лісь і носі пры собе́, то пры́дзеш домо́ў* (звычай). М. Малешава.

НЕДОХО'П *м.* Недахоп, нястача. *А тогды за куском нішчы́мным булі, дай того недохоп було.* Сямурадцы.

НЕДОХОЧУ' *прысл.* Уволю, удосталь. *Ей молоко недохочу і кіслэ, і уся́ке.* М. Малешава.

НЕДОЦЕ'РОК *м.* Кавалачак бульбы, які застаецца пасля таркавання. *Недоце́рок ідзе́ ў по́йло кабану́.* М. Малешава.

НЕДОЦЁПА *м.* і *ж. экспр.* Недагадлівы чалавек. *Вот недоцёпа, не туды́ ведро́ воды́ ву́ліла.* М. Малешава.

НЕДО'ШЛЫ *прым.* Слабы, хваравіты. *Вонэ ж таке́ недошлэ, шо мо і не прожыве́ ме́сяц.* Верасніца. *Не́кі хло́пец родзіўса недошлы.* Луткі.

НЕДОШЛЯ'К *м.* Слабак, хваравека. *Ек ба́цько недошляк, то і дзеці его недо́шлые.* Тураў.

НЕДУ'ГА *ж.* Хвароба. *Недуга б цебе́ не ўхопіла і ў Кіеві!* Запясочча.*О, шоб цебе тра́піла недуга!* (праклён). Там жа.

НЕДУ'ЖЫ *прым.* Хворы. *Коб до́брого му́жа, то наве́к жонка недужа* (прымаўка). Чэрнічы.

НЕДУ'МАНО *прысл.* Нечакана, неспадзявана. *Недумано прышоў.* Аздамічы.

НЕЕДО'МУ *прым.* Непрыдатны для ежы, атрутны. *Гэто неедомуе грыбу ўсе.* Хачэнь.

НЕЖДА'НО *прысл.* Нечакана, неспадзявана. *Нежда́но прышоў.* Аздамічы.

НЕЖЫВУ' *прым.* Нежывы, мёртвы. *Стаў на суху голіну да ўпаў, і нежыву́ лежы́ць, бо́жэ мой, све́це мой!* Сямурадцы. *Ледзь-ледзь отха́ялі, вон жэ буў нежывы́!* Бярэжцы.

НЕЖЫ'ТОЎКА *ж.* Скула, скулка. *Нежытоўка зробіласа на ка́рку ў ёго́.* Запясочча. *Розырде́лас нежытоўка, почырвоне́ла.* Альпень. *Жэрэло́ е ў нежытоўцы, можно его ву́цегці.* Сямігосцічы.

НЕЗАБА'РОМ *прысл.* Хутка, неўзабаве. Тураў.

НЕЗАБАЎНО′ *прысл.* Тое ж. *Незабаўно́ прышоў і ба́цько.* Аздамічы.

НЕЗАВІ′ДНЫ *прым.* Незайздросны, несамавіты. *Незавідна була ба́ба.* Буразі. *Го́стрые карто́плі, такіе незавідные.* Бярэжцы. *Памянш.* незавідненькі. *Така незавідненька, мале́нька, а вон узяў і пов'ёз.* Сямурадцы.

НЕЗАМУ′ҚАНЫ *прым.* Незамкнёны. *Ой, цыга́нкі ходзяць, а я хату незамукану покінула.* Пагост.

НЕЗАЎГА′Д *прысл.* Неахвотна. *Незаўгад подняўса Іванко, спа́точкі шчэ хоцеў.* Пагост.

НЕЗАЧО′ПНЫ *прым.* Недатыкальны. *Я незачо́пная, не во́льная* (замужняя), *коб со мной хло́пцам гуля́ць.* М. Малешава.

НЕЗБЕ′ЖНЫ *прым.* Непазбежны. *Усе, ба́ло, кажуць на сходу́ ў нас: незбе́жна войнá, аж вона і почала́са.* В. Малешава.

НЕ′ЗБУЦЬ *ж.* Малярыя, ліхаманка. Альшаны.

НЕЗВО′ДНЫ *прым.* Які не пераводзіцца, невыводны. *Гэто на розво́д, шоб незводные булі гро́шы* (пра капейку ў кашальку). В. Малешава. *У нас ры́ба незво́дная була.* Пагост. Пастаянны, заўсёды прысутны, наяўны. *У мене́ табле́ткі незводные.* В. Малешава. *Незводна була тут водá.* Запясочча.

НЕЗГА′РНЫ *прым.* Непрыгожы. *Зогну́ўса, чыкіляе, годы́ ж — то й незґарны.* Пагост.

НЕЗГО′ДА *ж.* Нелад, сварка. *Чоловек з жо́нкою ў незго́дзе жывуць, вон ее не лю́біць, увесь час бунту́е, с ха́ты гоня́е.* М. Малешава.

НЕЗГРА′БНЫ *прым.* Тоўсты, непаваротлівы. *От пошла незграбна жонка, як ла́нтух поцеглáс.* Сямігосцічы.

НЕЗГРА′ДА *м.* і *ж.* Няўмека, няўклюда. *Таку незґраду з го́рода прівёз, ні спекці, ні зваріць не ўмее.* Пагост.

НЕЗГРА′ДНЫ, НЕЗГРЭ′ДНЫ *прым.* Нехлямяжы, нязграбны. *Дзеўзно́ незґраднэ!* Старажоўцы. *Незґрэдны.* Запясочча.

НЕЗГРА′ЙНЫ, НЕЗГРЭ′ЙНЫ *прым.* Тое ж. *Непоборо́тлівы, незґрайны такі чоловек.* Аздамічы. *Незґрайнэ короўзно́!* Любавічы. *Прочва́ра незґрэйная!* Бярэжцы. *Самá таке незґрэйнэ, клендáтэ дзеўзно́.* М. Малешава.

НЕЗГРЭ′Я *м.* і *ж.* Няўклюда, нязграба. *Незґрэ́я такá!* Верасніца. Нехлямяжы, непрыгожы чалавек. *Незґрэя тэ хлопчы́шчэ, нехо́рошы такі!* М. Малешава.

НЕЗДОРО′ВО *прысл.* Шкодна для здароўя. *Бу́сько*

колі яйца выкідае, то нездорово на людзей (павер'е). Аздамічы.

НЕЗДОРО'ВУ *прым.* Хворы, слабы. Бярэжцы. Нямоцны. *Дзік лёд нездорову вубіў і вулез на том берэгу.* Сямігосцічы.

НЕЗДОРО'ЎКА *ж.* Хваравека, хваравітая жанчына. *Нездоройка і ты, можэ, ты поперэдзіш мене.* Бярэжцы.

НЕЗЛЮБІ'ЦЬ *зак.* Неўзлюбіць. *Вона тожэ не зжыласа, незлюбілі ее.* Хачэнь.

НЕ'ЙДЗЕ, НЕ'ЙДЗІ *прысл.* 1. Недзе, дзесьці. *Нейдзі погінуў у Эстоніі.* Сямурадцы. *Нейдзі такі ў мене хвартух буў.* Луткі. *На дворэ нейдзе була.* Кароцічы. *Мо хіба нейдзі поспелі сонашнікі?* Дварэц. 2. Кудысьці. *Мо нейдзе хочэце іці? На болонье мо?* В. Малешава. *Хозяйка ўжэ нейдзе ўцекла.* Луткі. *Нейдзі поехала і вуйшла замуж.* Хачэнь. 3. Няма дзе. *Далі дзерэво — хаты нейдзе поставіць.* Бярэжцы. *Мукі нема, нейдзе змолоць.* Пагост.

НЕ'ЙДЗЕКА *прысл.* Тое ж. *Нейдзека говорацъ, чутно.* Хільчыцы. *Понакошвалі нейдзіка ў Рубрыне.* Запясочча.

НЕ'ЙКІ, НЕ'КІ *займ.* Нейкі, якісьці, незнаёмы. *Вот нейкі мужчына ідзе.* Бярэжцы. *Нейкіе прыежджалі з Москвы, то поеду з імі дай годзе.* Мачуль. *Заходжу я, а ў іх було так о два некіх землемеры.* Пагост. Нейкі, дакладней не акрэслены. *А одзін некі буў хлопец з ім разом.* В. Малешава. *Поробілі блешаные нейкіе формы.* Бярэжцы. *Шо ты купіла, мару нейку?* Мачуль. У нечым падобны, нагадваючы. *Самогон, ек шпірт нейкі.* Старажоўцы. *Ой, кажэ, нейка поскробка!* Верасніца. Абы-які, не варты ўвагі. *Мо прыстрэліў неку сороку?* Хільчыцы. Сякі-такі. *Чому нема меду? Мо то е нейкіе пчолы?* Мачуль. Які-небудзь. *Оттуль прывезе нейку дзеўку.* Хотамель. *Пару мо нейкіх волоў ці коней маў.* Бярэжцы. Якісьці, зусім няпэўны. *Нейкі хунт пашне дасць.* Мачуль.

НЕЙМА'ЦЦА *незак.* Не шчасціць, не шанцаваць. *Як доля нейме́цца, то наплачэцца шчэ.* Азяраны. *Кому нэймэцца, тому насмеецца* (прымаўка, пра лёс няўдачнікаў). Мачуль.

НЕЙНА'ЧЭЙ *прысл.* Напэўна, хутчэй за ўсё. *Нейначэй поедзем.* Аздамічы. Відавочна. *Нейначэй нецямушчы чоловек.* Там жа.

НЕ'КОЛІ *прысл.* 1. Калісьці. *Мы неколі весною так і*

зробілі. Тураў. 2. Няма калі. *Неколі мне галяць.* Аздамічы. *Добрэ жыць, да неколі* (прымаўка). Луткі.

НЕ'КОСЬ *ж.* Участак сенакосу, непрыдатны для касьбы. *На градах то покосілі, а ў логах некось, вода стояла.* Пагост. Няскошаны участак. *Тамека летошня трава, не косілі летось, то некось стоіць.* Луткі.

НЕ'КОСЯ, НЕ'КОСЬ *прысл.* Калісьці. *Некося заехаў да подзівіўса, то нішчо собе жыве.* Сямігосцічы. *Некось я була там і бачыла.* В. Малешава.

НЕ'КОТО'РЫ *займ.* Некаторы, асобны. *Ужэ позно, ужэ людзі некоторые сп'яць.* Кароцічы. *Блуду у нас колісь не було, заре е трохі, дуреюць некоторые.* Пагост. Сей-той. *Некоторы ўправіцца ўспее, а некоторому й дасць дождж.* Запясочча. Пэўны, бліжэй неакрэслены. *І мне некоторого году за зверхсено не вуплацілі.* Сямігосцічы.

НЕ'КРУТ *м.* Рэкрут. *Колісь у некруты отдавалі на 25 годоў.* Цераблічы.

НЕ'КРУТКА *ж.* Салдатка. *Булі дзве некруткі ў нас, і той і той чоловек пошоў у армею.* В. Малешава. *Колісь некруткі гралі ў коты, почэпляюцца одна за одну да бегаюць.* Цераблічы.

НЕ'КУДЫ *прысл.* 1. Кудысьці, куды-небудзь. *Вона з дзейкою ходзіла некуды.* Кароцічы. *Я годзяшча некуды ехаць?* Хачэнь. 2. Няма куды. *У таку егіпту зайшоў, шо далей некуды.* Луткі.

НЕЛАПУ' *прым.* Няладны, нядобры. *Гэто дзело нелапэе, плохэ шось.* Сямігосцічы.

НЕ'ЛЕНЬ, НЕ'ЛІН *м.* △ Н е л е н ь д у б. Від дуба, які ўвосень не скідае лісце. *Нелень дуб звалі, которы не спускае лісцье.* Пагост. Н е л і н д у б. Тое ж. Запясочча.

НЕЛЕЧЫ'МЫ *прым.* Невылечны, смяртэльны. *Чума нелечыма.* Хачэнь.

НЕЛО'ЎКІ *прым.* Нядобры. *Гэты год на нішчо нелоўкі.* Аздамічы.

НЕЛО'ЎКО *прысл.* Няёмка, нязручна. *Позваць мне ее — нелоўко, скажуць тые мужчыны, шо ты хочэш.* Пагост. *Так мне нелоўко, аж у жар кінуло.* Верасніца.

НЕ'ЛЬГА *прысл.* Нельга, забаронена. *У нас цеперэка ў селе е мерцвец, то гной нельга вувозіць* (павер'е). Луткі. *Чэцьворты дзень* (русальнага тыдня) *як светкуюць от гаду, то нельга було шыць і полоць* (павер'е). Старажоўцы. *Нельга, там проківа!* Бярэжцы. Няможна, не трэба.

Нельга коўтаць сліну. Луткі. Немагчыма. *Жыць нельга і ўміраць нельга* (пра старэчае жыццё). Сямурадцы. *Нельга мáцер купіць, нельга мóлодосць купіць*. Сямігосцічы. *От суха́ земля́, шо цыбуліну нельга вы́рваць*. Мачуль. *Хітры, шчо поймаць нельга*. М. Малешава. *Нельга тэ ўрэ́м'е перэжыць да перэдумаць, як було стрáшно*. Хотамель. Магчыма, можна. *Покруціла ў той бок, покýль нельга*. Цераблічы.

НЕЛЮ'БУ *прым.* Нямілы, нялюбы. *Нелюбу óччым хлопчакý, то ў дзеда жыве*. Луткі.

НЕ'ЛЮДЗЬ *м.* Непадобны да людзей. *Прымíса, нелюдзь!* Цераблічы. *Нéйкіе нелюдзі ву!* Дварэц.

НЕЛЮ'ДНЫ *прым.* Нелюдзімы, дзіклівы. *Нелю́дна жóнка — боіцца людзéй*. Сямурадцы.

НЕЛЮ'ДСКІ *прым.* Тое ж. *Як воўк ходзіць, нелюдскі, людзей не знае*. В. Малешава.

НЕМА' *часц.* Няма, няма ў наяўнасці. *Зірнýла: нема вечóк*. Луткі. *Еў бу, да нема ёгó*. Сямурадцы. *Я і сюда, я і туда стаў гледзець — нема*. Мачуль. *Як нема, то я дам*. В. Малешава. *Нема дзень, нема другі, нема трэ́ці чоловека*. Луткі. *Не бедýй, Хомá, колі гóра нема* (прымаўка). Верасніца. *Нема ні толку, ні лáду!* Мачуль. △ Н е м á в é с ц і. Немаведама. *Нема весці куды іці, шчо тут почáць*. Тураў. Н е м á м е н é н і я́ к. Пра страту сіл, здароўя. *Я ўжэ старá, мене ўжэ ніяк нема*. Хачэнь. Н е м á ў г á д у. Невядома. *Нема ўгаду шчо воны там рóб'яць*. Тураў. Н е м á к о л í. Некалі, няма часу. *Але ж усе перэжылі, но ўжэ нема колі жыць*. Пагост. Н е м á к у д ы́. Некуды. *Нема ж куды іці ўжэ*. Бярэжцы.

НЕМАВЕ'Р, НЕМАВЕ'РЦЕ *прысл.* Неверагодна. *Хоць бу там було рыбы немаверце скóлько — не пошоў бу!* Луткі.

НЕМА'ЕКА *незак.* Няма, нямашака. *Ці гэто рукавíц у цебе немаека?* Альшаны. *Немаека воды́ на том грудкý*. Хотамель.

НЕМА'ЛЬ *прысл.* Амаль. *По колéно гэта немаль я́ма*. Луткі.

НЕМА'Ш, НЕМА'ШЭКА, НЕМА'ШЭКІ *незак.* Няма. *Немаш грóшэй, туды́-сюды́ да роскідаў*. Пагост. *Мо ў вас хлéба немашэка?* Аздамічы. *Гэтого слóва ў нас немашэка*. Альгомель. *А тогó сына ўжэ немашэка*. Сямурадцы. *Цепéр немашэкі дожджý*. Сямігосцічы. *Немáшэка лозы́, звелáса*. Бярэжцы.

НЕ'МЕЦ *м.* 1. Нямко, нямы чалавек. Аздамічы. 2. Немец. *Воны там на засáдкі седзелі, нéмцоў ожыдáлі.* Старажоўцы. *Побачылі, а то ўжэ сісё нéмцы.* Мачуль. 3. Пасаж у гульні ў *стрычку* (Бярэжцы), у *цýрку* (Сямігосцічы), у *стоўпá* (Цераблічы), у *балáнту* (Аздамічы) і інш. *Памянш.* н é м ч ы к. *Як не скасýе талáнта, то немчыка б'е.* Бярэжцы.

НЕМЕ'ЦЬ *незак.* Нямець, дранцвець. *Мое рýкі сталі немець от роботы.* Дварэц.

НЕМІ'ЛЫ *прым.* Нямілы, нялюбы. *Поехала баба назад ек неміла.* Луткі.

НЕ'МКА *ж.* Нямая жанчына або дзяўчына. *Это немка, она одна ў селе.* Сямігосцічы. *Прыду да нічого не буду говорыць, буду немкою.* Цераблічы. *Коло мене немка лежала, у ее цяжкая операцыя була.* Хачэнь.

НЕ'МО *прысл.* Страшна, дзіка. *Немо гораць ногі!* Любавічы. Глуха. *Нейдзе ўдырыло немо, ек грозá була. У іншом месці гóлосно дасць, а ў іншом немо.* Луткі.

НЕМОВЕ'ДЗЬ, НЕМОВЕ'ДКІ *прысл.* Невядома, немаведама. *Дзéўка немоведзь екá, ек ўсе.* Луткі. *Дай ім немоведзь шчо, то не пойдуць у недзелю косіць.* В. Малешава. *Немовéдкі як чутнó, як по осені вон отзывáецца, той пугáч.* Альпень.

НЕМОВЕ'СЦЬ *прысл.* Немаведама. *Грыб — штýка немовéсць екá весёла, ек убáчыш!* Цераблічы.

НЕМО'ЖНА, НЕМО'ЖНЫ *прысл.* Нельга, немагчыма. *Гóркі гурóк, немóжны есці.* Мачуль. *Немóжна éхаць машыною, грáзко.* Старажоўцы.

НЕ'МОРОЗЬ *ж.* Дрыжыкі, жах. *Так злекáлася, шо неморозь узелá.* Рубель.

НЕМОЎГА'Д, НЕМОЎГА'ДОЎ, НЕМОЎГА'ДУ, НЕМОЎГА'ДЫ *прысл.* Невядома, немаведама. *Немоўгад екіе людзі ходзяць.* Запясочча. *Немоўгад на сколькі булі людзі ўзапáшваліса хлéбом.* Луткі. *Немоўгáдоў якáя хорóша!* Сямурадцы. *Немоўгаду колькі нарóду.* Аздамічы. *Ты ж мне подтыкáеш немоўгáду шчо.* М. Малешава. *Немоўгады як шыхýе, усе ў ёго збувáецца.* Хачэнь.

НЕМОЦОВІ'ТЫ *прым.* Слабы, нямоцны. *Зуб буў немоцовіты, то зломáўса.* Пагост.

НЕ'МОЧ *ж.* Слабасць, знямога, хвароба. *Напала на мене нéмоч.* Запясочча. *От на его нема ніякой немочы!* Хачэнь.

НЕМТУРА', НЕМЦУРА' *зб. зневаж.* Немцы. *Седзелі*

ў гэтой вуліцы немтура. Верасніца. *Немцура.* Бярэжцы.

НЕ'МУ' *прым.* Нямы, няздольны гаварыць. *Нему́ езы́к у това́ра.* Запясочча. Анямелы, нерухомы. *Нога́ не́ма по клуб. Па́лец отмёрз да не́мі, не ґілду́е.* В. Малешава. *Цепер вона не́мая у мене, гэта рука́, узяць не могу́ нічо́го.* Хачэнь △ Н е м ы м г о́ л о с о м. Страшна, дзіка. *Рэве корова такім немым голосом, а то, бра́це, очэпі́ўся гад.* Цераблічы. Н е м у́ м д у́ х о м. Тое ж. *Ек пе́кнуў, то немум духом крычаў.* Луткі.

НЕМЧУГА'Н *м. зневаж.* Немец. *Гэтые немчуга́ны, воны́ булі́ хітрые!* Хачэнь.

НЕМЧУРА'КІ *мн. зневаж.* Немцы. *От шчо немчура́кі прыдумалі!* Верасніца.

НЕНАВА'ЖЫЦЬ *зак.* Не рашыцца, не наважыцца. *Ні ненаважу іці до его просіць коня́.* Луткі.

НЕНА'ВІ'ДНЫ *прым.* Ненавісны. *Любіліса, а цепер нена́відные однэ́ другому.* Пагост. Змрочны, пануры. *Нена́відны.* Сямігосцічы. Нядобры. *Ненаві́дны, шчо непра́ўду кажэ.* Аздамічы.

НЕНАВІ'СНЫ *прым.* Змрочны, насуплены. *Баба не хочэ жыць, така́ не́ка ненавісна.* Запясочча.

НЕНА'ДЖЭНО *прысл.* Нечакана, неспадзявана. *Шчоб ты робіў, коб к тобе нена́джэно прышла́ жо́нка?* Чэрнічы. *Нена́джэно попаў до нас.* Аздамічы. Незнарок. *Кінула полено нена́джэно на пе́ўня.* Пагост.

НЕНА'ДЖЭНЫ *прым.* Нечаканы, неспадзяваны. *Мой госць ненаджэны!* В. Малешава.

НЕНА'ЕДА *м.* і *ж.* Ненажэра, заўсёды галодны. *Не доста́неш, ух ты ненаеда, поганю́ка ты!* Хачэнь.

НЕНАЕ'ДНЫ *прым.* Ненажэрны, вечна галодны. *А шо вутву́ да ненаедные!* М. Малешава. Прагны. *Змея́, така была ненаедна, да здо́хла!* (лаянка). Хачэнь. *Ненаедны, ву́хопіў з рук.* Аздамічы.

НЕНАЙГРА'НЫ *прым.* Неаплоднены. *Боўту́н — то ненайгра́нэ я́йко.* Мачуль.

НЕНА'СЬКІ *прым.* Чужы, нетутэйшы. *Як улезе нена́ські чоловек у лес, то заблу́дзіцца.* Аздамічы.

НЕНА'ЎМЕХ *прысл.* Не да таго, не ў галаве. *Коб покупа́ліса, ненаўмех была б і та рыба.* Луткі.

НЕ'НДЗА *ж.* Клопат, турботы. *Трэ нендзу прыня́ць, шчоб дзіця́ ву́годоваць: пруту́жно седзець трэ.* Луткі. *На́шчо мне гэты кло́пот, нашчо мне гэта нендза!* Сямурадцы. Бяда. *Нендза напа́ла.* Запясочча.

НЕО'БЗІР, НЕО'БЗІРКІ *прысл.* Без аглядкі. *Попёр Міша необзір косу шукаць.* Дварэц. *Я цебе, кáа, скóро попру нéобзіркі.* Луткі.

НЕОБО'ЛІЦЬ *незак.* Зайздросціць, крыва глядзець. *Крывóтлівы необóліць, як у когó шчо е.* Мачуль. *Не було тогды добра, сестра на сестру необоліла.* Там жа.

НЕОБРЫ'ЧЭНЫ *прым.* Няголены, нябрыты. *Необрычэны, неострыжэны, кошлáты!* Запясочча.

НЕОБХОДЗІ'МЫ *прым.* Той, які цяжка абысці. *Тут лозішчэ було, така пўшча була, лозá необходзімая.* М. Малешава.

НЕОПРА'НЫ *прым.* Неапрануты. *З печэ́ да неопраны на двор, то й прохопіло.* Пагост. *Кóліся неопраные былі.* Бяроэжцы.

НЕОПРАТНО' *прысл.* Няўтульна, непрыемна. *Холоднéча, гразóта — неопратнó на дворэ.* Пагост.

НЕОСЦЕРО'ЖНОСЦЬ *ж.* Неасцярожнасць, неабачлівасць. *По своей неосцерожносці зробіў урэд.* В. Малешава.

НЕОТБУТНЫ' *прым.* Неаплатны. *Неотбутнэ тэ, за шо мáцер шкодоваць трэ.* Пагост. Незабыўны, дзіўны. *Неотбутны буў свет.* Луткі.

НЕОХА'Я *м.* і *ж.* Неахайны чалавек. *Незгрэ́я такá, неохáя!* Аздамічы.

НЕОХВО'ТНО *прысл.* Нявесела, нудна. *Одному неохвотно рыбу ловіць, бо як бу дзікі робішса у тых кустáх.* Дварэц. *Ім самым неохвотно, то ідуць сюды.* Цераблічы.

НЕПЕРЭ'ЛІЎКІ *прысл.* Бяда, дрэнь справы. *За ноч стог у водзе, то ўжэ неперэліўкі, пропáло сéно.* Пагост.

НЕПОДЗЕ'ЛЬНЫ *прым.* Цалковы, неразменны. *Неподзельные п'яць золотых рублéй оддалі брáту.* Чэрнічы.

НЕПОДОГЛЯ'ДАЦЬ *незак.* Не скончыць даглядаць. *Шчэ неподоглядала ўсе, шчэ целўшку не корміла.* Луткі.

НЕПОДЫ'МЛЕНЫ *прым.* Які не прайшоў апрацоўкі дымам. *Неподымлена цыбуля пошла ў букі.* Пагост.

НЕПОСЕ'ДА *м.* і *ж.* Непаседа, рухавы чалавек. *Непоседа, не поседзіць, нóсіцца.* Верасніца.

НЕПОТРЭ'БНІК *м.* △ Бóжы непотрэ́бнік. Пра таго, хто адчувае сябе лішнім, трымаецца ў баку ад кампаніі. *Ваш шофер стоіць, ек божы непотрэбнік, поклічце ёгó.* Старажоўцы.

НЕПОХОРОБУ'ШЧЭНЫ *прым.* У якога няма мар-

шчын. *Раз чоловек без забо́ты, то й непохоробу́шчэны.* Сямігосцічы.

НЕПОЦЭ'ЛІЦЬ *зак.* Зрабіць промах, не папасці у цэль. *Непоцэліу я у дзіка, промахну́уса.* Аздамічы.

НЕПРА'НЫ *прым.* Нямыты, нясціраны. *Одна сорочка непраная дай додо́лу подра́ная* (загадка). *Ку́рыца* (адгадка). Запясочча.

НЕ'ПРАС *м.* Нягоднік. *Непрас, ні ма́цер, ні ба́цька не послухае.* Пагост.

НЕПРА'ЎДА *ж.* Няпраўда, мана. *Ленуецца робіць? Не, непра́уда, ек захо́чэ е́сці, то бу́дзе робіць!* Бярэжцы.

НЕПРОВО'РНЫ *прым.* Няспрытны, непаваротлівы. *Непрово́рны чолове́к, так, ні сыры́, ні пе́чэны.* Луткі. *От тэ лухтанішчэ ленуецца поверну́цца, таке́ непрово́рнэ.* Пагост.

НЕПРОЦЕКНЫ' *прым.* Непраточны. *Озёра непроцекны́е.* Запясочча.

НЕПРЫКЛА'ДНО *прысл.* Недарэчна, бесталкова. *Вон говорыць непрыкла́дно.* Луткі.

НЕПРЫТО'МНЫ *прым.* Які не кантралюе свае паводзіны. *Непрыто́мны, безроссу́дочны ее́ чолове́к, п'яню́га, шолопу́т.* В. Малешава.

НЕПРЫТУ'ЖНЫ *прым.* Лёгкі, які лёгка пераносіцца. *Непрыту́жная зіма́ була, лёхкая.* Хільчыцы.

НЕПРЫЧЫ'ННЫ *прым.* Непрыгожы, непрыемны. *Непрычы́нны хло́пец, да і той не хо́чэ непрычы́нну жо́нку, бо вона́ гідка́.* Цераблічы.

НЕПУЦЁ'ВУ *прым.* Бесталковы. М. Малешава.

НЕ'ПУЦЬ *ж.* 1. Распуціца, бездараж. *Гразь, непуць, нема́ дзе ступіць.* Запясочча. *От непуць, ані во́зом, ані саньмі ехаць.* Луткі. *На дворэ непуць, така́ мокро́та, снег з дожджэ́м.* Там жа. 2. Бесталковы чалавек. Аздамічы.

НЕРА'ХА *м.* і *ж.* Неахайны чалавек. *Жонка у его́ була нера́ха, абу́-ека.* Хачэнь. *Павел.* нера́шышчэ *н.* *Нерашышчэ абу́-еке су́нецца.* Старажоўцы.

НЕРА'ХОВАТЫ *прым.* Неахайны, некультурны. *Нераховаты чоловек шчо не накладзе́, то й за́ра пока́ліць.* Цераблічы. Непрывабны. *Ло́ша окоціласа, прывела таке нера́ховатэ лошэня́.* Хачэнь.

НЕ'РОДЗЬ *ж.* Неўраджай, недарод. *Неродзь будзе, бо дожджу́ нема́.* Цераблічы. *Не́родзь на сад.* Аздамічы. Малаўраджайнае дрэва, сорт гародніны. *Хоця і неродзь*

дзічкі, а такіе лоўкенькіе! Верасніца. *Я'блука — неродзь!* Запясочча.

НЕРОЗБІТНЫ' *прым.* Дурнаваты, някемлівы. *Нерозбітны — такі чоловек неўданы, як бог ему не дае хітросці.* Сямігосцічы.

НЕРОЗДЗЕЛІ'ЦЬ *зак.* Не адрозніць. *Людзі цепер нероздзеляць, якое жыто, а якое пшэніца.* Хачэнь.

НЕРОЗУ'МНЫ *прым.* Неразумны, някемлівы. *Вона некрасіва й нерозумна, і поехала, дзе старшые сёстры.* Сямігосцічы. Неразвіты. *А нейкі одзін неразумны трохі буў у селе.* Бярэжцы.

НЕ'РОМ *прысл.* △ Н е р о м л е ж а ц ь. Моцна жадаць. *Гвалт за его нером лежыць, з вочэй не спускае.* М. Малешава.

НЕРО'ТА *ж.* Сплеценая з лазы снасць на ўюноў, нерат. *Кругла така нерота, а ў нероце е пелька.* М. Малешава.

НЕРО'ЎНЫ *прым.* Няроўны, неаднолькавы. *Нероўны лес, нероўные й людзі* (прымаўка). Луткі.

НЕРО'ЎНЯ *ж.* Нераўня, не пара. *Цегаецца к нероўні, нашчо ты мне!* Луткі.

НЕРХ *м.* Лёгкая неўраджайная зямля. *Земля — нерх, бі чэрві ее поточылі. Вона бі чорна, але неплотна.* В. Малешава.

НЕРХОВА'ТЫ *прым.* Неўраджайны, лёгкі (аб зямлі). *Ек земля нерховата, то нічого не росце.* В. Малешава.

НЕ'РЭС, НЕ'РЭСТ *м.* 1. Нераст. *Шчука на нерэс, а корова на верэс* (прыкмета). Старажоўцы. Гон. *Грыб у верэс, заец на нерэс* (прыкмета). Там жа. 2. Нерасцілішча. *От нашла Прося нерэст, да ніхто не ошэрґаў, да найшло язёў, усе роўно як поросюкі.* Луткі.

НЕРЭСТО'ЎКА *ж.* Нерасцілішча. *Рыбакі называюць этэ место нерэстоўка, дзе рыбы б'юцца.* Верасніца.

НЕРЭСЦІ'ЦЦА *незак.* Нераставаць. *Лінкоў не побачыш, ек нерэсцяцца.* Верасніца. *На Лексея нерэсцяцца шчукі.* Крэмна.

НЕСАМОВІ'ТЫ *прым.* Неразумны, дурнаваты. *Несамовіты чоловек усе одно шчо ненормальны.* Пагост. *І докіль ужэ будзе несамовіта, ужэ ж, слава богу, скоро дваццаць.* Верасніца.

НЕ'СКОЛЬКО *прысл.* Некалькі. *На той поселі була годоў несколько гэта хата.* Сямігосцічы.

НЕ'СКУЛЬ *прысл.* Аднекуль, невядома адкуль. *А прышлі нескуль дзеўкі до нас.* Хачэнь.

НЕСЛА'ВА *ж.* Ганьба, знеслаўленне. *Ой, коб сын да на мáцер погáнійса — то такá неслава!* Сямігосцічы. Плёткі. *Неслáва пошла про ее.* Луткі.

НЕСЛОБО'ДНА *прым.* Цяжарная. *Як була войнá, я ж гэтой дзеўкой була неслободна.* Бярэжцы. *Хомут не давалі перэступіць жóнцы, неслобóдна яка, оглóблі, з пóўного ведрá коло колóдзезя піць немóжна* (повер'і). Хачэнь.

НЕ'СМАЧ *ж.* Нешта вельмі нясмачнае. *Картоплі ў мóкры год така несмач, шчо і éсці немóжно.* Сямігосцічы.

НЕСОЛЁНЫ, НЕСОЛО'ДНЫ *прым.* Несалёны, маласалёны. *Як несолёнэ, то недосóл.* Альпень. *Трэбо помáзаць, а у мене сала нема несолóдного.* Сямігосцічы.

НЕСОТВОРЭ'ННЫ *прым.* △ Н е с о т в о р э́ н н а я с і л а. Пра незлічоную колькасць. *Шо іх уродзіло, тых яблок, — несотворэ́нная сіла!* Хачэнь.

НЕСПРА'ЎНЫ *прым.* Слабы, хваравіты. *Несправны ўжэ конь, свое отробіў.* В. Малешава.

НЕ'СПУН *м.* Свавольнік, гарэза. *Неспун — хто нікóго не слýхаецца.* Бярэжцы. *Памянш.* н é с п у н о к. *Схопілі нéспункі тóе ціпленя!* Цераблічы.

НЕСТРОЙНО'ТА *ж.* Непарадак, бязладдзе. *Там у ее нестройнота — посцель лежыць кублóм!* Аздамічы.

НЕСУДО'БНЫ, НЕСУДО'МНЫ, НЕСУДО'МЫ *прым.* Надта вялікі, страшны. *Вéцер несудóбны дýне, крýціць, бýрыць!* Кароцічы. *Тýча лілá несудóмная, усе позалівáло, водá роўчэкáмі плылá.* Сямігосцічы. *Цепер жэ жарá несудóмная.* В. Малешава. Несусветны, непраходны. *Ек несходзімы лес, то кажуць — несудóмны.* Пагост. *Там гýшча була несудóмая.* Кароцічы. *Несудóмые болотá, дзе топ'я такіе.* В. Малешава.

НЕСУ'ШКА *ж.* Курыца, якая нясецца. *Багáто несýшок у цебé?* Азяраны.

НЕСУ'ШЧЫ *дзеепрым.* Які нясе яйкі. *А шчо, повéрце, несýшча кýра!* Пагост. *Кубáнкі — вельмо несýшчые кýры.* Аздамічы.

НЕСХОДЗІ'МЫ *прым.* Вельмі вялікі, які цяжка абысці, непраходны. *Лес несходзімы, там і болотá е на борý.* Цераблічы.

НЕСЦІ' *незак.* 1. Несці, дастаўляць. *Знáеш шо, Нá-*

дзе, давай несём у Ту́рой. Хачэнь. *А мне туды́ во́ду несці, там хата моей ма́церы.* Бярэжцы. *Прые́дзе, ба́ло, за тры дні ста́роста—да несе́це попу́ мі́су куцьі́ і сала кусок на молі́тву.* Дварэц. 2. Несці, класці яйкі. *Журавéль дзве яйка одно́ несé, але вон ма́хіны!* Мачуль. *Уж несé я́йка такой лéнточкой.* Там жа. *Ку́ра несé ў кублé.* Бярэжцы. △ Несці сам себé. Пра самастойнае перамяшчэнне. *Раз ёго́ ра́нілі ў но́гу, то вон у́жэ не мог сам себé несці́.* В. Малешава. Одно́ однэ́ (одного́) не несé. Пра многа малых дзяцей ў сям'і. *А ў ее чэ́цверо дзéток одно однэ не несуць.* Запясочча.

НЕСЦІ'СА *незак.* 1. Несціся, цягнуцца. *Берэ́цца за нога́мі да несé́цца ў хату пасок.* Мачуль. 2. Несціся, класці яйкі. *У Есенцэ́ чыры́ц, качо́к, пекуно́ў несе́цца!* Мачуль. *Побуркова́ные гу́сі не так несці́са бу́дуць.* Любавічы. *У бога́того ўдае́цца і пе́вень несецца, а ў бéдного й ку́ра не хо́чэ* (прыказка). Старажоўцы.

НЕТ *часц.* Не. *Нет, не гé! Горы́нская вода́ светле́йша!* Цераблічы. △ До нет. Пра вышэйшую ступень чаго-небудзь. *Цеплі́на́, до нет цеплі́на́!* Запясочча. *Гразь до нет! Наросцé до нет! Ста́рша до́чка не так прыго́жа, а вона до нет до́бра!* Мачуль. Шчо (шо) до нет. Тое ж. *Это спекуля́нты шо до нет!* Аздамічы. На нет. Тое ж. *Шахаёны сма́чные на нет!* Цераблічы.

НЕТВОРЭ'ННО *прысл.* Без ліку, вельмі многа. *Уюно́ў там було нетворэнно!* Запясочча.

НЕ'ТКУЛЬ, НЕ'ТКУЛЕ, НЕ'ТКУЛЯ *прысл.* Аднекуль, знекуль. *Чэрэп'я́ные мі́скі неткуль прыво́зілі.* Бярэжцы. *Не́ткуль мукі прыве́зено дзве машы́ны.* Цераблічы. *Віхо́р не́ткуле вуйдзе з землé да віхру́е.* Пагост. *Прышоў уночэ́ не́ткуля.* Мачуль.

НЕТО' *прысл.* Не толькі, не столькі. *У печо́ры нето ра́кі, і язі́ седзя́ць.* Цераблічы. *Нето шо вода́ прыбула́, а лі́вень, да затопі́ло!* Кароцічы.

НЕ'ТРА *ж.* Непраходныя зараслі на балоце. *Тут, кажуць старые, була сі́лна нéтра.* Верасніца. *Нетра такая, шо і не ўлезеш, очы дзерэ́.* Альгомель. *Непроходзі́мые не́тры булі там, а цепэ́р кусто́ў ма́ло остало́са.* Сямігосцічы.

НЕТУТЭ'ШНІ *прым.* Нетутэйшы, прыезджы. *А гэтые дзе́ўкі нетутэшніе?* Запясочча.

НЕЎГО'ДА *ж.* Невыгода. *Не так шко́да, як неўго́да* (прымаўка). Дварэц.

НЕЎГО'ДНО *прысл.* Недаспадобы. *Будзе ей неўгодно і ў Пінску.* М. Малешава. *Пабула ў дочкі і там ей неўгодно, не прыбрала собе места.* Луткі.

НЕЎГО'ДНЫ *прым.* Нежаданы, нялюбы. *Яка неўгодна, то доўго жывуць дзеўкамі.* Аздамічы.

НЕЎГО'ЛОЎ *прысл.* Абыякава, нецікава. *Цепер под хатою граюць, а мне неўголоў.* Дварэц.

НЕЎДА'ТНО *прысл.* Непрыемна, нядобра. *Нешчо неўдатно, ек мокры стол, коб сцёр.* Цераблічы.

НЕЎДА'ТНЫ *прым.* Няўдалы. *От глізову хлеб, неўдатны, погнюсіла муку.* Запясочча. *Нешчо ў мене цепер усе неўдатнэ.* Цераблічы. *А хлеб такі неўдатны, хоць ты кідай за бацьком.* Там жа.

НЕЎДА'ХА *ж.* Няўмека. *У нас рэдко хто неўдаха, шо не ўмее добрэ прасці і вуткаць.* Луткі.

НЕЎДА'ЧА *ж.* Няўдача, нешанцаванне. *Мало комў добро е, а то ўсе неўдача.* М. Малешава.

НЕЎДА'ЧНЫ *прым.* Няўдалы. *От, каа, хлеб неўдачны, сеў на скорцы.* Луткі.

НЕЎЖЫ'ТОЧНЫ *прым.* Неўрадлівы, непрыдатны (пра зямлю). *Неўжыточна земля ў Велемічах.* Альпень.

НЕЎЖЭ', НЕЎГЭ' *часц.* Няўжо. *Да шо этэ ты говорыш, чоловечэ, неўже это праўда?* Пагост. *Неўгэ у цебе серца нема?* Сямігосцічы.

НЕЎЖЭ Ж *часц.* 1. Няўжо, няўжо ж. *Неўжэ ж менша пойдзе товар пасці?* Луткі. 2. Так, ага, а як жа. *Е там шчо? — Неўжэ ж, чорные вішні.* Хачэнь. *Неўжэ ж, далі соткі.* Сямігосцічы.

НЕЎЗАМЕ'ТКУ, НЕЎЗАМЕ'ТЦЫ *прысл.* Незаўважальна, непрыкметна. *Бывае, неўзаметку перэкінецца і своё слово.* Цераблічы. *У того трохі і ў того трохі — неўзаметку берэ.* Луткі. *Перэйшла неўзаметцы канаву.* Там жа.

НЕ'ЎЗГЛЯД *м.* Пануры чалавек, які не глядзіць у вочы. *Твой чоловек — не чоловек, а нейкій неўзгляд!* Тураў.

НЕЎЗГО'ДА *ж.* Няшчасце, непрыемнае здарэнне. *Було, шо й молочка завезу ў неўзгоду екў, ек нешчасце еке з коровою.* М. Малешава.

НЕЎЗДО'БНЫ *прым.* Непрыдатны, непатрэбны. *Нека ломака — палка неўздобна.* Бярэжцы.

НЕЎКЛЮ'ДНЫ *прым.* Нясклaдны, няспрытны. *Таке неўклюднэ, таке клендатэ, як собака горбаты.* Хачэнь.

НЕ'ЎКОЧ, НЕ'ЎКОЧА *прысл.* 1. Некалі, калісьці. *Нéўкоч плохо жылі, это цепéр дóбрэ.* М. Малешава. *Нéўкоча я ходзіў у Толмáчоў.* В. Малешава. 2. Калі-небудзь. *Ек жывы бýдзеце, то мне неўкоч прынесецé грыбоў.* Луткі. *Неўкоч пойдзем обрóбім кусты́, дай косіць можно будзе.* Пагост. 3. Нядаўна, не так даўно. *Нéўкоч я бачыў его, але вон про этэ нічого не казаў.* Тураў. 4. У хуткім часе, як-небудзь. *Поткормлю кабáнчыка і неўкоч заб'ю к Кострычніку.* Чэрнічы. 5. Некалі, няма часу. Тураў.

НЕЎМЕ'КА *м.* і *ж.* Няўмелы чалавек. Запясочча.

НЕЎМЕ'ЛУХА *ж.* Няўмелая жанчына або дзяўчына. *Була неўмéлуха, не ўмéла нічóго робіть.* Рубель.

НЕЎМЕ'ЛУШЧЫ *прым.* Вельмі няўмелы. *У неўмéлушчого не болáць ні рýкі ні нóгі* (прымаўка). Верасніца.

НЕЎМЕ'ЛЫ *прым.* Няўмелы. *У неўмéлого нікóлі рýкі не болáць* (прымаўка). Сямурадцы.

НЕЎМЕ'ХА *м.* і *ж.* Няўмека. *Як якáя неўмеха спечэ пірогá, то вон роскóлецца, як рэ́панка.* Старажоўцы. *У неўмехі і рýкі калéкі.* Там жа. *Ох, неўмéха, не ўмéе росказаць вéршыка!* М. Малешава.

НЕЎМОВЕ'РНЫ *прым.* Неспагадлівы. *Ну, Коля, ты й неўмоверны, нікóму не спочувáеш.* Верасніца.

НЕЎПА'МЯШКІ *прысл.* Не ў памяці, неўздагад. *Кóлісь гýскі рвалі, неўпáмяшкі, Дóмно?* Хачэнь.

НЕ'ЎПОРУ *прысл.* Несвоечасова, не ў пару. *Коб дзеці прышлі, а то прыдуць нéўпору, як ягоды посóхнуць.* Дварэц.

НЕЎПРОШО'НЫ *прым.* Якога цяжка упрасіць. *Екіе ву неўпрошоные!* В. Малешава.

НЕЎРА'ТНЫ *прым.* Несумленны, бессаромны. Хотамель.

НЕЎРОДЛІ'ВУ *прым.* Неўрадлівы, неўраджайны. *Неўродлівы год на яблука буў.* Луткі.

НЕЎРО'ЗНАК *прысл.* 1. Неўзаметку, неўцям. *Неўрóзнак, ці е ці нема такіх ягод.* Дварэц. Невядома, не прыходзіла ў галаву. *Не знáю, мне неўрознак.* М. Малешава. *Кóлькі за свет повукрýчвало, неўрознак тобé, Вýля?* Кароцічы. *Неўрознак мне, ці баба жыва шчэ ці нé.* Луткі. 2. Няўзнак, непрыкметна. *Неўрознак, шчо гэ́тые лю́дзі булі.* Кароцічы. *Неўрóзнак, можэ, й цепер такіе е.* Сямігосцічы. *Гэто сало неўрóзнак, давай картóплі.* Хачэнь.

НЕ'ЎСПУН *м.* Сваволынік, гарэза. *Гэтые хлопцы неўспуны цепер ростуць на збой-вецёр!* Луткі. Непаседа. *Ото ж неўспун дзіця!* Чэрнічы. *Памянш.* неўспынок. *Ці то вон будзе такі неўспынок скрозь, ці вон порозумнее?* Цераблічы.

НЕЎСТРО'ЕНЫ *прым.* Непрыбраны. *Лахудра нека неўстроена!* Бярэжцы.

НЕЎСТРО'ПАЦЬ *зак.* Не ўгледзець, не заўважыць. *Неўстропаў, колі вон ее ўхопіў.* Аздамічы. *Росхопілі б, неўстропалі б колі.* Хачэнь. Не агледзецца, не паспець. *Неўстропала я перэговорыць, як вон далеко зайшоў.* Аздамічы.

НЕЎЦЯМКІ' *прысл.* Няўцям, не ў галаве. *Ох, мне неўцямкі було, забулаcа.* Запясочча.

НЕЎЧО'М *прысл.* Нездарма, то-та ж. *Знаеш, гэто вон украў.— А, я бачу — неўчом нешчо вон там і ходзіў.* Луткі. Нешта ж. *Неўчом ты і похудаў?* Луткі. Няўжо ж. *О, неўчом я бацьку путала, ці багато ў цебе дзецей?* Верасніца.

НЕХА'Й *часц.* Няхай, хай. *Нехай отдыхае малы.* Запясочча. *Нехай тобе той проклён стане!* (гавораць у адказ на праклён). Луткі. *Сеялі картоплі і казалі: «Нехай бог родзіць на ўсякого долю — на старцовэ, на цыгановэ».* Цераблічы. *Ему ўсе? — Клопот, нехай. Вон робіць.* Сямігосцічы. △ Нехай его. Пра нежаданне займацца кім-, чым-небудзь. Хільчыцы.

НЕХВАТЫ'ЖНЫ *прым.* Непаважны. *Нехватыжны чоловек, то вон такі нехлем'яжны.* Дварэц.

НЕХЛЕМ'Я'ЖЫ *прым.* Несамавіты, непрывабны. *Якого вона, тоб-то, собе чоловека трапіла, мо ж ты бачыла? — Бачыла, эт, нехлем'яжы нейкій.* Тураў. Неакуратны, няўклюдны. *Чобурна нехлем'яжые.* Крэмна. *Як такі нехлем'яжы ідзе, то чуць цяпае.* Хачэнь. *Як неакуратны, неўдатны, неспрытны, неўклюдны, то можно сказаць — нехлем'яжы.* Луткі.

НЕХЛЮ'ЕВУ *прым.* Неакуратны, неахайны. *Нехлюевы чоловек — такі замазаны, шо порося, ходіть.* Рэмель.

НЕХЛЮ'Й *м.* Неакуратны чалавек. Аздамічы.

НЕХЛЮ'Я *м.* і *ж.* Тое ж. *От нехлюя, не ўстроіцца добре!* Кароцічы. *Побрыйса, нехлюя!* В. Малешава. *Нехлюя, подмеці хату!* Верасніца.

НЕХОРМУ'ЗНЫ *прым.* Вельмі непрыгожы, непры-

вабны. *Іс чужое дерэўні прышоў хлопец гуляць, да вельмі нехормўзны вон.* М. Малешава.

НЕХОРМУ'ТНЫ, НЕХОРМА'ТНЫ *прым.* Тое ж. *От дзеўзно́, вельмі ж нехормутнэ ліцэ́м!* Любавічы. *Нехорма́тны.* М. Малешава.

НЕХОРМУ'ЦЬЕ *н.* Непрыгожасць, непрывабнасць (таксама і пра чалавека). М. Малешава.

НЕХОРОСТВО' *н.* Тое ж. *Ох, пошло нехороство, шо гледзець немо́жно!* Старажоўцы. *От нехороство тэ пошло не́ке, і его́ не́хто возьме!* Аздамічы.

НЕХОРО'ШКОВАТЫ *прым.* Непрыгожы, малапрывабны. *З віду вона нехоро́шковата дзеўка, але так хороше спевае, шо заслухаешса.* Пагост. *Нехоро́шковата жо́нка була́, а вон хоро́шы буў.* Дварэц.

НЕХОРО'ШЫ *прым.* 1. Непрыгожы. *Нехоро́шы з віду. Нехорошы на ліцэ́.* Сямігосцічы. 2. Дрэнны. *За добрым чоловеком, ек за плотом, а за нехоро́шым — ек за частоко́лом* (прыказка). Запясочча.

НЕХОРУ'ЗНЫ *прым.* Вельмі непрыгожы. *Нехору́знэ дзеўзно́ пошло́ не́йке!* Аздамічы.

НЕ'ХОЦЬ *м.* і *ж.* Нежаданне, неахвота. *Шчэ б полежала, така́ нехоць подыма́цца.* Пагост. △ До нехоця. Да адвалу. *Кіслое капу́сты з м'я́сом све́жым наеўса до нехоця.* В. Малешава.

НЕ'ХОЦЯ *прысл.* 1. Без жадання, з неахвотай. *Ты ж мене́ позваў не́хоця!* Цераблічы. *Корова моя есць сена́ж нехоця.* М. Малешава. 2. Незнарок, ненаўмысна. *Я звіняюсь, то нехоця получы́лосо.* Старажоўцы. *Не́хоця уды́рыў.* Аздамічы.

НЕ'ХРЫСЦІК *м.* Паганец. *Не́хрысцікі е́тые рвуць сліву.* Пагост.

НЕ'ХТО *займ.* Нехта, хтосьці. *Ка, чую, не́хто сту́кае.* Чэрнічы. *Не́хто стук у окно́, то я й прокінуласа.* Хачэнь. *Ты ж знаў, шо не́хто іціме?* Любавічы. *Это не́хто там крычыць.* М. Малешава. *Як ву, сва́хо, робілі? Ці это ву, ці это не́хто?* Дварэц.

НЕ'ЦЕЛЬ *ж.* Цялушка, якая па ўзросту павінна ўжо цяліцца. *Нецель шчэ, ніяк не покрыецца.* Пагост.

НЕЦЕРП'Я'ЧКА *ж.* Нецярпенне. *От нецерп'ячка берэ́, коб скорэ́й домо́ў.* Азяраны.

НЕЦІКА'ВУ *прым.* З аслабленымі разумовымі здольнасцямі. *Постарэў, то ўжэ нецікаву, ні па́мецi, ні ро́зуму я́сного.* Пагост.

НЕЦЭНО'ЎНЫ *прым.* Якому няма цаны, бясцэнны. *Нэцэнóўные часы ў мене!* Альшаны.

НЕЦЯ'МА *м.* і *ж.* Бесталковы, няўцямны чалавек. *Нецяма — така ў нас мóва на кáжного, шчо не цяміць.* Аздамічы. Нездагадлівы чалавек. *Говорылі ему, а вон нічого не дочувáецца, нецяма нека.* Там жа.

НЕЦЯМУ'ЧЫ, НЕЦЯМУ'ШЧЫ *прым.* Някемлівы, нездагадлівы. *Ой господзі, такіе дзеці нецямучые, не понімають дай годзе!* Аздамічы. *Нецямушчая я.* Там жа.

НЕЧА'ЙНО, НЕЧА'ЯННО *прысл.* Выпадкова. *Бувае, нечайно найдзецца та стрэлá.* Сямурадцы. *Хлóпцы нечаянно оглéдзелі логвó.* Хачэнь.

НЕЧА'ЙНОСЦЬ *ж.* Выпадковасць. *По нечáйносці ўпаў у вóду.* Сямігосцічы.

НЕЧВІ'ДА *ж.* Непрыгожая жанчына або дзяўчына. *Нечвіда тая дзéўка, не ўдаласа ў бáцька, а маці тожэ не вéльмі.* Верасніца. Неакуратная, неахайная жанчына. Запясочча.

НЕЧВІ'ДНЫ *прым.* Непрыгожы. *Нечвіднэ пойшло онё, губáтэ, носáтэ.* Верасніца. *Усе дзéўкі ў ее нечвідные.* Там жа.

НЕЧУ'ТНО *прысл.* Нячутна. Аздамічы.

НЕ'ЧЫ *займ.* Нейчы, чыйсьці. *Там стог стоіць нéчы.* М. Малешава.

НЕЧЫПА'ЛЬШЧЫЦА *ж.* Недатыка, незачэпа. *Шо вон будзе тут седзéць нечыпáльшчыцэю?* Старажоўцы.

НЕЧЫСТО'ТА *ж.* Нечыстата, бруд. *Нечыстота ў цэркві будзе после дождждку.* Запясочча. Нечысць, погань. *Нéкіе прусы, а блошчыцы, а блóхі, була такá нечыстóта ў войнý!* В. Малешава.

НЕЧЫ'СТЫ *прым.* 1. Нячысты, брудны. *Пополокніса, ты ж нечысты!* Сямігосцічы. 2. Невыразны, хрыплы. *Як зоўзýля куé совá, толькі нечыстым гóлосом.* Цераблічы. 3 *м.* Чорт, нячысцік. *Як танцуюць, то бы тые нечыстые!* Сямігосцічы. △ Нечысты дух. Тое ж. Кароцічы. Нечыста сіла. Тое ж. Бярэжцы.

НЕЧЫ'СЦІК *м.* Нячысцік. *Дзéўка товар паслá, а вон, нечысцік, подкоціўса к ёй да гуляў з ёю. Подсцерэглі, шчо вон гуляе, уплелі ў косý свечóны буркýн да тóю, да вон і не подышоў, сказаў тóлькі: «Коб не буркун да тоя, то була б дзеўка мóя!» — і полецéў к чóртовой мáцеры* (з прытчы). Чэрнічы.

НЕ'ЧЫСЦЬ *ж.* Нечысць, погань, навала. *Потóм гэ-*

тые не́мцы налеце́лі, не́чысць. Верасніца. *Нечысць усе гра́ды полотошы́ла.* Там жа. *От не́чысть вороб'е́! П'ють вішні.* Альпень.

НЕЧЭПА'ЙКА *ж.* Бальзамін (садовая кветка). *Нечэпайку як повору́шыш, то па́хне.* Велямічы.

НЕЧЭ'ЎНЫ *прым.* Нікуды не варты, заняпалы. *Ек померла́ ёго жо́нка, то зусі́м нечэ́ўны зробі́ўса.* Пагост.

НЕШЧАСЛІ'ВУ *прым.* Нешчаслівы, няшчасны. *Та ма́ці наве́к нешчаслі́вая, як дзе́ці не ўдалі́са.* Верасніца.

НЕШЧА'СНІЦА *ж.* Няшчасная гаротніца. *Вона́ бе́дна нешча́сніца.* Пагост. *Тут война́, а я ж нешчасніца — у мене́ ж чэ́цверо дзецей!* Дварэц.

НЕШЧА'СНЫ *прым.* Няшчасны, нешчаслівы. *Як кра́сны, то той нешча́сны* (прымаўка). Старажоўцы. *Як я нешча́сна, то й мой род нешча́сный.* Мачуль.

НЕШЧА'СЦЕ *н.* Няшчасце. △ Н е ш ч а́ с ц е і х в е́ д а е. Пра неразуменне. Запясочча.

НЕ'ШЧО *займ.* 1. Нешта, штосьці. *Я вас попыта́ю не́шчо.* Аздамічы. *Не́шчо холо́дное перэпоўзло́.* Рубель. *Есць, гука́е нешчо ўно́чы, у нашом ле́сі е таке́ ме́сто.* Луткі. 2. Чагосьці, чамусьці. *Овечкі мэ́каюць нешчо.* М. Малешава. *Міха́лко, о Міха́лко! — Чо? — Устава́й. Нешчо воз без коня́ бежы́ц.* Запясочча. 3. Неяк, як-небудзь. *Давай. На́сто, мы нешчо договорымса. — Давай.* В. Малешава. *Мо я нешчо твоему́ го́ру могла б помогці́?* Кароцічы. △ З н е́ ш ч о г о. Няма з чаго. *З нешчого робіць.* Бярэжцы.

НЕШЧО'ТНЕ *прысл.* Вельмі, надта. *Нешчо́тне цепе́рэка печэ́ со́нцэ, мо скоро дождж по́йдзе.* Кароцічы. *Наста́ўнікоў нешчотне бога́то ў нас.* Запясочча. Бясконца, бесперапынна. *Ко́лісь нешчотне глубо́ко було тут.* Луткі. *Гразе́ по ву́шы, дождже́ нешчотне!* Верасніца. Без ліку, бясконца многа. *Ля́до зовецца, там нешчо́тне вутву́ неслі́са.* Луткі. *А поросят у Ту́рові було нешчо́тне.* Верасніца.

НЕШЧО'ТНО *прысл.* Вельмі многа, без ліку. *Ко́лісь нешчо́тно було ўюно́ў.* Аздамічы. Без меры, зусім. *Нешчо́тно ве́льмі осла́бла.* Там жа. Вельмі часта. *А вечо́ркі, ой! Нешчо́тно вечо́ркі робі́лі.* Пагост. Вельмі, занадта. *Нешчо́тно бу́стро гна́лі машы́ну.* Цераблічы.

НЕШЧО'ТНЫ *прым.* Вельмі вялікі. *Нешчо́тны ве́цёр подня́ўса.* Аздамічы. *Нешчо́тна бу́ра була́.* Бярэжцы. *Там орэ́шнік росце́ нешчо́тны.* М. Малешава.

НЕШЧЫ́ЛКІ *прым.* Няшчыльны. *Нешчілкая стбля.* Хотамель.

НЕШЧЫСЛЁНЫ *прым.* Бясконцы, бязмерны. *Коло той грáдкі такіе нешчыслёные лугі былі!* Рубель. △ Н е ш ч ы с л ё н а с і л а. Вельмі многа. *Было ў нас карпóў нешчыслёна сіла, завалéнье!* Там жа.

НЕ́ЯК, НЕ́ЕК, НЕК *прысл.* Неяк, нейкім чынам. *Неяк рáзом була-була зелéна і лéгла тая цыбуля.* Хачэнь. *Вона неек так узелá ў гóлову, і заболела ей головá.* Сямурадцы. *Нек зробілосо мне шкодá.* Пагост. Нечым, у нечым. *Неяк понарáвіласа мéсціна ёй да дóбрэ росцé.* Дварэц.

НЕ́ЯКІ *займ.* Нейкі. *Нехай не берэ дзéўку, нéякі другі вóзьме её.* Луткі. *Ліхо ёгó мáцер, пусціла нéякого бандзіта ў хату.* Кароцічы.

НЕЯ́РКІ *прым.* Рахманы, нязлосны. *Котáм хвостьí отрубáюць, шчоб неяркіе булі* (звычай). Лутkі.

НЁ *выкл.* Но. *Нё! — погоняюць конá, як і на волá.* Сямігосцічы.

НЁНЮ *часц.* Не хачу (у размове з дзецьмі). *Я гам нёню* (пра нежаданне есці). Аздамічы.

НІ 1 *злуч.* Ні, ані. *Не даў отдыхнуць ні одзін дзень!* Старажоўцы. 2 *часц.* Ні. *Рóпа — ні гной, ні кроў.* Мачуль. *Ні село, ні вуліца, ні пéўні не поюць, ні лю́дзі не ўстаю́ць* (загадка). *Мóгліца* (адгадка). Верасніца. *Ні богу свечка, ні чорту рожóн* (прыказка). Луткі. *Ні собе поглядзéць, ні лю́дзям показаць* (прыказка). Там жа. △ Н і д в а, н і т р ы. Пра паспешлівасць. *Воны такіе, не говоры ні два, ні тры — ужэ там.* Дварэц. Н і л ó ю, н і ў д ó ю. Пра поўную бескарыснасць. Мачуль. Н і л ў с н е, н і т р э́ с н е. Пра поўную адсутнасць. Пагост. Н і т э, н і с э. Ні тое, ні сёе, ні таго, ні другога. *Ні нóвого, ні старóго, ні тэ, ні сэ не ведае.* В. Малешава. Н і *з т у л ь, н і з с ю л ь*. Адкуль ні вазьміся. *Ні зтуль, ні зсюль хмáра вушла.* В. Малешава. Н і с ю д, н і т у д. Пра маруднасць. *Я ні сюд, ні туд, а вона ўжэ на канáве.* В. Малешава. Н і ў д ў б а. Пра поўнае неразуменне. *Толкýю дзеду, як робіць, а вон ні ў дуба.* Пагост.

НІ́БУ *злуч.* Як быццам, нібы. *Нібы я ее туды́ усвáтаў!* Мачуль.

НІ́ВА *ж.* Вялікі ўчастак ворнай зямлі, прызначаны цалкам для адной культуры. *Ніва — то ўжэ много землі, поле мо коло гэктáру.* Мачуль.

НІГА′ДКІ *прысл.* Хоць бы што, нядоўга думаючы. *А Рыгор нігадкі подобраў усе прослі гібелі брата, болозь у того нікого больш не осталосо.* Тураў. *Нігадкі, ек бач наедзяцца корову, ек у шкоду ўлезуць.* Бесклапотна. *Нігадкі жыве, лёгко.* Аздамічы.

НІГО′ДЗІН, НІГО′ДНЫ *займ.* Ніводны. *Нігодзін не вернуўса.* Хачэнь. *Нігодного чоловека грамотного не було.* Буразі. *Му удвох ходзілі да нігодной не далі.* Запясочча. *Памянш.* нігодненькі. *Нігодненького сына з войны нема!* Бярэжцы.

НІДЗЕ′ *прысл.* Нідзе, ні ў адным месцы. *Я его вумешаю, шчоб нідзе галушэчкі не було.* Луткі. *І гэтых короў нідзе не відно!* Пагост.

НІЖ *злуч.* Чым, як. *Навет с котом у хаці охвотней, ніж самому.* Дварэц.

НІ′ЖНІ *прым.* Ніжні. *Трэбо каменя поковаць, ніжнёго менш, а верхнёго больш* (у млыне). Старажоўцы. *Дзёгоць сцекае ў ніжні коцёл.* Пагост.

НІЖЫ′ПЕРЦІЦА *ж.* Хвароба кароў (гнілец у капытах). *Ек ніжыперціца, то ў короў между ракоціц загной получаецца. То беруць уязовэ путо і проціраюць до крові і горачэ сало заліваюць туды, заматваюць трапкою.* Сямігосцічы.

НІЗ *м.* 1. Ніз, ніжняя частка. *Сорочка зверху перкалёва, а ніз полотняны.* Цераблічы. 2. Адна з дзвюх каманд пры гульні з мячом (у *матку* і пад.). *Матка ніза кідае мячыка, а тые ловяць.* Цераблічы. 3 *мн.* Нізкае месца, даліна. *По гэтых грудах, пока дойдзеш до тых нізоў, дубнікі стоялі.* В. Малешава.

НІЗАВО′ШЧО, НІЗА′ШЧО *прысл.* Нізашто, без прычыны. *Нізавошчо мене побіў.* Аздамічы. *Нізашчо зганьбіў пры людзях.* Пагост. Ні ў якім выглядзе, ніяк, нікім. *Нізавошчо ні шчытае его.* Аздамічы.

НІ′ЗАЛКА *ж.* Нізка, вязка. *Поўну нізалку рыбкі навезаў.* Хачэнь. *Наносілі мешок нізолок грыбоў.* Там жа.

НІЗА′ЦЬ *незак.* Нізаць. *Му ніжом тые ўюны на мётку — кажуць, шчо маленьке дзіця ўюна ўтрымае, а чоловек — не.* В. Малешава. *Нізать патеркі.* Альпень.

НІЗІ′НА′ *ж.* Нізкае месца. *Это земля нізкая, нізіна, болото.* Мачуль. Даліна. *Нізіною вода пошла до самое дамбы.* Луткі.

НІ′ЗКА *ж.* Вязка, звязка. *Навек от таку нізку пры-*

несе́ ры́бы. Луткі. *Нізку ключо́ў у зу́бы ўзела́.* Запясочча.

НІ′ЗКІ′ *прым.* Нізкі, невысокі. *Хата ўжэ гэта нізкая, й трэба було б яку́ другу́ю.* Пагост. *Нізкая посце́ля, трэба нешчо подкла́сці.* Кароцічы. Размешчаны на нізкім месцы. *Шчэ на нізко́м по́лі, то дзе́ржыцца вода́.* Буразі. *Нізке́е поле са́мо кінулі, бо вонэ нездá́тнэ.* Аздамічы. Грубы. *Нізкі́ го́лос.* Запясочча. △ Н і з к і н а (в) о́ ч ы. Блізарукі. *Его і мацi нека нізка́ на вочы.* Цераблічы.

НІ′ЗКО *прысл.* Нізка, невысока. *Сонцэ ўжэ нізко.* Кароцічы. *Та Крыва́ долінка, дзе ніжэй, то ўжэ по́ўна воды́.* Цераблічы. *Памянш.* н і з е н ь к о. Бярэжцы.

НІЗКОДО′ЛЫ *мн.* Даліны, нізіны. *А хаты́ стояць у нізкодолах.* Цераблічы.

НІЗКОДО′ЛЬЕ *н.* Нізіна, нізкае месца. *Нізкодолье, лог, як вода доўго стоіць, то там нічо́го не росце́.* Пагост.

НІЗКО′ТА *ж.* Тое ж. *Гэ кругом нізкота.* Мачуль. *Нізкота, вода стоіць, то не ву́росце нічого.* Аздамічы. *Як де нізкота да лоза́ густая, то то гне́ча.* Рубель.

НІЗНУ′ЦЬ *зак.* 1. Парнуць вострым прадметам. *Раз нізну́ў кобана́ шва́йкой і ўсе.* Аздамічы. *До ко́сці нізну́ла уколом.* В. Малешава. 2. Раптоўна зашыцца. *Як нізне́ ўюн у гразь, то не доста́неш.* Аздамічы.

НІЗО′ВІНА *ж.* Нізкае месца. *Дзе́рэво росце́ то́лько— нізовіна така́.* Сямурадцы.

НІЗО′ТА *ж.* Тое ж. *У Тоўма́чове така́ нізота, шо стра́шно!* В. Малешава.

НІКВА′ *ж.* Топкае балота, дрыгва. *Улез у топло́, там ніква такая, шо не вулезеш.* Тураў. *Такіе нікву́ булі, шо жэрдку садзі й садзі ў болото, а вона пошла́ й пошла́.* Дварэц.

НІКНУ′ЦЬ *зак.* Заглянуць. *Куды ні нікні, то робо́ты е.* М. Малешава.

НІКО′ЛІ *прысл.* Ніколі, ні ў якім выпадку. *Му собе не се́елі того бо́ру ніко́лі.* Сямурадцы. *Я ніколі воды́ не п'ю само́е.* Хачэнь. *Стары́ вол ніколі борозны не псуе* (прыказка). Там жа. *П'яніца проспіцца, а дурны ніколі* (прыказка). В. Малешава. *До Міко́лы ні зімы́, ні ле́та ніко́лі* (прыкмета). Луткі.

НІКПОЧЫ′Н *прысл.* Нядаўна, толькі што. *Нікпочын старшына́ проезжа́ў.* Пагост.

НІКУ′ДЫ *прысл.* Нікуды. *Не йдуць ніку́ды од мене́.* Кароцічы.

НІКУДЫ'ШНЫ *прым.* Нікуды не варты. *Нікудышны чоловéк, вон нішчó!* Сямурадцы. *Нікудышна жóнка стáла, ужэ́ не мóжэ робіць, бо хвóрая.* М. Малешава.

НІКЧО'МНЫ, НІКЧЭ'МНЫ *прым.* Тое ж. *Хвóрые нікчóмные.* М. Малешава. Непрыдатны, бесталковы. *Воны робяцца нікчэ́мнэ.* Запясочча.

НІКЧО'МУ *прысл.* Нізашто, нікім. *Свою жонку нікчóму не лічыць, то к другóй ідзé.* Аздамічы.

НІСКО'ЛЬКО *прысл.* Зусім, ні трошкі. *Не трэба було гнóю класці нісколько.* Бярэжцы.

НІСТО'ЖЫЦЬ *незак.* Знішчаць. *А воны лес рубáюць, усé містóжаць!* Сямігосцічы.

НІ'СЯКОВО *прысл.* Ніякавата, няёмка. *Бýдто нéяк нісяково робіцца, як ніхтó не пускáе ў хату.* Дварэц.

НІТ *м.* Ніт, прыстасаванне ў кроснах для падымання нітак асновы. *Як полотно тчэш, то два нітý.* Луткі. *Ніт з ніток на крóсна рóбіцца.* Хотамель. △ У два (тры і г. д.) нітý. Спосаб ткання. *У шэсць нітóў ткáла, то заморóчыло ў головé.* Бярэжцы. У ніт накідáць. Працягваць ніткі асновы праз ніт. *Ходзéм да накідаем у ніт!* Хотамель.

Ніт выконваў калісьці і пэўную засцерагальную функцыю. Праз ніт глядзелі, *шоб ўрóкі не брáлі. Да шоб ніт зевáў, а не чоловéк: ніту ж нічóго не зрóбіцца!* М. Малешава.

НІ'ТКА *ж.* 1. Нітка. *Нітка тóнка і рóўна на вэрэценó получáецца.* Хотамель. *Ніткою обвóдзілі селó, шоб не ўмірáлі дзéці, а ту нітку прáлі за однý ноч* (звычай). Сямігосцічы. 2. Нізка, звязка (сушаных грыбоў і інш.). *Нітка грыбóў у менé е шчэ.* Аздамічы.

НІ'ЎКА *ж.* Невялікае поле, звычайна сярод лесу. *Абý-яку ніўку, то огорóджвалі.* Кароцічы. *Памянш.* нівочка. *На нівочцы ў нас жыто.* Аздамічы.

НІ'ХВЕЦЬ *незак.* Недамагаць, чэзнуць. *Корова ніхвела два дні, хóдзіць да ніхвее.* Луткі. *Ніхвее чоловек— ні здорóвы, ні весёлы.* Альгомель.

НІ'ХНЕВАЦЬ *незак.* Тое ж. *Ніхневае, то ні ўмірае, ні ўжывае.* Тураў.

НІ'ХРЭЦЬ *незак.* Тое ж. *Зноў моя дзéўка ніхрэе, жáліцца, шчо боліць.* Цераблічы. *Ее дзед цылы год ніхрэў да і ўм'ёр.* Верасніца. *Ніхрэе, як ні хворы, ні здорóві.* В. Малешава.

НІХТО́ *займ.* Ніхто, ніводзін чалавек. *Ніхто не ходзіў гла́дкі ко́лісь, не нагодо́ўвалі чэрэва́.* Верасніца. *Пошлі ў свое хаты, побачылі — нідзе нікого нема.* Дварэц. *Памяніш.* н і к о г у́ с е н ь к і. *А там нікогусенькі, одна я.* М. Малешава.

НІ́ЦІЦЦА *незак.* Блытацца, пераціраццa. *Ніт ніціцца, у ём кобу́лка роскіда́еццa.* Сямурадцы.

НІЦІ́ЦЬ *незак.* △ Н і ц і́ ц ь н і т. Нацягваць ніткі ў ніце. Кароцічы.

НІ́ЦКОМ *прысл.* Ніц, тварам уніз. *Ляжэ ніцком і позіра́е ў ло́дку.* Лугкі. *Кажуць, трэба ніцком па́даць, коб прошла та моро́ка* (калі «водзіць» у лесе). Запясочча. Пярэдняй часткай уніз. *Як коньча́юць жаць, то беру́ць за конца́ серпа́ і так о кача́юць: як упадзе́ ніцком, то на той год не дождже́ш жаць, а як уверх — то дождже́ш.* Хачэнь.

НІ́ЦМА *прысл.* Тое ж. *Ле́гла ніцма, бо сон прыма́рыў.* Бярэжцы. *Лёг ніцма да затхну́ўса.* М. Малешава. *Ек перэсту́піш ту па́лку, шчо з дзе́рэва ўпадзе́, то трэба ле́гчы ніцма, уста́ць, і пра́вільно по́йдзеш.* Лугкі.

НІ́ЦО *прысл.* Хмурна, панура. *Ніцо на дворэ́, нема пого́ды.* Аздамічы.

НІ́ЦЫ *прым.* 1. Хмурны, непагодлівы. *Ніцы дзень.* 2. Змрочны, пануры (пра чалавека). *Ніцы чолове́к.* Тураў. 3. Без ветру. *До́брэ шо ніцый моро́з, ато б отморо́зіў но́са.* Аздамічы.

НІ́ЧКОМ *прысл.* Ніц, тварам уніз. *У лодо́шкі гуля́лі, ложа́юць нічком да б'юц.* Тураў. *Нічком упа́ў. а тут е́дзе аўто́бус.* Аздамічы.

НІЧОГЕ́ЗА *ж.* Злая жанчына. *Той то вельмі добрэ́зный, а вона нічоге́за.* Аздамічы.

НІЧО́ГІ *прым.* Дрэнны, кепскі. *Е ж і до́брые лю́дзі, е ж і нічо́гіе.* Тураў. Паганы. *Шо вон нічо́гі, то нема́ тако́го ўрэ́дного чолове́ка нідзе!* Запясочча. Злы. *Жонку попа́ў вельмо нічо́гую.* Велямічы. Шкодны, шкадлівы. *Жоўна́ — пта́шка нічога.* Аздамічы. *Вельмі нічо́га корова.* Запясочча. Непрыдатны. *Не́дзе серпа доброго покінула, а гэтой нічогі, заржавеў.* Пагост. Няўдалы. *Нічогі каба́н — не хочэ есці.* Запясочча. Благі. *Нічо́ге лето: нема ні гуркоў, ні помідороў.* Хачэнь. Нікуды не варты. *Нехто прынесе екого нічо́гого ў село, так вон і ходзіць тут* (пра ката). Дварэц. *Абу́-ека вода́, нічо́га.* Слабы, кволы. *Нічо́га я*

стала. Кароцічы. *Памянш.* н і ч о́ г е н ь к і. *Вон буў нічогенькі, а вона була гладзе́лна.* Цераблічы.

НІЧОГО́ЎКА *м.* і *ж.* Вельмі дрэнны чалавек. *Ты его́, брато́к, до́брэ не ве́даеш: вон з нічого́вок нічого́ўка.* Тураў.

НІЧЫ́Й *займ.* Нічый. *Нічы́е пчолы, хто найшоў, то того.* Луткі. *Ніхто не мой і я нічыя́* (прыказка). Любавічы.

НІ́ШКА *прысл.* Цішком, спадцішка. *Нішка, да ўцека́е, шоб све́дка не було.* В. Малешава.

НІШКОВА́ЦЬ *незак.* Падкрадвацца, цікаваць спадцішка. *Ужэ кот нішку́е на тое ціпленя́.* Цераблічы.

НІ́ШКО́М *прысл.* Моўчкі, без гуку. *Хай бы нішком лежаў, чого́ ты сто́гнеш!* Пагост. *Сядзь, нішко́м поседзі!* Сямігосцічы. *Хорошэ́нько едзяць нішко́м дай го́дзі!* Альшаны. Ціха, шэптам. *Не́шчо, чую, воны нішком гово́рац.* Запясочча. *Хіхі́чэ нішком, пішчы́ць.* Бярэжцы. Употай, незаўважальна. *Нішком перэе́дом, шоб не ба́чылі.* Луткі. Знянацку, нечакана. *Еты пісьмо́ шле наву́перэдок, а той нішком, знішка* (аб прыездзе сыноў). Запясочча. △ Ц і́ ш к о м - н і́ ш к о м. Непрыкметна, ціха, стоена. *І вон зоста́ўса цішком-нішком, а тых побілі.* Мачуль. *Памянш.* н і ш ч э ч к о́ м. *Нішчэчко́м плыве́ собе́.* Запясочча. *Прышоў нішчэчком і лёг, шчоб не чу́ла.* Аздамічы. *Нішчэчко́м гово́рать, поціху.* В. Малешава.

НІШЧО́ *займ.* 1. Ніщто, ні адно. *Нішчо й не получы́лоса, глум з гэтых людзей.* Мачуль. *Жіў дзед з бабою, да нічо́го ў іх не було́.* Бярэжцы. *По грыбу́ ходзілі, да не у́зелі нічого.* Хачэнь. *Як загорэ́лоса село́, то ніхто́ нішчо́ не ву́хопіў.* Пагост. *Нічо́му так, ек э́тому.* М. Малешава. *Нідзе нішчо́ ані! Оно́ тро́хі шчо хлеб буў.* Кароцічы. *Нема нічого горэ́йшого, як дзе́ці дро́бные!* В. Малешава. 2 *прысл.* Нічога, нядрэнна. *Буў у больніцах, а за́ра ўжэ нішчо́, ко́сіць з мужчы́намі.* Кароцічы. *Размочы́ў дождж гру́дзье, да нічо́го бороню́ецца, до́бре.* Пагост. Нічога, так сабе. *Шо то ты? — А нішчо́.* В. Малешава. *Ну шчо, Лёша?— Нічо́го.* Аздамічы. Хоць бы што. *Воно́ не боіцца, не дба́е, освойталосо і нішчо.* Цераблічы. Нядрэнна, добра. *Хто перэп'е́ п'яць, дзе́сець, то нішчо, а як тры, два рублі, то будзе!* (пра звычаі на вяселлі). В. Малешава. Нічога страшнага. *Та́мека побе́гло молоко у пе́чы!—Нішчо́, до́брэ.* Луткі. Нядрэнны, неблагі. *Се́но нішчо́, не рудэ́.* М. Малешава. Немалы. *Ужэ́ я буў хло́пец нішчо́,*

ла́дны. Старажоўцы. △ Н і ш ч о́ с о б е́. Няблага, неблá-гі. Бярэжцы. *Памянш.* н і ч о г у́ л е н ь к і, н і ч о г у́-с е н ь к і. *Цепер нічогу́ленькі, нічо́го не бачым.* В. Малешава. *Усе позабіра́лі, нічогу́сенькі не остало́са.* Хачэнь.

НІШЧЫМНО′ТА *ж.* Пустата, нястача. *Не лу́ччэй і тому́, у кого нішчымно́та.* Сямурадцы.

НІШЧЫ′МНЫ *прым.* Пусты, парожні. *Перэйшо́ў вам з нішчы́мны́м — не повезе́.* Хачэнь. *Ко́ноновіч, дай мне місу нішчы́мну на ры́бу.* В. Малешава. *Яка па́па, то па́па, абы не нішчы́мна ла́па* (прымаўка). Хотамель. *Ехаў у нішчы́мным чо́ўні.* Аздамічы. *Нішчы́мны ко́лос.* Мачуль. Посны, без закрасы. *Нішчы́мны кру́пнік е́лі, вон пусты́: карто́плі, боб, вода́ і соль.* М. Малешава. *Як нема смета́ны, то і ла́дкі нішчы́мные.* Запясочча. Без нічога, з пустымі рукамі. *Вон нішчы́мны прышо́ў к нам.* Дрэнны; слабы. *Нішчымны поко́с, онно́ тые го́ры!* Лутunion Луткі. Дрэнна забяспечаны. *У нас нішчы́мнэ село́, не хо́дзяць аўто́бусы.* Старажоўцы.

НІ′ШЧЫЦЦА *незак.* Гінуць, прападаць. *Чорноголо́ў, як выспева́е, то нішчыцца, на ём голо́ўкі чо́рные, а ле́том — як пух.* Мачуль.

НІШЧЭ′ТА *ж.* Бесталкоўшчына, пустэча (пра чалавека). *От нічо́гі, ліхі, нішчэ́та чолове́к, нія́кі вон!* Луткі.

НІЯ′К *прысл.* Ніяк, ніякім чынам. *Зна́чыць, ніяк не могуць доста́ць?* Кароцічы. Зусім, нiколькі. *Нема ніяк ні ягод, ні буяко́ў.* В. Малешава. *Я ёго́ ніяк не чу́ю.* М. Малешава.

НІЯ′КІ *займ.* 1. Ніякі, ніводны, які б ні быў. *Цепер мо́жно доста́цца, а тогды́ ж нія́кого шля́ху не було́.* Бярэжцы. *Там жэ нема́ рэ́чкі нія́кое, а только брод.* Старажоўцы. *І дурны́ не лез купацца, бо не було ніякое жары́.* Дварэц. 2. Дрэнны, нікуды не варты. *Ужэ воны ніякіе, гэтые картоплі, летом.* Бярэжцы. Дрэнны, слабы. *Нія́ка баба стала от старосці.* Дварэц. Хворы. *А зноў мне кажуць: «Ары́на нія́ка!»* Хачэнь. *Цепер здоро́ва, пло́тна, а була нія́ка.* Бярэжцы. △ Н і я́ к і м б о́ г о м. Аніяк, нічым. *І травіла, і не мо́жно було́ іх нія́кім бо́гом звесці* (пра каларадскіх жукоў). Верасніца.

НІЯ′КОВАТЫ *прым.* Слабаваты, нікуды не варты. *После хворо́бу ніяковата стала — дроў, воды́ не прынесе́.* Пагост.

НО 1 *выкл.* Выгук, якім падганяюць коней, валоў. *Но, на пашу!* Аздамічы. 2 *часц.* А ну, ж, жа. *Ідзі но во-*

ды прынесі! Хільчыцы. *Можэ, стрэнеш дзядзю, скажэш: Дзядзе, косіць ходзі но!* В. Малешава. *Колісь казалі: пошукай но вошы!* Альпень. 3 *прысл.* Толькі, адно. *Хай но начнуць косіць, то дождж будзе.* Хачэнь. *Там, дзе зельье вурвалі, трэ хлеба кусочок положыць — зелье гэто од серца помогае, то но тому зелью гэто хлеб кладуць.* Луткі. 4 *прысл.* Быццам, як. *Ты но обух, онно гопаеш бох-бох!* (пра бесталковую гаворку). В. Малешава. 5 *злуч.* Ды. *Но, кажэ, вона рахманенька і для ўсего хороша.* М. Малешава.

НОВІНА' *ж.* 1. Навіна, нешта новае, раней невядомае. *Сын ожэніўса, от такая й новіна ў нас.* Хачэнь. *Стала новіна: колі отпраўляюць солдата, то на вечоры дають грошы, хто сколько можэ.* Сямігосцічы. *Новіна — на столе чэрэво* (жарт). Запясочча. 2. Новаўзаранае поле. *На новіне жыто добрэ поросло.* Бярэжцы. *Дзе надзеруць поле, то й новіна, то можэ й вуросце.* Кароцічы. △ Н о в а н о в і н а. Нешта ўпершыню паспытанае, убачанае (звычайна з новага ўраджаю). *Нова новіна, шоб по чэрэву не гула, ек попоў конь ожэрэбіцца, шоб мой жывот тоды заболеў* (пажаданне-замова, цяпер жартоўнае, калі першы раз каштуюць садавіну ці гародніну з новага ўраджаю). М. Малешава. *Нова новіна, шчоб по жувоце не рэўла!* Кароцічы. *Нова новіна, ек зыйдзе луна, то постаўце бутылку віна* (замова-жарт). Хачэнь. *Памянш.* н о в і н к а. *Новая новінка, шоб не болеў ні жівот ні спінка* (пажаданне пры каштаванні пладоў новага ўраджаю). Хотамель.

НОВО'ТНЫ *прым.* Наезджы, прыбытны аднекуль. Тураў.

НО'ВУ *прым.* Новы. *Новы ток зробіла да паском посыпала.* Мачуль. *По той шар много хатоў новых.* Хачэнь. *Новэ сітцэ на колочку вісіць, а постарэе, то й под лаўку закінуць* (прыказка). М. Малешава. △ О т н о в а д о н о в а. Круглы год, ад старога да новага ўраджаю. *Там солома от нова до нова.* В. Малешава. *Памянш.* н о в у с е н ь к і, н о в ю с е н ь к і. *Новусенька грэб'ёнка лежыць.* Аздамічы. *Новюсенька доёнка.* Луткі.

НОГА' *ж.* Нага, апора. *Гавез гоіць ногі, стружэш того кореня да прікладваеш.* Альшаны. *Спужаласа, шо аж зара ногі дрыжаць.* Азяраны. *Хто над намі ўверх ногамі?* (загадка). *Муха* (адгадка). Запясочча. Клюшня.

У ра́ка но́гі, і м'ясо там е. Старажоўцы. △ І н о г а́ н е б у л а́. Пра адмаўленне знаходжання. *Семе́на і нога́ не була тут.* Хачэнь. І н о г о́ й н е б ы ц ь. Не наведваць зусім, ніколі. *Там ніхто не буў і ногой!* Кароцічы. Н а ў с ю н о́ г у. На шырокую нагу, неэканомна. *Ты ж эконо́м, ато ек будзеш на ўсю ногу, то нічого й не купіш.* Дварэц. Н а ў с і х н о г а́ х. У добрым стане ва ўсіх адносінах. *Коб я була на ўсіх ногах, то б я дала́ ему ра́ды.* Луткі. Н а ў с е н о́ г і. Бягом, з усіх ног. *А коро́ва на ўсе но́гі ў лу́бін!* Запясочча. З о п' я́ ц ц а н а н о́ г і. Падняцца на ногі, ажыць. *Не ведаю, як вон і зоп'я́ўса на ногі.* Хачэнь. У з я́ ц ь п о д н о́ г і. Падпарадкаваць сабе, падмяць. *Ужэ кажэ ма́цер: я цебе́, ек ву́росту, под ногі озьму́.* Цераблічы. *Памянш.* н о́ ж к а. *Пу́ля попа́ла ёму ў но́жку і не пройшла́, і седзіць у но́жцы.* Бярэжцы. *Но́жка ў грыба згніла́, оста́лас одна пле́шка.* Кароцічы. *Но́жкі ў стола́.* Верасніца. *Но́жкі ў ставу́, у сука́ле.* Бярэжцы. *Павел.* н о ж ы́ ш ч э. *У его́, як у бу́ська, до́ўгіе ножы́шча.* Кароцічы. *У мене ножы́шча боля́ць.* М. Малешава.

НОГА'ТЫ *прым.* З доўгімі нагамі. *Невеліка ногата пта́шка по траве бе́гае.* Альшаны.

НО'ГОЦЬ *м.* Ногаць, пазногаць. *Не мочы́са на трэ́скі, ато позадзіра́еццa шку́ра коло но́гцёў* (павер'е). Луткі.

НО'ГЦІКІ *мн.* Від садовых кветак. *На гергіні цветы чырвоные, а ногцікі оранжовуе да меньшые воны.* Пагост.

НОЖ *м.* Нож. *На ножа́ цэділі молоко́, шоб ве́дьма не отбіра́ла ў коро́ву.* Альпень. *Як начынае ходзіць дзіця́, то розрэ́зваюць пу́то ножэ́м* (умоўна, звычай). Хачэнь. *Нож — ек огонь.* Луткі. *Езы́к жэ горш за ножа́* (прыказка). Сямігосцічы.

НО'ЖНІЦА *ж.* Похва для нажа. Аздамічы.

НО'ЖНІЦЫ *мн.* Ножны, нажніцы. *Ножніцы, шо жэсць резаць.* Запясочча. *Памянш.* н о́ ж н і ц к і. *Поломáліс мале́нькіе но́жніцкі.* Верасніца.

НО'ЖНЫ, НО'ЖНІ *мн.* 1. Ножны, вялікія нажніцы. *Но́жні — ове́чкі стрыгу́ць, а но́жніцы — малые.* Луткі. *Но́жнамі розрэ́залі ко́жу.* Запясочча. 2 *метаф.* Ногі. *От, ка́жэ, но́жны, ек но́гі скла́дзеные ўме́сце.* Верасніца. 3. Похва для нажа. *Но́жны.* Аздамічы.

НОЖНЫ' *прым.* Нажны, які прыводзіцца ў рух пры

дапамозе ног. *У ножнýю стýпу можны ўсыпаць поўведрá.* Верасніца.

НОЖОВА'ТЫ *прым.* Абзолісты; з няроўнымі, завостранымі краямі (пра дошку з краю калоды пры прадольнай распілоўцы). *Ножоваты брус на хату.* Лутківі.

НОЖО'ВУ *прым.* △ Н о ж ó в а х á т к а. Похва для нажа. *У стары́х дзедóў булі кóліся ножóвуе хáткі, туды ножы́ клáлі.* Луткі.

НОЗДРА'ТЫ *прым.* З вялікімі ноздрамі. *Ноздрата малéнька бáба е тут такáя.* Дварэц.

НО'ЗДРА *ж.* Ноздра. *Позалáзіць мóшка ў нóздры целя́там, то не знаюць, кудá дзéцца.* Сямурадцы. *У нóздрах е козýлькі ў хлóпца.* Цераблічы.

НОРА' *ж.* Нара, прарыты ход (звычайна ў зямлі). *Борсýк нóру дзерэ на вусóком мéсці.* Запясочча. *Вíшоў звер норóю.* Хотамель. Глыбокая запоўненая вадой яма на балоце. Альгомель. *Перан.* сховішча, шчыліна. *Поховаліса ў нéкіе нóры да повулазілі после войны́.* В. Малешава. *Памянш.* н ó р к а. *Ліс вýкопаў норку.* Бярэжцы. *Норкі порóб'яцца, да почнé цекці той чóвен.* Чэрнічы.

НОРА'ЦЬ *незак.* Ныраць, даваць нырца. *Вон дóбро норáе, а бáбу не норáюць.* Запясочча.

НОРНЯ'ЦЬ, НЫРНЯ'ЦЬ *незак.* Тое ж. *Лы́сіца, вонá норня́е добро.* Альшаны. *Чэ́рня тóжэ дóбре нырня́е.* Там жа.

НОРОВІ'СТЫ *прым.* Натурысты, з норавам. *Норовісты конь, хай его холéра!* Аздамічы.

НОРОВІ'ЦЬ *незак.* Падвучваць, падбухторваць. *Мáці сынкá норовíць: пойдзí, сы́нку, жóнку біць, побí і навучáй* (з песні). Сямурадцы.

НО'РОЎ *м.* Нораў, звычка. *Шчо гóрод, то íншы нóроў* (прыказка). Бярэжцы. *Воўк ліня́е, а свой нóроў не меня́е* (прыказка). Хачэнь. *Узня́ў норовы́, да сцерэжэ́ головы́* (пра наравістага, але абачлівага, прымаўка). Запясочча.

НОРЫ'ЦА *ж.* 1. Хвароба коней. *Дóбрую кобы́лку забрáлі нéмцы, а коня́ з норíцэю покíнулі.* Луткі. *Норы́ца на шы́і ў коня́, то конь фальчы́вы ўжэ́.* Там жа. 2. Бліжэй неакрэсленая ўнутраная хвароба ў чалавека. *Шчоб цебé норы́ца з'ела!* (праклён). Сямігосцічы. *Норы́ца — ек у серэ́дзіне шчось есць.* Там жа. 3. Пашкоджанне ў бульбе. *От дóбрые картоплі, але ўсé норы́цоватые, норы́ца ў іх е.* Сямігосцічы.

НОРЭ'Ц, НЫРЭ'Ц *м.* 1. Балотная птушка, чомга. *Норéц бы гусáк, шiяты нáгле, нóгi ў сáмом задý.* Альшаны. Нырок. *У норцá дзюб, як у гэ́того бýська.* Мачуль. *Нырэ́ц.* Запясочча. 2. Нырэц, скачок пад ваду. *Вон далёко норцэ́м плывé.* Сямiгосцiчы. *Котóры посiлуе, то той норцá да уцекáц.* Запясочча. △ Даць норцá. Нырнуць. *Ек даў норцá!* Луткi. *От умее норца даць!* Сямiгосцiчы. Давáць нырцá. Ныраць. *Бýдзем нырцá давáць!* Аздамiчы.

НО'РЭЧЧУ *прысл.* Настойлiва, заўзята. *Норэччу баба картóплi свое копáе, соток восiм ужэ вукопала.* Пагост.

НОС *м.* Нос, дзюба. *Чужэ́е бáчу под лéсом, а своé не бачу i под носом* (прымаўка). Сямiгосцiчы. *Рáння птáшка нос церэ́бiць, а пóзна — óчы* (прыказка). Цераблiчы. Пярэдняя частка ў лодцы, чоўне. *У чóўне е нос i п'етá.* Чэрнiчы. Востры канец касы. Аздамiчы. Востры канец яйца. Хiльчыцы. △ За нос водзíць. Скрываць сапраўдныя намеры. *За нос вóдзiць, а ты ходзi без корысцi.* Дварэц. На носý. Пра хуткае з'яўленне. *У еé ўжэ трое дзецéй i чэцвёртое на носý.* Старажоўцы. *Ужэ весна на носý, перэжылi зiму.* Пагост. *Памянш.* носóк. *У пчолы носóк чýе дóбрэ.* Мачуль. *Носóк чечэ́ ў нáшом дýбе.* Кароцiчы. *Носок побiўса, а пухá выйграла* (пры гульнi *ў бiткi*). Сямiгосцiчы. *У косé носóк е.* Цераблiчы. *Вýхо i носóк е ў гóлцы.* Луткi.

НОСА'Р *м.* Чалавек з вялiкiм носам. *Вон носáр буў, з доўгiм носом.* В. Малешава. *Носáрь.* Альшаны.

НОСА'ТКА *ж.* Бочачка з носiкам (для гарэлкi). *Носáтка — малéнька, плóска, крýглая, як бýбон.* Аздамiчы. *Носáтка — ек дзежá, iдзé сук збóку.* Кароцiчы. *Носáтка — бу ведрó, з дýжкою дзерэўя́ной, да постáвяць на пóкуцi сваты да подлiвáюць.* Луткi.

НОСА'ТЫ *прым.* Насаты. *Судáк е, рыба такá носáта.* Дварэц.

НОСА'Ч *м.* Чалавек з вялiкiм носам. Луткi.

НОСI'ЛКI *мн.,* рэдка носíлка *ж.* Насiлы. Хотамель. *Носíлка.* Бярэжцы.

НОСI'ЛНIЦЫ *мн.* Тое ж. *Носiлнiцы — дзве жóрткi сéно ўгóру носíцi.* Аздамiчы.

НОСI'ЛЫ *мн.,* рэдка носíла *ж.* Тое ж. *Дзе нiзко i кýп'е, то носiлi на носiлах.* Сямiгосцiчы. *Цáлые носiлы*

сена прынеслі. Мачуль. *Бувáе, і на однóй носіле несýць шчо там.* Сямігосцічы.

НОСІ'ЦЦА *незак.* Насіцца, бегаць туды-сюды. *Нóсіцца, ек дурны́ со стýпою* (прымаўка). Сямурадцы. *Нóсіцца, ек бáба з м'ялом* (прымаўка). Там жа.

НОСІ'ЦЬ *незак.* 1. Насіць, пераносіць. *Загадáлі снопы́ носíць с подкá.* М. Малешава. Насіць на руках. *Була сіла, як маці носíла* (пра нешта даўняе і малаверагоднае, прымаўка). Там жа. 2. Трымаць, утрымліваць. *Не вáрты нóгі носіць, то не вáрто й жыць.* Сямігосцічы. 3. Прыносіць, дастаўляць. *Грыбы́ нóсіць, ры́бу ловáе — усе рóбіць.* Луткі. *Трутні ж нічóго не рóбяць, воны́ ж не нóсяць мéду.* Дварэц. 4. Насіць, мець на сабе. *Волóкі носілі жонкі дванáццаць мéтроў і гýсто намóтвалі.* Любавічы. *Молодые і старые накладáлі і носілі у нас красные хвартухі.* Дварэц. *Без рук, без ног, а рубашку нóсіць* (загадка). *Подýшка* (адгадка). М. Малешава. *Побач, як гэтые дзéвочкі косы носяць.* Запясочча. *Грыўку дзеўкі носілі.* Любавічы. 5. Паказваць нораў (пра каня). *Конь не занýзданы, то нóсіць.* Дварэц.

НОСІ'ШЧЭ *м.* Вялікі нос. *Да ў егó і носішчэ мах!* М. Малешава.

НОСКІ' *прым.* Які доўга носіцца. *То воны носкíе, тые пончóхі.* В. Малешава. *Кожýха собé достáў — вон і цёплы і носкí.* Пагост.

НОСОБА'РА *м.* Чалавек з вялікім носам. *От годýецца нособáра, хоць ты дрóвы рубáй на ём.* Пагост. *Павел.* н о с о б á р ы ш ч э. Там жа.

НОСУ'ЛЯ *м.* Чалавек з вялікім носам. *Носýля ідзé, от екí нос вон загодовáў!* В. Малешава.

НОСЦА', НО'СЦЭМ *прысл.* △ Д а ц ь н о с ц á. Даць выспятка. Запясочча. Д а ц ь н ó с ц э м. Тое ж. Луткі.

НО'СЬКО *м.* Чалавек з вялікім носам. *У когó нос вэлікі, той нóсько.* Луткі.

НО'СЯ *дзеепрысл.* Носячы. *Облéзуць плечы, везкі нóся.* Луткі. *Прыстáла, оттýлека нóся сéно.* Там жа.

НО'ХАР *м.* Чалавек з вялікім носам. Аздамічы.

НОЧ *ж.* Ноч. *Прышлі варвáры, нóчы оторвáлі* (прыказка, з народнага календара). Цераблічы. *Ноч ідзé і і дзень ідзé, і с мéста не сойдзé* (загадка). *Часы́* (адгадка). Запясочча. △ Н о ч у н о ч. Кожную ноч, без выключэння. *Ноч у ноч хóдзіць у лес.* Аздамічы. В о ў с ю н о ч. Позна ноччу. *Нецерпячка ўзелá, да во ўсю ноч*

прышоў з тое рыбы. Памянш. **н о ч к а.** *Зімняя ночка — бацьку сорочка* (прымаўка). Хачэнь.

НО'ЧВУ *мн.* Начоўкі. *Ночву полаць пашню і ночву велікіе на муку булі.* Верасніца. *Положаць у ночвы сцёгна да опсоляць, а потом подвешвалі.* Сямігосцічы. *Ночвы з вецёл наробіў аж тросе.* М. Малешава.

НОЧЛЕ'Г *м.* Начлег. *Домоў не йдзе, а на ночлег ідзе к конюхам, да там і ночуе.* Старажоўцы. *Помогае бацьку, орэ, коні ведзе на ночлег.* Тураў. *Пойшоў на ночлег коней сцерэгці.* Хачэнь.

НОЧЛЕ'ЖНІК *м.* Начлежнік, хто водзіць коней на начлег. *На болоні огонь, то ночлежнікі.* Пагост. Хто просіцца пераначаваць або начуе ў чужых. *Не беры этых ночлежнікоў у хату.* Хачэнь.

НОЧНІ'ЦА *ж.* Бяссоніца. *Клопот голову роспінае, то й ночніца.* Пагост.

НОЧНЫ' *прым.* 1. Начны. *Ночна птушка сова, удзень слепа.* Пагост. 2. Начны дэман. *Ночны гукае, одгукайцеса, то вон прыдзе. Гукае вон — ого-го-го! Як хто загіб. Сонцэ зайдзе — не можно гукаць.* Луткі. *Колісь ночны буў. Одзін чоловек ему одгукнуўса. Вон і прыходзіць:— А шо ты мене гукаў? А той чоловек хлеб поклаў коло гню. Той хлеб і кажэ:—Ты мене отсунь, ато мне зырко!— Ночны отсунуў і пошоў. А так неведомо, шо було б.* Там жа.

НОЧОВА'ЦЬ *незак.* Начаваць, праводзіць ноч. *Ночуймо тут у лесу!* Запясочча. *А булі ж воны ў мое Галькі?— Ночовалі ноч.* Сямігосцічы. *Бацько мой на рыбі ночоваў.* Там жа. *Ой, ночуе мой мілы на лузе пры дорозе* (з песні). Бярэжцы. *Затыкаём ёго і ужэ воно у гэтой гарачэй водзе і ночуе.* Дварэц. *Путалі коні, ночуём там, спалі серэд курэня.* М. Малешава. Спаць. *Ходзем ночоваць, бабо!* Цераблічы. *Наеласа, то будзе важко ночоваць.* Сямурадцы.

НОЧО'ЎКІ *мн.* Начоўкі. *Бэрэ ночоўкі і палае пшоно.* Кароцічы. *Ночоўкі робілі з вербі.* Сямігосцічы. *Памянш.* **н о ч о в о ч к і.** *Кажуць, колісь картоплі з маленькіх ночовочэк елі.* М. Малешава.

НО'Ч'Ю *прысл.* Ноччу, уночы. *Заехала ж я ноч'ю.* Хачэнь.

НО'ША *ж.* 1. Мяшок з грузам, які чалавек нясе на сабе. *Тры ношы картопляў накопала такіх о!* Запясочча. *Нарежэ от таку ношу і поперла!* Пагост. 2. Пухліна, гу-

зак. *Ек коро́ва удырыць, то но́ша будзе ў целўшкі.* Цераблічы. 3 *мн.* Насілы. *Носілі ноша́мі сено, бо мокро було.* Лутки. *Шчоб гэто прышлос наносіць ношамі, то доўго носіў бы.* В. Малешава. 4 *мн.* Насілкі для пераноскі нябожчыкаў. *Ко́ліся носілі но́шамі мерцо́ў, а за́ра на полотне́.* Цераблічы.

НО'ШКА *ж.* Ноша; мяшок або вязка, а таксама пэўная колькасць груза, які можна панесці на плечах. *Но́шку, в'я́зку се́на нав'яза́ла і плечыма перэнесла́.* Дварэц. *Но́сіць но́шка по но́шцы!* М. Малешава. *П'яць но́шок ў млін повезлі.* Чэрнічы. *Дзве но́шкі налома́ла і насе́кла.* Запясочча. *Ношка веліка, не донесў домо́ў.* Цераблічы. *Мешок невелікі, кілограм на трыццаць, то ношка.* Там жа.

НУ *часц.* 1. Ну, і (узмацняльнае). *Ну, на́шчо го́ніш, неха́й едзя́ць!* В. Малешава. *Ну, як ёго́ найці?* Бярэжцы. *Ну, шчо таке́ гово́рыць там, бу я?* (у магнітафоне). Сямігосцічы. 2. Ды. *А чым, ка́жэ, его́ корміць? — Ну, ка́жэ, оўсо́м будзеш корміць.* Дварэц. 3. Дык. *Стра́шна ту́ча йшла, ну і зліў дождж!* Луткі. *Ну, слава богу, ужэ воз е.* Кароцічы. *Ну, я, дзе́ду, ўжэ пойшо́ў!* Цераблічы. 4. Але ж. *Хоць і роджа́лі по дзе́сецеро, ну і ўміра́лі!* (пра дзяцей). Верасніца. *Ну і жытка, на трох одна світка* (прымаўка). Там жа. *Ну мошкорэ́чы, шо това́р гудзе́!* Сямурадцы. 5. Дапусцім, няхай так. *Ну, погу́біш дзеце́й, а шо ты ма́цімеш за по́льзу?* Старажоўцы. *Я, ну я узела́, то шчо?* Луткі. Добра. *Ну, але ўжэ годоў шэсць було. Яка́ ж мала́?* Бярэжцы. *Ну, неха́й.* Аздамічы. 6. Так. *Мо су́мку тобе стро́іць? — Ну.* Луткі. *Так абу́-шчо гово́раць, пра́ўда ж, ну!* Хачэнь. 7. Ну (пабуджальнае), давай. *Садзе́цца, ну!* Луткі. △ Н ў ц е б е́. Хай цябе, ну цябе. *А ну́ цебе́, отчэпіса!* Бярэжцы. Ш о і н ў! Але ж і даў! *Ноч дождж ішоў, шо і ну́!* Старажоўцы. Н у - н у. Так-так. *Ну-ну, а тоды ены́ по́йдуць?* Пагост.

НУДА' *м.* і *ж.* Нудны чалавек, канькала. *Гэто нуда́! Так вон ужэ е́сці захоце́ў!* Бярэжцы.

НУДЗІ'ЦЦА *незак.* Нудзіцца, сумаваць. Бярэжцы.

НУ'ДЗІЦЬ *незак.* 1. Нудзіць, цягнуць на ваніты. *Не могу е́сці без хле́ба, мне ну́дзіць зра́зу.* М. Малешава. *Нудзіць од гадзю́кі, не могу гледзець.* Бярэжцы. 2. Ныць. *Во ту́тока ў руках аж ну́дзіць.* Бярэжцы.

НУДЗЬ *ж.* Нуда, журба, маркота. *От ну́дзі бруд.* Луткі.

НУДЗЬГА′ *ж.* Тое ж. *Нудзьга́ берэ́ без работы.* Сямурадцы. *Гэ́то ж сухо́та, нудзьга́!* Цераблічы. *Нудьга́ на душе́ ў чолове́ка — ідё дождж.* Альпень. *Во́шы од нудьгі́ заво́дятса.* Там жа.

НУ′ДНО, НУ′ДНЕ *прысл.* Млосна, моташна. *Ох ну́дно, не́добрэ зро́біцца.* Запясочча. *Уже ім нудно стано́віцца там, у том кіне́.* Пагост. *Усім хло́пцам до́брэ, а тобе нудно.* Бярэжцы. *Ну́дне.* Тураў.

НУ′ДНЫ *прым.* Які выклікае моташнасць, ад якога цягне на ваніты. *Буяхі — то ну́дные я́годы.* Мачуль. *Ну́дны кісе́ль у ба́бы.* Хотамель. *Як з'есі шчо ну́днэ, то цебе́ аж зану́дзіць.* В. Малешава.

НУДЫ′ *мн.* △ Нуды́ беру́ць. Становіцца моташна, млосна. *Мене нуды́ беру́ць, пока́ ўсім наме́леш у тых жо́рнах.* Лутк.

НУЖДА′ *ж.* Бяда, гора, журба. *Не з нужды́, а з ду́ру пойшла я за́муж.* М. Малешава. *З нужды́ напада́юць во́шы.* В. Малешава.

НУТРО′, НУТРЭ′ *н.* 1. Унутранасць, інтэр'ер. *Нутро́ ў цэ́ркві, то ўжэ гэ своё́ назва́ніе.* Аздамічы. 2. Унутранасці, сярэдзіна, вантробы. *Я нутро́м здоро́ву, не слабы ўнутры́, а но́гі слабы́е.* М. Малешава. *Ну́тра ў скотіні рысь вытя́гвае.* Альпень. *Нутре́ ўсе потре́* (прымаўка). Запясочча.

НУ′ТРОНОСЦЬ *ж.* Унутранасць, нутро; вантробы. Д.-Гарадок.

НУТРЭ′Ц, НЫТРЭ′Ц *м.* Конь, кабан напаўпакладаны або з прыроднай анамаліяй. *Нутрэ́ц, як епру́к з одным ейцэ́м; е і конь — нутрэ́ц.* Цераблічы. *Нытре́ц.* Пагост.

НУ′ЦЕР *м.* Тое ж. Мачуль.

НЫ *выкл.* Выгук, якім падганяюць коней. Запясочча.

НЫ′ГА *ж.* Нешта малое, фіга. *Ны́ґу заробіла* (пра дробязь). Запясочча.

НЫ′ДЗІЦЬ *незак.* 1. Маркоціцца, ныць. *Седзяць да ныдзяць, шо така́ погода.* Цераблічы. *Ходзіў, не́шчо ўсе ныдзіў.* В. Малешава. *Поросята ны́дзяць, ек купіш да мале́нькіе, то поку́ль прыву́кне, то ўсе ны́дзіць.* Лутк. Знемагаць ад нуды. *Ходзіш по том попа́су да ныдзіш там за това́ром.* Лутк. Чахнуць. *Ныджу так нешчо, ні дзе́ла ні робо́ты.* Лутк. 2. Кленчыць. *Ны́дзяць ка́цера ў людзей, шоб пое́хаць церэз рэ́ку.* Старажоўцы. 3. Затыхацца (без кіслароду). *Ны́діть рыба.* Рубель.

НЫ′РКІ′ *мн.* Ныркі. *Хоро́шы каба́н, ны́ркі пла́вають*

у са́ле. В. Малешава. *Тому́ дау́ з целя́ці ыркі́, шчо хоро́шые сынкі́* (з казкі). Цераблічы.

НЫЦЬ *незак.* 1. Ныць, тупа балець. *От зу́бы мо́цно ныюць!* Цераблічы. *Рука́ ные.* Луткі. 2. Канькаць, кленчыць. *Седзіць да ные, коб домо́у.* Дварэц. 3. Марнець, чахнуць. *Ные чолове́к, ек пло́хо.* М. Малешава. *Вона́ і ные по ём.* Запясочча. *Я'блуня ныла, ныла дай ву́сохла; так і чоловек ные, ные дай умрэ́, это ж ёму́ не́шчо долегу́е, болі́ць.* Верасніца.

НЮ'НЯ *ж.* Сугней (у размове з дзецьмі). *Вона́ ню́ня, моу́чыць, не говоркée, ек воу́к.* М. Малешава.

НЮХ *м.* Нюх, чуццё. *Это ж мае такі нюх собака!* В. Малешава.

НЮ'ХАЦЬ *незак.* Нюхаць. *Нюхае но́сом.* Альпень.

НЮХНУ'ЦЬ *зак.* Нюхнуць, панюхаць. *Корова ека подо́йдзе, нюхне́, то зра́зу позна́е чужу́ю корову.* Хачэнь.

НЯ, НЯ-НЯ *выкл.* Выгукі, якімі падзываюць сабаку. *Ня, Жук, ня-ня пшэні́шнік!* Сямурадцы. *Ня, ня, цю́цько, ня хле́ба!* Сямігосцічы.

НЯ'МАЦЬ, НЯ'МНЯЦЬ *незак.* Есці (у размове з дзецьмі). *Ня́мацъ хо́чэш? Ходзі́, дам ням-ням.* Запясочча. *Ня́мняй ка́шку, мое дзі́цятко!* В. Малешава.

НЯ'МКАЦЬ *незак. экспр.* Жаваць (пра бяззубага). *Ня́мкаю, ня́мкаю і коу́тну́ць немо́жна.* Сямігосцічы.

НЯ'НЬКА *ж.* Нянька. *Я у́ ня́ньках була до семна́ццаці год.* Чэрнічы. *Напа́лі дзе́ткі: сама́ ма́мка, сама́ й ня́нька* (пра адсутнасць дапамогі). Кароцічы.

О

О 1 *часц.* А. *А куды ты, о лоба́хо!* (на карову). Дварэц. *Эдзік, о Эдзік, не ходзі, там коровы́!* Сямігосцічы. *Дзядзе, о дзядзе, устаньце вечэраць!* Запясочча. 2 *выкл.* Га. *Сашо?—О!—Куды ты?—На рэ́ку!—А чого?—По рыбу!* М. Малешава. 3 *выкл.* Ну (са здзіўленнем). *О, неу́жэ ж ты пойдзеш?* Луткі.

ОБ, О *прыназ.* 1. На, за, па памерах. *Як об хату такіе е месціны.* Мачуль. *З берэсту такого зробяць коу́пака об*

голову. Сямігосцічы. 2. За, у прамежку часу. *Об суткі туды і назад зворочáюцца*. Верасніца. *Об дзень докýманты ўзелі*. М. Малешава. *Об два дні подохла корова, дзевець лет було*. Луткі. *Об ноч, об однýю ноч усе пошло водою!* Хотамель. 3. Блізка каля. *Запусціласа корова об покровé*. Пагост. *О трэціх пéўнях розышліса з вечорок*. Хачэнь. 4. Аб. *Як удырыўса об зéмлю!* Сямігосцічы. 5. Пра. *Кожды думае об своіх*. Старажоўцы. *Трэ поговорыць об жызнь, об усé*. М. Малешава. *Нашые молодые соўсём забылі об это дзело*. Сямігосцічы.

ОБА'ДВА *ліч*. Абодва. *Обадва ўжэ ўмéрлі*. Запясочча.

ОБАЛДА' *ж*. Ёлупень, доўбня. *Обалдó ты старáя! Шчо ты плецеш?* Сямігосцічы. *Чоловек ходзіць век, а обалда — не заўсегда* (прымаўка). Там жа.

ОБАРАНЕ'ЦЬ *незак*. Ачмурэць, адурманіцца. *Вупіў, оборанеў і пошоў спаць*. М. Малешава. *Як багато поробіць, то обаранее і не знае завóшчо брацца*. Там жа.

ОБА'РОК *м*. Ворчык. *У плузе два обаркі і одна штальвáга*. Кароцічы. *Обаркі то ў возі, за іх чэпляюць пастронкі*. Верасніца.

ОБАЎЛЯ'ЦЦА *незак*. Затрымлівацца. *Ідзі, ідзі, да не обаўляйса дóўго*. Сямігосцічы.

ОББЕГА'ЦЬ *незак*. 1. Аббягаць. *Малéньке, крывéньке, усе поле оббегáе* (загадка). *Серп* (адгадка). Хачэнь. 2. Абцякаць. *На ей вода оббегае, як на сытом собацы*. Старажоўцы. *Оббегае ногі вода, як воны у смоле*. Сямігосцічы.

Раней мазалі ногі ў смалу, каб не так моклі пры ўборцы сена, збіранні ягад і інш.

ОББЕ'ГЦІ *зак*. 1. Ababегчы. *Оббегла калюгу кругом, шчоб не намочыцца*. Луткі. *Тры раз оббегла кругом хаты*. Хачэнь. 2. Абцячы. *Смолою оббежыць дзерэвіна і шашэль не берэ*. Цераблічы. 3. Сцячы. *Повесь, хай водá оббéгне с той клеёнкі*. Верасніца.

ОББІВА'ЦЬ *незак*. Абіваць. *О цётко! Лён оббіваць на Крэмно!* Дварэц. *Просо оббіваём бічом*. М. Малешава.

ОББОМБЕ'РЫЦЬ *зак. экспр*. Абстрыгчы нагала. *Это его бацько так оббомберыў*. Пагост.

ОБВАЛІ'ЦЦА *зак*. Абваліцца. *Берэг обваліўса у рэцы*. Луткі.

ОБВЕЗА'ЦЬ *зак*. Абвязаць. *Сватоў хорошэ обвезала рушнікамі!* М. Малешава.

ОБВЕНЧА'ЦЬ *зак.* Ababегчы круга. *Усёй лес обвенчалі, шукалі ягод.* Луткі. *Пока усе хаты обвенчала, то ужэ й у печы потухло.* Старажоўцы.

ОБВЕ'РСТА, ОБЕ'РСТА *ж.* Застрэшак. Альшаны.

ОБВЕСЦІ' *зак.* 1. Абвесці. *Вон зноў ёго кругом обоўёў, поўз тэ пекло* (з казкі). Сямурадцы. 2. Абцягнуць, абматаць. *Во́за боковіцэю обоўёў, шчоб сено не трусілосо.* Цераблічы. *Раз обоўёў кругом копі вероўкою да поцяг ее до стóга.* В. Малешава.

ОБВЕ'ШВАЦЦА *незак.* Абвешвацца, навешвацца. *На лес обвешваецца нáвісь.* Луткі.

ОБВІ'СНУЦЬ *зак.* Навіснуць. *Нема шчэ, але обвісло кругом, будзе дошч.* М. Малешава.

ОБВОДЗІ'ЦЬ *незак.* Абцягваць. *Лентою обводзяць оступ, дзе звер.* Мачуль.

ОБВО'ЎЧЫЦЦА *зак.* Стаць нелюдзімым, апусціцца. *Обвоўчыўса вон да зарос, як купіна.* Хачэнь.

ОБВЯ'ЗВАЦЬ, ОБ'Я'ЗВАЦЬ *незак.* Абвязваць. *Кончалі жаць, то ужэ тоéю пашнéю об'язвалі серпá бáбы, да так і несуць домоў.* Хачэнь.

ОБГАЛЯ'ЦЬ *незак.* Абскакáць, выперадзіць пры скачках. *Вона ў Турові усіх обгаляла на своем коне, як булі сороўнованья.* М. Малешава.

ОБГА'НІЦЬ *зак.* Зняславіць, зганьбіць. *Обганіла мене, зробіла на гразь.* Аздамічы. *Вон чоловека обганіць мóжэ нізашчó.* Сямігосцічы.

ОБГЛЕДЗЕ'ЦЦА *зак.* Агледзецца. *Стаў да обгледзеўса, да тогды рошчóмаўса.* Цераблічы.

ОБГЛЕ'ДЗЕЦЬ *зак.* Абгледзець. *Я пойду заўтра на Орэ́ш'е да обглéджу, ека трава.* Хачэнь.

ОБГНЮСІ'ЦЬ *зак. перан.* Абняславіць. *Обгнюсіла усёй народ.* Луткі.

ОБГОВОРА'ЦЬ *незак.* Абгаворваць. *А іх маці век обговорала людзей.* М. Малешава.

ОБГОВОРЫ'ЦЬ *зак.* Абгаварыць, нагаварыць. *Обговорылі да обгнюсілі ее, зробілі негóдную зусім.* Старажоўцы.

ОБГОГОЦЕ'ЦЬ *зак.* Абледзянець у галалёд. *Обгогоцело дзéрэво.* Альшаны.

ОБГОЛЕ'ЦЦА *зак.* Збяднець. *Баба вона добрэнна да обголеласа цепéр.* Хачэнь.

ОБГОЛЕ'ЦЬ *зак.* Збяднець. *Вона цепер обголела, нічого нема ў ее.* Хачэнь.

ОБГО́НІ'ЦЬ *зак.* Абагнаць, акучыць. *Трэ картоплі обгоніць.* М. Малешава.

ОБГОРНУ'ЦЬ *зак.* Абгарнуць, абкруціць. *Обгорнула дзіцятко у шма́цье да несу.* Старажоўцы.

ОБГО'РТВАЦЬ, ОБГО'РТАЦЬ *незак.* Абгортваць, абкручваць. *Обгортвають соломою колкі. Обгортай по́логом.* Кароцічы.

ОБГОРЭ'ЦЬ *зак.* Абгарэць. *От обгорэў, шо усе цело поп'ёк. Обгорэў, як вуголіна.* Старажоўцы.

ОБГРЫ'ЗОК *м.* Агрызак. *Занесі обгрызкі гэтые з кіехо́ў, хай поросята поедзяць.* М. Малешава.

ОБГРЭ'БАЦЬ *незак.* Абкопваць. *От я прызбу обгрэбаю.* М. Малешава.

ОБДЗЕ'РЖАЦЦА *зак.* Стрымацца. *Обдзержалосо, не було дождждж.* М. Малешава.

ОБДЗЕРНОВА'ЦЬ *зак.* Абкласці дзёрнам. *Да обдзернуе курэня́, шоб це́пло було́.* Цераблічы.

ОБДЗЕ'РЦІ *зак.* Абдзерці. *Трэба обдзерці этые старые обоі да поклеіць новые.* Старажоўцы.

ОБДЗІРА'НЕЦ *м.* Абадранец. *Ло́дарышчэ ты, обдзіра́нец!* Старажоўцы.

ОБДЗІРА'ЦЬ *незак.* 1. Абдзіраць, здымаць кару. *З вяза обдзірають кору́ і сшывають лазбень на мед.* Сямігосцічы. *Луску́ з рыбы обдзірають.* В. Малешава. 2. Часаць. *Обдзіралі лён на грэбень.* Луткі. 3 *перан.* Абіраць, рабаваць. *Я цебе напоіла, а ты шчэ обдзіраеш мене!* Старажоўцы.

ОБДЗІ'РКІ *мн.* Адыходы пры часанні льну. М. Малешава.

ОБДО'ЙМА *ж.* Абхват. *Дубы булі на тры обдоймы, да було́ ко́лькі лозы, ве́рбніку!* В. Малешава.

ОБДО'ЙМІШЧЭ *н.* Тое ж. *Во такіе два обдоймішча буў дуб.* Пагост.

ОБДОЎБЦІ' *зак.* Абдзяўбці. *Обдоўбе мертву дзерэвіну дзяцёл кругом!* Запясочча.

ОБДУРЫ'ЦЬ *зак.* Абдурыць. *Ты ж хочеш ее обдурыць.* Старажоўцы.

ОБДУ'ЦЬ *зак.* Абдзьмуць. *Абі вецёр обду́не, одразу ў сноп в'язалі, а потом у дзеся́ткі* (пра зжатую збажыну). В. Малешава. *Вымом з прысу, обдуном да емо́.* Бярэжцы.

ОБДЫМА'ЦЬ *незак.* Абдымаць. *На шчэдрэц обдымалі плоты, гадалі — до па́ры ці не до пары.* Хачэнь.

Як по-хорошэму, то обдымае, а не — то боруцца. Цераблічы.

ОБЕ′Д *м.* Абед. *На обед зварыла квас.* Верасніца. *Баба тры раз носіць обéды родзілцы.* М. Малешава. *Несé рóжэніцэ баба обед, несе вечэру, несе снедáнье.* Старажоўцы.

ОБ’ЕДА′ЛО *н.* Абжора. *Таке об’едало! Сковородý сала з’еў да шчэ у очы погледае.* М. Малешава.

ОБ’ЕДА′ЦЦА *незак.* 1. Аб’ядацца. *Не об’едайса, бо за жывот вóзьме.* 2. Заядацца, уступаць у сварку. *Не об’едайса з людзьмі на селе!* Там жа.

ОБЕ′ДАЦЬ *незак.* Абедаць. *Прóсім обедаць.— Обедайце на здороўе.* Дварэц. *Шоб не обедаў на празнік стóя, ато будзе кóлос порóжні* (павер’е). Луткі. *Обедаў да шоб і хаты не ведаў* (прымаўка пра нежаданага госця). Хачэнь.

ОБЕ′ДЗЕШНІ *прым.* Абедзенны. *Будзеце есці обедзешне молоко?* Луткі. *Обедзешніе картоплі у чыгунчыку у печé.* М. Малешава.

О′Б’ЕДЗІ, О′Б’ЕДЗЫ *мн.* Аб’едкі. *І об’едзі доесць, як голóдна. Сено хорóшэ, то не було об’едзéй у коровы.* Дварэц. *Сено — коню, а об’едзьі остаюцца коровáм.* Аздамічы. *У дзецей нема об’едзей — усе роўные* (прымаўка). Запясочча.

ОБЕ′ДЗІШЧЭ *н.* Памінкі, памінальны абед на другі дзень пасля пахавання нябожчыка. *Шчоб тобе обедзішчэ спрáвілі!* (праклён). Мачуль. *Шоб я на твоём обедзішчы побулá!* (праклён). Старажоўцы.

ОБЕ′ДЗЬВУ, ОБЕ′ДЗВЕ *ліч.* Абедзве. *Тэ сáмэ обедзьву говорáць.* Луткі. *Обедзве годзяшчые на робóту.* Бярэжцы. *Обедзве óкі загнáло, як пчола укусіла. Меншые обедзві замужніе.* Старажоўцы. *Учэпіласа горкая доля обедзьвáма рукáма* (з песні). Сямурадцы. *Обыдзвёх ног не було.* Сямігосцічы.

ОБЕ′ДКІ *мн.* Дзіцячая гульня. *Маці варыць у горшках, а му у чэрэпках варым гразь, ложкі берэм з чэрэту да бы емо — ось і обедкі.* Цераблічы.

ОБ’Е′ЖА *ж.* Аб’ядалы. *Птаство годуеш — это одна об’ежа! Об’едзяць воны мене.* М. Малешава.

ОБЕЗВЕ′ЧЫЦЬ *зак.* Зрабіць вялікую шкоду, пакінуць ні з чым. *Обезвечылі старóго чоловека, улезлі да сало забралі.* Старажоўцы.

ОБЕЛОВА'ЦЬ *зак.* Аблупіць. *Вон жэ лосяʹ обеловаў і кожа ў воросі.* Луткі.

ОБЕРНУ'ЦЦА *зак.* Абярнуцца, перакуліцца. *Груба ж наша обернўласа от тоей бомбы.* Пагост.

ОБЕРНУ'ЦЬ *зак.* Перакуліць. *Гледзі, шоб корова не обернула водьі там.* Луткі. *Я ўсе сені обернула, шукала, а вона, та міска, на поліцы лежыць.* Кароцічы.

ОБЕРНЯ'ЦЦА *незак.* Перакульвацца. *Воз оберняецца, поправіць кўльшы трэ́ба.* М. Малешава.

ОБЕ'РУЧ *прысл.* Аберуч. *Я ее оберуч ек два подою!* Луткі.

ОБЕ'РУЧКІ *прысл.* Тое ж. *Вон цап оберучкі за дзерэво!* Цераблічы. *Тут е шо оберучкі ўзяць!* (пра поўную жанчыну). Старажоўцы.

ОБЕРЭ'МОК, БЕРЭ'МОК *м.* Абярэмак. *Як несе вуды, так оберэмок!* Луткі. *Прынесі ў хату оберэмок дроў, трэ будзе ў печэ́ затопіць.* Кароцічы. *Наберу на рўкі берэмок дроў да несу.* В. Малешава. *Я за дзеці, у берэмок да ў лес!* Кароцічы. *Памянш.* о б е р э́ м о ч о к. *Узяў малы оберэмочок под рўку.* Старажоўцы.

ОБЕРЭ'ШЧВАЦЬ *незак.* Аплятаць бяростай. *Бе́рэстом оберэшчвалі варэ́нькі, хорошьілі ее.* Кароцічы.

ОБ'Е'СЦІ *зак.* 1. Аб'есці. *Тые жукі рыбу об'едзяць у жаку, одно рэбра!* Мачуль. *А цепе́ра вусень об'е́ў цвет.* Дварэц. 2. Пакінуць без яды. *Об'есці вон нас не об'есць, хватае еды.* Старажоўцы.

ОБ'Е'ХАЦЬ *зак.* Апасці. *Як шмо́ргне об частокол, то уся шэрсць і об'едзе.* Буразі. *Як почула, то усе і об'ехало у мене!* Мачуль.

ОБЕЧА'ЙКА *ж.* Абечак. *Обечайка, обечайка, свішчэ, бы ручайка* (прымаўка). М. Малешава.

ОБЕ'ЧОК *м.* Тое ж. *Обечок обешчаў кіселю горшчэчок* (жарт). Луткі.

ОБЕ'ЧКО *н. метаф.* Той, хто шмат абяцае. *Наш обечко наблеяў бу овечка.* М. Малешава.

ОБЕШЧА'ЦЬ *незак.* Абяцаць. *Обешчаў, да не зробіў.* Аздамічы. *Обешчаў гро́шы, пойду попро́бую, дасть ці не?* Альпень.

ОБ'ЁМІШЧЭ *н.* Абхват. *Метроў колькі мае дуб ў об'ёмішчы.* Хотамель.

ОБЖО'Г *м.* Нагар. *Упаў обжог з папіросы да загорэлосо сено.* Старажоўцы.

ОБЖО'ГА *ж.* Вельмі гарачая страва, вадкасць. *Еда зырка́ — прамо обжога!* Аздамічы.

ОБЖЫДА'ЦЬ *незак.* Чакаць. *Я обжыдаю, шоб воно обхоло́дало.* Аздамічы. *Ходзіце обедаць, а то воны нас обжыдаюць.* М. Малешава.

ОБЗАДА'ЧВАЦЬ *незак.* Даваць задатак. М. Малешава.

ОБЗАДА'ЧЫЦЬ *зак.* Даць задатак. *Нашоў хаціну у Озеранах, ужэ і обзадачыў.* М. Малешава.

ОБЗАПАЛА'ЦЬ *зак.* Прапалаць, правеяць у начоўках. *Снопа́ обмолоціла обзапалала, дай к вечэру хлеба напекла.* Сямігосцічы.

ОБЗАПА'СІЦЦА *зак.* Зрабіць запас. *Обзапасіліса ўсім!* Лутکі.

ОБЗАСЕ'ЯЦЬ *зак.* Пазасяваць. *Організоваў колхоз і з гэтымі дзе́цьмі поле обзасеяў.* Буразі.

О'БЗЕМЛЮ *прысл.* Вобземлю. *Вон удырыўса обземлю моцно!* Верасніца.

ОБЗО'Л, ОБДЗЁЛ *м.* Няроўны край дошкі з карой. *Як остане́цца выемок з корою, то казалі обзол.* Хачэнь. *Обдзёл.* Мачуль.

ОБЗО'ЛІСТЫ *прым.* З абзолам. *Этого дуба не рэжмо на подваліны, вон обзолісты.* М. Малешава.

ОБЗОЛОВА'ТЫ, ОБДЗЁЛОВА'ТЫ *прым.* Абзолісты. *Обдзёловата до́шка.* Мачуль.

ОБЗЫВА'ЦЬ *незак.* Называць. *Чуй но Пара́* (Параска), *чым вон цебе обзывае.* Сямігосцічы. *Раз колецца, колюк обзыва́ють.* Альпень.

ОБІБО'К *м.* Валацуга, гультай. *Туляецца, як екі абібок, нідзе робіць не хочэ.* Запясочча.

ОБІВА'НЬЕ *н.* Абіўка. *Это обіванье оббіць хату.* М. Малешава.

ОБІВА'ЦЬ *незак.* Абабіваць, абцярэбліваць. *Погоні куры, смурод обіваюць.* В. Малешава.

ОБІ'ДА *ж.* Крыўда. *Сором обіду кому зробіць, а это не сором пойці ў новых туфлях.* Лутکі.

ОБІ'ДНО *прысл.* Крыўдна. *За непра́ўду гэтак обідно стано́віцца.* Азяраны.

ОБІЖА'ЦЦА *незак.* Крыўдаваць. *Обіжаецца вона, як кого попро́сіць, а вон не послухае.* Бярэжцы. *До роботы як хоч, а до еды хоць палкою бі — не буду обіжацца* (прымаўка). Старажоўцы.

ОБІРА'ЛО *н.* Абірала, рабаўнік. *То ж буў не чоловек.*

а обірало. Азяраны. *Ото ж обірало! За порося дзерэ по поўсотні!* М. Малешава.

ОБІРА́ЦЦА *незак.* Выстаўляцца. *Вон обіраецца, шчо то я такі вумны!* Лутк**і**.

ОБІРА́ЦЬ *незак.* Абіраць, абрываць. *Обірай ягоды з ве́ток.* Старажоўцы.

ОБІ́ЦЬ *зак.* Абабіць. *Обіў град цвет на яблоня́х.* Дварэц.

ОБКВЕ́ЦАЦЬ *зак.* Абквэцаць. *Усёго слезамі обквецала.* Хачэнь.

ОБКЕ́ШКАЦЦА *зак.* Прыдбаць усё патрэбнае, забагацець. *Обкешкаўса Рыгор — зара но́са не достанеш!* М. Малешава.

ОБКІ́ДАЦЦА *зак. перан.* Абставіцца. *Чотыры крэсла узяў, да трохі обкідаўса.* Альшаны.

ОБКІДА́ЦЬ *незак.* 1. Абкідваць ніткай. *Пецельку обкідаём кругом.* Лутк**і**. *Як пошыю плацье, то обкідаю шву.* Верасніца. 2. Абкладаць, акружаць абкладам. *Обкідаемо звера, дзе лежыць.* Мачуль.

ОБКЛАДА́ЦЬ *незак.* 1. Абшываць паскамі (спадніцу, кажух). Цераблічы. 2. Выкладаць. *Озме́ пласт сена да обкладае край.* Сямігосцічы.

ОБКЛА́ДКА *ж.* Манжэт або нашыўка пасачкам. Альшаны.

ОБКЛА́СЦІ *зак.* Абкласці. *Загрэблі картоплі да зверху этым гноем обклалі.* Пагост.

ОБКОВЕ́СІЦЦА *зак.* Надзьмуцца злосна. М. Малешава.

ОБКОВЕ́СІЦЬ *зак.* Распусціць (валасы). М. Малешава.

ОБКОЛОЦІ́ЦЬ *зак.* Абтрэсці. *Обколоцілі яблоньку, шо мо дзве я́блучкі осталі́са.* Старажоўцы.

ОБКО́ШВАЦЬ *незак.* Абкошваць, абходзіць у касьбе. *Я обкошваю свого́ чоловека.* М. Малешава.

ОБКРА́ЙВАЦЬ *незак.* Абкройваць, абразаць з бакоў (лыка і інш.). *Роўно обкрайвай дзего́!* Аздамічы.

ОБКРА́ІЦЬ *зак.* Абкроіць, абрэзаць з бакоў. *Обкраіў боха́нку з бокоў.* М. Малешава.

ОБКРОПІ́ЦЬ *зак.* Папырскаць, абліць распырскваннем. *Мое картоплі трэба обкропіць.* М. Малешава.

ОБКРУЖЭНІ́ЦЬ *зак.* Акружыць. *Обкружэнілі село немцы, мы дрыжымо́, колоцімса з дзе́цьмі.* М. Малешава.

ОБКРУЖЭНЯ'ЦЬ *незак.* Акружаць. *Обкружэняюць хату.* Хачэнь.

ОБКРУЦІ'ЦЦА *зак.* Абвязацца, абкруціць кругом цела. *Обкруціўса путамі да ходзіць за коньмі.* М. Малешава.

ОБКРУЦІ'ЦЬ *зак.* 1. Абвязаць, абкруціць. *Обкруці веройкою вóза.* М. Малешава. 2. Абдурыць. *Обкруціць і оком не моргнé!* М. Малешава.

ОБКРЭ'МСАЦЬ *зак.* Абы-як абрэзаць або абсячы. *Обкрэмсалі дýба — страшно гледзець!* Альшаны.

ОБЛА'ВА *ж.* Аблава, гурт людзей для аблавы. *Збіраюць облаву на воўкоў.* Мачуль. *Дзецей не найшла б, облаваю не найшла б, коб трэба було.* Запясочча. *Неке дзіця загінуло, то облавою шукалі.* Талмачава.

ОБЛА'ЗІЦЬ 1. *незак.* Злупліванцца само па сабе, ападаць. *Эта кора облазіць.* Луткі. 2 *зак.* Старанна ўсё обысці і выгледзець. *Облазіў усе віркі, да рыбу не прынёс.* М. Малешава.

ОБЛАМА'ЦЦА *зак.* Абламацца. *Кóлесо можэ обламацца.* М. Малешава.

ОБЛАМА'ЦЬ *зак.* Абламаць. *Дурэнь і м'яло обламае!* М. Малешава.

ОБЛА'МВАЦЬ *незак.* Абломваць. *Не обламвайце, а то вусохне.* М. Малешава.

ОБЛЕГА'ЦЬ *незак.* 1. Абкладаць, зацягваць (пра хмары). *Облегае на дошч.* М. Малешава. 2. Лажыцца надоўга (пра хваробу). *Ты ж не стары́ шчэ, рано облегаць.* М. Малешава.

ОБЛЕ'ГЦІ *зак.* 1. Злегчы надоўга (пры хваробе). *Ідзі ляж, полежы, а то обля́жэш.* Мачуль. *А шо як ослабну, як облягу, то кому я трэба?* М. Малешава. 2. Абкласці, зацягнуць (пра хмары). *Кругом облеглó, зацегнуло, нідзе сонца не відаць.* Цераблічы.

ОБЛЕ'ГЧЫЦЬ *зак.* Аблегчыць. *Вон хоця облегчыў ее труд.* Дварэц.

ОБЛЕ'ЖАЦЬ *зак.* Улежацца. *Ек лён облежаў, собіраюць ёгó і ўяжуць у в'язанкé.* Сямігосцічы.

ОБЛЕ'ЗЛЫ *прым.* Аблезлы. *Облезлы крам купіла.* Сямігосцічы. *Одну корову облезлу воўк з'еў, а другá скололаса.* Хачэнь.

ОБЛЕ'ЗЦІ *зак.* Злупіцца або выпасці, страціць колер. *Облезла шэрсць на кожуху да не грэе.* М. Малешава. *Дзеруга облезла от воды.* Там жа.

ОБЛЕ'ПВАЦЬ *незак.* Абмазваць. *Гразёю облепвалі нашу хату, коб не загореласа.* Верасніца.

ОБЛЕПІ'ЦЦА *зак.* Абмазацца. *Свіньня шукае, дзе облепіцца гразёю.* Мачуль.

ОБЛЕПІ'ЦЬ *зак.* 1. Абляпіць, заляпіць. *Облепі раму на зіму.* М. Малешава. 2. Абняславіць. *Чоловека облепій да на другі дзень говóрыць.* Там жа.

ОБЛЕЙЧА'К *м.* Самаробны вертыкальны адвес у цесляроў. Запясочча.

Гэта дошчачка з пазам. На адным канцы паза мацуецца шнурок з грузілам. Пры вертыкальным становішчы адвеса шнурок трапляе ў паз.

ОБЛЕ'ТАЦЬ *зак.* Аблятаць. *Воны облеталі свет.* Луткі.

ОБЛЁНОК *м.* Уклейка. *Облёнкі з язем б'юцца у одном месці.* Аздамічы.

ОБЛІВА'ЦЦА *незак.* Абліваццa. *У колодзесь насыпаць маку да обліваццa водою, то пойдзе дождж* (павер'е). Хачэнь.

ОБЛІВА'ЦЬ *незак.* Абліваць. *Помуямі облівае свогó свёкра.* М. Малешава. Акружаць (пра ваду). *Ужэ кругом Острова облівае вода.* М. Малешава.

ОБЛІЗНІ'ЦЦА *зак.* Памыліцца. *Это я облізніласа — одна була міса.* Сямурадцы.

О'БЛІЎКА *ж.* Вадкі ўзвар з ільнянога семя, мукі, бульбы, у якім вымочваюць ніткі для кроснаў. *Трэба наварыць обліўкі да обліць кросна.* Старажоўцы.

ОБЛІ'ЦЦА *зак.* Абліцца. *Дзерэво смолою обольецца, абы сéрніка прыткні, то й горыць.* Цераблічы.

ОБЛІ'ЦЬ *зак.* Абліць. *Трэ обліці кросна после основанья.* Луткі. *Облілі керóсіною жукоў.* Кароцічы.

ОБЛІ'Ч'Е *н.* Аблічча. *Обліч'е, ек у моей дочкі.* Мачуль. *На обліч'е поглeдзець, то дóбра жонка.* В. Малешава.

ОБЛОВІ'ЦЬ *зак.* Аблавіць, праверыць з рыбалоўнай прыладай пэўную мясціну. *Узелі вóлока да обловілі тую долінку.* Дварэц.

ОБЛО'Г *м.* Дзірван. *Облог неколько годоў, а потóм узоруць і сеюць.* Кароцічы. *Шо там за поле, облог одзін.* М. Малешава. *Облог не вусох, там поўно воды усе лето.* Сямігосцічы.

ОБЛОГОВА'ЦЬ *незак.* Знаходзіцца пад пашаю. *Гэта полосá облогýе.* Аздамічы.

ОБЛО́ЖНЫ *прым.* А́бложны. *О́бложны дошч дале́ко занімае.* Цераблічы.

ОБЛОЖЫ́ЦЬ *зак.* Абкласці. *Кругом обложыло небо, будзе цэлы дзень іці дождж.* М. Малешава.

ОБЛО́МВАЦЬ *незак.* Абломліваць. *Снег напа́даў на хвоі, обломвае суч'е.* Цераблічы.

О́БЛУБКА *ж.* Абечак. *Облубка така кру́глая у сіта.* Мачуль. *Облубка на рэшэці з дранкі.* М. Малешава.

О́БЛУБОК *м.* Луб з ліпы. *З облубка робіцца лазбень на мед.* Кароцічы.

ОБЛУ́Д *м.* Блуд, распуста. *Ужэ ж такі облуд напаў на дзеўку* (пра незамужнюю дачку, якая радзіла дзіця). М. Малешава.

ОБЛУ́ДА *ж.* Бадзяжнік, валацуга. *Чыя облуда ходзіць, за́да ледзь цегае?* (пра беспрытульнага сабаку). М. Малешава.

ОБЛУ́ДАЦЦА *зак.* Набадзяжыцца, перастаць валачыцца. *У двацацць восем лет тро́ху облу́даўса!* В. Малешава.

ОБЛУ́ДНЫ *прым.* Някемны, блудлівы. *Іх целя облуднэ не́ке, ідзе, куды хочэ, не гледзіць товару.* М. Малешава.

О́БЛУЖКО *н.* Абечак. *Коб облужко до́брэ знайці, то зробіў бы рэшэто.* Дварэц.

ОБЛУЖЫ́ЦЬ *зак.* Абкарыць. *Облужыў дубец да гадыні ў рот!* Пагост.

ОБЛУ́К *м.* Вонкавы абвод асновы ў самаробнай баране. *Облук у бороне з лозы.* Чэрнічы.

ОБЛУ́КА *ж.* Тое ж. *Облука була кругом бороны з дуба.* Азяраны.

ОБЛУ́ПВАЦЬ *незак.* Аблуплівань. *Гуске́ едзяць, облупваюць і едзяць.* В. Малешаў.

ОБЛУПІ́ЦЬ *зак.* Аблупіць. *Облупіло від от огня.* Сямігосцічы. *Корова не сцелілас, то говорылі, шчо грэх рэзаць і есці: облупілі да ў яму.* Там жа. *Облупі ейцэ да з'еж.* Азяраны.

ОБЛУ́ТАЦЦА *зак.* Заблытацца. *Жук у паву́цье облутаўса.* Запясочча.

ОБЛУ́ШЧЫЦЦА *зак.* Адлушчыцца, адваліцца. *Стала сохнуць, сохнуць, і облушчыласа уся чысто бородаўка.* Цераблічы.

ОБЛЯ́МКА *ж.* Стужка, якая нашыта на край фартуха. *Облямку строяць, коб хоро́шчэй було.* М. Малешава.

ОБЛЯМО'УВАЦЬ *незак.* Нашываць стужкі на край фартуха, сарочкі і інш. *Коліся облямоўвалі сорочкі.* М. Малешава.

О'БМАЛЬ *прысл.* Малавата. *У нас і так кормоў обмаль.* Тураў.

ОБМА'Н *м.* Падман. *Твой обман я ужэ знаю, ты ужэ мене́ не проведзеш!* Старажоўцы.

ОБМА'НВАЦЬ *незак.* Падманваць. М. Малешава.

ОБМАНІ'ЦЬ *зак.* Падмануць. *Обманю колі дзеўку, дам козінэ молоко.* Бярэжцы. *Советуецеса, як вам таку бабу обманіці?* Луткі. *Да вот і дурачок, а обманіў усіх на свеці.* Сямурадцы.

ОБМА'НКА *ж.* Пустышка. *Обманка обманьвае, дзіця беднэ цягне-цягне ее, аж сківіцы заболяць.* М. Малешава. Падманка. *Кладуць еку обманку на воўкоў, сцегно екое целяч'е.* Старажоўцы.

ОБМА'НЧЫХА *ж.* Падманшчыца. Аздамічы.

ОБМА'НШЧЫЦА *ж.* Тое ж. *Я цебе даўным даўно знаю, шо ты обманшчыца.* Старажоўцы.

ОБМАТЛА'ЦЬ *зак.* Абматляць, абмацаць, узмахваючы рукамі. *Вон рукамі обматлае, дзе лінок лежыць ў багне́ дай бере рукамі.* М. Малешава.

О'БМАЦ *прысл.* Вобмацкам. *Обмац подушкі поло́жыце, свет гашу.* Дварэц.

ОБМА'ЦАЦЬ *зак.* Абмацаць. *Обмацай, мо нож на поліцы лежыць.* Старажоўцы.

ОБМА'ЦВАЦЬ *незак.* Абмацваць. *Станеш рукамі обмацваць і одшукаеш.* Запясочча.

О'БМАЦКІ *прысл.* Вобмацкам. *Іду обмацкі, наўгады́.* Аздамічы. *Я не бачу, я обмацкі чышчу рыбу.* Старажоўцы.

ОБМАЦУ'КАЦЬ *зак.* Абмацаць, абшукаць. *Солдаты схопілі его, обмацукалі да і пусцілі.* Пагост.

ОБМЕНЯ'ЦЬ *зак.* Абмяняць. *Обменяў быка на андыка* (прымаўка). М. Малешава.

ОБМЕ'РАЦЬ *зак.* Абмераць. *Іва́нковуе соткі обмералі.* М. Малешава.

ОБМЕ'РВАЦЬ *незак.* Абмерваць. *Цёнгле обмерваў дзесятнік.* М. Малешава.

ОБМЕРГОВА'ЦЬ *зак.* Прыкінуць, падумаць. *Обмерґуем, у екой хаці будом жыць.* Хачэнь.

ОБМЕ'РЗНУЦЬ *зак.* Абмерзнуць. *Обмерзне спадніца да ду́бом стоіць.* В. Малешава.

ОБМЕСЦІ′ *зак.* Абмесці. *Хай бу хоць снег обмела.* М. Малешава.

ОБМЕ′ТАЦЬ *незак.* Абмятаць. М. Малешава.

ОБМЕ′ЦІНЫ *мн.* Змеціны. *Обмеціны змётае метлою з чола.* Луткі.

ОБМЕША′ЦЬ *зак.* Абмяшаць. *Трэба обмешаць сечку картошкою.* Запясочча.

О′БМЕШКА *ж.* Вобмешка. Тураў. Мешанка. *Занесі свіньям обмешку.* М. Малешава.

ОБМІНО′ЎВАЦЬ *незак.* Абмінаць. *Старцу сёла обміноўваць не варто* (прымаўка). Цераблічы.

ОБМІНУ′ЦЬ *зак.* Абмінуць. *Трэба обмінуць да далей іці.* Старажоўцы.

ОБМІРА′ЦЬ *незак.* Траціць прытомнасць. *Кірыло, кажуць, обміраў, то скоро прочнуўса.* Кароцічы.

ОБМО′КНУЦЬ *зак.* Змокнуць. *Обмок усёй, ек воўк!* Старажоўцы.

О′БМОРОКА *ж.* Замарачэнне, непрытомнасць. *У мене обморока ў голове.* Старажоўцы. *У мене часто обморока робіцца, здаецца, кружыцца хата.* Запясочча.

ОБМОРО′ЧЫЦЦА *зак.* Замарочыцца, абамлець, страціць прытомнасць. *Я обморочыласа дай об плот головою.* Бярэжцы. *Ужэ мо годзі ты седзела, обморочыласа!* Луткі.

ОБМОРО′ЧЫЦЬ *зак.* Замарочыць. *Ты ужэ мене обморочыў, шо я зара буду падаць.* Старажоўцы.

ОБМОРОЧЭ′НЬЕ *н.* Замарачэнне, непрытомнасць. *Було усю зіму таке обморочэнье мне.* Бярэжцы.

ОБМОЧЫ′ЦЬ *зак.* Абмачыць. *Старшы брат стараецца обмочыць молодых с клеці. Берэ ступу з водой, да як только воны выходзяць, вон бух тоўкачэм, так іх і оболье.* Хачэнь.

ОБМУРЖОВА′ЦЬ *зак.* Зрабіць шчыльны заслон. *Колісь партызаны булі у лесі, да поставяць курэнь, да землею обмуржуюць да жывуць.* Луткі.

ОБМУ′ЦЦА *зак.* Абмыцца. *Така гразь, шо не обмуцца.* Луткі. *Эдзік, ідзі обмуйса, а то замурзаны.* Сямігосцічы.

ОБМУ′ЦЬ *зак.* Абмыць. *На дворэ ногі обмуй.* Кароцічы.

ОБМЯ′ЦЬ *зак.* Абмяць. *Ек засеваюць, то бородку эту обомне да сее.* Верасніца.

ОБНІМА'ЦЬ *незак.* Акружаць. *Охотнік кажэ: давай обнімем куст, туды побег воўк.* Сямігосцічы.

О'БНОЖ *ж.* Абножка ў пчол. *Пчолы ідуць з обножью.* Аздамічы.

ОБНОЧОВА'ЦЬ *зак.* Застацца на ноч. *Обночовала корова ў борў.* Хотамель.

ОБНО'ЧЫ *прысл.* За ноч. *Обночы сходзіў у Туроў.* Аздамічы.

ОБНЯ'ЦЬ *зак.* Акружыць. *Обнялі парцізаны парк.* Дварэц. *Кругом обнімуць куста сеткою* (як ловяць тхароў, норак). Альшаны.

ОБОБРА'ЦЬ *зак.* 1. Абабраць, абарваць. *Яблонь обобралі солодкую.* Чэрнічы. 2. Выбраць. *Прып'яць ідзе скрозь по нізў, са́мэ нізке место вона обобрала і ідзе.* В. Малешава.

ОБОГНА'ЦЬ *зак.* 1. Абагнаць. *Воны обогналі нас на дорозі.* Бярэжцы. 2. Акучыць. *Обгені, браце, і мое картоплі.* М. Малешава.

О'БОД *м.* Вобад. *То обод, которы насаджваюць на спіцы.* Альпень.

ОБО'ДЗЬЕ *н.* Абады. *З бэрэсту, бало, старые гнуць тые ободзья, шо на ко́ла.* Мачуль. *Парня́ звалі, дзе ободзье гнулі.* Пагост. *Его бацько гнуў ободзье для колёс.* Верасніца.

ОБО'ДНІК *м.* Колода, вакол якой загінаюць дугі, абады. Хотамель.

ОБОДРА'ЦЬ *зак.* 1. Абадраць, зняць кару, скуру. *В'я́за ободраць трэ на лыкі.* Цераблічы. 2. Абдрапаць. *Не займа́й кота, бо рукі обдзерэ́.* Аздамічы.

ОБО'Е' *ліч.* Абодва. *А вон ці вона нічога?—Абое рабое* (прымаўка). Цераблічы. *Обое́ зналі, дзе золото було заќопано.* Сямігосцічы. *Обое йдуць — кум і кума.* Дварэц.

ОБОЙЦІ' *зак.* Абысці. *От Сергей, за сем дзён не обо́йдзеш! Тые штаны урослі ў його.* Лутקі.

ОБОЙЦІ'СА *зак.* 1. Заблудзіцца, страціць арыентацыю. *Як обо́йдзесса, то перебуйса да полежы, то знацімеш, куды іці.* Тураў. *Обо́йдомса, заходзім два раз у одну хату.* М. Малешава. 2. Задаволіцца тым, што ёсць. *Як е, то розо́йдзецца, а як нема, то обо́йдзецца* (прымаўка). В. Малешава.

О'БО'К *прысл.* Збоку. *Обок трошкі ідзіце.* В. Мале-

шава. *Одные одною уліцэю, другіе обо́к другой ідуць.* Там жа.

ОБОЛО'НА *ж.* Верхні слой драўніны. *Зверху оболона у дзерэві, а у серэдзіне стрыжэнь.* Альшаны. *Хочу оболоны на шанькі насекці.* Лутკі.

ОБОЛО'НІСТЫ *прым.* Са значнай абалонай. *Оболоністэ дзерэво.* Хотамель. *У хаці под о́кнамі у мене оболоніста, гніе.* М. Малешава.

ОБОЛО'НКА *ж.* △ У оболо́нкі водзіць. Вышываць у косачкі, крыжыкам. *Не ўмее у оболонкі водзіць да гладзью.* Кароцічы.

ОБОЛО'НЬ *ж.* Верхні слой драўніны. Запясочча.

ОБОМЛЕВА'ЦЬ *незак.* Абамляваць, траціць прытомнасць. *Обомлеваю от жары, роблюс нежывою.* Луткі.

ОБОМЛЕ'ЦЬ *зак.* Самлець, страціць прытомнасць. *Я як убачыла воўка, то обомлела.* Хотамель. *Затоб обомлела от страху.* Старажоўцы.

ОБОПЕ'РЦІСА *зак.* Абаперціся. *Обопрыса добрэ, то і перэкінеш во́за.* М. Малешава.

ОБОПНЕ'ЦЬ *зак.* Аслупянець, утрапець. *А вона ужэ обопнела, не знае, дзе і дзецца ужэ.* Луткі. *Я стала, обопнела і стою, розбіраюса, ці чоловек ці колода.* М. Малешава. *Не страшно́ мне нічого, так ужэ я обопнела.* Верасніца.

ОБОПНУ'ЦЦА *зак.* Ахінуцца. *Я обопнуласа одзеялом.* Верасніца. *Обопніса, бо дошч ідзе.* М. Малешава.

ОБОПНУ'ЦЬ *зак.* Абцягнуць, ахінуць. *Обопнулі квартал лесу, верэ́ўкою с такімі шматка́мі.* Аздамічы. *Обопні хусткою плечы.* Хотамель.

ОБОПРА'ЦЬ *зак.* Абмыць. *Надо обопраць чоловека, коб не буў шкоруплы.* М. Малешава. *Вона і дзецей пообпе́рае і себе обперэ́.* Сямурадцы.

ОБОПРЭ'ЦЬ *зак.* Сапрэць. *Голова обопрэе у шапцы.* Альпень.

ОБО'РА *ж.* 1. Вялікі хлеў. *Колхозные — оборы, а одрына — менша.* Луткі. *У Ры́дчы була обора панська.* Хачэнь. *От доўга хата, як обора!* М. Малешава. 2. Верхні і ніжні шнур у сетцы. *Достае споднюю обору у того окіда, а потом кры́ла згорнуў і вуцягнуў, а ў кутку рыба остаецца.* Луткі. *Шо ты подняў обору, хлопчэ, ріба ж з сеткі под ею поўцека́е.* Пагост.

ОБОРА'ЦЬ *зак.* Акучыць. *Оборалі вашые картоплі свое?—Не-е!* Тураў.

ОБОРА'ЧВАЦЦА *незак.* Перакульвацца. *І не оборачваецца стог, і сено сохне, як колóк у серэ́дзіне.* Хачэнь.

ОБОРВА'ЦЦА *зак.* 1. Сарвацца. *Гуталка оборвалаcа на грушы.* Старажоўцы. 2. Абнасіцца. *Оборваліса, обтопта́ліса мы у вóйну.* Альпень.

ОБОРВА'ЦЬ *незак.* 1. Паабрываць. *Трэба вусока вельмо ле́са, шоб оборваць ту рабіну.* Дварэц. 2. Абсесці нарывамі, болькамі. *Часом оборве на віду́, прышчамі осыпле — то называюць огнік.* Луткі.

ОБО'РОК *м.* Кавалак вяроўкі. М. Малешава.

ОБОРОНЕ'ЦЬ *зак.* Ачмурэць. *Така жара, шо не могу ніяк, зарэ оборонею, шо баран.* Луткі. *Оборонела я на том полі у тых картоплях!* Старажоўцы.

ОБОРОЧА'ЦЬ *незак.* Завальваць. *Одзін буў такі здоровы, шо коня оборочаў.* Луткі. *Рэка рэжэ берэг і оборочае ольху ў вóду.* Верасніца.

ОБОРСА'ЦЬ *зак.* Забарсаць. *Оборсай мне, мамо, лапці, пожэну́ коровы́.* Цераблічы.

ОБОЎЯ'ЗВАЦЬ *незак.* Абвязваць. *На шчэдрэ́ц сад обоўязваюць перэ́веслом, шоб не посох* (звычай). Луткі. *Ідуць на могліцы да обоўязваюць хвартушкі на паметнікі.* В. Малешава.

ОБОХМУ'РЫЦЦА *зак.* Спахмурнець. Аздамічы.

О'БОЧ *прысл.* Збоку. *І так обоч ідзе, шоб мы не бачылі.* Луткі. *Усе обоч, обоч, ледво там прывукла.* Верасніца.

ОБПІНА'ЦЦА *зак.* Абкрывацца, ахінацца. *Не дзержы у руках, як цыга́нка, а обпінайса!* Бярэжцы.

ОБПІ'НАНКА *ж.* Тое, чым ахінаюцца (хустка і інш.). *Обпінанку возьмі, мо одзенеш, ек мо дождж будзе.* М. Малешава.

ОБПІНА'ЧКА *ж.* Тое ж. *Купіла собе хустку таку обпіначку.* Старажоўцы.

ОБПІ'НКА *ж.* Тое ж. *Есцека хустка така обпінка.* Старажоўцы. *Обпінка веліка, ее згóрталі ў дзве ста́лкі.* Там жа.

ОБПІРА'ЦЦА *незак.* Абапірацца. *Трэба сесці, коб добро було обпірацца, то не будзе спіна болець.* Старажоўцы.

ОБПЛІСКА'ЦЬ *зак.* Абпырскаць. *Так обпліскалі водою, шо мóкры.* Тураў.

ОБРАЗЕ'КА *ж. груб.* Твар. *У ее образека мушчынска.* Луткі.

ОБРАЗЕ′ЧНІК *м.* Палічка для абразоў. Цераблічы.

ОБРОБІ′ЦЬ *зак.* Апрацаваць, абабраць, зняць покрыва. *Шчупака обробілі.* Бярэжцы. *Оброб і мне картоплі.* Запясочча.

ОБРОБЛЯ′ЦЬ *незак.* Апрацоўваць, здымаць покрыва. *Стру́гом оброб ляе клепку.* Цераблічы. *Два дне шулы оброб ляў.* Сямігосцічы. *Вона оброблі́е картоплі.* Альшаны.

ОБРО′ДЖВАЦЦА *незак.* Раджаць. *Зобірайса, доктор, бо мо ўжэ обродживаецца.* Верасніца.

ОБРОДЗІ′ЦЦА *зак.* Радзіць. *Только обродзіцца і на роботу.* Запясочча. *Чотыры месяцы, як вона обродзіласа.* М. Малешава.

ОБРАЗУМІ′ЦЦА *зак.* Абразуміцца, пачаць паступаць больш абдумана. *Мо вона і образуміцца зарэ?* М. Малешава.

ОБРО′К *м.* Абавязацельства, зарок, ахвяра. *Такі вона оброк на себе клала, бо мерлі дзеці. Кого стрэне, того і берэ за кума.* Хачэнь. *Да далі цмоку да на дзень броку по цэлому чоловеку* (з казкі). Бярэжцы.

ОБРО′СТАНЫ *прым.* Зараслы. *Обростаны такі ходзіць вон.* Запясочча. *Собака навек обростаны.* Старажоўцы.

ОБРО′СТАЦЬ *незак.* Абрастаць. *На дном месці і камень обростае* (прыказка). Цераблічы.

ОБРОСЦІ′ *зак.* Абрасці. *От оброс, як поп!* Старажоўцы.

ОБРО′ЦЬ, О′БРУЦЬ *ж.* Аброць. *Обруці попаляць на ночлезі.* Луткі. *Да ўзяў мого коніка за о́бруць дай поўёў, а я чуць не плачу, так жалко коня.* М. Малешава. *Ужэ п'яты год ёму, і ніхто не може ёго на обро́ць узяць.* Дварэц. *Но бачаць, шо я з о́бруцей, воны мене і пусцілі.* Там жа.

ОБРО′ЧНЫ *прым.* △ О б р о́ ч н ы с в е т о́ к. Дзень здзяйснення зароку, прынятага ўсёй вёскай. Аздамічы. О б р о́ ч н а д о ч к а́. Дачка, за жыццё якой заракалася маці. М. Малешава. О б р о́ ч н э д з і ц я́. Дзіця, за жыццё якога заракаліся бацькі. Хачэнь.

О′БРУБ *м.* 1. Зруб у калодзежы. *Му ек колодзедзь копаём, то нам нада обруб.* В. Малешава. 2. Зямля адной вёскі. *Церэбліцкі обруб шэснаццаць надзелоў буў.* Цераблічы. *Оле́шнэ возеро у нас са́мэ бо́льшое у Мочу́льском обрубі.* Там жа.

О'БРУ'БА *ж.* Зруб у калодзежы. *Обруба дубова.* Кароцічы. *Обрýба.* Альгомель.

ОБРУ'БВАЦЬ *незак.* Рабіць зруб. *Погрэб обрубвающь дубняком.* Дварэц.

ОБРУ'С *м.* Брусок. *Трэ ўзяць обруса менціць кóсу.* В. Малешава. *Хлеб, як обрус!* Мачуль.

ОБРУСО'К *м.* Брусок. *Булі обрускі коло огня, на екіх седзелі.* В. Малешава.

ОБРУ'Ч, БРУЧ *м.* Рэхва ў коле, на шваі, дуга ў жаку, абруч на бочцы. *У жаку п'яць обручóў: мéншы, бóльшы і ешчэ́ большы.* Запясочча. *Бруч у бочцы злез, то от і процéкае.* Пагост. *Памянш.* о б р ý ч ы к. Запясочча.

ОБРУ'ЧКА, БРУ'ЧКА *ж.* Пярсцёнак без каменя. *Бліскучая обручка.* Луткі. *Хорóша бручка була, ужэ сцерласа.* Кароцічы. *Обручку мне зробілі роўненьку, з копéёк.* В. Малешава.

ОБРУ'ШЫЦЬ *зак.* Зрушыць, сарваць пастку. *Ідзе воўк да ніточку обрушыць, да тые жэлеза раз за хлябы́ того вóўка.* Цераблічы. *Малáя муш не можэ обрушыць, только пац.* Старажоўцы.

ОБРЫ'ДНУЦЬ *зак.* Абрыднуць. *Обрыдне — не хочэцца слухаць про ёго любоў.* Дварэц. *Як погана робота, то обрыдне.* Бярэжцы. *Вон мне обрыд, не могу гледзець.* М. Малешава.

ОБРЭЗА'ЦЬ *незак.* Абразаць. *Берэ ножніцы обрэзаць кóсу.* Запясочча. *Обрэ́заў лес на хату.* Кароцічы.

ОБРЭ'ЗВАЦЬ *незак.* Тое ж. *Лезуць, хоць ты косы обрэзвай!* Луткі.

ОБРЭКА'ЦЦА *незак.* Даваць клятву, зарок і прыносіць пасля спаўнення ахвяру. *Обрэкаюцца як хто-небудзь у сем'е хворы ці горэ екое.* Аздамічы. *Я обрэкаласа, шчо нíколі не пóйду ў недзелю по грыбу.* Бярэжцы.

ОБРЭКЦІ'СА *зак.* Даць клятву, зарок. *Обрэкласа про свое дзіця, ідзе ў цэркоў і моліцца.* Старажоўцы.

ОБРЭТОВА'ЦЬ *зак.* Адратаваць. *Коб не обрэтовалі тую бабу, то ўмéрла б.* Хачэнь.

ОБСАДЗІ'ЦЬ *зак.* Прымусіць асесці, аблегчы, зменшыцца. *Прышла пошэптала, то троху абсадзіла ей опухоль.* Луткі.

ОБСЕ'ВОК *м.* Агрэх пры сеянні. *Не гож ёгó досéяць, обсéвок, нéхто умрэ́ у нас.* Аздамічы.

ОБСЕКА'ЦЬ *незак.* Рэзка перарываць, пярэчыць. *Не*

давай брэхуну́ волі, ёго на ко́жном слові обсека́й. М. Малешава.

ОБСЕ′КЦІ *зак.* 1. Абсячы пугаю, дубцом, насцябаць. *Это ж так худо́біну обсек, шо колоціцца.* М. Малешава. 2. Абсячы галіны. М. Малешава.

ОБСЕ′КЦІСА *зак.* 1. Балюча адчуць, спыніцца. *Не хваліса, пожывеш з ім, то обсечэ́сса.* М. Малешава. *Обсекса на одной, то на другіх не погля́дае!* Там жа. 2. Засячыся (пра каня). *Конь обсечэ́цца, то кульгае.*

ОБСЕ′СЦІ *зак.* Акружыць. *Обселі ёго дзеці.* Аздамічы. *Воны его обсядуць кружка́ і прадуць.* Старажоўцы.

ОБСЕ′СЦІСА *зак.* Акружыцца, абзавесціся. *Дзе́цьмі опселаса і не поехала вучыцца.* Луткі.

ОБСЕ′Ў *м.* Агрэх пры сяўбе. *І цепер опсеў е, а ніхто с того не ўмер, а коліcь говорылі, шо умрэш.* Цераблічы.

ОБСІ′ЛОВАЦЬ *зак.* Перамагчы. *Обсіловаў вон ее, тую Чуга́йку* (легендарная істота). В. Малешава. *Не дасць рады, не обсілуе.* Сямігосцічы.

ОБСО′ХНУЦЬ *зак.* 1. Падсохнуць. *Обсохло сено, було мокрэ, а зараз обсохло.* Старажоўцы. *Поскіда́й усе да обсохнеш трохі.* Там жа. 2 *перан.* Пакрыцца сухой зямлёй. *Опсохла землею і не можно обцерэбіць.* Пагост.

ОБСО′ЧВАЦЬ *незак.* Асочваць, устанаўліваць патаемнае месцазнаходжанне або патаемнага наведвальніка. *Обсочваць звера.* Аздамічы.

ОБСОЧЫ′ЦЬ *зак.* Асачыць, устанавіць патаемнае месцазнаходжанне або патаемнага наведвальніка. *Воны обсочылі свіньюо, шчо ў дры́ну ходзіць.* Кароцічы.

ОБСУ′НУЦЦА *зак.* Ссунуцца, ссыпацца. *Обсунуласа чашка на клубку.* Альпень. *Уся шкура з ногі обсу́нуласа.* В. Малешава. *А хвоста́, знаеце, половіну ободрало ёму, эта шкурка ўся і обсунуласа.* Пагост.

ОБСУ′ШВАЦЦА *незак.* 1. Абсушвацца. *Мокры усей, але нема колі обсушваццa.* М. Малешава. 2. Рабіць аблёт пасля зімы. *Пчолы обсушваюцца з зіму́.* Луткі.

ОБСУ′ШКА *ж.* Асушэнне. *Обсушку зробілі, то блізко стало до Се́мігосціч.* Цераблічы. *До обсушкі було таке болото, шо летом не пройці аніяк.* В. Малешава.

ОБСУШЫ′ЦЦА *зак.* Абсушыцца. *У тых курэня́х не було дзе і обсушыцца.* Запясочча.

ОБСУШЫ′ЦЬ *зак.* Асушыць, пасушыць. *Обсушылі боло́та.* Запясочча. *Поскіда́й этэ ўсе да я обсушу.* Старажоўцы.

ОБСЦІЛА'ЦЬ *незак.* Засцілаць кругом. *Этымі снопамі обсцілае картоплі, коб не померзлі.* Сямігосцічы.

ОБСЫ'ПАЦЦА *зак.* Абсыпацца. *Обсыпалосо ўсе ліцо, мо некі лішай у цебе.* Старажоўцы.

ОБСЫ'ПАЦЬ *зак.* Абсыпаць. *Обсып молодых жытом, коб жылі ў хаці крытой.* М. Малешава.

ОБСЫПА'ЦЬ *незак.* Абсыпаць. *Вошы е на целятах, то дустом обсыпалі.* Запясочча. *Обсыпае молодая усіх дзевочо́к жытом.* Старажоўцы.

ОБТА'ЦЬ *зак.* Падтаць, асесці. *Як снег обтаў, дак вон наве́рсі.* Мачуль.

ОБТОПТА'ЦЦА *зак.* Адтаптацца. *Обтопталіса вушы ў лапцях, ужэ роскіда́юцца лапці.* Старажоўцы.

ОБТО'ЎКАНЫ *прым.* Абтоўчаны. *Обто́ўкана пшэніца.* М. Малешава.

ОБТО'ЎКАЦЬ *незак.* Абтаўкаць. *Жолу́д коліся збіралі ды обтоўкалі.* Старажоўцы.

ОБТОЎКЦІ' *зак.* Абтаўчы. *У ступі просо обтоўклі.* Луткі.

ОБТРУСІ'ЦЦА *зак.* Абтрэсціся. *Покаліла плацье, обтрусіса ў се́нцах.* Кароцічы.

ОБТРУСІ'ЦЬ *зак.* Абтрэсці. *Обтрусі грушу, да посушым.* М. Малешава.

ОБТЫ'КАЦЬ *зак.* Абторкаць. *Постаўлю кошыцу да оптычу ее.* Луткі.

ОБУВА'НЕЦ *м.* Падманшчык, штукар. М. Малешава.

ОБУВА'ЦЦА *незак.* Абувацца. *Я ўжэ не ўмею обувацца у лапці.* М. Малешава.

ОБУВА'ЦЬ *незак.* Абуваць. *Лапці добрэ на болото обуваць.* Старажоўцы.

ОБУ'ДВА *ліч.* Абодва. *Обудва пошлі.* Хачэнь. *Воны одного году обыдва.* Мачуль. *Обыдвам плоцяць за поцерэба.* Сямігосцічы.

ОБУДЗІ'ЦЦА *зак.* Прабудзіцца, аджыць. *Посадзі под куру, то ейцэ обу́дзіцца.* Старажоўцы.

О'БУЙ *м.* і *ж.* Абутак. *Було богато гэтое обуі.* Кароцічы. *Колісьня обуй — лапці.* Бярэжцы. *Обуй — екі хочэш: чоботы, чэрэвікі.* Луткі.

ОБУЙЦІ'СА *зак.* 1. Закруціцца, заблытацца, заблудзіцца. *Як обыйдзесса, то места того не найдзеш.* Аздамічы. *Обыйшласа і не поняла́, дзе я перэшла канаўку.* Луткі. 2. Аказацца. *Нейкімі бы светымі обышліса тые.*

Дварэц. 3. Прыйсціся. *Ей дарма обышлоса.* Дварэц. 4. Задаволіцца тым, што ёсць. *Обойдуса без цебе.* Верасніца.

ОБУКНОВЕ'ННЫ *прым.* Звычайны. *Обукновеннэ м'ясо і ўсе, тэ конске.* Старажоўцы.

ОБУ'РКАЦЬ *зак.* Задурманіць, абдурыць. *Обуркалі його зоўсім.* Лутκі. *Буў у кумпаніі поскуднэй да обыркалі карман* (тут — адурманілі і прапілі яго грошы). Аздамічы.

ОБУРКОВА'ЦЬ *зак.* Падрэзаць крылы. *Обурковала гусі, коб не полецелі воны.* М. Малешава.

ОБУ'РОК *м.* Нізінка сярод раллі. *На том обурку нічого не вуросло.* Луткі. Астравок у полі, дзе растуць дрэвы, кусты. Бярэжцы.

ОБУ'РЫЦЦА *зак.* 1. Забурыцца. *Ці ж не бачыш, босячышчэ, шо скоро печ обурыцца!* 2. Прыстаць, наваліцца. *Такі небур узяў, як обурыцца, то не отчэпісса.* М. Малешава.

ОБУРЭМЕНІ'ЦЦА *зак.* Пачакаць. *Обурэменіса ты, не спешы ехаць.* Тураў.

ОБУРЭМЕНІ'ЦЬ *зак.* Тое ж. *Надо обурэменіць, а потом сеяць.* Старажоўцы.

ОБУ'ТРЫЦА *ж.* Досвітак. *За обутрыцу поймалі рыбу, а за ноч нічого.* В. Малешава.

ОБУ'Х *м.* Абух. *Шчэ целя у жывоце, а ўжэ із обухом стояць* (прымаўка). Луткі. △ По обух. Дорага. *Заплаціў по обух за етэ порося.* Запясочча.

ОБУХО'ДЗІЦЬ *незак.* Адносіцца абыходліва. *Нерóдного бацька обуходзіць трэ.* Дварэц.

ОБУХО'ДКА, ОБХО'ДКА *ж.* Абыход, дробныя расходы. *На обыходку хватае грошэй.* Луткі. *До сотні дзержы дзенег на обіходку.* В. Малешава. *Тэ ж на обходку пошло б сено.* М. Малешава.

ОБУ'ЦЦА *зак.* 1. Абуцца. *Трэ обуцца, а нема вó шчо.* Кароцічы. 2. Прыжыцца, асвойтацца. *Доўго не обуліса там, прышлі скоро.* Мачуль. *Обуўса у чужых, понаравілосо.* Пагост.

ОБУ'ЦЬ *зак.* Абуць. *Маці шкодуе да сонного обуе* (прыказка). Цераблічы. △ Обуць у лапці. Ашукаць, падмануць. *Ужэ зарэ іх обуе ў лапці с той куплею і волокамі подв'яжэ.* Сямігосцічы.— *Старшына, Вас у лапці обуюць,— я ему казала даўно.* Хачэнь. *Гулі не гулі, да ў лапці обулі* (прымаўка). Сямігосцічы.

ОБУЯ'ЧЫЦЦА *зак.* Адурманіцца ад дурніц. *Буяхоў як наесіса, то обуячысса.* Сямігосцічы.

ОБХО'Д *м.* Праход. *Обход кругом печы от сцены зроблены, да дух ідзе.* Дварэц.

ОБХО'ДЗІЦЦА *незак.* Абыходзіцца. *Такі верцівост, як ему ўсе обходзіцца!* М. Малешава.

ОБХО'ДЗІЦЬ *незак.* Клапаціць, турбаваць. *Нам тэ можэ тожэ обходзіць.* Аздамічы. *Ты думаеш, мне не обходзіць? Але моўчу, хоць под серцэм смокчэ.* М. Малешава.

ОБХОДЗІ'ЦЬ *зак.* Абысці. *Багато довелосо нам обходзіць. От чому ногі ламіць.* М. Малешава.

ОБЦВІСЦІ' *зак.* Адцвісці. *Ужэ і гэтые картоплі обцвілі ўсе, а там ранейшые.* Кароцічы.

ОБЦЕКЦІ' *зак.* Абцячы. *Помула, хай обчэчэ голова.* Луткі.

ОБЦЕ'ПАЦЦА *зак.* Абтрапацца. *Обцепаласа сподніца.* М. Малешава.

ОБЦЕПЦІ' *зак.* Абабіць, абтрэсці. *Муку обцепла з одзенья.* Сямігосцічы.

ОБЦЕПЦІ'СА *зак.* Абабіцца, абтрэсціся. *Опцепіса троха — пул.* Сямігосцічы.

ОБЦЕ'РЦІ *зак.* Абцерці. *Салом обліла ручку, обцеры!* М. Малешава.

ОБЦЕ'РЦІСА *зак.* Абцерціся. *Вон вуп'е да опцерэцца, да і не відно.* М. Малешава.

ОБЦЕРЭБІ'ЦЦА *зак.* Абсячыся, абарвацца. *Вушы опцерэбяцца ў лапцях.* Луткі.

ОБЦЕРЭБІ'ЦЬ *зак.* Абарваць, абскубці, абсячы. *Обцерэбі мак, Мане!* Старажоўцы. *Ужэ у нас як ото дождж̌ы, так поверце, шо рук не опцерэбіш* (тут — пра бяздзейнасць). Пагост.

ОБЦІРА'ЦЦА *незак.* Сціраца. *Вон, той камень у жорнах, не обціраецца.* Пагост.

ОБЦУГІ' *мн.* Абцугі. *Обцугі е, шо гвозды вуймаюць, сапожніцкіе і ўсякіе.* В. Малешава.

ОБЧА'ХНУЦЬ *зак.* Абсохнуць зверху. *Хай трохі обчахне роса, то пойдзем.* Пагост. *Колос ужэ обчах.* Мачуль. *Гэта гразь обчахне, да сухо будзе.* Хачэнь.

ОБЧЭ'САЦЬ *незак.* Абчэсваць. *Обчэсаём серэдзіну дуба, ек робілі чоўна.* Чэрнічы.

ОБЧЭСА'ЦЬ *зак.* Абчасаць. *Шэсць цалей трэ обчэ-*

саць. Хотамель. *Обробіць сокерою, обчэшэ тэ дзерэво.* Запясочча.

ОБША'РПАНЫ *дзеепрым.* Абшарпаны. *Дзе вон жыве, шо такі обшарпаны?* Старажоўцы.

ОБША'РПАЦЬ *зак.* Абшарпаць. *Дзе вон буў, шо так адзенье обшарпаў?* Старажоўцы.

ОБШМО'РГАЦЬ *зак.* Абшморгаць. *Обшморгай ліст-кі с прутья лозового.* Запясочча.

ОБШЧЫКНУ'ЦЬ *зак.* Шчыльна облегчы. *Ногу так обшчыкне той цесны чобот, шо не можно ходзіць.* Мачуль.

О'БШЧЭСКІ *прым.* Агульны, грамадскі. *Обшчэскі попас.* Кароцічы.

О'БШЧЭСТВО *н.* Грамада. *Обшчэством о эту уліцу вугацілі.* Чэрнічы.

ОБШЫВА'НКА *ж.* 1. Човен, абабіты чым-небудзь. М. Малешава. 2. Пацягнуты кажух. М. Малешава.

ОБШЫВЕ'НЬ *м.* Кош з ліпавай кары на возе. Пагост.

ОБШЫ'ЦЬ *зак.* Абшыць, абкласці, пацягнуць паверх. *Да обшые оброць тымі балакурками, да шамцяць воны! Обшыла кожуха, люботá, ек нову!* М. Малешава.

ОБШЭ'РХНУЦЬ *зак.* Абсохнуць. *Обшэрхло сено.* Хотамель.

ОВА'Д *м.* Авадзень. *Овадоў богато ў лесі, то боўтуном мазалі коня.* Хотамель. *З вецёл падае пена, то оводы заводзяцца.* Запясочча.

ОВАДНЯ'К *м.* Авады. Запясочча.

ОВЕ'ЧКА *ж.* 1. Авечка. *Корова без рогоў ні овечка, ні коза.* Запясочча. *Воўкі рыжые овечкі, а сівуе — коні рэзалі.* Луткі. *От обстрыглі, як овечку!* Старажоўцы. *Седжу на слоні на краечку, перэпіваю вам, дзеці, овечку* (з вясельных пажаданняў). В. Малешава. 2. Катах на галінках дрэў (вярбы, ветлы і інш.). Запясочча. 3 *перан.* Дурніца. *Ох, моя ж ты овечко!* (да малой дачкі). Мачуль. 4 о в е ч к і *мн.* Раллявая канюшына. *Шоб гуркоў було сілно, то ў гурочнік клалі тые овечкі.* Хачэнь. *Памянш.* о в е ч е ч к а. *Несуць дубчэка, а на ём овечэчкі беленькіе-беленькіе!* Верасніца. *Домно, гэтые овечэчкі от чого, шо ў пожні ростуць? Бувало, бабы як ідуць, рвалі ёго да ў гурочнік клалі, шчоб гуркоў було сілно. Оно по парох росце. Оно і пахне гурочніком.* Ха-

чэнь. *На олешніку е чорненькіе, то тожэ вечэчкамі зовуць, от поносу худобіне даюць.* Там жа.

ОВЕ'ЧЫ *прым.* Авечы. *Овечэ молоко от хворобы п'юць.* Сямігосцічы. *Робіў і вечым і конскім пастухом.* М. Малешава. △ Овéча головá. Дурніца. Луткі. Овеча смерць. Воўк. *Не ідзіце туды! Вéча смерць там!* М. Малешава.

ОВЕЧЭНЯ' *н.* Ягня. *Воны чорные, як овечэня.* М. Малешава.

ОГА'ЗНУЦЬ *зак.* Страціць голас, ахрыпнуць. *Спевала так, шчо зусім огазла.* Аздамічы. *Простудзіўса да огаз, говорыць не можно.* Буразі.

О'ГЕР, ЁГЕР *м.* Жарабец. *Оґер — той конь у нас, шчо не лёхчаны.* Сямігосцічы. *У нашум колгасі тры ёґірэ, бо калгас наш племенны по кóнях.* Тураў.

ОГІ'ДНУЦЬ *зак.* Апрацівець. *Мне ў хаці огідло буць.* Запясочча.

ОГЛЕДА'ЦЦА *незак.* Аглядацца. *Вечором, як сонцэ заходзіць, ясно зробіцца так і дожджык ідзе, кажуць, сонцэ огледаецца, будзе негода.* Луткі.

ОГЛЕДЗЕ'ЦЦА *зак.* Агледзецца, азірнуцца. *Нема колі огледзецца.* Дварэц. *Огледзеласа сучка сёмого дня, шо хвоста нема* (прымаўка). Хачэнь.

ОГЛЕ'ДЗЕЦЬ *зак.* Заўважыць, прыкмеціць. *Тые годы далеко оглéджу чоловека, то я его опрэдзелю.* Мачуль. *Сорока шуляка як огледзіць, то чачáхкае.* Там жа. *Коб маці оглеяла, то попало б.* Альшаны. *Ніколі не дасць забіць, як огледзіць.* Луткі. *Як ехаў, так думаў біць, як огледзеў — шкода.* Кароцічы.

ОГЛЕ'НІК *м.* Ялец. Запясочча.

ОГЛЕНУ'ЦЦА *зак.* Аглянуцца. *Так заўеўса за роботою, шо нема колі огленуцца.* Старажоўцы.

ОГЛОБЕ'ЛЬНЫ *прым.* Запрэжаны ў аглоблі (пра каня ў парцы). *На орчыку под рукою ходзіць, той орчыкову конь, а гэты — оглобельны.* В. Малешава.

ОГЛОБІ'НА *ж.* Жэрдка ў возе (у раме). *Можно дошку положыць з оглобіны на глобіну.* В. Малешава.

ОГЛО'БЛЯ *ж.* Аглобля. *Ніяк у тые оглоблі не заведзеш вола, шоб боўкуна наложыць.* Луткі. *Мо, думаеш, прыедзе зо днэю оглóблею по цебе?* (г. зн. багаты пасватае, што мае воз з дышлем). Аздамічы. *Одзін у оглоблі запрэжаны, а двое на подгерцах.* Верасніца.

ОГЛУ'ХНУЦЬ *зак.* Аглохнуць. *Нешто оглухла, да не чую.* Дварэц. *Бáцько дáжэ шчэ не оглýх.* Альшаны.

ОГЛУШЫ'ЦЬ *зак.* Аглушыць. *От грому оглушыло ёго.* Старажоўцы.

ОГЛЯ'ДЗІНЫ *мн.* Агледзіны. *Пошла маці з госцінцэм огледаць молоду — это оглядзіны.* Старажоўцы.

ОГЛЯДНО'Е *прым.* (субст.). Плата за знаёмства з нявесткай. *Трэба оглядного п'яць рублéй зóлота.* В. Малешава.

ОГНЕ'М *прысл.* Падобна да агню, хутка. *Мороз печэ огнем, шчо не можно вýтрываць.* Хачэнь. *Огнем горыць нога, так пече.* Пагост. *Гэта малáя усяку роботу огнем!* М. Малешава.

ОГНЁВУ, ОГНЯ'ВУ *прым.* Пракляты, паганы. *От шапка огнёва, не лезе на голову.* Кароцічы. *Огнёвэ болото, таке поганэ.* Бярэжцы. *Така огнява ее жытка.* Луткі. *Огнёвэ шчáсце.* М. Малешава.

ОГНЁННЫ *прым.* Тое ж. *От жáба гнённа!* М. Малешава.

О'ГНІВО *н.* Крэсіва. *Огніво большэ за крэсіво, острэ, ножа можно менціць і лапці плесці.* Аздамічы.

О'ГНІК *м.* 1. Вогнік (хвароба). *Огнік як кого осыпле, то крáменем сечы да осыпáй губы* (іскрамі ад крэменя), *то казалі, шчо прóйдзе.* Сямігосцічы. *Огнік прысекáлі краменем і шэпталі.* М. Малешава.

Вогнік «адкідалі» таксама наступным чынам. Бралі 9 палачак, кожнай абводзілі месца з болькамі, а потым усе разам кідалі ў печ.

О'ГНІШЧЭ *н.* Вогнішча. *Веліке огнішчэ, ці не арцельные рыбакі тут клалі огонь, полежвалі?* Тураў. *Нейке огнішчэ, нехто тут огонь клаў.* М. Малешава. Месца, дзе раскладаюць агонь у курэні, на плыце, ачаг, горан у кузні. Запясочча.

О'ГОЛОЎ *м.* Канец загона, дзе заварочваюцца з плугам. Аздамічы.

ОГО'НЬ *м.* 1. Агонь. *Не мóжно даваць огню з хаты, жáру.* Луткі. *Крэ́шэ огонь да закýрвае.* Крэмна. *Огонь не свой брат* (прымаўка). 2. Касцёр. *А она под тым дубом наклала огню.* В. Малешава. △ Д о о г н я́. Вельмі многа. *Шчэ до огня тые пражы у мене е.* Запясочча. Н а о г н я́. Для якой мэты. *На огня вонэ, етэ поскудство!* Там жа. У о г н я́. Ніяк. *Дзе ў огня ехаць рэкою, кручкі такіе, по восем кіломéтроў!* Цераблічы. О г ó н ь

е г о́ в е́ д а е. Пра немагчымасць пэўна ведаць. Хільчыцы. *Памянш.* о г о н ё к. *Ідзі под гэ́той дуб, там будзеш бачыць сіні огонёк* (з казкі). Верасніца.

ОГО'РАЦЬ *зак.* Агараць. *Ого́раў не́ку ку́чку.* Верасніца. *Проговоры́лі, шо там продае́цца корова, то му ее ого́ралі.* М. Малешава.

ОГОРНУ'ЦЬ *зак.* Ахапіць, акружыць, абступіць. *Шчасце ёго́ огорну́ло.* Запясочча. *Я прыгоршчы надзе́лаю того́ табаку́, то мушчы́ны мене́ ого́рнуць і про́сяць.* Дварэц.

ОГОРО'Д *м.* Агарод. *Здрасова́лі ўсёго огорода собакі.* Тураў. Агароджаны ўчастак пашы. *Коровы́ ходзяць у огородах: дзве по́лі загородзілі і пасуць короы́.* Дварэц.

ОГОРО'ДЖА *м.* Загарода. *Плот — хоро́ша огороджа, новая.* В. Малешава.

ОГОРО'ДЖВАЦЬ, ОГОРО'ЖВАЦЬ *незак.* Абгароджваць. *Тоды обгороджвалі дубцамі тые поды́.* Каровічы. *Огорожвалі поле, шоб худоба не йшла.* Старажоўцы.

ОГОРОДЗІ'ЦЬ *зак.* Абгарадзіць. *Огородзіць трэ ту копу і хай стоіць.* В. Малешава.

ОГОРО'ЖАНЫ *дзеепрым.* Абгароджаны. *Кошара жэрдкамі огорожана.* Дварэц.

ОГО'ЎТАЦЦА *зак.* Супакоіцца ад хвалявання, суняцца. *Як ого́ўталаса, то дава́й гука́ць.* Аздамічы. *Хай тро́хі товар ого́ўтаецца, а я свою́ коро́ву пото́м пошлю́* (пра першы выган скаціны на пашу). Хачэнь.

ОГРЫ'ЗОК *м.* Агрызак. *А куды́ ты этых огры́зкоў накідала?* Старажоўцы.

ОГРЭ'БАЦЬ *незак.* Абкопваць. *Картоплі огрэ́баюць маты́кою.* Старажоўцы.

ОГРЭБЦІ' *зак.* Абкапаць. *Ідзі огрэбі цыбулю.* Старажоўцы.

ОГУ'Л *м.* △ У о г у́ л. Супольна (пра касьбу, праполку і інш.). *Моя маці ешчэ як сено робілі ў огул, то возьме хлопца да пошла.* Хачэнь.

ОГУ'ЛОМ *прысл.* Супольна, разам. *На работу луччэй огулом — і поседзіш і оддышэш.* Старажоўцы.

ОГУ'ЛЬНО *прысл.* Тое ж. *Огу́льно усе косілі, колхозом.* Мачуль. *Быцкі, коровы́, волы огульно звалі худо́ба.* Там жа.

ОДЗЕВА'ЦЦА *незак.* Накрывацца ў пасцелі. *Одзе-*

вайся, бо холодно спаць. Лутқі. *Спіць у куртцы і ешчэ одзеялом ватным одзеваецца.* Луткі. *У клеці спалі і одзеваліса посцелью.* Хотамель. *Перыною одзеваліса, а рогожу посцілалі.* Сямігосцічы.

ОДЗЕВА'ЦЬ *незак.* Накрываць у пасцелі. *Одзевае дзеружкой зверху дзіця.* Запясочча.

ОДЗЕ'ЖА *ж.* Адзенне. М. Малешава.

ОДЗЕ'ЖЫНА *ж.* Асобная рэч з адзення. *Вубрала одзежыну на смех людзям.* М. Малешава.

ОДЗЕНУ'ЦЦА, ОДЗЕГНУ'ЦЦА *зак.* Накрыцца ў пасцелі. *Одзеялом ватным одзенуласа.* Дварэц. *Вельмі добрэ пр́осцілкою одзенуцца, вона прохладненька.* В. Малешава.

ОДЗЕНУ'ЦЬ *зак.* 1. Накрыць. *Одзені дзіця одзеялом, бо змерзне за ноч.* 2. Апрануць. *Я одзенула кохту.* Дварэц. *Цебе так культурно одзенуў.* В. Малешава. *Трэ і дзеці одзенуць.* Луткі.

ОДЗЕ'НЬЕ *н.* Адзенне. *Возьмі мое одзенье, а я пойду берегом.* Кароцічы.

ОДЗЕРЖА'ЦЦА *зак.* Утрымацца. *Я здоровейшы буў, так одзержайса на ногах.* Сямігосцічы. *Ему не место тутэка, вон не одзержыцца.* Хачэнь. *Дзе тута воўк одзержыцца, ек лозы нема!* М. Малешава.

ОДЗЕ'РЖАЦЬ *зак.* Утрымаць, захаваць. *Тута не одзержыш лавочку: поломяць дзеці.* М. Малешава. *Ек вы мене не ожэ́ніце, то вы мене не одзержыце* (з песні). Сямурадцы.

ОДЗЕ'РЖОВАЦЦА *незак.* Трымацца. *Кура там не одзержуваецца, а ідзе сюда есці.* М. Малешава. *Одзе́ржоваліса нашы ў болота́х* (пра партызан). В. Малешава.

О'ДЗЕЎ *м.* Адзенне. *Цепер знай, на одзеў, на обуй робі!* Верасніца.

ОДЗЕ'ЎКА *ж.* Накрыўка, коўдра. *Прохоло́дайі Мо шукай одзейкі?* В. Малешава.

ОДЗЕ'ЦЦА *зак.* Накрыцца. *У которого була дзеружка, то вон лёг і одзейса.* В. Малешава.

ОДЗЕ'ЦЬ *зак.* Накрыць. *Я прышла к ей, а коты лежаць на кроваці і вона одзела одзеяло на іх.* М. Малешава.

ОДЗЁНОК *м.* Стажар'е. *У нас под стога одзёнок робяць з голья.* Луткі. *Усёго грудка захолосто́пілі одзёнкамі і не прыбралі.* М. Малешава.

ОДЗЁР *м.* Ахоўны памост на дрэве, на якім стаялі вуллі. *Одры́ робілі от медзве́дзя.* Запясочча. *Колісь одры робілі, на хвоі так зробяць, бы мост.* Луткі.

Одзёр меў выгляд памоста вакол ствала дрэва. Пад ім убівалі ў ствол дрэва вострыя спіцы, якія тырчалі ў розныя бакі і не давалі магчымасці падлезці да вулляў (у прыватнасці, мядзведзю).

ОДЗІ'Н, ОДНЫ'Й *ліч.* Адзін. *Вон у іх одзін одным.* Луткі. *Тамэка однэ за однэ.* Луткі. *Поводы обрэзаюць у гарбу́зах. Трэ, коб одзін буў поводзе́ц.* М. Малешава. *От з Марліна́ у нас одзін е, ото хата.* Старажоўцы. *Одный год жалі на Петра.* Запясочча. *А я знаю одный год, то у эту по́ру чэрніц ужэ не було.* Старажоўцы. *Одные кажуць подорожнік, а другіе іначэй.* М. Малешава. *Только одна цэгла да одзін попел остаўса от хаты.* В. Малешава. *У болоці одны́ чэрці водзяцца* (прымаўка). М. Малешава. △ Одзі́н одны́м. Зусім адзін. *Вон у іх одзін одным.* Луткі. Не знаць одзін і два. Не умець лічыць. Рубель.

ОДЗІНА'КОВО *прысл.* Аднолькава. *Одзінаково — як у нас, так і ў іх.* М. Малешава.

ОДЗІНА'КОВУ *прым.* Аднолькавы. *Гэтых песе́нь богато одзінаковух.* В. Малешава.

ОДЗІНА'НЦАТКА *ж.* 1. Бёрда на 11 пасмаў. *У одзінанцатку чотыры губі тка́ла рушнікоў.* Аздамічы. 2. Тонкае палатно ў 11 пасмаў. *З одзіна́нцаткі шы́лі соро́чкі.* М. Малешава.

ОДЗІНА'НЦАЦЕРО *ліч. зб.* Адзінаццаць. *Шчэ як двое-трое прыведзе, а то одзінанццацеро!* (пра мыш). М. Малешава.

ОДЗІНА'НЦАЦЬ *ліч.* Адзінаццаць. *Одзінанцаць шанек набрала грыбоў!* Луткі. *Поехаў позно, часоў у одзінанцаць.* Кароцічы. *Оддаў одзінанцаць рублей.* В. Малешава.

ОДЗІНЕ'Ц *м.* Адзіны сын у сям'і. *У одзінца́ не п'юць вінца, а колі п'юць, то не дзякуючы йдуць* (прымаўка, *одзінец* жыве адзінай гаспадаркай з бацькамі, ён сам — не гаспадар). Чэрнічы. *Одзінец одно плейку есць.* В. Малешава.

ОДЗІНІ'ЦА *ж.* Адзіная дачка ў сям'і. *Хлопец — одзінец, а дзейка — одзініца. З ей важко говорыць, вона высоко несе себе.* Старажоўцы.

ОДЗІНО'КІ *прым.* Адзінокі. *Одзінокі хлопец ілі дзеўка, як нема пары і не будзе.* Старажоўцы.

ОДЗІ'НСТВЕННЫ *прым.* Адзіны. *У його е одзінственны брат.*

ОДЗІЧА'ЦЬ *зак.* Адзічаць. *Гусь одзічала, ужо ў одрыну не ідзе.* Бярэжцы.

ОДЗОЛІ'ЦЦА *зак.* Выварыцца ў лузе. *Ужэ ж тэ шматье отзолілоса.* Старажоўцы.

ОДЗОЛІ'ЦЬ *зак.* Выварыць у лузе. *Удачно полотно отзоліла, белэ-белэ!* Старажоўцы.

ОДЗО'ЛКІ *мн.* Луг пасля мыцця бялізны. *Вуліла отзолкі на вуліцу.* Старажоўцы.

ОДЗО'ЛЬВАЦЦА *незак.* Выварвацца ў лузе. *Отзольваецца плацье, ніткі.* Луткі.

ОДЗО'ЛЬВАЦЬ *незак.* Выварваць у лузе. *Ужэ почном отзольваць полотно.* Старажоўцы.

ОДНА', ОДНА'Я *ліч.* Адна. *Цепер і одна не седзела* (г. зн. ні адной). М. Малешава. *І одноéі голіны не покінуў!* Рубель. *Одная пара лежыць, другая, да шчэ трэцяя* (пра лапці). В. Малешава. *Ходжу одна, як под землею!* Азяраны. *Одна і головешка сама не горыць* (прымаўка). Старажоўцы. *Я одноéю рукою грэбуса к берэгу.* Там жа. *То там сено? От, одна лепехá!* Тураў. *А раншэй жылі? Залазіць у екую гушчу і седзіць, самá одна хатка.* Старажоўцы.

ОДНА'КОВО *прысл.* Аднолькава. *Одинаково ему ўсе.* Аздамічы.

ОДНА'КОВУ *прым.* Аднолькавы. *Усе одинаковуе, да не роўные* (прыказка). Луткі.

ОДНЕ'НЬКІ *ліч.* Адзінюткі. *Не брáла гурочка і одненького.* В. Малешава. *Той одненьку рыбу поймаў.* Там жа. *Памянш.* о д н é н е ч к і. *Одна-одненечка у ее дочка, у етое старóе.* Дварэц.

ОДНО', ОННО' *прысл.* Толькі. *У мене одно одзін сын.* Запясочча. *Ейцэ́ без шкорлупы́, однó лупінка* (пра вылівак). Там жа. *На пóмінкі каны́ даюць, кажнá душа по тры рáза чэрпне, як одно почынаюць обедаць.* Кароцічы. *Соловéй до ушэсця дванаццаць голосоў мае, а после — одно шэсць голосоў.* Там жа. *Я онно збегаю тудою і назад.* Верасніца. *Ехало поўны воз цыганчэня́т, онно гóлові торчаць.* В. Малешава.

ОДНОГО'ДОК *м.* Аднагодак, равеснік. *Мо то мой*

Пілiп с тобой одногодок? Цераблічы. *Ву ж мо одногодкі?* Бярэжцы.

ОДНОКРЫ'ЛЕЦ *ж.* Аднакрылы жак. *Однокрылец поперэк становіўса.* Цераблічы.

ОДНОЛЕ'ТОК *м.* Жарабя аднаго году. Аздамічы.

ОДНОЛІ'ЧНО *прысл.* Аднаасобна. *Однолічно там жывуць.* Сямігосцічы.

ОДНОЛІ'ЧЭСТВО *н.* Аднаасобніцтва. *Коліся було однолічэство.* В. Малешава.

ОДНО'ЛЬКОВУ *прым.* Аднолькавы. *Дзеці некіе ў соседзей однольковуе.* Лутті.

ОДНОПРА'ЎЕ *н.* Раўнапраўе. *Цепер однопраўе жонок.* В. Малешава.

ОДНО'РАЗ *прысл.* Аднаразова. *Трэба сто разоў угодзіць, а не одноpаз.* М. Малешава.

ОДНО'РАЛЬ *ж.* Поле, узаранае адзін раз. *Бувае, жыто на однoралі хорошэ.* Аздамічы.

ОДНО'РУЧ *прысл.* З адной рукой. *Одноруч хату будоваў.* Аздамічы.

ОДНО'РУЧКА *ж.* Верацяно з прадзівам. Аздамічы.

ОДНО'СТАЛЬ *прысл.* △ У о д н о с т а л ь. У одну сталку. Старажоўцы.

ОДНЫ'Е *ліч.* Адны. *Одные цветы ў городах.* Хотамель. *Одных зайцоў колькі было!* Велямічы. *Ужэ і меншые гусенята ходзяць одные.* Пагост. *Голова боліць, нічого не есць, оно одные рвоты.* Сямурадцы.

ОДНЭ', ОДНЭ'Е *ліч.* Адно. *Качка і вутва — то однэе.* Рубель. *Слепцы і Знаменка — то однэ* (пра адну і тую ж вёску з дзвюма назвамі). Верасніца. *Прызнавáймоса однэ перэд другім, хто согрэшыў?* В. Малешава. *Однэ, як нігодного, а двое, як однэ* (прымаўка, пра дзяцей). Верасніца. *Я, як Саўка збентэжаны — однэ роблю, другое кідаю.* Старажоўцы.

ОДРАХЛЕ'ЦЬ *зак.* Зрабіцца слабым (пра старога і маладога). В. Малешава. *Одрахлеў, згорбіўса, голова ў плечы улезла, а буў такі хваліндзей!* М. Малешава.

ОДРОТОВА'НЫ *дзеепрым.* Аплецены дротам. Запясочча.

ОДРОТОВА'ЦЬ *зак.* Аплесці дротам. *Одротоваць горшчыка трэ.* Старажоўцы.

ОДРЫ'НА *ж.* Хлеў для кароў, каня. *У одрыні корова стоіць.* Бярэжцы. *Пошла, пошла ў одрыну!* (на карову). М. Малешава. *Була кобула, шо ў одрыну не ўле-*

зеце. Ǐ зубамі і ногамі! Луткі. *Памянш.* о д р ы́ н к а́. *А прышлосо зноў на одрыну лесу — прыплавіў стары́, от бачыце, ека одрынка.* Старажоўцы.

ОДРЫНКІ′ *мн.* Кашара ў лесе, стойла для кароў увесну ў час паводкі. *Ужэ ўсе жонкі доіць у одрынкі поехалі.* Кароцічы.

ОДУБЕ′ЦЬ *зак.* Адубець, застыць. *Постояла да одубела коло хвортҡі.* Дварэц. Здохнуць. *Ужэ одубее пчола, бо по дубох пошла* (пра пераход пчол на збор мядовай падзі пры адсутнасці ўзятку). Мачуль.

ОДУ′БЛЫ *прым.* Адубелы. *Зо́ўсім я одублы, такі хо́лод!* Верасніца.

ОДУ′МАЦЦА *зак.* Надумацца, прыйсці да думкі. *У марце месяцы одумаласа просіць соломы.* Дварэц. *Одумаўса, да ўжэ позно.* Аздамічы.

О′ДУР *м.* Ачмурэнне. *На мене нейкі одур напаў.* Запясочча.

ОДУРЭ′ЦЬ *зак.* Здурнець, страціць розум. *Одурэў, бегае з ножэм, ўсе побіў, скрыню посек.* Бярэжцы. *Мо одурэе бацько, шо повезе сам.* М. Малешава.

ОДЭ′ТАКІ *займ.* Вось гэтакі. *Одэтаку рыбу прынесла!* Запясочча. *Памянш.* о д э́ т а ч к і. *Одэтачкіе картоплі поропслі!* Запясочча.

ОДЭ′ТТА, ОДЭ′ТА 1 *прысл.* Тут. *Як почалі бонбіть, одэтта коло нас упала.* Альпень. *Одэта, дзе ву седзіце́.* Старажоўцы. 2 *займ.* Вось гэта. *Не одэта зіма, шо пройшла, да прошлая зіма.* Пагост.

ОДЭ′ТТЫ *прысл.* Тут. *Учоро браў одэтты наверсі.* Луткі. *Одэтты жнуць ечмень.* Чэрнічы. *Одэтты была выжар.* Рубель.

ОДЭ′ТТЫКА *прысл.* Тое ж. *Одэттыка була лужа.* М. Малешава. *Оддэтыка спіна́ боліць.* В. Малешава.

ОДЭ′ТУЛЬКО *прысл.* Вось колькі. *Одэтулько не повен буў, ледво попер.* Дварэц.

ОЖО′ГНУЦЬ *зак.* Ударыць, выцяць. *Ожогла́ поленом ёго разоў со два.* Бярэжцы.

ОЖЫВЕ′ЦЬ *зак.* Ажыць. *Позіраем, чы ожывее.* Хачэнь. *Кот здох, а да́лей ожывеў.* Луткі. *Як сталі хорошыць рыбу, то вона і ожывела.* Кароцічы.

ОЖЫГА′ЦЦА *незак.* Адказваць пагрозай. *Як ты стала проціво ко́зубом, то і вон ужэ стаў ожыгацца, не моўчыць.* Сямігосцічы. Пагрозліва ашчэрвацца. *Конь ожыгаецца на чоловека.* Там жа.

ОЖЫ'НА *ж.*, ОЖЫ'НЫ *мн.* Ажыны (ягады). *Ожына е ў нас, шыпулечкамі тые ягодкі на ей седзяць.* Цераблічы. *А шчо я ягод бачыла, гэтых ожын, да сілные воны!* Хачэнь. *Ожыны чорные, а маліна — кра́сна.* Альпень. *Як возмесса за маліну, то вона ліпне, а за ожыну, то она колецца.* Старажоўцы.

ОЖЫ'ННІК *м.* Ажыннік. *Ожынніку там поўно! Коза ожыннік есць.* Хачэнь.

ОЖЫ'ЦЦА *зак.* Абжыцца. *Пожылі троха у той хаце, ожыліса да давай другу́ староцца.* Дварэц.

ОЖЭНІ'ЦЦА *зак.* Ажаніцца. *Сам родом з Украі́ны да тут ожэніўса.* Дварэц. *Ожэніўса да оддзеліўса од мацер.* Цераблічы.

ОЖЭНІ'ЦЬ *зак.* Ажаніць. *Трэба сына ожэніць, а то ужэ ста́ры, цегаецца по селу.* Старажоўцы.

ОЖЭРЭБІ'ЦЦА *зак.* Ажарабіцца. *На той год кобула побіласа і ожэрэбіласа, да такі хорошы жэробчык буў.* М. Малешава.

ОЖЭРЭБІ'ЦЬ *зак.* Ажарабіць. *Кобула ожэрэбіла доброго жэрэбчыка.* Запясочча.

О'ЖЭРЭЎКА *ж.* Вяроўка, якой прывязваюць карову (з пятлёю на канцы). *Беры ожэрэўку да отцегні целя.* Цераблічы. *На нічогого чоловека кажуць: тобе, кажэ, ожэрэўка на шыю потрэбна.* Там жа.

ОЗА'ДКІ *мн.* Няякаснае, дробнае зерне. *Побітэ, порчанэ зерно, то і е озадкі.* Верасніца.

ОЗА'ДНІ *прым.* Няякасны, дробны (пра зерне). Аздамічы.

ОЗА'ДОК *м.* 1. Няякаснае дробнае зерне. Аздамічы. 2. Задняя частка тулава. *Той конь не схоцеў іці да як поткіне озадка!* В. Малешава. *Кінулі снарада, да як дало по озадку, то й выцегнуласа.* Дварэц. *Поцегнуло озадка порося. Я і добіла его.* М. Малешава.

О'ЗЕРО *н.* Возера. *Озеро багністэ, зімою стаўляць рэшэме́та на ўюны.* Луткі. *То озеро берэ людзей!* Хачэнь. *На Муроўгру́дзі було озеро — Чэ́рніцке озеро.* Талмачава. *Памянш.* о з е р ц е́, о з е р э́ ч к о. *Озерэчко на ездзе́ таке, то там дзед рыбу ловіць.* М. Малешава.

ОЗЕРЫ'НА *ж.* Затока, невялікі вадаём каля ракі. *Була добрая озеры́на тут!* Альгомель.

ОЗІ'МІНА *ж.* Азімае збожжа. *Озіміну ужэ посеялі.* Старажоўцы.

ОЗІРА'ЦЦА *незак.* Азірацца. *Поперласа, шо й не*

дожэнеш, і не озіраецца. Кароцічы. *Як бородаўкі, то трапіш косточку, помаж ей бородаўку, положы ее так, як лежала, потом ідзі і не озірайса.* Старажоўцы.

ОЗІРНУ'ЦЦА *зак.* Азірнуцца. *Дзядзько озірнецца да пугою нас!* Цераблічы.

ОЗО'ЛКІ *мн.* Луг пасля мыцця бялізны. *Сорочка ў озолках трое суток мокла.* М. Малешава.

ОЗОЛОЦІ'ЦЦА *зак.* Азалаціцца, мець вялікі прыбытак. *Людзі за лён озолоціліса ў нас.* Дварэц. *Коб хто раншэй меў рамочные вулья, то озолоціўса б.* Сямігосцічы.

ОЗО'ЛЬЕ *н.* Попел з-пад лугу. *Озолье вукінула на двор.* Верасніца.

ОЗЫ'РЫЦЬ *зак.* Секануць, балюча сцёбнуць. *Як озырыць пугою, то подскочыш!* Старажоўцы.

ОЙ *выкл.* Вой, ох. *Ой, господзі, ужэ і этого млінца не з'еў!* Дварэц. *Ой, я нагороваласа за дзень!* Запясочча. *Ой, моя свінка подохла.* Верасніца. *Ой божэ, ой свеце!* (пры здзіўленні, неверагодным здарэнні). Луткі.

ОЙЧЫ'М *м.* Айчым. *У ойчыма чорт под очыма, а ў мачохі два* (прыказка). Хачэнь.

ОКАЗА'ЦЦА *зак.* Падаць голас, звестку пра сябе. *Самые не оказаліса, дзе воны, говорацъ, шо іх забралі.* В. Малешава.

ОКА'ЗВАЦЦА *незак.* Здавацца, падавацца. *Глўпая ноч, оказваецца абў-шчо.* Бярэжцы.

ОКА'ЗІЦЦА *зак.* Выявіцца. *Эта хвароба заразна, вона оказіцца не на одном, усе село перэберэ.* М. Малешава.

ОКА'ЗІЯ *ж.* Выпадак, незвычайнае здарэнне. *Оказію зробіло — забіло дзве корові і пастуха.* Верасніца. *Дошч улупіў на оказію!* Аздамічы.

ОКАЛЕ'ЧЫЦЦА *зак.* Акалечыцца. *Его зяць окалечыўса.* В. Малешава.

ОКАПУ'РЫЦЦА *зак.* Абсесці нарастамі (пра капусту). *Не вуросла у качан капуста да уся окапурыласа.* М. Малешава.

ОКА'СІЦЦА *зак.* Спыніцца, абмежавацца. *Хай на этом і окасіцца.* Старажоўцы. *Мамо, Іванкоў стог той коло Прыпеці згорэў.— Ой, доню, хай на ём окасіцца.* М. Малешава.

ОКЕ'ННЭ *прым. (субст.).* Пачастунак будаўнікам

хаты, калі зруб узведзены да акон. *Як под окна зробяць хату, то робяць океннэ.* Сямігосцічы.

О′КІД *м.* Невялікі невадок, сетка з кармой. Лутки.

ОКІДА′ЦЦА *незак.* Звяртаць увагу. *А тые ж окідаюцца на крык.* Сямігосцічы.

ОКІДА′ЦЬ *незак.* Пакідаць. *Бацькі не окідають его.* Старажоўцы.

О′КІДЗЬ *ж.* Мокры снег. *Як бу́сько прылецеў, то пошла окідзь, снег.* Тураў. *Окідзь бувае і осене́й, і зімою, і весною.* Мачуль.

ОКІ′НУЦЦА *зак.* З'явіцца. *Дзеці окінуліса.* М. Малешава. *Булі зноў окінуліса ракі.* Цераблічы.

ОКІ′НУЦЬ *зак.* 1. Абкінуць, абвесці сеткай. *Давайце окіном ешчэ раз того вірка́.* Дварэц. 2. Пакінуць. *Колісь буў город Туроў, а зара окінулі, дзерэўня цепер.* Знаменка. *Окінула сем'ю ды і пошла по свету.* Старажоўцы.

ОКІ′ПАНЫ *дзеепрым.* Абліты. *Ка́жэн шаг кроўю окіпаны.* В. Малешава.

ОКІПЕ′ЦЬ *зак.* Абліцца (крывёю). *Мне чужэ молоко кроўю окіпело.* Хачэнь. *Як окіпіць серцэ крывею, то піла серку.* Тураў. *Так око і окіпело, як вон по ёму косцерэвою ударыў.* Лутки.

ОКЛА′Д *м.* Аблямоўка на кажусе. *На́ ём чорны кожух і белые оклады на кожусі.* Дварэц.

ОКЛА′ДЗІНЫ *мн.* Пачастунак будаўнікам хаты пасля таго, як пакладзен апошні вянец у зрубе. *Матруна спевала, як окладзіны робілі — са́ме остатне дзерэво клалі.* Запясочча.

ОКЛУ′НОК *м.* Клунак, невялікі мяшэчак. *Оклунка узяў да подаўса.* Аздамічы. *Набраў шмацья, узяў за плечы — да оклунок.* Старажоўцы. *Памянш.* о к л у́ н о ч о к. Хачэнь.

ОКНО′ *н.* 1. Акно. *У курніцэ одно окно було.* Кароцічы. *З окна у окно золотэ́ верэцено* (загадка). *Сонцо* (адгадка). *Не стой под окном, не махай рукавом, бо не выйду, бо не стану с такім дураком* (прыпеўка). Хачэнь. *Однэ кажэ — світай божэ, друге кажэ — не дай божэ, трэйце кажэ — мне сенно, шо ноч, шо дзень* (загадка). *Окно, лава, дзверы* (адгадка). Хачэнь. *Як бог дасць, то і ў окно подасць* (прымаўка). Сямігосцічы. 2. Акно на балоце. *Там дажэ окна булі, на том болоці.*

Сямігосцічы. *Памянш.* о к е́ н ц э. *Ото во окенцэ. Шо, воно, веліке? Не!* Верасніца.

О'КО *н., мн.* О'ЧЫ або О'КА. 1. Вока. *Око запорушыла порушыною.* Альпень. *Открылосо мое воко, і зразу свет побачыла.* Хачэнь. *Абу вушла на той ґанок, то очы мое туды позірають* (пра родную вёску). Хачэнь. *Шо очыма бачыў, то робіў.* Старажоўцы. 2. Лёток у вуллі. *Вулей ставяць на поўдзень оком.* Луткі. Вочка ў сетцы. *Колісь, когда око разорвалосо ў ценеці, то вукідай його.* Дварэц. 3. Петля ў ніце, у якую працягваецца нітка асновы. *Набірають у ніт по одной ніццы у каждое око.* Запясочча. 4. Ачко ў гульнях. *Рысують шэсць ок, шостэ веліке* (пры гульні ў со́валкі). Хачэнь. *Кіла — тысяча ок* (пры гульні *ў цу́рку*). Цераблічы. △ Х о ц ь у в о́ к о ў с у́ н ь. Пра вялікую цемень. В. Малешава. О к а н е м е́ ц ь. Адносіцца непрыхільна. Запясочча. Б р а́ ц ь н а о́ к о. Заўважаць, звяртаць увагу. *Буў такі кабан, шчо на око ўсе бралі. Страхота́!* Мачуль. Н а л е ц е́ ц ь н а о́ к о. Трапіць на вочы. *Шо на око налецело, то ўсе побіў.* Хачэнь. Н і о́ к а. Ні рыбіны. *Ні ока не зловілі!* Сямігосцічы. С о р о́ к і о́ ч ы п о ў б і р а́ ю ц ь. Пра забітага. М. Малешава. В у́ к л а с ц і о́ ч ы, у б і́ ц ь о́ ч ы. Уважліва пазіраць. Верасніца. *Павеліч.* о ч ы́ ш ч а. *Вон тые очышча на мене ек ву́рочыў!* Старажоўцы.

ОКО'ВА *ж.* Акоўка. *Скрыня мае окову.* Кароцічы.

ОКО'ВАНІК *м.* Акаваны кіёк (з металічным канцом). Хотамель. Акаваны карэц. М. Малешава.

ОКОВА'ЦЬ *зак.* Акаваць. *Скрыню хорошэ оковалі.* Бярэжцы. *Договорыўса, значыць, петнаццаць пудоў хлеба оковаць воза.* Кароцічы.

ОКОЗІ'ЦЦА *зак.* Акаціцца (пра казу). *Окозіласа коза да й двое нежывых козленяток.* Старажоўцы.

ОКОЗІ'ЦЬ *зак.* Наслаць гора. *То ж трэба чоловека так окозіць, таке горо!* М. Малешава.

ОКОЛЕ'ЧЫЦЬ *зак.* Скалечыць. *Околечыла ногі да купіла суконнікі ў городзі.* В. Малешава.

ОКО'ЛКА *ж.* 1. Стужка, нашытая на адзенне наўкруга. М. Малешава. 2. Луста хлеба на ўвесь бохан. *Отрэжэ таку мах околку хлеба.* Луткі.

О'КОЛО *прыназ.* Каля. *Я зробіў гумно около двора.* Старажоўцы. *Около хаты сад.* Хотамель.

ОКОЛО'Т *м.* 1. Абабітыя ўручную снапы жыта. *Возьмі около́та да от і хваціць свіньою обсмаліць.* Азя-

раны. 2. Зерне, вымалачанае са снапоў уручную. *Первый сорт зерна на сеўбу называюць околот.* Дварэц.

ОКОЛОШТЫ'РЫЦЦА, ОКОЛОШТА'РЫЦЦА *зак.* Адзецца або абуцца нязграбна. *У екіе-то чоботы околоштарыўса, аж смешно позірацъ.* М. Малешава.

ОКО'НІЦЫ *мн.* Аканіцы. *Оконіцы закрываюць ад граду.* Сямігосцічы. *Нема ўжэ колішніх оконіц.* Лyткі.

ОКОНЧЫ'НЫ *мн.* Пачастунак будаўнікам хаты ў сувязі з яе заканчэннем. *Окончыны булі, то позно, домоў не пошоў, а прамо на ферму.* Сямігосцічы.

ОКОПА'ЦЬ *зак. перан.* Прыбраць. *А ты стола́, як поелі, окопай трохі.* Мачуль.

ОКОРА'ВЕЦЬ *зак.* Зрабіцца каравым, аблупіцца. *Не можно золотуху мочыць, бо окоравееш.* М. Малешава.

ОКО'РВАЦЬ *незак.* Здымаць кару. Запясочча.

О'КОРОЧ *прысл.* Кароткім шляхам. *Соседка ходзіла окороч.* Хачэнь. *Окороч ішла іс поля.* Старажоўцы.

ОКОРЫ'ЦЬ *зак.* Зняць кару. *Трэба гэтые столбікі окорыць да поставіць сушыцца.* Хачэнь.

ОКОЦІ'ЦЦА *зак.* Акаціцца. *Овечка окоціласа.* Хачэнь. *Коза окоціласа весною.* Там жа. *Кошка окоціласа, аж чотыры коценя слепых.* М. Малешава. *Воўчыца под самым короўніком окоціласа.* Сямігосцічы.

ОКОЦІ'ЦЬ *зак.* Тое ж. *Кошка окоціла п'яцеро коценят.* Бярэжцы.

ОКО'ЧВАЦЦА *незак.* Акочвацца. *Окочваецца под ганком кошка да крычыць.* Луткі.

ОКОЧУ'РЫЦЦА *зак. груб.* Здохнуць. *Чула наша собака, шо ее век отходзіць, пошла ў поле да там і окочуріласа.* Пагост.

ОКОЧЭНЕ'ЦЬ *зак.* Акачанець. *Окочэнеў да змерз.* Запясочча.

ОКОША'РЫЦЦА *зак.* Асталявацца. *Кажын окошарыцца тут, наравіцца!* Запясочча.

ОКО'ШЛАЦЦА *зак.* Адзецца або абуцца нязграбна. *Окошлайса у тые чоборна наглые, да шчэ воны не поваксованые.* Старажоўцы.

ОКОШЫ'ЦЦА *незак.* Спыніцца, асесці. *Шчоб на тобе і окошылосо!* Альшаны. *Нехай на ём окошыцца, перэсе́дзецца.* Луткі.

У новую хату пускалі перш чорнага ката і курыцу, *шчоб окошылосо на ку́ры або на коту.* Сямігосцічы.

ОКРА'ВОК *м.* 1. Абрэзак пры кройцы лык на паскі.

Окрайкі булі з лозы, ек лапці плелі. Луткі. *Окрайкі з дзяго трэба згорнуць у вехоць і закінуць, коб яйца находзіць дзікое вутвы.* Аздамічы. 2 *мн.* Стары абутак з адрэзанымі халявамі. *От чобот е окрайкі, от валенок бываюць. Кажуць, стыкні тые окрайкі да сходзі.* Верасніца.

ОКРА'ЕК *м.* Востры край зуба ў каня. *Окрайкі е — молоды конь.* В. Малешава. △ Спусціць окра́йкі. Страціць малочныя зубы (пра жарабя, цяля). *Трэцяк спусціў окрайкі.* Аздамічы.

ОКРА'ЕЦ, КРА'ЕЦ *м.* Акраец. *Крайца хлеба несе пастуху.* Цераблічы. *У голодоўку коб окраец хлеба буў, то еке шчасце!* М. Малешава. *Памянш.* окра́йчык. *Посцелю рогожку, посыплю горошку, положу окрайчык хлеба* (загадка). *Зоры і месяц* (адгадка). Верасніца.

ОКРАІ'ЦЬ *зак.* Абрэзаць край лыка. *Дзего окраіў, шоб не чэплялоса.* Луткі.

ОКРА'ЙКА *ж.* Тканы або вязаны вузкі пояс. *Окрайкі робілі с кутаса́мі, коб подперазвацца.* Запясочча.

ОКРОВІ'ЦЬ *зак.* Акрывавіць. *Бу́ту не даюць коню этые овадэ́, спіну́ окровілі.* Пагост.

ОКРО'М, ОКРЭ'М *прысл.* 1. Асобна. *Окром жыве од бацька.* Аздамічы. *Окром мене ідзі да жыві.* Луткі. *На пампушкі, то окром дзежэчка маленька.* Бярэжцы. *Сцёпка у хоромах, а варыўня окром на дворэ.* Сямігосцічы. *Хаты булі у нас окром. А гумны булі радом.* Хачэнь. 2 *прыназ.* Акрамя. *Дзіця, окром мацеры і мене, ні до кого не пойдзе.* Мачуль. *Окрэм олешніка росце і берэза.* Аздамічы.

ОКРО'МЕ *прыназ.* Акрамя. *Окроме свінчаці она нічого не дзержала.* М. Малешава. *Окроме молока ані не есць нічого.* Луткі.

ОКРО'П *м.* Вар. *Хорошэ беры, не опарса ў окропі.* Рубель.

ОКРУЖА'ЦЬ *незак.* Абразаць бацвінне ў караняплодах. *Окружала буракі да палец ножэм порэзала.* Пагост.

ОКРУЖЭНІ'ЦЬ *зак.* Акружыць. *Окружэняць мене да рогочуць.* Старажоўцы.

ОКРУЦІ'ЦЦА *зак.* Здохнуць, скруціцца. *Корова як наелася удобрэнія, так і окруціласа.* Бярэжцы.

ОКРУЦІ'ЦЬ *зак.* Абкруціць, задурманіць. *Вон не жыў будзе, ек не окруціць.* М. Малешава.

ОКРЫВА'ЦЦА *незак.* Накрывацца. *Окрывайса цеплей, а то здубенéеш.* М. Малешава.

ОКРЫ'ЦЦА *зак.* Накрыцца. *Окрыйса шчэ бабіною світкою.* М. Малешава.

ОКРЫ'ЦЬ *зак.* Накрыць. *Окрый ее, бачыш, як трэсецца.* М. Малешава.

ОКРЫЯ'ЦЬ *зак.* Акрыяць, паздаравець. *Кот два дні не еў, а цепер окрыяў.* Пагост. *Нек окрыяла да роблю.* Дварэц. *Я ужэ даўно ныю, шоб як вон окрыяў.* Там жа.

О'КУНЬ *м.* Акунь. *Окунь пасáты, судак тэж такое масці.* Запясочча. *Нацягаюць окуней сеціма.* Альшаны. *Ты, ка, шукай окуней,— это сама найлепша рыба.* Луткі. *Памянш.* о к у н é ц, о к ý н ь ч ы к. *Маленькому окуньчыку і назва маленькая, а большы — окунец.* Луткі.

ОКУПА'ЦЦА *зак.* Абмыцца. *Должэн молодзік окупацца.* Буразі. *Молодзік окупаецца, то будзе перэмена погоды.* Хачэнь.

ОКУ'РВАЦЬ *незак.* Абкурваць (ад хваробы і інш.). *Сходзі на моглíца, надзеры с крэстоў моху да тым мохом окуры, то хондзя і перэстане.* М. Малешава.

ОКУРЫ'ЦЬ *зак.* Акурыць. *Сейчас жэ клокá запаліла, дзіця окурыла і ек чыхнуў, то ўсе.* Хачэнь.

ОКУ'ЧЫЦЬ *зак.* 1. Акучыць, апрацаваць пасеяную бульбу. *Окучыў картоплі.* Верасніца. 2. Сагнаць, сабраць у груд, у клубок. *Роя окучыў.* Хотамель. *Не окучвай товáр, то будзе калецтво.* М. Малешава.

ОКУ'ЧЭНЫ *дзеепрым.* Збіты ў груд, клубок. *Рой окучэны зімою.* Хотамель.

ОЛЕ', ОЛЬЕ' *н.* Валяк. *От наелоса качэня і оле отставіло!* Сямігосцічы. *Качэнята наедзяцца, аж оле по долу цягнецца.* В. Малешава. *Нахватае поўнэ олье і ўжэ воно там прэе помалу* (пра качак). Рубель.

ОЛЕ'І *мн.* Алей. *Купіла олеёў на рыбу.* М. Малешава. *Олеі елі так, с цыбýлею.* Альпень. *Олéі гонілі колісь с конопéль.* Сямігосцічы.

ОЛЕ'ЙНІК *м.* Той, хто выціскаў алей. Верасніца.

ОЛЕ'ЙНІЦА *ж.* Прылада для выціскання алею. *У Цераблічах була машына, олейніца называлі, з дзерэўяннымі валкамі.* Луткі.

ОЛЕ'ЙНЯ *ж.* Памяшканне, дзе выціскалі алей. Аздамічы.

ОЛЕ'НЬ *м.* Алень. *Олень такі, як лось, только рогі голінастые.* М. Малешава.

ОЛЕНЯ′ *н.* Аленяня. *Оленя рахманэ, хоць лэжыса под его.* М. Малешава.

ОЛЕ′ХОВУ *прым.* Альховы. *Олеховуе дрова горацъ, да не дыміны!* Старажоўцы.

ОЛЕ′ХОЎЕ *н. зб.* Алешнік. *Пойду олехоўе сеч на тычкі.* Цераблічы.

ОЛЕ′ХОЎКА *ж.* Сорт яблыкаў. *Олехоўка солодка, смачна.* Старажоўцы.

ОЛЕ′ШНІК *м.* Алешнік. *З олешніку і хату робіць можно.* Цераблічы. *Мокрэюць ногі, потнеюць, то з олешніку нарві да наобчэсуй да муй ногі.* Хачэнь. *Бобры олешнік валяюць да загацілі канаву.* Старажоўцы.

ОЛЕ′ШЫНА *ж.* Алешына. *Олешына росла веліка, дзе хлеў.* Луткі.

ОЛІ′ВА *ж.* Алей, раслiннае масла. *Подмажом ско́вороду олівою.* Запясочча. *Маруся, оліва е у салат заліць?* Старажоўцы.

ОЛОХНУ′ЦЬ *зак.* Паслаць на той свет. *Даўно трэба було, коб мене олохло́, бо я куру ужэ шэсць годоў.* В. Малешава.

О′ЛУПЕНЬ, О′ЛОПЕНЬ *м.* Ёлупень, дурань. *Готоў зганіць чоловека, олопень!* Дварэц. *Я нічого не знаю, стою, як олупень.* М. Малешава. *Стане, бы олупень, да позірае.* В. Малешава.

ОЛЬХА′ *ж.* Алешына. *Коліся тут була лоза, ольха, корчэ.* Любавічы.

ОЛЬХО′ВУ *прым.* Альховы. *Ольхову кору дзерлі да красілі.* Сямігосцічы.

ОМЕЛА′ *ж.* Мятлюг, мятліца. *Одна омела наросла ў жыці.* М. Малешава. *Омела вусока, ек жыціна.* Пагост. *Омела, як чэрот, кучэрава.* Запясочча. *Нарві он там мелы́ рыбу прыкрыць, осоку́ не рві, бо рукі порэжэш.* Верасніца. *М'ела́ у лозе росце.* Цераблічы. *Омела подходзіць под чэрэт.* Аздамічы. Амяла. *Мела на берозі росце.* Хотамель. *Есцека мэла на дерэві, ліст опаде, а вона жывэ зелёна.* Рубель.

О′МЕЦІ *мн.* Мука, якую абмятае млынар у млыне. *Возьмі омецей да подмешай кабану.* Азяраны.

ОМОРО′КА *ж.* Марока. *Одно оморока з ім, кажы да кажы, бабо.* М. Малешава.

ОМОРО′ЧЫЦЦА *зак.* Замарачыцца. *Оморочысса, дзень хо́дзя.* В. Малешава.

ОМОРО'ЧЫЦЬ *зак.* Замарочыць. *Вон і малэ́ і веліке оморочыць.* М. Малешава.

О'МОЧКА *ж.* Маканне, тое, у чым размочваюць. *Куцью едзяць з омочкою.* Альшаны.

ОНЕМЕ'ЦЬ *зак.* 1. Анямець. *Як дайса, то онемей і оглух да і цепер не́мец.* Бярэжцы. 2 *перан.* Перастаць балець. *Одразу онемей зуб.* Запясочча.

ОНЁ, ОНЁО', ОНЁНЁ', ОНЁ'НЬ, ОНЬ, ОН *часц.* Вунь. *Ідзі онё туды!* Мачуль. *Онё гу́ра людзей пошло.* Цераблічы. *Онёо коло сцены стоіць!* Луткі. *Тую далі́ онёнё, шо на Макусі, дзелянку.* Там жа. *Ужэ вон прышой, онёнь-онёнь!* В. Малешава. *Онь ужэ товар ідзе!* Кароцічы. *Онь, дзе багно́, гусей багато.* Мачуль. *Он пугач, шо рагоз саджае!* Мачуль. *А-а, он шчо!* Аздамічы. *Тамэка оньнёнёонь ройча́к!* Пагост.

О'НЁКА *часц.* Тое ж. *Онёка пошой далеко!* Запясочча.

ОНІ'ЗІЦЬ *зак.* Знізіць, панізіць. *Але ёго сільно онізілі.* Верасніца.

ОНУ'ЧА *ж.* Ануча. *Онучы летніе, а суконкі зімніе.* Велямічы. *Вумажэ смолою онучы, то за дзень ногі погояцца.* Цераблічы. *Белые онучы, да шкоруплякі́.* Запясочча. *Гану́ча.* Хотамель.

ОНУ'ЧНІК *м.* Анучнік. *У нас онучнікі булі, трапкішмапкі — усе берэ!* Чэрнічы. *Гану́чнік.* Хотамель.

ОНУ'ЧНІЦА *ж.* Неахайная жанчына. *Седзіць неўстроена, як онучніца!* Запясочча.

ОПА'Д *м.* 1. Спад, упадзіна. М. Малешава. 2. Упадак. *Опад сіл, заморочэ́нье неке найшло.* Запясочча.

ОПАДА'ЦЬ *незак.* Ападаць. *Есцека мэла на дерэві, ліст опаде, а вона жывэ зелёна.* Рубель.

ОПА'ДЗІСТЫ *прым.* Упадзісты. *Як опадзісты стог, сено заглуміцца.* М. Малешава.

ОПА'ДОЧНЫ *прым.* Тое ж. *Вулочка на опадочном месці.* Старажоўцы.

ОПА'КУЛОК, ОПА'КОЛОК *м.* Жменя (як узяць рукой). *Достай опакулок клоч'я да заткнуй коміна.* М. Малешава.

О'ПАЛ *м.* Разгарачанасць. *Вон з опалу як побег!* Дварэц. *У нас тут одзін з опалу пошой і утопійса.* Сямігосцічы.

ОПАЛА'ЦЬ *незак.* Палаць. *Дрова опалаюць, полым'е леціць.* Альшаны.

ОПА'ЛІНЫ, ОПО'ЛІНЫ *мн.* Адыходы пры паланні зерня. *Колісь опаліны мешалі ў хлеб.* Тураў. *Опаліны — шкорупка с проса, ек палаюць.* Луткі.

ОПАЛІ'ЦЬ *зак.* Абпаліць, абсмаліць. *Шыпак орэхоў бліскавіца опаліла.* Луткі. *Опалілі усёго, а вон не пошоў.* Сямігосцічы.

ОПАНА'С *м.* △ У Опанаса. Дзіцячая забава. *У Опанаса гулялі, заўяжом очы да ловай.* Тураў.

О'ПАР *м.* Палонка ў лёдзе, прамытая вадой. *У опары рыба стоіць. Рыба як пойдзе на опар, то вона опарыць лёд і зробіць пельку.* Пагост.

ОПА'РА *ж.* Апёк ад гарачай вады. Аздамічы.

ОПА'РАНЫ *дзеепрым.* Абвараны, апечаны варам, ашпараны. *Опарана сечка м'якчэйша.* Старажоўцы. *Хлеб опараны у цебе.* Аздамічы.

ОПА'РВАЦЬ *незак.* Заварваць. *Опарваюць каліноўнік да вараць з жытнёю мукою.* Дварэц.

ОПА'РЫЦЦА *зак.* 1. Апячыся, ашпарыцца. *Хорошэ беры, не опарса ў окропі.* Рубель. *Опарыўса на молоцэ, то й на воду будзеш дунуць* (прыказка). М. Малешава. 2. Захварэць ад хуткага бегу (пра каня). *Конь опарыўса.* Аздамічы.

ОПА'РЫЦЬ *зак.* Апячы, ашпарыць варам. *Унучэня опарыло ногу, да молоком!* Верасніца. *Як опарыш цыбулю, то стрэлок не будзе.* Аздамічы. *Дзежу опарыла кіпетком.* Сямігосцічы.

ОПАСКУ'ДЗІЦЬ *зак.* Апаскудзець. *Шо я цебе опаскудзіла, абу-екіе слова говорыла?* Старажоўцы.

ОПА'СЦІ *зак.* Апасці, асесці. *Шчэ лісце не опало, а ужэ снег.* Верасніца. *Соўнейко опало.* Луткі. *Опаў м'екіш у хлебі.* Аздамічы.

ОПЕКЦІ' *зак.* Апячы. *Боліць рука, трэба опекці проківою, то вона так не будзе болець.* Старажоўцы.

ОПЕКЦІ'СА *зак.* Апячыса. *Опёкса ў проківі.* Луткі.

ОПЕ'ЛЬКА *ж.* Дзірка для заходу рыбы (у жаку). *Як этого сома уперло церэз эту малу опельку ў жак?* В. Малешава.

ОПЕ'НЬКІ *мн.* Апенькі. *Опенькі коло пенькоў росцуць.* Мачуль. *Мы зовэм іх хілецкіе опенькі, бо хільчане опенькі беруць, а мы не емо.* Бярэжцы.

ОПЕРЭ'ДЗІЦЬ *зак.* Апярэдзіць. *Я вас оперэдзіў, раней прыехаў.* Дварэц.

ОПЕРЭЗА'ЦЬ *зак.* 1. Аперазаць. М. Малешава.

2 *перан.* Секануць пугаю, дзягаю. *Як опеdo ражэш разоў тры, то попрэ конь!* М. Малешава.

ОПЕТУ'ШЫЦЬ *зак.* Нечакана ўдарыць. *Опетушыла доўбешкою, то увесь хмель вўйшоў.* М. Малешава.

ОПЕ'ЦОК *м.* Таўстун (пра малое дзіця). *Екі опецок малы!* Запясочча.

ОПЕ'ЧАНЫ *дзеепрым.* Апечаны. *Гладкі, як опечаны.* Цераблічы.

ОПЕ'ЧКІ *мн.,* ОПЕЧОК *м.* Драўляны фундамент для печы. *У зёмлю опечкі пошлі, хутко печ обернецца.* Пагост. *Опечок дубову, то печ доўго стоіць.* М. Малешава.

ОПЕ'ЧЫНА *ж.* Апёк. *Опечына, колі за горшка горачого ўхопіла да опекла.* Аздамічы.

ОПІ'ЛКІ *мн.* Пілавінне. *Опілкамі обсыпаў столю, да цёпло-цепло ў хаці.* М. Малешава.

ОПІЛО'ЎВАЦЬ *незак.* Абразаць пілою (лесаматэрыялы). Аздамічы.

ОПІ'ЛЬВАЦЬ *незак.* Тое ж. *Мы з братом опільвалі лес на хату самі.* В. Малешава.

ОПІРА'ЦЬ *незак.* Абмываць. *Дзецей трэ опіраць.* Луткі.

ОПІ'ЦЦА *зак.* Абпіцца. *Як опіўса конь, то і пропаў.* М. Малешава.

ОПЛАМІ'ДЗЕЦЬ *зак.* Ашаламіцца, здурнець, разгубіцца. *Опламідзеў, бегае з мазніцэю по прыгумёнку.* Тураў.

ОПЛЕВУ'ШЫЦЬ *зак.* Ударыць па твары. Сямігосцічы.

ОПЛЕ'НЬ, ОПЛЁН *м.* Падушка ў возе на пярэдняй восі. Запясочча. *Оплён.* Аздамічы.

ОПЛЕСКА'ЦЬ *зак.* Абпляскаць. *Прывезлі глей да трэ оплескаць, коб вон не засыхаў.* Старажоўцы.

ОПЛЕСЦІ' *зак.* Аплесці. *Колье поб'е і хвóростом оплеце.* Запясочча. *Соловей на земле оплеце свое кубéльцэ. Ек туча ці не туча, то нішчó!* В. Малешава.

ОПЛЕ'ТАЦЬ *незак.* 1. Аплятаць лазою, дротам. *Горшкі оплетаюць.* М. Малешава. 2. Абвязваць, абрабляць карункамі. *Платочка трэба мне шчэ оплетаць.* Старажоўцы. 3 *перан.* Есці са смакам, прагна. *Я села коло того порося да давай оплетаць!* Верасніца. *А вон ту кашу оплетае!* Запясочча. *Сеў да оплетае галўшкі.* Старажоўцы.

ОПЛЕ'ЦЕНЫ *дзеепрым.* Аплецены. *Оплецены горшчок.* Запясочча.

ОПЛІКНУ'ЦЬ *зак.* Запнуць, завязаць. *Оплікні того фартуха!* Мачуль.

ОПЛІ'СКАЦЦА *зак.* Запырскацца. *Бегла і ўся опліскаласа гразею.* Запясочча.

ОПЛІ'ТОК *м.* Ужываецца ў параўнаннях для падкрэслівання сілы, моцы, паўнаты. *Хоро́ша дзеўка, як опліток, така гладкая!* Хачэнь.

ОПЛІ'ШЧЫЦЦА *зак.* Сарвацца са ўзводу. *Оплішчылос ружжо і стрэліло.* Сямігосцічы.

ОПЛІ'ШЧЫЦЬ *зак.* Сарваць са ўзводу. *Мыш оплішчыла жалеза* (капкан). Мачуль. *Зачэпіў за лозіну і оплішчыў стрэльбу.* Там жа.

ОПЛОША'ЦЬ *зак.* Сплахаваць. *Коб коня не оплошаці ўзяць!* Мачуль.

ОПЛУСЦІ' *зак.* Абліцца, пакрыцца. *Смолою оплыве — можэ сто лет стоя́ць.* Цераблічы. *Вон ужэ оплывэ потом, бо надто поцее.* Альпень. *Месец хлебом покормі, то оплуве конь, гладкі зробіцца.* Старажоўцы.

ОПЛЮ'ШЧЫЦЦА *зак.* Распачаць ісці моцна (пра дождж). *От оплюшчыўса на весь дзень дождж.* Луткі.

ОПЛЯ'ЦКІ *мн.* Пернікі, аблітыя зверху тоўчаным макам. *Колісь робілі голушкі такіе опляцкі.* Старажоўцы.

ОПОВІ'ВАЧ *м.* Спавівач. *Оповівачэм оповівае да прыговарвае маці.* М. Малешава.

ОПОЗНІ'ЦЦА *зак.* Спазніцца. *Наташа, я опозніласа цепера на роботу.* Старажоўцы.

ОПОІ'ЦЬ *зак.* Прастудзіць каня, даўшы напіцца яму з дарогі халоднай вады. *Опоіў коня, то і здохне.* Старажоўцы.

ОПО'Й *м.* Апой, прастуднае захворванне ў коней ад халоднай вады. *Як утоміцца коніна да во́ду п'е, то будзе опой.* Мачуль. *Горачы конь нап'ецца воды, то можэ буць опой.* Запясочча.

ОПО'ЛОК *м.* Аполак. *Ополкі на огороджу, а доска будзе на подлогу.* Старажоўцы.

ОПОЛО'НІК *м.* 1. Апалонік (для налівання стравы). Мачуль. 2. Апалонік (у жабы). *Ополонік — моль легушкі.* Запясочча. *У ополоніка, як у менька, чэрэво, а хвост от такі, як трэпашка.* Кароцічы.

ОПОЛО'НКА *ж.* Палонка, пелька. *Попаў у одну ополонку, а выплоў у другў.* Сяміґосцічы.

ОПОЛОСКА'ЦЬ *зак.* Абмыць. *Ополоскала нóгу от колючэк і ужэ не кусаеццa.* Хачэнь.

ОПОЛО'ЦЬ *зак.* Выпалаць пасеў. *Шоб одна жонка ўсе ополола і обробіла, то не!* Луткі. *Картоплі нада ополоць, доглєдзéць.* Старажоўцы.

ОПО'ЛЬВАЦЬ *незак.* Выполваць. *Трэба опольваць гуркі.* Старажоўцы.

ОПО'МНІЦЦА *зак.* Абдумацца. *Это ж вон шчэ опомніцца!* М. Малешава.

ОПО'РКІ *мн.* Боты са зборкамі. *Чоботы со зборкамі, то опоркі.* Старажоўцы.

ОПОРОСІ'ЦЦА *зак.* Апарасіцца. *Цыцкі пруткóм стояць у свіньі, скоро опорóсіцца.* М. Малешава.

ОПОРОСІ'ЦЬ *зак.* Апарасіць. *Свіньня опоросіла іх, побула дзве недзелі і здохла.* Кароцічы.

ОПО'РЫШЧЭ *н.* Апора. *От опорышчэ трапіла.* Старажоўцы.

ОПОСЛЯ' *прысл.* Пасля, пазней. *Мне говорылі опосля, шо проложылі туда дорогу.* Дварэц.

ОПОЎДНЯ' *прысл.* Апоўдні. *Опоўдня ішоў дождж.* Пагост.

ОПО'ЎЗАЦЬ *незак.* Старанна аблазіць, абысці. *Як пойдзе по грыбў, то увесь лес опоўзае.* М. Малешава.

ОПО'ЎЗЛЫ *прым.* Неахайны. *Зробіўса наш дзядзько такі опоўзлы, шо сором людзей.* М. Малешава.

ОПО'ЎНОЧ *прысл.* Апоўначы. *Опоўноч пеўні спеваюць.* Дварэц. *Хмары опоўноч росцегліса.* Пагост.

ОПОЧЫ'ЦЬ *зак.* Адпачыць. *Лягу опочыць ге.* Альшаны.

ОПО'ШНІ *прым.* Апошні. *Як заходзіць пост, то ў опошні дзень клічуць весну.* Цераблічы.

ОПРАНА'ЦЦА *незак.* Апранацца. *Як пойдзеш у Любовічы, то опранайса.* М. Малешава.

ОПРАНУ'ЦЦА *зак.* Апрануцца. *Ты ўжэ опрануўса?* Луткі.

ОПРАНУ'ЦЬ *зак.* Апрануць. *Хваціць дзіця седзело у хаці, трэба ёго опрануць.* Старажоўцы.

ОПРА'ТАЦЬ *зак.* Прыбраць да рук. *Дзеўка нішчо собе, трэба ее опратаць.* Старажоўцы.

ОПРО'Ч *прыназ.* Акрамя, толькі, за выключэннем.

Ніяка не беда, опроч войны. Верасніца. *Опроч гора нічого не бачыла.* Старажоўцы.

ОПРУТНЕ'ЦЬ *зак.* Апруцянець, памерці. *Шоб ты до дня опрутнела!* (праклён). Запясочча.

ОПРЫ'Ч, ОПРЫ'Ж *прысл.* Асобна. *Кажнóго каваломка опрыч соляць.* Цераблічы. *Кажнá нітка опрыж.* Там жа. *Холоднэ строеніе опрыж, хаты ў другом месці.* В. Малешава.

ОПРЭГЦІ'СА *зак.* Апрэгчыся. *Зімой коза і сено есць, хай вона опрэжэцца.* Хачэнь. *А шоб ты опрогса бог даў!* (праклён). Старажоўцы.

ОПУ'ГАЦЦА *зак.* Спужацца. *Я ужэ опугаласа, як та кўра.* Старажоўцы.

ОПУ'ДАЛО *н.* Пудзіла, чучала. *І ў коноплí ставілі опудало.* Старажоўцы. *Шо ты ходзіш, як опудало, одзеньса.* Запясочча. *Наклаў на себе этэ опудало, шо страх!* (тут — пра адзенне). Там жа.

ОПУ'ДЗІЦЦА *зак.* Спалохацца. *Прышлі гусі да опудзіліса.* Дварэц. *Опудзіўса конь да побег.* Запясочча.

ОПУ'ДЗІЦЬ *зак.* Спалохаць. *Опудзіў коня.* Запясочча. *Трэба на вішні шпакоў опудзіць.* Старажоўцы.

ОПУ'КОВАТЫ *прым.* Поўны ў баках, круглы. *От такі опуковаты еты стожóк, хорóшы, стрóйны.* Запясочча. *Бочка опуковата.* Луткі.

ОПУ'ЛЬВАЦЬ *незак.* Апыляць. *Му мусілі жукі опульваць.* Старажоўцы.

ОПУНІ'ЦЦА *зак.* Спыніцца. *У брод ускочыў, тоды опыніліса коні.* Луткі. *Вон на одном месце не опунéцца.* Дварэц. *Так бег, одно ў дворэ опуніўса.* Хачэнь.

ОПУНІ'ЦЬ *зак.* Спыніць. *Хто такого опўніць, як воно родзілосо дўроватэ?* Старажоўцы.

ОПУНУ'ЦЦА *зак.* Апынуцца. *Замукні кўру, а то вона на огородзе опунéцца.* Дварэц.

ОПУСКА'ЦЦА *незак.* Спушчацца. *Подай веройку, трэба опускацца ўніз.* Старажоўцы.

ОПУСКА'ЦЬ *незак.* Апушчаць. *Опускаеш на веройцы той кадоўб.* М. Малешава.

ОПУСЦЕВА'ТЫ, ОПУСЦЕ'ЙКОВАТЫ, ОПУСКЛЕ'ЙКОВАТЫ, ОПУ'ШЧЭНЫ *прым.* Мала што варты (па сіле, здольнасцях, здароўі, гадах і інш.). *Опусцеваты вон чоловек.* В. Малешава. *Вон не хоцеў з этой опусцейковатою жыць.* Луткі. *Наша корова опусклейковата,*

стара́ ужэ. Рыдча. *Опушчэна моя цепер хата.* Старажоўцы.

ОПУСЦЕ'ЦЬ *зак.* Страціць сілу, здароўе. *Одрахлеў чоловек, опусцеў, не варт робіць.* В. Малешава.

ОПУСЦІ'ЦЦА *зак.* Спусціцца. *Не знае, як опусціцца ўніз.* Старажоўцы. 2 *перан.* Перастаць сачыць за сабой. *Опусціласа баба, як сын пом'ёр.* Старажоўцы.

ОПУСЦІ'ЦЬ *зак. Молодзік рогі опусціў на негоду, а подняў на погоду.* Хачэнь.

О'ПУХ *м.* і *ж.* Пухліна. *Як опухло, то кажуць опух.* Луткі. *Пойдзе опух, як укусіць корову вуж.* Сямігосцічы. *Такі опух, аж шкура трэшчыць!* Бярэжцы. *Усю гэту опух вуцягвае козінэ сало.* Старажоўцы.

ОПУ'ХНУЦЬ *зак.* Апухнуць. *Квоктуха клевала другу квоктуху да опухла голова.* В. Малешава.

ОПУ'ЧАНЫ *прым.* Затуканы, бязвольны, праставаты, недалёкі на розум. *Вон абу-екі, опу́чаны.* Хачэнь.

ОПУЧКОВА'ЦЬ *зак.* Пакрыць пучкамі соломы (страху). *Так онно соломой була опучковала, бо не накрыта одсюль хата.* Хачэнь. *Стрэ́ху надо раншы опучковаць.* Запясочча.

ОПУЧКО'ЎВАЦЬ *незак.* Пакрываць пучкамі саломы. *Пучкі шчо хачу опучкоўваюць.* Дварэц.

ОПУ'ЧЫЦЬ *зак.* Пакрыць або закрыць пучкамі саломы (страху або сцяну). *Опучыць по латах, а потом крые под лопату.* Аздамічы. *Надо опучыць чэрэтом той хлеў, шчоб не мёрз товар.* Сямігосцічы.

ОПУШЫ'ЦЬ *зак.* Абкласці, заслаць пухам. *Покуль не опушыць кубло, то не сядзе вутва на яйца.* Запясочча.

ОП'ЯНЕ'ЦЬ *зак.* Ап'янець. *Здае́цца ж і вупіла трохі, а серэўно оп'янела.* Азяраны.

ОП'Я'НЧЫЦЦА *зак.* Ап'янець, зрабіцца п'яным. *Оп'янчыцца цецерук — ёго рукамі беры.* Запясочча.

ОП'ЯНЧЭ'ЦЬ *зак.* Ап'янець. *От этого чаю оп'янчэў.* Дварэц.

ОП'Я'НЬВАЦЬ *незак.* П'янець. *Я еслі куру, то оп'яньваю.* Цераблічы.

ОРАБІ'НА *ж.* Рабіна. *Орабіна, орабіна, я не буду цебе ні секці, ні ломаці, толькі зубы зажываці* (з замовы). Луткі.

ОРА'ВА *ж.* Арава. *От орава пошла ў ягоды, мо дзесець жоно́к!* Старажоўцы.

ОРА'НЬЕ *н.* Аранне. *Скоро Мікола, яке ж то будзе оранье?* Луткі.

ОРА'ТА'Й *м.* Араты. *Брыгадзер оратáя прыслаў орацъ.* Дварэц. *Оротáем Кузьма буў, ек картоплі сеялі.* Пагост. *От орáтай, проорэ борозну, як шнуром отоб'е!* Старажоўцы.

ОРА'ТЭР *м.* Тое ж. Альшаны.

ОРА'ЦЦА *незак.* 1. Драбіцца на хмаркі (пра суцэльную хмару на небе ў дождж). *Небо орэ́цца — будзе погода.* В. Малешава. 2. Арацца. *На розорку орэцца тóлькі на веснé.* Аздамічы.

ОРА'ЦЬ *незак.* Араць. *Орацъ сохою цяжко.* Сямігосцічы. *У склад ором, як мешаем, а заором, то шоб як града загонец буў хорошы.* Аздамічы. *Чым чорт не ораў, тым і сеецъ не стаў* (прыказка). Верасніца.

ОРОБЕ'Й *м.* Верабей. *Ой ты, оробей, не клюй коноцель, а сядзь на колочку, напрадзі собе сорочку* (прыгаворка). Знаменка.

ОРО'Л *м.* Арол. *Орол там е, у Берэжэ́цком лесу. Орол половіною большы за коршака.* Цераблічы.

ОРОСІ'ЦЦА *зак.* Абрасіцца. *Не ідзі, Оля, гэтой сцежкой, оросішса.* Сямігосцічы.

ОРУ'ДОВАЦЬ *незак.* Энергічна дзейнічаць, варушыцца, насіцца. *Як станущь хлопцы орудовацъ, то поўна хата дыму.* В. Малешава. *Нешчо ужэ невестка орудуе!* Дварэц. *А собака орудуе, отскакае от тое ібуці да зноў!* Цераблічы. *А вон тамека орудуе, гоняе усіх по хаці.* М. Малешава.

О'РЧЫК, ЁРЧЫК *м.* Ворчык. *Збóчного коня запрэгалі на орчык.* Верасніца. *Одзін у оглóблях, одзін на ёрчыку.* Луткі.

ОРЧЫКО'ВУ *прым.* Прыпражны (пра каня). *На орчыку под рукою ходзіць той орчыкову конь, а гэты оглобельны.* В. Малешава.

О'РЫВО *н.* Ворыва. *Скоро ета пожня пойдзе под орыво.* Азяраны. *От надодзело мне гэтэ орыво!* Луткі.

ОРЭ'Х *м.* Арэх. *Дзве штукі ніхто не бачыць, ек цвіце — папороць і орэх.* Хачэнь. *Орэ́хі от блісковіцы пустые.* Луткі. *Шо було орэхóў — ой-ёй-ёй!* Там жа.

ОРЭ'ХВА *ж.* Металічны абручык на калодцы ў коле (акоўка). *На хвосты колодзіцы нацягваюцца орэхвы.* Цераблічы.

ОРЭ'Ц *м.* Араты. Азяраны.

ОРЭ'Ш'Е *н. зб.* Арэшнік. *Бег лось по тому бору, по тому орэш'ю.* Хачэнь.

ОРЭ'ШНІК *м.* Арэшнік. *Орэшнік е і орэхі.* Луткі. *Коло Мочуля́ е орэшнік, а так нема.* Цераблічы.

ОРЭ'Ц *м.* Араты. Азяраны.

ОСА' *ж.* Аса. *Оса ек укусіць, то запухнеш.* Луткі.

ОСА'Д *м.* Набор камянёў у млыне (верхні і ніжні). *Два осады було ў Рычэ́ві.* Луткі. *Там у мліні цюрбін, то на чотыры осады мука ідзе.* Сямігосцічы.

ОСА'ДА *ж.* Абсада, прысады. *Така осада поўз дорогу і на Озда́мічы і на Ма́лы Ма́лешоў.* В. Малешава.

ОСА'ДЖВАЦЦА *незак.* Даваць асадку. *Земля ў печэ́ осаджваецца, трэ робіць с цэглы ўсе.* Цераблічы.

ОСА'ДЖВАЦЬ *незак.* Абсаджваць. *Огорода осаджваюць берозкамі.* Старажоўцы.

ОСАДЗІ'ЦЬ *зак.* 1. Зменшыць, прымусіць аблегчы, зменшыцца. *Пошэптала да осадзіла опух.* Луткі. *Кіслотою ліюць, і вона осадзіць огонь.* Сямігосцічы. *От розышоўса, осадзі горачку!* Азяраны. 2. Навесці, уставіць. *Я ўжэ осадзіў жака.* Луткі. *Трэ осадзіць сокеру.* Старажоўцы. 3. Абсадзіць. *Осадзілі ўліцу дзерэва́мі.*

ОСА'ДКА *ж.* Асадак з вады. *Побач, на дне осадка е?* Луткі. *Воно як на дне сядзе, то ужэ осадка.* В. Малешава. *Набраў гразное воды, поба, осадкі колько.* Старажоўцы.

ОСАМОВІ'ЦЕЦЬ *зак.* Здурнець. *А она осамовіцела, дурна́ стала.* Дварэц.

ОСАТАНЕ'ЦЬ *зак.* Зрабіцца раз'юшаным. *Осатанелі людзі ў той лаўцы!* Альпень.

ОСВА'РВАЦЦА *незак.* Агрызацца. *Іншы осварваецца, то воны ёго горш цве́ляць.* Дварэц.

ОСВЕЦІ'ЦЬ *зак.* Асвяціць. *Освеціў фонарыком.* Старажоўцы. △ О с в е ц і б о́ ж э. Пажаданне шчаслівай дарогі. *Освеці тобе божэ дорожку да с комарову ножку* (пажаданне кароткай дарогі ягадніцам). Старажоўцы.

ОСВО'ЙСТАЦЦА, ОСВО'ЙТАЦЦА *зак.* Асвойтацца, прызвычаіцца. *Воно не боіцца, не дбае, освойсталосо і нішчо.* Цераблічы. *Осво́йтацца.* Там жа.

ОСЕДА'ЦЬ *зак.* Асядаць. *Не поплуве, ужэ воно оседае.* Сямігосцічы. *Воны ж там сотлеюць, дрова, і оседаюць.* Старажоўцы.

ОСЕ'І *мн.* Высеўкі з абтоўчанага проса. *Як здуе чоловека, то трэба даваць з осей луску, шчо з проса тоўкуць.* Сямігосцічы.

ОСЕНЕ'Ю *прысл.* Увосень. *Осенею до армії іде.* Альпень. *Іней бувае на траве осенею, ек холода.* Альшаны.

ОСЕНІ'НА *ж.* Асенні збор у сялян розных прадуктаў (за паслугі). *Ужэ Шлёма ходзіць у осеніну, як захолодало.* В. Малешава.

ОСЕ'ННІ *прым.* Восеньскі. *На Івана осеннёго у нас кёрмаш.* М. Малешава.

ОСЕНЧА'К *м.* 1. Жывёліна або птушка асенняга прыплоду. *Як позно цыплята выведуцца, у яком аўгусте, то кажуць осенчакі.* Сямігосцічы. 2. Верхняя жаночая вопратка без падкладкі. Альпень.

ОСЕНШЧЫ'НА *ж.* Асенні збор у сялян розных прадуктаў (за паслугі). Старажоўцы.

О'СЕНЬ *ж.* Восень. *Находзіць осень, трэ картоплі копаць.* Старажоўцы. *Под осень корову продамо́.* Луткі.

ОСЕ'НЬКА *ж.* Восеньская воўна. Запясочча.

О'СЕНЬЮ *прысл.* Увосень. *Это осенью було.* М. Малешава. *Осенью жолу́д трусілі.* Луткі. *Цалу зіму несліса, як почалі осенью.* Сямігосцічы.

ОСЕРЭ'ДОК *м.* Сярэдзіна, цэнтр, месца пасярод поля, лесу. *Там, дзе мага́зін і клуб, там осерэдок села.* Аздамічы. *Тут осерэдок Доўдюко́ў, тут усе, родня. У нас кругом осерэдкамі жывуць.* Рубель. *Давай запусцім товар у гэты осерэдок, от скоро наедзяцца.* М. Малешава.

ОСЕ'СЦІ *зак.* Аблегчы, спасці. *П'е соду, шоб жага осела.* Аздамічы. *З рота сіненькі огонёк выскочыць і осядзе.* Луткі.

ОСЕ'ТНІ *прым.* Значны, працяглы (пра час). *Осетню по́ру жду, жду пісьма і не могу дожда́цца.* Старажоўцы.

ОСЁ, ОСЁО', ОСЁСЁ' *часц.* Вось гэта, вось тут. *Осё вода ў пляжцы.* Мачуль. *Осё ў нас колькі хочэце ягод, ходзеце к нам браць.* Кароцічы. *Осёо мы седзелі.* Велямічы. *Сюдэй, кудэй вы шлі, осёо, нельзя было пройці.* Мачуль. *Вале, о Вале! — Осёсё я!* В. Малешава. *Осёсё сокера.* Аздамічы.

ОСЁН, ОСЦЁН *м.*, ОСНЫ', СО'СНЫ *мн.* Рагавы стрыжань пяра. *Шчэ пух не зробіўса, нно осны у ву́тоў.* Луткі. *Гэты осён вуросце ў перыну.* Дварэц. *Я іх церэбіла, церэбіла да шчо ты іх вуцягаеш, тые со́сны?* Хачэнь. Адростак воласа. *Осны на бородзе отрослі.* Аздамічы. Завостраны кіёк. *Як воламі ездзілі, осном поролі вола.* Сямігосцічы.

Осны забівалі ў дрэва над борцю, каб перашкодзіць

мядзведзю дабрацца да пчол; *осны* ўплятали ў плот ваўкаўні, каб перашкодзіць ваўку выбрацца назад. Аздамічы.

О'СІЛКА *ж.*, О'СІЛОК *м.* Вяроўка з пятлёю. *Целя ўзела на осілку, пока корову доіла.* Сямігосцічы. *Осілка на шыю, да дотуль круціць, покуль задушыць.* Верасніца.

ОСІ'ЛОК *м.* Асілак. *От осілок, здорову!* Запясочча.

ОСІ'НА *ж.* Асіна. *От горкота, ек осіна.* Старажоўцы. *Памянш.* осінка. *Завітку подвешваюць на осінку.*

ОСІ'НОЎКА *ж.* Човен з асінавай калоды. *Осіноўкі булі, то у ее вубіралі серэдзіну, а потом вупарвалі, і вона розгінаецца.* Чэрнічы. *Осіноўкі, ох, воны лёхкіе булі!* Чэрнічы.

ОСІРОЦІ'ЦЬ *зак.* Асіраціць. *Нашчо тобе друга жонка? Ты задумаў своіх дзецей осіроціць?* Старажоўцы.

ОСІЯ'ЦЬ *зак.* Засвяціцца, узрадавацца. *Убачыў, то одразу осіяў.* М. Малешава.

ОСКЛОБА'ЦЬ *зак.* Зняць кару скобляй. Мачуль.

ОСКЛОБІ'ЦЬ *зак.* Тое ж. *Трэ осклобіць кору з дзерэва, бо прэе под корою, гніе.* М. Малешава.

ОСКОЗО'Б *м.* Пячкур. *Оскозоб — така маленька рыбка, беленька.* Мачуль.

ОСКО'ЛОК *м.* Аскепак. *Як даў гром, дак осколкі поотлятали од вербы.* Дварэц.

ОСКО'МА *ж.* Аскома. *Наеласа журавін, то оскома на зубах, трэба солодкого трошкі попіць.* Старажоўцы.

ОСКУБА'ЦЬ *незак.* Аскубаць. *А ў його рукі е оскубаць.* Запясочча.

ОСКУБЦІ' *зак.* Аскубці. *Як ты оскубла, одные осны!* Хачэнь.

ОСКУДЗЕВА'ЦЬ *незак.* Змяншацца, убываць. *А там оскудзеваць дзень почне, збувацца.* Аздамічы.

ОСЛЕДЖА'ЦЦА *незак.* Пакідаць сляды, хадзіць. *Нечого тобе тут оследжацца!* М. Малешава.

ОСЛЕ'ПНУЦЬ *зак.* Аслепнуць. *Такі буў чоловек, дай трэба тобе ослепнуць!* Луткі. *Маці умерла, а бацько ослёп* (прыказка). Мачуль.

ОСЛІ'НОК *м.* Ёрш. *Ослінкоў наловілі.* Аздамічы.

ОСЛОБОДЗІ'ЦЕЛЬ *м.* Вызваліцель. *Нашы прышлі ослободзіцелі.* Хотамель.

ОСЛОБОДЗІ'ЦЦА *зак.* Вызваліцца. *Шукае выхода, як ослободзіцца.* Аздамічы.

ОСЛОБОНІ'ЦЦА *зак.* Тое ж. *Вон ослобоніўса, хай лынды б'е.* Пагост.

ОСЛОБОНІ'ЦЬ *зак.* Вызваліць. *Можэш ослобоніць место.* Запясочча. *Хай бы прышлі дзеці да поелі ягоды да ослобонілі мне міскі.* Дварэц. *Пошлі да мне ослобонілі дзень.* М. Малешава.

ОСМА'ЛЕНЫ *прым.* Абсмалены. *Только тые осмаленые головешкі лежаць.* Хачэнь. *Бегла свінка золота спінка, осмалены бочок* (загадка). *За́слонка* (адгадка). Старажоўцы.

ОСМЕ'РКНУЦЬ *зак.* Сцямнець. *Товар прышоў, і осмеркло, а ёго нема.* Старажоўцы.

ОСМІ'НА *ж.* Асміна. *Это мера хлеба осміна, это була вона дзве ражкі.* В. Малешава.

ОСМОКТА'ЦЬ *зак.* Абсмактаць. *Осмоктала го́лову з рыбіны.* Старажоўцы.

ОСМО'Л *м.* Смаляк. *Осмол нешчотне смольны, ек красіна горыць.* Луткі. *Крэст з осмола ў мого дзеда, то і цепер стоіць.* Цераблічы.

Сухая смалістая вяршыня хвоі вельмі цанілася як матэрыял і для *осмо́лоў.*

ОСМО'ЛОК *м.* Тое ж. Запясочча.

ОСМУ'КАЦЬ *зак.* Абцягнуць. *А ты осмукаў воза, шоб сено не цяглосо?* Цераблічы.

ОСМУЦЕ'ЦЬ *зак.* Засмуткаваць. *Осмуцела, як дзіця померло.* М. Малешава.

ОСМУ'ЧАНЫ *дзеепрым.* Засмучаны. *Цепер нейкі вон седзіць осмучаны.* Старажоўцы.

О'СМУЧЫ *мн.* Адыходы валакна льну, канапель. *Осмучы этые беруць да прадуць да дзеру́жна этые ткуць з осмучэй.* Старажоўцы.

ОСНІ'К *м.* Асіннік. *У нас порос самы́ оснік.* Запясочча. *Дзве зарослі осовуе, то кажуць: там богато осніку. Оснік, ек лоза: зрэжце с пня — по ўсём попасу наросце.* Памяншь. о с н і ч о́ к. *Чорны Остроў — там хвоя, берэза, оснічок.* Кароцічы.

ОСНІ'НА *ж.* Рагавы стрыжань пяра. Запясочча.

О'СНІЦА *ж.* Доўгі завостраны кіёк, якім падганялі запрэжаных валоў. *Без осніцы і орацьне будзеш.* Аздамічы. *Восніца — подогнаць волы — ей кололі волы ў сцегно.* Сямігосцічы. 2. Будынак з асінавага лесу. *Осніцу еку злабудае коліcь да жыве.* М. Малешава.

ОСНО'ВА *ж.* Аснова. *У рогожы основа с конопель.*

Луткі. *Основу навіваць трэба.* Аздамічы. *Гэто ўжэ основа пташок* (пра шкілет птушкі на малюнку). Хачэнь.

ОСНО′ВАНЫ *дзеепрым.* Аплецены. *Будзе свет основан дротом.* Запясочча.

ОСНОВА′ЦЦА *зак.* Заснавацца. *Як колхоз основаўса, то электрыку провелі.* Дварэц.

ОСНОВА′ЦЬ *зак.* Аснаваць. *Шоб основала і на ўток стало!* (пажаданне пры снаванні красён). М. Малешава. *Як оснуюць хату, то робяць ошчэ́піны.* Сямігосцічы.

ОСНО′ЎНІЦА *ж.* Прыстасаванне для снавання красён (вадзіць ніткі). *Кросна осноўніцэю снуемо.* Хотамель.

ОСО′БЕННО *прысл.* Асобна. *Ей особенно будом слаць.* В. Малешава. *Особенно стоіць хлеў.* Луткі.

ОСО′БНО *прысл.* Тое ж. *Нашэ целя особно пасецца.* М. Малешава.

ОСО′ВІК *м.* Падасінавік. *І осовікі е некіе, я то іх не знаю.* В. Малешава.

ОСО′ВУ *прым.* Асінавы. *Хата ж доўней була осова.* Пагост. *Найлепш осовы частокол.* Луткі. *Осовуе хаты робілі во врэм'я войны.* Запясочча.

ОСОКА′ *ж.* Асака. *Одна осока у доліні.* Луткі.

О′СОКОР, СО′КОР *м.* Таполя. *Човен з осокора робіца або з дуба.* Пагост. *З осокора робілі душогубкі.* Альшаны. *Сокор там стояў.* Кароцічы.

ОСОЛО′ДЖАЦЬ *незак.* Рабіцца салодкім. *Опарыць муку кіпетком, то вона осолоджае.* Пагост.

ОСОЛОДЖА′ЦЬ *зак.* Зрабіцца салодкім. *Кваша осолоджала.* Тураў.

ОСОЛО′ДЖВАЦЬ *незак.* Рабіць салодкім. *У чугуны да ў печ да осолоджвае там.* М. Малешава.

ОСОРНО′ *н. экспр.* Асака. *А там осорно о такое!* М. Малешава. *От осорно косіў, ледво косою отвернеш.* Цераблічы.

ОСОРОМОЦІ′ЦЬ *зак.* Асарамаціць. *Осоромоціў ты увесь род свой!* М. Малешава.

ОСО′Т *м.* 1. Азёрны разак. *Осот весною усплывае.* Мачуль. *Осот з воды людзі цегаюць і свіньья едзяць.* Цераблічы. *Осот у водзе кучэроваты, свіньям даюць, корова холеру есціме.* Запясочча. 2. Асот палявы. *Зогнало осотом поўнасцю картоплі.* Цераблічы. *З этого оста́ дзелалі махорку.* Луткі. *Осот е колючы, а е, шчо можно брацца.* Велямічы.

ОСО′ЎКА *ж.* Асінавы човен. Рыдча.

ОСОЧЫ'НА *ж.* Ліст асакі. *Осочыною порэзаў палец.* Буразі.

ОСОЧЫ'ЦЬ *зак.* Высачыць. *Осочылі горностая ў корчэ́.* Аздамічы. *У логве́ осочылі во́ўка.* Альшаны.

ОСТАВА'ЦЦА *незак.* Заставацца. *Коло дзеўкі екой оставайса, колі знайдзеш.* Сямігосцічы.

ОСТАКАНІ'ЦЦА *зак.* Супакоіцца. *Хай побегае, не бойса, остаканіцца.* М. Малешава.

ОСТАНОВІ'ЦЦА *зак.* Спыніцца. *Трэба робіці, трэба й остановіцца.* Луткі.

ОСТА'НОК *м.* Астатак. *Остаўса останок сала, да я його есці не буду.* Старажоўцы. △ З м а л к у і д о о с т а н к у. На ўсё жыццё. *Еке змалку, таке і до останку* (прымаўка). Старажоўцы.

ОСТАНОЎЛЯ'ЦЦА *незак.* Спыняцца. *Нікогда не останоўляйса ночоваць у той хаці, дзе чоловек стары, а жонка молода.* Кароцічы.

ОСТА'РЫЦЦА *зак.* Састарыцца. *Я тут родзіласа дай остарыласа ў Толма́чове.* Талмачава. *Гэта хата ужэ остарыласа.* Старажоўцы.

ОСТА'ТНІ *прым.* Апошні. *Остатне пісьмо лежыць його.* Хотамель.

ОСТА'ЦЦА *зак.* Застацца. *Осталаса одна, ек чэрэціна на пожару.* М. Малешава. *Усе позабіралі, нічогусенькі не осталоса.* Хачэнь. *Трэба ж так поносіць коню, шоб я калекою остаўса!* М. Малешава. *Трэцяя часць тых пчол останецца.* Дварэц. *І лапець стоптаўса, і ззаду не остаўса* (прымаўка, пра басаножкі). Старажоўцы. *Остане́сса днем, не дожэне́ш і конем* (прыказка). Там жа.

ОСТА'ЧА *ж.* Астатак. *Остачу пілі з водою.* Хачэнь.

ОСТОДО'ЛІЦЦА *зак.* Атабарыцца. *Заехалі до Храпова дуба і там остодоліліса.* М. Малешава.

ОСТО'ПОК *м.* Атопак. *Которы остопок вукінуць у п'ятніцу под вечор, то этым остопком чэрэз молодых перэкінуць, то воны не будуць жэніцца.* Буразі. *Колі кінуць остопок на молодых, то розыдуцца.* Хачэнь. *Остопкі со ўсего села дзеці зношэные збіралі і на Івана Купалного палілі.* В. Малешава. *Остопок — то постол зношэны.* Альшаны. *Колісь остопкі кідалі ў грады, шоб гуркі заўязваліса* (павер'е). Старажоўцы.

ОСТОЎПЕ'ЦЬ *зак.* Аслупянець. *Остоўпела я от страху!* Луткі.

ОСТОЎПІ'ЦЬ *зак.* Паставіць пагранічныя слупкі. *Прыдзем і остоўпім ваш пляц.* Дварэц.

ОСТОЯ'ЦЦА *зак.* Устаяцца. *Рыба остоіцца да зноў будзе чэпляцца.* Луткі. *Вонэ ўжэ так як остóіцца, то можэ і стояць* (пра зруб у калодзежы). Луткі.

О'СТРО *прысл.* Крута. *Столя була гостро покладзена ў курніцы* (столлю быў накот страхі). Сямігосцічы.

ОСТРО'ВА *ж.* Верхавіна дрэва з каротка абрубленымі галінамі, па якой узлазяць на дрэвы. Альшаны.

ОСТРОВО'ДКА *ж.* Ядавітая кіслата, адвар. *Островодкою очы вупаліў.* Старажоўцы.

ОСТРО'Г *м.* Завостраны старчак, бакавы кіпцюр (на назе ў сабакі). *У гончакоў на лапах острогі.* Мачуль.

ОСТРОКВА'СНЫ *прым.* Рэзка кіслы. *Остроквасна яблонька.* В Малешава.

ОСТРОЛЫ'ЧЫ *прым.* Вастралычы. *Як таке гостролычэ порося, то плохе.* М. Малешава.

ОСТРОМУ'С *м.* Ёрш-насар. *Я іх поўкідáю, этых остромусов, шо то за рыба?* Старажоўцы. *Памянш.* о с т р о м ý с і к, о с т р о м ý с ь к о. Пагост.

ОСТРОМУ'СЫ *прым.* З вострай мысай, мордачкай. *Зараза ты остромуса, таке негодзяшчэ порося!* Старажоўцы.

ОСТРОНО'СЫ *прым.* Вастраносы. *Гостроносы, у кого нос гостры.* Сямігосцічы.

ОСТРОУ'МЕЦ *м.* Кемлівы чалавек. *Мужычок буў буйстры, остроумец!* В. Малешава.

ОСТРОУ'МНЫ *прым.* Кемлівы. *Вы б ее воспіталі, вона остроумна.* Цераблічы. *Островумны быў стары Пінчукоў Даніло, ёго пан на совет зваў.* Сямігосцічы.

О'СТРОЎ *м.* Узвышаная мясціна сярод балота, нізіны. *На том болóці е Гусакóў остроў.* Пагост. *Остроў — вушэйшэ место между болотáмі.* В. Малешава. *Казалі остроў, як дзе яке место кругом доліны, шчо не можно добрацца.* Луткі.

ОСТРО'Ў *м.* Верхавіна дрэва з каротка абрубленымі галінамі, па якой узлазяць на дрэвы. *Гольеватэ, дзерэво обсечэ — от і остроў.* Луткі. Сукаватая жэрдка ў цэнтры стога. *Остроў ставілі, шчоб сено не прэло, як сырэ.* Велямічы. *Памянш.* о с т р о в é ц, о с т р ы в é ц, о с т р о в ó к. *Бабо, давай остроўцэ́ прыстаўляй до стóга!* Мачуль. *Ставіш острыўцá і лезеш на дýба.* Сямігосцічы.

О'СТРЫ *прым.* Востры. *Пілкі булі острые да ўтўп-*

валіса хутко на оснікý. Дварэц. Хуткі, прамы. *У нас рэка не сільно острая, то не насыпае* (пра пясок). В. Малешава. Рэзкі. *Одна сестра трохі острэйша була.* В. Малешава.

ОСТРЫ'ГЦІ *зак.* Пастрыгчы. *До году тры раз трэ острыгці дзіця.* М. Малешава.

ОСТРЫ'ЖЭНЫ *дзеепрым.* Пастрыжаны. *Хлопчак острыжэны тоўкачэ́м.* Запясочча.

ОСТРЫ'ЦЬ *незак.* Вастрыць. Хільчыцы.

О'СТУП *м.* Аблава. *У оступ ходзілі на воўкоў.* Веляміччы. *Робілі оступ да забілі п'яць воўкоў.* Сямігосцічы.

ОСТУПІ'ЦЦА *зак.* Адступіцца, адысці ўбок. *Оступіса отцюль, Мар'е!* Дварэц. *Оступіцеса, я походжу коло короўкі, то пойдзе.* Хачэнь.

ОСУ'ГА *ж.* Пот. *З мене осуга пошла — і я ужэ ўвесь!* Дварэц.

ОСУ'ДОК *м.* Асуджэнне. *Ні одна ўв осудок не дасць дочкý мою.* Бярэжцы.

ОСУ'ПІЦЦА *зак.* Насупіцца, пазмрачнець. *Осупіласа неек уродзі.* Старажоўцы.

ОСУТОНЕ'ЦЬ *зак.* Аціхнуць, супакоіцца. *Бійса ходзіў па селу, розбіваўса, а после осутонеў.* Альшаны.

ОСУ'ШВАЦЬ *незак.* Асушаць. *Вона осушвае вельмо рану, та трава, той порошок з коўтýнніка.* Лутківі.

ОСЦЕЖА'РОК *м.* Адзёнак. *Осцежарок дзе ты робіш, за дубом?* В. Малешава. *Осцежарок добры трэ, тут мокро бувае.* Луткі.

ОСЦЕРЭГА'ЦЦА *незак.* Засцерагацца. *Осцерэгаесса, шоб музы́ль не лопнуў.* Дварэц.

ОСЦЕРО'ЖНО *прысл.* Асцярожна. *Осцерожно будзь з огнем там!* Старажоўцы.

ОСЦЕРЭГЦІ' *зак.* Засцерагчы. *Господзі упасі і осцерэжы од больніцы!* Цераблічы.

ОСЦЁН *м.* Палка з вострым канцом (якой падганялі валоў у возе). *То осцён, шо волы пороліі.* Сямігосцічы.

О'СЦІ *мн.* Восці. *Осці на дзержаку метроў тры-чотыры, шэсць рогоў і на ка́жном за́зубец.* Цераблічы.

ОСЦЮ'К *м.* Асцюк у коласе. *Осцюкі як насыплюцца за шкуру да колюцца.* Старажоўцы.

ОСЫ'ПАЦЦА *зак.* Абсыпацца, апасці. *Вішні осыпаліса, але местамі будуць.* Дварэц. *Гэтой год цвіла, але нешчо осыпаласа* (пра яблыню). Луткі.

ОСЫПА'ЦЦА *незак.* Абсыпацца. *Грушы осыпаюцца, то подбірайце.* Старажоўцы.

ОСЫ'ПАЦЬ *зак.* Абсыпаць. *Еслі ты вуйграеш, я цебе осыплю золотом з ног до головы* (з казкі). Кароцічы.

ОСЫПА'ЦЬ *незак.* Абсыпаць. *Пошла у город осыпаць градкі.* Сямігосцічы. *Аж холодом осыпае, столько немец народу уладзіў!* Дварэц.

ОСЫ'РЫЦЬ *зак.* Пакінуць. *Як мінаецца Турай, то гора е, казалі, будуць роскопваць, да осырылі, да не копаюць.* Дварэц. *Вон свой загон осырыў, не бороноваў, не полоў.* В. Малешава. *От осырыў мене, ек серод грáзі.* Луткі. *Осыріла на ёго ўсе і поехала.* Альшаны. *Коб дзед буў дома, то я б усе осырыла б і поехала по ягоды.* Альпень.

ОСЬ *часц.* Вось. *Ось молочка вуп'еце.* Аздамічы. *Ось столько бродзіла по водзе.* Бярэжцы.

ОТ, ОТО', О *часц.* 1. Вось. *От цепер само добрэ пасці.* Луткі. *От просто могліц хатка.* Чэрнічы. *От пень, от дорога, а под пнем пчолы завеліса.* Хачэнь. *От одэто стало ўжэ после войны.* Тураў. *Ото млін водзяны.* Кароцічы. *Ото о кніга.* Бярэжцы. *Это ж ото за бродом, у этом олешніку, о!* Там жа. *О, зара пойдуць.* Верасніца. *Отак о мнуць, потом зноў.* Пагост. 2. Ну і. *От конь, ек запрэжы, аж пляшэ ў возў!* М. Малешава. *От хóрошэ, то хóрошэ!* Кароцічы. *Такі хвост у сома, о шырына!* Хачэнь. *Ото сіла, шчо дзерэво ростэпвае!* Сямігосцічы. *Ну ўжэ, здаецца, от легла б да лежала на дорозі, так змучыласа.* М. Малешава. 3. От. *От, я пойду до ёго? Ніколі!* Рамель.

ОТ, ОД *прыназ.* Ад. *От Надзі ўзяла гусей, мо поведуцца.* Верасніца. *Чого ты хочэш от мене?* Пагост. *Поба, мо пісьмо е од бацька?* Луткі. *Од дождежу станок е.* Сямігосцічы.

ОТА'ВА *ж.* Атава. *Як отава поросце, то пускаем туды коні.* Кароцічы. *А шо вон казáціме? Отáві, кажэ, жджы.* М. Малешава.

ОТА'ВІЦЬ *незак.* Прапускаць траву пры скошванні. *Як коса не берэ, то отавіць.* Аздамічы.

О'ТАЗНЫ *прым.* Вось які, велічэзны. *Булі отазные яблука!* В. Малешава. *Тры кострулі отазные!* М. Малешава.

ОТА'К *прысл.* Вось так. *Пошоў отак і з тым прышоў.* М. Малешава.

О′ТАКІ *займ.* Вось гэтакі. *Отакіе о вурослі.* Пагост. *Памянш.* о́ т а ч к і, о т а ч э́ ч к і. *Оны ж отачкіе о!* (пра памідоры). Хачэнь. *У одном хлеўчыку, отачэчком тры!* (пра свіней). Луткі.

ОТБЕ′Г *м.* Тармазны кол на плыце. *Такі кол з рожком той отбег; вускочыць на берэг да кідае той отбег.* Старажоўцы.

О′ТБЕРЭЖНІ *мн.* Лёд каля берагоў (у рацэ, на возеры). *Як отберэжні, то во-вот должна рэка стаць.* Старажоўцы.

ОТБЕРЭ′ЖНІК *м.* Тое ж. *На озёрах отберэжнік ужэ е.* Пагост.

ОТБЕРЭ′СЦІЦЬ *зак. экспр.* Пабіць. *Я его́ отберэсціў, по́мніцьме вон мене́!* Сямігосцічы.

ОТБІВА′ЦЬ *незак.* 1. Адгукацца рэхам. *Лес одбівае голос, бы одгукаецца.* Старажоўцы. 2. Рабіць знак на калодзе (малатком, шнурам). *Бракар адбівае лес, у его молот е.* Цераблічы. *Одбіваюць усю колоду отвесом.* Запясочча.

ОТБІЗОВА′ЦЬ *зак. экспр.* Адлупцаваць. *От я ее отбізоваў дубцэм!* Старажоўцы.

ОТБІРА′ЦЬ *незак.* Адбіраць. *Ведьма ходіть да молоко отбірае.* Альпень. △ О́ ч ы о д б і р а́ ц ь. Сляпіць. *От я́рке, шо очы одбірае.* Старажоўцы.

ОТБІ′ЦЦА *зак.* 1. Адбіцца. *У бутэльцы одбілосо рыло.* Старажоўцы. 2. Адысці ад кампаніі (пра чалавека) ці ад статку (пра жывёлу). *Отбіласа от свекрыві і свой дом построіла.* Хачэнь. 3. Аднераставаць. *Пока я́зі не отоб'юцца, пло́ткі не поймаеце.* Луткі.

ОТБІ′ЦЬ *зак.* 1. Аддзяліць ударам. *У его палцы два одбіло.* Запясочча. 2. Адзначыць. *Ему оддзельну забоко́ўку одбілі коло́чкамі.* Чэрнічы.

ОТБО′РНІК *м.* 1. Гэблік для выбірання паза. Аздамічы. 2. Банка для адстойвання малака. Альшаны.

ОТБОРОНІ′ЦЬ *зак.* Адбараніць. *Трэба одбороніць, а то заб'юць.* В. Малешава.

ОТБУВА′ЦЦА *незак.* Аджываць. *Ужэ ўсе одбуваецца, нема того, шо було.* М. Малешава.

ОТБУ′РЫЦЬ *зак.* Адбуяць. *Отбурыў свое букет ваш, вукінь его.* Аздамічы.

ОТБУ′ЦЬ *зак.* Аджыць. *Як поправішса, то одбудзеш, а не поправішса, то і так будзе.* Хачэнь.

ОТВА'ГА *ж.* Адвага. *Отвага у чоловека — Прыпець перэплоў!* М. Малешава.

ОТВА'ЖЛІВУ *прым.* Адважны, рызыкоўны. *Отважліву, на таку отвагу ідзе!* М. Малешава.

ОТВА'ЖЫЦЦА *зак.* Адважыцца, рашыцца. *Одзін отважыўса залезці.* Луткі. *Воны отважыліса да сюдою пошлі.* Луткі. *Як вона отважыласа такое зробіць, а була ціхоня!* М. Малешава.

ОТВА'ЖЫЦЬ *зак.* Адважыць. *Отваж мне сахару.* Старажоўцы.

ОТВАЛІ'ЦЦА *зак.* 1. Адваліцца, адпасці. *І до того наберэцца эта п'еўга́, шо потоўшчэ́е да отваліцца.* В. Малешава. 2. *перан.* Адступіць. *То вот вона, рыба, ідзе, ідзе да прыдзе зімою дай назад отваліцца.* Кароцічы.

ОТВАЛІ'ЦЬ *зак.* Адрэзаць. *Отваліла лусту хлеба, ідзе і комкае.* Старажоўцы.

ОТВЕ'ДАЦЦА *зак.* Адведаць, праведаць. *Поехала погосціць, отведацца.* Бярэжцы.

ОТВЕ'ДАЦЬ *зак.* Тое ж. *Пойду отведаю свою бабу.* Кароцічы. *Не ідзеш отведаць, мо я умёр?* М. Малешава.

ОТВЕ'ДЗІНЫ *мн.* Адведкі. *Як ходзяць у отведзіны, то носяць ладкі.* Мачуль.

О'ТВЕДЫ *мн.* Тое ж. *Як народзіцца дзіця, то йдуць у отведы.* Старажоўцы.

ОТВЕЗА'ЦЦА *зак. перан.* Перастаць прыставаць. *От прывезаўса ко мне, отвежыса!* Старажоўцы.

ОТВЕЗА'ЦЬ *зак.* Адвязаць. *Отвезаць трэ корову да нехай ідзе. Докуль будзе прыўязана стояць?* Луткі.

ОТВЕЗЦІ' *зак.* Адвезці. *Коб поездом отоўёз куды кота, то не прышоў бу!* Дварэц. *Отоўёз до рэкі своіх госцей купацца.* Старажоўцы.

ОТВЕРНУ'ЦЦА *зак.* 1. Адвярнуцца. *Трэба от цебе, такое, отвернуцца, хоць ты і маці.* Луткі. 2. Пакінуць чалавека (ў выніку замовы). *Коб пчолы отвернуліса, то шапку вуверне, сорочку і кішэнь, усе!* Луткі.

ОТВЕРНУ'ЦЬ *зак.* 1. Завярнуць ад шкоды. *Ідзі отверні корову, бо вона ў шкоду пошла.* Старажоўцы. 2. Замовіць. *Я знаю, як отвернуць тые вороб'е́, шчоб не пілі́ просо. Ідуць на могліца, беруць ту мерку да набіраюць земле́ до́света, да чуць свет ідуць на поле і церэз голоў перэкіда́юць.* Верасніца.

ОТВЕСЦІ' *зак.* Адвесці. *Вон отоўёў стару́ корову на м'ясо.* Дварэц.

ОТВЕЧО′РОК *м.* Адвячорак. *Такі лоўкі одвечорок цепер!* Луткі.

ОВІ′ЛЬВАЦЬ *незак.* Адвільваць. *Як у тры цэпы молоцілі, то не одві́львалі.* Хачэнь.

ОТВІЛЬНУ′ЦЬ *зак.* Адвільнуць. *Она любіць от важкое роботы отвільну́ць.* Старажоўцы.

ОТВО′Д *м.* Манера гаварыць. *Кажнэ село мае свой отвод.* Альгомель.

ОТВО′ЗІЦЬ *незак.* Адвозіць. *Мене бацько отвозіў на станцыю.* Запясочча.

ОТВОРО′Г *м.* Твораг. *А кому ето плохо отворо́г?* Запясочча.

ОТВОРО′Т *м.* Замова. *Вон зробіў отворот, отвернуў хворо́бу.* Цераблічы.

ОТВОРО′ТНО *прысл.* Агідна, брыдка. *Отворотно пахне з печы.* Аздамічы. *Отворотно коня есць.* Запясочча.

ОТВОРО′ТНЫ *прым.* Непрыемны, брыдкі. *Вон такі отворотны, шо не хочу гледзець.* Запясочча. *Жаба чуе воздух, шчо такі ёй отворотны, да ужэ не йдзе ў огород, дзе хлорофос.* Пагост.

ОТВОРО′ЧВАЦЦА *незак.* Адварочвацца. *Перэд отворочваецца от берэга.* Запясочча.

ОТВОРО′ЧВАЦЬ *незак.* 1. Адварочваць. *Сено трэ отворочваць от огня, коб не загорэлоса.* Старажоўцы. 2. Загаворваць. *Ёго баба пожар отворочвае.* М. Малешава.

ОТВУЧЫ′ЦЬ *зак.* Адвучыць. *Прывукла я швэ́ркаць, то мене трэ отвучыць.* Старажоўцы.

ОТВ'Я′ЗАНЫ *дзеепрым.* Адвязаны. *От'язаны собака наш.* В. Малешава.

ОТВ'Я′ЗЫЧ *м.* Канцы асновы ў кроснах. *Кросна беруць на от'языч.* Аздамічы.

ОТГНЕСЦІ′ *зак.* 1. Адціснуць. *Сыр трэба отгнесці.* Запясочча. 2. Адбіць. *Кого першого знайду, тому рэбра одгнету.* М. Малешава. *Отгнелі хрыбці ему добрэ!* Старажоўцы.

ОТГНЕСЦІ′СА *зак.* Адціснуцца (пра сыр). *Положы, дочко, осковік под гнёт, хай отгнецецца.* Пагост.

ОТГОВЕ′ЦЦА *зак.* Разгавецца. *Гусаком отговеўса.* Аздамічы.

ОТГОВОРА′ЦЬ *незак.* Адгаворваць. *Ты мене не одговорай робіць, я не з ленівух людзей.* Луткі.

ОТГОДЗІ′ЦЬ *зак.* Аддзякаваць. *Трэ ей чым-небудзь отгодзіць.* Старажоўцы.

ОТГО'Н *м.* △ Н е м а́ о т г о́ н у. Пра навалу птушак, жывёл. *Ох, мамонько, нема отгону от шпакоў!* Верасніца. Н е м о ж н о о т г о н у д а ц ц а. Тое ж. *У городзі жукоў — не можно отгону дацца!* Тураў.

ОТГОНЯ'ЦЬ *незак.* 1. Адганяць. *Пойду свіньe отжэну́*. Старажоўцы. 2. Мець пах, прысмак. *Вода одгоняе болотом.* Кароцічы. *М'ясо чаплі рыбою одгоняе.* Луткі.

ОТГОРНУ'ЦЬ *зак.* Адсунуць, адкінуць. *Снег жэ буў да трохі одгорнулі.* Пагост.

ОТГОРО'ДЖЭНЫ *дзеепрым.* Адгароджаны. *У одрыні особно одгороджэно на свіньe, на целя.* Луткі. *Такі за́сек одгороджэны.* Там жа.

ОТГОРОДЗІ'ЦЬ *зак.* Адгарадзіць. *Хоцеў у одрыне одгородзіць хлеў целяці.* М. Малешава.

ОТГОРЭ'ЦЬ *зак.* Адпасці ад спёкі. *Одгорэлі ўсе яблука і сыплюцца.* Сямігосцічы.

ОТГОЎЛЯ'ЦЦА *незак.* Разгаўляцца. *Одгоўляюцца ейцэм поперэду.* Луткі.

ОТГРЭ'БАЦЬ *незак.* Адкопваць. *Весной одгрэбалі землю од сцены, шоб не прэла сцена.* М. Малешава.

ОТГРЭ'БЦІ *зак.* Адкапаць, адрыць. *А снегу, шо не можно колодзезя одгрэбці.* Запясочча. *Упала булочка, вон шчэ і ногою отгроб, шоб не меша́ла лю́дзям* (пра адносіны да прадуктаў). В. Малешава.

ОТГУ'К *м.* Рэха. *Усерайно́ одгук будзе з лесу.* Старажоўцы.

ОТГУ'КВАЦЦА *незак.* Адгукацца. *Засе́рдзіласа, шо не хочэ одгуквацца.* Старажоўцы.

ОТДАВА'ЦЬ *незак.* 1. Аддава́ць, уручаць. *Оддавай мне рубе́ль.* Бярэжцы. 2. Мець прысмак. *Хлеб цвільлю оддае́.* Запясочча. *Мое молоко не оддае козою.* Хачэнь.

ОТДА'ЛЕЧ *прысл.* Здалёк. *Я сле́дом, следом да отдалеч іду.* Дварэц.

ОТДАЛЁК *прыназ.* Воддаль. *Але я бояласа, оддалёк ёго ходзіла.* Луткі.

ОТДА'ЦЬ *зак.* Аддаць, вярнуць узятае, уручыць. *Оддаў пяць пудоў пшэніцы.* Кароцічы. *А колько оддалі за козу?* Хачэнь.

ОТДА'ЧА *ж.* Карысць, выдатак. *Така́ з ёго оддача, с того сена, абы товар жыве.* Аздамічы.

ОТДЗЕ'Л *м.* △ Н а о т д з е́ л і. Асобна ад бацькоў. *Сын у мене е на оддзелі.* В. Малешава. *Було шэсць сыноў,*

то ты ужэ булі на оддзелі, а тры з бацьком жылі. Старажоўцы.

ОТДЗЕЛІ′ЦЬ *зак.* Аддзяліць. *Мене трэ от мацер оддзеліць, то не буду плаціць за соткі.* Старажоўцы.

ОТДЗЕ′ЛЬНО *прысл.* Асобна. *Оддзельно хлеў на свінья.* Луткі.

ОТДЗЕЛЯ′ЦЬ *незак.* Аддзяляць. *Оддзеляюць цветы по сорта́м.* Дварэц.

ОТДЗЕ′РЦІ *зак.* Аддзерці. *Оддзерла трапку.* Бярэжцы.

ОТДЗЮБА′ЖЫЦЬ *зак.* Пабіць, адлупцаваць. *От зара я цебе оддзюбажу, одбізую!* Старажоўцы.

ОТДЗЮ′ЖЫЦЬ *зак.* Тое ж. *От прыду да оддзюжу, Васілько, не дурыса!* Луткі.

ОТДЗЯ′НІЦЬ *зак.* Адкрыць насцеж. *На дворэ такі мороз, а ты дзверы, хлопчэ, отдзяніў.* Пагост. *Отдзяніў дзверы да ўсе цепло́ поўпускаў.* Верасніца.

ОТДЗЯ′ЧЫЦЬ *зак.* Аддзякаваць. *Вон покосіў, дак Марына ему оддзячыла добрэ!* Бярэжцы.

О′ТДЫХ *м.* Адпачынак, перадышка. *Ка́чкі — гэто така худоба, шо без оддыху можэ есць.* Кароцічы. *Ему оддыха ніколі не було.* Дварэц.

ОТДЫ′ХАЦЬ *зак.* Адпачыць, перадыхнуць. *Рад бы і оддыхаць, але трэ, коб не остацца.* Цераблічы. *Хто после обеда не оддышэ, того бог за свінью запішэ, но хто й оддыхае, то й того не мінае* (прымаўка). Старажоўцы.

ОТДЫХА′ЦЬ *незак.* Адпачываць. *От утоміласа, робіць, ніяк не оддыхае.* Бярэжцы. *Мое хлопцы мо оддыхаюць, а мо пішуць.* Хачэнь. *Не вельмі того бог кохае, хто оддыхае* (прымаўка). Старажоўцы.

ОТДЫХНУ′ЦЬ *зак.* Аддыхнуць. *Сяду тут оддыхну.* Кароцічы.

ОТДЫХО′ТА *ж.* Адпачынак. *Ні робота, ні оддыхота* (прымаўка). Аздамічы.

ОТДЫ′ШКА *ж.* Тое ж. *Сяка-така дожджышка, да ўсе лю́дзям оддышка* (прымаўка). Луткі.

ОТ′ЕДА′ЦЬ *незак.* 1. Ад'ядаць. *Кот у па́ца от'едае го́лову.* Старажоўцы. 2. Адсякаць, забіваць джалам. *Унадзіліса шэ́рсні да от'едаюць пчолы.* Луткі.

ОТ′ЕЖДА′ЦЬ *незак.* Ад'яжджаць, адыходзіць, адпраўляцца. *У колькі етой аўтобус от'еждае?* Запясочча.

ОТ′Е′СЦІ *зак.* 1. Ад'есці, адкусіць. *От'еў го́лову ў рыбіны і кінуў.* Старажоўцы. *Блешню́ у мене шчука от'ела.*

Сямігосцічы. 2. Адсекчы, забіць джалам. *От'елі пчолы трутнёў.* Луткі. *Нeяк у хату улезла, бу целята езыка от'елі — моўчыць дай годзі!* Старажоўцы.

ОТ'Е'СЦІСА *зак.* 1. Наесціся, насыціцца, перастаць хацець. *Така смачна, шо не можно от'есціса.* Дварэц. *Жоўтые, ну, не од'есціса, такіе смашные!* Хачэнь. 2. Распаўнець ад добрага харчу. *От от'еласа, мо ужэ тону важыць!* (жарт). Старажоўцы.

ОТЗО'Ў *м.* Водгук. *Нідзе і отзову не було годоў шэсць, нідзе не отозваўса.* Дварэц.

ОТЗЫВА'ЦЦА *незак.* Адгукацца. *Одзываецца болесць ёго зноў.* Сямігосцічы.

ОТЗЫВА'ЦЬ *незак.* Адклікаць. *Нешчо отзывае вон мене, хочэ нішчэчком поговорыць зо мною.* Старажоўцы.

ОТЗЫ'РЫЦЬ *зак.* Абсячы, адсцябаць. *Одзыру розкою, то будзеш плакаць.* М. Малешава.

ОТЗЯ'ПІЦЬ, ОТДЗЯ'ПІЦЬ *зак.* Раскрыць насцеж. *Отзяпіў дзверы навўсцяж!* Старажоўцы. *Дзверы оддзяпіў, холоду напусціў, ек малэ!* Пагост.

ОТКАЗА'ЦЦА *зак.* Адмовіцца. *Не берыце ў рукі яйца, бо откажэцца пташка от кубла.* М. Малешава.

ОТКАЗА'ЦЬ *зак.* Завяшчаць. *Бабка замоўляла кроў, вона умерла і нікому не отказала.* Луткі. *Гэтэ самэ, шо ведзьмар знае, то ужэ ему трэба кому-небудзь отказаць.* Хачэнь.

ОТКА'ЗВАЦЦА *незак.* Адмаўляцца. *От мерцвеца отказвацца не трэба, бо грэх велікі* (пра дзяжурства пры нябожчыку). Старажоўцы.

ОТКА'ЗВАЦЬ *незак.* Адказваць. *То ву тэ ж самэ ей откажэце.* М. Малешава.

ОТКАРА'ЧКАЦЦА *зак.* Адкараскацца. *От хворэла, аж лед откарачкалас!* Луткі.

ОТКАЧА'ЦЬ *зак.* 1. Адратаваць, прывесці да прытомнасці (тапельца). *Утопіўса, да отратовалі его, ледво откачалі.* Аздамічы. 2. Адкласці вушы ў шапцы, каўнер, адкасаць рукаў, штаны і г. д. *Откачай штаны, шоб було хорошэ.* Старажоўцы.

ОТКА'ЧВАЦЬ *незак.* Адкачваць, прыводзіць у прытомнасць (тапельца). *Откачвалі, як утопіласа, і откачалі.* Старажоўцы.

ОТКІДА'ЦЦА *незак.* Адпадаць, адпускаць. *Мороз откідаецца.* М. Малешава.

ОТКІ′ДАЦЬ *зак.* Адкінуць. *Ты мне жэлезняка дай откідаць песок.* М. Малешава.

ОТКІДА′ЦЬ *незак.* 1. Адкідаць. *Серпá, кóсу откідалі от себе, ек грымéло.* Хачэнь. *Ніхто не откідае, шчо даюць.* Хотамель. *Наговорыць, хоць мешкі одкідай!* В. Малешава. 2. Адымаць. *Целя трэба откідаць от коровы.* Аздамічы.

ОТКІ′НУЦЦА *зак.* Адвярнуцца. *Вусватаў, а потом от дзеўкі откінуўса. А шо за прычына, не знаю.* Старажоўцы.

ОТКІ′НУЦЬ *зак.* 1. Адпасці, адпусціць. *То добрэ, шо откінуў буў мороз.* Пагост. 2. Адняць. *Откіне от свіны поросята да продаé.* Луткі. 3. Змясціць для сцэджвання (пра твораг). *Клінóваст мо е, то откінемо молоко.* Запясочча.

ОТКІСА′ЦЬ *незак.* 1. Пракісаць. *Стаўлю гладышкі откісаць.* М. Малешава. 2. Вымочвацца. *Слалі полотно на майнў, шоб откісало.* Цераблічы.

ОТКІ′СНУЦЬ *зак.* 1. Скіснуць. *Ужэ молоко откісло, хай оттопіцца.* Старажоўцы. 2. Вымачыць. *Прáнье у начоўках к вечэру откісне.* М. Малешава.

ОТКОРМІ′ЦЬ *зак.* Адкарміць. *Коней откормілі, булі хорошые!* Запясочча.

ОТКОСІ′ЦЦА *зак.* Адрабіць касьбою. Откосіцца трэ*бо, шчо помоглі.* Бярэжцы.

ОТКОСІ′ЦЬ *зак.* Адкасіць. *Я ужэ откосіў свое!* Луткі.

ОТКОСНУ′ЦЦА *зак.* Адкаснуцца. *Откосніса од мене, сатанó! Чого ты прычэпіўса?* Старажоўцы.

ОТКОЦІ′ЦЦА *зак.* 1. Адкаціцца. *Мне здаецца, от серца откоціцца, як коўтну молока.* М. Малешава. 2 *перан.* Адсыпацца. *Цепер нема вішэнь, усе откоціліса.* В. Малешава.

ОТКОЦІ′ЦЬ *зак.* Адкаціць. *Поможы откоціць кáдоўба.* М. Малешава.

ОТКО′ЧВАЦЦА *незак. перан.* Адыходзіць, адмаўляцца. *Домоўляліса гуртом зробіць, не откочвайса!* М. Малешава.

ОТКО′ШВАЦЬ *незак.* Адкошваць. *От ты тут будзеш откошваць нам дорогу.* Старажоўцы.

ОТКО′ШКАЦЦА *зак.* Адкараскацца. *Такая була негожа, шчо лед откошкаласа, лед открыяла от хворобы.* Луткі.

ОТКРАСОВА′ЦЦА *зак.* Адцвісці. *Открасовалосо ўжэ жыто, наліваецца.* Бярэжцы.

ОТКРА'СЦІ *зак.* Адкрасці, украсці ў злодзея. *Той украў да сховаў, а той открау.* Сямігосцічы.

ОТКРОМІ'ЦЬ *зак. перан.* Адрэзаць. *Хлеба откроміў лусту!* Альшаны.

ОТКРОПІ'ЦЬ *зак.* Адлупцаваць. *От откроплю цебе хорошэнько да проківою!* Старажоўцы.

ОТКРУ'ЖВАЦЬ *незак.* Адкружваць, абразаць лісце буракоў. *Откружваюць гічкі буракоў.* М. Малешава.

ОТКРЫЯ'ЦЬ *зак.* Паздаравець. *Як хворы, то не кагуць помрэ, а мо открыяе.* Бярэжцы. *Открыяў трохі за зіму.* Запясочча. *Открыяў да зноў за свое.* М. Малешава.

ОТКУ'ЛЬ, ОТКУ'ЛЯ *прысл.* Адкуль. *Соберуцца родзічы немоўгаду откуль!* Чэрнічы. *Откуль не будзе хмара, то дождж ідзе.* М. Малешава. *Откуля ты? — Да с Турова.* Запясочча. *Хто откуля тут людзі: і з Вересніцы, і з Малешова, і с Сторожоўцаў.* Дварэц.

ОТКУПІ'ЦЦА *зак.* Адкупіцца. *Грошы е, то откýпісса.* Сямурадцы.

ОТКУСІ'ЦЬ *зак.* Адкусіць. *Мацёра вухо откусіла у сукі.* Мачуль.

ОТЛЕГА'ЦЬ *незак.* Рабіцца вільготным, сырым. *Нішчо так не угадвае негоду, як соль: ек на погоду — соль сухая, на негоду — мокрая, отлегае.* Бярэжцы. *Отлегае рыба, як недосушэна.* Чэрнічы.

ОТЛЕГЦІ' *зак.* Адпасці (пра мароз), зрабіцца сыраватым, мяккім. *Мороз отлёг, поцеплело.* Старажоўцы. *Отleглá у сенях боханка да зробіласа м'якká.* М. Малешава.

ОТЛЕЖА'ЦЦА *зак.* Ляжаць доўга, наляжацца. *Ох, отлежаласа я ў больніцы!* М. Малешава.

ОТЛЕ'ЖВАЦЦА *незак.* Даспяваць, улежвацца. *Гарбýзы отлежваюцца.* Луткі. *Яблука отлежваюцца ў снопах.* Старажоўцы.

ОТЛЕПІ'ЦЬ *зак.* Адляпіць. *Прыліпло нешчо, отлепі.* Старажоўцы.

ОТЛЕЧЫ'ЦЬ *зак.* Вылечыць, дабіцца таго, каб стаў нармальным. *Як ёго отлечыш, як такое родзіцца.* Бярэжцы.

ОТЛЁТ *м.* Бойкі гарэза, штукар. *Вот дзеўка, отлёт, танцуе хóрошэ!* Запясочча. *Мало е такіх отлётоў, што вурве ёго, тое зелье, на купального Івана.* Пагост.

ОТЛІ'ГА, ОТЛЁГА *ж.* Адлега. *Кот лежыць на подлозі, то будзе отліга, і як дзе комар найдзецца ў хаці да*

лётае, таксамо отліга. Аздамічы. *Лінок у кош зімою улезе — на одлігу.* Мачуль. *Коса тоненька у кабана, то будзе одлёга.* Хачэнь. *Як дым пáдае, то будзе отліга.* Хачэнь. *Корова вішла с хлева, будзе отліга, мороз отляжэ.* В. Малешава. *Отлёга будзе, як собака качаецца по снéгу* (прыкмета). Старажоўцы.

ОТЛІ'ГНУЦЬ *зак.* Зрабіцца вільготным, сырым. *Отлігнé сено, да не хочэ корова есці.* М. Малешава. *Запалкі отліглі, не запальваюцца.* Сямігосцічы.

ОТЛІ'Ў *м.* Стрэшка над сцяной пад франтонам. *Дошка така для отліва, шоб сцену не забівало.* Верасніца.

ОТЛІЧА'ЦЬ *незак.* Адрозніваць. *Ужэ крэмя́нского чоловека я отлічаю.* Буразі.

ОТЛІЧЫ'ЦЬ *зак.* Адлічыць. *Трэба отлічыць семдзесят пшэнін.* Луткі.

ОТЛОЖЫ'ЦЬ *зак.* Адкласці, адкрыць закладку. *Люшку отложыла да дух пошоў.* М. Малешава.

ОТЛОМА'ЦЦА, ОТЛОМІ'ЦЦА *зак.* Адламацца. *Галіна як трэсне і одломаласа.* М. Малешава. *Сухі сук отломіўса.* Луткі.

ОТЛОМА'ЦЬ, ОТЛОМІ'ЦЬ *зак.* Адламаць. *Я отломаю кусочок, мамо!* М. Малешава. *Отломі хлеба да дай коту.* Старажоўцы.

ОТЛУПА'ШЫЦЬ *зак.* Адлупцаваць. *Так ёго отлупашыў, шо дзецца недзе!* Запясочча. *Отлупашыў ее, коб вона знала свое гусі.* Старажоўцы.

ОТЛУЧЫ'ЦЬ *зак.* Адняць, адсадзіць. *Я свое дзіця одлучыла ўжэ.* Аздамічы. *Ужэ мое целя веліке, трэ отлучыць.* Азяраны. *Отлучыла от цыцкі, хай на своём хлебе жыве.* Хачэнь.

ОТМА'НВАЦЬ *незак.* Адымаць падманам. *Звыклі отманваць от другого.* Аздамічы.

ОТМАНТУ'ЛІЦЬ *зак.* Пабіць. *Отмантуліў коня, шчо вон здох!* Сямігосцічы.

ОТМА'ХВАЦЦА *незак.* Адмахвацца. *Вуломайце пáша да отмахвайцеса от комароў.* Старажоўцы.

ОТМАХНУ'ЦЦА *зак.* Адбіцца, даць адпор. *П'яны, то вон не одмахнецца і од бабы.* Хачэнь.

ОТМА'ЯЦЬ *зак.* Прывесці ў прытомнасць. *Ледзь отмаялі тую Матруну.* Запясочча. *Коб воды, мо б отмаялі хлопца.* Дварэц.

ОТМЕ'ЛІСТЫ *прым.* Адложысты. *Е прыкры берэг і е одмелісты.* Альшаны.

ОТМЕ'НА *ж.* Адрозненне. *Е отмен богато у кажном селе.* Цераблічы.

ОТМЕНІ'ЦЬ *зак.* Замяніць, падмяніць. *Тато, ідзі бабу отмені коло гусей.* Цераблічы. *Ідзі мацер отмені, да мацер поснедае.* Аздамічы. *Я сем год короў пасла́, і ніхто ні разу не отменіў.* В. Малешава.

ОТМЕ'НКА *ж.* Падмен, замена. *Отменкі мне нема целята пасці.* М. Малешава.

ОТМЕ'НШЫЦЬ *зак.* Зменшыць. *Перэдаў на перэсуждженіе, то ці отменшылі, ці добавілі.* В. Малешава.

ОТМЕ'НЬВАЦЬ *незак.* Падмяняць, замяняць. *Я отменьвала брата, як товар пас.* Луткі.

ОТМЕ'РАЦЬ *зак.* Адмераць. *Отмерай мне участок косіць.* Старажоўцы. *Сем раз отмерай, одзін раз отрэж* (прыказка). М. Малешава.

ОТМЕ'РЦІ *зак.* Адмерці. *Прышло урэм'е ужэ цыбулі отмерці.* Старажоўцы.

ОТМЕ'ТА *ж.* Прыкмета, знак. *Такіх отмет много е ў старых.* Цераблічы.

ОТМЕ'ТНО *прысл.* Прыкметна, адрозна. *Отметно, далеко відно́!* Цераблічы.

ОТМЕ'ТНЫ *прым.* Адрозны. *Не будзь отметны: шо на людзя́х, то й на тобе.* Верасніца. *Як мы здамо́, то нашэ одметнэ целя.* Луткі. *Горыньска вода одметне́йша, не така, як наша.* Цераблічы.

ОТМІРА'ЦЬ *незак.* Адміраць. *Цепер старэ́ отмірае.* М. Малешава.

ОТМО'КЦІ *зак.* Змокнуць. *Отмок, шо сухого места не було!* Старажоўцы.

О'ТМОЛОДЗЬ *ж.* Маладыя парасткі. *Пошла отмолодзь, то в'яз усохне.* Сямігосцічы. *Бодылье збуяло і вотмолодзь не пошла.* Хачэнь. *Вотмолодзь по тобе ўжэ ідзе!* (пра няголенага). Запясочча.

ОТМО'Р *м.* Адмёршыя пчолы. *После зімы одмор дзелаецца ў пчол, можэ, поўро́я одморы́цца.* Мачуль. *У не́ўкоторых на два палцы тоўшчыны получыцца отмору.* Дварэц.

ОТМОРО'ЗІЦЬ, ОТМУРО'ЗІЦЬ *зак.* Адмарозіць. *Отморозіў пушкі на пальцах.* М. Малешава. *Отмурозіў вушы.* Старажоўцы.

ОТМОРЫ'ЦЬ *зак.* Даць здачы. *То я ему і отморыў хорошэнько!* Луткі.

ОТМО'ЧВАЦЬ *незак.* Адмочваць, вымочваць. *Отмочваюць лыкі на лапці.* Дварэц.

ОТМОЧЫ'ЦЬ *зак.* Адмачыць, вымачыць. *От отмочыло, от вумок!* Луткі.

ОТМУВА'ЦЬ *незак.* Адмываць. *Трэ отмуваць окно от краскі.* Старажоўцы.

ОТМУ'КАНЫ *дзеепрым.* Адамкнуты. *А як? Замукнуць? — Не, нехай отмуканэ.* Кароцічы.

ОТМУКА'ЦЬ *незак.* Адмыкаць. *Там о ключ, отмукай сам да ходзі, еслі тобе трэба.* Старажоўцы.

ОТМУКНУ'ЦЬ *зак.* Адамкнуць. *Вон сам одмукне́ дзверы.* Запясочча. *Прыбежыць да одмукне нам хату.* Хотамель.

ОТМУ'ЦЬ *зак.* Адмыць. *Так заносіў, як його зара отмуць?* Старажоўцы.

ОТНЕСЦІ' *зак.* Аднесці. *Отнесла́ бутылку — ганьбу дала.* Бярэжцы. *Я за слоніка да отнесла́.* Запясочча.

ОТНІМА'ЦЬ *незак.* Адымаць. *Суторгі пошлі по нозе, што і но́гу отні́мае.* Старажоўцы.

ОТНЯ'ЦЬ *зак.* Адняць. *Ему і рэч отняло́.* В. Малешава.

ОТОБРА'ЦЬ *зак.* 1. Адабраць, адняць сілаю. *Отобралі ко́су і поломалі косьё.* М. Малешава. 2. Пазбавіць здольнасці (валодаць, адчуваць, даваць і інш.). *Ото́брало ему бо́ка.* Бярэжцы. *Яблуко так отберэ апеціт, що нічого не хочэш есці.* Луткі. *К старосці ногі отобрало.* М. Малешава. *Хто-то отобраў молоко ў корову.* Запясочча.

ОТОДРА'ЦЬ *зак.* Аддзерці. *Отодраў корыну — а там чэр'якоў!* Старажоўцы.

ОТОЗВА'ЦЦА *зак.* Адклікнуцца. *Лёг, чуе, воўкі отозваліса.* Луткі. *А коб тобе мурнуў, коб тобе отозваўса!* Буразі. *Як гукнеш, так і отзовецца* (прыказка). Старажоўцы.

ОТОЙЦІ' *зак.* Адысці, адстаць. *Верхня скорка одойдзе* (пра бохан хлеба). Мачуль. *Этэ усе вашэ колішне отойдзе!* Пагост. Вярнуцца ў нармальны стан. *Мо гуркі отойдуць у водзе.* Луткі. *Отыйшоў конь, да екі зробіўса конь!* Хачэнь.

ОТОМСЦІ'ЦЬ *зак.* Адпомсціць. *Скачала ей огород, отомсціла!* Аздамічы.

ОТОЛОЧЫ'ЦЦА *зак.* Супакоіцца, сцішыцца. *Отолочылаcа вода под вечор.* М. Малешава.

ОТОМШЧА'ЦЬ *незак.* Адпомшчваць. *Я ему отомшчаць не буду.* Хачэнь.

ОТО'РА *ж.* Частка загона. *На полосе тры оторы.* Запясочча. *Отору картоплёў розогнаў.* Дварэц. *Цэлу отóру жжáла.* Цераблічы. *Памянш.* о т ó р к а. *Посеяў дзве оторкі картоплеў.* Запясочча.

ОТОРА'ЦЬ *зак.* Адараць. *Гледзі не оторы́ межы́!* Старажоўцы.

ОТО'РВАЦЦА *зак.* Адарвацца. *Дзерэвін п'яць одорвецца, да іх гоняе по озеру* (пра плыт). Мачуль.

ОТОРВА'ЦЬ *зак.* Адарваць. *Клей на вішні е, вон як очэпіцца за зуба, то не оторвеш.* Цераблічы.

ОТО'СА, ОЦЁСА *ж.* Атоса. *На воз трэ дзве отосы.* М. Малешава. *Отосы коліся робілі з вероўкі, а ек я стала знаць, то з жэлеза.* Верасніца. *Оцёса.* Хотамель.

ОТОТКНУ'ЦЬ *зак.* Адрэзаць, адмераць. *Ототкнуў сусед свого огорода, да сын поставіў хлева.* Хачэнь. *С колхозного масіва ототкнуць* (пра месца пад хату). Дварэц.

ОТО'ЧЫНЫ *мн.* Лой. *Оточыны — жыр на кішках.* Запясочча. *Наобірала оточын с кішок колько!* Бярэжцы. *Кабана под Нову год доброго забілі, бач, колькі оточін натопіла.* Пагост.

ОТПАДА'ЦЬ *незак.* Адыходзіць, знікаць. *Прышло урэм'е — усе ўжэ отпадае старэ́.* Старажоўцы.

ОТПА'ДВАЦЬ *незак.* Ападаць. *Колі воны будуць отпадваць?* Дварэц.

ОТПА'ДЗЕНЫ *дзеепрым.* Адпалы. *Коло плóта лежыць отпадзена гарбýза.* Хачэнь.

ОТПА'РЫЦЦА *зак.* Адапрэць. *Помочыса ў обуі, то отпарацца ногі.* М. Малешава.

ОТПА'РЫЦЬ *зак.* Адпарыць, прапарыць. *Бочку трэба отпарыць.*

ОТПА'СЦІ *зак.* Адпасці, асыпацца. *Цвет отпадзé — ужэ едзяць!* (пра яблыкі). Луткі. *Хай отпадзе борóдаўка сама.* Бярэжцы. *Прышоў Петрок — отпадзе лісток, а прыдзе Ілья — отпадзе два* (прыказка). Цераблічы. Адысці ў нябыт. *І ўсе отпало. Рэдко хто ужэ прадзе, рэдко хто тчэ.* Пагост.

ОТПАСЦІ'СА *зак.* Адкарміцца на пашы, ад'есціся. *Отпаслас твоя корова, гладкá.* В. Малешава. *Отпасса кот за зіму́.* Там жа.

ОТПА'СЦІЦЬ, ОТПАСЦІ' *зак.* Адпасвіць. *Одпасціў*

товар тры годы. Запясочча. *Чэргу трэба отпасціць.* Старажоўцы.

ОТПЕКЦІ'СА *зак.* Адстаць ад скарынкі ў печы. *Мой хлеб отпёкса цепер.* Лyткі. *Хлеб отпёкса, отстаў от скоркі.* Аздамічы.

ОТПЕ'РЦІ *зак.* Праперці. *К чорту отопёр бу його!* М. Малешава. *Ой, смерці не отперці* (прымаўка). Хачэнь.

ОТПЕ'РЫВАЦЬ *незак.* Адмываць. *Дзеўкі позоляць бельё, да отперваюць.* Хотамель.

ОТПІРА'ЦЦА *незак.* Адмывацца. *Не отпіраюцца штаны, шо тым штанам робіць?* М. Малешава.

ОТПІРА'ЦЬ *незак.* Адмываць. *Цепер отпіраюць, а назаўтра позоляць і чысто перуць.* Старажоўцы.

ОТПІ'ЦЦА *зак.* Наталіць смагу піццём. *Як жарко, не отоп'есса от воды.* Лyткі. *Вот поеў рыбкі! Не можно дацца, коб отпіцца воды.* Старажоўцы.

ОТПЛУВА'ЦЬ *незак.* Адплываць. М. Малешава.

ОТПЛУ'ЦЬ *зак.* Адплыць. *Ужэ отплуў далеко, давай назад.* Тураў.

ОТПРАЎЛЯ'ЦЬ *незак.* Адпраўляць. *Отпраўляймо його, нашчо вон нам!* М. Малешава. △ Отпраўля́ць дзеды́. Адзначаць памінкі. *Пойду ўжэ отпраўляць дзеды.* Цераблічы.

ОТРАВІ'ЦЬ *зак.* Атруціць. *Дзе ж того колорадского жука́ отравіш, як вон под лісто́м седзіць.* Лyткі.

ОТРА'ЗУ *прысл.* Адразу. *Колісь то перву страву ставілі на весельі, другую, трэцюю, а цепер то усё одразу.* Дварэц. *Як умрэш на крэшчэнье, то одразу у рай пойдзеш.* Цераблічы.

ОТРА'М *м.* Трама. *Балкі ложылі на отрам.* Сямігосцічы.

ОТРАТОВА'ЦЬ *зак.* Адратава́ць. *Утопіўса, да отратовалі його, откачалі.* Аздамічы.

ОТРАТО'ЎВАЦЬ *незак.* Адратоўваць. *Бежы домоў, будзеш його одратоўваць.* Цераблічы.

ОТРОБІ'ЦЬ *зак.* Адпрацаваць, знявечыць працай. *Одробіў рукі, сілу оддаў у пана.* М. Малешава. Абрабіць. *Коб гэто сено отробілі сёгодні.* Сямігосцічы.

ОТРОБЛЯ'ЦЬ *незак.* Адпрацоўваць, працаваць па прымусу. *Буў сірота і ходзіў одробляць паншчыну.* Мачуль.

ОТРОБО'ТОК *м.* Праца за арэнду, за доўг і інш.

Едзьмо к пану да озьмем картоплі на отроботок. Луткі.

ОТРО'ДОК *м.* Выхадзец з роду, племя, прыналежны да яго па паходжанню. *Усіх потравіла б, шчоб і отродка не осталоса!* (пра п'яніц). Верасніца. *Это от мое корову отродок.* М. Малешава. *Нема ніякого отродка, усе згінулі.* Луткі.

ОТРО'ЗНІЦЬ *зак.* Памясціць у розныя месцы, адасобіць. *Як случаем свіньья кусаюцца, то трэба поставіць іх покром, одрозніць.* Кароцічы.

О'ТРОСЛЯ *ж.* Адросткі. *Які куст, така і отросля* (прыказка). Верасніца.

ОТРО'СТВАЦЬ *незак.* Адрастаць. *На ём корэнье одроствае.* Сямігосцічы.

О'ТРОСЦЕНЬ *ж.* Парастак. *Отростае отросцень от пня.* Старажоўцы.

ОТРОСЦІ' *зак.* Адрасці. *Отава одросце.* Запясочча. *Покос одрос, добра паша стала.* Цераблічы.

О'ТРОСЦЬ *ж.* Парасткі. *Доброго куста добрая отросць* (прыказка). М. Малешава.

ОТРУБА'ЦЬ *зак.* Адсекчы. *Возьмі да одрубай ей голову сокерою.* Хачэнь.

ОТРУБІ'НЫ *мн.* Вотруб'е, высеўкі. *На отрубінах дзечыха хлеб пекла, а мацер на лісту.* М. Малешава.

О'ТРУБЫ' *мн.* Тое ж. *Ховаюць, ховаюць эту пшэніцу, да зробяцца одные óтрубы.* Хачэнь. *Отрубы́ — то ўжэ половіна з зерном.* Цераблічы.

ОТРУІ'ЦЦА *зак.* Атруціцца. *Напоілі мене чэмерыцою, лед я не отруіласа.* М. Малешава.

ОТРУІ'ЦЬ *зак.* Атруціць. *Чоловека отруілі.* Аздамічы.

ОТРУСІ'ЦЬ *зак.* Абтрэсці. *Трэ отрусіць грушу.* Старажоўцы.

ОТРУ'ТА *ж.* Атрута. *Строіла отруту на мухі.* Аздамічы.

ОТРУЦІ'ЦЦА *зак.* Атруціцца. *Пані отруцілас, напілас і ўсе.* Сямігосцічы.

ОТРУЦІ'ЦЬ *зак.* Атруціць. *Було, маці невестку отруціла.* Верасніца.

ОТРУ'ЧНІК *м.* Вераценo з пражай, ручайка. Запясочча.

ОТРЫГА'ЦЦА *незак.* 1. Адрыгацца. *Отрыгаецца недобрэ.* Бярэжцы. 2 *перан.* Выяўляцца. *А на старосць ужэ отрыгаецца усе, усе ўходзіць.* Сямурадцы.

ОТРЫ'ГВАЦЦА *незак.* Адрыгацца. *Отрыгваецца масло.* Кароцічы.

ОТРЫГНУ'ЦЦА *зак. перан.* Адклікнуцца непрыемнасцю. *Я перэнесу забор, але оно тобе отрыгнецца!* Дварэц.

ОТРЫ'ЖКА *ж.* Адрыжка. *После еды отрыжка.* М. Малешава.

ОТРЭ'ЗАЦЬ *зак.* Адрэзаць. *Ты сала богато одрэзала.* В. Малешава. *Отрэзала косы, бу ў кобулы хвост.* Луткі. *От загончык роўненькі, як отрэзаць.* Старажоўцы.

ОТРЭ'ЗВАЦЬ *незак.* Адразаць. *Отрэзвае кусок полотна.* М. Малешава.

ОТРЭПЕНУ'ЦЦА *зак.* Страсянуцца. *Вуйшаў з воды на берэг і отрэпенуўса.* Хачэнь.

ОТРЭ'ПІНЫ *мн.* Адыходы валакна пры трапанні або часанні льну. *Отрэпіны прадуць.* Запясочча.

ОТРЭ'ПКІ *мн.* Тое ж. *Отрэпкі здавалі клочэнікам.* Луткі. *Светы божэ, светы крэпкі, здаў коноплі, то здай і отрэпкі* (прыказка). Старажоўцы.

ОТСА'ДЖВАЦЬ *незак.* Адсаджваць, адлучаць. *Отсаджвай поросят от свіны.* Старажоўцы.

ОТСАДЗІ'ЦЬ *зак.* Адсадзіць, памясціць асобна (пра цяля, парася і інш.). *Отсадзіла целя от коровы і пою пойлом.* М. Малешава.

ОТСВЕЦІ'ЦЬ *зак. перан.* Перастаць служыць (пра вочы). *Отсвецілі мое вочэнькі, не бачу нічого.* М. Малешава.

ОТСВЕ'ЧВАЦЬ *незак.* Адсвечваць. *Сонцэ отсвечвае.* Альпень.

ОТСЕ'КЦІ' *зак.* Адсекчы. *Го́лову отсечэ, оскубе да ў го́ршчык* (пра пеўня). Сямігосцічы. *Дам голову одсе́кці, шчо вон не браў косы́!* Дварэц.

ОТСКА'КАЦЬ *незак.* Адскокваць. *Такі пух у пташкі, шчо дроб отскакуе.* Сямігосцічы.

ОТСКОЧЫ'ЦЬ *зак. перан.* Адскочыць, хутка адрасці (пра расліны). *Отскочыла трава, стала отро́стаць.* Запясочча.

ОТСЛО'НЕНЫ *дзеепрым.* Адслонены. *Печ отслонена увесь дзень.* Цераблічы.

ОТСЛОНІ'ЦЬ *зак.* Адсланіць. *Печ отслоніла да покінула.* М. Малешава.

ОТСЛОНЯ'ЦЬ *незак.* Адсланяць. *Не отслоняй печы, а то хлеб не спечэцца.* Старажоўцы.

ОТСО'ЎВАЦЦА *незак.* Адсоўвацца. *Кожа отсоўваецца с пальца.* Луткі. *Як печэцца, то отсоўваюцца* (прыказка). Хачэнь.

ОТСТА'ЙВАЦЬ *незак.* Збірацца на стаянку (пра рыбу). *У вотмуцях рыба отстайвае найлучшэ.* В. Малешава.

ОТСТА'ЦЬ *зак.* 1. Застацца ззаду. *Отстала, потому шчо леноваласа.* Старажоўцы. 2. Адстаць, адліпнуць. *Як пеку млінцы, то мажу сковороду жыром, шоб воны отсталі.* М. Малешава. *Одна беда отстала, то друга настала* (прымаўка). Старажоўцы.

ОТСТРО'ЧЫЦЬ *зак.* Адтэрмінаваць. *Отстрочылі, малы нагле, не ўзялі у армею.* Чэрнічы.

ОТСТУПА'ЦЦА *незак.* Адступацца, адыходзіць. *От п'яного і бог отступаецца* (прымаўка). Старажоўцы.

ОТСТУПІ'ЦЦА *зак.* Адступіцца, адысці. *Отступіцеса от мене!* Запясочча. *Хлопчэ, гэта лодка отступіцца, а ты боўтнеш у воду.* Дварэц.

ОТСЮ'ЛЬ, ОТСЮ'ЛЯ, ОТСЮ'ЛЕКА *прысл.* Адсюль. *Зусім отсюль уехалі.* Бярэжцы. *Отсюль наростае мох, откуль сонцэ свеціць.* Хачэнь. *Вон ляжэ с краю, оттуля, а ты посерэдзіне, а я отсюля.* Сямігосцічы. *Отсюля будзе шэснаццаць кілометроў.* Пагост. *Дзедушка, уеждай отсюлека.* Старажоўцы.

ОТТАВА'ЦЬ *незак.* Адтаваць. *Натопілі грубу, началі вокна оттаваць.* Старажоўцы.

ОТТАКІ' *прым.* Вось гэтакі. *Оттакого язя понёс, ледво попёр!* Старажоўцы. *Памянш.* о т т а к е ч к і. *Вон буў оттакечкі на велічыну!* Старажоўцы.

ОТТАРА'СКАЦЦА *зак.* Адкараскацца. *Ледво от бабы оттараскаўса!* Альпень.

ОТТА'ЦЬ *зак.* Адтаць. *Рыбу покладзеце на жар, то луска оттане.* М. Малешава.

ОТТО'ПАЦЬ *незак.* Адтопліваць (пра кіслае малако). *Кіслэ молоко оттопаем да робім сыр.* Запясочча.

ОТТО'ПВАЦЦА *незак.* Адтоплівацца. *Молоко оттопваецца дзіцяці.* Запясочча.

ОТТОПІ'ЦЦА *зак.* Адтапіцца. *Ставяць кіслэ молоко, шоб оттопілосо.* Дварэц.

ОТТО'ПЛЕНЫ *дзеепрым.* Адтоплены. *Оттопленэ молоко трэба отліць у осковік, шоб сцекло да положыць под нагнёт.* Старажоўцы.

ОТТОПУ'РВАЦЬ *незак.* Адстаўляць. *Ужэ засёрдзілаca, оттопурвае гу́бу!* М. Малешава.

ОТТОПУ'РЫЦЦА *зак.* Адставіцца ўбок. *Кішэня оттопурылася, бо по́ўна.* Верасніца.

ОТТОПУ'РЫЦЬ *зак.* Адставіць убок. *Оттопурыў губішча да ляпаеш абу́-шчо!* Старажоўцы.

ОТТУ'ЛЬ, ОТТУ'ЛЯ, ОТТУ'ЛЕКА *прысл.* Адтуль. *Вецер оттуль.* Пагост. *Туды ідзе — скачэ, оттуль ідзе — плачэ* (загадка). *Вёдра* (адгадка). Пагост. *Оттуля горшча́е горшкі нам возілі.* Луткі. *Оттуля воны, с Туроўшчыны.* Цераблічы. *Ек оттулека, бра, хмара, то будзе дождж.* Верасніца. *Оттулека получыў пісьмо, шо ее вугналі.* М. Малешава.

ОТТУХА'ЦЬ *незак.* 1. Палягаць (пра пухліну), змяншацца (пра боль). *Нога оттухае, пухліна спадае.* Верасніца. 2. Спаць. *Не доспала цепер, у недзелю буду оттухаць.* М. Малешава.

ОТТУ'ХНУЦЬ *зак.* Палегчы (пра пухліну), зменшыцца (пра боль). *Ешчэ палец не оттух.* Бярэжцы. *Ужэ ваўка оттухла.* Хачэнь. *Нога оттухла, і дзейка заснула.* М. Малешава. *Вуж укусіць, шчо храпло о таке́ у коровы зробіцца, а пото́м оттухне.* Цераблічы.

ОТУХА'ЦЬ *незак.* Паступова змяншацца, спадаць (пра боль, пухліну). *Зімой у його ногі пухнуць, а ўлетку отухаюць.* Луткі.

ОТУ'ХНУЦЬ *зак.* Зменшыцца, спасці (пра боль, пухліну). *Ужэ лежыць коло курэня́, отух, а була от така бакула!* (пра сабаку, якога ўкусіла змяя). Цераблічы. *Тэе зелье дай — да отухне боль.* Мачуль.

ОТХА'ЙВАЦЬ *незак.* Прыводзіць да памяці, ажыўляць. *Прочнуласа, бачу, мене отхайваюць, отціраюць.* Хотамель.

ОТХА'ЯЦЬ *зак.* Ажывіць, прывесці да самаадчування, выхадзіць. *Ледзь, ледзь одхаялі, вон буў нежывы.* Бярэжцы. *Як будзеш уміраць, то воды шапкою наберу і отхаю.* Бярэжцы. *Ледбы отхаялі, коб вы, ка, зналі, мое жонуленькі!* Аздамічы.

ОТХВІ'ЛЬВАЦЦА *незак.* Адвільваць. *Шо я буду отхвільвацца, як до мене людзі ідуць.* Старажоўцы.

ОТХВОРОСЦІ'ЦЬ *зак.* Адхвастаць. *Отхворосці його, Одаме, мо поцішэ.* М. Малешава.

ОТХЛА'Н *м.* △ Н е   д а в а́ ц ь   о т х л а́ н у. Адбывацца бесперапынна. *Дождж не дае нам отхлану.* Тураў.

ОТХЛЫНУ'ЦЦА *зак.* Дыхнуць свабодна. *От роботы нельга отхлынуцца.* Аздамічы.

ОТХЛЫНУ'ЦЬ *зак.* Зрабіць адпачынак, перапынак у працы, хадзе. *А я так ужэ стала і не отхлыну.* Запясочча. *Вон так утоміўса, шчо й не отхлыне́ за ноч.* Дварэц.

ОТХО'ДЗІЦЬ *незак.* 1. Адыходзіць. *Як отходзіць ека жонка, то кажэ — поможы божэ вам.* Дварэц. 2. Адрастаць, даваць парасткі. *Хвойнік не отходзіць, вон іс шышок.* Луткі.

ОТХОЛО'ДАЦЬ *зак.* Прастыць. *Отхолодалі картоплі.* Дварэц. *Молоко отхолодаем да ў осковік да так і сыр робім.* Запясочча.

ОТХОЛОДЗІ'ЦЬ *зак.* Зрабіць халодным. *Отхолодзіў душу водой.* Аздамічы.

ОТХОЛО'ЖЭНЫ *дзеепрым.* Прастылы. *Отхоложэнэ молоко.* Крэмнае.

ОТХУ'КАЦЦА *зак.* Сагрэцца дыханнем. *Змерзла, шо і не отхукацца.* Старажоўцы.

ОТЦАДЗІ'ЦЬ, ОТЦЭДЗІ'ЦЬ *зак.* Сцадзіць. *Отцаджу сыр да нароблю мочанья.* М. Малешава. *Вуцегні чыгуна с печы да отцэдзі картоплі.* Старажоўцы. *Молоко отцэдзіць надо.* Запясочча.

ОТЦА'ЖВАЦЬ *незак.* Адцэджваць. *Отцажваем тую юшку і емо.* Бярэжцы.

ОТЦЕГЦІ' *зак.* Адцягнуць. *Ву мо його отцеглі трохі?* Запясочча. *Отцеглі от дорогі ў канаву.* Верасніца.

ОТЦЕ'КАЦЬ *незак.* Сцякаць. *Молоко кіслэ одцекае да сыр получаецца.* Запясочча.

ОТЦУРА'ЦЦА *зак.* Адказацца, перастаць знацца. *Шчо од вас дзядзько одцураўса?* Хачэнь.

ОТЦЯ'ГВАЦЬ *незак.* Адцягваць. *Отцягвайце нацiну, хлопцы, а му будом вубіраць картоплі.* Старажоўцы.

ОТЧАВІ'ЦЦА *зак.* Адціснуцца. *Сыр отчавіцца.* Альшаны.

ОТЧАВІ'ЦЬ *зак.* Адціснуць. *Положы под нагнёт сыр отчавіць.* Старажоўцы.

ОТЧА'ЎВАЦЬ *незак.* Адціскаць. *Творог отчаўваюць каменем.* Хотамель.

ОТЧУВА'ЦЬ *незак.* Адчуваць. *Ее серцэ отчувало, шо ў бою загіне вон* (з песні). Сямурадцы.

ОТЧУЖА'ЦЦА *незак.* Адчужацца. *Отчужаюцца братанкі нашые.* Луткі.

ОТЧЫКА'НІЦЬ, ОТЧЫКО'НІЦЬ, ОТЧЭКА'НІЦЬ

зак. Адмастачыць. *Большы дом за ўсіх одчыканілі.* В. Малешава. *Вот отчыконіў бойку!* Запясочча. *От отчэканіў вуліўку!* Верасніца.

О'ТЧЫМ *м.* Айчым. *Оччым, як і мачоха, однэ і тэе ж.* Альпень.

О'ТЧЫНА *ж.* Зямля, якой карысталіся бацькі, бацькоўская сядзіба. *Пашоў на свою отчыну.* Альшаны. Родавая борцевая пасека, атрыманая ў спадчыну. *Дзе пчолы стаяць, то моя отчына.* Мачуль.

ОТЧЫ'НЕНЫ *дзеепрым.* Адчынены. *Дзверы отчынены і вокна, але душно.* В. Малешава.

ОТЧЫ'НЕТЫ *дзеепрым.* Тое ж. *Хата отчынета, а воны на горэ.* Запясочча. *Печ оччынена, то зачыні.* Там жа.

ОТЧЫНІ'ЦЬ *зак.* Адчыніць. *Касе, отчыні но дзверы!* Аздамічы. *Шоб у моём серцы да булі дзверцы, то отчыніла да показала, як я праўду кажу.* М. Малешава.

ОТЧЫНЯ'ЦЬ *незак.* Адчыняць. *Отчыняй, бабо, скрыню!* Старажоўцы.

ОТЧЭКНУ'ЦЬ *зак.* Адхінуцца. *Дзіця плохое, не можно і на мінуточку отчэкнуць.* Старажоўцы.

ОТЧЭПІ'ЦЦА *зак.* Адчапіцца. *Мухі лезуць, хай воны отчэпяцца!* В. Малешава. *Отчэпіса, нашчо воно мне.* Цераблічы. *Мо не ростуць у огородзі картоплі? — Отчэпіса, ростуць!* Хачэнь.

ОТШЧЫКНУ'ЦЬ *зак.* Адшчыпнуць. *Отшчыкні хвосціка од бурака дай саджай у зёмлю.* М. Малешава.

ОТШЭПТА'ЦЬ *зак.* Адшаптаць, адагнаць шаптаннем (хваробу, урокі і г. д.). *Пропалі мушы, як іх сем баб отшэптало!* Пагост.

ОТ'Я'ТРЫВАЦЦА *незак.* Развярэджвацца. *От этой ваўкі от'ятрываюцца другіе ваўкі.* М. Малешава.

ОТЫНКОВА'ЦЬ *зак.* Атынкаваць. *Отынковалі за два дні хату.* Дварэц.

ОЎ *выкл.* Адказ на зварот. *Оле!— Оў!— Ходзём додому!* Цераблічы.

ОЎДЗЮ'ШКА *ж.* Рыба галень. *Оўдзюшка така без лускі.* Чэрнічы.

ОЎДОВЕ'ЦЬ *зак.* Стаць удаўцом. *Буў оўдовеў да зноў ожэніўса.* Цераблічы.

ОЎДО'Т *м.* Удод. *Оўдот ш чубочком, вон вельмі хорошэнькі.* Сямігосцічы.

ОЎЁС *м.* Авёс. *Оўёс зожном, да ўжэ пшэніцу сеемо*

на зіму. Мачуль. *Не ўся во ўсе, а есць і ў ечмені* (прымаўка). М. Малешава.

ОЎЁХ *ж*. Вех ядавіты, цыкута. *Оўёх — вонэ таке ростопурэнэ, нізенькe*. Пагост. *Корову здуне от оўёха*. Бярэжцы.

О'ЎСІШЧЭ *н*. Аўсянішча. М. Малешава.

ОЎСЯ'НІЦА *ж*. Аўсяная мякіна. *Гусей само кормяць оўсяніцэю*. Старажоўцы.

ОЎСЯ'НЫ *прым*. Аўсяны. *На оўсено́й копе, казалі, бусько поседзіць і полеціць у поўрэй*. Хачэнь.

ОЎТО'РОК *м*. Аўторак. *Мне ў оўторок прышла чэрга коровы пасці*. М. Малешава.

ОЎЧА'Р *м*. Авечы пастух. Запясочча.

ОЎЧЫ'НА *ж*. Аўчына. *Ву самі можэце окрасіць, онно оўчыны коб*. Сямігосцічы.

ОФЕ'РМА *ж*. Нязграбная асоба. *От оферма, себе не понімае!* Сямігосцічы.

ОХ *выкл*. Пры ўзрушэнні. *Зашла на базар — ох, а грошы забыла*. Сямурадцы. *Ох, шчо гэто за людзі! Ох, не забулі да прыслалі карточкі!* В. Малешава. *Ох, далеко ходзілі!* М. Малешава. *Ох, ох, ох, дзе ж тая курочка!* Дварэц. *Добрэ ох і ўдвох* (прыказка). Запясочча.

ОХА'ЙНО *прысл*. Акуратна. *Охайно ву ходзіце, і грошы вам даюць*. Д.-Гарадок.

ОХАМЕНУ'ЦЦА *зак*. Адумацца, спахапіцца. *Охаменіса, будзеш ты ешчэ потом каецца!* Бярэжцы.

ОХА'ПКА *ж*. Ахапак, абярэмак. *Узяў травы ў охапку*. Аздамічы.

ОХВА'Т *м*. Прастуднае захворванне. *Охват — нагрэецца конь да улезе у во́ду да простудзіцца, вон і ў свіньі бувае*. Запясочча. *Удушэны на ве́цёр выскочыш, да і охват*. Лутні. *Як руку горачу да ў во́ду усунеш, то охват будзе*. Аздамічы.

ОХВАЦІ'ЦЦА *зак*. Прастудзіцца (пра разгарачанага). *Это ж конь мокры, охва́ціцца на вуліцы*. Лутні.

ОХВА'ЧЭНЫ *дзеепрым*. Прастуджаны з дарогі. *Як охвачэны конь, то чэчэ з холкі*. М. Малешава.

ОХВО'СЦЬЕ *н*. Завадзь на рацэ, дзе можна прыстаць да берага з плытам (за паваротам ракі). Дварэц.

ОХВО'ТА *ж*. Ахвота. *Поробіш до поту — есцімеш у охвоту* (прымаўка). Сямігосцічы.

ОХВО'ТНІК *м*. Добраахвотнік. *Наш Колька охвотніком пошоў у парцізаны*. М. Малешава.

ОХВО'ТНІЦА *м.* Добраахвотніца. *Я за охвотніцу ходзіла з ею жаць, шчоб вона не бояласа сама.* Чэрнічы. *Я не по нараду, я охвотніцэю з усіма дзеўкамі поехала.* М. Малешава.

ОХВО'ТНО *прысл.* Спакойна, бяспечна, весела, прыемна. *Ходзем, Лёксо, мне одной не охвотно.* Луткі. *От неохвотно було седзець на том хуторы!* Мачуль. *Добрэ, шчо ты едзеш, удвох будзе охвотней.* Тураў. *Навет с котом у хаці охвотней, ніж самому.* Там жа. *Сядзьце і ву трохі поседзець коло нас, і нам будзе охвотней.* Хачэнь.

О'ХКАЦЬ *незак.* Узрушана ўсклікаць. *Охкае у хаці — колодзежа роскідалі!* Верасніца.

ОХЛА'ПЫ *мн.* Мясныя адкіды (абрэзкі, вантробы, плеўкі і інш.). *Прынеслá охлапоў, негодного м'яса нейкого.* Запясочча.

ОХЛУ'ДА *ж.* 1. Доўгая тонкая жардзіна. Хотамель. 2. Брыда, неахайнік. *Трэба було вуйці за такого охлуду, да мучса век!* М. Малешава.

ОХОЛО'ДАНЫ *дзеепрым.* Прастылы. *Ось охолоданэ молоко, вечэрэшне.* В. Малешава.

ОХОЛО'ДАЦЬ *зак.* Прастыць. *Ладка охолодае, то дам, шоб ты не здох!* (пра ката). Дварэц. *Надо, шоб борш охолодаў.* Запясочча.

ОХОЛО'ДВАЦЬ *незак.* Астываць. *Чым-небудзь трэба заліць, шчоб воно охолодвало.* Сямігосцічы.

ОХОЛОДЗІ'ЦЦА *зак.* Прастыць. *Охолодзіласа — банкі трэба!* Хачэнь.

ОХОЛОДЗІ'ЦЬ *зак.* Ахаладзіць. *Упаў Ільля і охолодзіў воду* (пра дождж на Іллю). Дварэц.

ОХОПІ'ЦЬ *зак.* Праняць, прабраць. *Мой дзядзько хату робіў да ўдушыўса, да охопіло ёго, то поўгода піў тое зелье.* Луткі.

ОХО'ТА *ж.* 1. Ахвота. *Я маю охоту целя купіць.* В. Малешава. *Для мене рыба — охота.* Луткі. *Охота худжэй неволі* (прыказка). Луткі. 2. Паляванне. *Порошка ўпадзе, собіраюцца на охоту іці.* Бярэжцы. △ Н а о х ó ц е. У стане цечкі. *Корова наша на охоце.* Аздамічы.

ОХО'ТНІК *м.* Паляўнічы. *Охотнікоў поўно, онно воўкі по селе ходзяць.* Цераблічы. *Охотнік охоту мае ходзіць і ходзіць, а прыдзе — утоміцца а ўтоміцца!* Бярэжцы.

ОХО'ТНО *прысл.* Ахвотна. *Вон охотно робіць.* Аздамічы. *Охотнéй удвох робіць.* Там жа.

ОХО'ТНЫ *прым.* Такі, да якога маеш ахвоту. *Над грыбы нема охотнéйшой штукі!* Цераблічы.

ОХО'ЧЫ *прым.* Ахвочы. *Вон охочы да охочы до гэтого, змалку воны усе за гэтым пропадаюць.* Хачэнь.

ОХРЫ'ПНУЦЬ *зак.* Ахрыпнуць. *Попокрычаў, шо і охрып.* Старажоўцы.

ОХРЭНУ'ЦЬ, ОХРА'НУЦЬ *зак.* Ахапіць, заняць. *Охрэнýло горэчко нас, здохла корова.* Старажоўцы. *От охрáнула норму, як на двоіх!* Там жа. *Таке нешчасце охрáнуло іх, сын покіданку подобраў!* М. Малешава.

ОХРЫ'ПНУЦЬ *зак.* Ахрыпнуць. *Попокрычаў, шо і охрып.* Старажоўцы.

ОЦАРЫ'ЦЦА *зак.* Запанаваць. *Военные там оцарыліса.* Мачуль.

ОЦЕ'ЛЕНА *дзеепрым.* Такая, якая ацялілася. *Оцелена коза рано, да мало дае молока.* Хачэнь.

ОЦЕЛІ'ЦЦА *зак.* Ацяліцца. *Корова шчэ не оцелілас.* Аздамічы. *Оцеліласа гэта корова мо ў тройцу.* Мачуль.

ОЦЕРЭБІ'ЦЬ *зак.* Ачысціць ад галінак, абшчыпаць, вылушчыць. *Оцерэблю кіяха да шорую чугуны ім.* Дварэц.

ОЦЁЛ *м.* Ацёл, цяленне. *Смола перэд оцёлом за тыждзень наліваe.* М. Малешава.

ОЦІ'НОК *м.* Адцінак, кавалак, адрэзак (бервяна, палкі і інш.). Хотамель.

ОЦІХА'ЦЬ *незак.* Заціхаць, пераставаць, супакойвацца. *Ужэ бура оціхае.* М. Малешава.

ОЦІ'ХНУЦЦА *зак.* Заціхнуць, спыніцца, перастаць. *Война оціхнуласа.* Запясочча.

ОЦІ'ХНУЦЬ *зак.* Тое ж. *Вецёр оціх да зробіласа погода.* Старажоўцы.

О'ЦОТ *м.* Воцат. *Кіслы, бі оцот!* Сямігосцічы.

ОЦУПЕ'ЛЫ, ОЦУ'ПЛЫ *прым.* Адубелы. *Хай цебе остылого да оцупелого поцоловалі!* (праклён). Старажоўцы. *Оцуплы.* Запясочча.

ОЦУПЕ'ЦЬ *зак.* Адубець, акачанець, застыць да нерухомасці. *Мороз, оцупелі ногі ў той клеці!* Цераблічы. *Оцупеў, такі мороз!* Аздамічы.

ОЦУ'ПНУЦЬ *зак.* Адубець, акалець, застыць так, што не паварушыцца. *Ужэ оцуп і одуб, затоб дойшоў, гэтак оцуп.* Пагост. *Змерз і оцуп соўсім.* Мачуль.

ОЦУРА'ЦЦА, ОЦУРЫ'ЦЦА *зак.* Ацурацца, поўнасцю адказацца. *Оцураўса мене дзядзько.* Мачуль. *Оцурыўса зусім, не показваецца у хату ані.* Аздамічы.

ОЧАМРО'НЫ *дзеепрым.* Учадзены, адурманены. *Цэлы дзень я очамроны буў, як попало ў лоб.* Сямігосцічы.

ОЧАМРЭ'ЦЬ, ОЧОМРЭ'ЦЬ, ОЧЭМРЭ'ЦЬ *зак.* Ачмуціцца, учадзець, адурманецьб *Голова очамрэла од гэтого дыму.* Запясочча. *Така жара удзень була, шо очомрэў на сонцы.* Пагост. *Еслі людзей багато ў лаўцы, то натупаеса, очэмрэеш, страх!* М. Малешава.

ОЧА'ХНУЦЬ *зак.* Ачахнуць. *Як печ очахне, то ставяць кіслэ молоко, шоб оттопілосо.* Дварэц.

ОЧКАРНЯ' *м.* і *ж. экспр.* Чалавек з вялікімі вачамі, у акулярах. Аздамічы.

ОЧКА'ТЫ *прым.* Лупаты, з вялікімі вачамі. *Вон такі очкаты, сімпацічны.* В. Малешава. *Вочкатые фанарэ вурочыў на мене!* Там жа. *Одзін хлопец буў такі очкаты, то ёго ругала маці Махтод очкаты.* В. Малешава. *Очкаты чоловек, ёго очы по кулаку.* Кароцічы.

О'ЧКІ *мн.* Акуляры. *Ужэ тые буквы наглые ў тых очках.* В. Малешава.

О'ЧКО' *н.* Ачко, спецыяльная клетачка, дзірачка (у сотах, вуллі, сетцы і г. д.). *Чмель з моху нанесе гнездо і очка такіе здзелае.* Сямігосцічы. *Шэсць очок, як гуляемо ў скаканку.* Альпень.

ОЧКОЎНЯ' *м.* і *ж.* Чалавек з вялікімі вачамі. *Очкоўня чортова, чого ты поставіласа, бо зарэ як вальну, то й ляжэш!* Верасніца.

ОЧКУ'Р, ЧКУР *м.* Учкур, шнурок у штанах. *Чкур — то мотуз такі тонкі.* Сямігосцічы. *Очкур.* Мачуль.

ОЧОЛОВЕ'ЧЫЦЦА *зак.* Вярнуць сабе чалавечае аблічча (пасля праклёну). *Чэшча наслала на ёго так, а далей очоловечыўса, Юрый спас* (з казкі). Лутківі.

ОЧО'МАЦЦА *зак.* Ачухацца. *Ужэ вон очомаўса трохі.* Буразі. *Ужэ очомаўса со сну чы не?* Пагост. *Очомаўса — як з п'янкі або забыўса шчо.* Альшаны.

ОЧУМАНЕ'ЦЬ, ОЧУМЕ'ЦЬ *зак.* Ачумець, здурнець. *Ты шчо, очуманела?* Запясочча. *Очумеў, недобрэ стало.* Там жа.

ОЧУНЯ'ЦЬ, ОТЧУНЯ'ЦЬ *зак.* Ачуняць. *Буў негож, да очуняў.* Аздамічы. *Пробуў мой брат мо два годы, трохі отчуняў — і война.* В. Малешава.

ОЧУ′ЦЦА *зак.* Адазвацца, даць аб сабе знаць. *Змалку певень дзеўбене — і вонэ под старосць очуецца* (прымаўка). Бярэжцы.

ОЧУ′ЧВАЦЦА *незак.* Аказвацца, з'яўляцца. *Заросце, а потом очучваецца зноў* (пра пасадкі лесу). Дварэц. *Трохі згіблі булі гуркі, далей зноў ачучваюцца.* Запясочча.

ОЧУ′ЧЫЦЦА *зак.* Аказацца, праявіцца. *Покража ужэ очучылаcа.* Запясочча. *Чэрэз дзесець год очучыцца хвороба.* Дварэц.

ОЧЭВІ′ДНО *прысл.* На вачах, хутка. *Очэвідно бачыш, шо падае.* В. Малешава.

ОЧЭ′ЛЬЕ *н.* Чалеснікі. *Очэлье закрываецца заслонкою.* Дварэц. *Нізке очелье Фёдор зробіў — велікіе чугуны у печ не пролазяць.* Пагост.

ОЧЭПІ′ЦЦА *зак.* Прычапіцца, учапіцца. *П'яўгі очэпяцца за ногі.* Дварэц. *Як квіток е, то леснікі не очэпяцца.* В. Малешава. *Очэпіцца за коўдру дай спіць, бы кожан под стрэхою.* Луткі. *Шчука на блешню очэпіцца, бувае.* Сямігосцічы. *Ека за шыю очэпіцца, то не ўцечэш* (жарт). Мачуль.

ОЧЭПІ′ЦЬ *зак.* Зачапіць, пачапіць, падчапіць, начапіць, прычапіць. *От этого чугуна-пудовіка очэпі вілкамі да цегні.* Пагост. *Очэпіў очкі.* М. Малешава. *О, очэпіла кусман сала! Я б ёго і за дзень не з'ела.* В. Малешава. *Вон собе очэпіў добру жонку!* Хачэнь. *Очэпі свое пальто на вешака.* Кароцічы. *За плечы очэпіць да несе.* Альшаны.

О′ЧЭПКА *ж.* Почапка. *Очэпка і ў шаньцы і ў колысцы, а ў ведрэ дужка.* М. Малешава.

О′ЧЭПОК *м.* Тое ж. *Очэпка прыв'яжэ к слоіку да на поес почэпіць да збірае ў ёго* (ягады). Велямічы.

ОЧЭ′РПАЦЬ *зак.* Зачэрпаць. *Воды з ведра очэрпеце кварту!* Мачуль. *Валько, очэрпі холодной водзіцкі!* Велямічы.

ОЧЭРПНУ′ЦЬ *зак.* Зачарпнуць. *Очэрпне той юшкі, нап'ецца, і п'яны!* (верху з брагі). Чэрнічы. *На помінкі кану даюць. Кажна душа по тры раз очэрпне, як одно почынаюць обедаць.* Кароцічы. *Ідзі очэрпні воды.* Альшаны.

ОЧЭРСЦВЕ′ЦЬ *зак.* Зачарсцвець. *Хлеб очэрсцвеў, чорству зробіўса.* М. Малешава. *Воно очэрствело, цвёрдым зробілосо.* Луткі.

ОЧЭРЭНУ′ЦЬ *зак.* Абступіць. *Очэрэнулі воўкі чоловека да затоб розорвалі.* Пагост. *А ты зайдзі на пасеку да пчолы нехай цебе очэрэнуць, то пропаў, заедзяць!* Старажоўцы.

ОЧЭРЭ′Т *м.* Чарот. *Очэрэт такі, ек сцена.* М. Малешава.

ОЧЭСА′ЦЬ *зак.* Абчасаць. *Очэшуць дзерэво, вон рукою поведзе і знае, як очэсанэ* (пра сляпога). Луткі.

ОШВА′РОК, ОШВУ′РОК, ОШМУ′РОК *м.* Абрывак вяроўкі, абломак кія. *Як дам тобе гэтым ошварком!* Буразі. *А вон узяў корову на ошвурок дай поўёў у лес.* Кароцічы. *Ошмуркі клочэніку оддаём.* Альгомель.

ОШКАБУРОК, ШКАБУРОК *м.* Стары зношаны абутак. *Одные ошкабуркі осталіс от чобоцей.* Аздамічы. *Ошкабурок — як шчо негодное.* Альшаны. *Некіе тэйі шкабуркі обула да і цегае.* Цераблічы.

ОШЛА′П *м.*, ОШЛА′ПА *ж.* Бервяно над аконнай асадай, над шуламі, над бэлькамі. Хотамель. *Ошлапа.* Сямігосцічы. △ Узяць у ошлапу. Прапусціць паміж коламі. *У ошлапу узяў калеіну і проехаў.* Цераблічы.

ОШЛА′ПІЦЬ *зак.* Пакласці бервяно ў зрубе над аконнай асадай, над шуламі, над бэлькамі. *Плотнікі ужэ окна ошлапілі.* Сямігосцічы. Абхапіць. *Хрэнч ошлапіў мене, не повернуцца.* Запясочча. *Кот ошлапіць лапамі курэня за шыю і попёр.* Дварэц.

ОШОЛОМОНЕ′ЦЬ *зак.* Адурманіцца. *Воны там за рэкою ужэ ошоломонелі, тые гусі.* Дварэц. *Я б ошоломонела от шуму ў том городзі.* Верасніца. *Ек лузнуўса, то ошоломонеў і ў вочах зоры скачуць.* Луткі.

ОШОЛО′П *м.* Той, хто адурманіўся. *Шо ты стоіш, ошолоп дурны, шо не ідзеш на роботу!* Старажоўцы.

ОШОЛОПЕ′ЦЬ *зак.* Адурманіцца. *Я ошолопела, шо серэд ночы пошла.* М. Малешава.

ОШО′МАЦЦА *зак.* Адзецца ў абноскі. *От ошомаўса, шо еле ідзе.* Старажоўцы.

ОШО′МОК *м.* Абноска. *Наклаў на плечы ошомка да ходзіць.* Старажоўцы.

ОШУ′ДРАНЫ *дзеепрым.* Абадраны. *Ошудраны чоловек, порванэ на ём усё, не дбае.* Сямігосцічы.

ОШУЛЕ′ЦЬ *зак.* Адурманіцца. *Баба ошулее да забудзе подаць.* Дварэц.

ОШУ'МОЧКІ *мн.* Пушысты пылок пад кроснамі. *Ошумочкі бердо нарэзвае.* Пагост.

ОШУ'ШКАЦЦА *зак.* Цёпла апрануцца, ухутацца. *Мне не хóлодно, я добрэ ошушкаласа — куфайка, фрэнч на мне.* Верасніца.

ОШУ'ШКАЦЬ *зак.* Цёпла апрануць, ухутаць. Запясочча.

ОШЧЭНІ'ЦЦА *зак.* Ашчаніць. *Войчыца у лому ошчэніласа.* Хачэнь. *Скорэй собака ошчэніцца, як сіву хлопец ожэніцца* (прымаўка). Старажоўцы.

ОШЧЭНІ'ЦЬ *зак.* Тое ж. *Ошчэніла сучка аж шэсць шчэнят.* Луткі.

ОШЧЭ'ПІНЫ *мн.* Частаванне цесляроў у сувязі з закладкай першага вянца ў зрубе. *Як оснуюць хату, то робяць ошчэпіны.* Сямігосцічы.

ОШЧЭ'ПЫ *мн.* Спецыяльнае прымацаванне вулля на дрэве. *У ошчэпы берэ вульйá, як поставіць на той одзёр.* Аздамічы.

ОШЫГА'ЦЬ *незак.* Хутка есці, уплятаць. *Вон седзіць да еешню ошыгае.* Пагост.

ОШЫ'ЁК *м.* Ашыек, шыя. *От ошыёк гладкі, шо гузікі у рубашцы не сходзяцца.* Старажоўцы.

ОШЭРГА'ЦЬ, ОШЭРКА'ЦЬ *зак.* Устанавіць, выявіць, агледзець, заўважыць. *Коб нас хто не ошэргаў, не углéдзеў.* Луткі. *Ужэ ошэргалі, хто пшэніцу украў.* Пагост. *Дзеці хорошые кожýшкі ошэргалі ў ямцы.* Цераблічы. *Потом ошэргалі, як вувела дзецей, тую войчыцу.* Мачуль. *Як которы ошэркае, шчо жойна проб'е вульйá, то жэсцью заб'е.* Запясочча. *Дзеці ёго ошэркалі ў кустах.* Альшаны.

ОШЭРХА'ІМ *м.* і *ж. экспр.* Брудная непрыбраная асоба. *Не хочу, коб эта ошэрхаім седзела коло мене.* Бярэжцы.

ОШЭРЭ'НІЦЬ *зак.* Абступіць. *Думаю, ошэрэняць мене тые войкі і разорвуць.* Запясочча.

ОШЭШЭ'ЛІЦЬ *зак.* Ударыць, агрэць. *Одзін ошэшэліў поленом по плéчах, а другі ёго ножэм.* М. Малешава.

ТЭКСТЫ

ЦЁТКА ПАРУ́ЛЮШКА РАСКАЗВАЕ

У нас там коло могліц на той Ры́дчы гумно було. А там берозы булі, дубы. Бацько ўстаў нек раз да пошоў молоціць. Зайшоў у гумно да свеціць лампу. І вон только запаліў эту лампу да ўжэ бeрэ цэ́па, а сова як джу́хне на ту лампу! Этэ сцекло і покоцілосо. До́бро, шо не загорэлосо. Бацько ўзяў эту сову звеза́ў. Так дзень ужэ. Наварылі снеданье, ждом ужэ того бацька снедаць. А той бацько несе эту сову ў хату. Дай посадзіў на этом стоўпе́, шо коло печы. Вона седзіць, ву́рачыла тые очы. А мы ўжэ снедаем. Седзіць, і седзіць, і седзіць, ада́ле як бухне ў вокно, і прамо да туда, дзе була вона! А ма́ці на бацька кажэ: «От, цепер закрый окно головою!»

* * *

Му пасцілі з однэ́ю бабою (була ў мене корова) чэ́ргу. З Ода́ркою. Да стояло такое веліке озеро. Я пошла так, к озеру, перэйма́ю коровы́. А не́шо таке чорнэе, як собака, як брохне, дай пропало. Дай нема, нема, нема! Прышла: «Ода́рко, ты нічого не бачыла?» — «Бачыла, мо то,— кажэ,— воўк».— «Ну, то вон жэ не пота́ў бу». От мы жджом, жджом. А там чоловек ідзе одзін. А му кажом: «Сцепа́н, шо то мы бачылі у лужку, у озеры? Не́шчо як брохнуло, дай пота́ло».— «То,— кажэ,— бобе́р, бабы́, от шчо. Вон,— кажэ,— потаў і не покажэцца нікому».

* * *

Як два пеўні, так жэ оны б'юцца. Я одного ў гэты хлеў укінула. Кажу: «Так без дай прычыны ёго зарэзаць, не. Хай будзе чы к Роздву́, чы к екому святу хай». І вон, бедненькі, сам седзеў. І зморозіў грэ́беня. Зашыецца ў куточок, седзіць. Як я йду, то вон ужэ знае, шо есці дам. Выйдзе, поесць. І перэзімоваў, і нічого ёму не зробілосо. Весною стало цеплей, вон оджыў ужэ. Ужэ спевае, да танцуе коло кур.

Усяке своім радэ!

* * *

Ко́лісь у нас буў дзед, вон прыка́зваў нам: «Дзеці, будзеце на робоці, ці ў лесу́, ці ў полі, як только грыміць, бліска́е садзіцеса на том месці, да́лей нікуда не ходзіце. Стало грымець і бліска́ць, дзе цебе запосці́гло — і садзіса, нікуда не йдзі. Потому шо бе́гці ж не можна, а будзеш бегці, ты будзеш сопці́, і к этому твоему́ воздуху прыносіць грозу́, о». Это вон нас так вучыў.

Пошла я, Паўлік, у ягоды. А ягоды далеко ў нас. Лечы́нье зовецца. Туды кіло́метроў мо восем іці. Бралі ягоды, як цепер от погода. А по́том погры́мвае, погрымвае. «Зобіра́йцеса жонкі, ходзем домоў». Вухо́дзьмо на лінею — начынае бліска́ць. Кажу: «Я буду попе́рэду. Як бліснé, я саджуса і вы садзецеса. Бліснýло раз, а потом другі раз так як бліснýло на́крэст, да ко́ло нас, от так, як мо до моé березы, як дало́ у хвою, так от верха́ отлупіло хвою і откінуло. Попола́м! Ідо́м мы собе компаніею із того лесу. А дождж, а грымо́та! Адале як гры́мнуло да як дало́! А було багато жоно́к с Турова і з нашого села. Так ек дало, то туро́ўскіе дзве упалі. І з нашого села одна. Одну откачалі туро́ўську, а дрýгу забралі на воз. А гэту з нашого села, то як везлі, то не сознава́ла, а вішчала — і-і-і-і-і! І вочэй не росплю́шчыла. Але откача́лі. А шо с Турова — не откачалі.

* * *

От другі росказ будзе. У нас умéрла жонка. Мы та́ма жылі, на том огородзі, у нас там стояла хата. Умерла жонка, Арка́дзеіха зваласа. У нас хата задня була і перэдня. Мы ў перэднёй і спімо. Ужэ осень, ужэ кудзелі этые прадом. Ве́чкі пострыгуць і на́перво воўну эту прадуць. Я ўстала, а ў нас таке було крыльцо. Я ўстала на двор. Ой, а коло́да така велізна ў нас стоіць ко́ло дво́ру, шо мушчыны дрова се́клі. І я Аркадзеіху бачу. Як ее похавалі, я і не бачыла. А вона стоіць о так коло колоды. Ох, я ў хату. Кажу: «Дзянно, ты нічого не чула?» Кажэ: «Не чула». Ажно́ по сцене о так о трах-трах-трах. А вона: «А шчо то?» А я кажу: «Аркадзеіху бачыла. Ох, Аркадзеіху,— кажу,— бачыла». От я на свое очы бачыла. Шо ўмéрла, ў том самом одзеньі одзета.

* * *

Була ў нас свінья большая. А вода велікая була. Ну просто от ек ідзеш гэтою вуліцэю, то до самое почці этое хаты лоткі стоялі. А мой чоловек робіў колхознэ гумно. А я ту свінью выпусціла. А она ік хракý, к кно́розу, мы коліся казалі. Ох, божэчко! Ходжу я, шукаю, шукаю, бегаю по селу. «Ох,— кажу,— людзечкі, мо хто бачыў мою свінью, дзе вона дзеласа, і куды вона пошла?» А там мужчыны пожы́лые коровы́ колхозные возілі паро́мом у лес да кажуць: «Пара́ско, о́то твоя будзе свінья, поплыла ж на ферму. Му,— кажэ,— акурат проплывалі, а мост вода подняла. Вона,— кажэ,— усплыла на мост, по этому мосту,— кажэ,— походзіла і оттуль подаласа прамо на ферму». Ох божэ ж мой, ох свеце ж мой, шо ж мне рабіць! Ох, ма́монькі-га́лонькі! Я ік загадчыцы. Кажэ: «Вона там ходзіць. Мы выпусцілі ста́дніка,—кажэ,—нехай ходзіць». А я натоўкла картоплёў у ведро да зноў ік загадчыцы: «На, Мары́ночко, да завезеш да покорміш там ее». Ой, шчэ та Марына дома, ужэ плувé свінья домоў. І заплула́, й прыплула́! І навела́ двонаццэць поросят. От такіх! Да се́рэд дво́ру як поля́гуць! Прывела двонаццэць і ўсе кабаны́! От íсцінна праўда!

* * *

Шчэ я була дзеўкою. Да було ў нас дзве свіноматкі. І ўжэ по́дсвінкі велікіе. І гэтые свінье колісь вугоняліі пасціць. От жэні да

попасі на болоны свіней. То мы пожэном, попасом, дале прыжэном домоў. Адале ўжэ восень. Ужэ ў нас осталóсо двое велікіх і чэцьверо малых. А тые попрóдалі. Маці загадвае мне: «Прожэні туды за рэку, воны там будуць доўго ходзіць». Мы з другою жонкою загналі туды за мост. Загналі за эты мост. «Ой, а шо воны будуць тут есці? Жэнéм под лес у жолуды́, да хай жóлуду поедзяць». Ну, мы загналі этые свінье ў жолу́д. Седзелі, седзелі, да пошлі домоў. Оны самые прыдуць! Прышлі домоў. Нема іх дзень, нема ешчэ дзень. Да бацько кажэ: «Ідзіце свіней шукаць, дзе вы іх подзелі?» — «Мы загналі туды за рэку». То одна свінья на трэці дзень прышла, а тых не було тры недзелі. Прышлі понае́джваные. Ужэ выпусць онó, так оны туды і хочуць, по жолу́дзью походзіць.

* * *

Гусі у нас на рэцэ й на рэцэ плаваюць. А под осень ужэ людзі розбіраюць. У кажного свой знак, у гусей. Одного дзеда прыгналі гусей, а гусака нема. «Хто-то мого гусака ўкраў»,— вон говорыць. А ў нас було так гумно по гэту сторону, а вон по той бок. Цепер там трава росце, а тоды там таке було болото! Ры́дча вонэ зовецца. Пытае той дзед: «Мікіто, мо ты мого гусака дзе замеціў, ты ж ёго знаў?» Кажэ: «Не, дзеду, ніколі я ёго нідзе не бачыў».— «Мого гусака,— кажэ,— нема, старого,— кажэ,— гусака нема». Ну, й нема й нема. Ужэ і зіма пройшла, ужэ лето проходзіць. Ніхто нічого про этого гусака не говорыць, і нішчó. Ужэ той дзед молоціць у гумне. Летáюць гусі коло гумна. А гумно було веліке, на два так бокі, а там прогумéнок. А коло ёго гумна такі брод бўў велікі. Знаеш шчо за брод? Рэчка така, крынічка. Летáюць, летаюць этые гусі. І гэтые ўжэ мушчыны, которых гумна, і з этымі цэпамі вуйшлі: «Шо то за гусі так летаюць нізко?» Эты дзед выйшоў. Як поглядзеў, кажэ: «Мой гусак!» А гусей — страшно! Шо тут робіць? Мой бацько подышоў ік ёму. Кажэ: «Ну, шчо робі́цьмеш, дзеду? Возьмі, дзеду, ідзі наберы пашнé і посып ускрóзь од брода у прыгуменок». Эты дзед так зробіў. Этые гусі летаюць, летаюць... Эты гусак то сядзе, то подлеціць, то сядзе, то подлеціць. Поніжáе этых гусей. А потом усе як упалі на эты брод, так эты брод чорны стаў от этых гусей. І от ґéрґаў, ґéрґáў,—кажэ,—той гусак (я это не знаю, это ўжэ росказвалі старые людзі нам), ґéргаў, ґéргаў,— кажэ,— эты гусак, а потом помалéньку, помалéньку по этой дорожцы, шось стаў ужэ гомонéць до этых гусей. Этые гусі усе по той посыпаной дорожцы, і этою дорожкою да к этому дзеду ў прогуменок. Эты дзед этого прогуменка закрыў, да позваў этых людзей, да поналоўля́лі этых гусей! Кому п'яцеро, кому і дзесяцеро. Попоéлі м'яса!

* * *

Пошоў чоловек мой гуляць. А хлеў не бўў зашчэплены, а так прычы́нены. А целя було здоровэ. Этэ целя вускочыло. А му так жылі от, ек і цепер хата, да на вуліцу. Да на вуліцку вубегло да коло крэста й бегае. А я ў одной сороццы, а сорочка ў мене доўга, перкалёва, вушыта. Я ў этой сороццы да ў одной, да за гэтым целя́м, да кругом крэста лоўлю ёго. Так этые мушчыны ек побачылі, шо бегае. Ох, это смерць! Розбегліса хто куды! Прышоў мой домоў, а я плачу. Это ж,— кажу,— целя вускочыло, да я попобегала

на селе коло крэста! О́х да бо́жэчко, дзе ж тые,— кажэ,— хлопцы подзеліса, мо позабегалі ў Хочэ́нь із Сторожо́вец. От,— кажу,— попужала. Хоць горэ мне, але ш і смех.

* * *

Було кому смех, а нам і беда. Ек бы я іх не порозрэзвала, этые во́ля то...

Сосед посееў коноплі. А наша от так хата. Вупусцілі мы куры. Мы й не зналі, шо вон посеяў. Вон вечэром посе́яў, а му рано вупусцілі. Так оны на этые коноплі ек спалі! А вон і отраву покідаў: насоліў картоплеў, нам'яў, да гэтак і с картоплямі покідаў. Воны ек наеліса этое солі, так воле́ ек бачыш чэрнее. Ох, я ж побачыла, шо, ўхопіла курочку. Ой, да божэ ж мой, да свеце ж мой! Я скорэй у стол да за брытву чоловекову да брытвою этою! Розрэзала да вумула, вумула, голку трапіла, скорэй так зашыла. Да однэ, ту плевочку, зашыла, потом другэе так зашыла. Да ўжэ й пусціла. Вона воду п'е. Ужэ гукае: «Дзя́нно, твоя квоктуха на яйцах?» Она кажэ: «Не, от оттопу́рыласа дай седзіць». «То беры скорэй да ратуй ее. Бо я пойду свое ратоваць».— «Ой, то поратуй мо мою?» Узелі да ее поратовалі. Да ў мене було шчэ шэсць тых, шо не квоктух, то тые отратовала, а тры пропало. А ў ее ўсёго одну отратовалі. А тые ўсе подохлі. От бачыш, воле́ соль тая проесць, і вона доходзіць, во. От вам еке було дзело. Прышоў чоловек, росказваю ўжэ я чоловеку. «Ох, с цебе ўрач!» Да росказвае: «Онь моя жонка операцыю курам поробіла дай жывые. Не ўправіласа ўсіх поратоваць». А мене, бувало, як зайду: «Ну як там куры?» — «А еке вашэ дзело?»

* * *

У екі дзень родзіласа, у той дзень топіласа. У п'яты клас ходзіла. А я седжу ў школі. Седжу ў школі, а прыбеглі дзеўкі, да: «Цётко, ваша Маруся ўтопіласа!» Ой да божэ ж мой! А я ек пень! Шчо зробілосо? Ох, божэ ж мой! Поседзела, поседзела, а дале помаленьку, помаленьку да йду. На рэцэ там купаліс. І вона із дзеўка́мі. І там хлопец купаўса недалеко. Крычаць: «Іван, о Іван, Маруся Пару́люшчына утопіласа». А той прыбег, да нырца! Да як задаў нырца, так попаў ее за голову за косы, дай дубіць. Дубіць, этые крычаць: «Цягні, цягні скорэй!» Да на рукі ее, да давай качаць, да давай качаць, да качаюць, качаюць. А вода льецца і з рота і з вушэй. А вона нічого ўжэ, ўжэ ее нема. Ужэ як сталі і качаюць, і качаюць. А потом одзін кажэ: «Здаецца дыхнула. Качай, качай!» Качае, качае, качае, а вона — «Ой, ой!» Як ойкнула ўжэ, да поставілі. Поставілі — не стоіць. Там ее дзевочкі зноў под рукі дзержаць. Подзержалі, трохі очу́сьцвеласа да прывелі. Замоталі у кожу́ха да положылі под хатою. А я зайшла. Ох да божэ ж мой! А вона не отзываецца. А вона не говорыць. Прывелі домоў. Дома лежыць, не говорыць. Устане ходзіць — не говорыць. Дзень не говорыць, другі не говорыць. Садзіцца есці. А як она там есць? Хлопцы проціў ее: «То ты ж топіласа, хай бы росказала, як ты топіласа». Мы думалі, шчо ўжэ будзе немка. Дождалі недзелі, того самого, мо та пора прышла, шо вона топіласа. А прышла, тут е ў нас стара жонка, а вона прышла да говорыць: «От, это ўжэ б похавалі, а то от седзіць хоця». А вона седзіць да: «Коб вы чулі, як

там музыкі йгралі». Отозваласа! Ох, да господзі, ох, да міленькі! Ох, да дзякуй богу, шо она отозваласа. Нешчо так було ёй зробілосо, шчо ані говорыла.

* * *

Ну, пасом товар. Товар ходзіць у болоці. А мы так градою ходзім. І бежыць одна дзеўка. Она ўжэ ўмерла. Бежыць да кажэ: «Ох, да дзевочкі, конь у товары!» Мы бегом туды, аж лось! Ходзіць собе с товаром, так шо оно тые рогі лежаць на спіні. Коб дзеўкі, то дзеўкі гледзелі б ёго нішком. То перэлогі ж этые, хлопцы, як ускочылі ў тэ болото, да то й собе, коб завернуць, коб мо ёго поймаць. Пошоў, не оглянуўса, і не розгледзелі. І от скажэце, і коровы не бояцца.

* * *

Брацíха мне росказвала. Була вона шчэ, дай сестра була ў ее, ўжэ велікіе булі. Ходзілі ены по чорніцы ў лес. Ідуць по чорніцы, а знаходзяцца грыбы. Оны набралі грыбкоў кошэль, понеслі домоў, нагледзелі чорніц багато, так густо. Несуць этые грыбы, зустрэлі дзеда на мосту. А вон: «От, трасца вашой мацер, скоро набралі грыбкоў! От ішлі — от ужэ несуць». Оны зайшлі домоў, позаўтрыкалі. «Ходзем да тые ягодкі вубером». Пошлі оны ў ягоды. Гэта больша сестра берэ й берэ й берэ. «А я,— кажэ,— брала-брала, адале погледзела на дорогу, аж стоіць,— кажэ,— такі ў капелюшэ і з ножэм, і с кошэлем! А я,— кажэ,— подойшла да: «Наталко, поба, онь попоў Сева стоіць». А та глянула да: «Беры! От, Севу ты побачыла! Беры!»— «Я,— кажэ,— не, не беру, ўсе прызіраюса». А вона: «Ой, беры беры ягоды». Кажэ, беры, а мене цягне, цягне далей, далей, далей. Да ўжэ далей цягне, да ўжэ й бéжком бежыць. А я за ею бегу. Беглі, беглі, да вубеглі ўжэ з лесу на вугон, а вона кажэ: «Это ж чорт! Ты бачыла,— кажэ,— ў ёго зубы?» Той дзед так от наслаў на іх. Дай прышлі — не набралі ягод. І бувало навек она росказвае гэтэ.

* * *

Колісь мой бацько водзіў коні на ночлег. Погнаў вон з одноею дзеўкою. А ўночы ж не спаў на ночлезе. А ўдзень ужэ трэба зноў пасціць коні. Вон і кажэ: «Орыно, попасі трошкі, я полежу». Лёг дай спіць. «Сплю,— кажэ,— я, ох, шчо ж,— кажэ,— коло мене таке холоднэ? Ох, я лупнуў — аж вуж! Тут голова, а тут хвост. Потпаразаў мене. Эх,— кажэ,— як усхоплюса я, да як завішчу, да закрычу! Тая Орына бежыць: «Шо таке, Мікіто, шо таке?» — «Ох, да чому ж ты мене не погоніла, да ты б побачыла, шчо на мне було. Вуж мене потпарэзаў! І з того у мене год тут холóднэ було. Я,— кажэ,— тут і одзеваю, я тутэка і закрываю — і нішчо не помогае».

* * *

Ох, шо ў ее було тых борóдавок на руцэ, божэ ж мой! Уся рука! «Пошлі,— кажу,— Галько зо мною». От мы пошлі на тэ болонье. Ходзім, ходзім. Кажу: «Отó лежыць косточка, беры, угледáйса, як она лежыць. Тоéю сторонóю, шо к земле, помаж, пóмаж, усе-ўсе, усе помаж. Я буду так стояць, шоб на цебе не гледзець, а ты помаж, помаж, положы да бежы. Ні с кім не говоры і не

одзывайса. І шоб мене не бачыла». І побегла вона. Она у школу ходзіла. Я ее не бачыла доўго. А потом побачыла і кажу: «Галько, ходзі сюды. Покажы руку». «Ох, бабочко, ужэ нема! Я і не бачыла, дзе воны подзеліса».

Жукоўская Праскоўя Мікітаўна, 1907 г., в. Старажоўцы. Запісаў у 1981—1982 г. на магнітафоне і зрабіў транскрыпцыю П. А. Міхайлаў

ПЕРАД ВЯСЕЛЛЕМ

СВАТЫ

Колісь маці дочцэ после дваццаці годоў казала: «Ты мне ўжэ не сем'янін». Вугодовалі ж, паровáцца ўрэм'е, хозяіновáць.

У пост не гулялі веселлёў, на масленой недзелі — не і ў петровіцу — не. Сáмо на тройцу — чотыры святых дне. Уполéту на Петра навек робілі веселле, на жнівá. От роздва до крэшчэння — не. Которые хочуць жэніцца, то, ек крэшчэнне да з цэркву пойдуць ці коньмí поедуць на ёрдáнь, дзе воду свецяць... Дзеўкí поўхорóшваные стаңуць на берэзі, берэг вусокі. А хлопцы на лёдў, коло крэста, вугледаюць. Да вугледзяць да ўжэ йдуць у сваты. Ек святое воды коўценуць, прослі крэшчэння.

У недзелю ходзілі. Йдзе вон, маці й бацько, і хросных шчэ беруць. Бацько пірога несе. У вереньцы, а то і ў торбі. Обмáтаны рушніком пірог. І пляшку гарэлкі ці квасу несе. У хату заходзяць да: «Дзень добры. Прышлі к вам куповаць целушку». А хатніе отказваюць: «Е целушэчка, маленька. Таку мо й не захочэце». А тые: «Чого. Дзеўка е ў вас. Ек на дзелечко охóчая да оддасцé, то годоваціме». А хатніе: «Е дзеўка ў нас, гледзéце. Ек наравіцца (ек хороша вам), то седаймо да поговóрэмо». Такое шо-небудзь кажуць, седаюць за стол да ўжэ договорáюцца.

Путáлі ж і дзеўкі, ці пойдзе. От ек договорáюцца, то тые кажуць: «Цепер ужэ наша дзеўка». Да вуп'юць з тоé пляшкі кажнэ́ по чарцы да пірогом тым закусяць. Да пойдуць сваты з хлопцэм. Шо останéцца, на поліцу ставяць. З некім другім разом шчэ вуп'юць да закусяць. Ек не договорáюцца, то сваты пірогá і пляшку не несуць. Дзеўка назаўтра ці позаўтра односіць. Ці ека друга дзеўка.

Пры нашых дзедóх не ходзілі молодые ў сваты. Ек у другом селе дзеўка, то вона не знае, за кого йдзе, а той не ведае, кого берэ. Прыведуць молодого на запоіны, не знае, котора молода. Ёгó не путáлі і дзеўкі не путáлі.

ЗАРУЧЫНЫ

А ўжэ ў ту суботу ўвечор у ее запоіны. Запівалі дзеўку. Людзей небагато було, роднéйшые которые. Да хросные, да старшы маршалок, старша дрýжка. Столоў тры-чотыры ўсіх. Зноў і з пірогом, і з гарэлкою йдуць. Занесуць ее больш, у пляшках, ці ў барылі, ето ж запоіны. І кусок сала неслí. Ёгó гарэлка перва, ее потом.

Молоды коло молодое садзіўса. Песён багато спевалі, только не веселные. Молода дарыла — наметкáмі, полотнóм. Сама ткала

к веселлю. Полотно, полотно, полотно колісь давалі! Колісь краму етого не було. Вон буў, але ж не було грошэй його купіць.

Ек росходзіліса, то спевалі:

На заручынках булі
Да гарэлочку пілі.
Гарэлочка солодзенька,
А дзевочка молодзенька.

Дружкі прыдуць на запоіны, помераюць молодого да ой — цылы тыздзень шыюць! Трэ ж нашыць п'яцеро сорочок да п'яцеро штаноў, сподне. Да дзежоўку, да шчэ шо. І перкалёву ж сорочку. Молода сама нашывала — на пазухі, коўнерыкі, чохлы.

Венка молодой робілі. Скруцяць дроціну. З бумагі ўсякого цвету шышкі зроб'яць да на ее чэпляюць. Ленты чырвоные, вішнёвуе, голубовуе... Навешаюць... Бувало, дроціну з шышкамі куповалі готову. Да багато дзевок пользуюцца. А ленты свое вешалі. Дружкі вешалі.

Колісь дзьяк з Пасекі жонку браў да ў капліцы погоцкой венчаўса. То на ёй венок з цветочкамі, ек на цёрну. І лісцейко зелёнэ і белэ, больш ніякого.

Молодого маці з госцінцэм ходзіла к молодой серэд тыжня. Ето ўжэ ў чэцвер ці ў п'ятніцу, проці веселля. Пірога рушніком обматае. Шчэ там екого м'яса зварыць, рыбу ці шо ўжэ там. Холоднэ, пампушок спечэ. І молодой, і дружкам жэ. У кошэль покладзе. І подарка несе, на плацце шо. А та ўжэ свого подарка дасць — наметку ці полотна отрэжэ.

У п'ятніцу строяцца кажнэ к своёй беседзі. Вараць, пекуць. П'ятніца — почынальніца, казалі.

У СУБОТУ-КАРАВАЙНІЦУ

А субота ето ўжэ коровайніца. Коровая пекуць. На тройцу то первого дня пеклі, у недзелю, а так у суботу ўвечор, перэд недзелею. От поснедаюць, сонцэ трохі вушэй, да старша коровайніца прыдзе. Росчыніць у дзежцы да домоў пойдзе. Жытнім росчынялі. Упорану — не, прокісне ж до вечора. Ек не ўдова, то хросна маці за старшу коровайніцу.

Под вечор молода по хатох, трэ ж на коровая і на веселле позваць. Ек ідзе на тройцу, людзей на селе, то ўсіх борухатаецца. Дзве дружкі з ею шлі, старша сперэду, друга ззаду. Шоб не молода дзверы одчыняла й зачыняла — дружкі. Воны стояць коло порога, а молода подыйдзе, дай борухатаецца: «Прыдзеце на коровая». А та ўжэ хрысціць ладонею: «Шчасце, долю і век доўгі». Котора кожухом накрые. Наборухатаецца. На веселле звала, то не борухаталаса і не хрысцілі ее. Сусед на коровая звала з кажное хаты, своіх і так екіх жонок. Дзевок — не. І от молодого звалі, дружкі, вона не йшла ў його хату. К ёму на коровая мо сестра е, мо хто там, дзеўкі звалі. Вон не ходзіў.

От подояць кроў, устрояцца да ўжэ на коровая йдуць. Сонейко на нізу, ек уполету. І ўдову шлі, ек звала, только воны коровая не пеклі. От його к ей прыдуць там брацiха, сестра да ўжэ к ёму от ее йдуць, прытаманные которые. Кажнэ несе місу мукі, на муку дзве ейцэ ці кусок сала покладзе.

Старша коровайніца месіць, пшэнічным. Сыровоткі ў цесто, еец, шчэ там... Да возьме двома рукамі з дзежкі да на стол дай качае. Одзін раз брала. Коровая робіць. Дай спеваюць коровайніцы:

Ніхто не ўгадае,
Шо ў нашом да короваі:
З трох нівок пшэніца,
З трох бочок мучыца,
З трох рэчок водзіца
І дзве кваскі масла,
А трэйця доля шчасна.

І коровайніцы цесто з дзежкі беруць, по мало. До дна дзежку вускрэбуць. Шышкі роб'яць. Вуплетаюць, качаюць. Накачаюць, ек кулачок, кругленькіе. І баранкі робілі. Цестом пооблепваюць хусткі одна другой, смеюцца. Дома обпіралі хусткі, на коровае не. Да заспеваюць:

Нашы коровайніцы п'яны
Да ўсе цесто покралі,
По кішэням да похавалі.

Ека свечку на коровая сучэ. Хросны бацько свецёлцы свечку сучэ, веліку. Шоб не ўдовец буў.

Бацько хросны ці брат, шоб мужчына — у сад ідзе да з яблуні розкі вурэзвае, тры, кажна з трома ралцамі. А хто, бувало, дну з трома ралцамі, а дзве розкі з двома. Прынесе, да ўжэ коровайніцы на іх цесто — матаюць, матаюць скрозь до конца, і знізу цестом.

І печ топілі. Тры раз закідалі дрова. Перву раз — берэмок, шоб зыр буў. Згорaць етые — дзве-тры полені ўкінуць. Схопіць іх огнем, згорaць — шчэ дзве-тры полені ўкінуць. Зноў огонь у печэ... Старша коровайніца ўжэ коровая зробіць. Круглы, велікі. Стаканом кружкі на ём поробіць, ладонею крэст. От прочахне печ да ў ее розкі садзяць. Прыпекуць, вуймуць. Да така ўжэ песня коровайна:

Прачыстая маці,
Прыдзі к нашой хаці
Веселле зачынаці,
Коровая у печ саджаці.

Да хросна маці берэ лопату, сцены ею хрысціць, дэтту (на поўнач), у порозі другу (на поўдзень), дале з вокнамі трэйцю (на ўсход), дале чэцвёрту (дзе печ). Которые, то хрысцілі перэдпечнэ окно і дзверы, больш не. На лопату жыто сыплюць — шоб жытка ў молодых добра була, хмель — шоб дзеці веліса. Коровая хросна маці з стола на лопату. Да до печэ. Коровайніцы за ею йдуць, спеваюць:

Наша печ крокочэ,
Коровая хочэ,
А прыпечок коловаецца,
Коровая сподзеваецца.
А коровай ножкі гібле
Да до печонькі дзыбле.

Ёк саджаць, то заспеваюць!

Благослові, оцец і маці,
Благослові, уся родзіна ў хаці,
Коровая ў печ саджаці.

Да ўсадзіць хросна ў печ, на чэрэн, очэ́лье за́слонкою закрые. Да ўжэ молоду по голове лопатою тоею б'е, тры раз біла. І молодого білі. Б'е й прыказвае: «Дай бог шчасця». А ека прыказвала: «Ето на сына, ето на дочку». Да колько разоў удырыць, то ето шоб столько дзецей у ее було.

Да ўжэ будуць стола муць. Спеваюць:

Мішу наш, Мішу,
Да нальёмо́ воды ў місу,
Да будом ручкі му́ці,
Да на вішэ́нькі ліці,
Шоб вішэ́нькі розвіва́ліса,
Шоб молодые красова́ліса.

Змуюць тэ цесто й муку, вуцеруць стола. У сад пойдуць да ліну́ць там ету воду под яблуню ці там под грушу. Да ўжэ йдуць з сада, спеваюць:

Мы на сад воду носілі,
Соловейка просілі:
— Леці, соловей, з намі,
Ужэ коровая згіба́лі.

У хату зайдуць, заспеваюць:

Му на сад воду носілі,
То ж му дзело зробілі.
От то ву е́тэ знайце,
Нам гарэлочкі дайце.

То ўжэ за столы саджаюць коровайных, столоў тры ці чотыры іх. Назбірвалосо! Квас п'юць, трохі гарэлкі хто коўцене́. Мало тое гарэлкі ко́лісь було. Едзяць. Гомоня́ць. После песню коровайну заспеваюць коровайніцы:

Наша печ поклёвана,
У серэдзіні помулёвана,
На золотых стоўпох стоіць,
У серэдзіні коровай седзіць.

Два часы седзіць коровай у печы, да вуймаць трэ. То ўжэ спеваюць:

Ой, у печэ коровай гі́чэ,
Корова́йночок клі́чэ:
— Дзе ж нашы коровайночкі,
Дзе ж нашы недбайночкі?
Ці на меду да запілі́са,
Шо про мене да забу́ліса?

З-за столоў выходзяць, до печэ́ йдуць. Маці хросна коровая з печэ́ вуйме. Да кладзе на ве́ко з дзежкі, шо цесто росчыня́ла. То ўжэ така песня:

Жаловаўса коровай све́чы:
— Ой, буў жэ я ў пе́чы,
Засмаліў плечы.
Ой, коб жэ сыр да масло,
То б усе е́тэ зга́сло.

Да мажуць коро́ўячым маслом, шоб блішчэ́ў. Старша коровайніца берэ веко з корова́ем да по хаці ўкружкі несе — у одзін бок, у другі бок. Коровайніцы за корова́ем ідуць. Да за веко одное́ю рукою дзе́ржацца. Спеваюць:

Коровай ку́бком, ку́бком,
Под зелёненькім ду́бком
Да ў чысценьком полі
Да на воро́неньком ко́ні.

Ставяць коровая на столе коло вугла, дзе вобраз.

Шышэчкі ў печ прослі коровая саджалі, бара́нкі. Воны хутко пекліса. Шышкі і ўпарану пеклі, ячные, з картоплёў, абу-екіе тые шышкі, шо іх есці не можна. То на коровае ў рэшэто іх, ву́сып'юць за порог у сенях да дзеці хапаюць.

Да ўжэ радзяць коровая́, сад роб'яць. Ро́зкі нарадзяць лентамі, бумагою крашэною. Шышэчкі з бумагі кра́шэное воўязваюць, до ро́зок ніткамі прыўязваюць. Да застры́каюць тры розкі по боках у коровай. Лентою красною обоўяжуць іх разом. Которые, то дну розку ў цэнтры, то ета з тройма́ ра́лцамі, а дзве по боках, то етые з двойма́. І лентою одное́ю обоўязвалі. А як жэ! Баранкі на красну горпінку да кругом коровая обоўяжуць. І спеваюць:

Короваю, наш ра́ю,
Коло цебе хо́рошэ граю —
Да з дудкамі і з скрыпкамі,
Да з молодымі молодкамі.

Молода не радзіла. Коло по́ла стояла ці седзела там... І зелле чэплялі — еке е. Зімою і барвенок, бувало. І ўсе-ўсяке. І веткі. Спевалі ж:

Му свого коровая́ радзілі,
У луг по каліну сходзілі,
Половіну луга сходзілі (обломілі),
Покуль сво́го коровая́ нарадзілі.

Таке було, шо ёлочку ўвоткнуць, з ёлкі обломяць. Свечку station — Свечку станоўля́лі ў цэнтры. І ее радзілі. От нара́дзяць да спеваюць:

— Короваеньку нараджоны,
Да хто ж цебе нарадзіў?
— Нарадзіла мене маці (Іва́нова там, Рома́нова)
Ручкамі да беленькімі
З пярснямі золоценькімі.

Настрояць, шо й гледзі. Ек нарадзяць да хто подходзіць к коро-ва́ю, спеваюць:

Не йдзе́це, молодзіцы,
Коровая́ радзі́ці,
Му ж радзілі самі
Да яснымі свеча́мі.

Да ўжэ другі раз за столы садзяцца. Вупіваюць. Колісь не вельмі коровайніц напо́йвалі. Квас больш пілі́. Закусваюць там екімі пампушкамі...

Песне́ спеваюць. Старшой — коровайніцы от таку:

Старша коровайніца,
Да не садзіса на покуці,
Да сядзь собе на порозі
Да на бітой дорозі,
Шоб хло́пчыкі не надпілі
Да коровая не ўхопілі.

Так коровайніцы спеваюць:

Хваліласа коровайніца,
Шо веліка да роботніца,
Шо ў мене сем сорочок —
Одна на мне,
Дзве ў пранне́,
А чотыры ў кудзелі.

Тро́цёй екой:

Наша коровайніца п'яна
Да на порозі ўпала.
Да чого вона п'яна,
Чого вона ўпала
Да ногі задзірала?
По чарочцы по поўненькой
До дна вупівала.

І таку спевалі:

За колодою за дубовою
Да там барано́ву ро́гі,
Там наша коровайніца
Да задзірае ногі.
Да чого вона
Да ногі задзірае?
Шо по чарочцы по поўнай
До дна вупівае.

Смеюцца, рогочуць.

Танцоваць у другу хату шлі, ек ета мала. Смук граў ці гармонь, барабан буў. До часоў чотырох гулялі. Ек уполе́ту, то дне́ло, ек домоў шлі. Светова́ зара́ на небі. Міскі свое бралі. Шышкі ім у міскі клалі, шо на коровае пеклі. Без гармоні йдуць і без смука. Спеваюць:

Му ж булі на корова́і,
Там нас частовалі
Куркамі печонымі,
Гу́скамі смажо́нымі.

І пяуць:

Коровайніцы грозно
Росхо́дзіліса позно.
Ек сонейко ўзойдзе,
Кажна свой дом нойдзе.

Пры́дуць домоў да короў дояць.

Ліцвінка Васіліна Мікалаеўна, 1898 г.;
Кузьміч Домна Пятроўна, 1907 г.;
Герман Вусціма Рыгораўна, 1907 г.;
Ліцвінка Анастасія Рыгораўна, 1913 г., в. Пагост.
Запісаў у 1982—1983 гг. М. А. Саскевіч

ТУРОВСКИЙ СЛОВАРЬ
В ПЯТИ ТОМАХ
ТОМ 3

Издательство «Наука и техника»

На белорусском языке

Загадчык рэдакцыі Г. Ф. Юрчанка
Рэдактар Н. М. Тарасевіч
Мастак В. В. Саўчанка
Мастацкі рэдактар В. А. Жахавец
Тэхнічны рэдактар Т. В. Лецьен
Карэктар Т. А. Зайцава

ІБ № 2111

Друкуецца па пастанове РВС АН БССР. Здадзена ў набор 20.02.84. Падпісана ў друк 11.05.84. АТ 18726. Фармат 84×108 1/32. Папера друк. № 2. Гарнітура літаратурная. Высокі друк. Ум. друк. арк. 16,38. Ум. фарб.-адб. 16,38. Ул.-выд. арк. 17,5. Тыраж 1210 экз. Заказ № 274. Цана 1 р. 40 к.

Выдавецтва «Навука і тэхніка» Акадэміі навук БССР і Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600. Мінск, Ленінскі праспект, 68. Друкарня імя Францыска (Георгія) Скарыны выдавецтва «Навука і тэхніка». 220600. Мінск, Ленінскі праспект, 68.